

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Економічний вісник університету

Збірник наукових праць
учених та аспірантів

Випуск 35/1

Заснований у 2006 році
Видається чотири рази на рік

Переяслав–Хмельницький
2017

ББК 65.9(4)
УДК 330.658.114
18Е

У збірнику опубліковані наукові статті з актуальних питань національної економіки України, розвитку підприємництва, аграрної економіки, функціонування фінансової системи та соціальної сфери.

Для наукових працівників, викладачів, студентів економічних спеціальностей, працівників фінансово-кредитних установ та підприємницьких структур.

Редакційна рада: **Боголіб Т.М.**, докт. екон. наук (головний редактор);
Алексєєв І.В., докт. екон. наук; **Гордей О.Д.**, докт. екон. наук; **Горошкова Л.А.**, докт. екон. наук; **Калюга Є.В.**, докт. екон. наук; **Кириленко О.П.**, докт. екон. наук; **Кужелєв М.О.**, докт. екон. наук; **Лисецький А.С.**, докт. екон. наук; **Лук'яненко І.Г.**, докт. екон. наук; **Мех О.А.**, докт. екон. наук; **Навальна М.І.**, докт. філол. наук; **Оболєнська Т.Є.**, докт. екон. наук; **Оболєнський О.Ю.**, докт. екон. наук; **Петрук О.М.**, докт. екон. наук; **Череп А.В.**, докт. екон. наук; **Макарчук І.М.**, канд. екон. наук; **Паламарчук О.М.**, канд. екон. наук; **Чабан Г.В.**, канд. екон. наук; **Кучеренко С.Ю.**, канд. екон. наук (відп. секретар).

Міжнародна редакційна рада: **В. Косєдовскі** докт. екон. наук (Польща); **В. Воронов** докт. соц. наук (Латвія); **І. Бойко** докт. екон. наук (Росія); **О. Ванкевич** докт. екон. наук (Республіка Білорусь); **О. Доріна** докт. екон. наук (Республіка Білорусь); **А. Левітська** докт. екон. наук (Республіка Молдова); **В. Меньшиков** докт. соц. наук (Латвія); **Р. Нурєєв** докт. екон. наук (Росія); **М. Шефер** докт. екон. наук (Німеччина); **С. Полоник** докт. екон. наук (Республіка Білорусь); **М. Хітов** докт. економіки (Болгарія); **Т. Сорокіна** докт. екон. наук (Республіка Білорусь); **Т. Тетеринець** канд. екон. наук (Республіка Білорусь).

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». Протокол № 3 від 7 листопада 2017 року.

Постановою президії ВАК України від 10 лютого 2010 р. № 1-05/1 збірник наукових праць «Економічний вісник університету» внесено до нового переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з економічних наук на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 1021 від 7 жовтня 2015 р. відповідно до рішення Державної атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 29 вересня 2015 року збірник наукових праць «Економічний вісник університету» перереєстровано як фахове наукове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з економічних наук на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Адреса редакційної колегії:

08400, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30, к. 107.

Засновник та видавець: Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».

Художник обкладинки: Попенко О.В.

Коректор: Навальна М.І.

Верстка: Сердюк А.В.

Підписано до друку 8 листопада, 2017 року. Формат 60x84/8.

Папір офсет. №1.

Гарнітура тип Arial. Друк офсетний. Ум. др. арк. 34,53.

Обл.–вид. арк. 34,51. Наклад 300 примірників.

Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди.

08400, обл. Київська, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи (реєстрація: серія КВ, №12268-1152 Р від 01.02.2007; перереєстрація: серія КВ, №21383-11183 ПР від 17.06.2015.)

Тел./факс +38 (04567) 5–66–71; 5–63–94; e-mail: ekon.dek@ukr.net

Сайт збірника наукових праць: www.economik.phdpu.edu.ua

Періодичне наукове видання «Економічний вісник університету» зареєстроване в міжнародній базі даних періодичних видань:

ISSN 2306-546X (print)

ISSN 2414-3774 (online)

Key title: Ekonomičnij visnik universitetu

Abbreviated key title: Ekon. visn. univ.

Індексування і реферування: Україніка Наукова, Джерело, Наукова електронна бібліотека eLIBRARY.ru

Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних: Російський індекс наукового цитування (РИНЦ), Всеросійський інститут наукової і технічної інформації Російської академії наук (BIHITI РАН), Ulrich's Periodicals Directory (CША), International Scientific Indexing (ISI, UAE), Universal Impact Factor (UIF), Cite Factor, Google Scholar, Research Bible, Open Academic Journals Index (OAJI), CyberLeninka (Росія), Index Copernicus International (ICI), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Українські наукові журнали.

© ПХДПУ, 2017.

Министерство образования и науки Украины
ГВУЗ «Переяслав–Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

Экономический вестник университета

Сборник научных трудов
ученых и аспирантов

Выпуск 35/1

Основан в 2006 году
Издается четыре раза в год

Переяслав–Хмельницкий
2017

ББК 65.9 (4)
УДК 330.658.114
18Е

В сборнике опубликованы научные статьи по актуальным вопросам национальной экономики Украины, развития предпринимательства, аграрной экономики, функционирования финансовой системы и социальной сферы.

Для научных работников, преподавателей, студентов экономических специальностей, работников финансово-кредитных учреждений и предпринимательских структур.

Редакционный совет: Боголиб Т.М., докт. экон. наук (главный редактор);

Алексеев И.В., докт. экон. наук; Гордей О.Д., докт. экон. наук; Горошкова Л.А., докт. экон. наук; Калюга Е.В., докт. экон. наук; Кириленко О.П., докт. экон. наук; Кужелев М.А., докт. экон. наук; Лисецкий А.С., докт. экон. наук; Лукьяненко И.Г., докт. экон. наук; Мех О.А., докт. экон. наук; Навальная М.И., докт. филол. наук; Оболенская Т.Е., докт. экон. наук; Оболенский А.Ю., докт. экон. наук; Петрук А.М., докт. экон. наук; Череп А.В., докт. экон. наук; Макарчук И.Н., канд. экон. наук; Паламарчук О.Н., канд. экон. наук; Чабан Г.В., канд. экон. наук, Кучеренко С.Ю., канд. экон. наук (отв. секретарь).

Международный редакционный совет: В. Коседовски докт. экон. наук (Польша), В. Воронов докт. соц. наук (Латвия), И. Бойко докт. экон. наук (Россия), Е. Ванкевич докт. экон. наук (Республика Беларусь), Е. Дорина докт. экон. наук (Республика Беларусь); А. Левитская докт. экон. наук (Республика Молдова), В. Меньшиков докт. соц. наук (Латвия), Р. Нуреев докт. экон. наук (Россия), М. Шефер докт. экон. наук (Германия), С. Полоник докт. экон. наук (Республика Беларусь), М. Хитов докт. экономики (Болгария), Т. Сорокина докт. экон. наук (Республика Беларусь), Т. Тетеринец канд. экон. наук (Республика Беларусь).

Рекомендован к печати Ученым советом ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды». Протокол № 3 от 7 ноября 2017 г.

Постановлением президиума ВАК Украины от 10 февраля 2010 № 1-05/1 сборник научных трудов «Экономический вестник университета» внесен в новый перечень научных профессиональных изданий Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных работ по экономическим наукам на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук.

Приказом Министерства образования и науки Украины № 1021 от 7 октября 2015 г. в соответствии с решением Государственной аттестационной коллегии Министерства образования и науки Украины от 29 сентября 2015 сборник научных трудов «Экономический вестник университета» перерегистрирован как профессиональное научное издание Украины, в котором могут публиковаться результаты диссертационных работ по экономическим наукам на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук.

Адрес редакционной коллегии:

08401, г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 30, к. 107.

Учредитель и издатель: Государственное высшее учебное заведение «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды».

Художник обложки: Попенко А.В.

Корректор: Навальная М.И.

Верстка: Сердюк А.В.

Подписан к печати 8 ноября 2017. Формат 60x84/8.

Бумага офсет. № 1.

Гарнитура тип Arial. Печать офсетная. Ум. п.л. 34,53.

Обл.-изд. л. 34,51. Тираж 300 экземпляров.

Государственное высшее учебное заведение «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды.

08400, Киевская обл., г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 30.

Свидетельство о внесении в Государственный реестр субъектов издательского дела

(регистрация: серия КВ, № 12268-1152 Р от 01.02.2007; перерегистрация: серия КВ, №21383-11183 ПР от 17.06.2015.)

Тел. / Факс +38 (04567) 5-66-71; 5-63-94, e-mail: ekon.dek@ukr.net

Сайт сборника научных трудов: www.economik.phdpu.edu.ua

Периодическое научное издание «Экономический вестник университета» зарегистрировано в международной базе данных периодических изданий:

ISSN 2306-546X (print)

ISSN 2414-3774 (online)

Key title: Ekonomičnij visnik universitetu

Abbreviated key title: Ekon. visn. univ.

Индексирование и реферирование: «Украиника Наукова», «Джерело», Научная электронная библиотека eLIBRARY.ru

Международные информационные и наукометрические базы данных: Российский индекс научного цитирования (РИНЦ), Всероссийский институт научной и технической информации Российской академии наук (ВИНИТИ РАН), Ulrich's Periodicals Directory (США), International Scientific Indexing (ISI, UAE), Universal Impact Factor (UIF), Cite Factor, Google Scholar, Research Bible, Open Academic Journals Index (OAJI), CyberLeninka (Россия), Index Copernicus International (ICI), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского, Украинские научные журналы.

©ПХДПУ, 2017.

Ministry of Education and Science of Ukraine
SHEE «Pereyaslav–Khmelnyskiy State
Pedagogical University after Grygoriy Skovoroda»

University Economic Bulletin

Collection of scientific articles of scientists
and post–graduate students

ISSUE 35/1

Established in 2006
Issued four per year

Pereyaslav–Khmelnyskiy
2017

ББК 65.9(4)
УДК 330.658.114
18Е

The collection contains the scientific articles on the actual issues of the national economy of Ukraine, development of entrepreneurship, agricultural economy, functioning of financial system and social sphere.

For scientists, teachers, students of economic specialties, employees of financial and credit institutions and entrepreneurs.

Editorial Board: **T.M. Bogolib**, Doctor of Economics (chief editor);

I.V. Alekseyev, Doctor of Economics; **O.D. Hordei** Doctor of Economics; **L.A. Goroshkova** Doctor of Economics; **Y.V. Kaliuga**, Doctor of Economics; **O.P. Kyrylenko**, Doctor of Economics; **M.O. Kuzheliev**, Doctor of Economics; **A.S. Lisetsky**, Doctor of Economics; **I.G. Lukianenko**, Doctor of Economics; **O.A. Mekh**, Doctor of Economics; **M.I. Navalna**, Doctor of Philology; **T.Y. Obolenska**, Doctor of Economics; **O.Y. Obolenskiy**, Doctor of Economics; **O.M. Petruk**, Doctor of Economics; **A.V. Cherep**, Doctor of Economics; **I.M. Makarchuk**, Candidate of Economics, **O.M. Palamarchuk**, Candidate of Economics; **G.V. Chaban**, Candidate of Economics, **S.Y. Kucherenko**, Candidate of Economics (Secretary).

International Editorial Board: **V. Kosedovskiy**, Doctor of Economics (Poland); **V. Voronov**, Doctor of Sociology (Latvia); **I. Boyko**, Doctor of Economics (Russia); **O. Vankevych**, Doctor of Economics (Republic of Belarus); **O. Dorina**, Doctor of Economics (Republic of Belarus); **A. Levitska**, Doctor of Economics (Republic of Moldova); **V. Menshikov**, Doctor of Sociology (Latvia); **R. Nyreyev**, Doctor of Economics (Russia); **M. Shefer**, Doctor of Economics (Germany); **S. Polonyk**, Doctor of Economics (Republic of Belarus); **M. Khitov**, Doctor of Economics (Bulgaria); **T. Sorokina**, Doctor of Economics (Republic of Belarus); **T. Teterynets**, Candidate of Economics (Republic of Belarus).

Recommended by the Academic Council of Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University. Protocol No 3 dated November 7, 2017.

By the decision of Presidium of Higher Attestation Committee of Ukraine dated February 10, 2010, No 1-05/1 Collection of Scientific Articles «University Economic Bulletin» was included to the new list of the professional publications of Ukraine, in which results of Dissertations in Economy for the Doctor and Candidate scientific degrees may be published.

By the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1021 from October 7, 2015 and according to the resolution of the State Attestation Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine from September 29, 2015 the Collection of Scientific Articles of Scientists and Post-graduate Students «University Economic Bulletin» is re-registered as a professional scientific publication of Ukraine where the research results of doctoral and candidate theses in Economics can be published.

Address of Editorial Board:

08400, Pereiaslav-Khmelnytskyi, Sukhomlynskogo Str., 30, office 107.

Founder and issuer: Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University.

Cover page designer: O.V. Popenko

Corrector: M.I. Navalna

Layout: A.V. Serdyuk

Signed for print on November 8, 2017. Format 60x84/8.

Offset paper №1.

Type Arial. Offset print. Conventional printed sheet. 34,53.

Issued sheets 34,51. 300 copies.

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University.

08400, Kyiv Region, Pereiaslav-Khmelnytskyi, Sukhomlynskogo Str., 30.

Certificate on inclusion to the State Publisher Register

(registration: series KB, No 12268-1152 P dated 01.02.2007; re-registration: series KB, No 21383-11183 PR dated 17.06.2015).

Tel./fax +38 (04567) 5–66–71; 5–63–94; e-mail: ekon.dek@ukr.net

Website of scientific bulletin: www.economik.phdpu.edu.ua

Serial publication «University Economic Bulletin»,

Registered in the international database of serial publications:

ISSN 2306-546X (print)

ISSN 2414-3774 (online)

Key title: Ekonomičnij visnik universitetu

Abbreviated key title: Ekon. visn. univ.

Indexing and reviewing: Ukrainika Naukova, Dzhereho, Scientific Electronic Library eLIBRARY.ru

International information and scientometric data base: Russian Science Citation Index (RISC), Russian Institute for Scientific and Technical Information of Russian Academy of Sciences (VINITI), Ulrich's Periodicals Directory (USA), International Scientific Indexing (ISI, UAE), Universal Impact Factor (UIF), Cite Factor, Google Scholar, Research Bible, Open Academic Journals Index (OAJI), CyberLeninka (Russia), Index Copernicus International (ICI), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), National Library of Ukraine after V.I. Vernadskiy, Ukrainian Scientific Journals.

©ПХДПУ, 2017.

УДК 330.32: 330.34

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00039

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Ігнатенко О.С.

Предмет, мета роботи. Наведено узагальнення теоретичних положень щодо інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу. Розкрито зміст та завдання механізму інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу. Наведено особливості агропромислового виробництва, що значимо впливають на формування інвестиційного ризику. Показана роль кредиту як джерела інвестицій у агропромисловому комплексі. Подано результати узагальнень щодо організації роботи з агропромисловими підприємствами, які є позичальниками інвестиційних кредитів. Мета статті – викласти результати досліджень з узагальнення теоретико-методичних основ та особливостей інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу в умовах сучасних трансформацій.

Метод або методологія проведення роботи. Використовувалися загальнонаукові та специфічні методи та прийоми наукових досліджень – індукція і дедукція, аналіз і синтез, наукове абстрагування, метод експертних оцінок, формальний метод (для аналізу текстів нормативно-правових актів).

Результати роботи. Подано результати узагальнень теоретичних основ інвестиційного забезпечення агропромислового комплексу, наведено ключові особливості агропромислового комплексу як об'єкту інвестування, показано роль та значення кредиту як джерела інвестицій у агропромисловому комплексі.

Галузь застосування результатів. Отримані результати можуть бути застосовані при формуванні та реалізації державної аграрної політики, державної інвестиційної політики, державної грошово-кредитної політики.

Висновки. Застосування інструментів регулювання інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі має відбуватися на селективній основі, враховувати, що одні і ті ж інструменти можуть справляти різноспрямований вплив на економічні рішення об'єктів регулювання. Застосування заходів державної підтримки інвестицій у агропромисловому комплексі повинно відбуватися на основі глибокого опрацювання можливих наслідків такої підтримки, у тому числі за основними видами продукції рослинництва і тваринництва. Інвестиційні процеси у агропромисловому комплексі мають відбуватися на основі дії принципу синхронізації, відповідно до якого окремі підгалузі та виробництва здійснюють інвестиційну діяльність синхронізовано, з урахуванням інтересів один одного.

У агропромисловому виробництві кредит відіграє надзвичайно важливу роль як джерело інвестицій. Наведено перелік специфічних кредитних інструментів, що використовуються для активізації інвестування у агропромисловому комплексі. Вирішення проблеми стимулювання інвестиційної діяльності агропромислових підприємств на основі залучення та використання кредитного ресурсу

необхідно вирішувати, виходячи з потреб як агропромислових підприємств, так і банківської системи (установи якої можуть надавати кредити лише на певних умовах).

Ключові слова: інвестиції, інвестиційне забезпечення, інвестиційна політика, агропромисловий комплекс, інвестиційне забезпечення розвитку агропромислового комплексу, кредит.

ИНВЕСТИЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Игнатенко А.С.

Предмет, цель работы. Приведено обобщение теоретических положений относительно инвестиционного обеспечения развития агропромышленного комплекса. Раскрыто содержание и задачи механизма инвестиционного обеспечения развития агропромышленного комплекса. Приведены особенности агропромышленного производства, что значимо влияют на формирование инвестиционного риска. Показанная роль кредита как источника инвестиций в агропромышленном комплексе. Поданы результаты обобщений относительно организации работы с агропромышленными предприятиями, которые являются заемщиками инвестиционных кредитов.

Цель статьи – изложить результаты исследований по обобщению теоретико-методических основ и особенностей инвестиционного обеспечения развития агропромышленного комплекса в условиях современных трансформаций.

Метод или методология проведения работы. Использовались общенаучные и специфические методы и приемы научных исследований – индукция и дедукция, анализ и синтез, научное абстрагирование, метод экспертных оценок, формальный метод (для анализа текстов нормативно-правовых актов).

Результаты работы. Поданы результаты обобщений теоретических основ инвестиционного обеспечения агропромышленного комплекса, приведены ключевые особенности агропромышленного комплекса как объекта инвестирования, показана роль и значение кредита как источники инвестиций в агропромышленном комплексе. **Отрасль применения результатов.** Полученные результаты могут быть применены при формировании и реализации государственной аграрной политики, государственной инвестиционной политики, государственной денежно-кредитной политики.

Выводы. Применение инструментов регулирования инвестиционной деятельности в агропромышленном комплексе должен происходить на селективной основе, учитывать, что одни и те же инструменты могут оказывать разнонаправленное влияние на экономические решения объектов регулирования. Применение мероприятий государственной поддержки инвестиций в агропромышленном комплексе должно происходить на основе глубокой проработки возможных последствий такой поддержки, в том числе по основным видам продукции растениеводства и животноводства. Инвестиционные процессы в агропромышленном комплексе должны проходить на основе действия принципа синхронизации, в соответствии с которым отдельные подотрасли и производства осуществляют инвестиционную деятельность синхронизировано, с учетом интересов друг друга. В агропромышленном производстве кредит играет чрезвычайно важную роль как источник инвестиций. Приведен перечень специфических кредитных инструментов, которые используются для активизации инвестирования в агропромышленном комплексе. Решение проблемы стимулирования инвестиционной деятельности агропромышленных предприятий на основе привлечения и использования кредитного ресурса необходимо решать, исходя из потребностей как агропромышленных предприятий, так и банковской системы (учреждения которой могут предоставлять кредиты лишь на определенных условиях).

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционное обеспечение, инвестиционная политика, агропромышленный комплекс, инвестиционное обеспечение развития агропромышленного комплекса, кредит.

INVESTMENT PROVIDING OF DEVELOPMENT OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX: TEORETIKO-METHODICAL ASPECT

Ignatenko O.S.

Object, purpose of work. It is resulted summer of theoretical positions in relation to the investment providing of development of agroindustrial complex. Maintenance and task the mechanism of the investment providing of development of agroindustrial complex is exposed. The features of agroindustrial production are resulted, that meaningfully influence on forming of investment risk. The rotined role of credit as sources of investments is in an agroindustrial complex. The results of generalizations are given in relation to organization works with agroindustrial enterprises, which are the borrowers of investment credits.

Purpose of the article – to expound the results of researches from generalization teoretiko-methodical bases and features of the investment providing of development of agroindustrial complex in the conditions of modern transformations.

Method or methodology of leadthrough of work. Method or methodology of leadthrough of work. Scientific and specific methods and receptions of scientific researches is induction and deduction, analysis and

synthesis, scientific abstracting, method of expert estimations, formal method were used (for the analysis of texts normatively legal acts).

Job performances. *The results of generalizations of theoretical bases of the investment providing of agroindustrial complex are given, the key features of agroindustrial complex are resulted as to the object of investing, a role and value of credit as sources of investments is rotined in an agroindustrial complex.*

Industry of application of results. *The got results can be applied at forming and realization of public agrarian policy, public investment policy, public money-and-credit policy.*

Conclusions. *Application of instruments of adjusting of investment activity in an agroindustrial complex must take place on selective basis, take into account that the same instruments can render the raznospryamovaniy influence on the economic decisions of adjusting objects. Application of measures of state support of investments in an agroindustrial complex must take place on the basis of the deep working of possible consequences of such support, including after the basic types of products of plant-grower and stock-raising. Investment processes in an agroindustrial complex must take place on the basis of action of principle of synchronization, in accordance with which separate subindustries and productions carry out investment activity it is synchronized, taking into account interests each other. In an agroindustrial production a credit plays an extraordinarily important role as source of investments. The list of specific credit instruments which are used for activation of investing in an agroindustrial complex is resulted. Decision of problem of stimulation of investment activity of agroindustrial enterprises it is necessary to decide on the basis of bringing in and use of credit resource, coming from the necessities of both agroindustrial enterprises and banking system (establishments of which can allot credit only on certain terms).*

Keywords: *investments, investment providing, investment policy, agroindustrial complex, investment providing of development of agroindustrial complex, credit.*

Актуальність дослідження. Агропромисловий комплекс з технологічної точки зору є унікальним сегментом національного господарства, який має низку об'єктивних (неусувних) особливостей – сезонність виробництва, біологічна основа отримання продуктів тваринництва і рослинництва, обов'язкове використання специфічних агроресурсів (землі, мінеральні добрива, хімічні препарати, засоби захисту тварин і рослин).

У агропромисловому комплексі, не дивлячись на сучасні досягнення науки, все ще важливе значення мають природно-кліматичні та екологічні фактори. Наявність вказаних особливостей майже унеможлиблює точне прогнозування результатів агропромислового виробництва, а відтак – і ефективності інвестиційної діяльності.

В умовах глобалізації ринків продовольства, системної фінансово-економічної кризи, загострення проблеми доступу населення до якісної продовольчої сировини, погіршення екологічної ситуації в багатьох регіонах світу вирішення питань інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу представляє собою складну науково-практичну та прикладну проблему. В умовах сучасних соціально-економічних трансформацій мають бути узагальнені та заново осмислені ключові аспекти теорії та методології інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу.

Ступінь дослідження даної проблеми вченими, аналіз публікацій. Проблеми інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу перебувають в полі зору провідних науковців. Так, теоретичні та методичні аспекти формування та реалізації інвестиційної політики, інвестиційного забезпечення розвитку суб'єктів господарювання досліджують Н.Бабіна [1], Л.Гітман [2], М.Однорог [11]. Окремі аспекти застосування фінансових (у тому числі кредитних) важелів активізації виробничих інвестицій, у тому числі у агропромисловому комплексі, висвітлено у працях Я.Грущинського [3], С.Захаріна [5; 6], І.Котькалової [7], Г.Натрошвілі [9], Є.Огурцової [10]. Однак наявні розвідки не враховують усієї специфіки економічних наслідків державного регулювання інвестиційного забезпечення агропромислового комплексу в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій. В той же час необхідно з новітніх позицій сформувати теоретико-методичні підходи організації інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу з урахуванням сучасних викликів (зокрема, в умовах глобалізації ринків продовольства, системної фінансово-економічної кризи, загострення проблеми доступу населення до якісної продовольчої сировини, погіршення екологічної ситуації в багатьох регіонах світу тощо).

Предмет дослідження – теоретичні та методичні основи інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу.

Мета дослідження – узагальнення та розробка теоретико-методичних основ та особливостей інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій.

Завдання дослідження:

1. узагальнити теоретичні основи інвестиційного забезпечення агропромислового комплексу.
2. навести ключові особливості агропромислового комплексу як об'єкту інвестування.
3. обґрунтувати методичні підходи до побудови інвестиційного процесу у агропромисловому комплексі.
4. показати роль та значення інвестиційного кредиту як джерела інвестицій у агропромисловому комплексі.

Методи. В процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та специфічні методи та прийоми наукових досліджень – індукція і дедукція, аналіз і синтез, наукове абстрагування, метод експертних оцінок, формальний метод (для аналізу текстів нормативно-правових актів).

Постановка проблеми. Ефективний економічний розвиток агропромислового комплексу, як і будь-якого іншого сектору національного господарства, можливий на основі раціонального інвестування. Характер інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі має дуже велике значення в контексті вибору напрямку розвитку усєї агропродовольчої системи. Однак, з урахуванням низки наявних викликів (глобалізація ринків продовольства, системна фінансово-економічна криза, загострення проблеми доступу населення до якісної продовольчої сировини, погіршення екологічної ситуації в багатьох регіонах світу тощо) необхідно розробити новітні теоретико-методичні підходи до організації інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу.

Результати дослідження. Інвестиції є фундаментальним економічним поняттям, що характеризує вкладення капіталу (заощаджень) в певні активи (матеріальні, нематеріальні) з метою отримання прибутку або інших благ, внаслідок чого започатковується економічна діяльність [2, с.25]. Як відомо, у різних сегментах економічної системи (галузях, регіонах, кластерах тощо) інвестиційний процес має певні особливості, що пов'язані з наявністю у цих сегментах характерних рис. Такі особливості має і агропромисловий комплекс (сукупність видів діяльності, що утворюють зазначений комплекс). Відповідно, з урахуванням цих особливостей у агропромисловому комплексі сформовано специфічний (унікальний) організаційно-економічний механізм інвестиційного процесу. В контексті предмету нашого дослідження інвестиційне забезпечення будемо розуміти як сукупність практичних дій учасників інвестиційних відносин, що пов'язані із створенням (нагромадженням), розподілом, використанням та відтворенням інвестиційних ресурсів.

Державна політика залучення, супроводження та підтримки інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі формується, виходячи із ключових орієнтирів державної інвестиційної та державної аграрної політики, і включає нормативно-правове (у тому числі законодавче) регламентування, економічне регулювання, застосування інших адміністративних заходів. Серед традиційних економічних інструментів регулювання інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі виділемо наступні [3; 4; 5; 9]:

- стимулювання залучення внутрішніх та іноземних інвестицій за рахунок створення у агропромисловому комплексі сприятливого інвестиційного клімату (приміром, шляхом маніпулювання умовами господарювання на окремих ринках, надання додаткових гарантій окремим інвесторам, застосування митних пільг на експорт окремих видів аграрної продукції тощо);
- створення механізму державних фінансових гарантій для залучених інвестицій, вкладених у пріоритетній сфері агропромислового комплексу;
- застосування митних виключень та митних пільг на обладнання, що завозиться в якості інвестиції для створення нових підприємств у агропромисловому комплексі;
- розробка та реалізація цільових програм, спрямованих на компенсацію вартості закупівлі або використання новітньої техніки та устаткування, що використовується у агропромисловому виробництві (йдеться, передусім, про новітні зразки техніки та устаткування);
- фінансування з державного та місцевих бюджетів на реалізацію так званої «некомерційної підтримки» розвитку агропромислового комплексу (безкоштовне навчання фахівців, проведення наукових досліджень, видання довідкової літератури, фінансування роботи мережі лабораторій тощо);
- державна підтримка (у тому числі фінансова, за рахунок бюджету або окремих фондів) впровадження ресурсозберігаючих технологій у сільському господарстві, у т.ч. технологій, спрямованих на економію використання електричної енергії, газу природного, води, палива;
- державна підтримка залучення до агропромислового комплексу кредитів, у першу чергу довгострокових (інвестиційних), у тому числі шляхом «здешевлення» вартості користування такими кредитами (часткова компенсація плати за користування кредитом);
- стимулювання залучення так званих «зелених» інвестицій (екологічно орієнтовані інвестиції, що вкладаються у виробництво екологічно чистої або органічної продукції), у тому числі шляхом надання адресної фінансової підтримки;
- реалізація інвестиційних проектів у сфері агропромислового виробництва на засадах державно-приватного партнерства;
- застосування торговельних бар'єрів (приміром, квотування аграрного імпорту здатне сприяти залученню інвестицій у розвиток виробництва продовольчої сировини або готової продукції на території приймаючої країни);
- сертифікація агропромислових виробництв (підприємств), стандартизація виробництва аграрної продукції (на практиці це здатне сприяти залученню інвестицій у залучення передових агропромислових технологій);
- бюджетні дотації окремим категоріям аграрних виробників (приміром, у випадку виробництва дефіцитної продукції).

Побудова механізмів регулювання залучення та використання інвестицій у агропромисловому комплексі має ґрунтуватися на досягненнях сучасної економічної науки, враховувати вимоги нормативно-правових актів, стан та перспективну динаміку розвитку глобальних ринків продовольства, результати прогнозування виробництва аграрної сировини та основних видів продовольства, а також пріоритети національної соціальної політики [3, с.256]. Слід враховувати, що в сучасних умовах агропромисловий комплекс є, як правило, найбільшим економіко-технологічним комплексом держави, який об'єднує

підприємства багатьох галузей (видів економічної діяльності), у тому числі підприємств різних типів (за формою власності, типом управління, обсягом виробництва тощо). В окремих технологічних ланцюгах агропромислового комплексу можуть брати участь підприємства, що функціонують на основі принципово різних технологій та систем менеджменту [11, с. 50]. Відтак, застосування інструментів регулювання інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі має відбуватися на селективній основі, враховувати, що одні і ті ж інструменти можуть справляти різноспрямований вплив на економічні рішення об'єктів регулювання. Приміром, стимулювання залучення інвестиційних кредитів у виробництво та експорт певного виду аграрної сировини може призвести до втрати мотивації вкладати інвестиції у переробку цієї сировини.

Агропромисловий комплекс, крім того, представлений суб'єктами різного масштабу (великі агрохолдинги, середні і малі підприємства, індивідуальні товаровиробники тощо), різних форм власності, різної спеціалізації, різного рівня оснащеності технікою і технологіями. Отже, інструменти регулювання, що доцільні до застосування щодо одних об'єктів, можуть бути непридатними до застосування для інших об'єктів. Застосування інструментів регулювання інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі має враховувати особливості ринкових процесів у цьому комплексі, мати комплексний характер і не призводити до виникнення деструктивних явищ.

Окрім того, суб'єкти агропромислового комплексу, на відміну від суб'єктів інших комплексів, присутні у всіх регіонах (економічних районах). За таких умов цілком логічно припустити, що регулювання інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі має враховувати наявні регіональні особливості, характер економічної та виробничої спеціалізації різних регіонів [11, с.50].

Також необхідно враховувати, що різні аграрні продукти та різні види сільськогосподарської сировини виробляються (вирощуються) на основі застосування принципово різних технологічних процесів. Тому застосування заходів державної підтримки інвестицій у агропромисловому комплексі повинно відбуватися на основі глибокого опрацювання можливих наслідків такої підтримки, у тому числі за основними видами продукції рослинництва і тваринництва.

Функціонування агропромислового комплексу характеризується наявністю значної мережі міжгалузевих зв'язків, які утворюють єдину систему. Наявність таких зв'язків здатне в значній мірі впливати на характер розподілу інвестицій серед різних підгалузей комплексу. Поглиблення міжгалузевих зв'язків у агропромисловому комплексі є об'єктивною тенденцією, економічний зміст якої пов'язаний із суспільним поділом праці. В той же час наявність міжгалузевих економічних зв'язків у агропромисловому комплексі створює певні умови для активізації мобілізації інвестицій як в межах окремих ланцюгів системи, так і в межах усього комплексу. На основі інвестиційної інтеграції окремих елементів агропромислового комплексу формуються умови для утворення агрохолдингів.

З іншого боку, процеси інвестиційної інтеграції, що ґрунтуються на існуванні міжгалузевих економічних зв'язків у агропромисловому комплексі, призводять до можливості вивчення усього комплексу як єдиного об'єкта інвестування, а також тенденцій розподілу інвестицій між окремими його ланками [1, с.95]. Відтак, інвестиційні процеси у агропромисловому комплексі мають відбуватися на основі дії принципу синхронізації, відповідно до якого окремі підгалузі та виробництва здійснюють інвестиційну діяльність синхронізовано, з урахуванням інтересів один одного. Але на практиці досягнути такого ефекту, звісно, неможливо, що пояснюється в першу чергу дією конкурентного механізму.

Різні суб'єкти економічних відносин, які можуть виступати інвесторами у агропромислове виробництво, мають різний ступінь доступу до різних джерел інвестицій [6, с.90]. Окремі суб'єкти (іноземні інвестори, органи влади) мають монопольний (виключний) доступ до певних видів інвестиційних ресурсів. Окремі ресурси (приміром, кредит) доступні усім суб'єктам. Найбільш поширеним способом «компенсації» (мінімізації) інвестиційного ризику є страхування. Існують також інші способи «компенсації» інвестиційного ризику – отримання фінансових гарантій, отримання гарантій від держави, створення страхових запасів (резервів) тощо.

На нашу думку, перспективним джерелом інвестицій у агропромисловому комплексі є кредит, який у агропромисловому виробництві відіграє надзвичайно важливу роль як джерело інвестицій. В теорії кредиту підкреслюється особлива його роль як засобу забезпечення безперервності процесів виробництва та реалізації продукції [10, с.66]. Вказане особливо актуально для підприємств агропромислового комплексу, характер функціонування яких обумовлений впливом фактора сезонності.

Особливістю кредитування сільськогосподарських підприємств є те, що банки повинні кредитувати весь кругообіг коштів позичальника. Лише у цьому випадку може бути впевненість, що банківські кошти не будуть «заморожені» на якійсь стадії виробництва [8]. Кредитування сільськогосподарських підприємств здійснюється, як правило, з використанням кредитної лінії, що може відкриватися на тривалий період (один рік і більше). При цьому підприємствам, що мають об'єктивні фінансові труднощі (приміром, в результаті загибелі сільськогосподарських культур та тварин, а також недоотримання врожаю через стихійні лиха), може надаватися відстрочка погашення заборгованості. Забезпеченням кредиту у сільському господарстві можуть слугувати (крім звичайних видів майна) земля (земельна ділянка), право користування землею, врожай та сільськогосподарська техніка.

Використання кредиту вельми актуальне і для підприємств харчової промисловості, які також відчувають дію фактора сезонності.

Завдяки кредитуванню (тобто за рахунок кредитного ресурсу) у агропромисловому комплексі здійснюється поповнення основного та оборотного капіталу. Вважається, що інвестиційним кредитом може бути лише довгостроковий кредит, тобто кредит, який надається позичальнику на строк понад 1 року. Такі кредити, як правило, використовуються для придбання або створення (будівництва) основних фондів. Натомість, на нашу думку, інвестиційні кредити можуть призводити до зростання будь-якої частини капіталу, у тому числі і оборотного, але такі кредити можуть залучатися на строк 3-6 місяців.

Цілком природно, що характер та особливості технологічних процесів у агропромисловому комплексі призвів до виникнення особливих фінансових (у тому числі кредитних) інструментів. Приміром, сільськогосподарським підприємствам, які поряд з основною виробничою діяльністю здійснюють ще й заготівельну (закупівля у громадян певної сільськогосподарської продукції), може надаватися так званий «авансовий кредит» - тобто кредит у готівковій формі, що призначений для розрахунків з громадянами за куплену у них сільськогосподарську продукцію (сировину). Розмір авансового кредиту розраховується, виходячи з одnodенної потреби в готівкових коштах для розрахунків з громадянами, і видається, як правило, в межах видатків на строк до 7 днів. [8; 12].

Окрім того, сільськогосподарським підприємствам може надаватися кредит на оплату худоби та птиці, які вирощені в приватних господарствах на договірних умовах. Ці кредити також можуть видаватися в готівковій формі або шляхом перерахування грошей на поточні рахунки власників сільськогосподарської продукції. Розмір кредиту, як правило, не перевищує 50% від суми укладених договорів на закупівлю сільськогосподарської продукції [7; 8].

Характерні особливості сільськогосподарського виробництва (у першу чергу сезонність та цінові коливання) більшою мірою вимагають залучення довгострокових (інвестиційних) банківських кредитів. Однак слід розуміти, що будь-яке кредитування може бути джерелом лише тієї частини діяльності, яка найбільше відповідає банківським стандартам (вимогам банківської системи). При цьому не виключається використання короткострокового банківського кредитування як джерела фінансування як поточної, так і перспективної (інвестиційної) діяльності агропромислового підприємства [6; 12].

Однак неконтрольоване розширення обсягу кредитних операцій («кредитна експансія») загострює проблему підтримки фінансової безпеки держави. Зрозуміло, що в умовах фінансової кризи інвестиції зводяться до мінімуму, здійснюється лише інвестування, спрямоване на підтримку мінімального рівня роботи основних фондів (фізичне заміщення основного капіталу), причому цей процес відбувається лише у тих секторах, продукція яких користується попитом, у інших секторах інвестування взагалі «заморожується», не спостерігається навіть просте відтворення основного і оборотного капіталу. Вирішення проблеми стимулювання інвестиційної діяльності агропромислових підприємств на основі залучення та використання кредитного ресурсу необхідно вирішувати, виходячи як з потреб агропромислових підприємств, так і банківської системи (установи якої можуть надавати кредити лише на певних умовах). В процесі вирішення проблеми активізації інвестиційного кредитування необхідно звертати увагу на доступ банківських установ (як головних суб'єктів кредитного ринку) до довгострокового фінансового ресурсу (тобто ресурсу, який можна залучати на строк понад одного фінансового року).

Останнім часом набуває поширення такий метод кредитування, як проектне фінансування. Вважається, що успіх проекту залежить від зусиль усіх його учасників, а тому економічна поведінка різних учасників може вплинути на кінцевий результат. Згідно умов проектного фінансування, отримання позики або її частини (грошей) здійснюється на основі аналізу інформації про виконання певних зобов'язань, процедур, робіт усіма виконавцями проекту – головним виконавцем, іншими виконавцями, підрядчиками, постачальниками, фінансовими посередниками, покупцями, споживачами тощо. Вказаний метод застосовується також і при кредитуванні інвестиційних проектів у агропромисловому комплексі, оскільки нерідко успіх проекту у агропромисловому комплексі залежить від зусиль багатьох суб'єктів господарських відносин.

Висновки та пропозиції. В результаті виконаного дослідження узагальнено теоретичні основи інвестиційного забезпечення агропромислового комплексу, наведено ключові особливості агропромислового комплексу як об'єкту інвестування, обґрунтовано методичні підходи до побудови інвестиційного процесу у агропромисловому комплексі, показано роль та значення інвестиційного кредиту як джерела інвестицій у агропромисловому комплексі.

Державна політика залучення, супроводження та підтримки інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі має формуватися, виходячи із ключових орієнтирів державної інвестиційної та державної аграрної політики, і включати нормативно-правове (у тому числі законодавче) регламентування, економічне регулювання та застосування інших заходів адміністративного змісту. Органи державного регулювання в процесі формування та реалізації політики підтримки інвестицій у агропромисловому комплексі мають здійснювати маніпулювання усіма інструментами регулювання, враховуючи при цьому особливості агропромислового комплексу як об'єкта інвестування. Виділено традиційні та новітні економічні інструменти регулювання інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі.

Застосування інструментів регулювання інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі має відбуватися на селективній основі, враховувати, що одні і ті ж інструменти можуть справляти різноспрямований вплив на економічні рішення об'єктів регулювання. Застосування заходів державної підтримки інвестицій у агропромисловому комплексі повинно відбуватися на основі глибокого опрацювання можливих наслідків такої підтримки, у тому числі за основними видами продукції рослинництва і тваринництва.

Інвестиційні процеси у АПК мають відбуватися на основі дії принципу синхронізації, відповідно до якого окремі підгалузі та виробництва здійснюють інвестиційну діяльність синхронізовано, з урахуванням інтересів один одного.

Перспективним джерелом інвестицій у агропромисловому комплексі є кредит. Завдяки кредитуванню (тобто за рахунок кредитного ресурсу) у агропромисловому комплексі здійснюється поповнення основного та оборотного капіталу. Надання кредитів підприємствам агропромислового комплексу є одним із ключових сегментів банківського кредитування. Наведено перелік специфічних кредитних інструментів, що використовуються для активізації інвестування у агропромисловому комплексі.

Вирішення проблеми стимулювання інвестиційної діяльності агропромислових підприємств на основі залучення та використання кредитного ресурсу необхідно вирішувати, виходячи як з потреб агропромислових підприємств, так і банківської системи (установи якої можуть надавати кредити лише на певних умовах).

Перспективи подальших розвідок. У подальшому мають бути виконані дослідження з економетричного прогнозування динаміки припливу та розподілу інвестицій у агропромисловому комплексі з урахуванням кон'юнктури глобальних ринків продовольства та змін макроекономічної ситуації.

Список використаних джерел

1. Бабіна Н.О. Інвестиційне забезпечення сталого економічного розвитку / Н.О.Бабіна // *Економіка і управління*. – 2015. - № 4. – С. 93-97.
2. Гитман Л. Основы инвестирования [пер. с англ.] / Л.Гитман, М.Джонк. – М.:Дело, 2012. – 1008 с.
3. Грущинський Я.М. Фінансово-правові механізми інвестування в сільське господарство / Я.М.Грущинський // *Часопис Київського університету права*. – 2010. - № 4. – С.255-258.
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність» // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. – 1991. – № 47. – ст.646.
5. Захарін С.В. Інвестиційне забезпечення інноваційно-технологічного розвитку / С.В.Захарін. – К.: КНУТД, 2011. – 344 с.
6. Захарін С.В. Фінансові важелі активізації інвестиційної та інноваційної діяльності / С.В.Захарін // *Науковий вісник Полісся*. – 2016. – № 1. – С. 88-93.
7. Котьялова І.В. Концепція забезпечення кредитоспроможності підприємств АПК / І.В.Котьялова // *Економіка: проблеми теорії і практики [збірник наукових праць]*. – 2009. – Випуск 251. – Т.3. – С.561-570.
8. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності [Електронний ресурс]. – Доступний з: works.com.ua/work/7261_Kredityvannya_silskogospodarskih_pidpriemstv_yak_efektivne_dжерело_investiciinoi_diyalnosti.html
9. Натрошвілі Г.Р. Фінансові інструменти стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності / Г.Р.Натрошвілі // *Економіка і управління*. – 2016. - № 1. – С. 134-139.
10. Огурцова Е.В. Финансы и кредит [учебное пособие] / Е.В.Огурцова. – Саратов.: Лотос, 2003. – 500 с.
11. Однорог М.А. Розвиток інвестиційного забезпечення в сільськогосподарських підприємствах агропромислового комплексу / М.А.Однорог // *Економіка та держава*. – 2014. - № 10. – С. 49-50.
12. Сільськогосподарський кредит [Електронний ресурс]. – Доступний з: <https://books.br.com.ua/47812>.

References

1. Babina N.O. Invesyiciyne zabezpechennia stalogo ekonomichnogo rozvitku / N.O.Babina // *Ekonomika i upravlinnia*. – 2015. - № 4. – S. 93-97.
2. Gitman L. Osnovy investirovania [per. s angl.] / L.Gitman, M.Dgonk. – M.:Delo, 2012. – 1008 s.
3. Grutchinskiy I.M. Finansovo-pravovi mehanizmy investuvannia v silske gospodarstvo / I.M. Grutchinskiy // *Tchasopic Kyivskogo univesitetu prava*. – 2010. - № 4. – S.255-258.
4. Zakon Ukrainy «Pro investiciynu dijalnist» // *Vidomosti Verhovnoy Rady (VVR)*. – 1991. – № 47. – st.646.
5. Zakharin S.V. Invesyiciyne zabezpechennia innovaciyno-tehnologichnogo rozvytku / S.V.Zakharin. – K.: KNUVD, 2011. – 344 s.
6. Zakharin S.V. Finansovi vageli investiciynoi ta innovaciynoi dijalnosti / S.V.Zakharin // *Naukovyi visnyk Polissia*. – 2016. – № 1. – S. 88-93.
7. Kotkalova I.V. Konceptcia zabezpechennia kreditospromognosti pidpriemstv APK / I.V.Kotkalova // *Ekonomika: problemy teorii i praktiki [zbirnik naukovykh prac]*. – 2009. – Vypusk 251. – T.3. – S.561-570.
8. Kredituvannia silskogospodarskih pidpriemstv iak effektivne dжерело investiciynoi dijalnosti [elektronniy resurs]. – Dostupniy z: works.com.ua/work/7261_Kredityvannya_silskogospodarskih_pidpriemstv_yak_efektivne_dжерело_investiciinoi_diyalnosti.html
9. Natroshvili G.R. Finansovi instrumenty stimuluвання investiciynoi ta innovaciynoi dijalnosti / G.R.Natroshvili // *Ekonomika I upravlinnia*. – 2016. - № 1. – S. 134-139.
10. Ogurcova E.V. Finansy I kredit [uchebnoe posobie] / E.V.Ogurcova. – Saratov: Lotos, 2003. – 500 s.
11. Odnorog M.A. Rozvytok investicionnogo zabezpechennia v silskogospodarskih pidpriemstvakh agropromislovogo kompleksu / M.A.Odnorog // *Ekonomika ta dergava*. – 2014. - № 10. – S. 49-50.
12. Silskogospodarskiy kredit : <https://books.br.com.ua/47812>.

ДАНИ ПРО АВТОРА:

Ігнатенко Олександр Сергійович, аспірант
Київський національний університет технологій та дизайну МОН України,
01011, м.Київ, вул.Немировича-Данченка, 2,
e-mail: ign@mail.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ:

Игнатенко Александр Сергеевич, аспирант
Киевский национальный университет технологий и дизайна МОН Украины,
01011, м. Киев, вул.Немировича-Данченка, 2,
e-mail: ign@mail.ua

INFORMATION ABOUT AUTHOR:

Ignatenko Oleksandr Serhij, graduate student
Kievan national university of technologies and design
01011, m. Kyiv, Nemerovitcha-Dantchenko street 2,
e-mail: ign@mail.ua

Рецензент: Захарін Сергій Володимирович, директор, доктор економічних наук, професор,
Науково-дослідний інститут економічного розвитку

УДК 339.137: 332.143(477)

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00038

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

**Кучеренко С.Ю.,
Леваєва Л.Ю.**

***Ключові слова:** конкурентоспроможність регіонів, фактори конкурентоспроможності, оцінка конкурентоспроможності, національна економіка, глобалізація, інтеграція.*

ОЦЕНКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

**Кучеренко С.Ю.,
Леваева Л.Ю.**

Статья посвящена актуальной проблеме оценки конкурентоспособности регионов. Предмет исследования – основные подходы управления конкурентоспособностью Украины в условиях глобальных вызовов.

Цель исследования – анализ современного положения страны и определение дальнейшего развития национальной экономики и ее регионов.

При проведении исследований были использованы: методы системного и экономического анализа для обоснования направлений (векторов) и определения факторов характеризующих конкурентоспособности регионов и национальной экономики.

В статье авторами проведён анализ существующих отечественных и зарубежных подходов к оценке конкурентоспособности и аргументировано отсутствие единого подхода в решении этого вопроса.

Определено, что конкурентоспособность регионов достигается растущей производительностью труда, созданием благоприятной инвестиционной среды, активным восприятием новых технологий. Установлено, что конкурентоспособный регион привлекает иностранные инвестиции, формирует социально-экономическую стабильность, высокий уровень жизни населения, способен эффективно вести внешнюю торговлю, достигать высокой производительности используемых факторов производства.

Осознание объективной неравномерности социально-экономического развития регионов Украины требует разработки эффективных механизмов стимулирования развития регионов, потенциальной движущей силой, которого является стратегия региональной конкурентоспособности. В ее основу через механизмы конкурентной борьбы, заложены активизация внутреннего потенциала территории, приоритетное использование уникальных конкурентных преимуществ отдельного региона, обеспечение эффективных условий межрегиональной конкуренции, которые в перспективе будут обеспечивать качественное улучшение уровня жизни жителей.

Авторами предложены направления роста конкурентоспособности регионов, главными из которых являются стабильная макроэкономическая среда для инвестиций, эффективный режим конкурентной политики государства, активная стратегия иностранного инвестирования, комплексная поддержка инновационных технологий, создание кластеров, свободный доступ к финансовым ресурсам, налаживание эффективной инфраструктуры.

Ключевые слова: конкурентоспособность регионов, факторы конкурентоспособности, оценка конкурентоспособности, национальная экономика, глобализация, интеграция.

ASSESSMENT OF UKRAINE'S REGIONS COMPETITIVENESS

Kucherenko S.Yu
Levaieva L.Yu.

The article is devoted to the urgent problem of assessing the regions competitiveness. The subject of investigation is the main approaches to managing Ukraine's competitiveness in the context of global challenges.

The purpose of investigation is to analyze the current situation in the country and to determine the further development of the national economy and its regions.

During the research the methods of systems analysis and economic analysis were used for substantiating the directions (vectors) and determining the factors characterizing competitiveness of regions and national economy.

In the article the authors analyzed the existing domestic and foreign approaches to estimation of the competitiveness and argued the lack of a unified approach in this issue solving.

It is determined that the regions competitiveness is achieved by growing the labor productivity, creating a favorable investment environment and the active perception of new technologies. It is established that a competitive region attracts foreign investments, forms social and economic stability and high living standards of population. It can conduct foreign trade effectively and achieve high productivity of the factors of production used.

An awareness of objective inequality of social and economic development of Ukraine's regions requires creating the effective mechanisms for stimulating regions development which potential driving force is the regional competitiveness strategy. Through competition mechanisms it is based on activating the territory internal potential, priority using of each particular region unique competitive advantages, providing the effective conditions for inter-regional competition, which are expected in the future to ensure a qualitative improvement of population living standards.

The main directions for increasing the regions competitiveness, proposed by authors, are stable macroeconomic environment for investment, effective regime of the state's competitive policy, active foreign investment strategy, integrated support for innovative technologies, clusters creation, free access to financial resources, and development of effective infrastructure.

Key words: regional competitiveness, indicators of the competitiveness, estimation of competitiveness, globalization, national economy, integration.

Problems of management of competitiveness of regions in conditions of aggravation of global economic crises and the rapid spread of globalization processes occur in countries with a goal to improve their competitiveness. The regional competition is the main factor stimulating increase of efficiency of national economy and comprehensive development of the regions of the country.

Reliable competitive positions become crucial for the integrated development of the regions. Ukraine needs to become competitive is one of the main strategic objectives of the country. This explains why the issues of regional comprehensive development and regional competitiveness have become one of the most important for Ukraine.

The study of theoretical-methodological and practical aspects of the competitiveness of different actors at micro and macroeconomic level are engaged in well-known foreign scientists N. Porter (Michael E. Porter), Robert D. Atkinson (Robert D. Atkinson), Robert Of. Lawrence, Gabor (Gábor Békés), and others.

Among the Russian scientists are fairly well-known developments V. Artemenko, V. Bezugla, V. Podvysotsky, Ye. Lazareva, Z. Gerasimchuk, L. Kovalska, N. Jablonska, O. Kuzmina, T. Umanets, and others.

The region is the primary spatial unit that compete to attract investment at the regional level, resulting in a competitive become the subjects of entrepreneurial activity on the territory outlined in various spheres and branches of economic activity has been growing interest of scientists to the problems of competitiveness of regions. If the regions are designed to maintain the achieved level of economic development, they are forced to respond to changes in the external environment, in particular increasing labour productivity, creating a favorable investment environment, the rapid adoption of new technology and e-Commerce.

Competitive the region has been able to attract and maintain successful firms, skilled labor, improve the level and quality of life of its population. Thus, the process of movement of mobile factors of production from competitiveness regions in competitive.

Competitiveness – the main goal of any business entity, region or country as a whole. This process is designed to generate high incomes and ensure quality and decent standard of living of the population. Regional competitiveness can be defined as the ability to create and maintain an attractive environment for entrepreneurship [1].

At the world economic forum in Davos presented a global competitiveness ranking Global Competitiveness Index 2017-2018 [11]. Ukraine took 81 place among 137 countries, improving its position by four points.

The competitiveness index of Ukraine is of 4.11 on a seven-point scale. The leader is Switzerland (5,86), second place in the United States (5,85). The top ten also includes Singapore, the Netherlands, Germany, Hong Kong, Sweden, UK, Japan, Finland. Nearest neighbors of Ukraine were Brazil (80) and Bhutan (82).

Table 1. The position of Ukraine and some countries of the world on Global Competitiveness Index

Country	2013-2014 (out of 148)	2014-2015 (out of 144)	2015-2016 (out of 140)	2016-2017 (out of 138)	2017-2018 (out of 137)
Bulgaria	57	54	54	50	49
United Kingdom	10	9	10	7	8
Georgia	72	69	66	59	67
Estonia	32	29	30	30	29
Latvia	52	42	44	49	54
Lithuania	48	41	36	35	41
Germany	4	5	4	5	5
Poland	42	43	41	36	39
Russian Federation	64	53	45	43	38
Romania	76	59	53	62	68
Ukraine	84	76	79	85	81
France	23	23	22	21	22
Czech Republic	46	37	31	31	31

Source: *The Global... 2013, 2014, 2015, 2016, 2017.*

The global competitiveness index consists of more than 100 variables, which are grouped into 12 benchmarks (figure 1).

The Global Competitiveness Index (GCI) has the following components :

1. Institutions. This component characterizes the degree and effectiveness of interaction of public authorities with communities and the private sector. Reflects the degree of corruption and bureaucracy in state government. The ability and responsiveness of the public sector to market changes.

2. Infrastructure. This represents the most potential sectors that have great prospects for development. The indicator takes into account: the degree of development of transport infrastructure, the possibility of uninterrupted supply of energy, the development of telecommunication networks.

3. Macroeconomic environment. This criterion characterizes the stability of the macroeconomic development. Namely: budgetary efficiency, the implementation of obligations on public loans, the volume of budget deficit.

4. Health and primary education. A healthy and experienced workforce is key to the performance of the country. The indicator reflects the volume of investments in the health system. Takes into account the volume and quality of basic education

5. Higher education and training. This indicator assesses the level of preparation for admission to secondary schools and Universities, the quality of education. Is determined by the availability, accessibility and frequency of vocational training and retraining. This indicator characterizes the ability of national economies to establish a pool of experienced staff that can quickly adapt to global changes in the economy.

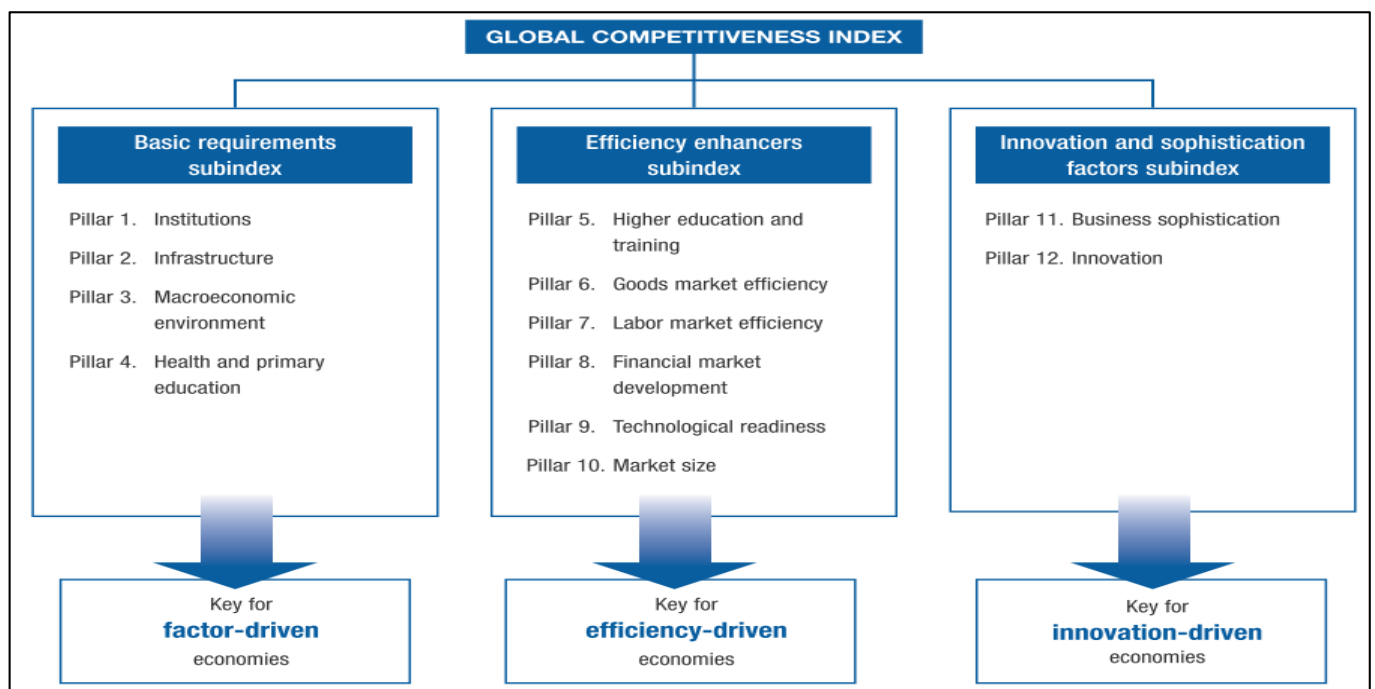

Figure 1. The Global Competitiveness Index framework.

Source: Report on the competitiveness of regions of Ukraine in 2013.

6. Goods market efficiency. This indicator describes the presence of competition. Reflects the existence of an efficient market of goods and services that allows countries to produce the necessary range of goods and services based on supply and demand.

7. Labor market efficiency. Efficiency and labour market flexibility are important to provide workers the ability to quickly move from one sector to another, stimulates the most effective use of labor force, and creates the opportunity for maximum realization and commitment. The efficiency of the labor market takes into account equality between men and women, the availability of qualified management and the ability to retain talented staff in the state.

8. Financial market development. An efficient financial sector provides the possibility of placing resources where they are more productive. When the proper functioning of the financial market the goods and services provided to entrepreneurs from sources such as credits, loans and through stock exchanges and venture capital.

9. Technological readiness. This indicator assesses the speed with which the economy adopts and uses the latest technology to increase the productivity of the sector. In modern conditions the opportunity to use latest technology is one of the key competitive advantages at the enterprise level.

10. Market size. The size of the market affects productivity because large markets allow firms to exploit economies of scale. In the era of globalization, international markets are replacing internal. When measuring this component takes into account both internal and external markets, which allows to avoid discrimination of geographically small areas.

11. Business sophistication. The level of business development for the overall quality of the business networking site being evaluated. This indicator assesses the level and extent of associations and linkages. The presence of clusters increases the figure because clustering creates greater adaptability to innovation, reduces barriers to business development.

12. Innovation. In the long run efficiency gains and improved living standards can only be achieved through technological innovation. Of particular importance innovation has for developed countries. This indicator reflects the volume of investments that are invested in innovation. But this process requires a complex of conditions and factors, which first had been described in previous indexes.

It should be noted that despite the fact that the 12 pillars of competitiveness are presented separately, however, all indicators are not only interlinked but also complement and add value to each other.

According to the study [4], Ukraine worsened its position in 4 of the 12 core indicators. Most lost (minus 13 points) for the component of «labor market Efficiency». The trend of deterioration of this indicator was observed in last year's research, and last year we downgraded him its position by 17 points. Also, Ukraine suffered losses in evaluation of the innovation component of the index (minus 9 points), infrastructure (minus 3 points) and a component characterizing higher education and training (minus 2 points).

Despite the slight improvement, this year we still have the worst position for assessing the strength of banks (130), regulation of stock exchanges (134), quality road (130), on inflation and on the country's ability to retain talent (129), protection of property rights (128).

Negative factors for doing business in our country, are defined (in descending order): inflation, corruption, political instability, high tax rates, complexity of tax legislation, the instability of governments, lack of access to Finance, inefficient government bureaucracy, the regulation of the currency market, lack of education of workers, poor ethics of the workforce, insufficient capacity to innovate restrictive labor market regulation, inadequate quality of infrastructure crime and theft, poor quality health care.

During 2011-2013, analysts, Fund «Effective management» was carried out analysis of competitiveness of regions of Ukraine. It was estimated 27 administrative-territorial units of the country, which enabled a comparative analysis of the results of a separate region in the dynamics and in comparison with other regions of Ukraine, and also with the countries of the world. The basis of the index of national competitiveness based on the methodology of the global competitiveness Index of the world economic forum, according to which examines and compares the 137 countries (2017-2018).

Table 2. The average results of Ukraine's regions competitiveness Index of regions and its components over the period 2011-2013.

	2011	2012	2013
The index of competitiveness of regions of Ukraine	3,87	4,00	4,01 ↑
Institutions	3,69	3,77	3,83 ↑
Infrastructure	3,77	3,81	3,90 ↑
Macroeconomic environment	4,03	4,52	4,20 ↓
Health and primary education	5,75	5,76	5,75 ↓
Higher education and training	4,45	4,49	4,55 ↑
Goods market efficiency	3,79	3,94	4,12 ↑
Labor market efficiency	4,77	4,78	4,63 ↓
Financial market development	3,83	4,00	4,12 ↑
Technological readiness	2,95	3,10	3,11 ↑
Market size	1,91	2,10	2,21 ↑
Business sophistication	3,81	3,89	3,96 ↑
Innovation	2,91	2,99	3,04 ↑

Source: Fund «Effective management» 2011-2013.

The Ministry of regional development, construction and housing and communal services of Ukraine in 2015 held its first rating assessment of socio-economic development of regions of Ukraine.

The rating assessment of socio-economic development of the regions established in accordance with the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 856 «On approval of the Procedure and Methods of monitoring and evaluating the effectiveness of implementation of the state regional policy» of October 21, 2015 [5].

The results of the assessment, in 2016 the best indicators for socio-economic development in Kyiv, Kharkiv, Kyiv, Vinnytsia and Chernivtsi regions. Worst – in Lugansk, Donetsk, Sumy, Chernihiv and Kherson regions.

Table 3. The overall role of the region in all areas of assessment

Region	2015	2016
Winnitca region	7	4
Volyn region	12	9
Dnipropetrovsk region	5	10
Donetsk region	25	24
Zhytomyrs'ka region	16	11
Transcarpathian region	8	16
Zaporiz'ka region	17	14
Ivano-Frankivsk region	4	12
Kyiv region	6	3
Kirovograd region	21	18
Lugansk region	24	25
Lviv region	9	13
Mykolaiv region	22	19
Odessa region	18	15
Poltava region	14	17
Rivne region	11	6
Sumy region	19	23
Ternopil region	15	20
Kharkiv region	2	2
Kherson region	20	21
Khmel'nyts'ka region	13	8
Cherkasy region	10	7
Chernivtsi region	3	5
Chernihiv region	23	22
Kiev	1	1

Source: based on data of the Ministry of economic development and trade of Ukraine.

Evaluation was carried out on the basis of information from ministries, Central Executive authorities, regional and Kiev city state administration. Areas assign grades on a quarterly basis for 27 indicators in 6 areas and annually for 64 indicators in 12 areas.

Implementation of this assessment will be one of the constituent elements of a new system of monitoring the implementation of state regional policy. This will allow, based on the approaches of the European Union, to assess the state of socio-economic development of regions. Indicators are an indicator of the effectiveness of management decisions at the Central and local levels aimed at improving the competitiveness of regions and ensuring social cohesion and spatial development.

The place of Ukraine in the global competitiveness index depends on the level of investment, trust in politicians, law enforcement and the courts. Significant contribution have the stability of the banking system, protecting intellectual and material property rights. Special attention deserves the position of our state regarding the ability to retain personnel and human talent, i.e., qualified and young professionals. Sustainable development of national economy and raising the standard of living of the population is impossible without a competitive state, political-legal and social system.

Analyzing promising sectors and directions of development of Ukraine, of course, mention should be made of agriculture, and heavy industry.

In addition, the tourism sector in our country is also quite significant. To the driving forces include such cities as Odessa, Lviv, Kiev and Kharkov. To achieve competitiveness can only be exercising a permanent influence on the most competitive parts of the economy. I mean, we are talking about the development of the three industries that currently are not in a very good condition.

Fuel industry, light industry, heavy industry, textile industry, tourism and agriculture are the main areas that need to stimulate and develop. Creating attractive internal and external environment that will contribute to the improvement and simplification of the external conditions of doing business, Ukraine will be able to take a leading position in the ranking of countries with most competitive economies and quality of life [6].

As a result of the comprehensive study were able to establish that Ukraine is in difficult conditions, the economic development is happening at too slow a rate. Moreover, in the presence of ineffective public policy, small and medium businesses do not have the ability to efficiently perform their activities. All this is reflected in the positions of our state in the competitiveness index. Only through reform and change of the existing system, we can talk about growth of the national economy. However, the prospects of Ukraine, alas, is not as global as the problems that are fixed in the state.

References

1. Kravchuk N.I. Ocinka konkurentospromozhnosti regioniv Ukrainy (2016) [Assessment of competitiveness of regions of Ukraine] / Kravchuk N.I., Jaremova M.I. // Visnyk Zhytomyrs'kogo nacional'nogo agroekologichnogo universytetu - №1(54) - Tom 2. - S.88-95. – Bibliogr.: 10. (in Ukraine)
2. Minregion nachal rejting social'no-jekonomicheskogo razvitija regionov (2015) [Ministry of Regional Development began a rating of social and economic development of regions] (in Russian). [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/1201>.
3. Otchet o konkurentosposobnosti regionov Ukrainy 2013. (2014) [Report on the competitiveness of Ukraine's regions 2013] Opublikovano Fondom «Jeffektivnoe Upravlenie» pri podderzhke Vsemirnogo jekonomicheskogo foruma (in Russian) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://debaty.org/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf
4. Pozicija Ukrainy v rejtinge stran mira po Indeksu global'noj konkurentosposobnosti 2017-2018 (2017) [The position of Ukraine in the ranking of countries in the Global Competitiveness Index 2017-2018] (in Russian) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://edclub.com.ua/>
5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 856 «Pro zatverdzhennja Porjadku ta Metodyky provedennja monitoryngu ta ocinky rezul'tatyvnosti realizacii' derzhavnoi' regional'noi' polityky» vid 21 zhovtnja 2015 roku. (2015) [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 856 «On approval of the Procedure and Methods of monitoring and evaluating the effectiveness of implementation of the state regional policy» of October 21, 2015] (in Ukraine) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF>
6. Strojko T.V. Suchasnyj riven' konkurentospromozhnosti Ukrainy: problemy ta perspektyvy. [Current level of competitiveness of Ukraine: problems and prospects] / Strojko T.V., Merdych O.M. // Global'ni ta nacional'ni problemy ekonomiky. Elektronne naukovе fahove vydannja Mykolai'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni V.O. Suhomlyns'kogo. - 2015. - Vyp. 8. – Bibliogr.: 5. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/265.pdf>
7. The Global Competitiveness Report 2013–2014. (2013) World Economic Forum within the framework of the Centre for Global Competitiveness and Performance, Geneva. (In English)
8. The Global Competitiveness Report 2014–2015. (2014) World Economic Forum within the framework of the Centre for Global Competitiveness and Performance, Geneva. (In English)
9. The Global Competitiveness Report 2015–2016. (2015) World Economic Forum within the framework of the Centre for Global Competitiveness and Performance, Geneva. (In English)
10. The Global Competitiveness Report 2016–2017. (2016) World Economic Forum within the framework of the Centre for Global Competitiveness and Performance, Geneva. (In English)
11. The Global Competitiveness Report 2017–2018. (2017) World Economic Forum within the framework of the Centre for Global Competitiveness and Performance, Geneva. (In English)

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Кучеренко Світлана Юрїївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки,
Леваєва Людмила Юрїївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки
 ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
 вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Кучеренко Светлана Юрьевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики,
Леваева Людмила Юрьевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики
 ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
 ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина

DATA ABOUT THE AUTHORS

Kucherenko Svitlana Yu, PhD, assistant professor of economics department,
Levaieva Ludmila Yu, PhD, associate professor of economics department
 Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University
 30 Sukhomlinsky str., Pereiaslav-Khmelnyskyi, 08401, Ukraine

УПРАВЛІННЯ АКЦІОНЕРНИМИ ТОВАРИСТВАМИ З ДЕРЖАВНОЮ ЧАСТКОЮ В УКРАЇНІ**Верещака І.М.,
Горбатенко О.А.**

Предметом дослідження є розробка рекомендацій для покращення та удосконалення управління акціонерними товариствами з державною часткою в Україні.

Метою дослідження є проаналізувати діяльність акціонерних товариств, розробити рекомендації, щодо покращення та удосконалення управління акціонерними товариствами з державною часткою в Україні, необхідність дослідити особливості корпоративного управління таких товариств, теоретичні засади належної організації управління, які дають змогу усім учасникам корпоративних взаємовідносин прослідкувати відповідність діяльності товариств їх інтересам. Необхідно встановити можливість зберігання чи продажу дрібних пакетів акцій, які перебувають у власності держави.

Результати дослідження свідчать про те, що ступінь одержаних результатів полягає у розробці науково-обґрунтованих рекомендацій, методів та висновків, спрямованих на покращення та удосконалення управління акціонерними товариствами з державною часткою в Україні.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень на акціонерних товариствах, спрямованих на покращення та удосконалення управління акціонерними товариствами з державною часткою в Україні.

Висновки: Розглянуто особливості контролю у акціонерних товариствах, досліджено основні види та суб'єкти корпоративного контролю. Сформульовано основні напрямки державної політики у акціонерних товариствах стосовно частки власності. Проаналізовано основні інструменти прихованого перерозподілу контролю у акціонерних товариствах, тобто прийняття рішення щодо емісії акцій. Удосконалено алгоритм його прийняття рішення про емісію акцій, шляхом продажу дрібних пакетів акцій. Обґрунтовано доцільність продажу пакетів акцій менше ніж 25 %, у разі відсутності ефективності їх подальшого зберігання у власності держави. Запропоновано основні шляхи контролю державних органів влади над управлінням корпоративними правами держави, зокрема: процес контролю відносно акціонерних товариств з державною часткою; контроль за діяльністю керівників акціонерних товариств; контроль за ефективністю та доцільністю участі держави у статутних капіталах акціонерних товариств; контроль за процесом продажу державних пакетів акцій, через аналіз та оцінку цього процесу.

Ключові слова: акціонерне товариство, корпоративний контроль, державна частка власності, емісія акцій, продаж акцій, пакет акцій.

УПРАВЛЕНИЯ АКЦИОНЕРНЫМИ ОБЩЕСТВАМИ С ГОСУДАРСТВЕННОЙ ЧАСТЬЮ В УКРАИНЕ**Верещака И.М.,
Горбатенко Е.А.**

Предметом исследования является разработка рекомендаций для улучшения и усовершенствования управления акционерными обществами с государственной частью в Украине.

Целью исследования является проанализировать деятельность акционерных обществ, разработать рекомендации по улучшению и совершенствованию управления акционерными обществами с государственной частью в Украине, необходимость исследовать особенности корпоративного управления таких обществ, теоретические основы надлежащей организации управления, позволяющие всем участникам корпоративных взаимоотношений проследить соответствие деятельности обществ их интересам. Необходимо установить возможность хранения или продажи мелких пакетов акций, находящихся в собственности государства.

Результаты исследования свидетельствуют о том, что степень полученных результатов заключается в разработке научно-обоснованных рекомендаций, методов и выводов, направленных на улучшение и совершенствование управления акционерными обществами с государственной частью в Украине.

Область применения результатов: организация и проведение научных исследований на акционерных обществах, направленных на улучшение и совершенствование управления акционерными обществами с государственной частью в Украине.

Выводы: Рассмотрены особенности контроля в акционерных обществах, исследованы основные виды и субъекты корпоративного контроля. Сформулированы основные направления государственной политики в акционерных обществах относительно части собственности. Проанализированы основные инструменты скрытого перераспределения контроля в акционерных обществах, то есть принятие решения об эмиссии акций. Усовершенствован алгоритм его принятия решения об эмиссии акций, путем продажи мелких пакетов акций. Обоснована целесообразность продажи пакетов акций менее 25%, при отсутствии эффективности их дальнейшего хранения в собственности государства. Предложены основные пути контроля государственных органов власти над управлением корпоративными правами государства, в

частности: процесс контроля относительно акционерных обществ с государственной частью; контроль за деятельностью руководителей акционерных обществ; контроль за эффективностью и целесообразностью участия государства в уставных капиталах акционерных обществ; контроль за процессом продажи государственных пакетов акций, через анализ и оценку этого процесса.

Ключевые слова: акционерное общество, корпоративный контроль, государственная часть, эмиссия акций, продажа акций, пакет акций.

THE MANAGEMENT OF JOINT-STOCK COMPANIES WITH THE STATE SHARE IN UKRAINE

Vereshchaka I.M.,
Gorbatenko O.A.

The subject of research is to develop recommendations for improving the corporative management of joint-stock companies with the state share in Ukraine.

The purpose of research is to analyze the joint-stock companies, to develop recommendations for improving of the corporative management of joint-stock companies with the state share in Ukraine and to study the corporative management features of such companies; the theoretical principles of management organization that allow all co-partners of corporate relations track the suitability of companies to their interests. It is necessary to ascertain the possibility of keeping or selling small blocks of shares, which are owned by the state.

The results of work are to develop scientific-substantiated recommendations, methods and conclusions, which directed on improving the corporative management of joint-stock companies with the state share in Ukraine.

Practical Implications: organization and carrying out of the research on joint-stock companies that directed on improving the corporative management of joint-stock companies with the state share in Ukraine.

Conclusions: The control features of joint-stock companies have considered, basic types and subjects of corporative control have investigated. The basic directions of the state policy of joint-stock companies with the state share have formulated. The basic instruments of hidden redistribution control in joint-stock companies (decision-making to equity issue) have analysed. The scheme of decision to equity issue has improved by selling small blocks of shares. Expediency sale of shares less than 25% in the event of absence of further keeping in state ownership have grounded. The basic ways of controlling state authorities over the management of the state corporate rights are proposed, which include: process control of joint-stock companies with the state share; control the activities of managers of such companies through expert of the main activities; control the efficiency and suitability of state participation in the statutory capital of the joint-stock companies; control the sale of state block of shares through analysis and evaluation of the process.

Keywords: joint-stock company, corporative control, the state share of ownership, equity issue, sale of shares, a block of shares.

Formulation of the problem. World practice convinces that only with the development of the corporate sphere of the economy and, in particular, joint-stock companies with a state share, accumulates considerable volumes of investment resources. In recent years, a strong corporate sector has been formed in Ukraine, mainly represented by public corporations with a state share.

Analysis of recent research and publications. This problem has been highlighted in the scientific national and foreign literature. In particular, it is studied by such scholars as: A. Smityukh, M.V. Topchak, A. Cherpak, V. Shehovtsov, V.O. Shpylova, H.Yu. Shtern, V.M. Heyets, I.K. Bondar, V.I. Golikov, M.P. Denisenko, O.M. Vukchyk, O.R. Kibenko, V.Ye. Leontiev, I.I. Mazur, G.V. Nazarova, P.P. Samofalov, O.M. Safronova, O.I. Paskhaver, L.O. Ptaschenko, S.O. Tenkov, M.V. Chechetov, M.G. Chumachenko and others. At the same time, the current situation requires further in-depth development and improvement of the governance mechanism of the state corporate sector of the economy. The issues of observing the interests of the state as a shareholder remain insufficiently developed. Detection of the specifics of development and the mechanism of formation of forms of capital integration requires a more detailed study of the process of development of corporate relations in joint-stock companies with a state share in Ukraine.

Setting objectives. The purpose of the study is to analyze the activities of joint-stock companies, to develop recommendations for improving and improving the management of public companies with a state share in Ukraine, the need to explore the peculiarities of corporate governance of such societies, the theoretical basis of proper management organization, which enables all participants in corporate relationships to follow the compliance of their companies interests. It is necessary to establish the possibility of storing or selling small shares of shares owned by the state.

Presentation of the main research material. Public corporations with a state share and their integration structures become effective only when the mechanism of coordination of interests between partners is worked out. If a certain proportion of the corporate rights of the company belongs to the state, then there are imposed several layers of interests that need to be coordinated for its effective functioning. In particular, there are issues of non-compliance of priorities of corporations and shareholders, unbalanced state interests and market processes, non-coordination of interests of minority and majority shareholders. Therefore, effective system of corporate sector management of the state-owned economy must take into account all of the above-mentioned aspects of the functioning of joint-stock companies. Public corporations with a state share and their integration structures become effective only when the mechanism of coordination of interests between partners is worked out. If a certain proportion of the corporate rights of the company belongs to the state, then there are imposed several layers of

interests that need to be coordinated for its effective functioning. In particular, there are issues of non-compliance of priorities of corporations and shareholders, unbalanced state interests and market processes, non-coordination of interests of minority and majority shareholders. Therefore, effective system of corporate sector management of the state-owned economy must take into account all of the above-mentioned aspects of the functioning of joint-stock companies. Creation of an integral system of economic management of the state corporate sector should be based on clear principles: application of common general rules to the behavior of business entities; separation of functions of public administration from economic functions taking into account changes in ownership relations; ensuring effective organizational interaction of all branches of power in solving economic issues; conformity of organizational units with the task of elaboration and implementation of economic policy; the establishment of a special regime for individual privatized enterprises, whose activities are a priority for the national economy; use of individual approaches to the management of state corporate rights [4].

As a result of a comprehensive study of the corporate sector, it has been established that existing practice and some legislative acts have mostly cognitive-historical value than scientific-practical. In addition, it should be borne in mind that precisely today, legislative and executive bodies are taking steps to streamline the management of state property and corporate entities. This question is very complex, dynamic. Therefore, the main focus of the work is on the formation of the corporate sector, knowing that both the legislative field and the state of affairs in the corporate sector have other parameters, and no less difficult problems. However, one can make a certain generalization – the result of the reform of property relations in Ukraine was the broadened structure of the public sector. Management of objects of state property depends on the organizational and legal forms in which they operate. The results of the analysis of the functioning of the corporate sector in Ukraine were used to calculate the corporate governance index built on the basis of a set of indicators on its state and business practices.

The purpose of the implementation of the corporate governance index is to determine the relationship between the management and the qualities of the joint-stock companies with the state share, in particular:

- the size of the company (book value of assets, number of employees);
- level of concentration of property;
- efficiency of corporation management;
- investment plans of the enterprise.

The corporate governance index is lower for joint-stock companies with state corporate rights. The company, where the state share of corporate rights exceeds 75%, have the lowest indicators of corporate governance. As the book value grows, the corporate governance index grows to a certain level, but then stabilizes its value. In international practice, the ratio of minority and majority shareholders affects the corporate governance index.

The index of corporate governance is high for Ukrainian companies with a homogeneous shareholder structure, in two cases:

1) all shareholders of the company are minority;

2) all shareholders own more than 5% of the shares. The lowest is the corporate governance index in the case when minority and majority shareholders have a par value of 50 to 50.

The crowding out of minority shareholders and an increase in the share of majority shareholders is accompanied by a decrease in the corporate governance index. After the majority shareholder's share exceeds 50% in the total number of shareholders, the corporate governance index is beginning to grow. This dependence in Ukraine has a slightly different nature compared to international corporate governance practices. According to international experience, the level of corporate governance is increasing with the increase in the concentration of shareholdings, but after a certain level begins to decline. In our opinion, this difference is the result of an insufficient level of concentration of ownership in Ukrainian joint-stock companies with a state share. Concerning the general distribution of joint-stock companies with the state share of Ukraine by the level of corporate governance (Figure 1), two thirds have four or less corporate governance attributes. The share of companies close to the highest level of corporate governance is 17%. The share of corporations with an index value of 100 is 9%. Such a division of corporations into groups is quite typical and indicates the widespread trends in the world practice of the formation and development of corporate governance. In addition, the distribution of societies meets the statistical laws of normal distribution [5].

According to world practice, corporate governance in the broad sense is the concerted action of all shareholders of a state-owned enterprise aimed at improving efficiency, profitability, profitability. The principles of functioning of corporate relations are the same for all enterprises and do not depend on the presence of their state share. An analysis of their activities shows that the state can actually affect the enterprises in which it owns packages of more than 50% of the authorized capital. Therefore, special attention is paid to the analysis of this group of enterprises. Thus, despite the fact that in the year 2016 several highly efficient business companies with high financial and economic indicators were privatized, their retirement did not worsen the general state of the corporate sector of the economy, where the state retains its influence. Moreover, further positive changes have taken place in this sector of the economy.

The application of the methods and approaches described in the work on its formation makes it possible to propose the areas in which its impact will be most effective, since the basis of its development was the principle of the system approach. The objectives and tasks of the regulatory mechanism of corporate governance development in Ukraine are as follows. In today's Ukrainian economy, joint-stock companies play an important role. At the same

time, the current legislation of Ukraine does not ensure sufficiently complete and clear regulation of the activities of joint-stock companies, which leads to numerous violations of investors' rights and inhibits investment processes.

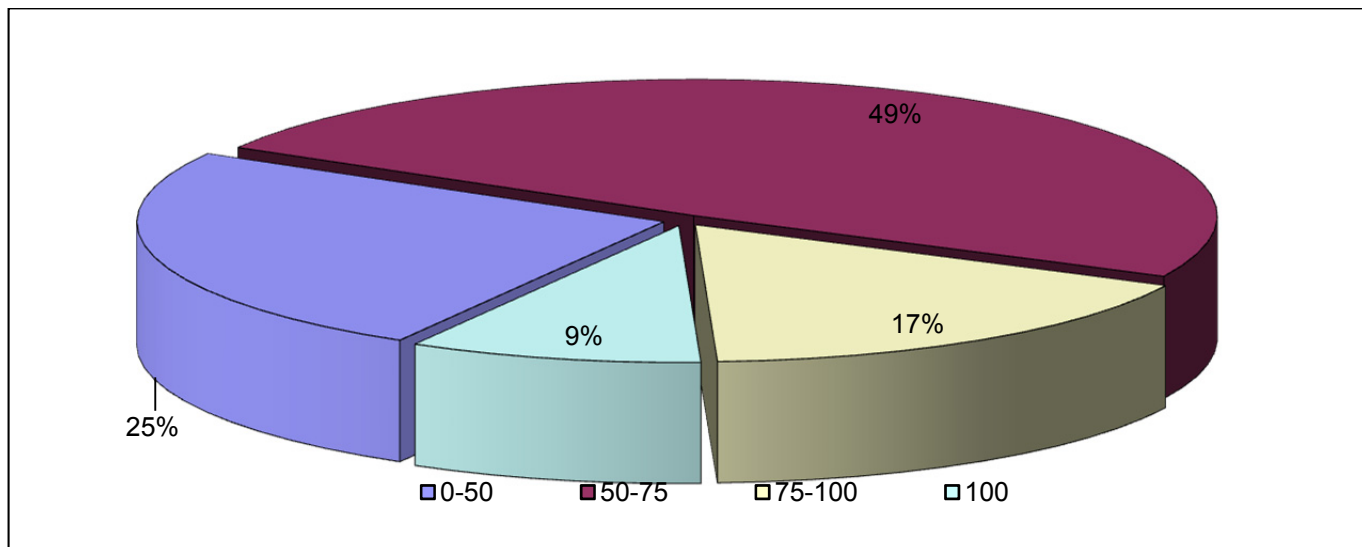

Figure 1. Distribution of joint-stock companies by value of corporate governance index, corporate governance index (1-100) [3].

The current state of corporate governance is characterized by the lack of transparency in the activities of joint-stock companies with a state share, lack of coordination of government bodies in the field of regulation of corporate relations, ineffective management of state corporate rights. The insufficient level of corporate culture, the inconsistency of existing corporate governance practices with generally accepted principles and the unwillingness of existing companies to master them led to unprofessional management schemes for companies. To this end, the article has developed recommendations for the introduction of a mechanism for controlling the subjects of management of state corporations, which, thanks to the complex of motivational instruments, provides for the fulfillment of two tasks: efficient enterprise management and observance of state interests. Control is based on a systematic approach and covers all joint-stock companies where the state acts as a shareholder [2].

The methodology for assessing the effectiveness of government corporations, like most other methods of valuing other entities, was based mainly on economic indicators. Economic characteristics do not always fully reflect the degree of conformity of the results of the subject of the business to the tasks set and can not be a reliable indicator of the activity of the enterprise. To a greater extent this applies to enterprises of the state corporate sector, where, in particular, profitability, payback period of investments are not always relevant for the state as a shareholder. Therefore, the article proposes a model of a system of indicators of balanced interests of joint-stock companies with state corporate rights. The model is based on the Balanced Scorecard and adapted to corporations with a different share of state ownership. This system allows to solve the following tasks: to effectively evaluate the company's activities, taking into account the different share of corporate rights owned by the state; to formulate and implement the strategy of the corporation; control compliance with state interests; balance the interests of owners (including the state) and managers; effectively manage the corporation. The model includes four groups of indicators: financial indicators, personnel indicators, indicators of the environment, indicators of internal business processes. Combines and balances the data of the group of indicators of the complex of state and market interests. Parameters of the system of balanced interests of joint-stock companies with state corporate rights are shown in Fig. 1. Each sector of the model has 5 indicators in its structure, but this number is not fixed, and the parameters can be changed depending on the specifics of the assessed corporation.

The use of the model consists of certain steps [1]:

- Step 1. Selection of model parameters for the four modules: financial indicators, personnel indicators, environmental indicators, indicators of internal business processes.
- Step 2. Using the expert estimation method on an eleven-point scale (from -5 to +5), determine the qualitative parameters of the indicator, where -5 is the lowest score, +5 is the highest; and the degree of observance of interests, where -5 – dominate the interests of the state, +5 – the corporation operates exclusively according to the laws of the market.
- Step 3. Determination of the integral value of the key parameters of the modules of a complex system of balanced interests of joint-stock companies with state corporate rights.
- Step 4. Transfer of integral values of indicators to the matrix (Fig. 2).
- Step 5. Estimation of the corporation's activity depending on the location on the matrix of integral values of the key parameters of the modules of the integrated system of balanced interests of joint-stock companies with state corporate rights.

№	Financial indicators	Company staff
1	Equity coefficient Factor of financial independence Return on assets Return on investments Return on equity	Efficiency of management staff Level of motivation of employees Loyalty of employees Level of qualification of employees Salary level
		
2	Share of publicly owned shares in the state property Market value of the company Degree of interest of the state in the ownership of corporate rights Transparency of corporate governance procedures Market status of the enterprise	Cost of basic business processes Duration of main business processes Degree of achieving the goals of the company Ability to innovate Efficiency of internal information
	Environment	Internal business processes

Figure 2. Parameters of the system of balanced interests of state-owned joint-stock companies [1].

The sign of the sector is the domination of state interests over the market, the value of the indicator is positive – the sector is appropriate for placing the parameters of strategic enterprises of Ukraine and those where the share of state corporate rights exceeds 50%. The sector is characterized by the balance of market interests and interests of the state and the positive values of indicators. This sector is an optimal arrangement of the parameters of a successful joint-stock company with any share of state corporate rights. Corresponds to the positive values of the indicators and the advantage of market interests over the state. This sector is partially acceptable for corporations, where the state's share is less than 50%. Characteristics of the sector of dominance of market interests and negative characteristics of indicators. If the state share of the shares of this company is more than 50%, then you should review its management system, market situation. Provided that the share of state corporate rights is less than 50%, it may be appropriate to remove the enterprise from the state register.

The sector corresponds to the value of indicators close to the critical marks, with the balance of market and state interests. The sign of the sector is the unsatisfactory value of the indicators with the corporation respecting the public interest. The location of indicators in this sector is acceptable for Ukrainian enterprises, for which the state share exceeds 50%, and which, in particular, have a social orientation [5].

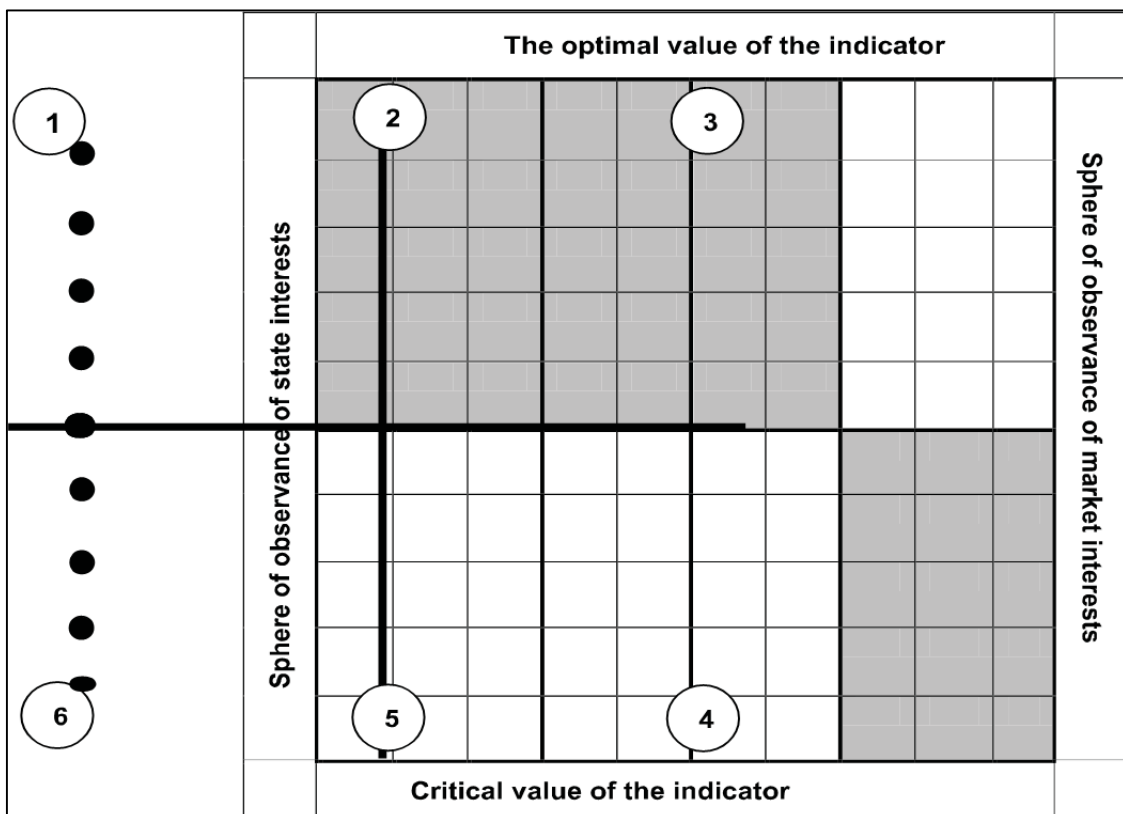

Figure 3. The matrix of the system of balanced interests of joint-stock companies with state corporate rights

The principle of modeling the direction of the state strategy in accordance with the share of state corporate rights and the sector of balanced interests is reflected in Table 1. It is proved that in today's conditions it is necessary to form a regulatory mechanism for the development of corporate relations, which will facilitate the attraction of investments into the Ukrainian economy, the development of the stock market and the growth of national wealth.

The results of the proposed regulatory mechanism for the development of the corporate sector in Ukraine are:

- improving the efficiency of public corporations with a state share;
- introduction of a system of indicators that determine the effectiveness of state corporations;
- ensuring protection of rights and legitimate interests of shareholders;
- as well as equal treatment of shareholders;
- promotion of the stock market;
- formation of attractive investment climate in the country and revitalization of investment processes;
- promotion of socio-economic development of Ukraine.

The article assesses the economic consequences of their implementation. Further development of corporate relations in Ukraine should take place on the basis of generally accepted principles of effective corporate governance taking into account world experience and peculiarities of Ukraine [3].

Table 1. Modeling the direction of the state strategy in accordance with the share of state corporate rights and the sector of a balanced interest system

The share of corporations in the rights of the state	Sectors			
	1	2	3	4
0 – 25%				
25 – 50%	The state is interested in profitable enterprises that support its interests	The state is interested in owning these corporate rights	Each case is considered separately, but there is always an interest in a profitable enterprise	The state is not interested in the enterprises of this sector. In addition to cases of strategic importance of the industry or individual enterprise, it is advisable to sell a share of corporate rights
50 – 75%	The state is interested in owning the corporate rights of this sector and should promote their effective functioning. In view of the fact that the state forms the strategy of the enterprise and is responsible for its implementation, it is advisable to pay special attention to the management system in the corporation			The state conducts the analysis and rehabilitation of enterprises. If this is not possible, it considers the issue of a waiver of property
– 100%				

Conclusions from the conducted research. The main results of the research provide the following theoretical, methodological and practical conclusions:

1. Improvement of corporate sector management can be realized only if an effective system of management of state corporate rights is created on the basis of the relevant regulatory mechanism.

2. Over the past year, the process of redistribution of property has intensified in Ukraine, in particular through raider attacks. In developed countries, this process takes place within the right field and contributes to the recovery of the economy. The occupation of enterprises in Ukraine is based on imperfect legislation, the corruption of the judicial system, the misuse of administrative resources, which causes the state to suffer losses. Attractive targets for raiders are also joint-stock companies with state corporate rights.

3. In order to terminate this process, the article proposes a set of measures for obstruction of raiding and elimination of its consequences. Proposals promote the creation of a self-regulated system, which is designed to protect the rights of owners, preventing the illegal redistribution of property.

The article proposes to conduct an analysis of the activity of the state corporate sector by calculating the corporate governance index based on a set of indicators on the state and practice of corporate governance, taking into account the characteristics of the public sector.

This mechanism facilitates the formation of an optimal structure of the state corporate sector by extracting from the state register of unprofitable enterprises, where the state does not have enough to participate in the management of a block of shares:

1. For all types of joint-stock companies, and especially for state corporations, the problem of establishing relations between the owners of corporate rights interested in the capitalization and profitability of corporations, and top management that needs immediate remuneration is relevant.

2. The specified regulatory mechanism allows to ensure the protection of shareholders' rights, transparency of the stock market, the efficiency of application to the joint-stock companies of bankruptcy procedures and their reorganization into other forms of management.

3. The directions of increasing the efficiency of joint-stock companies' activities, which include: the application of effective methods of corporate governance, the choice of the correct management and production

strategy, balancing the interests of owners, managers, the state and other participants in corporate relations, combining economic policy with the social and their harmonization.

Список використаних джерел

1. Смитюх А. Арифметика корпоративного контролю [Електронний ресурс] / А. Смитюх. – Режим доступу: <http://antiraider.org.ua/2017/02/18/print:page,1,arifmetika-korporativnogo-kontrolja.html>
2. Черпак А. Корпоративний контроль в системі управління акціонерним товариством / А. Черпак // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2016. – № 3. – С. 162-170.
3. Шеховцов В. Визначення шляхів та підходів до управління процесами зміни форми власності підприємств ОПК та можливості у зв'язку з цим державного контролю за їх діяльністю [Електронний ресурс] / В. Шеховцов, О. Шевченко. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May2016/6.htm>
4. Шпильова В. О. Корпоративна культура: сутність та актуальні проблеми сучасності [Електронний ресурс] / В. О. Шпильова // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=70>
5. Штерн Г. Ю. Корпоративне управління: навч. посіб. / Г. Ю. Штерн. – Харків : ХНАМГ, 2016. – 243 с.

References

1. Smitiukh A. Arifmetika korporativnogo kontroliia [Arithmetic Corporate Control]. <http://antiraider.org.ua/2017/02/18/print:page,1,arifmetika-korporativnogo-kontrolja.html>
2. Cherpak A. Korporatyvnyi kontrol v systemi upravlinnia aktsionernym tovarystvom [Corporate Control in the System of Management of a Joint-stock Company]. *Visnyk Ternopilskoi akademii narodnoho hospodarstva [Bulletin of Ternopil Academy of National Economy]. No.3. (2016). pp. 162-170.*
3. Shekhovtsov V., Shevchenko O. Vyznachennia shliahiv ta pidkhodiv do upravlinnia protsesamy zminy formy vlasnosti pidpriemstv OPK ta mozhlyvosti u zviazku ztsym derzhavnoho kontroliu za ikh diialnistiu [Determining of Ways and Approaches to Manage the Enterprises (OPK) and the State Control for their Activities]. <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May2013/6.ht>
4. Shpylova V.O Korporatyvna kultura: sutnist ta aktualni problemy suchasnosti [Corporate Culture: the Essence and Problems of Modernity]. *Efektivna ekonomika [Effective Economy].* <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=70>
5. Shtern H.Yu. Korporatyvne upravlinnia: navchalnyi posibnyk [Corporate Governance: Educational Accessory]. *Kharkiv: KhNAMH, 2016. 243 p.*

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Верещака Іван Михайлович, кандидат економічних наук, викладач кафедри економіки
Горбатенко Олена Анатоліївна, старший викладач кафедри економіки
 ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
 вул. Сухомлинського, 30 / 103, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Верещака Иван Михайлович, кандидат экономических наук, преподаватель кафедры экономики
Горбатенко Елена Анатольевна, старший преподаватель кафедры экономики
 ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
 ул. Сухомлинского, 30 / 103, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина

DATA ABOUT THE AUTHORS

Vereshchaka Ivan Mikhailovich, PhD. teacher of economics department
Gorbatenko Elena Anatoliivna, senior teacher of economics department
 SHEE «Pereyaslav-Khmelnitsky SPU named Gregory Skovorody»
 Sty. Sukhomlinsky 30 / 103, Pereyaslav-Khmelnitsky, 8401, Ukraine

УДК 330.341.1

DOI: 10.24411/2306-546X-2017-00036

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА¹

Бойко О.М.

Предметом дослідження є управління інноваційною діяльністю на промислових підприємствах.

Мета написання даної статті полягає у дослідженні особливостей розвитку управління інноваційною діяльністю промислового підприємства.

¹ Публікацію підготовлено за виконання НДР «Розвиток інноваційної системи України в європейському науково-технологічному просторі», державний реєстраційний № 0115U001424

Метод чи методологія проведення роботи. Основою проведення роботи є системний підхід до аналізу розвитку управління інноваціями та інноваційного управління. При дослідженні та обґрунтуванні сутності теоретичних понять було застосовано метод наукової абстракції. Інформаційною базою стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених економістів, нормативно-правові акти, що регулюють питання в сфері управління інноваційної діяльності, тощо.

Результати роботи: визначено основні аспекти поняття інноваційної діяльності; проаналізовано особливості сутності та значення існуючих тлумачень таких понять, як «управління інноваціями» та «інноваційне управління»; визначено механізми управління інноваціями: стратегічна та оперативне; здійснено аналіз етапів управління інноваціями; визначено, що найбільш оптимальними методами управління інноваціями є управління за цілями та мережевий метод.

Сфера застосування результатів: державне та регіональне управління розвитку інноваційної діяльності, наука, освіта.

Висновки. Підсумовуючи необхідно зазначити, що досягнення мети вимагає вирішення поставлених завдань, серед яких: аналіз існуючих моделей розвитку інноваційної діяльності підприємства; аналіз моделей розвитку інноваційної діяльності і методик оцінки цих показників, визначення можливостей їх застосування в сучасній економіці; виявлення проблем і перспектив розвитку інноваційної діяльності, визначення поточного стану інноваційної діяльності підприємства; розробка моделі управління інноваційною діяльністю підприємства; визначення пріоритетних напрямків розвитку інноваційної діяльності підприємства тощо.

Ключові слова: інноваційна діяльність, управління інноваціями, інноваційне управління, оперативне управління інноваціями, стратегічне управління інноваціями, мережевий метод.

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Бойко Е.Н.

Предметом исследования является управление инновационной деятельностью на промышленных предприятиях.

Цель написания данной статьи заключается в исследовании особенностей развития управления инновационной деятельностью промышленного предприятия.

Метод или методология проведения работы. Основой проведения работы является системный подход к анализу развития управления инновациями и инновационного управления. При исследовании и обосновании сущности теоретических понятий был применен метод научной абстракции. Информационной базой стали научные труды отечественных и зарубежных ученых экономистов, нормативно-правовые акты, регулирующие вопросы в сфере управления инновационной деятельностью и тому подобное.

Результаты работы: определены основные аспекты понятия инновационной деятельности; проанализированы особенности сущности и значения существующих толкований таких понятий, как «управление инновациями» и «инновационное управление»; определены механизмы управления инновациями: стратегическая и оперативное; осуществлен анализ этапов управления инновациями; определено, что наиболее оптимальными методами управления инновациями является управление по целям и сетевой метод.

Сфера применения результатов: государственное и региональное управление развития инновационной деятельности, наука, образование.

Выводы. Подытоживая необходимо отметить, что достижение цели требует решения поставленных задач, среди которых: анализ существующих моделей развития инновационной деятельности предприятия; анализ моделей развития инновационной деятельности и методик оценки этих показателей, определения возможностей их применения в современной экономике; выявление проблем и перспектив развития инновационной деятельности, определение текущего состояния инновационной деятельности предприятия; разработка модели управления инновационной деятельностью предприятия; определение приоритетных направлений развития инновационной деятельности предприятия и тому подобное.

Ключевые слова: инновационная деятельность, управление инновациями, инновационное управление, оперативное управление инновациями, стратегическое управление инновациями, сетевой метод.

FEATURES OF MANAGEMENT OF INNOVATIVE ACTIVITY OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE

Boiko O.M.

The subject of the study is the management of innovation activities at industrial enterprises.

The purpose of writing this article is to study the peculiarities of the development of management of the innovative activity of an industrial enterprise.

Method or methodology of work. The basis of the work is a systematic approach to the analysis of the development of innovation management and innovation management. In the study and substantiation of the essence of theoretical concepts, the method of scientific abstraction was used. The information base was the

scientific works of domestic and foreign economists, regulatory and legal acts regulating issues in the field of innovation activity management, etc.

Results of work: the main aspects of the concept of innovation activity are defined; the peculiarities of the essence and significance of existing interpretations of concepts such as «innovation management» and «innovation management» are analyzed; the mechanisms of management of innovations are defined: strategic and operational; the analysis of stages of management of innovations; It is determined that the most optimal methods of innovation management are management of goals and network method.

Scope of application: state and regional management of innovation development, science, education.

Conclusions To summarize, it should be noted that the achievement of the goal requires the solution of the tasks, including: analysis of existing models of development of enterprise innovation; analysis of models of development of innovative activity and methods of evaluation of these indicators, determining the possibilities of their application in the modern economy; identification of problems and perspectives of development of innovation activity, determination of the current state of innovation activity of the enterprise; development of the model of management of innovative activity of the enterprise; definition of priority directions of development of innovation activity of the enterprise, etc.

Keywords: *innovation activity, innovation management, innovation management, operational management of innovations, strategic management of innovations, network method.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими чи практичними завданнями

В сучасних умовах глобалізації важливим напрямком дослідження є інноваційна діяльність промислових підприємств, ефективність якої сприяє зростанню сталого економічного розвитку, в основі якого лежить використання науково-технологічного потенціалу. Відповідно до цього, актуальність дослідження обумовлена об'єктивною необхідністю розробки теоретичних положень та практичних рекомендацій у напрямку функціонування інноваційного управління та інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розпочато вирішення даної проблеми і на які опирається автор, виділяючи невирішені раніше частини загальної проблеми, якій присвячена стаття

Особливості дослідження питань інновацій та інноваційної діяльності пов'язані з працями низки відомих вітчизняних та зарубіжних учених-економістів: Абалкіна Л., Александрової В., Анчишкіна О., Авілової В., Бажала Ю., Баранчєєва В., Бельського П., Беренса В., Бірманна Г., Валдайцева С., Венгеля Дж., Власової О., Водачкової О., Гейця В., Гойка А., Гончарової Н., Грінберга Р., Долішнього М., Друкера П., Єгорова І., Крупки Я., Кузьміна О., Литвина Б., Лапко О., Мартинова Л., Менсфілда Е., Санто Б., Попова С., Пригожина І., Танзельмана Н., Терехова В., Хостінга А., Хакена Г., Хучека М., Чумаченка М., Чухна А., Шумпетера Й. та ін. В роботах ними також розглянуті питання формування інноваційних систем, управління інноваціями, організаційно-економічні механізми управління діяльністю підприємств з врахуванням їхнього інтелектуального потенціалу, використання інформаційних систем і комп'ютерних технологій управління економічними системами, тощо. Проте чимало питань щодо особливостей управління інноваційної діяльності промислового підприємства та управління інноваціями залишається невисвітленими, потребують теоретико-методичного і практичного вирішення.

Формування мети статті (постановка завдання)

Мета написання даної статті полягає у дослідженні особливостей розвитку управління інноваційною діяльністю промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням одержаних наукових результатів

Під поняттям інноваційна діяльність необхідно розуміти «діяльність, що спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [1].

До об'єктів інноваційної діяльності відносять нові чи вдосконалені товари, послуги, технології, які від «відомих вирізняються новою якістю – специфікою, що дозволяє: в умовах індустріального суспільства задовольняти існуючі потреби в більшій мірі чи с переважним показником ефекту; в умовах постіндустріального суспільства створити і задовольнити нові потреби на традиційному чи нових сегментах ринку»[2-4].

В сучасних ринкових умовах існують не лише позитивні аспекти розвитку інноваційної діяльності, а й фактори, що стримуючі аспекти. До них необхідно віднести [5-10]: відсутність досвіду здійснення інноваційної діяльності; недосконала нормативно-правова база в сфері інноваційної діяльності; відсутність чи обмеженість пільг та преференцій для підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність; проблема підготовки та перепідготовки висококваліфікованих спеціалістів; несприятливий інвестиційний клімат; відсутність розвиненої інноваційної інфраструктури; застаріла матеріально-технологічна база промислових підприємств та ін.

В умовах сьогодення існує два поняття, які безпосередньо пов'язують інновації та управління: «інноваційне управління» і, «управління інноваціями». Вони на перший погляд однакові, однак стосуються двох абсолютно різних аспектів управління. Розглянемо кожний з них. Інноваційне управління (інноваційний менеджмент) являє собою систему принципів, методів та форм управління інноваційною діяльністю на підприємстві [11-13]. Об'єктом управління є підприємство та його складові. На відміну від інноваційного менеджменту, поняття «управління інноваціями» являє комплекс заходів, направлених на стимулювання та реалізацію інноваційних ідей в межах виробничих, сервісних та інших процесів, які відбуваються на підприємстві. Вважати об'єктом управління слід інноваційні ідеї, розробки, нові продукти та ін.

Враховуючи вищезазначене розглянемо питання управління інноваціями. Так в системі підходів Дагаєв А., Колоколов В. та інші вирізняють наступні функціональні групи в системі механізмів управління інноваціями [14-18]:

- механізми організації інноваційної діяльності - формування і реорганізація структур, що здійснюють інноваційні процеси (форми: створення - формування нових підприємств, структурних підрозділів або одиниць, покликаних здійснювати інноваційну діяльність; поглинання великою компанією невеликих інноваційних фірм, діяльність яких входить до кола інтересів цієї компанії; виділення - організаційний механізм, що передбачає створення самостійних інноваційних компаній, раніше колишніх частиною цілісних утворень);

- розробка та впровадження інновацій (механізми: пошуку інноваційних рішень - генерація ідей, технічні рішення та ін.; розробки та впровадження інновацій - концентрація інтелектуальних, матеріальних, фінансових ресурсів та їх комбінація в часі і просторі);

- фінансування інноваційної діяльності - процес забезпечення та використання грошових коштів, які спрямовуються на проектування, розробку і організацію виробництва нових видів продукції, створення та впровадження нової техніки, технології, послуг, робіт, розробка та впровадження нових організаційних форм і методів управління;

- мотиваційні та стимулюючі інноваційні механізми (складові: зовнішні - створення умов, в яких здійснення інноваційної діяльності є вигідним, внутрішні - створення сприятливих умов на підприємстві з метою розвитку інноваційних здібностей працівників);

- механізми технологічного трансферу (передача технологій, розроблених в державному чи приватному секторах);

- захист прав інтелектуальної власності (вимоги: низьковитратність процесів патентування, можливість вільної закупівлі ліцензії для організації виробництв нових продуктів і технологій, законодавчий захист прав власності на інтелектуальний продукт);

- механізми планування (обґрунтування основних напрямів і пропорцій інноваційної діяльності відповідно до прогнозів і цілей розвитку, можливостей ресурсного забезпечення, інноваційного потенціалу організації, попиту на ринку) інноваційних заходів і здійснення контролю ;

- механізми взаємодії учасників інноваційного процесу (інсайдери - керівники різних рівнів, економісти, інженери, конструктори, технологи, рядові фахівці, тощо; аутсайдери - банки, представники державних органів влади та суспільних організацій, науково-дослідні організації, провайдери технологій та ін.).

В економіці прийнято вирізняти стратегічне та оперативне управління інноваціями на промислових підприємствах. Стратегічне управління інноваціями являє собою взаємодію комплексу заходів, необхідних для розвитку підприємства в сучасних ринкових умовах за рахунок створення та впровадження інновацій. Досягнення результатів у майбутньому відбувається через інноваційний процес, який представляє собою ланцюг взаємопов'язаних етапів від виникнення нової ідеї до здійснення виробництва продукту або послуги, що реалізуються на ринку. Зокрема, якщо розглядати інноваційний процес з точки зору предметно-результативного змісту видів діяльності то його можна поділити на такі етапи, як [4; 13-18]:

- виникнення ідеї (усвідомлення необхідності і можливості створення науково-технічного або іншого виду інновацій, зокрема організаційного, економічного тощо);

- генерація альтернативних ідей (формування «портфеля ідей»);

- організація відбору пріоритетних ідей;

- проведення наукових та науково-технічних робіт, спрямованих на апробацію ідей;

- формування «портфеля» досліджень та розробок, проведення робіт з відбору і розподілу ресурсів;

- виконання досліджень і розробок відповідно до пріоритетних напрямків економічної діяльності;

- формування «портфеля» науково-технічних робіт з відбору і розподілу ресурсів між проектами інновацій;

- відбір проектів інновацій з подальшим освоєнням у виробничому процесі;

- створення промислового зразка інновацій і його освоєння у виробництві;

- серійне виробництво інновацій та поширення на ринку;

- модернізація виробництва і самого нововведення шляхом локальних інновацій, орієнтованих на поліпшення споживчих властивостей і зменшення собівартості його виробництва (зниження вартості одиниці споживчих властивостей);

- вичерпання технологічних можливостей інновацій і зниження масштабів його застосування тощо.

Етапи інноваційного процесу пов'язані з його елементами, початковим з яких є ініціація. Її сутність полягає у виборі мети інновації, постановці завдання, виконуваної інновацією, пошуку ідеї інновації, її техніко-економічному обґрунтуванні і в матеріалізації ідеї.

Наступною складовою є маркетингова ініціація, яка пов'язана з проведенням аналізу зовнішнього середовища та ринку, а також SWOT-аналізом. Випуск інновацій представляє собою процес матеріалізації ідеї у вигляді товару. Потім проводиться реалізація інновацій, яка являє собою продаж продукції чи операції на ринку, реалізацію операції в середині підприємства та шляхи стимулювання продажу. Просування інновацій являє собою комплекс заходів, спрямованих на реалізацію інновацій, зокрема шляхом передачі інформації, реклами, організації процесу торгівлі та ін. Результати реалізації інновацій і витрати, пов'язані з їх просуванням підлягають статистичній обробці й проведенню аналізу, на підставі чого розраховується

економічна ефективність інновацій. Інноваційний процес закінчується дифузією інновації. Просування інновацій є останнім елементом, який пов'язаний зі зміною характеристики інновацій та умовами їх просування, поширенням на нових ринках.

Вважаємо за необхідне також відмітити, що стратегічне управління інноваціями забезпечує формування та реалізацію стратегічного розвитку підприємства, який враховує такі показники, як:

- визначення позиції підприємства на ринку за видом економічної діяльності та формування загальної стратегічної ідеї;
- реалізація стратегії розвитку підприємства, стратегічний контроль та контролінг, управління стратегічними рішеннями;
- розробка і реалізація оперативних (тактичних) заходів, пов'язаних з впровадженням стратегій;
- розробка та реалізація приватних (функціональних) стратегічних завдань, які безпосередньо пов'язані з інноваціями в окремих сферах діяльності інноваційного підприємства, зокрема таких як маркетинг, виробництво, збут, фінанси, інформаційна база тощо.

Стратегічне управління інноваціями безпосередньо пов'язане з ситуаційним аналізом і прогнозом впливу виробничих, підприємницьких факторів успіху, у тому числі зовнішніх (продукти, ринки, патенти, ліцензії тощо); внутрішніх (нові технології, фінансування, виробничі потужності, висококваліфіковані спеціалісти тощо); потенціалу ННТР; організаційних форм управління; етику та культуру підприємництва та ін.

Враховуючи вищесказане зазначимо, що стратегічне управління інноваціями пов'язане з оперативним, і складається з формування ідеї; визначення та деталізації мети; визначенні способів досягнення мети; планування завдань та термінів їх виконання; розробка та впровадження нововведень; забезпечення ресурсами; організація виробництва; організація, розподілення і мотивація праці; координація взаємовідносин та інноваційного процесу; забезпечення єдності мети тощо.

Оперативне управління полягає у послідовному виконанні основних управлінських функцій: планування, організація, мотивація, контроль. Розглянемо кожну з функцій. Першою функцією є планування інновацій, яке охоплює продуктово-тематичне, техніко-економічне та календарне. Продуктово-тематичне планування передбачає формування продуктово-тематичного портфеля інноваційної діяльності, підготовку програм і заходів оновлення продукції, удосконалення технології та організації виробничого процесу, оптимізацію виробничих програм підприємства в цілому, а також окремих підрозділів.

Техніко-економічне планування має на увазі визначення обсягів робіт, що передбачено інноваційним проектом, потребує використання матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, а також джерел їх залучення. Для цього необхідно здійснити оцінку економічних результатів та ефективності впровадження інновацій, складання відповідних бюджетів, розроблення системи мотивування працівників, які займаються інноваційною діяльністю.

Здійснення календарного планування полягає у: визначенні обсягів робіт на кожний календарний період року, зокрема квартал, місяць, декаду, день; плануванні завантаження підрозділів і виконавців; розробленні календарних графіків щодо реалізації окремих інноваційних проектів і їх узгодженні з календарними планами поточного виробництва.

Наступною функцією оперативного планування є організація, в процесі якої спостерігається розподіл завдань у просторі, зокрема за підрозділами, задіяними в інноваційному проекті, та окремими робочими місцями. Необхідним є визначення порядку надходження коштів та постачання матеріальних ресурсів, визначення завдань всіх виконавців.

Розроблення стимулюючих заходів, спрямованих як на подання інноваційних пропозицій, так і на заохочення їх використання передбачає мотивація.

Забезпеченням реалізації планів у відповідності до графіку, виділених ресурсів, своєчасним внесенням коректив у плани чи дії виконавців займається контроль. Для того, щоб досягти ефективності необхідно у процесі складання календарних планів застосовувати інструменти, які сприяють здійсненню контролю за термінами виконання робіт, а також їх результатами. Для цього необхідно використовувати метод управління за цілями та мережевий метод управління.

Першочергово зосередимось на методі управлінні за цілями, який вирізняється тим, що будь-який учасник інноваційного процесу має визначену ціль за напрямком діяльності, реалізація якої пов'язана з вибором ефективних способів її досягнення, завдяки чому прискорюється реалізація інноваційного проекту. Він складається з наступних етапів: визначення цілі; планування дій; перевірка та оцінювання роботи; здійснення коригуючих заходів для досягнення запланованих результатів.

Мережевий метод управління - метод, який базується на складанні планів-графіків реалізації інноваційного проекту за окремими стадіями (роботами, етапами), здійсненні контролю за їх дотриманням і ліквідації відхилень від планів-графіків з метою оптимізації термінів реалізації проекту. Він використовується на етапі промислового освоєння інновацій з метою узгодження діяльності різних функціональних і виробничих підрозділів підприємства та оптимізації термінів реалізації проекту.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого дослідження у даному напрямку

Підсумовуючи необхідно зазначити, що досягнення мети вимагає вирішення поставлених завдань, серед яких: аналіз існуючих моделей розвитку інноваційної діяльності підприємства; аналіз моделей розвитку інноваційної діяльності і методик оцінки цих показників, визначення можливостей їх застосування в

сучасній економіці; виявлення проблем і перспектив розвитку інноваційної діяльності, визначення поточного стану інноваційної діяльності підприємства; розробка моделі управління інноваційною діяльністю підприємства; визначення пріоритетних напрямків розвитку інноваційної діяльності підприємства тощо.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. Арутюнов Ю.А. Инновационное развитие как экономическая категория / Ю.А. Арутюнов, А.С. Шаранин // Креативная экономика . – 2010. – №2. – С. 5-9.
3. Груба Г.І. Розвиток інноваційної діяльності в Україні: теорія, методологія, стратегія державної політики: монографія / Г.І. Груба. – К.: ТОВ «ДКС центр». – 2009. – 364 с.
4. Маказан Є.В. Особливості сучасного інноваційно-інвестиційного ринку / Є.В. Маказан // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – Вип. 1(66). – С. 37-40.
5. Гура В.Л. Інноваційний потенціал підприємства як невід'ємна складова конкурентоспроможного потенціалу підприємства / В.Л. Гура, О. Наумова// Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2008. – №3. – Т.1. – С. 187-191.
6. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір (колективна монографія) / За ред. Е. М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 383 с.
7. Резнік Н.П. Проблеми інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні та їх структуризація / Н.П. Резнік // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. – К.: НДЕІ. – 2004. – Вип. №1(32). – С. 123-127.
8. Фарафонова Л.М. Проблеми інноваційного процесу в Україні та шляхи їх вирішення / Л. М. Фарафонова // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства: Економічні науки. Ринкова трансформація економіки АПК. – Х.: ХНТУСГ. – 2004. – Вип. 31. – С. 72-75.
9. Федотов А.А. Институциональное обеспечение инновационной деятельности в экономике стран-участниц ГУАМ / А.А.Федотов // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. – Сборник научных трудов. – Донецк: ДонНУ. – 2006. – С.527-532.
10. Кхалид Исмаэль Ибрахим Аль-Мула али управление инновационной деятельностью перерабатывающих предприятий на основе системных преобразований. Диссертация на соискание ученой степени канд. экон. наук. – Чернигов: Черниговский национальный технологический университет, 2015. – 224 с.
11. Голубев А.А. Экономика и управление инновационной деятельностью: Учебное пособие. – СПб.: СПбГУ ИТМО, 2012. 119 с.
12. Романюк Л.М. Теоретичні аспекти стратегічного управління підприємством та його персоналом // Наукові праці КНТУ. Економічні науки, 2010, вип. 17. – С.32-39.
13. Мумладзе Р.Г. Управление инновационной деятельностью: учебник. – М.: Издательство «Русайнс», 2016. – 148 с.
14. Новиков В.С. Инновации в туризме. – М.: ИЦ «Академия», 2007. – 208 с.
15. Камалов Р.К. Управление инновационной деятельностью предприятий в условиях кризиса. Автореферат на соискание ученой степени канд. экон. наук. – Уфа: ГОУ ВПО «Башкирская академия государственной службы и управления при Президенте Республики Башкортостан», 2010. – 22 с.
16. Управление инновационной деятельностью: учебник / под общ. ред. д.э.н., проф. С.М. Ильяшенко. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2013. – 858 с.
17. Иваницкая А.С. Функциональный подход к управлению инновационной деятельностью предприятий. Диссертация на соискание ученой степени канд. экон. наук. – Владимир: Владимирский государственный университет имени Александра Григорьевича и Николая Григорьевича Столетовых, 2014. – 24 с.
18. Трамова А.М., Ульбашева Ф.Д., Блишева Л.В. Управление инновационной деятельностью предприятий региона / Наукоедение. Вип.4(23). 2014. – С.1-8.

References

1. Zakon UkraYini «Pro Innovatslynu dlyalnlst : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. Arutyunov Yu.A., Sharanin A.S. Innovatsionnoe razvitie kak ekonomicheskaya kategoriya // Kreativnaya ekonomika . – 2010. – No 2. – S. 5-9.
3. Gruba G.I. Rozvytok innovacijnoi' dijal'nosti v Ukra'ni: teoriya, metodologija, strategija derzhavnoi' polityky: monografija. – K.: TOV «DKS centr». – 2009. – 364 s.
4. Makazan E.V. Osoblivostl suchasnogo Innovatslyno-Investitslynogo rinku // Formuvannya rinkovih vldnosin v UkraYinl. – 2006. – Vip. 1(66). – S. 37-40.
5. Gura V.L., Naumova O. Innovatslyniy potentslal pldpriEmstva yak nevld'Emna skladova konkurentospromozhnogo potentslalu pldpriEmstva // Vlsnik Hmelnitskogo natslonalnogo unlversitetu. Ekonomlchnl nauki. – 2008. – No3. – T.1. – S. 187-191.
6. Lyudskiy rozvitok v UkraYinl: Innovatslyniy vimlr (kolektivna monograflya) / Za red. E.M. LlibanovoYi. – K. : In-t demografliYi ta sotslalnih doslldzhen NAN UkraYini, 2008. – 383 s.

7. Reznik N.P. *Problemi Innovatsiynoyi dlyalnosti promislovih pldpriEmstv v UkraYini ta Yih strukturizatsiya // Formuvannya rinkovih vldnosin v UkraYini: Zb. nauk. prats. – K.: NDEI. – 2004. – Vip. 1(32). – S. 123-127.*
8. Farafonova L.M. *Problemi Innovatsynogo protsessu v UkraYini ta shlyahi Yih virlshennya // VIsnik Hark. nats. tehn. un-tu slskogo gospodarstva: Ekonomlchnl nauki. Rinkova transformatsiya ekonomlki APK. – H.: HNTUSG. – 2004. – Vip. 31. – S. 72-75.*
9. Fedotov A.A. *Institutsionalnoe obespechenie innovatsionnoy deyatelnosti v ekonomike stran-uchastnits GUAM // Problemyi i perspektivy razvitiya sotrudnichestva mezhdru stranami Yugo-Vostochnoy Evropyi v ramkah Chernomorskogo ekonomicheskogo sotrudnichestva i GUAM. – Sbornik nauchnyih trudov. – Donetsk: DonNU. – 2006. – S. 527-532.*
10. Khalid Ismael Ibrahim Al-Mula *ali upravlenie innovatsionnoy deyatelnostyu pererabatyivayuschih predpriyatii na osnove sistemnih preobrazovaniy. Dissertatsiya na soiskanie uchenoy stepeni kand. ekon. nauk. – Chernigov: Chernigovskiy natsionalnyiy tehnologicheskiiy universitet, 2015. – 224 s.*
11. Golubev A.A. *Ekonomika i upravlenie innovatsionnoy deyatelnostyu: Uchebnoe posobie. – SPb.: SPbGU ITMO, 2012. 119 s.*
12. Romanyuk L.M. *Teoretichnl aspekti strateglchnogo upravlnnya pldpriEmstvom ta yogo personalom // Naukovl pratsl KNTU. Ekonomlchnl nauki, 2010, vip. 17. – S.32-39.*
13. Mumladze R.G. *Upravlenie innovatsionnoy deyatelnostyu: uchebnik. – M.: Izdatelstvo «Rusayns», 2016. – 148 s.*
14. Novikov V.S. *Innovatsii v turizme. – M.: ITs «Akademiya», 2007. – 208 s.*
15. Kamalov R.K. *Upravlenie innovatsionnoy deyatelnostyu predpriyatii v usloviyah krizisa. Avtoreferat na soiskanie uchenoy stepeni kand. ekon. nauk. – Ufa: GOU VPO «Bashkirskaya akademiya gosudarstvennoy sluzhbyi i upravleniya pri Prezidente Respubliki Bashkortostan», 2010. – 22 s.*
16. *Upravlenie innovatsionnoy deyatelnostyu: uchebnik / pod obsch. red. d.e.n., prof. S.M. Ilyashenko. – Sumyi: ITD «Universitetskaya kniga», 2013. – 858 s.*
17. Ivaniitskaya A.S. *Funktsionalnyiy podhod k upravleniyu innovatsionnoy deyatelnostyu predpriyatii Dissertatsiya na soiskanie uchenoy stepeni kand. ekon. nauk. – Vladimir: Vladimirskiy gosudarstvennyiy unlvseritet shimeni Aleksandra Grigorevicha i Nikolaya Grigorevicha Stoletoviyh, 2014. – 24 s.*
18. *Tramova A.M., Ulbasheva F.D., Bliveva L.V. Upravlenie innovatsionnoy deyatelnostyu predpriyatii regiona // Naukovedenie. Vip.4(23). 2014. – S.1-8.*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Бойко Олена Миколаївна, к.е.н., с.н.с., стипендіат НАН України, Лауреат Премії Президента України для молодих вчених, пров.н.с. відділу Інноваційної політики, економіки та організації високих технологій ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Бойко Елена Николаевна, к.э.н., с.н.с., стипендиат НАН Украины, Лауреат Премии Президента Украины для молодых ученых, вед.н.с. отдела инновационной политики, экономики и организации высоких технологий ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»

DATA ON AUTHOR

Olena Boiko, Ph.D., Senior Scientist, National Academy of Sciences of Ukraine Fellow, winner of the President of Ukraine for the premiums of young scientists ved.n.s. Division of ynnovatsyonnoy politics, economy and high tech SU organization «Institute of Economics and prediction of NAS of Ukraine»

УДК 655.4/.5(477)

DOI: 10.24411/2306-546X-2017-00035

ДЕРЖАВНИЙ ВИДАВНИЧИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**Демуз І.О.**

Предметом дослідження є діяльність вітчизняних видавництв державної форми власності.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні сучасного стану державних видавництв і видавничих організацій в Україні, зокрема, визначенні проблем функціонування та перспектив розвитку галузі.

Методи дослідження: узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу, описовий, статистичний.

Галузь застосування результатів: видавничий та книготорговельний сектор; громадські організації, зацікавлені в оптимізації процесів книговидання і книготорговельного; представники органів законодавчої і виконавчої влади.

Результати і висновки роботи. У статті проаналізовано становище видавництв і видавничих організацій державної форми власності в Україні. Вказано на видавництва, що знаходяться у підпорядкуванні Державного комітету телебачення і радіомовлення України та інших державних установ. Охарактеризовано труднощі, з якими стикаються зазначені видавництва: відсутність

гарантованих замовлень на випуск соціально важливих видань, необхідність проведення тендерних процедур, зокрема на придбання паперу й поліграфічні послуги, складнощі в оподаткуванні видавничої діяльності. Виділено проблеми функціонування державних видавництв: незадовільний фінансово-економічний стан, заборгованість з виплати заробітної плати, труднощі з орендою і придбанням приміщень, недотримання повною мірою норм Закону України «Про обов'язковий примірник документів», направлено на формування статистичного обліку видань країни.

Проаналізовано статистику випуску книжкової продукції державними видавництвами протягом останніх років; узагальнено динаміку видань за назвами і тиражами. Констатовано, що вітчизняні видавництва державної форми власності дають непогані показники видавничої продукції за назвами, що складає в середньому четверту частину усіх видань України (за тиражами державні видавництва значно поступаються організаціям інших форм власності).

Акцентовано увагу на оптимізації діяльності державних видавництв України та можливих перспективах їхнього розвитку.

Ключові слова: видавництва і видавничі організації державної форми власності, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, книговидання, державна видавнича політика, статистика видань книжкової продукції.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ИЗДАТЕЛЬСКИЙ СЕКТОР УКРАИНЫ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Демуз И.А.

Предметом исследования является деятельность отечественных издательств государственной формы собственности.

Цель исследования заключается в описании современного состояния государственных издательств и издательских организаций в Украине, в частности, определении проблем функционирования и перспектив развития отрасли.

Методы исследования: обобщения, сравнения, анализа и синтеза, описательный, статистический.

Область применения результатов: издательский и книготорговый сектор; общественные организации, заинтересованные в оптимизации процессов книгоиздания и книгораспространения; представители органов законодательной и исполнительной власти.

Результаты и выводы работы. В статье проанализировано состояние издательств и издательских организаций государственной формы собственности в Украине. Указано на издательства, которые находятся в подчинении Государственного комитета телевидения и радиовещания Украины и других государственных учреждений. Охарактеризованы трудности, с которыми сталкиваются указанные издательства: отсутствие гарантированных заказов на выпуск социально важных изданий, необходимость проведения тендерных процедур, в частности на приобретение бумаги и полиграфические услуги, сложности в налогообложении издательской деятельности. Выделены проблемы функционирования государственных издательств: неудовлетворительное финансово-экономическое состояние, задолженность по выплате заработной платы, трудности с арендой и приобретением помещений, несоблюдение в полной мере норм Закона Украины «Об обязательном экземпляре документов», направленного на формирование статистического учета изданий страны.

Проанализирована статистика выпуска книжной продукции государственными издательствами в течение последних лет; обобщена динамика изданий по названиям и тиражам. Констатировано, что отечественные издательства государственной формы собственности дают неплохие показатели издательской продукции по названиям, что составляет в среднем четвертую часть всех изданий Украины (по тиражам государственные издательства значительно уступают организациям других форм собственности).

Акцентируется внимание на оптимизации деятельности государственных издательств Украины и возможных перспективах их развития.

Ключевые слова: издательства и издательские организации государственной формы собственности, Государственный комитет телевидения и радиовещания Украины, книгоиздание, государственная издательская политика, статистика изданий книжной продукции.

STATE PUBLISHING SPHERE OF UKRAINE: PROBLEMS AND FUTURE DEVELOPMENT

Demuz I.O.

The subject of research is the activity of national publishing houses of state-owned legal entity.

The aim of research is to find out modern condition of national publishing houses and organizations in Ukraine, in particular, to identify its problems of functioning and future development.

Methods of research: generalization, comparison, analysis and synthesis, descriptive, statistical.

The sphere of applying of results: publishing and booksellers sector; public organizations; interested in optimization of processes of publishing and bookselling; government officials.

Results and conclusions. *In the article was analyzed the situation in publishing houses and organizations of state-owned legal entity in Ukraine. There was pointed at publishing houses, which are in order of State broadcasting committee of Ukraine and others national institutions. There were characterized difficulties that face giving publishing houses: the absence of guarantee orders for edition of social important publications, the necessity of carrying of tender procedures, in particular, for buying the paper and printing service, difficulties in taxing of publishing. There were detached problems of functioning of national publishing houses: unsatisfying economic situation, backdated salaries, difficulties with rent, inobservance of law of Ukraine «About compulsive document samples», directed to forming of statistic list of national publications.*

There was analyzed statistic of publication of bookwork by national publishing houses in recent years; summarized the dynamics of publications by title and printing run. There was noted, that national publishing houses of state-owned legal entity give good results of printed output by titles, that constitutes a quarter of all publications of Ukraine (by printing runs national publishing houses are inferior organizations of other form of property).

The attention was paid on optimization of activity of national publishing houses of Ukraine and possible perspective of their development.

Key words: *publishing houses and organization of state-owned legal entity, State broadcasting committee of Ukraine, book publishing, state publishing policy, statistic of publications of bookwork.*

Актуальність і постановка проблеми. Державні підприємства є важливим і об'єктивно необхідним елементом структури сучасного суспільства, пов'язаним із роллю держави в соціально-економічному розвитку, наявністю потреб, задоволення яких не може забезпечити приватне підприємство і в інтересах якого є отримання високого прибутку. За переконанням Л. Фурдичко, державне підприємство виконує багато важливих функцій у ринковій економіці. Виступаючи альтернативою приватному, воно здійснює те, що не може бути забезпечене приватною ініціативою, або задовольняється нею на умовах вищих суспільних витрат. Найчастіше серед цілей державного підприємництва називаються забезпечення населення суспільними товарами (благами). На відміну від індивідуальних товарів, виробництво яких у своїй основі є прерогативою приватного бізнесу, суспільні товари знаходяться у сфері громадських інтересів. Ці товари характеризуються двома ознаками: неконкурентність, що означає загальнодоступність блага, можливість його безоплатного споживання; невиятковість – означає, що ніхто не може бути дискримінований під час його споживання. Одна із функцій державного підприємництва полягає у тому, що воно виступає ініціатором (провайдером) щодо приватного сектору. Воно започатковує процеси, спрямовані на реконструкцію та розвиток економічного потенціалу суспільства, зростання сукупного капіталу. Саме державні виробничі об'єкти можна трактувати і як своєрідну матеріальну базу, і як інструмент для здійснення урядової економічної політики. Ще однією із функцій державного підприємництва є реалізація соціальних цілей, т. т. вирішення соціальних проблем, розвиток соціальної інфраструктури [19].

Саме це стосується й державного видавничого сектора України, який наразі характеризується значною кількістю проблем. Дослідження діяльності та перспектив розвитку видавництва і видавничих організацій державної форми власності видається особливо актуальним в реаліях ринкової економіки.

На сьогоднішній день, упевнені дослідники, держава як гарант забезпечення ліквідної інформаційної політики та національної духовності зобов'язана відігравати провідну роль у розвитку видавничої галузі не на рівні її дотаційного субсидювання, що призводить до зниження потенційних можливостей видавництва і переведення їх у формат залежності, а на рівні грамотної побудованої стратегії функціонування видавництва і видавничої продукції на ринку та чітко (лояльно для національного товаровиробника) виписаної законодавчої бази [17].

Аналіз досліджень та публікацій. Питання взаємодії держави з представниками видавничої галузі розглядаються в ряді розвідок, розділених на дві групи, констатує В. Середа [17]. До першої групи належать статті О. Афоніна, Л. Беякової, В. Георгієв, О. Забужко, Н. Зінченко, братів Капранових, В. Семеновенка, М. Тимошика, В. Шпака, в яких часто артикулюється проблема взаємних претензій і звинувачень у бездіяльності. Їхнім суттєвим недоліком названо переважно песимістично маркований погляд на значення державної політики для розвитку українського книговидання, озвучення лише негативних тенденцій у галузі, констатування фактів низької продуктивності й ефективності співпраці державних видавничих органів і видавців, засвідчення відсутності конструктиву. Представники другої групи у своїх дослідженнях пропонують інший підхід до аналізу проблеми, – акцент зроблено на необхідності не лише окреслити сьогоднішні реалії, а й зробити стратегічні прогнози на майбутнє й навести рекомендації щодо вирішення протиріч у взаємодії держави та видавців (напрацювання О. Котукової, Т. Кузнякової, О. Герасимова, В. Теремко). Дослідники намагаються накреслити можливі шляхи допомоги видавничій галузі з боку держави, розробити систему конкретних кроків співпраці, засвідчити актуальний стан процедури державного замовлення видавничої продукції, вказати на пропедевтичні заходи, що сприятимуть ефективній взаємодії.

Найбільш повним дослідженням проблеми державного регулювання розвитку книговидання в Україні на сьогодні є дисертація Т. Кузнякової, в якій авторка вивчила місце видавничої галузі в системі інформаційної безпеки на рівні держави, узагальнила зарубіжний досвід щодо існуючих моделей реалізації державної політики у сфері книговидання і їх специфіки, сформулювала поняття і класифікувала основні способи державного регулювання на видавничому ринку, визначила мету державної політики, розробила й обґрунтувала механізми держрегулювання розвитку видавничої галузі. Привертає увагу акцентування авторки на питаннях координації «зусиль центральних та місцевих органів державної влади, а також органів

місцевого самоврядування стосовно упровадження засобів державного замовлення, надання податкових пільг, субсидій та митного контролю» [10, с. 4-5], характеристики механізмів державного дотування, компенсування, субсидювання, патентування тощо.

Метою дослідження є з'ясування сучасного стану державних видавництв і видавничих організацій в Україні, зокрема, визначення проблем функціонування та перспектив розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу. У СРСР всі видавництва були державними. Держава жорстко планувала і контролювала всі процеси галузі. У 1966-1985 рр. випуск книжкових видань в Україні здійснювало 24 видавництва [9]. Наприкінці 1980-х рр. книги випускали 26 видавництв як державних, так і громадських організацій («Молодь», «Наукова думка», «Радянський письменник» тощо), 51 головна організація, яким були надані видавничі права, 25 редакційно-видавничих відділів облполіграфвидавів. Ці видавництва володіли монополіними правами. Статистичні дані свідчать про те, що приватизаційні процеси фактично минули видавців. Розбудова галузі відбувалася, в першу чергу, через створення нових видавничих і поліграфічних підприємств. Левову частку серед них складали підприємницькі структури з приватною формою власності. Їхня частка у загальній структурі видавничих підприємств склала 85,3 %, а в структурі поліграфії – 88,9 %. На початку XXI ст. у загальній кількості суб'єктів господарювання у видавничій справі малі підприємницькі структури займають понад 94 %, а у поліграфічній діяльності – понад 91 % [1, с. 221-222].

За твердженням В. Шпака, президента Української видавничо-поліграфічної компанії «Експрес-об'ява» (м. Київ), у 2000 р. працювало 35 видавництв і видавничих організацій державної форми власності та 367 видавництв і видавничих організацій інших форм власності [20, с. 46], у 2002 р. кількість перших збільшилася до 48 (кількість видавництв усіх форм власності зросла більш, ніж у 3 рази (1 200 підприємств) [20, с. 47].

У більшості країн світу державні видавництва, якщо й існують, займаються виключно виготовленням матеріалів про діяльність державних структур і відповідно фінансуються за їхній рахунок. Більш прогресивною, на думку В. Шпака, є конкурентна тендерна система виконання держзамовлень на виготовлення видавничої продукції. «Але в Україні сьогодні видавництва державної і приватної форм власності знаходяться в однаковому становищі, – вважає президент Української асоціації видавців та книготорговців О. Афонін. – Хоча, вже за звичкою, державні видавництва намагаються тиснути на органи влади, зокрема, на структури-куратори – Мінкульт, Держкомтелерадіо, Міносвіти – доводячи, буцімто вони є, власне, єдиними захисниками держави з точки зору інформаційної безпеки. Хоча сьогодні є багато приватних видавництв, які часом роблять більше і краще, якісніше захищають державу, ідеологію незалежності, ніж державні». На жаль, звичка керівників державних видавництв безтурботно жити за традиціями радянських часів, коли під видавничі програми ритмічно виділялися кошти, а їхнім завданням було лише якісно виконати редакційну роботу, вважає В. Шпак, не відповідає реаліям сьогодення. Держава, як засновник, і сама не проти забрати у видавництв свої дивіденди: згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і нормативів відрахування господарськими організаціями до загального фонду Державного бюджету України частини прибутку (доходу) за результатами фінансово-господарської діяльності у 2004 р. та щоквартальної фінансово-господарської діяльності у 2005 р.» від 15.01.05 № 50, 50 % чистого прибутку підприємств, які знаходяться у державній формі власності та їх дочірніх підприємств, забираються до бюджету як дивіденди [20, с. 74-75].

Поряд із цим, державні видавництва, складаючи наразі орієнтовно 1 % від загальної кількості видавництв, друкують 4–5 % найменувань книг. Отже, президент Української видавничо-поліграфічної компанії «Експрес-об'ява» погоджується, що потенціал у видавництв ще є і реальною допомогою держави стала б якнайшвидша приватизація або, точніше, – роздержавлення на пільгових умовах для книговидавців. Мова в першу чергу йде про продаж або передачу в інший спосіб трудовим колективам об'єктів нерухомості та майна видавництв [20, с. 75].

Іншу точку зору висловив І. Мельник, директор ДП «Всеукраїнського спеціалізованого видавництва «Світ», вважаючи збереження режиму пільгового оподаткування видавничої галузі одним з реальних механізмів її підтримки з боку держави. Він зазначає, що видавництва державної форми власності працюють у складніших умовах, аніж недержавні, адже перші не мають гарантованих замовлень на випуск соціально важливих видань, які б могли стати реальною основою при формуванні програми їхньої діяльності. Внаслідок цього затверджені до виконання плани не завжди виконуються з незалежних від видавництв причин (наприклад, зрив державної програми, право на участь в якій вони виборюють під час оголошеного замовником конкурсу). Це тягне за собою як матеріальні (затрати на виготовлення оригінал-макетів), так і моральні збитки (невиконання договорів, укладених з авторами). Діяльність державних видавництв, на думку І. Мельника, ускладнюється також проведенням ними тендерних процедур, зокрема на придбання паперу й поліграфічні послуги. Директор «Світу» пропонує або законодавчо звільнити державні видавництва від проведення тендерів (які не проводять видавництва недержавних форм власності), або ж переглянути умови їхнього проведення, а саме затверджувати державні видавничі програми відразу після прийняття бюджету країни [11, с. 6].

Що ж до податкових пільг, то до 1 січня 2015 р. прибуток видавництв, видавничих організацій, підприємств поліграфії, отриманий ними від діяльності з виготовлення на території України книжкової продукції, крім продукції еротичного характеру, дійсно, було звільнено від оподаткування (п. 18 підрозділу 4 розділу XX Податкового кодексу). Кошти, вивільнені від оподаткування мали цільове призначення: спрямовувалися платником податку на створення чи переоснащення матеріально-технічної бази,

збільшення обсягу виробництва (надання послуг), впровадження новітніх технологій та/або повернення кредитів, використаних на зазначені цілі, та сплату відсотків за ними [18].

Однак проблема оподаткування видавництв залишається гострою й на сьогоднішній день. Як повідомив І. Мельник в інтерв'ю від 7 квітня 2017 р. «Урядовому кур'єру», в повсякденній роботі державні видавництва керуються не лише Законом України «Про видавничу справу», а й постановами уряду, що регулюють діяльність державних підприємств. Попри брак прямої бюджетної підтримки державні видавництва зобов'язані розробляти й виконувати фінансово-економічні плани. До того ж, вони не мають пільг з податку на прибуток. Адже згідно з постановою Кабінету Міністрів України сплачують до бюджету 75 % частини чистого прибутку (доходу), на які нараховується ще 18 % авансових платежів у рахунок податку з прибутку (для порівняння, у 2011 р. державні видавництва сплачували до бюджету, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2003 р. № 557, 15 % частини чистого прибутку (дивіденди), на які нараховувалося ще 25 % авансових платежів у рахунок податку з прибутку [11, с. 7]). Загалом, наразі державні видавництва сплачують до бюджету понад 100 % вищезазначених платежів, що фактично залишає трудові колективи без обігових коштів, тоді як чистий прибуток видавництв недержавних форм власності не оподатковується і спрямовується на розвиток підприємств [12].

Станом на 2016 р. у підпорядкуванні Державного комітету телебачення і радіомовлення України перебуває 18 видавництв державної форми власності (до недавнього часу там числилися й сімферопольські «Таврида» і «Таврія», які у 2014 р. були націоналізовані владою Криму, дніпропетровське видавництво «Січ», а також Державне підприємство «Спеціалізоване видавництво літератури мовами національних меншин України «Етнос» (м. Київ), що припинило діяльність з 1 листопада 2012 р. згідно рішення Шевченківської районної в місті Києві державної адміністрації (запис № 10741120006025895 Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців). Подаємо їхній перелік: 1) Державне спеціалізоване видавництво дитячої літератури «Веселка», м. Київ; 2) Державне спеціалізоване видавництво «Вища школа», м. Київ; 3) Державне спеціалізоване видавництво художньої літератури «Дніпро», м. Київ; 4) Державне підприємство «Ордену «Знак Пошани» Всеукраїнське державне багатопрофільне видавництво «Донбас», м. Донецьк; 5) Державне спеціалізоване видавництво «Здоров'я», м. Київ; 6) Всеукраїнське державне багатопрофільне видавництво «Каменярь», м. Львів; 7) Всеукраїнське державне багатопрофільне видавництво «Карпати», м. Ужгород; 8) Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова», м. Київ; 9) Спеціалізоване видавництво «Либідь», м. Київ; 10) Всеукраїнське державне багатопрофільне видавництво «Маяк», м. Одеса; 11) Спеціалізоване видавництво «Мистецтво», м. Київ; 12) Державне спеціалізоване видавництво «Музична Україна», м. Київ; 13) Харківське багатопрофільне видавництво «Основа», м. Харків; 14) Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ», м. Львів; 15) Державне спеціалізоване видавництво «Техніка», м. Київ; 16) Державне спеціалізоване видавництво «Україна», м. Київ; 17) Всеукраїнське державне спеціалізоване видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, м. Київ (сьогодні – Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво»); 18) «Ордену «Знак Пошани» книжково-журнальне видавництво «Урожай», м. Київ. Окремі державні видавництва змінили місце розташування – зокрема ті, що знаходилися у зоні здійснення антитерористичної операції (ДП видавництво «Донбас») припинили виробничу та фінансово-господарську діяльність й були переміщені з 2 грудня 2014 р., за згодою працівників, у безпечні населені пункти. «Донбас» перенесено з м. Донецька до м. Краматорська Донецької області [6].

Окрім суб'єктів видавничої справи державної форми власності, що належать до сфери управління Держкомтелерадіо України, на 2016 р. зафіксовано 418 державних видавництв інших державних установ, наприклад, ДП «Видавництво Національної академії наук України «Наукова думка», ДП «Державне спеціалізоване видавництво «Освіта», Державне видавництво «Преса України», Видавництво Національної спілки письменників України «Український письменник», ДП «Видавництво Верховної Ради України (Парламентське видавництво)» та багато інших [14, с. 10].

Держкомтелерадіо України намагається працювати в напрямку підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних видавництв. Директор департаменту видавничої справи та преси О. Кононенко на засіданні 29 вересня 2011 р. проаналізував роботу видавництв і акцентував увагу на подальшій оптимізації їхньої діяльності. Зокрема, він відзначив, що такі видавництва як «Либідь», «Мистецтво», «Світ», «Каменярь», «Карпати», подолавши фінансову кризу, продовжили стабільно працювати і видавати конкурентоспроможну продукцію. У той же час, більшість видавництв утратили здатність працювати в напрямку пошуку нових замовлень та авторів. Незадовільний фінансово-економічний стан видавництв став головною причиною наявності заборгованості з виплати заробітної плати. Видавництва «Вища школа», «Урожай», «Січ», «Донбас», «Таврія», «Українська енциклопедія імені М.П. Бажана» до того часу практично згорнули видавничу діяльність, маючи значну заборгованість. Так, станом на 26.09.2011 р. загальна заборгованість із виплати заробітної плати у видавництві «Вища школа» складала 538,4 тис. грн., «Донбас» – 11,8 тис. грн., «Українська енциклопедія імені М.П. Бажана» – 61,2 тис. грн., «Урожай» – 112,3 тис. грн., «Січ» – 61,5 тис. грн., «Таврія» – 299,9 тис. грн.

Окрім того, переважна більшість видавництв не мала власних приміщень. Так, не вирішеними залишалися питання з орендою приміщень у видавництвах «Січ», «Маяк», «Карпати», «Музична Україна», «Урожай». Непридатними для роботи визнано приміщення, які займало видавництво «Здоров'я».

Термінового вирішення потребувало питання щодо стабільного розміщення видавництв «Дніпро» та «Українська енциклопедія імені М.П. Бажана».

Як висновок, колегія Держкомтелерадіо України визнала незадовільною роботу видавництв «Вища школа», «Дніпро», «Донбас», «Маяк», «Основа», «Січ», «Таврія», «Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана», «Урожай», які практично згорнули видавничу діяльність та мали борги із виплати заробітної плати [8].

З метою запобігання остаточній руйнації державного видавничого сектору та активізації видавничого процесу колегія Держкомтелерадіо України ухвалила рішення щодо невідкладної реорганізації окремих державних видавництв із збереженням спеціалізації за наступними напрямками: видання літератури різних видів, видання літератури для дітей та юнацтва, художньої літератури та літератури мовами національних меншин, видання технічної та спеціальної літератури, видання мистецької літератури, видання навчальної та пізнавальної літератури, видання енциклопедичних та довідкових видань.

За підсумками Держкомтелерадіо України, у 2013 р. чистий дохід отримали п'ять підприємств – видавництва «Либідь», «Світ», «Здоров'я», «Музична Україна» та «Карпати». Сім підприємств визнані колегією Держкомтелерадіо такими, що працювали в 2013 р. ефективно: видавництва «Либідь», «Світ», «Здоров'я», «Карпати», «Музична Україна», «Дніпро», «Донбас». Неefективно працювали видавництва «Веселка», «Техніка», «Мистецтво», «Вища школа» та ін. Загалом, за 2013 р. державні видавництва випустили 265 назв книжкової продукції, обсягом 4,6 тис. обліково-видавничих аркушів, тиражем 1,2 млн. примірників. Водночас спеціалізовані видавництва «Вища школа» та «Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана» не випустили жодної назви книг [7]. (Останній з фактів потягнув за собою реорганізацію «Української енциклопедії імені М.П. Бажана» та Головної редакції Зводу пам'яток історії та культури України при видавництві в Державну наукову установу «Енциклопедичне видавництво» (Наказ Держкомтелерадіо України № 114 від 1 червня 2013 р.).

Статистику книжкової продукції видавництв і видавничих організацій, що відображає структуру видавничої системи країни, співвідношення основних видавничих груп, показники діяльності підприємств, зокрема за кількістю назв і накладами, відображено у табл. 1. Як свідчить статистика, державними видавництвами й видавничими організаціями у 2012 р. випущено 6044 друк. од. загальним тиражем 2335,4 тис. пр., що у процентному відношенні до загальної кількості назв становить 28,9 % і 5,1 % загального тиражу [13, с. 7], у 2014 р. – 4999 друк. од. загальним тиражем 1708,7 тис. пр. (26,8 % і 3,6 % відповідно) [3, с. 6], у 2015 р. – 4490 друк. од. загальним тиражем 1474,7 тис. пр. (28,3 % і 5,4 % відповідно) [4, с. 6], у 2016 р. (до 1 грудня) – 4432 друк. од. загальним тиражем 1349,7 тис. пр. (26,9 % і 3,7 % відповідно) [5, с. 7]. Тобто спостерігаємо незначну нерівномірність випуску видань державними видавництвами протягом останніх шести (2011-2016) років як у назвах, так і в тиражах. Однак засвідчуємо відносно непогані показники видавничої продукції за назвами, що складає в середньому четверту частину усіх видань України (за тиражами видавництва державної форми власності значно поступаються приватним).

Ще однією нагальною проблемою залишається недотримання повною мірою Закону України «Про обов'язковий примірник документів», який повинен надсилатися до Книжкової палати України всіма поліграфічними підприємствами різних форм власності під контролем видавництв задля формування якісного національного інформаційного фонду й статистичного обліку видань країни (недоставляння обов'язкового примірника (далі – ОП) на 2010 р. складало 5-10 % вітчизняної видавничої продукції, особливо періодики; а відсутність 2-3 % ОП розцінюється ЮНЕСКО як втрата національного культурного надбання [15, с. 8]).

В окремих видавництвах, у тому числі державної форми власності, кількість контрольних примірників і кількість книг і брошур за статистичною звітністю не збігаються, що означає несистематичне надсилання ОП. Ця проблема породжується через недосконалість Закону України «Про обов'язковий примірник документів» і недисциплінованість багатьох видавців. Як зазначає завідувач відділу наукового опрацювання обов'язкових примірників Книжкової палати України В. Поляков, поліграфічні підприємства, яким видавництва доручили за умовами договору здійснювати розсилання ОП, не виконували своїх зобов'язань, що призвело до появи лакун у фонді Державного архіву друку, викривлення статистики видань відповідних років та відсутності бібліографічної інформації про них у літописах – друківаних органах державної реєстрації [15, с. 9].

У табл. 2 відображено ситуацію з доставлянням ОП видань до Книжкової палати України державними видавництвами сфери управління Держкомтелерадіо України, з чого бачимо, що майже всі видавництва мають ті чи інші порушення. Найдисциплінованими називаються видавництва «Здоров'я», «Либідь», «Маяк», «Мистецтво», «Урожай», найменш відповідальними – «Веселка», «Вища школа», «Світ», «Таврія».

Висновки. Серед видавців і представників влади останнім часом лунають думки з приводу доцільності існування в Україні видавництв і видавничих організацій державної форми власності. Перешкодами для розвитку державного видавничого сектору називаються, зокрема, відсутність науково обґрунтованих критеріїв оптимізації обсягу і структури, а також стратегії розвитку таких підприємств. Однак, поряд із цим, відзначаються їхні сильні сторони діяльності: складаючи незначний відсоток від загальної кількості суб'єктів видавничої справи в Україні, державні видавництва друкують орієнтовно четверту частину видань за назвами (згідно статистики останніх шести років). Тому потенціал у видавництвах державної форми власності, за оптимальної та зваженої державної політики, ще є. Проблемами, з якими стикаються наразі державні видавництва, є: відсутність гарантованих замовлень на випуск соціально важливих видань, необхідність проведення тендерних процедур, зокрема на придбання паперу й поліграфічні послуги,

складнощі в оподаткуванні видавничої діяльності. З іншого боку, відповідні органи називають їхній незадовільний фінансово-економічний стан, заборгованість з виплати заробітної плати, труднощі з орендою і придбанням приміщень, недотримання повною мірою норм Закону України «Про обов'язковий примірник документів», направленою на формування статистичного обліку видань країни.

Ефективна діяльність видавництв і видавничих організацій державної форми власності в Україні можлива лише внаслідок здійснення державою низки комплексних системних заходів щодо проведення тематичного, економічного та фінансового моніторингу стану книжкового ринку з метою визначення існуючих тенденцій його розвитку.

Таблиця 1. Випуск книг і брошур видавництвами та видавничими організаціями

Видавництва та видавничі організації	2011 (грудень)		2012 (грудень)		2013 (грудень)		2014 (грудень)		2015 (грудень)		2016 (1 грудня)	
	Кількість видань, друж. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друж. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друж. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друж. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друж. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друж. од.	Тираж, тис. пр.
Всього, у т. ч.:	18854	34865,6	20885	45666	22490	61484,7	18667	49432,4	15868	27497,9	16497	36528,2
1. Видавництва з державною формою власності, у т. ч.:	840	1868,5	640	539,3	775	698,6	480	267,3	392	247	466	277,5
Сфера управління Держкомтелерадіо України	323	538,9	239	274,2	177	302,6	149	104,9	140	143,9	206	173,6
Сфера управління інших установ	517	1329,6	401	265,1	598	396	331	162,4	252	103,1	260	103,9
2. Видавництва з іншими формами власності, у т. ч.:	2951	8158,5	3568	10032,3	3838	15733,5	3056	13218,2	2475	6742,9	3102	12458,3
ДАК «Українське видавничо-поліграфічне об'єднання»	100	63,4	45	43,4	48	42,8	25	115,4	4	5,5	8	4,8
Інші видавництва	2851	8095,1	3523	9988,9	3790	15690,7	3031	13102,8	2471	6737,4	3094	12453,5
3. Видавничі організації з державною формою власності	5862	1898,8	5404	1796,1	5291	1729,9	4519	1441,4	4098	1227,7	3966	1072,4
4. Видавничі організації з іншими формами власності	9201	22939,8	11273	33298,3	12586	43322,7	10612	34505,5	8903	19280,3	8963	22720

Таблицю сформовано за матеріалами наступних джерел: [3], [4], [5], [13].

Таблиця 2. Стан доставляння обов'язкових примірників видань до Книжкової палати України імені Івана Федорова державними видавництвами сфери управління Держкомтелерадіо України²

Назва видавництва	Кількість доставлених / не доставлених обов'язкових примірників видань (за назвами)									
	2007 р.		2008 р.		2009 р.		2011 р.		2012 р.	
	доставлено з порушенням строків	не доставлено	доставлено з порушенням строків	не доставлено	доставлено з порушенням строків	не доставлено	доставлено загалом	не доставлено	доставлено загалом	не доставлено
«Веселка»	7	13	4	20	8	14	23	9	13	-
«Вища школа»	7	2	10	9	3	9	10	1	2	1
«Дніпро»	2	5	1	5	1	-	5	-	6	-
«Донбас»	-	-	4	-	3	-	70	-	89	5
«Етнос»	5	1	5	2	5	1	6	-	3	3 1.11.2012 р. діяльність видавництва припинено
«Здоров'я»	1	-	1	-	1	7	6	-	9	-
«Каменярь»	3	1	15	-	17	5	40	3	30	6
«Карпати»	13	5	23	4	13	6	38	5	39	-

² Наводимо дані саме по цим рокам (2007-2009, 2011-2012), адже за більш пізній період (2013-2017) нами детальної інформації не виявлено.

«Книжкова палата України імені Івана Федорова»	Інформації не зафіксовано						18	-	23	-
«Либідь»	9	-	6	-	6	-	25	-	25	-
«Маяк»	-	-	2	-	3	-	2	-	Видавнича діяльність не здійснювалася	-
«Мистецтво»	-	-	4	-	-	-	11	-	9	-
«Музична Україна»	2	-	9	14	3	5	16	-	10	3
«Основа»	За три роки доставлено лише 2 обов'язкових примірника						За рік надруковано 2 назви книжкових видань, але жодної не доставлено		3	Не звітувало
«Світ»	5	14	25	5	7	7	73	1	65	Не звітувало
«Січ»	2	3	4	-	5	-	3	-	3	-
«Таврида»	Інформації не зафіксовано						20	-	29	-
«Таврія»	2	35	28	1	20	5	6	Не звітувало	1	Не звітувало
«Техніка»	3	-	4	1	1	2	6	4	5	-
«Україна»	2	1	3	1	1	2	3	-	7	-
«Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана	2	-	1	1	-	-	3	-	4	-
«Урожай»	-	-	3	-	1	1	6	-	-	Не звітувало
Усього	65	80	152	63	98	64	390	23	374	15

Таблицю складено автором за даними наступних джерел: [2], [14], [15], [16].

Рекомендовано: визначення книговидавничої галузі України національним стратегічним пріоритетом з розробленням механізмів взаємодії і координації зусиль органів державної влади, органів місцевого самоврядування з книговидавничими організаціями та громадськими фаховими об'єднаннями щодо розвитку вітчизняної книги; затвердження Стратегії розвитку книговидання в Україні; розроблення механізмів і процедури залучення інвестицій у видавничо-поліграфічну галузь з подальшим звільненням від оподаткування коштів, інвестованих у вітчизняне книговидання, меценатських і спонсорських коштів, спрямованих на розвиток вітчизняної книги; внесення змін до законодавства про те, що державні видавництва, які спеціалізуються на випуску книжкової продукції і знаходяться у власності держави, мають отримувати пріоритетний розвиток і всебічну підтримку, зокрема у випуску суспільно необхідних видань за державними тематичними програмами і на засадах державного замовлення; удосконалення законодавства щодо системи обов'язкового примірника документів, зокрема в частині застосування штрафних санкцій до порушників. Активна державна підтримка вітчизняного книговидання та книгорозповсюдження має забезпечити підвищення попиту на книжкову продукцію та перетворення його на прибутковий бізнес.

Список використаних джерел

1. Базилюк В. Дослідження напрямків трансформації видавничо-поліграфічної галузі в умовах ринкових перетворень в Україні // Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 4. Т. 3. С. 221-224.
2. Братська Г., Устіннікова Т. Стан доставляння обов'язкових примірників видань у Книжкову палату України за 2012 рік // Вісник Книжкової палати. 2013. № 6. С. 4-8.
3. Буряк С. Поточна статистика випуску книг і брошур в Україні у 2014 році // Вісник Книжкової палати. 2014. № 12. С. 3-9.
4. Буряк С. Поточна статистика випуску книг і брошур в Україні у 2015 році // Вісник Книжкової палати. 2015. № 12. С. 3-9.
5. Буряк С. Поточна статистика випуску книг і брошур в Україні у 2016 році (станом на 1 грудня) // Вісник Книжкової палати. 2016. № 12. С. 3-9.
6. Державне видавництво «Донбас» змінює адресу [Електронний ресурс] // Урядовий портал. 26.12.2014. : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247844184.
7. Державні видавництва «Вища школа» та «Українська енциклопедія» не видали у минулому році жодної книжки Держкомтелерадіо (29.04.2014) [Електронний ресурс]. URL: <http://ru.telekritika.ua/kontekst/print/93156>.
8. Державні видавництва: реалії сьогодення (29.09.2011). Державний комітет телебачення і радіомовлення України [Електронний ресурс]. : http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=85618&cat_id=79589.

9. Історія книговидання в Україні (28.03.14). Видавнича справа. Історія. Державний комітет телебачення і радіомовлення України [Електронний ресурс]. : http://comin.kmu.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=34096&cat_id=34095.

10. Кузняка Т. В. Державне регулювання розвитку книговидання в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; Харк. регіон. ін-т держ. упр. Харків, 2008. 20 с.

11. Мельник І. Потрібна Державна стратегічна програма розвитку видавничої галузі (Виступ на засіданні колеції Державного комітету телебачення та радіомовлення України, на якому обговорювалось питання «Про підсумки роботи Державного комітету телебачення та радіомовлення України у 2010 році та основні завдання на 2011 рік» // Вісник Книжкової палати. 2011. № 3. С. 6-7.

12. Мельник І. Яке майбутнє в українського книговидання [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр, 7 квітня 2017. : <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/yake-majbutnye-v-ukrayinskogo-knigovidannya/>.

13. Мураховський А., Буряк С. Поточна статистика книг і брошур у 2012 році // Вісник Книжкової палати. 2012. № 12. С. 3-9.

14. Поляков В., Жиґун Т. Звітність видавців про випуск видавничої продукції як важливий інструмент контролю за доставлянням обов'язкового примірника // Вісник Книжкової палати. 2016. № 9. С. 9-11.

15. Поляков В., Устіннікова Т. Виконання Закону України «Про обов'язковий примірник документів» державними видавництвами сфери управління Держкомтелерадіо України (2007-2009) // Вісник Книжкової палати. 2010. № 4. С. 8-10.

16. Поляков В., Устіннікова Т. Обов'язкові примірники книжкової продукції державних видавництв сфери управління Держкомтелерадіо України у 2011 році: стан і проблеми контролю // Вісник Книжкової палати. 2012. № 4. С. 3-5.

17. Середа В. Я. Державна видавнича політика як об'єкт наукової рецепції [Електронний ресурс]. : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/22.pdf>.

18. Сиволап І. Видавнича справа: включення до Державного реєстру та особливості оподаткування податком на прибуток [Електронний ресурс] // Вісник. Право знати все про податки і збори. 15 березня 2013, п'ятниця, № 11 (11). : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/5111>.

19. Фурдичко Л. Є. Проблеми функціонування і фінансування державних підприємств в Україні // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2011. № 720 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 257–261.

20. Шпак В. І. Розвиток видавничої справи України в 1990-2010 рр.: Дис. ... канд. іст. наук: спец.: 07.00.01 – історія України / Київськ. славістичн. ун-т. Київ, 2011. 243 с.

References

1. Bazylyuk V. (2009), *Doslidzhennya napryamkiv transformatsiyi vydavnycho-polihrafichnoyi haluzi v umovakh rynkovykh peretvoren' v Ukrayini* [Researches of transformation ways of publishing in the conditions of market developments in Ukraine], *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, no. 4, vol. 3, pp. 221-224.

2. Brats'ka H., Ustinnikova T. (2013), *Stan dostavlyannya obov'yazkovykh prymirnykiv vydan' u Knyzhkovu palatu Ukrayiny za 2012 rik* [Situation with delivery of legal deposits in the Central Institute of Bibliography of Ukraine in 2012], *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 6, pp. 4-8.

3. Buryak S. (2014), *Potochna statystyka vypusku knyhi i broshur v Ukrayini u 2014 rotsi* [Current statistics of books and fly-sheets edition in Ukraine in 2014], *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 12, pp. 3-9.

4. Buryak S. (2015), *Potochna statystyka vypusku knyhi i broshur v Ukrayini u 2015 rotsi* [Current statistics of books and fly-sheets edition in Ukraine in 2015], *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 12, pp. 3-9.

5. Buryak S. (2016), *Potochna statystyka vypusku knyhi i broshur v Ukrayini u 2016 rotsi (stanom na 1 hrudnya)* [Current statistics of books and fly-sheets edition in Ukraine in 2016. (by 1 December)], *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 12, pp. 3-9.

6. *Derzhavne vydavnytstvo «Donbas» zminyuye adresu* [State publishing House «Donbas» changes the address], *Uryadovyy portal*. 26.12.2014. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247844184.

7. *Derzhavni vydavnytstva «Vyshcha shkola» ta «Ukrayins'ka entsyklopediya» ne vydaly u mynulomu rotsi zhodnoyi knyzhky Derzhkomteleraadio* [State publishing Houses «Higher Scholl» and «Ukrainian encyclopedia» haven't published any book State television and radio broadcasting committee], (29.04.2014). URL: <http://ru.telekritika.ua/kontekst/print/93156>.

8. *Derzhavni vydavnytstva : realiyi s'ohodennya* [State publishing Houses: today's realities], (29.09.2011). *Derzhavnyy komitet telebachennya i radiomovlennya Ukrayiny*. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=85618&cat_id=79589.

9. *Istoriya knyhovydannya v Ukrayini* [The history of book publishing in Ukraine], (28.03.14). *Vydavnycha справа. Istoriya. Derzhavnyy komitet telebachennya i radiomovlennya Ukrayiny*. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=34096&cat_id=34095.

10. *Kuznyakova T. V. (2008), Derzhavne rehulyuvannya rozvytku knyhovydannya v Ukrayini* [Governmental control of the development of book publishing in Ukraine], *Kharkiv*, 20 p.

11. *Mel'nyk I. (2011), Potribna Derzhavna stratehichna prohrama rozvytku vydavnychoyi haluzi* (Vystup na zasidanni kolehiyi Derzhavnoho komitetu telebachennya ta radiomovlennya Ukrayiny, na yakomu obhovoryvalos' pytannya «Pro pidsumky roboty Derzhavnoho komitetu telebachennya ta radiomovlennya Ukrayiny u 2010 rotsi ta

osnovni zavdannya na 2011 rik» [Compulsory state strategic program of development of publishing (Speech at the meeting of board of State television and radio broadcasting committee of Ukraine, where questions «About results of State television and radio broadcasting committee of Ukraine work in 2010 and main tasks for 2011» were raised], *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 3, pp. 6-7.

12. Mel'nyk I. *Yake maybutnye v ukrayins'koho knyhovydannya* [What is the future of Ukrainian book publishing. Governmental messenger], *Uryadovyy kur'yer*, 7.04.2017. URL: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/yake-majbutnye-v-ukrayinskogo-knigovidannya/>.

13. Murakhovskyy A., Buryak S. (2012), *Potochna statystyka knih i broshur u 2012 rotsi* [Current statistics of books and fly-sheets in 2012], *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 12, pp. 3-9.

14. Polyakov V., Zhyhun T. (2016), *Zvitnist' vydavtsiv pro vypusk vydavnychoyi produktsiyi yak vazhlyvyi instrument kontrolyu za dostavlyannyam obov'yazkovoho prymirnyka* [Reporting of editors about publishing as an important tool of control of delivery of legal deposits], *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 9, pp. 9-11.

15. Polyakov V., Ustinnikova T. (2010), *Vykonannya Zakonu Ukrayiny «Pro obov'yazkovyy prymirnyk dokumentiv» derzhavnymy vydavnytstvamy sfery upravlinnya Derzhkomteleradio Ukrayiny (2007-2009)* [Execution of the law of Ukraine «About legal deposits» by state publishing houses sphere of management of State television and radio broadcasting committee (2007-2009)], *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 4, pp. 8-10.

16. Polyakov V., Ustinnikova T. (2012), *Obov'yazkovi prymirnyky knyzhkovoyi produktsiyi derzhavnykh vydavnytstv sfery upravlinnya Derzhkomteleradio Ukrayiny u 2011 rotsi: stan i problemy kontrolyu* [Legal deposits of bookwork of state publishing houses of sphere of management of State television and radio broadcasting committee of Ukraine in 2011: status and problems of control], *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 4, pp. 3-5.

17. Sereda V. Ya. *Derzhavna vydavnycha polityka yak ob'yekt naukovoyi retseptsiyi* [State publishing policy as an object of scientific adoption]. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/22.pdf>.

18. Syvolap I. *Vydavnycha sprava: vkluychennya do Derzhavnoho reyestru ta osoblyvosti opodatkovannya podatkom na prybutok* [Editorial affair: inclusion to state register and peculiarities of tax on income], *Visnyk. Pravo znaty vse pro podatky i zbory*. 15.03.2013, no. 11 (11). URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/5111>.

19. Furdychko L. Ye. (2011), *Problemy funktsionuvannya i finansuvannya derzhavnykh pidpryyemstv v Ukrayini* [Problems of functioning and funding of state enterprises in Ukraine], *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politehnika»*, no. 720, pp. 257–261.

20. Shpak V. I. (2011), *Rozvytok vydavnychoyi spravy Ukrayiny v 1990-2010 rr.* [The development of editorial affair of Ukraine in 1990-2010ss.], Kyiv, 243 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Демуз Інна Олександрівна, доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри документознавства ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401
e-mail: demuz_inna@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Демуз Інна Александровна, доктор исторических наук, доцент, заведующая кафедрой документоведения ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401
e-mail: demuz_inna@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Demuz Inna O., Doctor of Historical Sciences, the Head of Document Science Department
State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnyskiy Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University after»
Ukraine, Kyiv region, Pereyaslav-Khmelnitskyi, 30 Sukhomlynsky Street , 08401
e-mail: demuz_inna@ukr.net

УДК 619:614.2(477)

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00034

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Козій Т.В.

Стаття присвячена актуальній проблемі реформування та зближення національної системи технічного регулювання з європейською. Європейська система щодо безпечності харчових продуктів сьогодні є однією з найкращих в світі, а європейський споживач є найбільш захищеним. Відсутність ефективної системи ринкового нагляду в Україні спричиняє зниження відповідальності виробників перед споживачем. Масовий випуск фальсифікованої і неякісної небезпечної продукції загрожує національній безпеці.

У статті запропоновано запровадити адекватне реагування державних органів технічного регулювання на відповідну ситуацію та здійснити терміново необхідні заходи щодо вдосконалення системи контролю безпечності харчових продуктів в Україні. Запропоновано організувати постійний моніторинг продовольчих ринків та створити міжвідомчу комісію, наділену необхідними повноваженнями правового, адміністративного й економічного характеру. Державні органи виконавчої влади, а також виробники повинні сумлінно дотримуватись вимог законодавства при перевірці і виготовленні якісної продукції харчування, тоді наша країна досягне більшого успіху як у сфері економіки, так і у безпеці харчування людини.

Ключові слова: національна економіка, безпека, харчова продукція, державні органи, стандарти, санітарні норми, фальсифікація, продовольчий ринок, контроль, якість.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ КОНТРОЛЯ БЕЗОПАСНОСТИ ПРОДУКТОВ ПИТАНИЯ В УКРАИНЕ

Козий Т.В.

Статья посвящена актуальной проблеме реформирования и сближения национальной системы технического регулирования с европейской. Европейская система по безопасности пищевых продуктов сегодня является одной из лучших в мире, а европейский потребитель является наиболее защищенным. Отсутствие эффективной системы рыночного надзора в Украине приводит к снижению ответственности производителей перед потребителем. Массовый выпуск фальсифицированной и некачественной опасной продукции угрожает национальной безопасности.

В статье предлагается ввести адекватное реагирование государственных органов технического регулирования на соответствующую ситуацию и осуществить срочно необходимые меры по совершенствованию системы контроля безопасности пищевых продуктов в Украине. Предложено организовать постоянный мониторинг продовольственных рынков и создать межведомственную комиссию, наделенную необходимыми полномочиями правового, административного и экономического характера. Государственные органы исполнительной власти, а также производители должны добросовестно выполнять требования законодательства при проверке и изготовлении качественной продукции питания, тогда наша страна достигнет большего успеха как в сфере экономики, так и в безопасности питания человека.

Ключевые слова: национальная экономика, безопасность, пищевая продукция, государственные органы, стандарты, санитарные нормы, фальсификация, продовольственный рынок, контроль, качество.

PERFECTION OF THE FOOD SAFETY CONTROL SYSTEM IN UKRAINE

Koziy T.V.

The article is devoted to the urgent problem of reforming and convergence of the national system of technical regulation with the European one. The European food safety system is today one of the best in the world, and the European consumer is the most protected. The absence of an effective system of market surveillance in Ukraine leads to a decrease in the responsibility of producers to the consumer. Mass production of falsified and low-quality dangerous products threatens national security.

The article proposes to introduce an adequate response of state technical regulation bodies to the relevant situation and to implement urgently needed measures to improve the food safety control system in Ukraine. It is proposed to organize a permanent monitoring of food markets and create an interdepartmental commission endowed with the necessary powers of a legal, administrative and economic nature. State bodies of executive power, as well as producers, should be faithful to comply with the requirements of legislation when testing and manufacturing quality food products, then our country will achieve greater success both in the economy and in the safety of human nutrition.

Key words: national economy, security, food products, state bodies, standards, sanitary norms, falsification, food market, control, quality.

Актуальність теми. Інтеграція України у європейський простір визначила нові підходи і вимоги щодо розвитку національної економіки щодо безпечності продуктів харчування і вимагає обов'язкового врахування сучасних тенденцій світових ринків. Визначення нових форм і підходів у господарюванні за умов недосконалої правової бази, відсутності науково обґрунтованої концепції реформ, зниження рівня та якості життя населення привели до створення цілої низки небезпек та загроз не лише економіці України, але й національній безпеці.

Мета дослідження полягає у вивченні та вдосконаленні елементів системи контролю за якістю продукції в Україні.

Ступінь дослідження. Проблеми управління якістю продукції на підприємствах розглянуто в наукових працях Є.М.Купрякова, А.В. Гличева, Н.В. Павліхи, О.В. Мишко, В.І. Павлова, В.П. Руденко, І.В. Опьонова, М.І. Шаповала. Серед основних проблем автори відзначили, що не всі підприємства на даний момент мають можливість впровадження систем управління якістю продукції. Також серед фахівців немає єдиної думки щодо сутності продовольчої безпеки. Різні аспекти продовольчої безпеки розглядаються в працях І.І. Лукінова, П.П. Борщевського, П.Т. Саблука, Г.О. Колесніка, Л.В. Дейнеко, О.І. Гойчука, С.М. Кваші, Т.Л. Мостенської, М.І. Хорунжого, М.А. Хвесика, Р.Л. Тринько та ін..

Виклад основного матеріалу. Одним із основних конституційних прав громадянина є право споживачів на придбання товарів належної якості [1] : Реалізація цього права вимагає від держави встановлення певних гарантій на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Державний захист прав громадян як споживачів здійснюють спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади – Державний комітет України по захисту прав споживачів та його територіальні органи, Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України, місцеві державні адміністрації, органи і установи державного санітарно-епідеміологічного нагляду України, інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства, а також судові органи. Державне регулювання якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини здійснюється Кабінетом Міністрів України та уповноваженими центральними органами виконавчої влади.

Система безпеки продовольчої продукції України повинна базуватися на принципах самозабезпеченості, незалежності, стабільності, доступності продовольства (фізичній та економічній) для населення. Проблема якості набуває пріоритетного значення і особливої актуальності, так як Україна нарешті зробила крок до європейської системи контролю операторів ринку харчової продукції. Новий євроінтеграційний закон про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів і його положення поступово набирають чинності. Зокрема, це перехідні періоди для запровадження принципів нової системи контролю за безпечністю харчової продукції НАССР[2]:

- з 20 вересня 2016 року всі потужності, що виробляють харчову продукцію, мали запровадити гігієнічні вимоги, які є невід'ємною частиною та основою процедур, заснованих на принципах системи НАССР;

- з 20 вересня 2017 року процедури, засновані на принципах НАССР, стануть обов'язковими для потужностей, які здійснюють діяльність з харчовими продуктами, у складі яких є неперероблені інгредієнти тваринного походження (крім малих потужностей) – сирі м'ясо, риба та молоко, яйця і т.п. Ця вимога, наприклад, стосуватиметься потужностей з розбирання м'яса, молокопереробних підприємств, ковбасних цехів, закладів, які використовують сирі яйця, тощо;

- з 20 вересня 2018 року, ця вимога буде поширюватися на потужності, які здійснюють діяльність з харчовими продуктами, у складі яких відсутні необроблені інгредієнти тваринного походження;

- з 20 вересня 2019 року ця вимога пошириться на малі потужності (постачають продукт кінцевому споживачу, персонал менше 10 осіб, площа – 400 кв. м або потужності, які не постачають продукти кінцевому споживачу, з персоналом менше 5 осіб).

Але законодавством про безпечність та якість харчових продуктів лише окреслено можливі вимоги до здійснення перевірок операторів ринку харчової продукції. Безпечний харчовий продукт – це харчовий продукт, який не створює шкідливого впливу на здоров'я людини безпосередньо чи опосередковано за умов його виробництва та обігу з дотриманням вимог санітарних заходів та споживання за призначенням. А небезпечний харчовий продукт – це продукт, показники якості та споживчі властивості якого не відповідають вимогам нормативних документів і/або містить небезпечний фактор (хімічний, фізичний, біологічний), що може негативно впливати через харчування на здоров'я людини.

Для Європи це питання вкрай важливе, оскільки здоров'я її громадян – на першому місці, а ефективність системи держконтролю є гарантією його збереження.

Сьогодні в Україні відсутня належна система контролю за якістю продукції, аналогічна європейській, тому українцям необхідно продовжити процес реформування на законодавчому рівні вимог до системи якості та безпечності продукції з ціллю підтвердження «статусу» повноцінного європейського постачальника. Необхідно більш відповідально доопрацювати євроінтеграційний законопроект про державний контроль.

Ідентифікація показників якості продукції показникам діючих стандартів не рідко свідчить про зниження поживної цінності харчових продуктів і перевищення максимального вмісту забруднюючої речовини в продукті, що не дозволяє віднести його до класу безпечної продукції.

Загрозою продовольчій безпеці залишається проблема забезпечення підприємств харчової промисловості екологічно чистою сировиною (особливо для продуктів дитячого харчування) та організація належного контролю за якістю і безпечністю сировини, що надходить на переробку.

В Україні харчова продукція виробляється за державними стандартами України (ДСТУ), чинних міждержавних стандартів (ГОСТів) та технічних умов України (ТУУ). Значна частина національних стандартів гармонізована з міжнародними та європейськими вимогами: у галузях харчової промисловості – понад 30%, а у галузях сільського господарства – майже половина. Одночасно з дією державних стандартів на харчову продукцію використовується значна кількість технічних умов (ТУ): на ковбаси і ковбасні вироби, на м'ясні консерви і м'ясні напівфабрикати, пельмені, на сири тверді, кефіри, йогурти, масло вершкове та сметану. Не рідко технічними умовами дозволяється заміна інгредієнтів, які входять до складу продукту, збільшення терміну його зберігання, що призводить до погіршення якості, невідповідності основним характеристикам і властивостям конкретного харчового продукту.

Сучасна світова харчова промисловість широко використовує харчові добавки, в тому числі і синтетичного походження. До харчових добавок належать речовини:

- поліпшують зовнішній вигляд продуктів (барвники, освітлювачі, загусники та ін.);
- продовжують термін зберігання продуктів (консерванти, інгібітори, антиоксиданти); змінюють фізичні властивості продуктів (поверхнево-активні речовини);

- поліпшують смак і аромат (ароматичні речовини, підсилювачі смаку і аромату, підсолоджувачі та ін.);
- підвищують харчову цінність продуктів (вітаміни, мікроелементи, біологічно-активні речовини).

В Україні використання харчових добавок регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку харчових добавок, дозволених для використання у харчових продуктах». У відповідності із законодавством України, використання харчових добавок повинно здійснюватися лише з дозволу Міністерства охорони здоров'я України. Із 480 добавок, які досліджуються в Україні, дозволено використовувати 371 харчову добавку, 105 – не отримали такого дозволу, а 4 – заборонені. Харчові добавки повинні забезпечувати безпечність харчових продуктів при збереженні їх високої якості і не повинні використовуватися для приховування низької якості продукції. Тобто їх використання не повинно створювати загрозу для здоров'я та життя населення та продовольчій безпеці [4, с.26-29].

Крім того, останнім часом на товарних ринках з'явилась продукція, яка містить генетично модифіковані організми (GMO – genetically modified organisms). GMO – результат застосування генної інженерії, що дозволяє вбудовувати гени і сегменти ДНК з одного організму в інший з метою досягнення бажаних властивостей. Серед фахівців виникла дискусія щодо обов'язковості інформування споживачів про наявність в продуктах генетично модифікованих організмів. Відзначимо, що особливості дії генетично модифікованих продуктів харчування на організм людини ще не до кінця досліджені. Однак вчені застерігають, що вживання харчових продуктів, які містять GMO може призвести до появи алергічних реакцій, зниження імунітету, та порушення обміну речовин. За наслідки рішень щодо регулювання виробництва і збуту генетично модифікованих продуктів повністю відповідають уряди конкретних країн.

Виробники харчової продукції сьогодні готові до впровадження нової нормативно-правової бази, бо розуміють, що лише таким чином вони зможуть витримати конкуренцію, яка загострюється як на внутрішніх, так і на зовнішніх продовольчих ринках. Для цього необхідно гармонізувати всю нормативно-правову базу; прийняти Концепцію державної політики у сфері управління безпечністю харчових продуктів та продовольчої сировини на основі принципів HACCP; прийняти національні стандартів ISO серії 22000; докорінно поліпшити систему санітарії та гігієни на виробництві харчових продуктів; створити єдиний орган з контролю їх безпечності; запровадити ефективну систему підготовки та підвищення кваліфікації інженерно-технічного персоналу підприємств галузі з урахуванням сучасних міжнародних вимог [5].

Але деякі представники бізнесу, дізнавшись, що нові правила вимагатимуть від них більш відповідального підходу до своєї діяльності та жорсткішої відповідальності, почали висловлювали незадоволення через нерозуміння нових підходів. Крім того, запровадження превентивного підходу до контролю якості в Україні обумовлений низкою причин: основною з них є нерозуміння і небажання вищого керівництва займатись системним управлінням, не працює перший принцип TQM – лідерство [6].

Сучасне управління якістю на основі системного підходу ґрунтується на принципах Total Quality Management (TQM) – загальноорганізаційного методу безперервного підвищення якості всіх організаційних процесів. Саме поняття TQM на підприємстві трактується наступним чином: T – підхід, що охоплює всі види діяльності, Q – якість як якість управління, M – управління на основі нових принципів, які охоплюють всіх керівників. В рамках TQM управління якістю тісно пов'язане з управлінням іншими аспектами діяльності підприємства – управлінням фінансами, ресурсами, охороною навколишнього середовища та ін.

Відповідно до положень Угоди про асоціацію, Україна бере зобов'язання наблизити протягом трьох років законодавство у сфері захисту прав споживачів до законодавства ЄС, зокрема: – загальні вимоги до безпечності продукції (в т. ч. інформація про продукцію та її маркування); – недобросовісні торговельні методи ведення бізнесу (включаючи рекламу та маркетингову діяльність); – права та обов'язки споживачів, виробників, постачальників споживчих товарів, вимоги щодо відповідності товару умовам договору; – недобросовісні умови у договорах, що укладаються між продавцем або постачальником та споживачем; – укладення договорів між споживачами та продавцями на відстані з використанням будь-яких засобів дистанційного зв'язку; – судове та адміністративне провадження у справах про порушення прав споживачів [6, с.125-127].

Зобов'язання України у сфері захисту прав споживачів сприятимуть вирішенню низки соціально-економічних проблем: збільшення зайнятості населення, модернізація та розвиток інфраструктури регіону, впровадження інноваційних технологій та розвиток промисловості. В багатьох розвинутих країнах світу також набуває поширення система екологічно чистого сільського господарства та виробництва харчових продуктів, яка набула назву IFOAM. Система IFOAM – це міжнародна сертифікаційна система, яка охоплює всі етапи виробництва харчових продуктів: сировина готова продукція упаковка. Система IFOAM базується на трьох основних принципах: охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я людей, добросовісна конкуренція.

Висновки. Проблема системи контролю за якістю і безпечністю продуктів харчування реально існує. Її вирішення має комплексний характер, потребує врахування галузевих особливостей формування якості на всіх етапах виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки, зберігання, транспортування і реалізації готової продукції. Якість є визначальним показником конкурентоздатності й впевненості в завтрашньому дні будь-якого підприємства.

Важливим для України є те, що до 2019 року вона має перейти на європейську модель контролю якості харчових продуктів. Цей процес є складним, оскільки для України це глобальні радикальні зміни. Сьогодні вже реалізовано 30-40% необхідних системних змін. Зокрема, це нова редакція закону «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», які об'єднало ветеринару і

санітарну складові, що відповідає сучасним вимогам. Розглянуто необхідні базові зміни на шляху до європейських стандартів у вигляді законопроекту «Про держконтроль, який здійснюється з метою перевірки відповідності законодавству про безпечність та якість харчових продуктів і кормів, здоров'я та благополуччя тварин». Уряд затвердив Стратегію імплементації законодавства у сфері санітарних та фітосанітарних заходів, який передбачає покроковий план до 2021 року, починаючи із забезпечення благополуччя тварин під час утримання та забою, закінчуючи нормами щодо ГМО.

Харчова промисловість в Україні повинна залишатися провідною галуззю національного промислового виробництва. Щоб ці тенденції не змінювалися потрібно вирішити такі стратегічні завдання:

- здійснити комплексну модернізацію харчових виробництв, упровадити у виробничий процес новітні досягнення науки та техніки;
- забезпечити зростання обсягів інвестицій для посилення інноваційної діяльності, впровадження ресурсозберігаючих і маловідходних виробництв, розробки нових та вдосконалення існуючих продуктів;
- здійснити контроль за якістю і безпекою продовольчих товарів на основі методик системи НАССР, систем менеджменту якості за міжнародним стандартом серії 150 9000;
- розробити та впровадити дієві механізми підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

З метою підвищення якості і безпечності продуктів харчування необхідне подальше вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює питання параметрів якості та безпечності продуктів харчування; продовження гармонізації міжнародних стандартів, особливо на методі контролю показників якості і безпеки продукції; забезпечення відповідності технічних умов чинним законодавчим нормам та стандартам; врахування показників якості та безпечності харчових продуктів при обґрунтуванні системи індикаторів продовольчої безпеки.

Список використаної літератури

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України від 28.06.1996р. – 48с.
2. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.1997, №771/97-ВР. (Остання редакція від 05.07.2017р.. Внесення змін (закон від 18.05.2017 N 2042-VIII /2042-19/)
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991року // Відомості Верховної Ради 1991р. № 1023-XII
4. Макаренко В. Знайти золоту середину між якістю та ціною / В.Макаренко // Агро Перспектива. – 2012. - № 2. – С.26-29
5. Слива Ю.В. Сучасний стан розвитку міжнародної і національної нормативних баз щодо системи управління безпечністю харчових продуктів / Ю.В. Слива, Т.Г. Швець // Наукові доповіді НУБіП України. - 2013. - № 42
6. Тарасюк Г.М. Необхідність удосконалення продуктових стандартів, норм та нормативів при плануванні розвитку підприємств харчової промисловості / Г.М. Тарасюк // Вісник Хмельницького національного університету. - Хмельницький, 2008. - № 4. -Т. 1(114). - С. 125-127.
7. Шевченко А. Поширення на території України продукції із вмістом ГМО / А.Шевченко // Стандартизація сертифікація якість. – 2010. – № 5, С.48-51.
8. Хомічак Л. Продовольча безпека в Україні / Л. Хомічак // Продовольча індустрія АПК. - 2010. - №3 (4). – С.4-8

References

1. Konstytutsiya Ukrayiny // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny vid 28.06.1996r. – 48s.
2. Zakon Ukrayiny «Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do bezpechnosti ta yakosti kharchovykh produktiv» vid 23.12.1997, №771/97-VR. (Ostannya redaktsiya vid 05.07.2017r.. Vnesennya zmin (zakon vid 18.05.2017 N 2042-VIII /2042-19/).
3. Pro zakhyst prav spozhyvachiv: Zakon Ukrayiny vid 12.05.1991roku // Vidomosti Verkhovnoyi Rady 1991r. № 1023-XII.
4. Makarenko V. Znayty zolotu seredyu mizh yakistyu ta tsinoyu // Ahro Perspektyva. – 2012. - № 2. – S.26-29.
5. Slyva Yu.V., Shvets T.H. Suchasnyy stan rozvytku mizhnarodnoyi i natsionalnoyi normatyvnykh baz shchodo systemy upravlinnya bezpechnistyu kharchovykh produktiv // Naukovi dopovidi NUBiP Ukrayiny. - 2013. - № 42.
6. Tarasyuk H.M. Neobkhdnist udoskonalennya produktovykh standartiv, norm ta normatyviv pry planuvanni rozvytku pidpryyemstv kharchovoyi promyslovosti // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. - Khmelnytsky, 2008. - № 4. -T. 1(114). - S. 125-127.
7. Shevchenko A. Poshyrennya na terytoriyi Ukrayiny produktsiyi iz vmistom HMO // Standartyzatsiya sertyfikatsiya yakist. – 2010. – № 5 - S.48-51.
8. Khomichak L. Prodovolcha bezpeka v Ukrayini // Prodovolcha industriya APK. - 2010. - №3 (4). – S.4-8

Дані про автора

Козій Тетяна Вячеславівна, старший викладач кафедри професійної освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна
e-mail: Koziy_TV@mail.ru

Данные об авторе

Козий Татьяна Вячеславовна, старший преподаватель кафедры профессионального образования
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький ГПУ имени Григория Сковороды
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницький, 08401, Украина
e-mail: Koziy_TV@mail.ru

Data about the author

Koziy Tatyana Vyacheslavovna, Senior Lecturer of Vocational Education
SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi SPU named Gryhoriy Skovoroda»
Str. Sukhomlinsky 30, Pereyaslav-Khmelnytsky, 08401, Ukraine
e-mail: Koziy_TV@mail.ru

УДК 368

DOI: 10.24411/2306-546X-2017-00033

УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРОЮ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ

Кучменко В.О.

Предметом дослідження виступає система фінансових операцій як категорій, котрі забезпечують підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства.

Мета написання статті. Полягає в розробці моделі оптимізації структури оборотних активів підприємства каменеобробної галузі.

Завдання дослідження. Розглянути особливості модель оптимізації структури капіталу в напрямі формування їх ліквідності.

Методологія проведення роботи. Робота виконана за результатами дослідження сучасних вітчизняних і зарубіжних поглядів вчених на визначення економічної сутності поняття капіталу підприємства.

Результати роботи. Наведено функціональну модель управління структурою оборотних активів підприємства.

Галузь застосування результатів полягає в тому, що викладені пропозиції з питань управління структурою оборотних активів можуть бути використані керівниками та фахівцями підприємств з метою підвищення якості та ефективності управління капіталу.

Висновки. Отже, в функціональній моделі управління структурою оборотних активів важливим є врахування фактора конкурентоспроможності підприємства створює умови для мінімізації та усунення негативного впливу елементів зовнішнього оточення: споживачів, що прагнуть знизити ціну за отриману продукцію (товари, роботи, послуги) підприємства; конкурентів, що намагаються зменшити його ринкову частку, запропонувавши покупцям вигідніші умови продажів; постачальників ресурсів, бажаних своєчасно отримати оплату. Ключовим моментом у реалізації механізму формування фактора конкурентоспроможності підприємства виступає обґрунтування питомої ваги кожного елемента оборотного капіталу у відповідності зі стратегічними амбіціями підприємства.

Ключові слова: оборотні активи, запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти, ліквідність, структура капіталу, оптимізація структури.

УПРАВЛЕНИЕ СТРУКТУРОЙ ОБОРОТНЫХ АКТИВОВ НА ОСНОВЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ МОДЕЛИ ОПТИМИЗАЦИИ СТРУКТУРЫ КАПИТАЛА

Кучменко В.А.

Предметом исследования выступает система финансовых операций как категорий, обеспечивающих повышение эффективности управления оборотными активами предприятия.

Цель написания статьи. заключается в разработке модели оптимизации структуры оборотных активов предприятия каменнообрабатывающей отрасли.

Задачи исследования. Рассмотреть особенности модели оптимизации структуры капитала в направлении формирования их ликвидности.

Методология проведения работы. Работа выполнена по результатам исследования современных отечественных и зарубежных взглядов ученых на определение экономической сущности понятия капитала предприятия.

Результаты работы. Приведено функциональную модель управления структурой оборотных активов предприятия.

Область применения заключается в том, что изложенные предложения по управлению структурой оборотных активов могут быть использованы руководителями и специалистами предприятий с целью повышения качества и эффективности управления капиталом.

Выводы. Итак, в функциональной модели управления структурой оборотных активов важно учитывать фактор конкурентоспособности предприятия создает условия для минимизации и

устранения негативного влияния элементов внешнего окружения: потребителей, «голосующих» деньгами за услуги предприятия; конкурентов, пытающихся уменьшить его рыночную долю, предложив покупателям более выгодные условия продаж; поставщиков ресурсов, желающих своевременно получить оплату. Ключевым моментом в реализации механизма формирования фактора конкурентоспособности предприятия выступает обоснование удельного веса каждого элемента оборотного капитала в соответствии со стратегическими амбициями предприятия.

Ключевые слова: оборотные активы, запасы, дебиторская задолженность, денежные средства, ликвидность, структура капитала, оптимизация структуры.

MANAGEMENT STRUCTURE CURRENT ASSETS BASED ON A FUNCTIONAL MODEL OF OPTIMIZATION OF CAPITAL STRUCTURE

Kuchmenko V.O.

The subject of research is the system of financial transactions as categories that provide better management of turnaround assets of the enterprise.

The purpose of writing. Is to develop a model to optimize the structure of current assets stone processing industry.

Objectives of the study. The features of the model optimization structure capital formation toward their liquidity.

The methodology of work. The study was a study of modern domestic and foreign scientists to determine the views of the economic substance of the notion of capital company.

The results of the work. An functional model of management structure of current assets.

Practical implications Offered recommendations of the management structure of current assets can be used by managers and specialists of enterprises to improve the quality and efficiency of the management of capital.

Conclusions. Consequently, the functional model of management structure of current assets is an important consideration factor competitiveness of enterprises creates conditions to minimize and eliminate the negative impact of the elements of the external environment, consumers «voting» for money services businesses; competitors trying to reduce its market share by offering customers favorable terms of sale; Resource providers wishing to get paid on time. The key point in the implementation of the mechanism of formation enterprise competitiveness factors justify acts proportion of each element of working capital in line with the strategic ambitions of the company.

Keywords: current assets, inventories, accounts receivable, cash, liquidity, capital structure, optimize the structure.

Постановка проблеми. В сучасних умовах пошуку шляхів виходу зі складних економічних ситуацій є особливо актуальними стають наукові дослідження, результатами яких є конкретні рекомендації щодо підвищення економічних вигод підприємств від їх виробничо-господарських, інноваційних, комерційних та інших видів діяльності. До важливої складової загального процесу управління і пошуку внутрішніх резервів економічного зростання відноситься управління структурою оборотних активів на кожному промисловому підприємстві.

Актуальність дослідження визначається потребами прикладної економічної науки в області формування моделі оптимізації структури капіталу при вирішенні наукових завдань, взаємопов'язаних з процесами технічного розвитку, відтворенням засобів і пошуком резервів підвищення економічної ефективності виробництв. Дослідження питань формування механізму управління оборотним засобами з урахуванням системного та функціонального підходу, зовнішніх економічних ситуацій, зокрема, при визначенні рівня достатності обігових коштів і їх відтворення, дозволяє надати керівникам та економічним службам підприємств – суб'єктам економічного управління науково-обґрунтовані методи мобільного управління обіговими коштами. Використання цих методів в камінеобробній галузі сприятиме підвищенню економічної ефективності управління оборотними активами та забезпечуватиме збільшення тривалості життєвого циклу функціонування організацій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Досить значний внесок у дослідження проблеми формування і використання оборотних активів підприємства зробили такі науковці, як Т.І. Єфименко, М.Я. Дем'яненко, А.М. Поддєрьогін, Ю.В. Петленко, І.Я. Чугунов та інші. В напрямі управління оборотними активами слід виокремити праці І.А. Бланка, А.М. Поддєрьогіна, Є.І. Шохіна, В.О. Подольської, О.В. Яроша, Н.В. Ващенко та інших. Але роботи вітчизняних вчених ще не повною мірою враховують всі особливості сучасного механізму ефективного управління оборотними активами підприємств камінеобробної галузі, залишається невирішеною низка дискусійних питань, існує гостра потреба розробки прийнятних для практики науково обґрунтованих рекомендацій та їх комплексний аналіз.

Метою статті є обґрунтування та представлення функціональної моделі оптимізації структури оборотних активів.

Викладення основного матеріалу. Однією з ключових категорій фінансів підприємств є капітал. Саме з його формуванням і використанням безпосередньо пов'язана фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, що приносять доход. У даному випадку він може виступати ізольовано від виробничого фактора у формі інвестованого капіталу.

За об'єктом інвестування виділяють основний і оборотний капітал підприємства. Основний капітал характеризує ту частину капіталу, що інвестовано в усі види його необоротних активів. Оборотний капітал характеризує ту його частину, що інвестована в усі види його оборотних активів.

Велику роль у ефективності діяльності підприємства камінеобробної галузі відіграють оборотні активи, адже більша кількість їх елементів (складових частин) відносяться до високоліквідних та швидколіквідних активів. Тому розглянемо управління структурою оборотних активів та їх оптимізацію.

Оптимізація структури оборотних активів передбачає такий вид співвідношення елементів оборотного капіталу, який би усував проблеми з платоспроможністю на основі рекомендованих критеріїв (нормативів). У зв'язку з цим даний процес можна віднести до факторів, які здійснюють вплив на стратегічну поведінку підприємства.

Характер діяльності підприємств каменеобробної галузі, умови розрахунків з дебіторами, стан запасів та інші обставини можуть призвести до зміни конкурентного становища підприємства на ринку у зв'язку з бажанням утримати лідерські позиції, відповідну частку ринку. Необхідність забезпечення страхового запасу ресурсів в умовах інфляційної економіки і структурної кризи галузей, що є узагальнюючим елементом в системі відтворення, що забезпечує ринкову життєздатність підприємства і відображається на значеннях коефіцієнтів ліквідності.

Ризиковий характер діяльності змушує здійснювати аналіз підприємств каменеобробної галузі в короткостроковій перспективі, обумовлюючи використання показників ліквідності. Для внутрішньої оцінки платоспроможності можна розрахувати частину боргів, яка погашається за рахунок тієї чи іншої складової оборотних активів. Однак важливіше знати, що загальна величина оборотних активів повинна перевищувати короткострокову заборгованість.

Для поліпшення платоспроможності підприємства необхідно скорочувати кредиторську заборгованість і нарощувати величину оборотних коштів. Реалізації зазначених заходів сприяють відмова від авансів покупців, скорочення термінів оплати кредитів, частота виплат податків, а також заробітної плати персоналу.

Рахуючи раціональну структуру оборотних активів ТОВ «Іскор», що функціонує в каменеобробній галузі, виявлено, що підприємство є платоспроможним при коефіцієнті покриття в межах від 1 до 3.

Умови покриття оборотними активами поточних зобов'язань визначені коефіцієнтом поточної ліквідності:

$$\text{Кп.л.} = 1 : 0,70 : 0,7 / 1 \times 100\% = 70\% \text{ і } 0,20 : 0,2 / 1 \times 100\% = 20\%$$

Грошові кошти і короткострокові фінансові вкладення повинні становити 20% оборотних активів, дебіторська заборгованість – 50%, матеріальні оборотні кошти – 29% (30% – 1%) (при запасах готової продукції 1%). Середньорічні значення оборотних активів: оборотні активи (ОА) – 72584,5 тис.грн.; грошові кошти (ГКс) – 14516,9 тис.грн.; дебіторська заборгованість (ДЗс) – 36292,25 тис.грн.; запаси (Зс) – 21049,51 тис.грн. Чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг – 475800 тис.грн. Здійснюючи розрахунки раціональної структури оборотних активів, виключимо з питомої ваги запасів 1%, який припадає на готову продукцію.

За цими даними можемо обрахувати оборотність оборотних активів:

$$K_{OA} = \frac{ЧД}{OAc}, \quad (1)$$

де, K_{OA} – коефіцієнт оборотності оборотних активів; ЧД – чистий дохід підприємства, тис.грн.; ОАс – середньорічне значення оборотних активів, тис.грн.

$$K_{ГК} = \frac{ЧД}{ГКс}, \quad (2)$$

де, $K_{ГК}$ – коефіцієнт оборотності грошових коштів; ГКс – середньорічна вартість грошових коштів, тис.грн.

$$K_{ДЗ} = \frac{ЧД}{ДЗс}, \quad (3)$$

де $K_{ДЗ}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; ДЗс – середньорічна вартість дебіторської заборгованості, тис.грн.

$$K_3 = \frac{ЧД}{Зс}, \quad (4)$$

де K_3 – коефіцієнт оборотності запасів; Зс – середньорічна вартість запасів, тис.грн.

Тоді розрахунки заданими звітності за 2016 р. ТОВ «Іскор» є наступними:

$$K_{OA} = \frac{475800}{72584,5} = 6,6; \quad K_{ГК} = \frac{475800}{14516,9} = 32,8;$$

$$K_{ДЗ} = \frac{475800}{36292,25} = 13,1; \quad K_3 = \frac{475800}{21049,51} = 22,6.$$

Отже, розрахуємо склад оборотних активів підприємства, щоб отримати рівність $\text{Кп.л.}=1$ (табл. 1).

Таблиця 1. Склад оборотних активів підприємства для дотримання рівності $\text{Кп.л.}=1$

При наявності поточних зобов'язань на суму 71484 тис.грн.	При наявності поточних зобов'язань на суму 73685 тис.грн.
ОА=71484	ОА=73685
Г=0,2x71484=14296,8	Г=0,2x73685=14737
ДЗ=0,5x71484=35742	ДЗ=0,5x73685=36842,5
З=0,29x71484=20730,36	З=0,29x73685=21368,65

*середньорічні значення: ОА – оборотні активи; Г – грошові кошти; ДЗ – дебіторська заборгованість; З – запаси.

Періоди обороту елементів оборотних активів складуть:

$$ПО_{OA} = \frac{365}{K_{OA}}, \quad (5)$$

$$ПО_{ДЗ} = \frac{365}{K_{ДЗ}}, \quad (6)$$

$$ПО_3 = \frac{365}{K_3}, \quad (7)$$

де $ПО_{OA}$ – період обороту оборотних активів; $ПО_{ДЗ}$ – період обороту дебіторської заборгованості; $ПО_3$ – період обороту запасів.

$$ПО_{OA} = \frac{365}{6,6} = 55 \text{ днів}; \quad ПО_{ДЗ} = \frac{365}{13,1} = 28 \text{ днів}; \quad ПО_3 = \frac{365}{22,6} = 16 \text{ днів}$$

Далі потрібно розрахувати період фінансового циклу (ПФЦ). Фінансовий цикл підприємства - період обертання грошових коштів, інвестованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за сировину, матеріали і закінчуючи інкасацією дебіторської заборгованості за відвантажену готову продукцію.

Фінансовий цикл підприємства розраховується за формулою:

$$ПФЦ = ПО_3 + ПО_{ДЗ} - ПО_{КЗ}, \quad (8)$$

де ПФЦ - тривалість фінансового циклу, дні; $ПО_{КЗ}$ – період обертання кредиторської заборгованості, дні (середньо рівня вартість кредиторської заборгованості).

Для визначення періоду оборотності кредиторської заборгованості розраховуємо коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості:

$$K_{КЗ} = \frac{ЧД}{\overline{КЗ}} \quad (9)$$

де $\overline{КЗ}$ – середньорічна кредиторська заборгованість.

$$K_{КЗ} = \frac{475800}{(73685 + 71484) \times 0,5} = 6,6$$

Період оборотності кредиторської заборгованості ми розраховуємо за формулою:

$$ПО_{КЗ} = \frac{365}{K_{КЗ}} \quad (10)$$

$$ПО_{КЗ} = \frac{365}{6,6} = 56 \text{ днів}$$

Тоді, за розрахунками період фінансового циклу складе:

$$ПФЦ = 28 + 16 - 56 = -12 \text{ днів.}$$

Це означає, що при такому складі оборотних активів підприємство буде розраховуватись з кредиторами із затримкою 12 днів.

Надалі, якщо $Кп.л. = 1,5$. Тоді за означеною структурою рівень оборотних активів та поточних зобов'язань буде наступним: $70\% / 1,5 = 47\%$ і $20\% / 1,5 = 13\%$.

Отже, грошові кошти і короткострокові фінансові вкладення повинні становити 13% оборотних активів, дебіторська заборгованість – 34% ($47\% - 13\% = 34\%$), матеріальні оборотні кошти – 52% ($100\% - 47\% - 1\% = 52\%$).

Середньорічні значення оборотних активів складуть: оборотні активи – 108876,75 тис.грн.; грошові кошти – 14153,98 тис.грн.; дебіторська заборгованість – 37018,10 тис.грн.; запаси – 56615,91 тис.грн.. Коефіцієнти оборотності:

$$K_{OA} = \frac{475800}{108876,75} = 4,4; \quad K_{ГК} = \frac{475800}{14153,98} = 33,6;$$

$$K_{ДЗ} = \frac{475800}{37018,1} = 12,9; \quad K_3 = \frac{475800}{56615,91} = 8,4$$

Після цього розраховуємо склад оборотних активів підприємства, щоб отримати рівність $Кп.л. = 1,5$ (табл. 2).

Таблиця 2. Склад оборотних активів підприємства для дотримання рівності $Кп.л. = 1,5$

При наявності поточних зобов'язань на суму 71484 тис.грн.	При наявності поточних зобов'язань на суму 73685 тис.грн.
$OA = 71484 \times 1,5 = 107226$ $ГК = 0,13 \times 107226 = 13939,38$ $ДЗ = 0,34 \times 107226 = 36456,84$	$OA = 73685 \times 1,5 = 110527,5$ $ГК = 0,13 \times 110527,5 = 14368,58$ $ДЗ = 0,34 \times 110527,5 = 37579,35$

Періоди обороту елементів оборотних активів складуть:

$$ПО_{OA} = \frac{365}{4,4} = 83 \text{ дні}; ПО_{ДЗ} = \frac{365}{12,9} = 28 \text{ днів}; ПО_З = \frac{365}{8,4} = 43 \text{ днів}$$

Тоді період фінансового циклу складе:

$$ПФЦ_{1,5} = 28 + 43 - 56 = 15 \text{ днів}$$

Період обороту коштів при Кп.л. = 1,5 буде складати 15 днів.

Надалі, якщо Кп.л. = 2. Тоді за означеною структурою рівень оборотних активів та поточних зобов'язань буде наступним: $70\% / 2 = 35\%$ і $20\% / 2 = 10\%$.

Грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення – 10%, дебіторська заборгованість – 25% ($35\% - 10\% = 25\%$), запаси – 64% ($100\% - 35\% - 1\% = 64\%$). Значення оборотних активів: оборотні активи – 145169 тис.грн.; грошові кошти – 14516,9 тис.грн.; дебіторська заборгованість – 36292,25 тис.грн.; запаси – 92908,16 тис.грн.

$$K_{OA} = \frac{475800}{145169} = 3,3; K_{ГК} = \frac{475800}{14516,9} = 32,8$$

$$K_{ДЗ} = \frac{475800}{36292,25} = 13,1; K_З = \frac{475800}{92908,16} = 5,1$$

Для отримання значення Кп.л. = 2, склад оборотних активів повинен бути таким, як показано в табл. 3.5.

Таблиця 3. Склад оборотних активів підприємства для дотримання рівності Кп.л.=2

При наявності поточних зобов'язань на суму 71484 тис.грн.	При наявності поточних зобов'язань на суму 73685 тис.грн.
$OA = 71484 \times 2 = 142968$ $ГК = 0,1 \times 142968 = 14296,8$ $ДЗ = 0,25 \times 142968 = 35742$ $З = 0,64 \times 142968 = 91499,52$	$OA = 73685 \times 2 = 147370$ $ГК = 0,13 \times 147370 = 14737$ $ДЗ = 0,34 \times 147370 = 36842,5$ $З = 0,64 \times 147370 = 94316,8$

Періоди обороту елементів оборотних активів складуть:

$$ПО_{OA} = \frac{365}{3,3} = 111 \text{ днів}; ПО_{ДЗ} = \frac{365}{13,1} = 28 \text{ днів}; ПО_З = \frac{365}{5,1} = 72 \text{ днів}$$

Тоді період фінансового циклу складе:

$$ПФЦ_2 = 28 + 72 - 56 = 44 \text{ дні.}$$

Період обороту коштів при Кп.л. = 2, буде складати 44 дні.

Якщо Кп.л. = 2,5. Тоді за означеною структурою рівень оборотних активів та поточних зобов'язань буде наступним: $70\% / 2,5 = 28\%$ і $20\% / 2,5 = 8\%$.

Короткострокові фінансові вкладення та грошові кошти складають 8%, дебіторська заборгованість має питому вагу $28\% - 8\% = 20\%$, а запаси – $100\% - 28\% - 1\% = 71\%$.

Середньорічні значення оборотних активів: оборотні активи – 181461,25 тис.грн.; грошові кошти – 14516,9 тис.грн.; дебіторська заборгованість – 36292,25 тис.грн.; запаси – 128837,49 тис.грн.. Розрахуємо коефіцієнти оборотності:

$$K_{OA} = \frac{475800}{181461,25} = 2,6; K_{ГК} = \frac{475800}{14516,9} = 32,8$$

$$K_{ДЗ} = \frac{475800}{36292,25} = 13,1; K_З = \frac{475800}{128837,49} = 3,7$$

Розрахуємо склад оборотних активів підприємства, щоб отримати рівність Кп.л. = 2,5 (табл. 3).

Таблиця 3. Склад оборотних активів підприємства для дотримання рівності Кп.л.=2,5

При наявності поточних зобов'язань на суму 71484 тис.грн.	При наявності поточних зобов'язань на суму 73685 тис.грн.
$OA = 71484 \times 2,5 = 178710$ $ГК = 0,08 \times 178710 = 14296,8$ $ДЗ = 0,2 \times 178710 = 35742$ $З = 0,71 \times 178710 = 126884,1$	$OA = 73685 \times 2,5 = 184212,5$ $ГК = 0,08 \times 184212,5 = 14737$ $ДЗ = 0,2 \times 184212,5 = 36842,5$ $З = 0,71 \times 184212,5 = 130790,88$

Періоди обороту елементів оборотних активів складуть:

$$ПО_{OA} = \frac{365}{2,6} = 140 \text{ днів}; ПО_{ДЗ} = \frac{365}{13,1} = 28 \text{ днів}; ПО_З = \frac{365}{3,7} = 99 \text{ днів}$$

Тоді період фінансового циклу складе:

$$ПФЦ_{2,5} = 28 + 99 - 56 = 71 \text{ днів.}$$

Період обороту коштів при Кп.л.= 2,5, буде складати 71 день.

Якщо Кп.л. = 3. Тоді за означеною структурою рівень оборотних активів та поточних зобов'язань буде наступним: $70\% / 3 = 23\%$ і $20\% / 3 = 7\%$.

Грошові кошти – 7%, дебіторська заборгованість – 16% ($23\% - 7\% = 16\%$), запаси – 76% ($100\% - 16\% - 7\% - 1\% = 76\%$).

Середньорічні значення оборотних активів: оборотні активи – 217753,5 тис. грн.; грошові кошти – 15242,75 тис. грн.; дебіторська заборгованість – 34840,56 тис. грн.; запаси – 165492,66 тис. грн.. При виручці 475800 тис. грн. оборотність оборотних активів:

$$K_{OA} = \frac{475800}{217753,5} = 2,2; \quad K_{ГК} = \frac{475800}{15242,75} = 31,2$$

$$K_{ДЗ} = \frac{475800}{34840,56} = 13,7; \quad K_3 = \frac{475800}{165492,66} = 2,9$$

Розрахуємо склад оборотних активів підприємства, щоб отримати рівність Кп.л.= 3 (табл. 4).

Таблиця 4. Склад оборотних активів підприємства для дотримання рівності Кп.л.= 3

При наявності поточних зобов'язань на суму 71484 тис.грн.	При наявності поточних зобов'язань на суму 73685 тис.грн.
$OA=71484 \times 3=214452$ $ГК=0,07 \times 214452=15011,64$ $ДЗ=0,16 \times 214452=34312,32$ $З=0,76 \times 214452=162983,52$	$OA=73685 \times 3=221055$ $ГК=0,07 \times 221055=15473,85$ $ДЗ=0,16 \times 221055=35368,8$ $З=0,76 \times 221055=168001,8$

Періоди обороту елементів оборотних активів складуть:

$$ПО_{OA} = \frac{365}{2,2} = 166 \text{ днів}; \quad ПО_{ДЗ} = \frac{365}{13,7} = 28 \text{ днів}; \quad ПО_3 = \frac{365}{2,9} = 126 \text{ днів}$$

Тоді період фінансового циклу складе:

$$ПФЦ_3 = 27 + 126 - 56 = 97 \text{ днів.}$$

Період обороту коштів при Кп.л.= 3, буде складати 97 днів.

Розрахувавши для кожного варіанту структури оборотних активів значення коефіцієнта покриття і періоди фінансового циклу, можна помітити: що чим вище значення коефіцієнта покриття, тим більше тривалість фінансового циклу (див. табл. 5).

Таблиця 5. Аналіз величини фінансового циклу, днів

Кп.л.= 1	Кп.л.= 1,5	Кп.л.=2	Кп.л.=2,5	Кп.л.=3
ПФЦ1 = -12	ПФЦ1,5 = 15	ПФЦ2= 44	ПФЦ2,5= 71	ПФЦ3= 97

Нормативні значення коефіцієнта поточної ліквідності більш раціональні для даного підприємства. Для утворення чистих оборотних активів оборотні активи повинні бути більше короткострокових зобов'язань, тому підприємству доцільно мати поточні активи, що перевищують поточні зобов'язання в 1,5 рази.

Найбільш раціональною величиною оборотних активів буде від 108876,75 до 145169 тис.грн., а найбільш раціональною структурою оборотних активів $10\% \leq GK \leq 13\%$, $25\% \leq ДЗ \leq 34\%$, $52\% \leq З \leq 64\%$. У 2014 р. коефіцієнт покриття 1,23, у підприємства спостерігається нестача коштів, що говорить про нераціональне їх використанні. Період фінансового циклу – 11 днів. У 2015 р. коефіцієнт поточної ліквідності зменшився до 1,06. Спостерігається значна питома вага дебіторської заборгованості, період фінансового циклу зменшився до 1 дня. Високий рівень дебіторської заборгованості зумовлений тим, що на ринку молочної продукції спостерігається висока конкуренція, і підприємство для збереження своєї ринкової позиції змушене йти на поступки і продавати покупцям свої послуги в борг. Це веде до відволікання грошових та інших платіжних коштів з обороту. Питома вага запасів нижче раціональної, через що слід збільшити їх розмір, так як в умовах інфляції вигідніше мати запас сировини і матеріалів маючи достатньо складських приміщень для їх зберігання.

Порівнявши фактичну структуру оборотних активів підприємства з раціональною, можна зробити висновок, що в 2016 р. вони далекі один від одного (див. табл. 6).

В даний час навряд чи знайдеться багато підприємств, у яких структура оборотних активів раціональна. Як правило, грошові кошти і короткострокові фінансові вкладення значно нижче 10%, а матеріальні оборотні кошти – менше половини оборотних активів через високу дебіторську заборгованість. Єдиний реальний вимірник рівня платоспроможності підприємства незалежно від структури оборотних активів відображає спроможність підприємства погасити свої короткострокові зобов'язання, не створивши труднощів для подальшої роботи. Але це зовсім не означає, що виконання названої умови вимагає забезпечення рівня загального коефіцієнта 1,5 або 2. Для одних підприємств достатній рівень може бути нижче, для інших – вище. Все залежить від структури оборотних коштів, а також від стану матеріальних оборотних коштів і дебіторської заборгованості. Оцінімо рівень платоспроможності ТОВ «Іскор» і

визначимо: чи загальний коефіцієнт покриття на рівні 1,3 є достатнім для підприємства. Отже, якщо рівень покриття 1,3 є достатнім, то підприємству для продовження безперебійної діяльності після погашення боргів вистачить 21794 тис. грн. оборотних активів (93278 тис. грн. – 71484 тис. грн. = 21794 тис. грн.), тобто різниці між усіма оборотними активами і сумою короткострокової заборгованості.

Таблиця 6. Раціональна структура оборотних активів для деяких значень коефіцієнта поточної ліквідності

Показник	Структура				
	1	1,5	2	2,5	3
Питома вага у складі оборотних активів, %:					
- запасів, в т.ч. готової продукції	30 (1)	52(1)	64(1)	71(1)	76(1)
- дебіторської заборгованості	50	34	25	20	16
- грошових коштів	20	13	10	8	7
Оборотність оборотних активів (оборот), з них:					
- запасів	22,6	8,4	5,1	3,7	2,9
- дебіторської заборгованості	13,1	12,9	13,1	13,1	13,7
- грошових коштів	32,8	33,6	32,8	32,8	31,2
- поточної заборгованості	6,6	6,6	6,6	6,6	6,6
Період обороту оборотних активів (дні), з них:					
- запасів	16	43	72	99	126
- дебіторської заборгованості	28	28	28	28	27
Період операційного циклу (дні)	44	71	100	127	153
Період фінансового циклу (дні)	-12	15	44	71	97

Цієї суми повинно вистачити до надходження наступної виручки від реалізації продукції. До того часу підприємство повинно, в разі необхідності погашення всіх боргів, направити на їх погашення грошові кошти, кошти в розрахунках і продати частину зайвих матеріальних запасів. Якщо у підприємства є безнадійна дебіторська заборгованість, йому в рахунок погашення боргів потрібно продати більше матеріальних запасів на суму цієї заборгованості. При дослідженні даних питань виявлено, що всі матеріальні запаси значаться на балансі підприємства, є обґрунтованими та відображають необхідну потребу в них.

У складі дебіторської заборгованості немає безнадійних боргів і всі кошти по розрахунках надійдуть відповідно терміну погашення короткострокової заборгованості. Необхідні кошти складаються з вартості запасів і суми кредиторської заборгованості, яку треба погасити, тобто. 36255 тис. грн. і 71484 тис.грн. Нормальний рівень загального коефіцієнта покриття дорівнює:

$$K(H)_{ПЛ} = \frac{36255 + 71484}{71484} = 1,51$$

У створених на підприємстві умовах нормальний рівень коефіцієнта покриття досягається при перевищенні суми його оборотних активів суми короткострокової заборгованості на 51%. Фактичний рівень загального коефіцієнту покриття дорівнює 1,3 – це означає, що підприємство є платоспроможним. Рівень платоспроможності оцінимо часткою від ділення фактичного загального коефіцієнта покриття на добрий: $1,3/1,51 \cdot 100\% = 86\%$.

Використання механізму оптимізації структури оборотних активів в якості фактора конкурентоспроможності підприємства створює умови для мінімізації та усунення негативного впливу елементів зовнішнього оточення: покупців, що прагнуть знизити ціну; конкурентів, що намагаються зменшити його ринкову частку, запропонувавши покупцям вигідніші умови продажів; постачальників ресурсів, бажаючих своєчасно отримати оплату. Коридор ліквідності, оптимальний для ТОВ «Іскор» від 1 до 2 із структурою активів: $10\% \leq ДС \leq 20\%$, $25\% \leq ДЗ \leq 50\%$, $30\% \leq З \leq 64\%$.

Ключовим моментом у реалізації механізму формування фактора конкурентоспроможності підприємства виступає обґрунтування питомої ваги кожного елемента оборотного капіталу у відповідності зі стратегічними амбіціями підприємства.

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Управление активами / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2006. – 270 с.
2. Бондаренко О.С. Управление поточными активами: теоретичні основи та практичне застосування / О.С. Бондаренко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2005. - №3 (66). – С. 51–56.
3. Грабовський І.С. Методичні аспекти визначення ефективності управління обіговими коштами підприємства на основі показників обіговості / І.С. Грабовський, А.І. Баранов // Кримський економічний вісник. Науковий журнал. – 2015 - №5 (06). – С. 99-103.

References

1. Blank I.A. Management Asset. - K. : Nika Center, Elha, 2006. - 270 p.
2. Bondarenko O.S. Upravlinnya potochnyu aktyvamy: teoretychni osnovy ta praktychne zastosuvannya // Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. – 2005. - №3 (66). – S. 51–56.

3. Hrabovs'kyu I.S., Baranov A.I. *Metodychni aspekty vyznachennya efektyvnosti upravlinnya obihovymy koshtamy pidpryyemstva na osnovi pokaznykiv obihovosti // Kryms'kyu ekonomichnyy visnyk. Naukovyy zhurnal. – 2015 - №5 (06). – S. 99-103.*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Кучменко Віталій Олександрович, старший викладач кафедри економіки підприємства, Житомирський державний технологічний університет
вул. Черняхівського, 103, м. Житомир, 10005, Україна
e-mail: vitaliy.kuchmenko@i.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Кучменко Виталий Александрович, старший преподаватель кафедры экономики предприятия, Житомирский государственный технологический университет
ул. Черняховского, 103, г. Житомир, 10005, Украина
e-mail: vitaliy.kuchmenko@i.ua

DATA ABOUT THE AUTHOR

Kuchmenko Vitaliy Alexandrovich, Senior Lecturer, Department of Enterprise Economics, Zhytomyr State Technological University
103, Chernyakhovsky Street, Zhitomir, 10005, Ukraine
e-mail: vitaliy.kuchmenko@i.ua

Рецензент: Тарасюк Галина Миколаївна, доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту організацій і адміністрування Житомирського державного технологічного університету

УДК 338.43

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00032

МІСЦЕ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Овсієнко А.М.

Предметом дослідження є державна підтримка сільського господарства в умовах дії кризи.

Метою наукового дослідження є аналіз особливостей розвитку концептуальних основ державної підтримки сільського господарства України та розроблення рекомендацій щодо їх практичної реалізації.

Методи дослідження. У процесі дослідження були застосовані такі загальні та конкретні наукові методи дослідження: логічного аналізу, методів формальної та діалектичної логіки, узагальнення літературних та інформаційних джерел, наукового абстрагування, нормативний метод з метою визначення нормативів державної підтримки. Застосування методів порівняльного та статистичного аналізу, методів кількісного і якісного аналізу, а також наукового передбачення та прогнозування сприяло наданню пропозицій щодо підвищення ефективності державної підтримки у забезпеченні сталого розвитку аграрного сектора економіки і продовольчої безпеки держави.

Методологія проведення роботи. Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів, банківської справи та основні положення сучасної теорії аграрної економіки, наукові праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених, що стосуються питань державної підтримки сільського господарства;

Результати роботи. У контексті означеної проблематики здійснено спробу розкрити особливості сучасної державної підтримки АПК в Україні; виявити та обґрунтувати місце сільського господарства у пріоритетах держави.

Галузь застосування результатів. Результати даного дослідження можуть бути застосовані у сфері вивчення проблем державної підтримки підприємств АПК в Україні.

Висновки. Аграрна політика країни має бути спрямована на розвиток сталого та конкурентоспроможного агропромислового виробництва, підвищення якості життя й соціальної інфраструктури на сільських територіях. У найближчій перспективі державі слід продовжувати політику участі в економічному процесі як безпосередньому суб'єкті суспільних і економічних відносин, що сприятиме посиленню підтримки ринкових інституцій і розвитку інфраструктури АПК.

Ключові слова: сільське господарство, фінансування, сільськогосподарські підприємства, державна підтримка, дотація, субсидія, субвенція.

МЕСТО ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ В РАЗВИТИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Овсиенко А.Н.

Предметом исследования является государственная поддержка сельского хозяйства в условиях воздействия кризиса.

Целью научного исследования является анализ особенностей развития концептуальных основ государственной поддержки сельского хозяйства Украины и разработка рекомендаций по их практической реализации.

Методы исследования. В процессе исследования были применены такие общие и конкретные научные методы исследования: логического анализа, методов формальной и диалектической логики, обобщение литературных и информационных источников, научного абстрагирования, нормативный метод с целью определения нормативов государственной поддержки. Применение методов сравнительного и статистического анализа, методов количественного и качественного анализа, а также научного предвидения и прогнозирования способствовало предоставлению предложений по повышению эффективности государственной поддержки в обеспечении устойчивого развития аграрного сектора экономики и продовольственной безопасности государства.

Методология проведения работы. Методологической основой исследования являются фундаментальные положения экономической теории, теории финансов, банковского дела и основные положения современной теории аграрной экономики, научные труды известных отечественных и зарубежных ученых, касающиеся вопросов государственной поддержки сельского хозяйства.

Результаты работы. В контексте обозначенной проблематики предпринята попытка раскрыть особенности современной государственной поддержки АПК в Украине; выявить и обосновать место сельского хозяйства в приоритетах государства.

Область применения результатов. Результаты данного исследования могут быть применены в области изучения проблем государственной поддержки предприятий АПК в Украине.

Выводы. Аграрная политика страны должна быть направлена на развитие устойчивого и конкурентоспособного агропромышленного производства, повышения качества жизни и социальной инфраструктуры на сельских территориях. В ближайшей перспективе государству следует продолжать политику участия в экономическом процессе как непосредственном субъекте общественных и экономических отношений, будет способствовать усилению поддержки рыночных институтов и развития инфраструктуры АПК.

Ключевые слова: сельское хозяйство, финансирование, сельскохозяйственные предприятия, государственная поддержка, дотация, субсидия, субвенция.

THE PLACE OF STATE SUPPORT IN AGRICULTURE DEVELOPMENT

Ovsienko A.M.

Research subject. The state support of agriculture in conditions of the crisis.

Research purpose. Analyzing the peculiarities in development of conceptual foundations of agriculture state support in Ukraine and working out recommendations for their practical implementation.

Research methods. The following general and specific scientific research methods were used in research process: logical analysis, methods of formal and dialectical logic, generalization of literary and informational sources, scientific abstraction, normative method for the purpose of determining the state support norms. The application of methods of comparative and statistical analysis, quantitative and qualitative analysis methods, as well as scientific prediction and forecasting has made it possible to make propositions for increasing the effectiveness of state support in ensuring the agrarian sector sustainable development and food security of the state.

Research methodology. The fundamental positions of economic theory, theory of finance, banking, and the main statements of modern agrarian economics theory, scientific works of well-known domestic and foreign scientists concerning agriculture state support.

Research results. In the context of given problems the attempt to reveal the peculiarities of modern state support for agro-industrial complex in Ukraine has been made as well as to identify and to prove the place of agriculture in state priorities.

Results implementation. The results of investigation can be applied in studying the problems of agribusiness enterprises state support in Ukraine.

Conclusions. The state agrarian policy should be aimed to the development of sustainable and competitive agro-industrial production, improving the living standards and social infrastructure in rural areas. In the near-term future the state should continue the policy of participation in the economic process as a direct subject of social and economic relations. That will help in strengthening the support of market institutions and developing agro-industrial complex infrastructure.

Key words: agriculture, financing, agricultural enterprises, state support, subsidy, subvention.

Сільське господарство у сучасних умовах є однією з найбільш важливих галузей вітчизняної економіки. В силу підвищеної чутливості до впливу різного роду негативних чинників нестабільності, сільське господарство потребує певної державної підтримки.

Здійснення належної державної підтримки товаровиробників АПК багато в чому залежить від пріоритетів проведення економічної політики в країні, від ролі держави в регулюванні ринкової економіки, а її ефективність визначається наявністю відповідних механізмів реалізації. При цьому проблема визначення обсягів державної підтримки АПК зумовлена не лише загальноекономічними, але й політичними чинниками.

Метою статті є виявлення характерних особливостей і недоліків системи державної підтримки підприємств аграрної сфери.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематикою дослідження державної підтримки сільськогосподарського виробництва займаються багато вчених, зокрема: В. Андрійчук, В. Бойко, П. Гайдуцький, Б. Кваснюк, Ю. Лузан, В. Месель-Веселяк, О. Могильний, А. Стельмащук, П. Саблук, Г. Черковський та ін., які в своїх працях обґрунтували необхідність державної підтримки аграрної сфери, а також запропонували шляхи вдосконалення системи бюджетного фінансування сільського господарства.

Довгий час Україна вважалась сільською країною, навіть зараз, незважаючи на наші досягнення в різних сферах, сільське господарство є важливою галуззю української економіки, а сільське населення залишається реальним резервом українства. Адже не скористатися дарованим природно-ресурсним потенціалом було б безглуздо. На Україну припадає приблизно 25% чорноземів світу, а площа сільськогосподарських угідь складає 43 млн га (72% від загальної площі країни).

У сьогоднішній Україні є помірно урбанізованою країною. Майже 31% населення живе у сільських територіях. Понад 80% усіх поселень – це поселення з числом жителів менше однієї тисячі осіб [11].

За рівнем забезпечення сільгоспугіддями Україна займає перше місце в Європі – 0,914 га на особу та 0,716 га на особу ріллі.

Україна серед лідерів на світовому ринку зерна. Ми упевнено вийшли на третє місце у світі по експорту зернових і займаємо близько 9% ринку. Попереду нас тільки США і ЄС.

У складній економічній та політичній ситуації в країні агросектору вдалося закріпитися на передовій економічній стабілізації країни. Це єдиний сектор, який навіть у кризовий 2014 рік на фоні загального падіння економіки, показав зростання. Динамічне нарощування ВВП сільського господарства та завоювання іноземних ринків спостерігалось і в 2015 році. У минулому році частка сільського господарства в структурі ВВП досягла 12%, а кількість жителів, зайнятих в сільському господарстві, склала 17% населення країни. Агросектор став ключовим джерелом надходжень валюти в країну та головною статтею у наповненні бюджету, що дозволило Україні увійти у ТОП-10 рейтингу найрозвинутіших аграрних країн.

Торгівля продукцією аграрного сектору є важливою складовою національної економіки. За підсумками першого кварталу 2016 року сільське господарство разом з харчовою промисловістю займає 42,6% у товарній структурі експорту [7].

За даними Держстату [5] індекс сільськогосподарського виробництва за результатами січня-листопада 2016 року склав 102,9 % до аналогічного періоду минулого року.

Зазначимо, що з липня поточного року цей показник перебуває у зоні вище 100%, чого не спостерігалось з грудня 2014 року. Найбільше зростання виробництва аграрної продукції відбулося у Вінницькій (113,2 %), Одеській (11,8 %) та Луганській (110,3 %, дані можуть бути уточнені) областях.

Також найбільший показник індексу за 11 місяців 2016 року спостерігався у сільськогосподарських підприємствах – 104 %. Натомість, у господарствах населення цей показник склав 101,6 % [6].

За даними 2016 року загальний експорт товарів з України складав близько 70%, решта 30% припадала на послуги. Тенденцією останніх 5 років є скорочення виручки від експорту товарів з одночасним скороченням експорту агропромислової продукції. Проте, не дивлячись на загальний негативний тренд, експорт агропромислової продукції скорочується значно швидшими темпами ніж аграрний, при цьому у 2016 році спостерігається зростання експорту сільськогосподарської продукції. Подібна тенденція зберіглася і в 2017 році. За перше півріччя 2017 року експорт сільськогосподарської продукції склав 8,7 млрд дол. США, що на 28,1% більше ніж за аналогічний період 2016 року.

На тлі спадаючого обсягу загальної експортної виручки зростає частка сільськогосподарської продукції. За останні 5 років частка продукції АПК у структурі експортної виручки України зросла з 26% у 2012 році до 42% у 2016. За перше півріччя 2017 року, частка сільськогосподарської продукції у структурі експорту України складає 42,2%. Проте варто зазначити, що основу аграрного експорту все ще становить експорт сировини, а саме продукція рослинного походження – пшениця, кукурудза, ячмінь та соєві боби. За січень-червень 2017 року сумарна частка продукції рослинництва у структурі аграрного експорту України складала 49,3% [2].

Не секрет, що для сільського господарства характерними є залежність отримання кінцевої продукції від сезонності та природно-кліматичних умов, уповільнений обіг коштів, висока капіталоємність виробництва, порівняно низька дохідність. Проте навіть за сприятливих економічних умов воно потребує фінансової підтримки держави, кредитів і регулювання процесу ціноутворення. Питання забезпечення виробників аграрної галузі фінансовими ресурсами, поза сумнівом, заслуговують на прискіпливу увагу.

Фінансування більшості сільськогосподарських підприємств сьогодні не можна визнати задовільним. Багато підприємств АПК не здатні реалізувати принцип самофінансування не лише розширеного, але і простого відтворення, що робить галузь інвестиційно непривабливою. Одним з чинників успішного розвитку сільського господарства є державна підтримка на державному і регіональному рівнях. Її ефективна реалізація сприяє створенню необхідних умов для сталого розвитку сільських територій, прискоренню темпів зростання обсягів виробництва та підвищенню його конкурентоспроможності [10].

Механізм державної підтримки аграрного сектору регулюється Законом України «Про державний бюджет України» і «Про державну підтримку сільського господарства України», а порядок витрачання бюджетних коштів щорічно визначається окремими постановами Кабінету Міністрів України.

Потягом останніх років вітчизняна державна підтримка АПК в Україні зазнала значних змін. Державна підтримка сільського господарства характеризувалась невеликими обсягами прямої державної підтримки та пільговим режимом сплати ПДВ, що було доволі значною за обсягами преференцією. Однак, було прийнято рішення про відміну цієї норми (спецрежму сплати ПДВ) з 1 січня 2017 року.

Нині у сфері державної підтримки агропромислового комплексу України визначають такі основні напрями:

- розробка та реалізація різних програм розвитку сільського господарства;
- підтримка сільськогосподарських товаровиробників за рахунок дотацій, субсидій і субвенцій;
- надання виробникам кредитів і позик на пільгових умовах;
- страхування аграрної галузі;

- розвиток зернового потенціалу. Важливе значення мають не лише обсяги державної підтримки, а й механізми її надання.

Держава здійснює регулювання гуртових цін окремих видів сільськогосподарської продукції, встановлюючи мінімальні та максимальні інтервенційні ціни, а також застосовуючи інші заходи, визначені Законом «Про державну підтримку сільського господарства», при дотриманні правил антимонопольного законодавства та правил добросовісної конкуренції.

Державою здійснюється цінове регулювання, зміст якого полягає у здійсненні Аграрним фондом державних інтервенцій в обсягах, що дозволяють встановити ціну рівноваги (фіксінг) на рівні, не нижчому за мінімальну інтервенційну ціну та не вищому за максимальну інтервенційну ціну. Держава не здійснює цінове регулювання за межами організованого аграрного ринку України.

Цінове регулювання здійснюється з використанням таких інструментів:

Товарні інтервенції. Товарні інтервенції здійснюються Аграрним фондом шляхом продажу (поставки) окремих об'єктів державного цінового регулювання на організованому аграрному ринку на умовах споту або форварду, з метою встановлення ціни рівноваги (фіксіngu) у розмірі, що не перевищує значення максимальної інтервенційної ціни.

Фінансова інтервенція. Фінансові інтервенції здійснюються Аграрним фондом шляхом придбання окремих об'єктів державного цінового регулювання на організованому аграрному ринку на умовах споту або форварду з метою встановлення ціни рівноваги (фіксіngu) у розмірі, який не є меншим значення мініимальної інтервенційної ціни.

Тимчасове адміністративне регулювання цін та тимчасова бюджетна дотація. Тимчасове адміністративне регулювання цін - комплекс адміністративних заходів, спрямованих на упередження чи зупинку спекулятивного або узгодженого встановлення цін продавцями та/або покупцями об'єктів державного цінового регулювання на організованому аграрному ринку, яке не може бути виправлено за стандартними процедурами державних інтервенцій.

Держава надає фінансову підтримку суб'єктів господарювання через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів. Здешевлення кредитів здійснюється в режимі кредитної субсидії та полягає у субсидуванні частини плати (процентів) за використання кредитів, наданих банками в національній та іноземній валюті. Компенсація лізингових платежів полягає у частковому відшкодуванні сплачених суб'єктами господарювання агропромислового комплексу лізингових платежів за придбані техніку та/або обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу [1].

Порівнюючи обсяг державної підтримки в Україні з іншими країнами, можна стверджувати про високий показник надання державної підтримки (субсидій) сільському господарству у європейських країнах, що відповідно і формує вищий рівень конкурентоспроможності європейської аграрної продукції, порівняно з вітчизняною. В країнах ЄС діє єдина сільськогосподарська політика, загальний обсяг підтримки аграрного сектора в країнах Європейського Союзу в 2013-2014 роках склав майже 60 млрд євро щорічно, а це близько 525 євро/га або 20% від валової продукції сільського господарства. Залежно від країни державна підтримка галузі коливається, зокрема, у Нідерландах та Бельгії – близько 500 євро/га, Польщі - 345 євро/га, в той час як в Україні даний показник балансує в межах 10-20 євро/га (з урахуванням коштів, що залишались в рамках дії спеціального режиму з ПДВ).

Про низький загальний обсяг державної підтримки сільського господарства в Україні порівняно з іншими країнами також свідчить оцінка підтримки виробника (Producer Support Estimate – PSE), що проводить Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Так, в ЄС 21% валової сільськогосподарської продукції компенсується державою за рахунок різних програм державної підтримки, Туреччині – 23%, РФ – 12%, Канаді – 11%, США – 7%, в той час як в Україні – 1-1,5% [3].

Згідно з документом, на розвиток АПК протягом 2018-2020 років із загального фонду держбюджету планується виділити 21 млрд грн.

Зокрема, у 2018 році заплановано виділення 6 млрд грн, в 2019 — 7 млрд грн, в 2020 — 8 млрд грн.

Зазначається, що гроші будуть витрачені на надання бюджетних дотацій, технічне переоснащення с/г виробництва, здешевлення кредитів і страхових платежів, кредитування фермерських господарств, стимулювання розвитку тваринництва і садівництва.

Крім того, згідно з документом, фінансове забезпечення проведення земельної реформи розплановане наступним чином: 453 млн грн — у 2018 році, 132 млн грн — у 2019, 297 млн грн — у 2020.

Зазначається, що гроші будуть направлені на проведення загальнонаціональної оцінки земель, переведення матеріалів державного фонду документації із землеустрою в електронний (цифровий) вигляд, підготовку до продажу земель с/г призначення, адміністрування Державного земельного кадастру [4].

Таблиця 1. Розділ видатків державного бюджету України на 2017 рік [1]

Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Загальний фонд	Спеціальний фонд
Фінансова підтримка заходів шляхом здешевлення кредитів	300000,0	0,0
Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, дослідження та експериментальні розробки у сфері агропромислового комплексу	71479,5	48538,0
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	55000,0	5000,0
Витрати Аграрного фонду пов'язані з комплексом заходів із зберігання, перевезення, переробки та експортом об'єктів державного цінового регулювання державного інтервенційного фонду	0,0	51400,0
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	75000,0	0,0
Державна підтримка галузі тваринництва	170000,0	0,0
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	1473000,0	3301300,0

Сільське господарство отримує незначну підтримку у сфері страхування. Страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою - економічні відносини щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика шляхом сплати страхувальником страхових платежів (премій), частина яких компенсується за рахунок державних субсидій, та доходів від розміщення коштів цих фондів, яке здійснюється відповідно до положень закону і визначається наявністю та особливостями ризиків, носіями яких є сільськогосподарські рослини і тварини.

Основними принципами страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є:

- підтримка стабільності фінансового становища і кредитоспроможності сільськогосподарських товаровиробників у разі загибелі (знищення, втрати), пошкодження застрахованого майна внаслідок несприятливих природно-кліматичних умов чи інших несприятливих подій, визначених у стандартних договорах страхування;
- обов'язковість укладення договору страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою як умови при наданні сільськогосподарським товаровиробникам окремих видів державної підтримки та дотацій, визначених Кабінетом Міністрів України;
- рівна доступність до державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників незалежно від їх організаційно-правової форми;
- забезпечення відшкодування збитку, завданого страхувальникам внаслідок настання страхових подій, у розмірі, порядку і на умовах, встановлених цим Законом;
- виконання зобов'язань України у сфері міжнародної торгівлі.

Право страхувати сільськогосподарську продукцію мають сільськогосподарські товаровиробники, що здійснюють свою діяльність на території України та відповідають визначеним Кабінетом Міністрів України критеріям (крім нерезидентів).

Сьогодні в Україні паритетними виробниками сільськогосподарської продукції є великі агрохолдинги та індивідуальні селянські господарства.

Скоординованість державної політики в сфері регіонального розвитку, агровиробництва та сільського розвитку на фоні широкої децентралізації відкриває для сільських територій нові можливості для прискореного розвитку.

Сьогодні головною метою політики держави в сільських територіях має стати політика, спрямована на нарощування доходів домогосподарств від власної діяльності, а не від рентних платежів

Інструментами такої політики має стати підтримка домогосподарств у інтенсифікації господарювання на індивідуальних селянських наділах та кооперації сільських індивідуальних господарств у тих нішах, які не можуть бути зайняті великими сільськогосподарськими підприємствами.

Великі сільськогосподарські товаровиробники мають розвивати у своєму виробництві нові напрями, які орієнтуються на окремі сегменти експорту, що потребують особливого догляду з боку людини і створюють умови для зайнятості місцевого населення. Держава та органи місцевого самоврядування мають вітати зусилля великих виробників щодо залучення у виробництво місцевого населення, створення умов для включення у товарне виробництво індивідуальних селянських господарств.

Розуміючи загальні тенденції щодо скорочення безпосередньої зайнятості у сільськогосподарському виробництві, має бути створена максимальна підтримка започаткування та розвитку у сільських територіях несільськогосподарського бізнесу, відновлення ремесел, створення невеликих підприємств в сфері легкої промисловості, послуг логістики, розвитку внутрішнього туризму [11]

Рішення проблем сталого розвитку економіки та підвищення добробуту населення України певною мірою визначається розвитком сільських територій. У нашій країні протягом багатьох десятиліть основним шляхом розвитку сільських територій був вузькогалузевий аграрний підхід. Це призвело до однобокого їх

розвитку, нераціонального розміщення на них продуктивних сил, нерозвиненості соціальної інфраструктури та інших серйозних проблем. Для подолання системної кризи, яка на сьогодні є в сільській місцевості України, необхідний перехід на траєкторію сталого розвитку, для чого потрібно глибоке наукове опрацювання механізмів його здійснення і зміни державної політики [12].

Головна мета сталого розвитку сільських територій полягає у створенні умов для досягнення благополуччя населення, формуванні у ній самобутньої соціо- еколого-економічної територіальної системи; в протидії антропогенного перевантаження і деградації ландшафту, збереженні культурних цінностей; в забезпеченні відтворення та довготривалого використання природних ресурсів для сільського господарства, місцевої промисловості, туризму, рекреації та інших сфер господарської діяльності. Таким чином, головна мета передбачає всебічне облаштування та забезпечення життя сільської частини суспільства.

Забезпечення сталого розвитку сільських територій є комплексною проблемою і можливе за умови: макроекономічної стабільності; збалансованого розвитку економіки; забезпечення економічного зростання в сільському господарстві; розширення несільськогосподарської зайнятості в сільській місцевості; досягнення на селі соціально близьких до міських умов отримання доходів і суспільних благ; поліпшення умов доступу господарюючих суб'єктів підприємницької діяльності на селі до ринків матеріально-технічних, кредитних, інформаційних, інших ресурсів; формування в сільській місцевості інститутів громадянського суспільства, що забезпечують захист економічних і соціальних інтересів різних груп сільського населення; здійснення програм поліпшення екологічної ситуації в сільській місцевості [12].

Висновок: Сьогодні держава йде на зустріч аграріям не шляхом забезпечення максимальної опіки над виробником, а стимулюючи ініціативу. На сьогодні фінансування більшості сільськогосподарських підприємств можна визнати не задовільним. Багато підприємств АПК не здатні реалізувати принцип самофінансування не лише розширеного, але і простого відтворення, що робить галузь інвестиційно-непривабливою. Державна підтримка на державному та регіональному рівнях – одним з чинників успішного розвитку сільського господарства. Її необхідність здійснювати з урахуванням специфіки регіональної ситуації, а також фінансових можливостей бюджету.

Аграрна політика країни має бути спрямована на розвиток сталого та конкурентоспроможного агропромислового виробництва, підвищення якості життя й соціальної інфраструктури на сільських територіях. У найближчій перспективі державі слід продовжувати політику участі в економічному процесі як безпосередньому суб'єкті суспільних і економічних відносин, що сприятиме посиленню підтримки ринкових інституцій і розвитку інфраструктури АПК.

Список використаних джерел

1. Граб Р. Державна підтримка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/derzhavna_pidtrimka
2. Гриценко Д. Основні показники зовнішньої торгівлі України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini
3. Данилишин Б. Нова державна підтримка агропромислового комплексу – шлях в нікуди – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/economics/2016/04/07/332278_nova_derzhavna_pidtrimka.html
4. Офіційний портал органів виконавчої влади України – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України - Режим доступу – <http://minagro.gov.ua/node/22846>
7. Павленко О. Аграрний ренесанс VS політика популізму – [Електронний ресурс]. – Режим доступу *Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.*
8. Про державний бюджет України на 2017 рік: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
9. Про розподіл коштів, передбачених у державному бюджеті у 2017 році Міністерству аграрної політики та продовольства для фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 50.
10. Пуцентайло П. Напрями вдосконалення державної підтримки сільського господарства України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// file:///C:/Users/Admin/Downloads/Tiru_2013_36_30.pdf](http://file:///C:/Users/Admin/Downloads/Tiru_2013_36_30.pdf)
11. Ткачук А. Сільські території у період змін. Нові можливості?! – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/silski-terytoriyi-u-period-zmin-novi-mozhlyvosti/struktura-naselennya-ukrayiny/>
12. Шпильова Ю. Б. Теоретичні засади розвитку сільських територій України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://file:///C:/Users/Admin/Downloads/eui_2014_1_79.pdf

References

1. Hrab R. Derzhavna pidtrymka [State Support]. http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/derzhavna_pidtrimka.
2. Hrytsenko D. Osnovni pokaznyky zovnishnoi torhivli Ukrainy [Key Indicators of Ukraine's Foreign Trade]. http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini.

3. Danylyshyn B. Nova derzhavna pidtrymka ahropromyslovoho kompleksu – shliakh v nikudy [The New State Support for Agro-industrial Complex is the Way to Nowhere]. https://ukr.lb.ua/economics/2016/04/07/332278_nova_derzhavna_pidtrimka.html.

4. Ofitsiyni portal orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy [Official Portal of Executive Bodies of Ukraine]. www.kmu.gov.ua.

5. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official Site of the State Statistics Service of Ukraine]. <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Ofitsiyni sait Ministerstva ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Official Site of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. <http://minagro.gov.ua/node/22846>.

7. Pavlenko O. Ahramnyi renesans VS polityka populizmu [Pavlenko O. Agrarian Renaissance VS Populism Policy]. *Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки*

8. Pro derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2017 rik: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2017»]. <http://zakon2.rada.gov.ua>.

9. Pro rozpodil koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti u 2017 rotsi Ministerstvu ahrarynoi polityky ta prodovolstva dlia finansovoi pidtrymky silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.03.2017 [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 01.03.2017 «On On the Allocation of Funds in the State Budget in 2017 to the Ministry of Agrarian Policy and Food for the Financial Support of Agricultural Producers»]. – Government Courier. – 2017. – № 50.

10. Putsenteilo P. Napriamy vdoskonalennia derzhavnoi pidtrymky silskoho hospodarstva Ukrainy [Directions of Improving the Agriculture State Support in Ukraine]. http://file:///C:/Users/Admin/Downloads/Tiru_2013_36_30.pdf.

11. Tkachuk A. Silski terytorii u period zmin. Novi mozhlivosti?! [Rural Areas During the Changes. New Opportunities?!]. <http://www.csi.org.ua/silski-terytoriyi-u-period-zmin-novi-mozhlivosti/struktura-naselennya-ukrayiny>.

12. Shpylova Iu. B. Teoretychni zasady rozvytku silskykh terytorii Ukrainy [Theoretical Foundations of Ukraine Rural Territories Development]. http://file:///C:/Users/Admin/Downloads/eui_2014_1_79.pdf

ДАНИ ПРО АВТОРА

Овсієнко Анатолій Миколайович, старший викладач кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., 08401, Україна
e-mail: allaovsienko@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Овсиенко Анатолий Николаевич, старший преподаватель кафедры экономики ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»

ул. Сухомлинского, 32, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., 08401, Украина
e-mail: allaovsienko@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Ovsiienko Anatolii Mykolaiovych, Senior Lecturer of the Chair of of economics department Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

30, Sukhomlinskogo Street, Kyiv region, 08401, Ukraine
e-mail: allaovsienko@mail.ru

УДК 339.137.2

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00031

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Паламарчук О.М.

Ключові слова: механізм, конкурентоспроможність підприємства, організація, структурні елементи, управління.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

Паламарчук О.Н.

Предметом исследования является формирование организационно-экономического механизма, который способен обеспечить эффективность управления и конкурентоспособность предприятия.

Цель статьи заключается в определении наиболее рационального способа построения обратной связи в организационно-экономическом механизме управления конкурентоспособностью промышленного предприятия для его эффективного функционирования и развития.

Теоретическую и методологическую основу исследования составляют труды ведущих отечественных и зарубежных ученых, материалы периодических изданий, статистические издания.

Результат работы. Обоснованно последовательность этапов формирования структурных элементов организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью предприятия в современных условиях, определены направления решения проблемных вопросов в этой сфере.

Область применения результатов. Полученные научные результаты исследования могут применяться в практической экономической деятельности, быть использованы при расчете уровня производительности и эффективности деятельности предприятий с целью получения длительных конкурентных преимуществ отраслей в целом.

Выводы. Представленная в статье последовательность выполнения этапов универсального алгоритма оценки и развития конкурентоспособности предприятия позволяет глубоко и всесторонне исследовать, подготовить и провести изменения на предприятии для повышения его значимости и веса на рынке.

Ключевые слова: механизм, конкурентоспособность предприятия, организация, структурные элементы, управление.

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF ENTERPRISE COMPETITIVENESS MANAGEMENT

Palamarchuk O.M.

The subject of research is the formation of the organizational and economic mechanism that is capable of ensuring the efficiency of enterprise competitiveness management.

The goal of the research is to determine the most rational way of constructing feedback in the organizational and economic mechanism of industrial enterprise competitiveness management for its effective functioning and development.

The theoretical and methodological basis of the research is the works of the leading domestic and foreign scientists, periodical materials, publications of statistics.

The results of scientific work. The sequence of stages of structural elements formation of the organizational and economic mechanism for enterprise competitiveness management in the modern conditions is substantiated, directions of solving problem issues in this industry are determined.

Practical implications. The results of the study may be used for practical economic activity, as well as the calculation of the level of productivity and efficiency of enterprises in order to gain the long-term competitive advantages of industries in general.

Conclusions. The article describes a sequence of stages of a universal algorithm for evaluation and development of enterprise competitiveness allowing a deep and comprehensive study, preparation and implementation of changes in the enterprise to increase its importance in the market.

Keywords: mechanism, enterprise competitiveness, organization, structural elements, management.

Relevance of research. One of the topical issues for enterprise executives is the formation of an organizational and economic mechanism that is capable of ensuring the efficiency of management and competitiveness of the enterprise. The management mechanism is considered as an integral part of the management system, which provides effective influence on the factors whose state determines the outcome of the activity of the management object. Moreover, when it comes to internal factors of enterprise management, the concept of «enterprise management mechanism» should be used, if the external - «mechanism of interaction with other enterprises and organizations.»

Since the nature of the internal factors of enterprise management is diverse (organizational, structural, technical, economic, administrative, material factors), certain types of management mechanisms should be distinguished. The main types of management mechanisms are: organizational, economic, structural mechanisms, mechanisms of organization management, technical and administrative, information mechanisms and others.

Analysis of recent scientific research. Various aspects of this problem are researched in scientific works of domestic scientists such as L.V. Balabanova, T.L. Bezrukov, IP Buleyeva, L.S. Yegorova, AA Makaricheva, Yu.B. Ivanova G.M. Skudara and others. In scientific works G.M. The Scudara has substantiated the integral scientific concept of increasing the competitive advantages of the enterprise on the example of the machine-building industry. Due to the importance of conducted research on the competitiveness of enterprises, they can not be considered completed. Further research is needed to provide methodological tools for analyzing and forecasting the level of competitiveness of enterprises in a cluster association.

Presenting main material. The organizational and economic mechanism of enterprise management is a set of organizational and economic levers (each of which has its own forms of managerial influence) that affect the economic and organizational parameters of the enterprise management system, which contributes to the formation and strengthening of organizational and economic potential, gaining competitive advantages, and efficiency of the enterprise as a whole. The management mechanism includes such components as: principles and tasks of management, methods, forms and tools of management, organizational structure of enterprise management and its personnel, information and means of its processing. In the structure of the organizational and economic mechanism should be distinguished three systems: security system, functional system, target system [7].

The system of providing an organizational and economic mechanism consists of subsystems of legal, resource, normative-methodical, scientific, technical, and information management of the enterprise. Organizational and economic mechanism of enterprise management includes the following main functional subsystems: planning, organization, motivation, control and regulation. Target system of organizational and economic mechanism includes the goals and main results of the enterprise, as well as criteria for selecting and assessing the achievement of certain goals and results of the enterprise. The content of each system and the number of subsystems in each of the systems of the organizational and economic mechanism of enterprise management depends on the type of enterprise, the scope and scope of activity, the degree of influence of the environment and the results of the enterprise and other factors. Thus, as an organizational and economic mechanism, an integrated system consisting of a system of security, a functional and a target system that contains a certain set of organizational and economic levers that affect the economic and organizational parameters of the enterprise management system in order to ensure the efficiency of management and obtaining competitive advantages [2].

One of the most important components of the organizational and economic mechanism for ensuring the competitiveness of the enterprise is the quality management of products. The quality of the goods and services can provide the firm with significant competitive advantages in the target markets. The lack of scientifically based strategies for managing the quality of an enterprise's products may deprive it, on the one hand, of already won competitive positions in the markets, and on the other hand, it is impossible to effectively conduct a competitive struggle on new markets, since the quality of products is known to be one of the main competitive benefits of the product.

According to the practice and results of research in published materials on this problem, the peculiarities of the functioning of the mechanisms of ensuring the competitiveness of an enterprise in the conditions of formation of market relations depend on the methods of interactions of demand and supply in a specific market: the characteristics of markets in the spheres of economy, the degree of control and methods of marketing research, the options of formation market situations, specifics of the market, caused by the dynamics of its development, etc.

Thus, the collection of the necessary information about the market, the competitive environment, the activities of enterprises - competitors, the structure and dynamics of demand, the tastes and benefits of consumers to form a product range that meets market requirements and satisfies the demand better than the product of a competitor. At the same time, within the framework of the formation of organizational and economic mechanism to ensure the competitiveness of the enterprise must take into account both the factors of self-regulation of the market, and the features of state regulation of market relations. Diagnostics of methods and tools that allow an enterprise to maintain the necessary level of competitiveness should be based on a system of certain criteria - financial, technical, personnel, organizational and information security.

In today's conditions of a market economy one of the urgent and important priorities in ensuring the competitiveness of enterprises is to identify the main aspects of strategic and tactical marketing planning [9]. The most important function of the mechanism of ensuring the competitiveness of enterprises is protection against unfavorable conditions of the market environment, which should include the development of a set of measures to restrict economic risk in the enterprise. At the same time developing the procedure for transferring economic risk to partners, diversifying production, expanding the scope of market research market environment, using the advantages of innovative processes and features of price regulation of supply and demand - are an important block of problems that provide a high level of competitiveness of the enterprise. An assessment of the company's competitiveness can be carried out in the following areas of activity of the enterprise: trade and production activity, financial activity, organizational and managerial activity, personnel work and commercial activity of the enterprise. Thus, we can distinguish three groups of indicators that reflect the level of competitiveness of enterprises:

- indicators of financial condition;
- indicators of economic efficiency of activity;
- special (basic) indicators of competitiveness of the enterprise [1].

Knowing the size and dynamics of these indicators, each enterprise will be able to keep under control the basic indicators of its competitiveness, as well as ensure that measures to increase them. It should be noted that the use of any of the three specified groups of indicators gives only a partial idea of it. To fully assess the competitiveness of enterprises it is necessary to use all three groups of indicators in a complex, only then they will be able to keep control of their competitive positions, reasonably determine the strategy and tactics of behavior in the market. As a rule, the basis for developing a competitive strategy of a product is two determinative parameters: the clear orientation of the entire workforce to create high-quality products that can expand traditional and develop new markets, and increase the life cycle and competitiveness of previously released products through the introduction of advanced technologies.

It is precisely such an orientation on the introduction and release of competitive products that enables stable operation in conditions of fierce competition and dynamic changes in the market situation. In this regard, it is extremely important to timely initiate the process of changing the psychology of workers, to form a team of energetic, creative, responsible leaders, to make radical changes, and to create a new management system that meets modern requirements. It is necessary to achieve such a ratio of workers who know and experience market relations and, above all, in key positions, in order to be able, competently and professionally to work in the consumer market. Only under such conditions is a qualitative leap in improving the efficiency of management and the real provision of entrepreneurship to the market. A distinctive feature of the organizational and economic mechanism for managing the competitiveness of an

enterprise is the development of a fundamentally new strategy for quality management of manufactured products, which would have significant competitive advantages on the markets [3].

A strategically important direction of ensuring competitiveness in modern conditions is a clear focus on the creation and production of new products that meet the growing demands of consumers, improved by new technical solutions. A key requirement to achieve this goal is to bring the entire regulatory and technical base of production into line with international quality standards. This is an important element of the system, which enables to maintain the competitiveness of the enterprise at an appropriate level. The solution of the problem of improving the quality, and through it, and the competitiveness of manufactured products, should be subordinated to the investment and innovation policy of the enterprise, the choice of priority areas for the use of research and design work. Solving the problem of increasing the competitive advantages of the enterprise, the active promotion of products to foreign markets involves:

- development of strategic programs updating the range of products;
- providing interconnections of operational, annual and perspective production plans;
- Active use of perspective business planning as an instrument for the formation of long-term competitive advantages;
- introduction of annual and perspective budgets for spending money on planned production, which will ensure profitability of the enterprise [4].

The effectiveness of the management system is largely determined by the effectiveness of its organizational support. With regard to competitiveness, this necessitates the development of complex and targeted programs for the practical implementation of organizational and economic, technical measures that ensure the achievement of the planned tasks to reduce specific costs and reduce the cost of production as the main criterion for the successful operation of the enterprise, increase production and sales, profit. It is important to note that the development of such programs should be an iterative process and be carried out in stages, when at each stage there will be further deployment of program positions and the definition of new scheduled tasks.

Active use of modern methods of business planning, corporate self-financing, functional-cost analysis and other advanced tools for improving planning and analytical work directly contributes to solving the problems of increasing the competitiveness of the enterprise and its non-distributive activities.

The enterprise competitiveness management system consists of the following consecutive stages in:

- coordination and enhancement of the effective work of the structural units of the economic service, taking into account the requirements of market relations and business management;
- updating and implementing the self-financing into the system of internal production strategic management;
- improvement of economic work in accordance with the requirements of an integrated approach to the final results of management;
- increasing the efficiency of the preparation and reliability of economic information.

Such an approach to choosing the directions of reorganization of the economic service system is due to the objective need to improve the economic policy of the enterprise in a changing economic environment. The implementation of these measures will allow to provide a new level of cost management, price formation for manufactured products, which will positively affect the competitiveness of the enterprise.

Correctly organized economic work at the enterprise will promote its financial stability in a competitive environment. It is important to timely assess the degree of risk, the utility of one way or another of investing funds in order to increase the competitive advantages of released products, making strategically correct decisions on the choice of sources of funding in order to ensure effective financial and economic activity of the enterprise, strengthening its export potential.

Improvement of economic work in general, and methodological approaches in particular, should aim at creating real prerequisites for achieving positive changes in the final results of management. This can be achieved by:

- an objective assessment and analysis of the financial condition of the enterprise, the widespread use of the system of settlement indices, coefficients that allow them to quickly track financial results in their totality;
- development and implementation of the corporate resource management system of the enterprise in terms of improving the quality and competitiveness of products;
- Improvement of the system of planning and control, regulation of financial results flows;
- effective formation of an investment portfolio;
- Operational management of the company's consolidated accounts for internal control and the adoption of sound management decisions.

In today's environment, the strategy of managing the competitiveness of the enterprise requires radical transformations in the field of information technology. The successful solution to the tasks of increasing the competitiveness of products, efficiency and effectiveness of market behavior, timely identification of potentially potential competitors, providing multivariate planning and financial calculations, management of production costs necessitates the development and implementation of an integrated system of corporate management decision-making [5].

For the practical implementation of this task requires appropriate technological and personnel support, the creation of automated systems, relevant services, workplaces. That is, the transition to new computer technologies, which will enable to unite in the single information field, the main technical and economic services of the enterprise with the subsequent connection to the network of other units, that is, the creation of such an information model of the enterprise, which would comprehensively reflect all business operations, as well as various connections.

Consequently, we can conclude that the organizational and economic mechanism of the enterprise competitiveness management system is a subset of the subsystem, which reflects the complex of actions to improve the competitiveness of the enterprise [6].

Competitive policy involves, first of all, increasing the competitiveness of the enterprise. And this is possible only due to the application of fundamentally new (different from traditional) approaches to understanding and assessing the competitiveness of the enterprise, developing and implementing an integrated system for managing competitiveness, choosing a competitive market strategy for the goods market and technology market, oriented on a modern and correct path that is consistent with the level of volatility the environment during the period of globalization.

Since the effectiveness of the functioning of any modern organization is determined by the number, form, meaning and content of its elements, the place they occupy in this type of economic systems, as well as the existing relations between them, the assessment of competitiveness plays a crucial role in determining the level of functioning and prospects of the development of organizations. Thus, it is necessary to determine the most rational way of constructing feedback in the organizational and economic mechanism of managing the competitiveness of an industrial enterprise for its effective functioning and development. To do this, an algorithm for managing the competitiveness of the enterprise has been developed.

The author's algorithm of enterprise competitiveness management is based on the process approach. This mechanism had several modifications, but as a result of approbation in a particular organization has undergone some changes. The algorithm is presented in Fig. The main emphasis in this mechanism is on what the organization «needs to do», and then - how «better done» through a comprehensive survey and rationalization of technology implementation of individual stages of the mechanism presented. At the same time, you need to know what needs to be done at each new step in the process of making changes. This process can be long, and sometimes very painful for the enterprise.

Most stages of the universal algorithm of enterprise competitiveness management are based on the concept of decision-making as the most important type of management activity [6]. Any decision - the choice of one alternative from several existing must be taken within the directions given by the organization. Unprogrammed solutions are needed in situations that are new, internally unstructured or associated with unknown factors. Since it is not possible to make a concrete sequence of necessary steps in advance, it is necessary to redefine the decision-making procedure, from which, in fact, the choice of a specific organizational decision within this type of activity is made.

Let's consider further the contents of individual stages of the mechanism.

1. The decision to assess the competitiveness of the enterprise. Since competitiveness is an integrated indicator in the organization and one of the most important factors in assessing the significance of an enterprise, it is necessary to consider the role and place of the company in the market, as well as evaluate its possible strategies for the future. It is also possible to clarify the main postulates (goals, missions, policies, etc.) and directions of the organization. The main link in this process is the decision to assess the significant aspects of the enterprise, grouping them into several groups.

2. Development of the integral indicator of enterprise competitiveness This indicator should include various parameters of the enterprise, which determine the activity of the enterprise as a whole.

3. Selection of competitors. Most modern enterprises in any industry or region operate in conditions of fierce competition. Therefore, if there are few (no more than 10), you must choose to evaluate everything. If there are a lot of them, then you should choose the most advanced and significant ones that really are flagships in this area of activity.

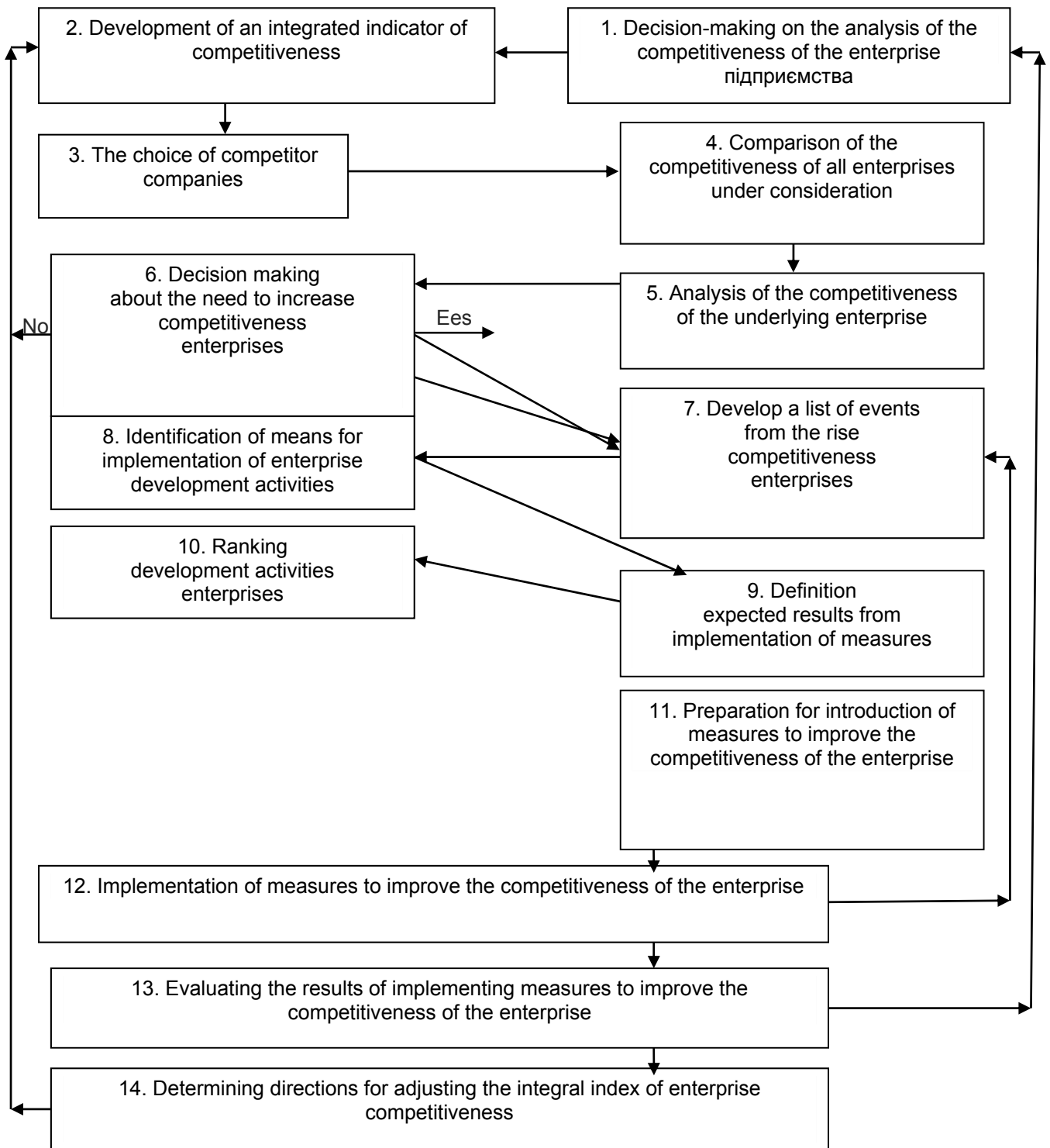
4. Comparison of Competitiveness of Competitor Enterprises and Base Enterprise. A comparison of the competitiveness of competitive enterprises and the base organization is carried out on the basis of the developed integral indicator reflecting the influence of various parameters on its position in the industry.

5. Analysis of the competitiveness of the underlying enterprise. There is a study of individual parameters included in the integrated assessment of competitiveness. This allows us to identify the weaknesses of the organization and its management. If necessary, the essence and content of the state of various elements, objects and processes (subprocesses) operating in the organization are revealed.

6. Deciding on the need to increase the competitiveness of the enterprise. Identifying the weaknesses of the company's activity is a pretext for discussing these factors. The result of such a relationship may be the adoption of a managerial decision to increase the competitiveness of the enterprise (the «Yes» arrow) due to the change of the individual elements of the organization and its management. Naturally, in the direction of improvement or enhancement. The need for such an approach brings with it objective costs, the possibility of which must be considered reasonably and desirable collectively. Appropriate decision-making requires the involvement of highly skilled professionals, in particular, management consultants.

7. Develop a list of measures to improve the competitiveness of the enterprise. The list of activities is a set of changes that need to be made in an organization to improve the quality and effectiveness of a specific activity. For this purpose, it is possible to involve any employees of the enterprise, who themselves are acutely experiencing any contradictions or disadvantages existing in their own enterprise. This list is collected centrally and transmitted to the specialist who will carry out further work. Many of the proposed measures can be boldly called innovations and may be associated with radical changes in any field of the organization.

8. Identification of measures for implementation of enterprise development activities. At this stage, an assessment is made of the importance of each enterprise development activity. That is, it determines the number of human, financial, material and so on costs for the implementation of each measure.

The enterprise competitiveness control algorithm

9. Determination of expected results from implementation of measures. Whatever qualifications are, experts who prepared the final list of measures to improve the quality and efficiency of a specific type of activity of the organization, it must be agreed with the employees of the enterprise, especially those who participated earlier in the process of proposing measures. The materials received should be processed and presented in an accessible form. Nevertheless, it is necessary to choose such measures or that will allow to increase the most important indicators of the organization's activity: in particular, labor productivity of workers, volume of sales of products, quality of produced products. At the same time, the mandatory inclusion of measures designed to solve some social problems that really exist in a particular organization.

10. Ranking measures for the development of the enterprise. Since there may be a lot of measures to improve the quality and efficiency of a particular activity, the priority should be set for their development and implementation as the resources become available. The priority of the selected measures is set according to different priorities: the level of influence on those or other indicators, the image of the enterprise, and so on.

11. Preparation for introduction of measures to improve the competitiveness of the enterprise. The introduction of each measure to improve the quality and efficiency of a specific activity is linked to a whole set of preparatory procedures. In addition, resources should be allocated, in the first place, financial. It is imperative to outline a circle of specialists who will take part in the implementation of measures.

12. Implementation of measures to increase the competitiveness of the enterprise. This is a lengthy and time-consuming process associated with the acquisition and commissioning of hardware, staff training, the introduction of new rights and responsibilities, delegation of authority, and so on. At the same time, each event must be detailed in terms of operations, performers and means. It is necessary to note and possible correction of the plans and programs developed in connection with the new circumstances, within the organization or in the external environment.

13. Evaluation of the results of the implementation of measures to improve the competitiveness of the enterprise. Implementation of measures on the quality and effectiveness of a specific activity can significantly affect the performance of the organization. To do this, it is necessary to select these indicators, as well as separate the influence of other measures, which are implemented in addition to the targeted ones. After the measures are implemented, it is also necessary to identify possible changes that have occurred in the organization since the study of the parameters of competitiveness of the enterprise.

14. Determination of directions of development of competitiveness of the enterprise. According to the information received, it is necessary to make changes in the list of measures developed earlier by experts to improve the quality and efficiency of a particular activity. It is possible to determine the priorities of the implementation of the presented measures if questions were asked and taking into account the quantitative assessment of these measures. The final version of the portfolio of events should also be disclosed. Particular attention should be paid to improving the quality of the workforce of this organization, which is associated with the improvement of staff qualifications and the career development of promising workers.

15. Determination of directions for adjusting the methodology for evaluating and developing the competitiveness of the enterprise. In connection with the detection of the reduction of the effectiveness of the implemented measures to improve the quality and efficiency of a particular type of activity and insufficient increase in the level of staff satisfaction, due to changes made or for other reasons, it is necessary to make appropriate changes and additions to the existing program in perspective plans, as well as in the methodological materials used in the organization.

Conclusions. Thus, the model-technological approach to assessing and developing the competitiveness of an enterprise in the solution of both the tasks and the organization's problems on the basis of improving the quality and efficiency of a particular activity is not absolute or final. However, the sequence presented in the steps of the versatile person is presented in the article

However, in the article presented in the article the sequence of stages of the universal algorithm of evaluation and development of enterprise competitiveness allows, in the opinion of the author, deep and comprehensive research, preparation and implementation of changes in the enterprise to increase its significance and weight in the market.

Список використаних джерел

1. Чумак Л.Ф., Гаркава Л.В. Основні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2013-1_0-pages-212_215.pdf - (дата звернення: 4.10.17)
2. Воронкова А.Е. Конкурентоспроможність підприємства: механізм управління та діагностика / А.Е. Воронкова // Економіка пром-сті. – 2009. – № 3. – С. 133-137. – Бібліогр.: 11 назв. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/9830>- (дата звернення: 4.10.17)
3. Качмарик Я. Д. Економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності торговельного підприємства: [монографія] / Я. Д. Качмарик, П. О. Куцик, Р. Л. Лупак., І. Я. Качмарик. – Львів : Літературна агенція «Піраміда», 2012. – 208с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Ekonomiky/Docs/LCA_Lupak_Mon_Konkur_2015.pdf (дата звернення: 4.10.17)
4. Довгань Л.Є. Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством / Л.Є. Довгань, Г.О. Дудукало [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evkrpi/2012/6MO/41.pdf. (дата звернення: 5.10.17)
5. Ланченко О.В. Організаційно-економічний механізм інвестування в аграрній сфері АПК / О.В. Ланченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/ejournals/Nd/2006-2/06leaaic.html#9>. (дата звернення: 5.10.17)
6. Савченко О.В. Сутність та складові організаційно-економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві / О.В. Савченко, В.П. Соловійов // Ефективна економіка. – 2013. – № 12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2635>. (дата звернення: 5.10.17)
7. Ілляшенко Н.С. Формування організаційно-економічного механізму прогнозування перспективних напрямів інноваційного розвитку промислового підприємства / Н.С. Ілляшенко, А.С. Росохата // Ефективна економіка. – 2015. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3737>. (дата звернення: 5.10.17)

8. Турінов А.В. Багатоаспектність оцінки організаційно-економічного механізму для підвищення ефективності діяльності підприємства / А.В. Турінов // *Управління розвитком*. – 2015. – № 2 (180). – С. 71–74. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...2...2015_2... (дата звернення: 5.10.17)

9. Маркова Н.С. Формування організаційно-економічного механізму управління розвитком персоналу [Електронний ресурс] – Режим доступу : *Бізнесінформ*. – № 6. – 2012. – С. 200–202. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/binf_2012_6_56.pdf (дата звернення: 5.10.17)

References

1. Chumak, L.F., & Harkava, L.V. *Osnovni aspekty upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva* [Main aspects of enterprise competitiveness management]. Retrieved from [http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform\]-1_0-pages-212_215.pdf](http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform]-1_0-pages-212_215.pdf). (4.10.17) [in Ukrainian].

2. Voronkova, A.E., (2009). *Konkurentospromozhnist pidpriemstva: mekhanizm upravlinnia ta diahnostyka* [Competitiveness of the enterprise: a management mechanism and diagnostics]. *Ekonomika promyslovosti* [Economics of Industry]. no. 3. 2009. pp. 133-137. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/9830>. (4.10.17) [in Ukrainian].

3. Kachmaryk, Ya.D., Kutsyk, P.O., Lupak, R.L., Kachmaryk, I.Ya., (2012). *Ekonomichniy mekhanizm zabezpechennia konkurentospromozhnosti torhivelnogo pidpriemstva* [Economic mechanism of ensuring the competitiveness of a trading enterprise]: monografiia [monograph]. Lviv: Literaturna ahentsiia «Piramida». Retrieved from http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Ekonomiky/Docs/LCA_Lypak_Mon_Konkur_2015.pdf (4.10.17) [in Ukrainian].

4. Dovgan, L.Ye., Dudukalo, H.O., (2012). *Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu efektyvnoho upravlinnia pidpriemstvom* [Formation of an Organizational and Economic Mechanism of Effective Enterprise's Management]. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evkpi/2012/6MO/41.pdf. (5.10.17) [in Ukrainian].

5. Lanchenko, O.V., (2006). *Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm investuvannia v ahrarnii sferi APK* [Organizational and economic mechanism of investing in the agrarian sector of an agro-industrial complex (AIC)]. Retrieved from <http://nbuv.gov.ua/ejournals/Nd/2006-2/06leaaic.html9>. (5.10.17) [in Ukrainian].

6. Savchenko, O.V., Soloviov, V.P., (2013). *Sutnist ta skladovi orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu stymulivannia innovatsiinoi diialnosti na pidpriemstvi* [The essence and components of the organizational and economic mechanism for stimulating innovation activity in the enterprise]. *Efektivna ekonomika* [Effective Economy]. no. 12. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2635>. (5.10.17) [in Ukrainian].

7. Illiashenko, N.S., Rosokhata, A.S., (2015). *Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu prohnuzovannia perspektivnykh napriamiv innovatsiinoho rozvytku promyslovoho pidpriemstva* [Formation of organizational and economic mechanism of forecasting of perspective directions of innovative industrial enterprise development]. *Efektivna ekonomika* [Effective Economy]. no. 1. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3737>. (5.10.17) [in Ukrainian].

8. Tyrinov, A.V., (2015). *Bahatoaspektnist otsinky orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu dlia pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti pidpriemstva* [Multiaspect assessment of the organizational and economic mechanism for increasing the efficiency of an enterprise]. *Upravlinnia rozvytkom* [Development management]. no. 2 (180). pp. 71-74. Retrieved from www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...2...2015_2... (5.10.17) [in Ukrainian].

9. Markova, N.S., (2012). *Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia rozvytkom personalu* [Formation of the organizational and economic mechanism for the management of staff development]. *Biznesinform* [Businessinform]. no. 6. pp. 200-202. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/binf_2012_6_56.pdf (5.10.17) [in Ukrainian].

ДАНИ ПРО АВТОРА

Паламарчук Оксана Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна
e-mail: oxanapalamarchuck@yandex.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Паламарчук Оксана Николаевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина
e-mail: oxanapalamarchuck@yandex.ua

DATA ABOUT THE AUTHOR

Palamarchuk Oksana Mykolaiivna, Ph.D. in Economics Science, Associate
«Pereiaslav-Khmelnytsky Hrygorii Skovoroda State Pedagogical University»
Str. Sukhomlinsky 30, Pereyaslav-Khmelnytsky, 08401, Ukraine
e-mail: oxanapalamarchuck@yandex.ua

БАЗОВІ ПРОЦЕДУРИ, МЕТОДОЛОГІЯ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Різник В.В.,
Різник Н.А.

Предметом дослідження виступають основні методичні підходи та базові процедури підготовки бізнес-плану як ключової складової стратегічного управління діяльністю підприємства.

Мета написання статті полягає в визначенні сутності та місця бізнес-плану в системі стратегічного управління діяльністю підприємства.

Завдання дослідження – розглянути роль бізнес-плану в системі стратегічного управління діяльністю підприємства, здійснити аналіз методики формування структурних елементів бізнес-плану та їх змістовного наповнення.

Методологічну базу дослідження склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених та провідних фахівців, аналітичні матеріали з проблеми дослідження, нормативно-правова база.

Результати роботи. Розглянуто сутність поняття «бізнес-план», визначено функції, цілі та основні структурні елементи бізнес-плану. Запропоновано при розробці бізнес-планів малих підприємств взяти за основу міжнародні стандарти.

Галузь застосування результатів. Отримані результати дослідження можуть бути використані керівниками малими підприємствами та спеціалізованих організацій з метою підвищення якості підготовки бізнес-планів.

Висновки. Загалом бізнес-планування передбачає вирішення стратегічних і тактичних завдань, що стоять перед підприємством. Бізнес-планування є одним з найважливіших інструментів і механізмів управління підприємством, який зумовлює і прогнозує його ефективність в майбутньому. При цьому, бізнес-планування може бути як об'єктивною оцінкою власної підприємницької діяльності фірми, так і необхідним інструментом стратегічних проектно-інвестиційних рішень відповідно до потреб ринку і ситуації. В обох випадках бізнес-планування дозволяє максимально швидко і адекватно реагувати на зміни ринку, внутрішньої інфраструктури та сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

На наше переконання, в умовах постіндустріального динамічного суспільства, саме бізнес-планування може стати дієвим інструментом у стратегічному управлінні при боротьбі зі змінами та ключовою складовою формування успішної стратегії розвитку будь-якого підприємства.

Ключові слова: ринкова економіка, стратегія розвитку, бізнес, бізнес-планування, принципи бізнес-планування, бізнес-план, функції бізнес-плану, структура бізнес-плану.

БАЗОВЫЕ ПРОЦЕДУРЫ, МЕТОДОЛОГИЯ БИЗНЕС-ПЛАНИРОВАНИЯ И ЕГО РОЛЬ В СТРАТЕГИЧЕСКОМ УПРАВЛЕНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

Резник В.В.,
Резник Н.А.

Предметом исследования выступают основные методические подходы и базовые процедуры подготовки бизнес-плана как ключевой составляющей стратегического управления деятельностью предприятия.

Цель написания статьи заключается в определении сущности и места бизнес-плана в системе стратегического управления деятельностью предприятия.

Задачи исследования – рассмотреть роль бизнес-плана в системе стратегического управления деятельностью предприятия, осуществить анализ методики формирования структурных элементов бизнес-плана и их содержательного наполнения.

Методологическую базу исследования составили научные труды отечественных и иностранных ученых и ведущих специалистов, аналитические материалы по проблеме исследования, нормативно-правовая база.

Результаты работы – рассмотрена сущность понятия «бизнес-план», определены функции, цели и основные структурные элементы бизнес-плана. Предложено применение международных стандартов при разработке бизнес-планов малыми предприятиями в Украине.

Область применения результатов. Полученные результаты исследования могут быть использованы руководителями малых предприятий и специализированных организаций с целью повышения качества подготовки бизнес-планов.

Выводы. Бизнес-планирование предполагает решение стратегических и тактических задач, стоящих перед предприятием. Бизнес-планирование является одним из важнейших инструментов и механизмов управления предприятием, который предопределяет и прогнозирует его эффективность в будущем. При этом, бизнес-планирование может быть как объективной оценкой собственной предпринимательской деятельности фирмы, так и необходимым инструментом стратегических проектно-инвестиционных решений в соответствии с потребностями рынка и ситуации. В обоих случаях бизнес-планирование позволяет максимально быстро и адекватно

реагировать на изменения рынка, внутренней инфраструктуры и способствует повышению конкурентоспособности предприятия.

По нашему убеждению, в условиях постиндустриального динамического общества, именно бизнес-планирование может стать действенным инструментом в стратегическом управлении во время борьбы с изменениями и ключевой составляющей формирования успешной стратегии развития любого предприятия.

Ключевые слова: рыночная экономика, стратегия развития, бизнес, бизнес-планирование, принципы бизнес-планирования, бизнес-план, функции бизнес-плана, структура бизнес-плана.

BASIC PROCEDURES, METHODOLOGY BUSINESS PLANNING AND ITS ROLE IN THE STRATEGIC MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

**Riznyk V.V.,
Riznyk N.A.**

The subject of research are the main methodological approaches and basic procedures for preparing business plan as a key component of enterprises strategic management.

The purpose of writing the article is to determine the essence and place of business plan in system of enterprises strategic management.

Objectives of the study. Consider the role of business plan in system of enterprises strategic management, analyze the methodology for the formation of structural elements of business plan and their content.

The methodological base of the research was made by scientific works of domestic and foreign scientists and leading specialists, analytical materials on the research problem, regulatory and legal framework.

Results of the work. The essence of the concept «business plan» is considered, the functions, goals and basic structural elements of business plan are defined. The application of international standards in the development of business plans by small enterprises in Ukraine is proposed.

Scope application of the results. The obtained research results can be used by the heads of small enterprises and specialized organizations to improve the quality of preparation of business plans.

Conclusions. In the general form of business planning involves solving the strategic and tactical tasks facing the enterprise. Business planning is one of the most important enterprises management tools and mechanisms, which predetermines and predicts its effectiveness in the future. At the same time, business planning can be both an objective evaluation of the firm's own entrepreneurial activity, and an essential tool of strategic project-investment solutions in accordance with markets needs and situation. In both cases, business planning allows you to respond quickly and adequately to changes in market, internal infrastructure and helps to increase the enterprises competitiveness.

In our opinion, in the conditions of a post-industrial dynamic society, it is business planning that can become an effective tool in strategic management in the fight against changes and a key component in formation of successful development strategy for any enterprise.

Keywords: market economy, development strategy, business, business planning, business planning principles, business plan, business plan functions, business plan structure.

Постановка проблеми. Сучасність вимагає від менеджменту будь-якої організації вміння приймати відповідні управлінські рішення. В умовах ринку неможливо досягти стабільного успіху в бізнесі, якщо не планувати ефективно його розвиток, не акумулювати постійно інформацію про власний стан й перспективи, про стан цільових ринків та конкурентного середовища. Тому комерційна діяльність вимагає ретельної і професійно грамотної підготовки до її здійснення. Від того, наскільки ґрунтовно буде підготовлена, організована і проведена така робота, буде залежати наскільки успішно реалізуватиметься підприємницька ідея.

В умовах ринкової економіки існує висока ступінь невизначеності економічної поведінки суб'єктів ринку. Тому значну роль відіграють методи перспективного аналізу, що дозволяють приймати управлінські рішення на основі оцінки можливих у майбутньому ситуацій та вибору рішення з кількох альтернативних варіантів. Тобто перед початком кожного етапу вдосконалення виробництва, розширення видів діяльності або оновлення асортименту необхідно вирішити чи варто вкладати кошти та докладати зусиль для реалізації проекту. Базовим інструментом вирішення цієї проблеми служить бізнес-план, розробка якого дозволяє узгодити можливості з потребами ринку на визначений період часу.

Розробка та впровадження бізнес-плану на підприємствах необхідні з метою уникнення непередбачених кризових ситуацій, забезпечення ефективного та перспективного розвитку. Завдяки вдало обґрунтованому та розробленому бізнес-плану підприємства можуть мінімізувати ризики та досягати запланованих цілей в умовах динамічного ринкового середовища.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання процесу бізнес-планування досліджували такі зарубіжні та вітчизняні вчені: К. Барроу, Д. Бористайн, Р. Браун, П. Пруетт, Б. Форд, В. Попов, В.Короткова, С. Ляпунов, А. Волосський, Н.Данік, П. Борщевський, В. Вітвіцький, В. Горемикін, М. Дем'яненко, І. Коновал, В. Нелеп, П.Саблук, С. Покропивний, Г. Тарасюк, М. Мальська, О. Волков, М. Денисенко, А. Гречан, Р. Гріфін, В. Іванова, М. Йохна, О. Кузьмін, О. Мельник, Г. Осовська, В. Слиньков, В. Стадник, Є. Діденко, Б.Нянчур В. Ясинський та ін.

Водночас вивчення наукової літератури свідчить, що незважаючи на наявність загальновідомих методик щодо розроблення бізнес-планів, питання формування структури бізнес-плану і його змістовного

наповнення на сьогодні залишається актуальним. Особливо гостро дане питання стосується бізнес-планування в сфері обслуговування, для якого характерним є недостатнє висвітлення та суперечливе трактування базових процедур та галузевих особливостей.

Метою написання статті є визначення сутності та місця бізнес-плану в системі стратегічного управління діяльністю підприємства та розкриття методики формування структурних елементів бізнес-плану та їх змістовного наповнення.

Виклад основного матеріалу. За своєю суттю бізнес-план є документом, що містить систему зв'язаних в часі і просторі, узгоджених з ресурсами, заходів та дій, спрямованих на отримання максимального прибутку внаслідок реалізації підприємницької ідеї. Його розробляють у разі організації нового проекту чи фірми, об'єднання існуючих підприємств, створення інтегрованого утворення, трансформації власності, започаткування зовнішньоекономічної діяльності.

Бізнес-планування – це сучасний і досить популярний термін на сьогодні в бізнес-середовищі. Але розробка бізнес-планів і ведення діяльності в руслі постійного бізнес-планування з урахуванням всіх нюансів даного поняття (постійний моніторинг ринку, стану конкурентного середовища, складання планів для впровадження будь-яких змін і т.д.) на вітчизняних просторах знаходяться на відчутній відстані від європейських практик розвинених країн [1, с.130].

С. Покропивний трактує бізнес-план як письмовий документ, в якому викладено сутність підприємницької ідеї, шляхи й засоби її реалізації та охарактеризовано ринкові, виробничі, організаційні та фінансові аспекти майбутнього бізнесу, а також особливості управління ним [1, с. 6]. Г. Тарасюк бізнес-план розглядає як документ, який містить систему пов'язаних в часі і просторі, узгоджених з метою і ресурсами заходів та дій, спрямованих на отримання максимального прибутку внаслідок реалізації підприємницької ідеї [7, с. 9].

Отже, на відміну від внутрішньовиробничих планів, бізнес-план спрямований на розробку та детальний опис процесу виконання проекту підприємства, а не на встановлення планових показників роботи самого підприємства. Тому підприємство може мати в розробленні та виконанні одночасно декілька бізнес-планів (залежно від кількості бізнес-проектів) або один бізнес-план може належати декільком підприємствам (якщо проект об'єднує діяльність декількох підприємств). Крім того, мета складання бізнес-плану може бути різною (проектне планування майбутньої діяльності, отримання фінансування для здійснення проекту, координація роботи підприємств у спільному проекті) [6, с. 57].

Цінність бізнес-плану полягає в тому, що він:

- дає можливість визначити життєздатність фірми в умовах конкуренції;
- містить орієнтир подальшого розвитку фірми;
- служить інструментом одержання фінансової підтримки від інвесторів.

Бізнес-план є одним з ділових документів, що визначає стратегію розвитку підприємства. Узгодження поставлених завдань та реальних фінансових можливостей є основною особливістю бізнес-плану як стратегічно зорієнтованого документа.

Тобто, бізнес-план – це ретельно підготовлений документ, що розкриває всі сторони будь-якого запроєктованого комерційного заходу. Він надає можливість передбачати не лише всі заходи для реалізації нової ідеї, а й визначити необхідне фінансове забезпечення та можливість одержання доходу (прибутку). Таким чином, бізнес-план можна вважати формою експертної оцінки доцільності та ефективності здійснення нової підприємницької ідеї [4, с. 35].

Добре підготовлений та обґрунтований бізнес-план є основою для бізнес-пропозиції, котра використовується у процесі переговорів з діловими партнерами. Він відіграє неабияку роль у підборі на роботу кваліфікованих кадрів; його обов'язково використовують для залучення надійних інвесторів і кредиторів.

Розробка бізнес-плану нового підприємства провадиться поетапним (ітеративним) методом, а кінцевою метою є обґрунтування необхідності створення цього підприємства або реалізація його інвестиційної програми.

При розробці бізнес-плану варто опиратися на загальноприйняту логіку, що передбачає послідовне здійснення наступних дій: вибір продукції (послуг) для ринку; дослідження ринкового середовища для майбутнього бізнесу; вибір і обґрунтування місця для розміщення фірми (у випадку, якщо вона тільки починає свою діяльність); прогнозування можливих обсягів продажів продукції (надання послуг); визначення виробничих параметрів майбутнього бізнесу; розробка цінової й реалізаційної політики; обґрунтування вибору організаційних параметрів фірми; опис потенційних ризиків і дій для їхньої мінімізації; оцінка фінансових параметрів бізнесу; опис висновків по основних положеннях бізнес-плану.

Бізнес-план може мати довільне число розділів. Він орієнтований в основному на успіх у фінансово-економічній діяльності. Бізнес-план не є суворо регламентованим за своєю структурою, при його підготовці потрібно звернути увагу на такі умови:

- повинен бути професійним (бізнес-план повинен бути зрозумілим та доступним для замовника, адже за зовнішнім і внутрішнім виглядом бізнес-плану судять про спеціаліста, що його написав);
- повинен бути структурованим (бізнес-план повинен бути розділений на розділи, містити мету, цілі і завдання комерційного заходу);
- повинен бути логічним (бізнес-план повинен бути створений таким чином, щоб кредитор чи інвестор могли легко розшукати необхідну йому інформацію, з цією метою створюються підрозділи, пропонуються до використання таблиці, схеми та діаграми).

Таблиця 1. Структура бізнес-плану за міжнародними стандартами

UNIDO	KPMG	ЄБРР
1. Резюме	1. Титульний лист	1. Титульний лист
2. Опис галузі й компанії	2. Меморандум про конфіденційність	2. Меморандум про конфіденційність
3. Опис послуг (товарів)	3. Резюме	3. Резюме
4. Продажі і маркетинг	3.1. Короткий огляд	4. Підприємство
5. План виробництва	3.2. Пропонована продукція й послуги	4.1. Історія розвитку підприємства і його стан на момент створення бізнес-плану, опис поточної діяльності
6. Організаційний план	3.3. Місія, цілі й завдання	4.2. Власники, керівний персонал, працівники підприємства
7. Фінансовий план	4. Продукція й послуги	4.3. Поточна діяльність
8. Оцінка ефективності проекту	4.1. Вступ	4.4. Фінансовий стан
9. Гарантії й ризики компанії	4.2. Продукція й послуги	4.5. Кредити
10. Додатки	4.3. Супутні товари й послуги	5. Проект
	5. Аналіз ринку й галузі	5.1. Загальна інформація про проект
	5.1. Використання продукту й послуги	5.2. Інвестиційний план проекту
	5.2. Демографічний аналіз	5.3. Аналіз ринку, конкурентоспроможність
	5.3. Конкуренція	5.4. Опис виробничого процесу
	5.4. SWOT–аналіз	5.5. Фінансовий план
	6. Цільові ринки	5.6. Екологічна оцінка
	6.1. Цільові споживачі	6. Фінансування
	6.2. Географія цільового ринку	6.1. Графіки одержання й погашення кредитних коштів
	6.3. Ціноутворення	6.2. Застава й поручництво
	7. Стратегії реклами й просування	6.3. Обладнання й роботи, які будуть фінансуватися за рахунок кредитних коштів
	7.1. Стратегія просування	6.4. SWOT–аналіз
	7.2. Способи поширення реклами	6.5. Ризики й заходи щодо їх зниження
	7.3. Прогноз продажів	7. Додатки
	8. Управління	
	8.1. Організація й основний персонал	
	8.2. Постійне споживання активів	
	8.3. Витрати на підготовку виробництва	
	9. Фінансовий аналіз	
	9.1. Собівартість реалізованої продукції	
	9.2. Аналіз беззбитковості	
	9.3. Кількісний аналіз	
	9.4. Доходи й витрати	
	9.5. Рух грошових коштів	
	9.6. Баланси підприємства	
	9.7. Ризики	
	10. Додатки	

Джерело: [6, с. 71]

Згідно з призначенням бізнес-плану, його структура та зміст повинні мати таку форму, яка б максимально зацікавила потенційних партнерів та дозволила отримати найбільш повне уявлення про бізнес-ідею і перспективи їх участі у її реалізації. Чим більша фірма, тем складніше її функціональна діяльність, тим повніше розробка розділів плану. Склад і структура бізнес-плану також залежить від розмірів пропонованого ринку збуту, наявності конкурентів, а також перспективного росту створюваного підприємства.

Залежно від цілі складання бізнес-плану розділи можуть розроблятися з тим або іншим ступенем конкретизації. Не існує твердої форми й структури бізнес-плану. Підприємець повинен сам розробити свій власний, придатний саме для його діяльності, бізнес-план. Але, як правило, у розділах розкривається основна ідея й ціль бізнесу, специфіка послуги, оцінка ринку, стратегія поведінки фірми, виробнича структура і т.д.

Під час розробки бізнес-плану слід пам'ятати основні помилки, яких часто допускаються підприємства. Досвідчені експерти не рекомендують використовувати шаблони готових бізнес-планів, а складати власні, «з нуля», завдяки чому буде краще розуміння власних завдань та цілей. Створюючи бізнес-план «з нуля», автор зможе задати собі необхідні питання та максимально свідомо оцінити проект. При цьому варто пам'ятати, що на сьогодні існує безліч міжнародних стандартів та форм складання бізнес-планів, що дає можливість підприємцю самостійно скласти необхідний бізнес-план, не витрачаючись на дорогі послуги відповідних компаній та відповідати сучасним вимогам бізнес-планування [4, с.37].

Організація, відповідно до особливостей своєї діяльності та вимог замовника, має можливість обрати відповідну стандартну методику бізнес-планування (методичний підхід щодо розроблення бізнес-плану TACIS; ЄБРР; UNIDO, вітчизняні методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств та ін.) або методику, найбільш уніфіковану до специфіки свого проекту. При розв'язанні проблеми щодо вибору відповідної методики варто враховувати необхідність максимального зацікавлення потенційних партнерів у реалізації проекту. Тому тут важливо раціонально підійти не лише до виконання процедур з написання

проекту бізнес-плану, але й до організаційних процедур, процедур з планування, зі збору та оброблення інформації та із вивчення інтересів сторін, зацікавлених у бізнес-проекті, і їх узгодження. Системне використання наведених процедур з розроблення бізнес-плану у практичній діяльності організації сприятиме раціоналізації процесу бізнес-планування та забезпеченню результативності усього процесу [5, с.110].

Для малих підприємств актуальним є написання бізнес-плану без сторонньої допомоги, але з обов'язковим використанням загальноприйнятих стандартів та принципів бізнес-планування. На сьогодні існує багато міжнародних методик розроблення бізнес-планів, але ми поділяємо думку В.О.Короткової, яка стверджує, що для вітчизняних підприємств буде найбільш прийнятним застосування методики UNIDO (United nations industrial development organization), що стала в 1978 році загальноприйнятною в усьому світі [4, с.35].

Розглянувши основні особливості змісту бізнес-планування, можна стверджувати, що такий вид планової діяльності передбачає проведення комплексного аналізу ситуації, постановку цілей, вироблення стратегій і узгоджених програм дій, розподіл ресурсів відповідно до виявлених пріоритетами розвитку. Цей процес відіграє ключову роль у процесі управління стратегією розвитку підприємства. Це пояснюється тим, що якість викладення положень стратегії, відображених у розділах планового документа та їх зрозумілість виступають базовою умовою реалізації прийнятої програми розвитку суб'єкта господарювання [3, с.81].

Наявність обґрунтованого бізнес-плану сприяє залученню капіталу, визначенню планів на майбутнє, ретельному вивченню передбачуваних ризиків і можливих труднощів, які можуть перешкодити практичній реалізації бізнес-проекту. Його впровадження дозволить значно підвищити ефективність діяльності підприємства, конкурентоспроможність і скоротити витрати.

В умовах ринкової системи господарювання бізнес-план – це активний робочий інструмент управління, відправний пункт усієї планової та виконавчої діяльності підприємства. Бізнес-план дає змогу аналізувати, контролювати й оцінювати успішність діяльності в процесі реалізації підприємницького проекту, виявляти відхилення від плану та своєчасно коригувати напрямки розвитку бізнесу [2, с. 132].

Ефективний бізнес-план повинен вказати на ключові переваги проекту та причини, з яких користувачі повинні будуть платити за певну послугу або товар. При цьому інвесторам необхідно зазначити суму фінансових коштів, необхідних підприємству для старту, розширення або підтримки його поточної діяльності. Не варто забувати й про перспективи та можливості зростання, ризики та способи їх нівелювання, список членів команди, партнерів, конкурентів, а також діючих та потенційних клієнтів підприємства. Це надасть повну картину для інвесторів, що допоможе прийняти більш зважене рішення щодо фінансування того чи іншого проекту та можливих преференцій для них [4, с. 37].

Можна виділити три типи бізнес-планів, які використовуються у формальному процесі планування як функції та базової технології управління бізнесом: корпоративні (управлінські) бізнес-плани застосовуються для управління поточною діяльністю та розвитком підприємства; бізнес-плани проектів – спрямовані на планування та управління проектами, що реалізуються в рамках даного підприємства застосовуються для управління змінами на підприємстві; цільові бізнес-плани – спрямовані на прийняття окремих великих рішень, пов'язаних з управлінням бізнесом застосовуються для управління специфічними разовими завданнями в діяльності підприємства [3, с. 81].

Висновки. У загальному вигляді бізнес-планування передбачає рішення стратегічних і тактичних завдань, що стоять перед підприємством. Бізнес-планування є одним з найважливіших інструментів і механізмів управління підприємством, який зумовлює і прогнозує його ефективність в майбутньому. При цьому, бізнес-планування може бути як об'єктивною оцінкою власної підприємницької діяльності фірми, так і необхідним інструментом стратегічних проектно-інвестиційних рішень відповідно до потреб ринку і ситуації. В обох випадках бізнес-планування дозволяє максимально швидко і адекватно реагувати на зміни ринку, внутрішньої інфраструктури та сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

На наше переконання, в умовах постіндустріального динамічного суспільства, саме бізнес-планування може стати дієвим інструментом у стратегічному управлінні при боротьбі зі змінами та ключовою складовою формування успішної стратегії розвитку будь-якого підприємства.

Список використаних джерел

1. Бізнес-план : технологія розробки та обґрунтування : навчальний посібник / С.Ф. Покропивний, С.М. Соболев, Г.О. Швиданенко, О.Г. Дерев'яно. – К. : КНЕУ, 2002. – 379 с.
2. Данік Н.В. Бізнес-планування як інструмент здійснення фінансового менеджменту в сучасних умовах розвитку України / Данік Н.В. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Випуск 1. – С.129-133.
3. Діденко Є.О. Бізнес-планування та його роль у стратегічному управлінні підприємством / Є.О. Діденко, Б.С. Нянчур // Економіка та держава. – 2016. – № 12– С.78-81.
4. Короткова В.О. Особливості розроблення та презентації бізнес-планів / Короткова В.О. // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 14. – С.34-37.
5. Лаєрвіс Л.А. Бізнес-планування у діяльності організації: базові процедури та основні методичні підходи / Лаєрвіс Л.А. // Інноваційна економіка. Науково-виробничий 2013. – №10. – С.104-111.
6. Планування в підприємствах і організаціях споживчої кооперації: стан і перспективи розвитку: Монографія / Іванова В.В., Сидоренко-Мельник І.М., Фастовець А.А., Юрко І.В. / За ред. А.А. Фастовець. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2008. – 157 с.

7. Тарасюк Г.М. Бізнес-план : розробка, обґрунтування та аналіз : навч. посібник / Тарасюк Г.М. – К. : Каравела, 2006. – 280 с.

References

1. *Biznes-plan : tekhnolohiia rozrobky ta obgruntuvannia : navchalnyi posibnyk [Business plan: technology of development and substantiation]* / S.F. Pokropyvnyi, S.M. Sobol, H.O. Shvydanenko, O.H. Derev'ianko. – K. : KNEU, 2002. – 379 s.
2. Danik N.V. *Biznes-planuvannia yak instrument zdiisnennia finansovoho menedzhmentu v suchasnykh umovakh rozvytku Ukrainy [Business planning as an instrument of financial management in the current conditions of development of Ukraine]* // *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. – 2014. – Vypusk 1. – С.129-133
3. Didenko E.O., Nianchur B.S. *Biznes-planuvannia ta yoho rol u stratehichnomu upravlinni pidpriemstvom [Business Planning and its Role in Strategic Business Management]* // *Ekonomika ta derzhava*. – 2016. – №12– С.78-81
4. Korotkova V.O. *Osoblyvosti rozroblennia ta prezentatsii biznes-planiv [Features of developing and presenting business plans]* // *Investytsii: praktyka ta dosvid*. – 2013. – № 14. – С.34-37
5. Lavriv L.A. *Biznes-planuvannia u diialnosti orhanizatsii: bazovi protsedury ta osnovni metodychni pidkhody [Business planning in the organization: basic procedures and basic methodological approaches]* // *Innovatsiina ekonomika. Naukovo-vyrobnychy 2013*. - №10. – S.104-111
6. *Planuvannia v pidpriemstvakh i orhanizatsiakh spozhyvchoi kooperatsii: stan i perspektyvy rozvytku: Monohrafiia [Planning in enterprises and organizations of consumer co-operation: the state and prospects of development]*/ Ivanova V.V., Sydorenko-Melnyk I.M., Fastovets A.A., Yurko I.V. / *Za red. A.A. Fastovets*. – Poltava: RVTs PUSKU, 2008. – 157 s.
7. Tarasiuk H.M. *Biznes-plan : rozrobka, obgruntuvannia ta analiz : navch. posibnyk [Business plan: development, justification and analysis]* – K. : Karavela, 2006. – 280 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Різник В'ячеслав Володимирович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти

Різник Надія Анатоліївна – старший викладач кафедри професійної освіти

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».

вул. Миру 4, кв. 28, м. Переяслав-Хмельницький, 08400 Україна

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Резник Вячеслав Владимирович – кандидат педагогических наук, доцент кафедры профессионального образования

Резник Надежда Анатольевна – старший преподаватель кафедры профессионального образования

ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды».

ул. Мира 4, кв. 28 м. Переяслав-Хмельницкий, 08400 Украина

INFORMATION ABOUT AUTHORS

Vyacheslav Riznyk - PhD, Assistant Professor of Vocational Education

Nadiya Riznyk - Senior Lecturer of Vocational Education

SHEE «Pereiaslav-Khmelnyskyi SPU named Gryhoriy Skovoroda»

Str. Myru 4, r. 28, Pereiaslav-Khmelnyskyi, Ukraine 08400

УДК 338.43:504.062.2

DOI: 10.24411/2306–546X–2017–00029

ЕКОЛОГІЧНІ ОБМЕЖЕННЯ І РАЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

**Сакаль О.В.,
Коваленко А.О.**

Предмет дослідження – сукупність теоретичних і методичних аспектів та практичних заходів щодо врахування екологічних обмежень і раціональних можливостей аграрного зростання України у світлі концепції сталого розвитку.

Мета дослідження – обґрунтування екологічних обмежень і раціональних можливостей сталого розвитку аграрного сектора України.

Метод, методологія проведення роботи. Теоретичною основою дослідження є положення економічної теорії, економіки природокористування, теорії сталого розвитку, інституційного аналізу. Методологічну основу дослідження складає сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема, системний підхід, діалектичний метод пізнання та порівняльно-правовий аналіз, історичний підхід, метод причинно-наслідкових зв'язків, економіко-статистичні методи.

Результати роботи: здійснено структурування екологічних обмежень і раціональних можливостей аграрного зростання України у взаємозв'язку із Цілями сталого розвитку;

проаналізовано окремі параметри стану вітчизняного аграрного сектора; зроблено висновки і рекомендації щодо перспектив аграрного зростання України.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть знайти застосування у сфері економіки та державного управління у процесі прийняття рішень щодо розвитку аграрного сектора, раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища.

Висновки. Проведене дослідження свідчить про необхідність інтенсивнішого розвитку і модернізації вітчизняного продовольчого комплексу та виробництва агропродовольчої продукції з вищою часткою доданої вартості. Нами виділено види екологічних обмежень і раціональних можливостей аграрного зростання України. Зазначені обмеження і можливості сталого розвитку аграрного сектора України деталізуються в системі заходів стратегічного планування на різних рівнях економічного розвитку. Для належного освоєння раціональних можливостей аграрного зростання України необхідно розвивати інституціональне забезпечення інвестиційних проектів поглиблення переробки та освоювати усі можливі джерела фінансування сталого розвитку сільськогосподарського виробництва. Надмірна експортна орієнтація сільського господарства потребує заходів щодо впровадження структурних змін. Високий потенціал аграрної сфери потребує впровадження заходів раціонального землекористування та відновлення потенціалу родючості земель й запобігання її зниження.

Ключові слова: цілі сталого розвитку, екологічні обмеження, раціональні можливості, аграрний сектор.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ОГРАНИЧЕНИЯ И РАЦИОНАЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ

Сакаль О.В.,
Коваленко А.А.

Предмет исследования – совокупность теоретических и методических аспектов и практических мер по учету экологических ограничений и рациональных возможностей аграрного роста Украины в свете концепции устойчивого развития.

Цель исследования – обоснование экологических ограничений и рациональных возможностей устойчивого развития аграрного сектора Украины.

Метод, методология проведения работы. Теоретической основой исследования являются положения экономической теории, экономики природопользования, теории устойчивого развития, институционального анализа. Методологическую основу исследования составляет совокупность общенаучных и специальных методов, в частности, системный подход, диалектический метод познания и сравнительно-правовой анализ, исторический подход, метод причинно-следственных связей, экономико-статистические методы.

Результаты работы: осуществлена структуризация экологических ограничений и рациональных возможностей аграрного роста Украины во взаимосвязи с Целями устойчивого развития; проанализированы отдельные параметры состояния отечественного аграрного сектора; сделаны выводы и рекомендации относительно перспектив аграрного роста Украины.

Область применения результатов. Результаты исследования могут найти применение в сфере экономики и государственного управления в процессе принятия решений по развитию аграрного сектора, рационального природопользования и охраны окружающей среды.

Выводы. Проведенное исследование свидетельствует о необходимости более интенсивного развития и модернизации отечественного продовольственного комплекса и производства агропродовольственной продукции с более высокой долей добавленной стоимости. Нами выделены виды экологических ограничений и рациональных возможностей аграрного роста Украины. Указанные ограничения и возможности устойчивого развития аграрного сектора Украины детализируются в системе мер стратегического планирования на разных уровнях экономического развития. Для надлежащего освоения рациональных возможностей аграрного роста Украине необходимо развивать институциональное обеспечение инвестиционных проектов углубления переработки и осваивать все возможные источники финансирования устойчивого развития сельскохозяйственного производства. Чрезмерная экспортная ориентация сельского хозяйства требует мероприятий по внедрению структурных изменений. Высокий потенциал аграрной сферы требует внедрения мероприятий рационального землепользования и восстановления потенциала плодородия земель и предотвращения ее снижения.

Ключевые слова: цели устойчивого развития, экологические ограничения, рациональные возможности, аграрный сектор.

ENVIRONMENTAL CONSTRAINTS AND RATIONAL OPPORTUNITIES OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN AGRICULTURAL SECTOR

Sakal O.V.,
Kovalenko A.O.

Subject of research – a set of theoretical and methodological aspects and practical measures for taking into account environmental constraints and rational opportunities of agricultural growth of Ukraine in the light of the concept of sustainable development.

Purpose of the research – justification of environmental constraints and rational opportunities for sustainable development of the Ukrainian agricultural sector.

Method, methodology of work. Theoretical basis of the research are the terms of economics, environmental economics, theory of sustainable development, institutional analysis. The methodological basis of the research consists of a set of general scientific and special methods, in particular, a systematic approach, a dialectical method of cognition and comparative-legal analysis, a historical approach, a method of cause-effect relations, and economic and statistical methods.

Results of the research: structuring of environmental constraints and rational opportunities for agricultural growth of Ukraine in conjunction with Sustainable Development Goals is done; certain parameters of the state of the domestic agricultural sector are analysed; conclusions and recommendations regarding the prospects of agricultural growth of Ukraine are done.

Practical implications. Results of the research can be applied in the field of economics and public administration in the decision-making process for the development of the agricultural sector, rational nature use and environmental protection.

Conclusions. The research demonstrates the need for more intensive development and modernization domestic food complex and production of agri-food products with a higher share of added value. We have identified the types of environmental constraints and rational opportunities for agricultural growth of Ukraine. These constraints and opportunities for sustainable development of the Ukrainian agricultural sector are detailed in the system of strategic planning measures at different levels of economic development. For proper development of rational opportunities for agrarian growth of Ukraine it is necessary to develop institutional support for investment projects deep processing and explore all possible sources of financing for the sustainable development of agricultural production. Excessive export orientation of agriculture requires measures to implement structural changes. High potential of the agricultural sector requires the implementation of measures for rational land use and the restoration of the capacity of land fertility and the prevention of its reduction.

Keywords: sustainable Development Goals, environmental constraints and rational opportunities, agricultural sector.

Актуальність дослідження. Прогнозне збільшення населення планети до 9,5 млрд осіб до 2050 року може спричинити зростання демографічного тиску, підвищення споживчих очікувань і кліматичні зміни, що потребуватиме додаткового залучення природних ресурсів, а відтак і спричинить погіршення їх стану, особливо земель. Деградація земель становить пряму загрозу засобам існування мільярдів людей, добробут яких залежить від стану довкілля, тому це не автономна (приватна), а глобальна і комплексна проблема [1]. У зв'язку з цим дедалі частіше, як на місцевому, так і на глобальному рівнях, зусилля щодо створення «здорових» і стійких ландшафтів визнаються як вирішальний фактор економічного зростання і добробуту. У цьому світлі особливо актуальним є виділити екологічні обмеження і раціональні можливості аграрного зростання України.

Ступінь дослідження даної проблеми вченими. Наукова парадигма, передумови і проблеми сталого розвитку України з урахуванням природно-ресурсних обмежень та загострення екологічних і соціальних суперечностей, перспективні напрями переведення національного господарства на модель сталого розвитку, теоретико-методологічні засади функціонування господарських систем, сформованих на базі природно-ресурсних комплексів висвітлено у працях Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України висвітлено у публікаціях і наукових розробках Інституту аграрної економіки НААН України, зокрема у частині трансформації земельних відносин. Проблеми продовольчої безпеки, ефективності сільськогосподарських і продовольчих систем, перспективні шляхи та пріоритети підвищення продуктивності й сталості сільського господарства, досягнення відповідних Цілей сталого розвитку досліджено в доповідях і рекомендаціях Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (далі – ФАО).

Предмет дослідження – сукупність теоретичних і методичних аспектів та практичних заходів щодо врахування екологічних обмежень і раціональних можливостей аграрного зростання України у світлі концепції сталого розвитку.

Мета дослідження – обґрунтування екологічних обмежень і раціональних можливостей сталого розвитку аграрного сектора України. Зазначене обумовило виконання таких завдань: структуризація екологічних обмежень і раціональних можливостей аграрного зростання України у взаємозв'язку із Цілями сталого розвитку; аналіз окремих параметрів стану вітчизняного аграрного сектора; висновки і рекомендації щодо перспектив аграрного зростання України.

Методи дослідження. Теоретичною основою дослідження є положення економічної теорії, економіки природокористування, теорії сталого розвитку, інституційного аналізу. Методологічну основу дослідження складає сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема, системний підхід, діалектичний метод пізнання та порівняльно-правовий аналіз, історичний підхід, метод причинно-наслідкових зв'язків, економіко-статистичні методи.

Постановка проблеми. Не зважаючи на глибокі дослідження проблем і перспектив реформування земельних відносин в Україні, розвитку вітчизняного аграрного сектора відповідно до положень сталого розвитку, відсутнє комплексне системне дослідження екологічних обмежень і раціональних можливостей

аграрного зростання, залишаються відкритими проблема належного методологічного обґрунтування і прикладне завдання пошуку дієвих інструментів екологізації управління землегосподарськими системами в умовах поглиблення інституціональних перетворень у природно-ресурсній сфері.

Результати дослідження. «Здорові» екосистеми суші забезпечують істотний внесок у досягнення «Цілей сталого розвитку» («Глобальні цілі сталого розвитку») – показників майбутнього міжнародного розвитку, ухвалених Організацією Об'єднаних Націй на період 2015–2030 роки. Так, ціллю 2 «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства» передбачено, зокрема, до 2030 року подвоїти продуктивність сільського господарства і доходи дрібних виробників продовольства; забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування й упровадити методи ведення сільського господарства, які дозволяють підвищити життєстійкість і продуктивність та збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем, зміцнюють здатність адаптуватися до зміни клімату, екстремальних погодних явищ, засух, повеней та інших лих і поступово покращують якість земель та ґрунтів; до 2020 року забезпечити збереження генетичного різноманіття насіння і культивованих рослин, а також сільськогосподарських і домашніх тварин та відповідних ним диких видів, сприяти розширенню доступу до генетичних ресурсів і пов'язаних з ними традиційних знань та спільному використанню на справедливій і рівній основі вигод від їх застосування; збільшити інвестування, у тому числі шляхом активізації міжнародного співробітництва, в сільську інфраструктуру, сільськогосподарські дослідження й агропропаганду, розвиток технологій і створення генетичних банків рослин і тварин; усувати та припиняти введення торгових обмежень і виникнення викривлень на світових ринках сільськогосподарської продукції; вжити заходів для забезпечення належного функціонування ринків продовольчих товарів і продукції їх переробки та сприяти своєчасному доступу до ринкової інформації [2].

Досліджуючи екологічні обмеження і раціональні можливості аграрного зростання України, відзначимо, що ФАО розробила як міжсекторальні механізми, так і механізми, орієнтовані на конкретні сектори. Згодом ці механізми еволюціонували відповідно до змін міжнародної обстановки і з урахуванням зростання бази знань у міру появи таких нових інструментів, як механізми, підходи, заходи політики, методи і прийоми, які ФАО та її країни-члени розробляють з метою підвищення економічної, екологічної та соціальної сталості у сфері виробництва продовольства і ведення сільського господарства [3].

Через призму таких завдань виділяємо наступні екологічні обмеження і раціональні можливості аграрного зростання України (рис. 1). Вважаємо, що можливості економічного характеру за певних суспільно-політичних умов можуть виступати обмежувачами факторами аграрного зростання країни.

Рисунок 1. Екологічні обмеження і раціональні можливості аграрного зростання України.

Агрорландшафт – це комплексне поняття, що враховує взаємодію природного і антропогенного ландшафту. Саме від співвідношення цієї взаємодії залежить стійкість агрорландшафту. В Україні сформувалися два типи агрорландшафтів. Перший тип – степова зона України, що характеризується розлогими ланами, померезаними полезахисними лісосмугами, 80–90 % розораністю земельного фонду. Тут поширені монокультури, у помірних нормах застосовуються мінеральні добрива і хімічні засоби. Другий тип – зони Лісостепу і Полісся, які характеризується мозаїчним поширенням полів серед деревної рослинності, диференційованим вирощуванням сільськогосподарських культур, інтенсивним застосуванням мінеральних добрив і засобів захисту рослин. Таким ландшафтам притаманна значно вища продуктивність при збереженні природного продуктивного потенціалу. Агрорландшафти першого типу швидко наближаються до виробничих і біологічних бар'єрів, порушення яких погрожує кризою в сільському господарстві регіону [4]. Негативними безпосередніми наслідками антропогенної трансформації ландшафтів є [4]: дефрагментація природних та природно-антропогенних ландшафтів; втрата середовищ існування видів; втрата біологічного різноманіття; кількісне руйнування цінних елементів ландшафтів та їх компонентів; погіршення якісних характеристик компонентів ландшафтів.

На сьогодні для аграрного сектора економіки особливого значення набуває формування на довгострокову перспективу екологічно стійкого та ефективного агрорландшафту. Це означає, що агрорландшафт поряд із досягненням потенційної продуктивності повинен такою ж мірою виконувати захисні природоохоронні та естетичні функції. Цього можна досягти при створенні максимальної екологічної різноманітності території, що інтенсивно використовується. Така структура території дасть змогу протидіяти тим однобічним навантаженням, що виникають при її господарському освоєнні (обробіток ґрунту, внесення добрив, пестицидів тощо), тобто створити умови для запобігання ерозійних процесів, забруднення водоймищ і повітряного басейну, інакше кажучи, забезпечити екологічну стабільність ландшафту [4].

Агроекологічним обмеженням, що знижує продуктивність аграрного виробництва у довгостроковій перспективі, спричиняє нераціональне використання ґрунтів є необґрунтована структура посівів, що має місце в Україні протягом останнього десятиліття [5; 6]. Очевидно, що порушення встановлених вимог чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах спричиняє кон'юнктура ринку сільськогосподарської продукції (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка структури посівних площ основних сільськогосподарських культур в Україні

Усі категорії господарств	2000	2015	2016
Посівна площа – всього, тис. га	27173,3	26901,8	26775,6
Зернові та зернобобові культури	50,2 %	54,8 %	53,6 %
Пшениця	20,7 %	25,5 %	23,2 %
Ячмінь	14,7 %	10,5 %	10,7 %
Кукурудза на зерно	5,0 %	15,3 %	15,9 %
Технічні культури	15,4 %	31,0 %	32,3 %
Цукрові буряки (фабричні)	3,1 %	0,9 %	1,1 %
Соняшник на зерно	10,8 %	19,0 %	22,1 %
Картопля та овоче-баштанні культури	8,4%	6,8 %	6,8 %
Картопля	6,0 %	4,8 %	4,9 %
Овочі	2,0 %	1,7 %	1,6 %
Кормові культури	26,0 %	7,4 %	7,2 %

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

За існуючого рівня економічного розвитку в процесі формування структури посівних площ і порядку розміщення культур у сівозмінах слід керуватися матеріально-технічними можливостями конкретних виробників та необхідністю адаптації виробництва до природно-кліматичних умов регіонів [6].

Територія України характеризується високим показником сільськогосподарської освоєності (70,8 %), що значно перевищує екологічно обґрунтовані межі. Найбільший фонд орних земель мають області, розташовані в зоні Лісостепу та Степу, де розораність сільгоспугідь значно перевищує екологічно допустимі рівні, досягаючи 80 % і більше, а розораність сільгоспугідь Херсонської області досягла 90,2 %. Найменшою розораністю сільгоспугідь характеризуються області зони Полісся. У країні тільки 21,2 млн га (35,2 %) еколого стабілізуючих угідь [7, с. 134; 8].

Зміни форм господарювання і власності на землю, що стали основним змістом перетворень в аграрному секторі України в останні роки, негативно позначилися на родючості ґрунтів [9, с. 14, 16]. Основні причини зниження агрономічних властивостей ґрунту – це водна та вітрова ерозії, багаторазовий обробіток потужними і важкими тракторами і комбайнами. На території України нараховується 57,5 % ґрунтів, що страждають від ерозії. Щороку внаслідок ерозії кількість еродованих земель в Україні збільшується на 80–90 тис. га. При цьому втрачається приблизно 11 млн тонн гумусу. Переуцільнення ґрунтів охоплює близько 39 % орних земель. Приблизно 20,0 % ґрунтів в Україні забруднені, 17,7 % – підкислені, 3,7 % – підлужені та 2,8 % – засолені. Дефляційно небезпечні ґрунти становлять 33,4 % від загальної площі сільськогосподарських угідь, у тому числі піддані водній ерозії 22,9 %, вітровій 2,9 % та вітровій і водній – 3,5

% [7, с. 136–137]. В Україні до 30–60 % земель, залежно від регіону, знаходиться на схилах. Погіршені умови ґрунтоутворення на них унаслідок акумуляції водного режиму зумовлюють на 15–50 % зниження їхньої родючості. Реорганізація землевпорядкування в ході проведення земельної реформи призвела до збільшення кількості меж, доріг тощо як штучних рубежів на шляху природного скидання поверхневого стоку, що обумовлює посилення водної ерозії [9, с. 13].

Основною причиною від'ємного балансу гумусу є надзвичайно низькі обсяги внесення добрив (рис. 2).

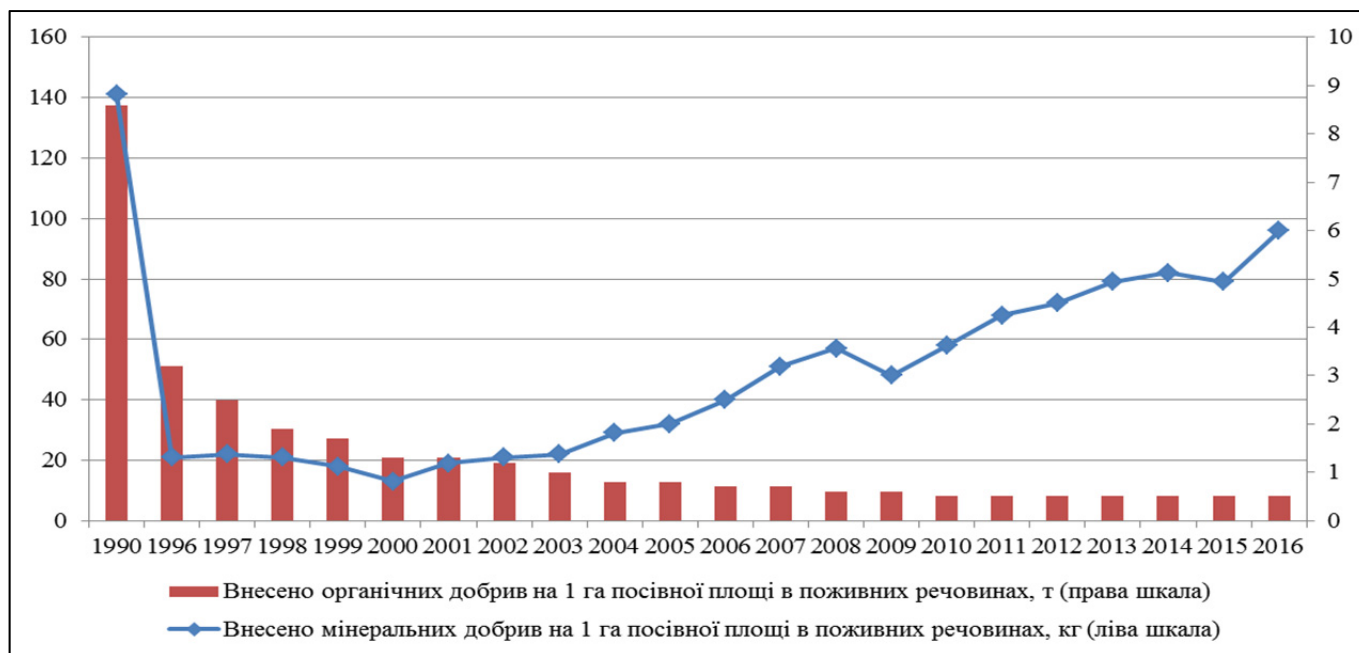

Рисунок 2. Динаміка обсягів внесення мінеральних і органічних добрив під посіви сільськогосподарських культур протягом 1990–2016 рр.

Джерело: за даними Державної служби статистики України. Дані за 2014–2015 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Узагальнюючи, основними чинниками зниження родючості ґрунтів є [7, с. 140]: низькі норми внесення мінеральних і, особливо, органічних добрив; призупинення заходів з хімічної меліорації ґрунтів (вапнування, гіпсування); недотримання при вирощуванні сільськогосподарських культур сівозмінних вимог; недотримання протиерозійних заходів; використання надважкої сільськогосподарської техніки.

При цьому головною причиною загострення цієї проблеми в Україні є призупинення (фактично з 1991 р.) дії державної і обласних програм охорони земель. На жаль, проблемі моніторингу стану ґрунтів в Україні не приділяється належної уваги. Через брак фінансування не ведуться повноцінні дослідження розповсюдження, причин виникнення і шляхів усунення деградації. Не опрацьовано дієвих контрольних заходів. У суспільстві не створено атмосфери максимального сприяння збереженню ґрунтового покриву як незамінного національного надбання [9].

Окремим аспектом екологічних обмежень і раціональних можливостей аграрного зростання України є забруднення ґрунтів. У 2014 р. вибірковими обстеженнями для визначення вмісту залишкових кількостей пестицидів були охоплені сільськогосподарські угіддя 28 районів 14 областей України. На території сільгоспугідь України, що обстежувались, середній вміст залишкових кількостей дихлордифенілтрихлоретану в ґрунтах був значно нижчий рівня допустимих граничних значень. Залишкових кількостей гексахлорциклогексану в пробах ґрунтів усіх обстежених областей не виявлено. Мали місце одиничні випадки забруднення ґрунтів пестицидами. Вміст нітратів у ґрунтах сільгоспугідь у цілому був нижчий рівня ГДК [7, с. 135–136]. Зазначене свідчить про поступовий перехід агропромисловців на використання безпечніших хімічних засобів захисту рослин, що сприяє зменшенню забруднення ґрунтів і рослинної продукції [10].

Враховуючи зобов'язання України в рамках виконання положень Угоди про асоціацію Україною та ЄС, а також, зокрема Регламент ЄС № 396/2005 Європейського Парламенту та Ради від 23.02.2005 р., що встановлює максимальні рівні залишків пестицидів у харчових продуктах харчування та кормах рослинного і тваринного походження, тенденцію зниження рівня вмісту пестицидів у ґрунтах сільгоспугідь України можна оцінювати як одну з передумов аграрного зростання.

Упровадження науково обґрунтованої структури посівів та використання раціональних сівозмін, оптимального співвідношення вирощуваних культур забезпечить еколого-економічну ефективність вирішення проаналізованих екологічних обмежень. У сучасних умовах господарювання суб'єкти господарювання заходи з охорони та підвищення родючості ґрунтів впроваджують власне шляхом розроблення проєктів землеустрою, що

забезпечує економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь [11]. У великих за площею господарствах доцільними є сівозміни довгої ротації, оскільки вони забезпечують за порівняно менші виробничі витрати повну маневреність розміщення культур залежно від ґрунтово-ландшафтних чинників, повніше використання біокліматичного потенціалу місцевості, поліпшення й охорону родючості ґрунтів. Тоді як для невеликих за площею господарств пропонують оптимальну форму організації території землекористування на основі запровадження вузькоспеціалізованих сівозмін короткої ротації за науково обґрунтованими принципом розміщення і чергування культур за законами плодозміни [12].

У розвитку агропромислового комплексу у зонах осушення та зрошення визначальну роль відіграють загальнодержавні й міжгосподарські меліоративні системи, які характеризуються незадовільним станом. На сьогодні відбувся демонтаж значної кількості об'єктів, які до 1990-х років забезпечували науково обґрунтований гідрологічний режим у зонах активних осушувальних меліорацій та розвиток сільськогосподарського виробництва на основі зрошувального землеробства, що призвело до того, що значні площі осушених та зрошуваних земель були виведені з продуктивного господарського обороту [13].

Спостерігається заміна автохтонного культурного генетичного різноманіття внаслідок зростаючого імпорту свійських порід тварин та сортів рослин. Приватизація і освоєння все більших територій, раніше зайнятих дикими ценозами, особливо по берегах річок, на узбережжях морів, веде до зменшення кількості видів, споріднених культурним рослинам. Відбувається збільшення кількості інвазійних видів тварин і рослин. Відзначимо, що Україна приєдналася до зобов'язань щодо контролю за розповсюдженням інвазійних видів у сільськогосподарській діяльності (карантин рослин, риборозведення), аквакультури та лісовому господарстві [8].

Як один із напрямів аграрного зростання слід розглядати розвиток органічного землеробства в Україні, яке відіграє ключову роль в переході суспільства до «зеленої» економіки. Рушійною силою розвитку органічного сільського господарства, насамперед, є зовнішній ринок. Однак для того, щоб органічне сільське господарство розвивалося, втілюючи весь спектр еколого-економічних переваг такого виробництва, пропонується його розглядати як основний напрям у сільськогосподарській політиці, як її ключову стратегію [14, с. 8]. У дослідженнях [14; 15] відзначено, що постановка мети зростання сільськогосподарських угідь для органічного виробництва від 5 до 10 % протягом десяти років підвищує інвестиційну привабливість галузі. Дані Міжнародної федерації руху органічного сільського господарства (IFOAM) свідчать про ріст інтересу до такого виробництва і продукції (рис. 3).

За оперативними даними Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>) у січні–березні 2017 р. індекс сільськогосподарської продукції порівняно із січнем–березнем 2016 р. становив 99,2 %. У 2016 р. індекс сільськогосподарської продукції порівняно з 2015 р. становив 106,1 %. За попередніми підсумками у 2016 р. рівень рентабельності виробництва підприємствами продукції сільського господарства порівняно з попереднім роком знизився й у цілому склав 37,3 % (у 2015 р. – 45,6 %), у тому числі виробництва продукції рослинництва – 44,3 % (у 2015 р. – 50,6 %), продукції тваринництва – 7,7 % (у 2015 р. – 22,1 %).

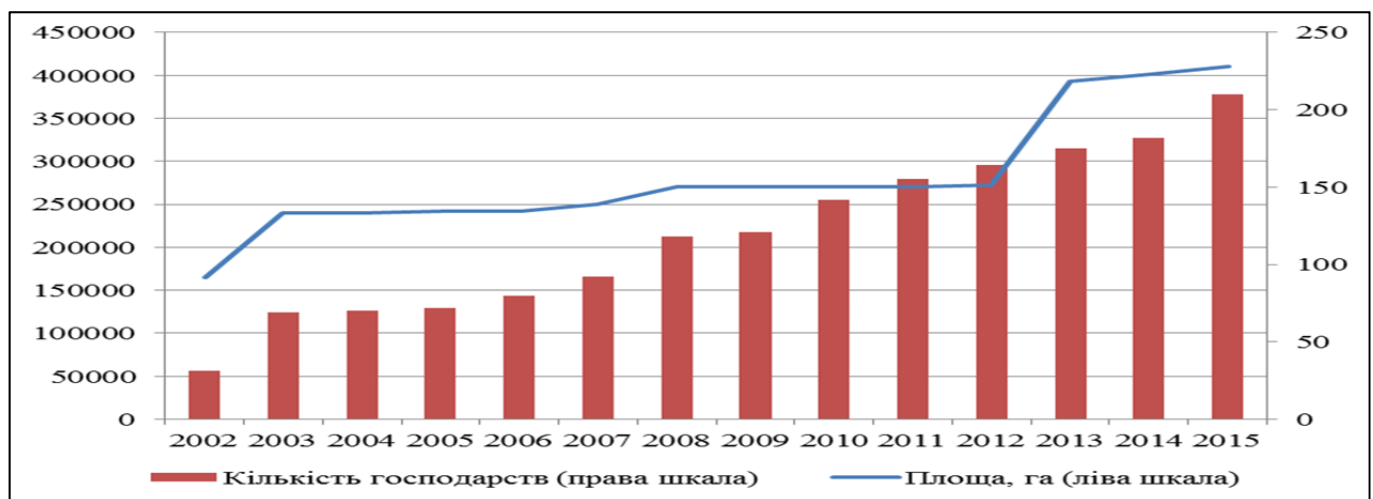

Рисунок 3. Динаміка площі органічних сільськогосподарських угідь і кількості органічних господарств в Україні протягом 2002–2015 рр.

Джерело: [15].

Незадовільна тенденція, що намітилася в 2017 р. у сільському господарстві країни, потребує оперативних заходів щодо врегулювання, враховуючи значний потенціал нарощення виробництва агропродовольчої продукції з вищою доданою вартістю. Однак порівняно низький рівень собівартості виробництва продукції сільського господарства обумовлює інтерес країн ЄС на неї, що пов'язано також із Угодою про асоціацію між ЄС та Україною.

Угода про асоціацію між ЄС та Україною передбачає застосування тарифних квот для певних «чутливих» товарів, зокрема агропродовольчих. За низкою товарів Україна у 2014–2015 рр. не використала квот, або використала менше 30 %. Основними причинами невикористання тарифних квот Україною є [16–18]: безпека харчових продуктів (стосовно свинини), недотримання стандартів санітарних і фітосанітарних заходів (стосовно молока та молочних продуктів, яловичини, столових яєць); недостатнє внутрішнє виробництво (стосовно крохмалю, цукрових сиропів, часнику, грибів); експорт в інші країни (стосовно ячменю, цигарок, висівок); низький попит в ЄС (аспект конкурентоспроможності) (стосовно м'яса птиці (тушки бройлерів), крохмалю, етанолу); відсутність торговельних партнерів в ЄС (стосовно цукру).

Висновки. Проведене дослідження свідчить про необхідність інтенсивнішого розвитку і модернізації вітчизняного продовольчого комплексу та виробництва агропродовольчої продукції з вищою часткою доданої вартості. Нами виділено види екологічних обмежень (порушення структури агроландшафтів; недотримання сівозмін, монокультури, скорочення агробіорізноманіття; несприятливі ґрунтові процеси; недостатні обсяги внесення мінеральних і органічних добрив; незадовільний стан меліоративних систем; поширення інвазійних видів) і раціональних можливостей (економічного характеру: розширення доступу до світових ринків сільськогосподарської продукції, динаміка цін на продовольство, прогрес у техніко-технологічному оснащенні; екологічного характеру: сприятливі природно-кліматичні умови, потенціал родючості ґрунтів, зниження рівня їх забруднення, сприятливі умови для органічного виробництва) аграрного зростання в Україні. Зазначені екологічні обмеження і раціональні можливості сталого розвитку аграрного сектора України деталізуються в системі заходів стратегічного планування на різних рівнях економічного розвитку. Для належного освоєння раціональних можливостей аграрного зростання Україні необхідно розвивати інституціональне забезпечення інвестиційних проектів поглиблення переробки та освоювати усі можливі джерела фінансування сталого розвитку сільськогосподарського виробництва. Надмірна експортна орієнтація сільського господарства потребує заходів щодо впровадження структурних змін. Високий потенціал аграрної сфери потребує впровадження заходів раціонального землекористування та відновлення потенціалу родючості земель й запобігання її зниження.

Список використаних джерел

1. *Reaping The Rewards: Financing Land Degradation Neutrality / United Nations Convention to Combat Desertification, 2015.* – 32 p.
2. Цілі сталого розвитку 2016–2030 [Електронний ресурс] / Представництво ООН в Україні. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitia/tsili-staloho-rozvytku>.
3. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН – офіційна веб-сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/sustainability/frameworks-approaches/ru/>.
4. Каленська О. Агроландшафти: поняття, суб'єкти і фактори трансформації / О. Каленська, О. Сакаль // *Економіст.* – 2015. – № 3. – С. 26–29.
5. Зубець М.В. Методичні рекомендації щодо оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівозмінах різних ґрунтово-кліматичних зон України [Електронний ресурс] / М.В. Зубець, В.П. Ситник, М.Д. Безуглий // Міністерство аграрної політики України, УААН. – Київ, 2008. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0440555-08>.
6. Методичні рекомендації щодо оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівозмінах різних ґрунтово-кліматичних зон України [Електронний ресурс]: затверджено наказом Мінагрополітики, УААН від 18.07.2008 № 440/71. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-rozroblenn-doc164419.html>.
7. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2014 році. – К. : Міністерство екології та природних ресурсів України, ФОП Грінь Д.С. – 2016. – 350 с.
8. П'ятий національний звіт України про виконання положень Конвенції про біорізноманіття / Міністерство екології та природних ресурсів України. – Київ, 2015. – 68 с.
9. Національна доповідь про стан родючості ґрунтів України. – К. : ТОВ «ВИК-ПРИНТ», 2010. – 111 с.
10. Екологічний стан ґрунтів України / [Балюк С.А., Медведєв В.В., Мірошніченко М.М. та ін.] // *Український географічний журнал.* – 2012. – № 2. – С. 38–42.
11. Про затвердження Порядку розроблення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 02 листопада 2011 р. № 1134; редакція від 12.10.2016. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1134-2011-%D0%BF>.
12. Шувар І.А. Короткоротаційні сівозміни та беззмінно [Електронний ресурс] / І.А. Шувар, Б.І. Бінерт, В.Я. Іванюк // *Агробізнес сьогодні.* – 2015. – № 5(300). – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/agronomiia-siogodni/2889-korotkorotatsiini-sivozminy-ta-bezzminno.html>.
13. Андрощук І. Інвестиційне забезпечення меліоративних заходів: національний та регіональний контекст / І. Андрощук // *Економіка природокористування і охорони довкілля: [зб. наук. пр.] / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України».* – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. – С. 67–70.
14. *Органическое сельское хозяйство: шаг стран Восточной Европы, Кавказа и Центральной Азии навстречу «зеленой» экономике. Примеры из Армении, Молдовы и Украины / ЮНЕП, 2011.* – 56 с.

15. *Organic in Ukraine* [Електронний ресурс] / Федерація органічного руху України. – Режим доступу: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>.

16. Мовчан В. Тарифні квоти ЄС на імпорт з України [Електронний ресурс] / В. Мовчан, І. Коссе, Р. Джуччі. – Берлін/Київ, 2015. – 11 с. – Режим доступу: http://www.beratergruppe-ukraine.de/wordpress/wp-content/uploads/2014/06/PB_06_2015_ukr.pdf.

17. Автономні торговельні преференції ЄС: вплив на український експорт / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Міжнародний фонд «Відродження». – Київ, 2015. – 43 с.

18. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості : наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця та чл.-кор. НААН України Т.О. Осташко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2016. – 184 с.

References

1. *Reaping The Rewards: Financing Land Degradation Neutrality / United Nations Convention to Combat Desertification*, 2015. – 32 p.

2. *Tsili staloho rozvytku 2016–2030 [Sustainable Development Goals 2016-2030]*. <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

3. *Prodovol'cha ta sil's'kohospodars'ka orhanizatsiia OON [Food and Agriculture Organization of the United Nations]*. <http://www.fao.org/sustainability/frameworks-approaches/ru/>.

4. Kalens'ka O., Sakal' O. *Ahrolandshafty: poniattia, sub'iekty i faktory transformatsii [Agrolandscapes: concept, actors and factors of transformation]*. *Ekonomist [Economist]*. no. 3 (2015): 26–29. (P. 29).

5. Zubets' M.V., Sytnyk V.P., Bezuhlyj M D. *Metodychni rekomendatsii schodo optymal'noho spivvidnoshennia sil's'kohospodars'kykh kul'tur u sivozminakh riznykh gruntovo-klimatychnykh zon Ukrainy [Methodical recommendations on optimal correlation of crops in crop rotation of different soil-climatic zones of Ukraine]*. <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0440555-08>.

6. *Nakaz Minahropolityky, UAAN «Metodychni rekomendatsii schodo optymal'noho spivvidnoshennia sil's'kohospodars'kykh kul'tur u sivozminakh riznykh gruntovo-klimatychnykh zon Ukrainy» [Order of the Ministry of Agrarian Policy, UAAS «Methodical recommendations on optimal correlation of crops in crop rotation of different soil-climatic zones of Ukraine»]*. <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-rozroblenn-doc164419.html/>.

7. *Natsional'na dopovid' pro stan navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyscha v Ukraini u 2014 rotsi [National report on the state of the environment in Ukraine in 2014]*. K.: Ministerstvo ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy, FOP Hrin' D.S., 2016. 350 p.

8. *P'iatyj natsional'nyj zvit Ukrainy pro vykonannia polozhen' Konventsii pro bioriznomanittia [Fifth National Report of Ukraine on implementation of provisions of the Convention on Biological Diversity]*. K., 2015. 68 p.

9. *Natsional'na dopovid' pro stan rodiuchosti gruntiv Ukrainy [National report on soil fertility in Ukraine]*. K.: TOV «VYK-PRYNT», 2010. 111 p.

10. Baliuk S.A., Medvediev V.V., Miroshnychenko M.M. et al. *Ekolohichnyj stan gruntiv Ukrainy [Environmental state of soils in Ukraine]*. *Ukrains'kyj heohrafichnyj zhurnal [Ukrainian Geographical Journal]*, no 2 (2012): 38–42. (P. 42).

11. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia proektiv zemleustroi, scho zabezpechuiut' ekoloho-ekonomichne obgruntuvannia sivozminy ta vporiadkuvannia uhid'» [The resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Procedure for the development of land management projects that provide ecological and economic rationale for crop rotation and landscaping»]* <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1134-2011-%D0%BF>.

12. Shuvar I.A., Binert B.I., Ivaniuk V.Ya. *Korotkorotatsijni sivozminy ta bezzminno [Shorter crop rotation and invariably]*. *Ahrobiznes s'ohodni [Agribusiness today]*, no 5(300) (2015). <http://www.agro-business.com.ua/agronomiia-siogodni/2889-korotkorotatsiini-sivozminy-ta-bezzminno.html>.

13. Androschuk I. *Investytsijne zabezpechennia melioratyvnykh zakhodiv: natsional'nyj ta rehional'nyj kontekst [Investment providing of meliorative measures: national and regional framework]*. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia [Environmental economics and environmental protection]*. K.: DU IEPSR NAN Ukrainy, 2015. Pp. 67–70.

14. *Organicheskoe sel'skoe hozjajstvo: shag stran Vostochnoj Evropy, Kavkaza i Central'noj Azii navstrechu «zelenoj» jekonomike. Primery iz Armenii, Moldovy i Ukrainy [Organic agriculture: the step of the countries of Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia towards a «green» economy. Examples from Armenia, Moldova and Ukraine]*. UNEP, 2011. 56 p.

15. *Orhanik v Ukraini [Organic in Ukraine]*. <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>.

16. Мовчан В., Коссе І., Джуччі Р. Тарифні квоти ЄС на імпорт з України [EU tariff quotas for imports from Ukraine]. http://www.beratergruppe-ukraine.de/wordpress/wp-content/uploads/2014/06/PB_06_2015_ukr.pdf.

17. *Avtonomni torhovel'ni preferentsii YeS: vplyv na ukrains'kyj eksport [EU stand-alone trade preferences: impact on Ukrainian exports]*. Kyiv, 2015. 43 p.

18. *Implementatsiia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS: ekonomichni vyklyky ta novi mozhlyvosti [Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU: economic challenges and new opportunities]* za red. akad. NAN Ukrainy V. M. Hejtsia ta chl.-kor. NAAN Ukrainy T. O. Ostashko [Eds. V.M. Heiets', T. O. Ostashko]. K., 2016. 184 p.

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Сакаль Оксана Володимирівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, докторант
e-mail: o_sakal@ukr.net

Коваленко Андрій Олексійович, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, учений секретар

e-mail: A.Kovalenko@nas.gov.ua

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

бульвар Тараса Шевченка, 60, м. Київ, 01032, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Сакаль Оксана Владимировна, кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, докторант
e-mail: o_sakal@ukr.net

Коваленко Андрей Алексеевич, кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, учений секретарь

e-mail: A.Kovalenko@nas.gov.ua

Государственное учреждение «Институт экономики природопользования и устойчивого развития Национальной академии наук Украины»

бульвар Тараса Шевченка, 60, г. Киев, 01032, Украина

DATA ABOUT AUTHORS

Sakal Oksana Volodymyrivna, Ph.D. (Econ.), Senior Researcher, Doctoral Candidate
e-mail: o_sakal@ukr.net

Kovalenko Andrii Oleksiiovych, Ph.D. (Econ.), Senior Researcher, Learned Secretary
e-mail: A.Kovalenko@nas.gov.ua

Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development National Academy of Sciences of Ukraine»

boulevard Tarasa Shevchenka, 60, Kyiv, 01032, Ukraine

Рецензент: Бистряков Ігор Костянтинович, заступник директора інституту з наукової роботи, доктор економічних наук, професор, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України».

УДК 330.43: 330.341.1

DOI: 10.24411/2306-546X-2017-00028

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Семененко О.Г.

Метою роботи є аналіз інноваційної діяльності промисловості України за останні сім років, розглянуто тенденції розвитку та методики оцінки інноваційної діяльності промислових підприємств.

Методи, що були використані в процесі дослідження. Застосовано системний підхід та методології економічного, статистичного та економіко-математичного аналізу для вивчення тенденцій інноваційного розвитку в промисловому секторі економіки країни.

Результати роботи. Стабільне економічне зростання та підвищення конкурентоздатності підприємств промисловості можливе лише за умови ефективного використання інноваційних ресурсів, економіки знань, впровадження сучасних наукомістких технологій, розробки якісно нової продукції, створення інновацій. Ці обставини вимагають створення науково-обґрунтованих методик оцінки інноваційної діяльності. Моніторинг ефективності інноваційної діяльності важливий не тільки для виявлення позиції галузей на конкретних ринках і у світовій економіці взагалі, але для оптимізації ресурсного потенціалу в процесі впровадження інновацій. Оцінка інноваційної діяльності дозволяє зменшити ризики та скорегувати напрями інвестиційної політики, як на рівні окремого підприємства, так і на рівні держави.

Висновки. Оцінка інноваційної діяльності промислових підприємства є важливою складовою моніторингу та прогнозування інноваційного потенціалу, економічної ефективності інновацій для виявлення проблемних секторів, ризиків та перспектив реалізації інноваційних проектів в одному з найважливіших секторів економіки. Розглянутий узагальнений алгоритмічний підхід до розрахунку інтегрального показника інноваційної діяльності підприємств промисловості дозволяє акумулювати декілька методик економіко-математичного аналізу, що суттєво не змінює результати дослідження але полегшує розрахункові завдання.

Ключові слова. промисловість, інноваційна діяльність, оцінка, інтегральний показник, методологія, прогноз.

ОЦЕНКА ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

Семененко Е.Г.

Целью работы является анализ инновационной деятельности промышленности Украины за последние семь лет, рассмотрены тенденции развития и методика оценки инновационной деятельности промышленных предприятий.

Методы, которые были использованы в процессе исследования. Применен системный подход и методологии экономического, статистического и экономико-математического анализа для изучения тенденций инновационного развития в промышленном секторе экономики страны.

Результаты работы. Стабильный рост и повышение конкурентоспособности предприятий промышленности возможно лишь при условии эффективного использования инновационных ресурсов, экономики знаний, внедрения современных наукоемких технологий, разработки качественно новой продукции, создание инноваций. Эти обстоятельства требуют создания научно обоснованных методик оценки инновационной деятельности. Мониторинг эффективности инновационной деятельности важен не только для выявления позиции отраслей на конкретных рынках и в мировой экономике вообще, но и для оптимизации ресурсного потенциала в процессе внедрения инноваций. Оценка инновационной деятельности позволяет уменьшить риски и скорректировать направления инвестиционной политики, как на уровне отдельного предприятия, так и на уровне государства.

Выводы. Оценка инновационной деятельности промышленных предприятия является важной составляющей мониторинга и прогнозирования инновационного потенциала, экономической эффективности инноваций, для выявления проблемных секторов, рисков и перспектив реализации инновационных проектов в одном из важнейших секторов экономики. Рассмотрен обобщенный алгоритмический подход к расчету интегрального показателя инновационной деятельности предприятий промышленности позволяет аккумулировать несколько методик экономико-математического анализа, существенно не изменяет результаты исследования, но облегчает расчетные задачи.

Ключевые слова. промышленность, инновационная деятельность, оценка, интегральный показатель, методология, прогноз.

ESTIMATION OF INNOVATION ACTIVITIES OF THE UKRAINE INDUSTRY

Semenenko E.H.

The aim of this work is to analyse of innovative activity of the industry in Ukraine for the last seven years, the article considers the trends of development and assessment methodology in relation to innovation activity of industrial enterprises.

The methods used in the research process. Applied a systematic approach and methodology of economic, statistical and economic-mathematical analysis to study trends of innovative development in the industrial sector of the economy.

The results of the work. Stable economic growth and increase of competitiveness of industrial enterprises is possible only under condition of effective use of innovative resources, knowledge economy, implementation of modern high technologies, developing entirely new products, the creation of innovation. These conditions require the creation of evidence-based methods of assessing innovation. Monitoring of efficiency of innovative activity is important not only to identify the position of industries in specific markets and the global economy in General, but to optimize the resource potential in the innovation process. Evaluation of innovation activities allows to reduce risks and to adjust directions of investment policy at the level of individual enterprises and at the State level.

Conclusions. Rating of industrial enterprises innovative activity is an important component of monitoring and forecasting innovative potential, economic efficiency of innovation and identification of problem areas, risks and prospects related to implementation of innovative projects in one of the most important sectors of the economy. Generic algorithmic approach to the calculation of the integral index for innovation activities of industrial enterprises, described in the article, allows accumulating several methods of economic and mathematical analysis, which does not significantly change the results of the study but simplifies calculations.

Key words. Industry, innovation activity, estimation, integral index, methodology, forecast.

Presentation of the main materials. For Ukraine, the idea of development of innovation activities is extremely important, because the problem of increasing production efficiency is relevant for each business structure and industry branch. Innovations in the industry play a significant role in the process of improving the competitiveness of the economy. Ukraine Industry employs more than 1/4 of the population and generates more than 40% of GDP. Innovative development provides businesses with the opportunity to obtain significant revenues which become the source of GDP generation and fill the budgets at all levels through distribution process. However, GDP growth due to new technology is a mere, comprising 0.7%, while the European average percentage is 25-35% and China reached 40% [1, p. 35].

Evaluation (economic, political) of innovations efficiency plays an important role for strategic planning and forecasting of innovative development for the country and certain branches of the industry in general.

In recent years the economy of Ukraine shows long-term dynamics of economic downturn. However, according to the Ministry of Finance, in 2016 GDP growth was at the level 2.3%. The volume of industrial production increased by 2.1

%, agricultural products - by 6.1%, retail –by 4%. However, statistics demonstrate that economic growth is driven mainly by extensive factors and current economic situation does not provide sustainable economic development.

General dynamics of the main indicators of innovation activity for 2010-2016is presented in table 1.

Table 1. Dynamics of the main indicators of innovation activity of industrial enterprises for 2010-2016.

Directions of innovation activity	2010		2013		2014		2015		2016		The growth rate 2016 to 2010, %	The growth rate 2015 to 2014, %
	Total	Share in the total number of industrial enterprises, %	Total	Share in the total number of industrial enterprises, %	Total	Share in the total number of industrial enterprises, %	Total	Share in the total number of industrial enterprises, %	Total	Share in the total number of industrial enterprises, %		
Number of enterprises engaged in innovation activity	1462	13,8	1715	16,8	1609	16,1	824	17,3	834	18,9	-43,0	1,2
Including spending on												
Internal research and development	224	2,1	215	2,1	189	1,9	151	3,2	232	5,2	3,6	53,6
External research and development	124	1,2	114	1,1	94	0,9	70	1,5	103	2,3	-16,9	47,1
Purchase of machinery, equipment and software	840	7,9	1082	10,6	993	9,9	467	9,8	590	13,3	-29,8	26,3
Acquisition of other external knowledge	100	0,9	85	0,8	83	0,8	32	0,7	74	1,72	-26,0	131,3
Other directions	194	1,8	1,8	165	140	1,4	210	4,4	368	8,3	89,7	75,2
Number of industrial enterprises implementing innovations	1217	11,5	1312	12,9	1208	12,1	723	15,2	735	16,6	-39,6	1,7
Including implementing of												
Innovative processes	522	4,9	557	5,5	459	4,6	400	8,4	526	11,9	0,8	31,5
Low-waste, resource-saving	203	1,9	194	1,9	141	1,4	155	3,3	235	5,3	15,8	51,6
Innovative products	615	5,8	683	6,7	600	6	414	8,7	529	11,9	-14,0	27,8
New types of machinery, equipment, appliances, apparatus	194	1,8	174	1,7	164	1,6	162	3,4	166	3,7	-14,4	2,5

Source:[3,4,5].

In 2016, innovative activity in the industry engaged 834 enterprises or 18.9% of the total. In comparison with 2015, their number increased by 1.2%. For seven years the number of organizations engaged in innovation activities decreased by 43%. 88,1% of innovation-active industrial enterprises (or 16.6% of the surveyed industrial enterprises) implemented innovations in 2016. In comparison with 2015, their number also increased by 1.7%, but from 2010 to 2016, the number of innovation-active enterprises decreased by 482 organizations (39,6% of the total number of industrial enterprises of Ukraine).

Over the past two years leaders in the number of implemented innovations were companies of Zaporizhia, Lviv, Kharkiv, Dnipropetrovsk regions and Kyiv city. By types of economic activity, the best indicators of innovations implementation had enterprises which produce: machinery and equipment not attributed to other groups, foodstuff, and metallurgical production.

In 2015 innovative products represented 1.4% of the total volume of industrial production. In 2014, the share was 2.5% and in 2013 – 5.6% [3,4,5].

Analysis of dynamics of financing the innovation activities showed that it has increased over the five years in all directions by 18% in average.

Table 2. Sources of financing of innovation activities from 2010 to 2016

Years	Total costs, kUAH	Source of financing							
		Ownfunds		State budget		Foreign investors		Other sources	
		kUAH	% of total costs	kUAH	% of total costs	kUAH	% of total costs	kUAH	% of total costs
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	13813,7	13427	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	23229,5	22036	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3

Source: [3,4,5]

Amount of financing in 2016 comparing with previous period increased almost twice mainly due to increase of own contributions by industrial enterprises. We can also observe positive trend of increasing the share of State budget in financing compared to 2015 by three times. However, the amount of state financing is two times less than in 2014.

In the structure of financing of innovation activity there is a steady tendency to increase the share of own funds (from 59.4% in 2010 to 94.9% in 2016).

The largest increase in 2015 compared to 2014 and 2010 was seen in own funds of enterprises – they increased by 2.5 times. Decreased financing: by 95.7% - funds from non-profit organizations, by 20.2% - funds from the higher education sector and by 4% from foreign investors. In 2016 the share of foreign capital was the lowest for the last seven years.

In 2015 compared with 2014, on the contrary, the share of foreign investment increased by 8.8%. Analysis of the data provided in table 2 shows that science, as well as existing and new progressive technologies, remains undemand in Ukraine, despite the fact that today innovation activity is of top-priority importance.

The matter of security and wealth is being increasingly considered worldwide as a matter of access to new technologies and information. Stimulation of innovation process helps to keep the status of influential State. It is an urgent demand of the economy and human development. The analysis showed the absence of systematic State support and effective strategy development of scientific research, including those related to innovation.

Big Science in the leading countries of the world is being considered in the following chain: science - innovation - real economy. In market conditions the main engine of the movement through this chain is intellectual property – its protection, management and commercialization. Today in Ukraine it is difficult to raise funds for science and innovation, to create conditions for attraction of investment into new domestic technology. At the same time, there is continuous growth of knowledge-based products all over the world and commercial success of the launched products is more and more based on the new knowledge [10].

One of the factors of innovation activity is the end result – sales income. Calculation of dynamics of the sales income from innovation activity for industrial enterprises in Ukraine performed based on the data from [4,5,6] is presented in Fig. 1.

The total volume of innovative products sold in 2015 compared to 2014 decreased by 2618,9 mUAH, including the products which were new on the market increased by 3% (218 mUAH), and the products which were new only for the company decreased by 2836,7 mUAH. Amount of innovative products sold outside Ukraine in 2015 was equal to 10843,8 mUAH which is 44.6% higher than sales in 2014.

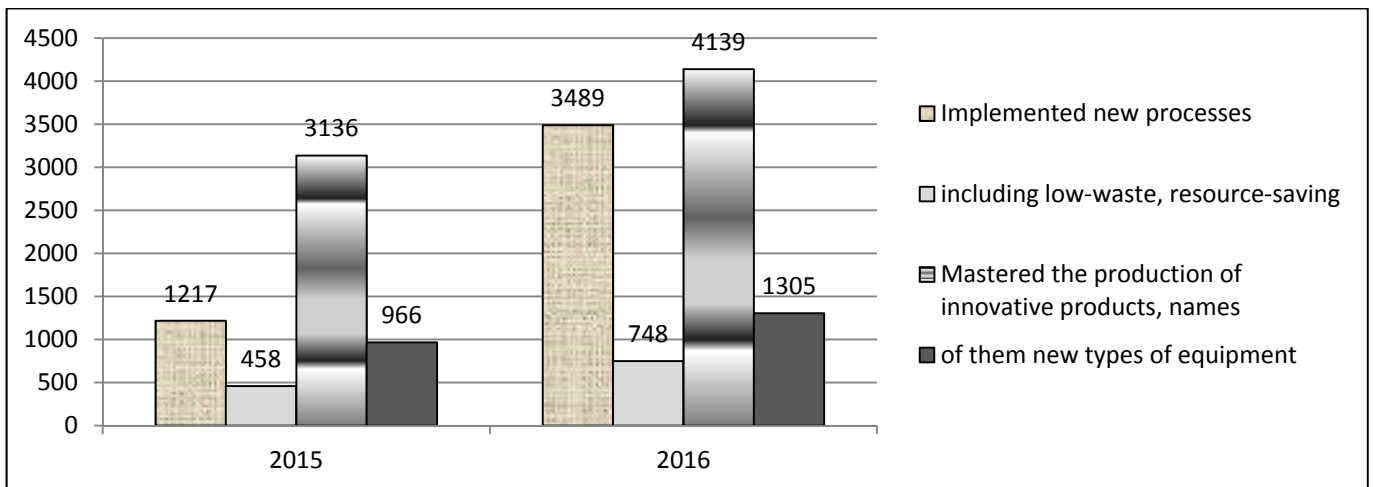

Figure 1. Dynamics of the volume of innovation products sold in Ukraine in 2015-2016, units

Source: [3,4,5]

In 2016 at all types of innovations, there was a significant increase of indicators: number of implemented technological processes showed three times increase, manufacturing of innovative products has grown by 32%.

Therefore, in Ukraine there is an increase in performance from implementing innovation, especially in the export of finished products.

During analysis of innovation activity it is important to evaluate «innovative index of the economy» (Table.3).

According to the WEF report, in 2015 Ukraine was ranked 52 among 144 countries for subindex «Innovation». In 2014, we were on the 54 place. In 2012, Ukraine ranked 71. In recent years there is a tendency of improvement in subindex components (table. 3).

During 2012-2016 the level of ability to innovate in Ukraine has increased, the quality of research institutions has improved, companies' expenditures on research and development and volume of government financing of high-tech products have increased. It is also noted that there is a low level of cooperation in research activities between educational institutions and industry, as well as the number of registered patents for invention, and availability of scientists and engineers [1,8].

Table 3. Components of subindex «Innovation» in the competitiveness index of Ukraine (by 7 point scale)

Innovation index	2012	2014	2015	2016
The ability to innovate	3,3	3,6	4,4	4,4
The quality of scientific research institutions	3,7	3,8	4,2	4,2
The companies' expenditures on research and development	2,7	3,1	3,3	3,3
Interaction of educational institutions and industry in the implementation research and development	3,6	3,5	3,5	3,5
The purchase of high-tech goods at government expense	3,2	2,9	3,1	3,1
The presence of scientists and engineers	4,8	4,3	4,7	4,7
The number of invention patents per 1 million population	3,1	3,2	3,9	3,9

Source [1,2].

Analysis of subindexes of Global innovation index shows that the main weaknesses that prevent innovation development in Ukraine, is the lack of efficiency of public administration and regulatory control, lack of supremacy of law, not attractive business environment, complexity of tax payment and bankruptcy, lack of energy efficient and environmentally-friendly industries, low rates of capital formation, insufficient level of competition in the domestic market, the low level of cluster development, etc. [1]. However, this rating is a comparative expert assessment, based on the results of innovation activities of EU countries.

Given the state of the economy, it is too early to compete with top innovation leaders in Europe. Therefore, the assessment of innovation activity on the basis of the algorithm developed by our scientists, provides possibility to set adequate limitations and make relevant conclusions based on our own experience.

Economic evaluation of efficiency of innovation activity involves dealing with complex issues such as:

- selection and justification of the strategic direction of research;
- definition of criteria and indicators of its economic efficiency;
- assessment of the impacts on the performance of innovation activities based on various factors, and the choice of an effective method of evaluation.

Approaches and methods of assessment of efficiency of innovation activity are widely described in economic literature. Almost all of them are based on the ratio – effect vs cost (economic efficiency ratio or its opposite ratio – payback period for additional costs) and its subsequent comparison with the target value. Yet, the end result can be achieved in different ways and it is important to consider this during the comprehensive assessment of innovation activity.

The most known indicators for the evaluation of innovation activity presented in the table 4.

Table 4. Key indicators of efficiency of innovation activity of industrial enterprises

Groups by directions of assessment of innovation activity	Indicators
Indicators of research level	-coefficient of production capacity of science; -correlation between the number of own developments to the number of acquisitions; -coefficient of using the results of purchased development in the total number of own developments; -coefficient of innovation growth
Indicators of level of innovation activeness	-share of innovation-active enterprises in the total number of industrial enterprises; -share of enterprises that implemented innovations in the total number of industrial enterprises; -share of enterprises that implemented innovative products in the total number of enterprises
Indicators of the level of implementation of innovation activities	-share of enterprises that implemented innovative products in the total number of enterprises; -share of realized innovative products in the total volume of industry; -share of implemented innovative products in the total volume of industry sales; -volume of innovative products sold outside of Ukraine, in the total volume of sold products; -share of the volume of performed research and development in GDP, generated by the industry.
Indicators of the level of the investment component	-share of financing from foreign investors; -annual growth of R&D expenditures; -share of net income directed into R&D
Indicators of profitability level for innovation activity	-profitability of innovation activity; -share of expenditures on research and development in GDP; -share of expenditures on research and development funded from the State Budget vs GDP produced in industry;
Indicators of research activeness in industry	-correlation between the number of specialists involved in research and development to the number of the employed population; -number of Doctors and PhD employed in industry in the total number of Doctors and PhD employed in the economy; -coefficient of inventive activity; -number of research and development personnel in the total number of employed population

Among the generalizing assessment of the innovation activities there are three approaches: estimated level of the final result of innovation to the final results of business activity; integral evaluation, based on the normalized indexes of the generalized formula and tabular output; rating based on expert opinions compared to other objects of study.

In some scientific works there is a combination of all these methodologies or their parts. This approach, in our opinion, is the most optimal for the generalization of evaluation of innovative development. We offer the following algorithm:

1. Data collection and calculation of indicators, including peer assessment.
2. Evaluation of indicators (using the formula or functional dependency).
3. Calculation of the integral indicator (using the formula or functional dependency).
4. Preparation of the table with intermediate values of the integral indicator to make conclusions regarding the level of innovation performance (development, capacity, safety, etc.).

We propose to demonstrate this algorithm in practice, comparing different methodologies. As input statistical data we took the innovation performance of the industry in 2010-2015 (table.5).

The input data is normalized via dividing each indicator by the normal rate (Table. 5). The normal rates were developed by the National Institute for Strategic Studies [8]. To calculate the integral indicator for assessment of innovation activity of industrial enterprises the following formula is used:

$$I = \sum_{j=1}^n \omega_i p_i \tag{1}$$

where n is the number of indicators ω_i - weight of i-indicator, p_i - i-indicator

Table 5. The dynamics of the main indicators of innovation activities from 2010 to 2015

Indicators	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Normal rate
coefficient of production capacity of science	0,56	0,76	1,03	0,89	0,40	0,56	>=4-5%
correlation coefficient	4,60	3,38	4,18	4,02	2,29	8,93	>=1
coefficient of innovation growth	0,78	0,51	0,35	0,34	0,37	0,51	0,55 - 0,60
share of innovation-active enterprises in the total number of industrial enterprises,%	13,8	16,2	17,4	16,8	16,1	17,3	30 %-20%
share of enterprises that implemented innovations in the total number of industrial enterprises,%	11,5	12,8	13,6	12,9	13,1	16,6	35-25%
share of enterprises that implemented innovative products in the total number of enterprises,%	20,1	21,9	23,9	20,9	21,4	13,3	35-25%
share of realized innovative products in the total volume of industry,%	3,23	3,25	2,64	3,30	2,50	1,30	15-12%
volume of innovative products sold outside of Ukraine, in the total volume of sold products,%	40,7	29,8	36,9	44,8	29,2	47,0	45-30%
share of expenditures on research and development in GDP,%	0,75	0,65	0,67	0,70	0,60	0,55	0,8-1,4%
share of researchers per 1000 people of the employed population,%	6,00	5,70	5,50	5,20	5,00	5,00	6-5%
share of State funds in the overall financing of innovations,%	1,08	1,04	1,95	0,26	4,47	0,40	1,5-2,5%
share of own funds in the total financing of innovations,%	59,3	52,9	63,9	72,9	84,9	97,2	50-60%
share of foreign investments in total financing of innovations,%	29,9	0,40	8,66	13,1	1,80	0,42	25-35%
Interaction of educational institutions and industry in R&D process, points	3,50	3,60	3,60	3,50	3,50	3,50	5,8-7,0
Number of patents on invention per 1 million of population, points	0,40	0,30	3,10	3,20	3,90	3,90	7,00

Source: [3,4,5].

There is an easier way of normalization – to approximate the input by function which values vary from 0 to 1, such as logistics sigmoidon:

$$f(x) = \frac{1}{1+e^{-x}} \tag{2}$$

As a result, we obtain converted input data which, according to the equation method of neural networks, corresponds to the calculation of the integral indicator of innovation activity

$$I_{IH} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n f(x_i) \tag{3}$$

The results of the calculated values of integral indicators is shown in Fig.2.

As you may see on the picture, integral indicator according to the method presented in [8] is almost in line with integral index by the formula (3), but has another trend which is important for making conclusions.

The scale of assessment presented in [8] uses the following observation: the critical area (0-19 %); dangerous area – (20-39 %); unsatisfactory area (40-59 %), satisfactory area (60-79 %), optimal area (80-100 %). We will use the same areas for the second integral evaluation.

Thus, according to the calculations by the first method, the level of innovation activities from 2010 to 2015 is in the unsatisfactory area (59%). Some improvement was observed in 2014 and 2015. However, the value of integral indicator is at the lowest level of satisfactory area for innovation. Another overall indicator demonstrates a

smoother line which allows building a higher quality forecast. Starting from 2012, in the innovation activity of industrial enterprises we can observe a steady tendency to growth. Although in general, innovation activity is close to the border of unsatisfactory area. In the next five years, the overall level of innovation activity will increase by 0.03 points and will move out of unsatisfactory area. Based on the statistics, the weakest components are the following indicators:

- innovative growth that shows little experience of enterprises on the optimal management of innovation projects;

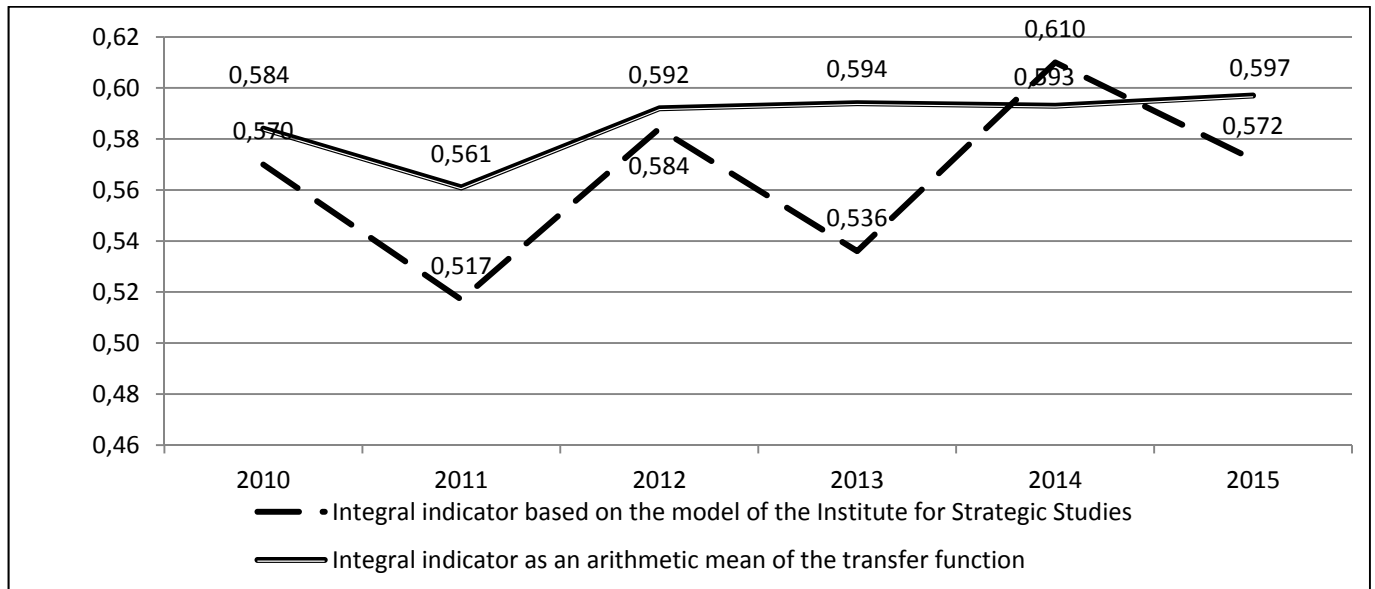

Figure 2. Dynamics of the integral indicator for estimation of innovation activity of industrial enterprises in Ukraine from 2010 to 2015.

- share of innovation-active enterprises – there is a necessary to increase their number twice;
- shares of State funds and foreign investments, so there is a need to change the Government policy to support innovative projects and attract foreign investors;
- there is still problem with quality of interaction between educational institutions and industry in R&D process, so there is a need of efficient program for such interaction.

In the process of development and implementation of industrial policies, it is important to use approaches that are specific to national industrial policy, which is implemented considering interests of individual producers, companies and the economy as a whole. In this regard, evaluation of innovation effectiveness can be performed by various methods, including those presented in this work.

Estimation results which show the level of innovation activity in the industry of Ukraine, provide possibility to determine the directions of overcoming the threats which involves development of an effective system of innovation policies in the industry to strengthen the innovative development of the country.

Conclusions. To eliminate the technological backwardness of the domestic industry, innovative activity should be performed constantly, because production, technology and organizational innovations are interdependent.

The basic principles of innovation management are:

- continuous forecasting of results of innovation development;
- dynamic overcoming of the technology gap;
- systematic implementation of the new products in the interrelated areas of business activities;
- integrated use of financial, technical and economic-mathematical analysis[10].

The proposed methodological approach to the calculation of the integral indicator of innovation activities allows combining several methods of economic-mathematical modeling, which does not significantly change the results of research, yet simplifies calculations and allows performing adequate monitoring of innovation development.

Список використаних джерел

1. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України. аналітична доповідь [Електронний ресурс] / Собкевич О.В., Сухоруков А.І., Шевченко А.В., та інші; за ред. Я.А. Жаліла – К. : НІСД, 2013. – 71 с. - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/1029_dok.pdf.
2. Інформація Всесвітнього економічного форуму „The Global Competitiveness Report» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>.
3. Наукова та інноваційна діяльність України - 2014: статистичний збірник / Держ. служба статистики України; / [від. за вип. О.О. Кармазіна]. - Київ: Держстат. України, 2015.- 255 с.

4. Наукова та інноваційна діяльність України - 2015: статистичний збірник / Держ. служба статистики України; / [вiд. за вип. О.О. Кармазіна]. - Київ: Держстат. України, 2016.- 257 с.
5. Наукова та інноваційна діяльність України - 2016: статистичний збірник / Держ. служба статистики України; / [вiд. за вип. О.О. Кармазіна]. - Київ: Держстат. України, 2017.- 141 с.
6. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 561-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-126>.
7. Про інноваційну діяльність. Закон України від 04.07.2002 № 40-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
8. Собкевич О.В. Економіко-математичний інструментарій інтегральної оцінки рівня інноваційної безпеки у промисловості України / Собкевич О.В. // Економіка та держава. - Міжнародний науково-практичний журнал. - 2015. - №8. - С.94-99. – Бібліогр.: 16.
9. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. – 2016. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 21.03.2017). – Назва з екрана.
10. Шарко М.В. Концептуальные основы инновационного развития экономики Украины: теоретико-методологические аспекты / Шарко М.В. – Херсон: Вид-во «ОЛДИ-плюс», 2005. - 394 с. - Бібліогр.: с.372-391 (196 назв).
11. Юхновський І. Джерела формування інвестиційного потенціалу економіки України / Юхновський І. // Галицький економічний вісник. – 2010. – №4(29).– С.61-67 - (проблеми мікро- та макроекономіки України). - Бібліогр.: с. 67(15 назв).

References

1. Innovatsiyyny rozvytok promyslovosti yak skladova strukturnoyi transformatsiyi ekonomiky Ukrayiny. analychna dopovid' / Sobkevych O.V., Sukhorukov A.I., Shevchenko A.V., ta inshi; za red. Ya.A. Zhalila – K.: NISD, 2013. – 71 s. : http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/1029_dok.pdf.
2. Informatsiya Vsesvitn'oho ekonomichnoho forumu „The Global Competitiveness Report» : <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>.
3. Naukova ta innovatsiyna diyal'nist' Ukrayiny - 2014: statystychnyy zbirnyk / Derzh. sluzhba statystyky Ukrayiny; / [vid. za vyp. O.O. Karmazina]. - Kyiv: Derzhstat. Ukrayiny, 2015.- 255 s.
4. Naukova ta innovatsiyna diyal'nist' Ukrayiny - 2015: statystychnyy zbirnyk / Derzh. sluzhba statystyky Ukrayiny; / [vid. za vyp. O. O. Karmazina]. - Kyiv: Derzhstat. Ukrayiny, 2016.- 257 s.
5. Naukova ta innovatsiyna diyal'nist' Ukrayiny - 2016: statystychnyy zbirnyk / Derzh. sluzhba statystyky Ukrayiny; / [vid. za vyp. O.O. Karmazina]. - Kyiv: Derzhstat.
6. Pro investytsiynu diyal'nist': Zakon Ukrayiny vid 18 veresnya 1991 roku № 561-KhII (zi zminamy ta dopovnennnyamy) : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-126>.
7. Pro innovatsiynu diyal'nist'. Zakon Ukrayiny vid 04.07.2002 № 40-IV (zi zminamy ta dopovnennnyamy) : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
8. Sobkevych O.V. Ekonomiko-matematychnyy instrumentariy intehral'noyi otsinky rivnya innovatsiyanoi bezpeky u promyslovosti Ukrayiny // Ekonomika ta derzhava. - Mizhnarodnyy naukovo-praktychnyy zhurnal. - 2015. - №8.- S.94-99.
9. Statystychna informatsiia / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: ofitsiyniy veb-sait. – 2016. : <http://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennia: 21.03.2017).
10. Sharko M.V. Kontseptualnyie osnovy innovatsionnogo razvitiya ekonomiki Ukrainyi: teoretiko-metodologicheskie aspekty – Kherson: Vyd-vo «OLDY-plyus», 2005. - 394 s.
11. Yukhnovs'kyi I. Dzherela formuvannya investytsiynoho potentsialu ekonomiky Ukrayiny // Halyts'kyi ekonomichnyy visnyk. – 2010. – №4(29).– С.61-67 - (problemy mikro- ta makroekonomiky Ukrayiny).

ДАНИ ПРО АВТОРА

Семененко Олена Газисівна, старший викладач кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», вул. Лазо - 4а, м. Переяслав-Хмельницький, 08400, Україна
e-mail: gazisovna@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Семененко Елена Газисовна, старший преподаватель кафедры экономики ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ имени Григория Сковороды», ул. Лазо - 4а, г. Переяслав-Хмельницький, 08400, Украина
e-mail: gazisovna@mail.ru

INFORMATION ABOUT AUTHOR

Semenenko Elena Hazysovna, Senior Lecturer, Department of Economy SHEI «Pereyaslav-Khmel'nitsky SPU named after Grygore Skovoroda» 4a Lazo Str. Pereyaslav-Khmel'nitsky, 08400, Ukraine
e-mail: gazisovna@mail.ru

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ
ТА АУДИТУ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

Слюсар С.Т.

Предметом дослідження є актуальні проблеми теорії та практики організації обліку та аудиту оплати праці на підприємстві.

Методи, що були використані в процесі дослідження. Методологічною основою дослідження є комплексний підхід, системно-структурний аналіз та діалектичний метод наукового пізнання. Для реалізації поставлених завдань застосовувалися такі методи: статистичний, порівняння, узагальнення, дедукції та інші.

Результати дослідження. В умовах ринкової економіки посилюється роль організації і нормування праці, виникає необхідність більш тісного зв'язку результатів праці з її матеріальними стимулами, зокрема, із оплатою праці. За таких умов особливої актуальності набуває дослідження теоретичних та прикладних аспектів обліку й аудиту ефективності оплати праці.

Відповідно, практична значимість оплати праці, недостатній рівень дослідження теоретичних та прикладних питань, що стосуються обліку і аудиту заробітної плати обумовили вибір теми, мету та визначили цільову спрямованість статті.

Таким чином, стаття присвячена актуальним проблемам теорії та практики організації обліку та аудиту оплати праці на підприємстві, а саме:

- дослідженням теоретичних та практичних аспектів обліку і аудиту розрахунків з оплати праці на підприємстві;
- визначено сутність категорії оплати праці, порядок її формування та законодавчого регулювання;
- охарактеризовано специфіку ведення розрахунків з персоналом по оплаті праці і іншим операціям;
- проаналізовано особливості бухгалтерського обліку та організації оплати праці на підприємстві.

Галузь застосування результатів: органи державної влади, органи місцевого самоврядування, у навчальному процесі при викладанні облікових дисциплін.

Висновки. Побудова ефективної системи стимулювання персоналу на підприємстві повинна спиратись на поділ працівників на такі категорії: залежно від зайнятого положення в організації (студенти та молоді спеціалісти, які тільки закінчили навчальний заклад; молоді спеціалісти з досвідом роботи до 3-х років; висококваліфіковані спеціалісти; молоді матері); залежно від типу референції (зовнішній тип; внутрішній тип; змішаний); залежно від особистих причин працівника (кошти; особиста вигода; інтерес; почуття обов'язку).

Ключові слова: заробітна плата, оплата праці, ринкова економіка, соціальні виплати, бухгалтерський облік, сфера обслуговування, підприємницька діяльність.

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕТА
И АУДИТА ОПЛАТЫ ТРУДА НА ПРЕДПРИЯТИИ**

Слюсар С.Т.

Предметом исследования является актуальные проблемы теории и практики организации учета оплаты труда.

Методы, которые были использованы в процессе исследования. Методологической основой исследования является комплексный подход, системно-структурный анализ и диалектический метод научного познания. Для реализации поставленных задач применялись следующие методы: статистический, сравнения, обобщения, дедукции и другие.

Результаты исследования. В условиях рыночной экономики усиливается роль организации и нормирования труда, возникает необходимость более тесной связи результатов труда с ее материальными стимулами, в частности, с оплатой труда. В таких условиях особую актуальность приобретает исследование теоретических и прикладных аспектов учета и аудита эффективности оплаты труда. Соответственно, практическая значимость оплаты труда, недостаточный уровень исследования теоретических и прикладных вопросов, касающихся учета и аудита заработной платы обусловили выбор темы, цели и определили целевую направленность статьи.

Таким образом, статья посвящена актуальным проблемам теории и практики организации учета оплаты труда на предприятии, а именно:

- исследованием теоретических и практических аспектов учета и аудита расчетов по оплате труда на предприятии;
- определена сущность категории оплаты труда, порядок ее формирования и законодательного регулирования;
- охарактеризовано специфику ведения расчетов с персоналом по оплате труда и другим операциям;
- проанализированы особенности бухгалтерского учета и организации оплаты труда на предприятии.

Область применения результатов: органы государственной власти, органы местного самоуправления, в учебном процессе при преподавании учетных дисциплин.

Выводы. Построение эффективной системы стимулирования персонала на предприятии должна опираться на разделение работников на следующие категории: в зависимости от занятого положения в организации (студенты и молодые специалисты, которые только закончили учебное заведение, молодые специалисты с опытом работы до 3-х лет; высококвалифицированные специалисты, молодые матери) в зависимости от типа референции (внешний тип, внутренний тип, смешанный); в зависимости от личных причин работника (средства; личная выгода; интерес, чувство долга).

Ключевые слова: заработная плата, оплата труда, рыночная экономика, социальные выплаты, бухгалтерский учет, сфера обслуживания, предпринимательская деятельность.

CURRENT PROBLEMS OF THE THEORY AND PRACTICE OF THE ORGANIZATION OF ACCOUNT AND AUDIT OF COMPENSATION AT THE ENTERPRISE

Sliusar S.T.

Object of research is current problems of the theory and practice of the organization of accounting of compensation.

Methods which were used in the course of the research. A methodological basis of a research is an integrated approach, system structure analysis and a dialectic method of scientific knowledge. The following methods were applied to implementation of the tasks: statistical, comparing, generalizations, deductions and others.

Results of a research. In the conditions of market economy the role of the organization and rating of work amplifies, there is a need of more close connection of results of work with its material incentives, in particular, with compensation. In such conditions the special relevance is acquired by a research of theoretical and application-oriented aspects of account and audit of efficiency of compensation. Respectively, the practical significance of compensation, insufficient level of a research of the theoretical and application-oriented questions concerning account and audit of the salary caused a choice of a subject, the purpose and defined a target directivity of article.

Respectively, the practical importance of compensation, insufficient level of a research of the theoretical and applied questions concerning account and audit of the salary caused the choice of a subject, purpose and defined target orientation of article.

Thus, article is devoted to current problems of the theory and practice of the organization of accounting of compensation at the enterprise, namely:

– a research of theoretical and practical aspects of account and audit of calculations for compensation at the enterprise;

– the essence of category of compensation, an order of its formation and legislative regulation is defined;

– are characterized specifics of conducting settlements with personnel on compensation and other operations;

– features of accounting and the organization of compensation at the enterprise are analysed.

Range of application of results: public authorities, local government bodies, in educational process when teaching registration disciplines.

Conclusions. Creation of effective system of stimulation of personnel at the enterprise has to rely on division of workers into the following categories: depending on the reached position in the organization (students and young specialists who only finished educational institution, young specialists with experience up to 3 years; highly qualified specialists, young mothers) depending on reference type (external type, the internal type mixed); depending on the personal reasons of the worker (means; personal benefit; interest, call of duty).

Key words: salary, compensation, market economy, social payments, accounting, services industry, entrepreneurial activity.

Statement of a problem in a general view and its communication with important scientific and practical tasks. In Ukraine the salary underwent considerable deformations and disproportions, and for most of the population she lost the reproduction, stimulating functions and actually turned into a kind of the social payments which are not connected with quantity, quality and resulting labor effects. Moreover, it began to play a role of the technical standard unusual for it when determining the sizes of grants, pensions, social payments. Work and its payment as valuable reference points lose the social and economic appointment that destroys bases of economic and social development of society. The relevance of a subject of a research is also defined by it.

Review of Past Research and Publications. A significant amount of scientists set as an object to organize accounting of work and payment so that to promote increase in labor productivity, strengthening of labor discipline, improvement of quality of production, performance of work and rendering services. The big contribution to development of theoretiko-methodological aspects of problems of accounting of compensation was made by such Ukrainian scientists as A. Batura, D. Boginya, M. Kalina, V. Karpenko, M. Kim, T. Kiryan, A. Kolot, G. Kulikov, V. Lagutin, V. Lipov, L. Lisogir, V. Nizhnik, V. Novikov, A. Novikova, N. Pavlovskaya, I. Petrova, M. Semykina, S. Tyutyunnikova, M. Shapoval, L. Shevchenko.

Purpose of the Article. The purpose of article is the research of theoretical and practical aspects of account and audit of calculations of compensation at the enterprise.

Presentation of the Results. For today compensation is one of the major social and economic phenomena. It is the main source of income of hired workers, a basis of material well-being of members of their families, and for

employers - is an essential part of costs of production and an effective remedy of motivation of workers for achievement of the goals of the enterprise. Respectively, questions of the organization of compensation and formation of its level together with questions of employment take the main place in formation of the social and labor relations in society, they include the momentary interests of all participants of labor process.

The main act in Ukraine is the Constitution of Ukraine. All legislation including the legislation on work is based on it. In articles 43-46 of the Constitution of Ukraine it is told that everyone has a right to work, to rest, to social protection, to safe and healthy working conditions and to the salary, and not below the established minimum [1]. Questions of the state and contractual regulation of compensation the Labour Code, is defined by the Law of Ukraine of 24.03.95. № 108/95-ВР «About compensation» and other normative legal acts [7]. The state carries out regulation of compensation of employees of the enterprises of all forms of ownership by establishment of the size of minimum wage and other state norms and guarantees, establishments of conditions and the amount of compensation of heads of the enterprises founded on the state, municipal property, employees of the enterprises, institutions and the organizations which are financed or subsidized from the budget and also by the taxation of income of workers. At all other enterprises of a form and the sizes of the salary the owner or the body authorized by him establishes. They agree with labor collective by the conclusion of the collective agreement (Art. 97 KZpP) [2].

Respectively, the salary is the remuneration estimated, as a rule, in terms of money which the owner or the body authorized by it pays to the worker for the work performed by it (Art. 94 the Labour Code) [2]. The size of the salary depends on complexity and conditions of the performed work, professional and business qualities of the worker, results of his work and economic activity of the enterprise, establishment, organization and the maximum size are not limited [2].

The size of the salary depends on complexity and conditions of the performed work, professional and business qualities of the worker, results of his work and economic activity of the enterprise and other factors. In order that process of work was rationally organized, it is necessary to know what number of work and what quality needs to be spent for performance of separate elements of production. And it means that one of the directions of evidence-based labor organization is introduction in production of technical rationing. Change and revision of norms of expenses of work cause respectively change of the amount of compensation of workers [13, p. 4-6].

Compensation has to be based on a basis of account not only qualitative, but also quantitative assessment of extent of work. The last is carried out by means of work rationing which is important means of the organization of the salary and increase in labor productivity.

There are certain inaccuracies in determination of essence and structure of such concepts as «salary» and «compensation». In particular, according to the Instruction №5 according to which requirements the list of the payments relating to the salary fund includes three categories of payments:

- fund of the main salary;
- fund of the additional salary;
- other incentive and compensation payments [12, p. 22].

Other payments, except remunerations are not mentioned in this definition «... for the performed work». But at the same time division of all payments which are carried out to workers into three categories by analogy with the Instruction № 5 is mentioned in Art. 2 of the Law of Ukraine «Compensation». At the same time according to the Law of Ukraine «About compensation»:

- the main salary – remuneration for the performed work according to the established norms of work (norms of time, development, service, functions). It is established in the form of tariff rates (salaries) and price-work quotations for working and official salaries for employees;
- the additional salary – remuneration for work over the established norms, for labor progress and ingenuity and for special working conditions. It includes surcharges, extra charges, the guarantee and compensation payments provided by the legislation; the awards connected with performance of production tasks and functions;
- other incentive and compensation payments – payments in the form of remunerations following the results of work in a year, an award on special systems and provisions, the compensation and other monetary and material payments which are not provided by acts of the current legislation or carried out over established by the specified acts of norms [12, p. 22].

From the provided list only the main salary can be carried to payments for specifically performed work. As a result we have some inconsistency in definitions and the maintenance put in them by the Law of Ukraine «About compensation» and the Instruction № 5. In our opinion, the salary, that is the payment earned by the worker, is wider concept, than payment for work. It is possible to earn in addition to payment directly for work surcharges, encouragement and compensations, and here it will be incorrect to recognize as payment for work of surcharge, encouragement and compensation.

Systems and forms of compensation are established by the employer, proceeding from their expediency and efficiency in specific conditions of use of hired workers. However international experience on labor organization demonstrates expediency of expansion of scope of a time form of payment. The legislation provided at time wage of establishment to workers of rated tasks that scoping of works for hour of work. It demands justification of norms of time for all operations on production of production, norms of equipment maintenance, norms on cleaning of rooms, etc. [15, p. 28-32].

Application of a time form of compensation provides duration of working week no more than 40 hours. An indispensable condition at the same time is the organization of accounting of the fulfilled hours every day and control over the implementation of overtime tasks.

For reflection of operations on transfer of the salary and deduction from it account 66 «Calculations for compensation» which has sub-accounts is appointed:

- 661 «Calculations for the salary»;
- 662 «Settlings with depositors» [5, p. 134].

On sub-account 661 «Calculations for the salary» in the credit is shown charges of the salary. For definition of accounts, are debited, it is necessary to know category working and the space (function) of their work. Charge of the salary to workers is reflected in tab. 1.

Specification of list of workers in places of work and concrete functions in the general cycle of production is necessary for definition of correspondence of accounts with charge of the salary. Same concerns other categories - heads and experts when it is necessary not only to define accounts, but also sub-accounts and articles of general production, administrative and marketing expenses.

Table 1. Reflection in accounting of charge of the salary to workers

№	Operation contents	Correspondence accounts	
		Debit	Credit
1	The charged wage for the performed work according to tariff rates (salaries) and price-work quotations and official salaries	23,91,92,93	661
2	The added surcharges and extra charges in the sizes provided by the current legislation	23,91,92,93	661
3	Charge of awards for production results	23,91,92,93	661
4	Charge of surcharge for work in days off and holidays, night time and other cases are provided by the employment contract	23,91,92,93	661
5	Leave allowance charge	471 (23,91,92,93)	661
6	The grant on temporary disability is added: – at the expense of the enterprise – at the expense of social insurance fund	23,91,92,93 652	661 661
7	The charged wage on marriage correction	24	661
8	Charge of the payments connected with indexation of the salary	23,91,92,93	661
9	Charge of a reserve of a vacation pay	23,91,92,93	471
10	The salary and other payments from cash desk is paid	661	301
11	Wages paid from the personal account of employees (in cards)	313 661	311 313
12	The deposited salary (it is not received within 3 days at payment of the salary)	661	662
13	The deposited salary is paid	662	301

[11, p. 122-125].

If experts and heads are engaged in shops, then their salary belongs in D-t 91 «General production expenses», but on different articles (tab. 2).

Table 2. Reflection in accounting of charge of the salary to heads and experts

Groups of workers	Correspondence accounts	
	Debit	Credit
Experts of the shop (administrative personnel)	911	661
Experts repairmen	914	661
Labor protection	918	661
Specialists Experts are technologists, designers	915	661

[11, p. 122-125].

If experts and heads are employed in management, then the salary belongs in D-t 92 «Administrative expenses» on certain articles, depending on positions and the carried-out functions. At the same time 93 «Distribution costs» are debited account 92 «Administrative expenses», and account 661 «Calculations for the salary» is credited. Deduction from the salary is reflected as it is shown in tab. 3.

Serves as the basis for drawing up conductings on charge and deduction from the salary a total of pay-sheets in a section of shops of departments and so forth. Which need to be grouped in general in the enterprise.

Serves as the basis for drawing up conductings on charge and deduction from the salary a total of pay-sheets in a section of shops of departments and so forth. Which need to be grouped in general in the enterprise.

For charge of a reserve on holidays it is necessary to determine the norm as a percentage to the salary fund. In the way of drawing up the relation of man-days of a holiday to planned fund of working hours of all personnel is

percent of contributions to a reserve of payment of holidays. The reserve is created not only on the salary for holiday time, but also on the assignments provided by the legislation.

Table 3. Reflection in accounting of different types of charges and deduction of the salary of workers

№	Operation contents	Correspondence accounts	
		Debit	Credit
1	The tax on the income of natural persons is withheld	661	641
2	The uniform social contribution is assessed	661	651
3	Is assessed withheld on writs of execution, alimony	661	685
4	It is withheld for defects on a fault of the employee	661	24
5	It is withheld in repayment of out of time returned accountable means	661	372
6	It is withheld with MVO in repayment of shortages and the caused damage	661	375
7	It is withheld from pay on repayment of a loan of workers	661	377

[11, p. 122-125].

On number of calendar days of a holiday the salary for holiday time is defined by way of multiplication of the daily average salary. For the sum of the wage charged at the expense of a reserve on payment of holidays record is formed:

- D-t 471 «Ensuring payments of holidays»;
- K-t 661 «Calculations for the salary» [11, p. 125].

Let's note that for accounting of use of working hours at many enterprises of Ukraine for all categories working, for data acquisition about hours worked, for drawing up the statistical reporting use «The sheet of accounting of use of working hours». To the sheet surnames of all working are brought. The sheet separately on each shop and department is kept by the timekeeper or foremen. In the sheet the number of the fulfilled hours by each worker, absence from work is designated (by means of symbols – codes). The sheet is kept within a month by the head or the accountant of concrete division, and at the end of the month with signatures of specified persons is transferred to accounts department [9, p. 98-100].

For workers with hourly compensation data of the sheet is a basis for charge of the salary by it. At the same time, for workers as with hourly, and price-work compensation data of the sheet is a basis for implementation of the analysis of use of working hours by employees.

Primary document of surcharges of workers-pieceworkers also the sheet - for the indication of the actual hours of the normalized, overtime work of each worker and work at night. Correctly to charge the wage, it is necessary to consider precisely development of production or amount of works, executed by each employee of the enterprise. The accounting of development of workers-pieceworkers at the enterprise is carried out in the following primary form as a dress. Consecutive use of amount of works at this enterprise is fixed in individual dresses which are given in accounts department for charge of the salary.

At price-work compensation and individual performance of work earnings of working are defined by multiplication of quantity of the made products (amount of completed work, services) specified in the relevant primary documents by the established quotation for a unit of labor [9, p. 98-100].

Therefore for accounting of amounts of completed work, expenses of working hours and the charged wage of workers-pieceworkers at the enterprises of Ukraine the dress for piecework (individual) «which opens on each worker per calendar month is used». For workers with an hourly form of compensation «The sheet on payment of awards» is used.

To charge the wage which belongs to each worker count earnings in a month, and from this sum carry out necessary assignments. Calculation is performed in «Settlement pay-sheet» which is formed in one copy. This sheet – the main registration document which is used for registration of settlements with workers and employees on the salary. For payment of the salary pay-sheets are used.

Also, at the moment it is possible to offer such nonconventional directions of the organization of compensation which will allow to increase considerably the personnel capacity of the organization, it will be displayed directly in increase in labor productivity at the enterprises of Ukraine:

- tariffless (share) the system of compensation – the essence consists in a payevaniye of collective earnings in advance established coefficients of ratios in work assessment of varying complexity. The essence of this model is that all employees of the enterprise depending on their qualification, a position, a profession, the importance of the carried-out production functions are divided into groups. For each of them the ratio in compensation of different quality is established in the form of «fork» with rather wide range. The minimum values of «fork» correspond to initial qualification group into which workers of qualification, low for this enterprise, enter, and in it the ratio can be, for example, 1,0-1,8 with an average of range 1,4 and amplitude of «fork» + 0,4 [16];

- the uniform scale of charges for payment of all categories of personnel of the enterprise – is entered the uniform unified approach to assessment of complexity of works and differentiations of tariff terms of payment of work of all categories of personnel at the enterprise. The uniform scale of charges simplifies formation of a scale of charges, promoting refusal of the isolated development of tariff working conditions for workers and employees;

- indirect methods of motivation – the strategy of attraction and partnership (considering the worker's contribution to development of the enterprise and resulting effects of its activity), programs of providing stocks to employees on favorable terms, opening of personal savings scores in the form of participation in the capital;

– the flexible tariff – allows to solve a contradiction between a time form of compensation and need of a gain in productivity of work [8].

Improvement of system of compensation at the enterprise has to be directed on:

– use of the nonconventional directions of the organization of compensation: tariffless (share) systems of compensation; a uniform scale of charges of indirect methods of motivation (the strategy of attraction and partnership) of a flexible tariff (allows to solve a contradiction between a time form of compensation and need of a gain in productivity of work);

– ensuring functioning of mechanisms of giving of flexibility of the salary (which allow it to fall in «bad times» and not to slow down its growth in rather «good»);

– improvement of rationing of work by application of methods of the microelement analysis and rationing of labor processes, automation of design of technology of norms of expenses of work;

– implementation of policy of individualization of the salary;

– increase in value of qualification, knowledge of personnel.

Creation of effective system of stimulation of personnel has to rely on division of workers into the following categories:

– depending on the reached position in the organization (students and young specialists who only finished educational institution, young specialists with experience up to 3 years; highly qualified specialists, young mothers)

– depending on reference type (external type, the internal type mixed);

– depending on the personal reasons of the worker (money; personal benefit; interest, call of duty) [16].

Conclusions and prospects of further researches. Proceeding from the aforesaid, it is possible to draw a conclusion that compensation at the enterprise is one of the major social and economic phenomena. It on the one hand is the main source of income of hired workers, a basis of material well-being of members of their families, and on the other hand, for employers is an essential part of costs of production and an effective remedy of motivation of workers for achievement of the goals of the enterprise. For this reason a question of the organization of compensation and formation of its level together with questions of employment make a basis of the social and labor relations in society, they include the momentary interests of all participants of labor process. Improvement of system of compensation at the enterprise has to be directed on: use of the nonconventional directions of the organization of compensation: tariffless (share) systems of compensation; a uniform scale of charges of indirect methods of motivation (the strategy of attraction and partnership) of a flexible tariff (allows to solve a contradiction between a time form of compensation and need of a gain in productivity of work); ensuring functioning of mechanisms of giving of flexibility of the salary (which allow it to fall in «bad times» and not to slow down its growth in rather «good»); improvement of rationing of work by application of methods of the microelement analysis and rationing of labor processes, automation of design of technology of norms of expenses of work; implementation of policy of individualization of the salary; increase in value of qualification, knowledge of personnel.

References

1. *Constitution of Ukraine / Verkhovna Rada of Ukraine*. - Ofits. prod. - M.: PARL. Publishing house, 2007. - 64th page
2. *Labor code of Ukraine [Electronic resource]//Sheets of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), №322-VIII of 01.05.2016*. - Access mode: <http://www.rada.gov.ua>.
3. *Uniform Tariff and Qualification Reference Book (UTQRB)*. - 2016 [Electronic resource] - the access mode: <http://www.rada.gov.ua>.
4. *Tax code of Ukraine [Electronic resource]//Sheets of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), № 1084-19 of 01.06.2016*. - Access mode: <http://www.rada.gov.ua>.
5. *The law of Ukraine «About the state statistics» of 19.04.2014 № 43*. [Electronic resource] - the access mode: <http://www.rada.gov.ua>.
6. *The law of Ukraine «About employment of the population» of 01.01.2016 № 5067-17*. [Electronic resource] - the access mode: <http://www.rada.gov.ua>.
7. *The law of Ukraine «About compensation» of 16.01.2016 № 848-19*. [Electronic resource] - the access mode: <http://www.rada.gov.ua>.
8. *The provision «About Documentary Ensuring Records in Accounting» approved by the order of the Ministry of Finance of Ukraine of 24.05.95. № 88*.
9. *Abramov V. N. Work rationing: Textbook. / K: ISIO, 2005. - 204th p.*
10. *Babitsky A. Models of economic growth and problem of increase in public labor productivity / A. Babitsky//Personnel. - 2008. - № 1. – p. 23-27.*
11. *Yefimova F. F., Mnykh E. V., Oleynik A. V. Economic analysis. Practical work: The education guidance for students of higher education institutions. - Zhytomyr: ZhITI, 2000. - 416th p.*
12. *Kalina A. V. Labor economics: Studies. grant. for student. high. educ. institut. - M.: MAUP, 2004. - 272nd p.*
13. *G. T. Kulikov Ways of regulation of compensation in Ukraine /G. T. Kulikov // Work and salary. - 2008. - № 29. – p. 4-6.*
14. *Chernivska L. P. Labor economics: the education guidance - M.: «Center of educational literature». - 2010.*

15. Shegda A. V., Litvinenko T.M., Impudent person M.P. *Ekonomika of the enterprise*: - Kiev, «Znaniye-Press». – 2003.

16. Egorkina T. A. *Improvement of system of motivation of work of employees of the enterprise* [Electronic resource] / T. A. Egorkina // *Theoretical and practical aspects of economy and intellectual property: collection of scientific works of PGU*. - Access mode: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tpaeiv/2009/69.pdf

17. Alekseenko V. I. *Influence of labor productivity of personnel on overall performance of the enterprise* [Electronic resource] / V. I. Alekseenko. - Access mode: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_1/Alekseenko.pdf

ДАНИ ПРО АВТОРА

Слюсар Світлана Тимофіївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
e-mail: devko89@ukr.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Слюсар Светлана Тимофеевна, к.э.н., доцент кафедры учета и налогообложения ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
e-mail: devko89@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Sliusar Svitlana Tymofiivna, PhD (Economics), associate professor of account and taxation SHEE «Pereyaslav-Khmelnytsky state pedagogical university named Gregory Skovorody»
e-mail: devko89@ukr.net

Рецензент: Морозюк Наталія Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки праці та соціального розвитку, Національний університет біоресурсів і природокористування України.

УДК 368:769.91

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00026

СТРАХОВИЙ ПЛАКАТ ЯК РІЗНОВИД РЕКЛАМИ

Тринчук В.В.

Предметом дослідження є комунікаційна політика страхових компаній, зокрема в галузі використання друкованої зовнішньої реклами – плакатів.

Основна мета дослідження полягає у визначенні поняття плаката, його різновидів та особливостей використання в галузі страхування наприкінці XIX ст. та протягом XX ст.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів аналізу, синтезу, узагальнення і підходів, у тому числі: системний, порівняльний, історичний, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Об'єктом дослідження є страхові плакати компанії Держстрах та страхових товариств за часів Російської імперії.

Результати роботи. У статті детально розглянуто історичні передумови виникнення плакатів, етимологію терміну, основні етапи розвитку плаката як елемента страхової реклами, проблеми класифікації плаката, що є предметом дискусій сучасних науковців. Сформульовано принципи плакату. Виокремлено різновиди страхових плакатів.

В ході дослідження проаналізовано особливості рекламних плакатів страховиків дореволюційного і радянського періодів, зокрема відмінні риси рекламних плакатів Держстраху, характерні для різних періодів функціонування компанії на вітчизняному страховому ринку.

Галузь застосування результатів. Використання в процесі подальших теоретичних досліджень проблематики друкованої реклами, а також в практичній маркетинговій діяльності страхових компаній

Висновки. На основі проведеного дослідження описано різновид зовнішньої реклами – плакат, як елемент маркетингових комунікацій страховика. Доведено, що історія рекламного плакату бере свій початок з XV століття з моменту винаходу друкарського верстата. Встановлено, що страховий рекламний плакат є поліграфічно відтвореним зображенням на великому форматі інформації та образів, що сприяють розумінню ролі інституту страхування, позиціонують страховиків та їх страхові продукти.

Протягом досліджуваного історичного періоду спостерігалась еволюція мови та стилю рекламних текстів у страхових плакатах. Страхова плакатна реклама активно змінювалась.

Ключові слова: страхова компанія, комунікаційна політика, плакат, афіша, друкована реклама, страховий плакат, Держстрах.

СТРАХОВОЙ ПЛАКАТ КАК РАЗНОВИДНОСТЬ РЕКЛАМЫ

Тринчук В.В.

Предметом исследования является коммуникационная политика страховых компаний, в частности в области использования печатной наружной рекламы - плакатов.

Основная цель исследования состоит в определении понятия плаката, его разновидностей и особенностей использования в области страхования в конце XIX в. и на протяжении XX в.

Методы исследования. В работе применена совокупность научных методов анализа, синтеза, обобщения и подходов, в том числе: системный, сравнительный, исторический, что позволило реализовать концептуальное единство исследования.

Объектом исследования являются страховые плакаты компании Госстрах и страховых обществ во времена Российской империи.

Результаты работы. В статье подробно рассмотрены исторические предпосылки возникновения плакатов, этимологию термина, основные этапы развития плаката как элемента страховой рекламы, проблемы классификации плаката, которые являются предметом дискуссий современных ученых. Сформулированы принципы плаката. Выделены разновидности страховых плакатов.

В ходе исследования проанализированы особенности рекламных плакатов страховщиков дореволюционного и советского периодов, в частности отличительные особенности рекламных плакатов Госстраха, характерные для различных периодов функционирования компании на отечественном страховом рынке.

Область применения результатов. Использование в процессе дальнейших теоретических исследований проблематики печатной рекламы, а также в практической маркетинговой деятельности страховых компаний

Выводы. На основе проведенного исследования описано разнообразие наружной рекламы - плакат, как элемент маркетинговых коммуникаций страховщика. Доказано, что история рекламного плаката берет свое начало с XV века с момента изобретения печатного станка. Установлено, что страховой рекламный плакат является полиграфически воспроизведенным изображением на большом формате информации и образов, которые способствуют пониманию роли института страхования, позиционируют страховщиков и их страховые продукты.

В течение исследуемого исторического периода наблюдалась эволюция языка и стиля рекламных текстов в страховых плакатах. Страховая плакатная реклама активно менялась.

Ключевые слова: страховая компания, коммуникационная политика, плакат, афиша, печатная реклама, страховой плакат, Госстрах.

INSURANCE POSTER AS A KIND OF ADVERTISING

Trynchuk V.V.

The subject of research is the communication policy of insurance companies, particularly in the field of printed outdoor advertising - posters.

The main objective of the study is the definition of the poster, its varieties and features used in the insurance industry in the late nineteenth century. and during the twentieth century.

Research methods. The paper used a set of scientific methods of analysis, synthesis, generalization and approaches, including: system, comparative, historical, allowing to implement conceptual integrity of the study.

The object of the study is the insurance company weep Gosstrakh and insurance companies during the Russian Empire.

Results. The article discussed in detail the historical background of the emergence of posters, etymology of the term, the main stages of the poster as part of the insurance advertising, poster classification problem, which is the subject of debate modern scientists. The principles poster. Poster singled types of insurance.

The study analyzed the features posters insurers pre-revolutionary and Soviet periods, in particular distinguishing features posters monopoly as characteristic for different periods of operation in the domestic insurance market.

Scope results. Using the process of further theoretical research perspective print advertising as well as marketing practice of insurance companies

Conclusions. Based on the research described kind of outdoor advertising - banner, as part of marketing communications insurer. It is proved that the history of the advertising poster dates back to the XV century with the invention of the printing press. It was established that the insurance poster is reproduced printing images on large format information and images that promote understanding of the role of the insurance institute, positioning insurers and their insurance products.

During the studied historical period observed the evolution of language and style of the advertising posters in insurance. Insurance poster advertising actively changed.

Keywords: insurance company, communication policy, poster, print advertising, insurance poster, Gosstrakh

Хто осягає нове, плекаючи старе, той може бути вчителем – так наголошував Конфуцій. Перефразувавши його вислів, можемо стверджувати, що той ще й матиме шанс ефективно провести

рекламну кампанію. Минуле – це відповідь, майбутнє – питання, а реальність, яка знаходиться на межі між ними – це діалог, діалог з самим собою, з родиною, колегами та клієнтами.

Ступінь дослідження проблематики.

Плакат як різновид реклами привертав увагу багатьох вітчизняних дослідників Андрейканіча А. [13], Іванова І. [16], Грищенка В.В. [17] та іноземних Савельєва [3], Бриленкова А.[7], Банкіна А.[8], Чаус Н.[11], Хамідулліна А. і Шарифьянова З.[12], Суслякова О.[18] та мистецтвознавців Жатько О. [2] та інших.

Переважна більшість досліджень із даної тематики обмежувалась роботами альбомного характеру Минасбеяна Р. і Зубця О. [5] з вступними статтями або монографічними дослідженнями Спешилова А. [4] Глінтерніка Е.[6], які в своїй творчості звертались до плаката.

Аналіз літератури дозволив дійти висновку, що з проблематики страхового рекламного плакату є багато невивчених і спірних питань, які потребують подальшого дослідження.

Практично першим дослідником саме страхових плакатів Держстраху був Степанов Е.[9,10]

Завдання та мета дослідження.

Предметом дослідження є рекламна комунікаційна політика страхових компаній, зокрема в галузі використання друкованої зовнішньої реклами – плакатів.

Об'єктом дослідження є страхові плакати компанії Держстрах та страхових товариств часів Російської імперії.

Мета дослідження полягає у визначенні поняття плаката, його різновидів та особливостей використання в галузі страхування наприкінці XIX та протягом XX ст.

Відповідно до поставленої мети було реалізовано наступні завдання:

- розглянуто історичні передумови виникнення плакатів;
- з'ясовано етимологію походження терміну «плакат»,
- визначено основні етапи розвитку плаката як елемента страхової реклами дореволюційного і радянського періодів;
- виокремлено різновиди страхових плакатів;
- сформульовано принципи плакату;
- подано характерні риси рекламних плакатів Держстраху для різних періодів функціонування компанії на вітчизняному страховому ринку.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів аналізу, синтезу, узагальнення і підходів, у тому числі: системний, порівняльний, історичний, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Постановка проблеми.

Роль плаката в сучасному світі з кожним роком зростає. Це один з найпопулярніших типів рекламоносіїв. За статистикою, кожне третє замовлення в друкарні припадає на плакати. Окрім рекламної функції, плакат є важливим засобом агітації, донесення інформації, залучення нових страхувальників.

Комунікаційна політика страхової компанії (політика просування) покликана сприяти створенню і підтримці постійних зв'язків з учасниками страхового ринку, з метою активізації продажу страхових продуктів, формування страхової культури в суспільстві, позитивного іміджу страховика шляхом інформування, переконування та нагадування про свою діяльність та корисність страхового захисту.

Страховим компаніям доводиться вдаватися до різноманітних методів залучення потенційних страхувальників, в тому числі і використовувати перевагу плакатного мистецтва, яке завдяки своїм витворам, як зазначає Суслякова О., дає можливість візуально відобразити важливість та необхідність страхового захисту [18].

Теоретична значимість роботи полягає в тому, що її результати та висновки будуть певним внеском в загальну теорію страхових маркетингових комунікацій. Також розширюватимуться уявлення про плакат як різновид друкованої реклами, уточнюватимуться сучасні знання про специфіку функціонування плаката в маркетингових комунікаціях, а отримані результати сприятимуть подальшому розвитку досліджень в галузі страхування та страхового маркетингу.

Виклад основного матеріалу.

В ході дослідження встановлено, що історія плаката сягає своїм корінням в прадавні часи. Ще у Давньому Єгипті, Греції і Римі його широко використовували для повідомлень про спектаклі та комерційні угоди.

Якщо мова йде про такий вид реклами як плакат, вона бере свій початок ще з наскельних малюнків, наприклад перший зразок такої реклами можна зустріти на горі Енг Шан (2278 рік до н.е.), про що в своїй праці, однієї з перших книг з історії реклами, зазначав Даті

Історія донесла до наших днів підтвердження того, що цивілізація середземноморського басейну залишили в письмовому вигляді фундаментальні правила організації суспільного життя. Прототипом плакату можна вважати також єгипетський папірус з Олександрії, датований (164 р. до н.е.), який в даний час зберігається в Луврі [1].

Дослідники подають різні дати виникнення першого в історії рекламного плакату. За однією з версій його надрукував книготорговець Батдольд 1482 року для реклами нового видання «Геометрії» Евкліда, за іншою - серед авторів перших афіш, а їх було близько 20, німецький дослідник історії реклами Вальтер он зюр Вістей називає Іогана Ментеля та Пітера Шафера. Перша афіша Ментеля датується 1469 роком. Доволі

швидкими темпами новий вид реклами розвивався в Англії, де перші рекламні плакати містили тільки тексти й лише згодом в 1491 році у рекламній «Афіші видавця» Гераерда Ліна з'явилася ілюстрація [2].

Як свідчить історія, сучасному плакату передували гравюри і малюнки великого розміру, що розповсюджувались з рук в руки, розклеювалися на стінах, розміщувались у вітринах. У Німеччині у XVI столітті вони були відомі як «летючі листки». Широко розповсюджувались такі агітаційні зображення в період революцій XVII-XVIII століть в Англії, Франції і Голландії. З винаходом нових способів копіювання і розвитком поліграфії тираж агітаційних листків збільшувався.

Ілюстративний плакат з'явився у 1830 році і був спочатку найчастіше чорно-білим. До 1860-х років плакат залишався монохромним і майже не відрізнявся від інших видів ілюстрацій. Тільки в останні роки XIX століття плакат почав яскраво відрізняється від інших видів ілюстрацій [3].

Варто зазначити, батьківщиною рекламного плакату, близького до сучасного за призначенням і виглядом, історики по праву називають Францію, де ще у XVIII столітті вперше згадується про нього. А від так цілком логічним є той факт, що одним із перших творців рекламної колекції плакатів прийнято вважати француза Жюль Шере, графіка та декоратора сцени, яким у 1866 році в Парижі було засновано невелику літографію.

Важко не погодитись з Спешиловою А. про те, що саме Жюль Шере сформулював основні принципи сучасного плаката, а саме:

- помітність (в першу чергу, за рахунок контрастних і яскравих кольорів),
- можливість сприйняти зображення і текст «на ходу»,
- лаконічність,
- концентрацію уваги на одній головній фігурі. [4]

Моделлю сучасної європейської школи реклами стала Англія XIX ст., де і визначився алгоритм конструювання рекламного звернення:

- виконання великим шрифтом найменування надавача послуги або продукту;
- приваблива картинка, що ілюструє вигоди від придбання;
- коротке пояснення переваг;
- умови придбання та знижки.

У рекламі особливо підкреслювалися стабільність, надійність та якість виробника товару або надавача послуги, дотримання правил пристойності, чесності. Ці принципи організації рекламного простору на плакаті поширилися з Великобританії по всьому світу [5, с.10-11].

Починаючи з середини XIX століття в Росії, починають поступово формуватися всі канали і жанри реклами, властиві й іншим європейським державам. Саме в цей історичний період, відмічає Бріленкова А., спостерігається розвиток зовнішньої реклами: від вивіски і афіші до рекламного плакату, бере початок новий етап виставково-ярмаркової діяльності [7].

В ході дослідження встановлено, що наприкінці XIX ст. в Росії рекламний плакат офіційно визнається фактом культури [4]. Свідченням цього є проведення у 1897 році в Санкт-Петербурзі першої виставки афіш і плакатів - аналогу сучасних рекламних фестивалів та конкурсів, до речі на ній також були експоновані страхові плакати, з-поміж понад 700 робіт з 13 країн світу.

Але справжньою епохою розквіту рекламної плакатної індустрії можна вважати XX століття.

У ході аналізу матеріалів встановлено, що саме в цей період в розвитку друкованої плакатної реклами відбуваються зміни. Ілюстративний характер плаката заміщається декоративністю композиції. Характерною рисою плакатів цього періоду є те, що художники послуговуються активними графічними засобами, створюючи так звані «плакат кольорової плями» – центральне розташування зображуваного об'єкта.

Зважаючи на це, цілком логічним вважаємо наявність у сучасному словнику визначення «афіши» як реклами, оголошення, окремого різновиду графічного мистецтва» [14, с. 30].

Поступово плакат набуває яскраво вираженого комерційного характеру, головним завданням якого стає психологічний вплив на глядача. Відбуваються скорочення текстів на тлі підвищення ролі художніх засобів. Динамічність життя породжує рух образів в рекламі. Збільшуються розміри плаката, розширюється коло ідей плакатної графіки.

Торкаючись питання етимології, варто зазначити, що плакат є різновидом графіки, а сам термін походить з німецької (plakat), з латинської (placatum) – повідомлення, свідоцтво. У переважній більшості літературних джерел дослідники відмічають, що він має французьке походження від декількох слів «placard» - велике оголошення, афіша, «plaque» - наліпяти, приклеїти, «plaque» - пластинка, дощечка.

До останньої чверті XIX століття, плакат мав вигляд шрифтового оголошення або гасла необразотворчого характеру. Поступово, однак, все більшого поширення набувала візуалізація. Наприкінці 19 століття плакат пережив справжнє піднесення. Відбулося стрімке розширення його функцій, активне застосування для цілей соціальних, політичних, що викликало потребу в подальшому відокремленні від поняття афіша, про що зазначає в своїй праці Глінтерник Е. [6, с.8-9].

В Англії та США й досі використовується назва «poster», що походить від слова «post» - «пошта». Прийнято вважати, що в цих країнах подібні оголошення вивішували, перш за все, поблизу багатолюдних поштових станцій.

Сьогодні серед рекламистів також доволі поширений у вжитку англійський термін «постер» (від англ. poster – плакат, афіша) – друковане зображення на папері або плівці, яке використовується в різних

рекламних конструкціях. Зазвичай у вигляді плаката виготовляються настінні календарі, афіші, рекламні фотографії, корпоративна зовнішня реклама, стікери, тощо.

Необхідно підкреслити, що рекламний плакат – один з наймасовіших видів образотворчого мистецтва. Він виконує завдання наочної агітації і пропаганди, також служить цілям інформування, рекламування, навчання.

Слушно зауважити, що Новий тлумачний словник української мови у 4-х томах подає визначення плакату як малюнку з коротким текстом до нього, що закликає до чого-небудь, популяризує, рекламує щось [19, с. 418], а афіши - як оповістки, надрукованого або написаного за певною формою оголошення про концерт, виставу, лекцію і т. ін., що вивішується на видному місці [20, с. 65].

В українській мові можна послугоуватись обома словами: як афішою, так і плакатом, однак варто пам'ятати про їх різні значення: афіша, як правило, має суто шрифтову композицію, а плакат – зображення, яке супроводжує текст [15, с. 46]. Саме Іванова І. [16, с.116] виокремила різницю між афішою та плакатом: для афіші головною є текстова основа, тоді як плакат – гібридний: текст ілюструє зображення. Хоча, на нашу думку, подібний поділ є доволі умовним та дискусійним.

Грищенко В. обґрунтовує тезу про те, що плакат як продукт графічного дизайну, має свої художні властивості, функціональні закономірності та методологію створення. Плакат має дизайнерські характеристики – естетичне навантаження, композицію, графічну майстерність автора, відповідність часовому контексту та документальні якості. Ці базові елементи конкретизують функціональні особливості плаката [17, с.138-139].

Плакати вирізняються з поміж іншої рекламної продукції страхових компаній активним емоційним зверненням до потенційних та реальних страхувальників.

Оригінали плакатів створюються художниками з розрахунку на поліграфічне виробництво. Певні функції плаката диктують вибір образотворчих засобів, прийомів роботи, визначають особливу образотворчу мову плаката і його розміри. Плакати швидко змінюють один одного і, мають короткостроковий вплив, повинні відрізнитися чіткою і зрозумілою мовою. Плакат повинен привернути увагу глядача на великій відстані. Глядач у гранично короткий термін має зрозуміти, до чого плакат закликає, яка його мета.

Саме такими завданнями продиктовані відносно великі розміри плакатів. В ім'я стислості, дохідливості і виразності в плакаті застосовується особливо гостра типізація образу і широко використовуються такі умовно-декоративні прийоми, як узагальнення зображення, спрощення колірних відносин, відмова від другорядних деталей, символічні позначення. Текст повинен бути гранично коротким і зрозумілим з першого прочитання. Він не повинен механічно приєднуватися до зображення, а органічно входити в нього. Характер шрифту повинен відповідати змісту плаката, добре читатися.

За своїм призначенням та інформаційним навантаженням можна виокремити наступні різновиди страхових плакатів:

- продуктові (рекламування страхових продуктів);
- агітаційні (пропаганда інституту страхування);
- іміджеві (рекламування торгової марки страховика);
- соціальні (рекламування інституту страхування та безпеки дорожнього руху);
- інформативний (текстові та композиційні).

Найпопулярнішим – є рекламний плакат, створений для формування іміджу страховика. Іміджеві та продуктові плакати завжди знаходяться у полі зору потенційних споживачів страхових продуктів, що допомагає компаніям у питаннях ведення бізнесу.

Не менш популярні також різні інформативні та агітаційні плакати, а також їх різновиди – навчальні. Навчально-інструктивні плакати переслідують мету пропаганди інституту страхування, сприяють формуванню страхової культури. На відміну від інших видів плаката, можуть містити значну кількість тексту, цілу серію малюнків і призначені для тривалого використання.

Страховий плакат варто розглядати з позиції повідомлення для споживача, як інформативний, психологічний і комерційний інструмент, в залежності від того, що переважає - інформація, навіювання або продаж.

Перед тим, як вести мову про друк плакатів, в першу чергу варто зосередити увагу на особливості дизайну. Адже саме від того, наскільки буде плакат мати художню цінність, наскільки добре буде він читабельний, настільки він привертатиме увагу глядача.

Плакати – це в першу чергу, яскраві образи: короткі, помітні, такі, що запам'ятовуються фрази. Рекламний слоган в плакаті повинен відобразити якісні характеристики страхового продукту, на які в першу чергу звертатиме увагу страхувальник. Слоган плаката повинен бути чітким і зрозумілим, привертати увагу глядача на великій відстані.

Плакат також є гармонійним доповненням будь-якого офісного інтер'єру. Кожному страховику хочеться, щоб його рекламу не можна було пропустити, саме тому одним з вдалих рішень може бути випуск плакату.

Досліджуючи перевагу одного виду друкованої рекламної продукції перед іншим, за основу береться вартість одного контакту реклами з цільовою аудиторією. Плакат, виконаний методом офсетного друку, коштує дорожче за буклет або листівку, в той же час буклет потрапляє до рук однієї людині, тоді як рекламний плакат попадає в поле зору сотень, а при вдалому розміщенні – і тисячі осіб на добу.

Таким чином, визначивши співвідношення вартості виготовлення одного плаката до кількості контактів потенційних споживачів страхових продуктів, виходить, що вартість одного контакту страхового рекламного плакату з цільовою аудиторією мінімальна. Отже, інвестиції в дизайн і виготовлення плакатів зазвичай є вельми вигідним вкладенням. Крім того, використання плакатів зручне як для страховиків, так і страхувальників й часто-густо приносить естетичне задоволення.

Для реклами в місцях продажів часто використовуються постери – плакати великого розміру, які виготовляються з метою створення великої яскравої рекламної плями, яка легко сприймається. Варто також звернути увагу, що в транспорті, зокрема в метрополітені, у потенційного клієнта виникає ефект «кольорової плями» [8], і такі плакати в транспорті фахівці рекомендують розміщувати на термін до двох тижнів для їх найкращого сприйняття.

Доведено, що пасажири звертають увагу тільки на нові плакати. Потім, після певної кількості переглядів, рекламний плакат перетворюється для них в «кольорову пляму» на стіні вагона, і на ній їх увага вже не зупиняється, скільки б цей плакат не висів.

В Україні друк плакатів набув масового характеру – страхові плакати присутні практично повсюдно: у метрополітені, банках, магазинах, аптеках, хімічистках, розважальних центрах, кінотеатрах, виставках і так далі. Сучасний дизайн плакатів рясніє творчими рішеннями. Серед всього цього розмаїття одні плакати досягають бажаного ефекту і привертають увагу клієнта, а інші проходять повз людей, не зацікавивши їх. Красивий плакат неодмінно приверне на себе увагу; він не тільки милує очі, але і залишається в пам'яті страхувальника.

Безумовно, що основним елементом плакатів є візуальний ряд. А відтак, одні плакати частіше потрапляють в поле зору, притягають погляд людини і в цю ж мить закарбовуються у пам'яті на все життя, інші – спонукають до дії (неодмінно придбати страховий продукт, вибрати конкретну страхову компанію, а треті – мало привертають увагу.

Плакати виготовляються різних форматів, починаючи від стандартного А4, і до величезних полотен. Плакати А4 найчастіше використовують з рекламною метою і розклеюються на невеликих стендах (своєрідні «плакати-візитки»). Плакати А3 – такий формат найпоширеніший для друку бюджетних плакатів, оскільки є порівняно великим, але недорогим. Плакати А2 і більші – оптимальне рішення при середніх і великих тиражах – плакати великі, помітні здалеку, хороший варіант для іміджевих і рекламних ідей.

Дизайн плакатів створюється, виходячи, в першу чергу, з їх подальшого призначення. При розробці дизайну рекламних плакатів для розміщення в точках продажів діють принципи дизайну будь-яких POS-матеріалів – виразність, яскравість, оригінальність, дотримання єдиного фірмового стилю. Дизайн повинен відповідати тим завданням, яких прагне досягти цей рекламний виріб.

Правильно підібрані красиві плакати не тільки прикрашають інтер'єр приміщення, але і створюють гарний настрій, затишну атмосферу і спокій.

Не варто забувати, що плакат – це могутній засіб візуальної дії на підсвідомість реального та потенційного страхувальника.

Плакат повинен сприйматися глядачем на великій відстані, виділяючись з-поміж інших джерел інформації. З метою привернення уваги й зацікавлення глядача, активізації його сприйняття, спрямування у потрібне русло свідомості та волі до дії, плакат використовує низку специфічних художніх засобів: образотворчі метафори, загальнозрозумілі символи, співставлення різномасштабних зображень, різночасових подій, узагальнення форми предмету.

Плакат, як різновид друкованої реклами, кольорове рекламне видання відносно великого формату може включати агітаційний малюнок, короткий текст, фотографію, тощо.

Окрім того, важливу роль в плакаті відіграє характер шрифту та розташування тексту, яскраве умовне декоративне кольорове рішення. В систему умовних образотворчих засобів плакату іноді вводиться фотографія (самостійно або у поєднанні з малюнком, живописом).

Перший, найочевидніший чинник створення красивого, ефектного плаката – якість друку. Абсолютно зрозуміло, що бляклі аби як віддруковані рекламні плакати, навіть якщо ними обклеїти все навкруги, не тільки не досягнуть мети залучення потенційного клієнта, але, як мінімум, викличуть сумніви в статусі і надійності страховика.

Другий, часто не менш важливіший чинник у виготовленні красивого плаката – хороший дизайн плаката. Грамотно продуманий, ефектний дизайн плаката у поєднанні з високою якістю поліграфії забезпечать плакату успіх і запам'ятаються.

Через інформацію, яку містить рекламний плакат варто робити акцент на позитивних асоціаціях – стабільності, надійності, впевненості у завтрашньому дні, але у поєднанні з конкретним страховиком та його продуктами.

Не слід забувати про адресне спрямування рекламного звернення. Плакат не може в однаковій мірі зачепити молодь (від підлітка) та старше покоління (до пенсіонера), у якого у бурхливі 90-ті роки ХХ століття недобросовісна реклама сформувала недовіру до фінансових інститутів. Категорія осіб старшого віку по-іншому бачить світ, ролі в сім'ї, у них власні ідеали. Сюжети мають докорінно відрізнятись від тих, які спрямовані на молодь, інакше рекламний плакат дратуватиме і втомлюватиме, а відтак, замість довіри до нього страховик отримає осуд та категоричне несприйняття. До того ж варто пам'ятати, що зовнішня реклама діє на літніх людей з мінімальним ефектом. Проте розміщення на плакаті усміхнених облич дітей,

онуків разом з дідусем чи бабусею може позитивно вплинути на осіб старшого віку, які дуже прив'язані до своєї сім'ї й готові завжди підтримати своїх рідних.

За радянських часів плакат був одним з найулюбленіших і найпоширеніших прийомів агітації і пропаганди, тобто засобом соціальної реклами.

До лідерів плакатного мистецтва належали Ощадні каси і Держстрах. Саме вони займалися соціальною рекламою[9]. Цілком погоджуємось з тезою Степанова Є. про те, що плакати Держстраху завжди несли і соціальну функцію. Держстрах був частиною державної машини, а інших страхових компаній просто не існувало. Отже, природно, що працівники компанії думали не тільки про те, як заробити гроші, але і як реально допомогти людям. Власне страхування і соціальна політика декларувалися державою як єдиний процес [10].

Чаус Н. зазначає, що саме в роки радянської влади держава, як монополіст в усіх сферах життєдіяльності, рішуче підпорядковувала своїм інтересам і творчість інтелігенції, використовуючи образотворче й інші види мистецтва для формування позитивного образу влади[11, с.222].

Незважаючи на повну монополію на ринку страхових послуг, Держстрах широко використовував рекламні плакати та інші засоби для просування власного бренду, відзначають Хамідуліна А. та Шарифьянова. Держстрах, за словами вчених, вже в 1920-х рр. почав активно застосовувати «поліекран» в своїй рекламі - прийом, що дозволяє донести максимум інформації на обмеженому просторі плаката, що привертає споживача обсягом інформації. «Поліекран» можна зустріти на переважній більшості плакатів Держстраху 20-х рр. ХХ ст. Часто їх порівнюють коміксами, які розповідають захоплюючу історію. Цей прийом багато

десятиліття залишався головною відмінною рисою плакатів Держстраху, і його актуальність зменшувалась тільки з розвитком електронних медіа[12, с. 121].

Страхові плакати часів СРСР містили слогани: «Страхування життя в Держстрасі доступно кожному селянинові», «Трудящийся! Если ты не застраховал свою жизнь, - ты не позаботился ни о себе, ни о своей жене», «Страхуй свою жизнь, пока молод и здоров», «Граждане! Заключайте договоры страхования строений», «Трудящие, организуйте коллективное страхування життя!», «Страхованием жизни в Госстрахе Вы обеспечиваете себя и свою семью», «Если молния сожжет – Госстрах ответственность несет» (варіант: «Если молнией убьет...»), «Только страховкою ты бы оправился. Не горевал бы теперь и не маялся», «Организируйте страхование жизни в своем коллективе», «Можно лошадь потерять, значит, нужно страховать», «Коль застрахован дом и конь, тогда не страшен и огонь», «Колхозное имущество должно быть застраховано в погонной стоимости», «А почему Вы не застраховали своих животных?», «Застраховано ли Ваше домашнее имущество?», «Застрахован ли Ваш автомобиль?», «А Вы не забыли застраховать?», «Страхование детей – забота о детях!», «Личное страхование в интересах трудящихся», «Каждая фабрика, каждый завод в поход за коллективное страхование жизни» тощо [5].

Рекламу Держстраху неможна назвати надзвичайною, інтригуючою, проте її сила полягала в доступності, постійному контакт з цільовою аудиторією, усім населенням з різних республік СРСР.

Перші плакати страхових компаній, що датуються ХІХ - початком ХХ ст., в сучасному розумінні важкі й перевантажені образами. Пізніше, до середини ХХ ст., коли світ наповнили численні різнокольорові рекламні звернення, підприємцям довелося піклуватися про легкість їх сприйняття. Тоді з'явився сучасний підхід до рекламного постеру, де головне - це дохідливість і простота сприйняття, а вся увага глядача фокусується на одному зворушливому образі [5, с. 12-13].

За оцінками експертів, середнього громадянина щоденно оточують три тисячі рекламних повідомлень, однак 99% з них залишаються без належної уваги.

Переконані, що значна частина рекламних плакатів Держстраху спонукала людину замислитись, що значно складніше, ніж примусити щось придбати. Не варто забувати, що реклама має здатність не лише впливати на підсвідомість глядача, підвищуючи його емоційний стан, а й виступати інструментом просування вічних загальнолюдських цінностей, сприйняття яких в нашій країні є доволі складним.

Використання базових інстинктів, таких як острах, побоювання, невпевненість в рекламному плакаті не є бажаним. Якщо для іноземних глядачів подібний прийом є виправданим, де люди досягли певного рівня добробуту, живуть розміреним життям, то для вітчизняних – не є прийнятним, оскільки значна частина населення й так перебуває у перманентному страху.

На превеликий жаль, просвітницька роль реклами в формуванні свідомості страхувальника в нашій країні досі недооцінена. Відсутня соціальна реклама самого інституту страхування, яка повинна перед глядачем висунути конкретне питання, спонукати до роздумів, на відміну від комерційної реклами, яка спрямовується на продаж. Людина повинна сама усвідомити свої потреби і проблеми, адже страхова компанія ніколи не зможе допомогти тим, хто сам не бажає вплинути або виправити ситуацію на краще, допомогти самому собі.

Висновки. Історія рекламного плакату бере свій початок з ХV століття з моменту винаходу друкарського верстата. Рекламний плакат, афіша, оголошення стали невід'ємною частиною комунікаційного життя людини. У широкому розумінні Страховий рекламний плакат є поліграфічно відтвореним зображенням на великому форматі інформації та образів, що сприяють розумінню ролі інституту страхування, позиціонують страховиків та їх страхові продукти.

Активно сприяє розвитку рекламного плаката науково-технічний прогрес. Сьогодні у більшості випадків плакати створені в цифровій формі, але завдяки своїй специфіці залишаються символічним «мистецтвом вийти на вулицю», і тому відіграють важливу роль в маркетингових комунікаціях страхових компаній.

Зважаючи на цей факт, завданням розробника рекламного плакату повинно стати:

- привернення та утримання уваги глядача, зазвичай через заголовок або ілюстрацію;
- надання обіцянки щодо задоволення потреби у безпеці;
- швидке опанування інформації до того часу, як людина вирішить зосередити увагу на чомусь іншому;
- використання стимуляторів залучення в рекламу (краса, гумор, таємниці);
- ознайомлення глядача з споживчими властивостями страхового продукту;
- визнання потреби, поштовх до роздумів та подальших дій сьогодні чи в майбутньому через текстове звернення та дизайн;
- викладення правдоподібної інформації у логічній та чіткій послідовності;
- встановлення гармонії дизайну реклами з іміджем страхової компанії;
- підвищення довіри до страхового продукту, компанії.

Протягом досліджуваного історичного періоду спостерігалась еволюція мови та стилю рекламних текстів у страхових плакатах. На страхову рекламу активний вплив мала політична пропаганда, проте адресного спрямування за віковими, національними, майновими та професійними характеристиками страхувальників.

Список використаних джерел

1. *История рекламного плаката [Электронный ресурс] - режим доступа: http://www.poly3.ru/info/advert/advert_270309_01.html*
2. *Жатько О. Театральна афіша, як історичне джерело дослідження мистецтва театру [Электронный ресурс] - режим доступа: <http://niklife.com.ua/focus/30755>*
3. *Савельева О.О. История плаката <http://www.limon.ua/2009/12/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0/>*
4. *Спешилова А.Ю. Плакат времен мировой войны: жанровые разновидности, композиция, язык : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.01.10 / Спешилова Анастасия Юрьевна; [Место защиты: Моск. пед. гос. ун-т]. - Тверь, 2008. - 179 с.*
5. *Плакат ГОССТРАХА / Р.М. Минасбекян, А.Н.Зубец; под общ. ред. Р. М. Минасбекяна. - М. : Издательский Дом Мещерякова, 2012. – 360 с.: ил.*
6. *Глинтерник Э.М. Становление и развитие рекламной графики в России : (Торгово-промышленный плакат и товарный знак в конце XIX-начале XX века): дис. ... кандидата искусствоведения: 17.00.06 / Санкт-Петербург. худож.-промышленная акад. - Санкт-Петербурге, 1995. - 167 с.*
7. *Бриленкова А.В. Коммерческая реклама в России : 1861-1917 гг.: дис. ... кандидата исторических наук : 07.00.02 / С.-Петерб. гос. ун-т. - Санкт-Петербурге, 2007. - 24 с.*
8. *Банкин А. Почему не читают рекламу в вагонах метро [Электронный ресурс] - режим доступа: <http://www.advi.ru/archive/article.php3?pid=430>*
9. *Степанов Е. Метафора как сущность социального плаката [Электронный ресурс] - режим доступа: <http://magazines.russ.ru/ra/2004/2/st39.html>*
10. *Степанов Е. Плакаты ГОССТРАХА как социокультурное явление. М.: Российская гос. страховая компания, 2003. - 159 с.*
11. *Чаус Н.В. Советские плакаты 1917-1920 гг. – основное средство пропаганды социалистической идеологии // Социально-экономические явления и процессы. - 2010 - № 6 (022) – С.220-223 [Электронный ресурс] - режим доступа: <http://sovetskie-plakaty-1917-1920-gg-osnovnoe-sredstvo-propagandy-sotsialisticheskoy-ideologii.pdf>*
12. *Хамидуллина А.Б., Шарифьянова З.Ф. Страховая реклама в России – история, каналы, состояние //Международный научный журнал «Инновационная наука». – 2016. - №2. – С. 120-123*
13. *Андрейканіч А.І. Плакат: його види та жанри //Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Вип. 19. Т. 1. – 2013. – С.121-126*
14. *Декоративно-ужиткове мистецтво : словник : в 2 т. Т. 1 : А–К / Львів. акад. мистецтв, НДС, каф. історії і теорії мистецтва ; за заг. ред. Я.П. Запаска. – Л. : Афіша, 2000. – 363 с.*
15. *Дизайн: словник-довідник / За ред. М. І. Яковлева; Упоряд.: Ю. О. Іванченко. – К. : Фенікс, 2010. – 384 с.*
16. *Іванова І.Б. Мова і стиль у зовнішній рекламі України (кінець XIX – початок XX ст.)// Вісник Донецького Національного університету, Сер. Б: Гуманітарні науки, Вип. 1-2. – 2014. – С.115-119.*
17. *Грищенко В.В. Особливості дизайну в мистецтві плаката // Вісник Харківської держ. академія дизайну і мистецтва. - №6. - 2011. - С.138-140.*
18. *Сусякова О.Н. Особенности развития страхового плаката как элемента рекламы страховых услуг // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 15. – С. 1326–1330. [Электронный ресурс] - режим доступа: <https://e-koncept.ru/2016/96183.htm>*
19. *Новий тлумачний словник української мови: у 4-х т. Т.3. / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконті, 1999 – 927 с.*
20. *Новий тлумачний словник української мови: у 4-х т. Т.1. / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконті, 1999 – 912 с.*

References

1. Istorija reklamnogo plakata : http://www.poly3.ru/info/advert/advert_270309_01.html
2. Zhatko O. *Teatralna afisha, yak istorichne dzherelo doslidzhennya mistetstva teatru* : <http://niklife.com.ua/focus/30755>
3. Saveleva O.O. *Istorija plakata* : <http://www.limon.ua/2009/12/istoriya-plakata/>
4. Speshilova A.Yu. *Plakat vremen mirovoy voynyi: zhanrovyye raznovidnosti, kompozitsiya, yazyik: dissertatsiya... kandidata filologicheskikh nauk: 10.01.10 / Speshilova Anastasiya Yurevna; [Mesto zaschityi: Mosk. ped. gos. un-t]. - Tver, 2008.- 179 s.*
5. *Plakat GOSSTRAHA / R.M. Minasbekyan, A.N. Zubets; pod obsch. red. R.M. Minasbekyana. - M. : Izdatelskiy Dom Mescheryakova, 2012. - 360 s.*
6. Glinternik E.M. *Stanovlenie i razvitie reklamnoy grafiki v Rossii: (Torgovo-promyshlennyy plakat i tovarnyy znak v kontse XIX-nachale XX veka): dis. ... kandidata iskusstvovedeniya: 17.00.06 / Sankt-Peterburg. hudozh.-promyshlennaya akad. - Sankt-Peterburg, 1995. - 167 s.*
7. Brilenkova A.V. *Kommercheskaya reklama v Rossii: 1861-1917 gg.: dis. ... kandidata istoricheskikh nauk : 07.00.02 / S.-Peterb. gos. un-t. - Sankt-Peterburg, 2007. - 24 s.*
8. Bankin A. *Pochemu ne chitayut reklamu v vagonah metro* : <http://www.advi.ru/archive/article.php3?pid=430>
9. Stepanov E. *Metafora kak suschnost sotsialnogo plakata* : <http://magazines.russ.ru/ra/2004/2/st39.html>
10. Stepanov E. *Plakaty GOSSTRAHA kak sotsiokulturnoe yavlenie. M. : Rossiyskaya gos. strahovaya kompaniya, 2003. - 159 s.*
11. Chaus N.V. *Sovetskie plakaty 1917-1920 gg. – osnovnoe sredstvo propagandy sotsialisticheskoy ideologii// Sotsialno-ekonomicheskie yavleniya i protsessyi. - 2010 - № 6 – S.220-223 : <http://sovetskie-plakaty-1917-1920-gg-osnovnoe-sredstvo-propagandy-sotsialisticheskoy-ideologii.pdf>*
12. Hamidullina A.B., Sharifyanova Z.F. *Strahovaya reklama v Rossii – istoriya, kanaly, sostoyanie // Mezhdunarodnyy nauchnyy zhurnal «Innovatsionnaya nauka». – 2016. - №2. – S. 120-123*
13. Andreykanlch A.I. *Plakat: yogo vidi ta zhanri //UkraYinska kultura : minule, suchasne, shlyahi rozvitku : zb. nauk. pr.: nauk. zap. Rivnen. derzh. gumanlt. un-tu. – Vip. 19. T. 1. – 2013. – S.121-126*
14. *Dekorativno-uzhitkove mistetstvo: slovník: v 2 t. T.1: A–K / Lvlv. akad. mistetstv, NDS, kaf. IstorYi I teoriYi mistetstva; za zag. red. Ya.P. Zapaska. – L. : Afisha, 2000. – 363 s.*
15. *Dizayn: slovník-dovldnik /Za red. M. I. YakovlEva; Uporyad.: Yu. O. Ivanchenko. – K. : Fenlks, 2010. – 384 s.*
16. Ivanova I.B. *Mova i stil u zovnishniy reklami Ukrayini (kinets XIX – pochatok XX st.) // Visnyk Donetskogo Natsionalnogo universitetu, Ser. B: Gumanitarni nauky, Vip. 1-2. – 2014. – S.115-119.*
17. Grischenko V.V. *Osoblivosti dizaynu v mistetstvi plakata // Visnik Harkivskoyi derzh. akademiya dizaynu i mistetstv. - №6. - 2011. - C.138-140.*
18. Suslyakova O.N. *Osobennosti razvitiya strahovogo plakata kak elementa reklamyi strahovyih uslug // Nauchno-metodicheskyy elektronnyy zhurnal «Kontsept». – 2016. – T.15. – S. 1326–1330. : <https://e-koncept.ru/2016/96183.htm>*
19. *Noviy tlumachnyj slovník ukraiYiinskoyi movy: u 4-h t.T. 3. / Uklad. V. Yaremenko, O. Slipushko. – K. : Akonlt, 1999 – 928 s.*
20. *Noviy tlumachnyj slovník ukraiYiinskoyi movy: u 4-h t.T. 1. / Uklad. V. Yaremenko, O. Slipushko. – K. : Akonlt, 1999 – 912 s.*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Тринчук Віктор Вікторович, завідувач кафедри страхування, доцент, к.е.н.,
 Інститут післядипломної освіти та бізнесу,
 вул. М. Расковой, 11-Б, М. Київ, 02660
 e-mail: edukacja_poland@ukr.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Тринчук Виктор Викторович, заведующий кафедрой страхования, доцент, к.э.н.,
 Институт последипломного образования и бизнеса,
 ул. М. Расковой, 11-Б, г. Киев, 02660
 e-mail: edukacja_poland@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Trynchuk Victor, head of insurance department, Associate Professor, PhD,
 Institute for Postgraduate Education and business
 street. M. Raskovoi, 11-B, M. Kyiv, 02660
 e-mail: edukacja_poland@ukr.net

АНАЛІТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Лисецький А.С.,
Тірбах Л.В.,
Чабан Г.В.

Предмет роботи: моделювання відтворювальних процесів сільськогосподарських підприємств. Балансовий майновий стан і варіація статків засновників підприємств, прибутки і збитки від операційної діяльності та розподіл залишкових доходів за факторами виробництва.

Мета: є узагальнення міркувань з приводу аграрної політики деяких країн світу

Методологія: використано інструменти моделювання сільськогосподарських підприємств країн ЄС.

Результати роботи: проведено дослідження історичного аналізу реформування сільськогосподарських підприємств країн, доведено що проблема фермерів всього світу містить факти падіння цін і доходності.

Галузь застосування результатів: управління господарськими системами у галузі сільського господарства і фермерства.

Висновки: нееластичність попиту є непереборним чинником кризи, не вичерпує проблеми фермерських доходів. Коливання внутрішнього попиту - інший аспект проблеми цін і доходів фермерів.

Ключові слова: моделювання, синтез, аналіз, ефективність, земельні відносини.

АНАЛИТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Лисецкий А.С.,
Тирбах Л.В.,
Чабан Г.В.

Предмет работы: моделирование воспроизводственных процессов сельскохозяйственных предприятий. Балансовый имущественном состоянии и вариация состояния учредителей предприятий, прибыли и убытки от операционной деятельности и распределение остаточных доходов по факторам производства.

Цель: есть обобщение соображений по поводу аграрной политики некоторых стран мира.

Методология: использовано инструменты моделирования сельскохозяйственных предприятий стран ЕС.

Результаты работы: проведено исследование исторического анализа реформирования сельскохозяйственных предприятий стран доказано, что проблема фермеров всего мира содержит факты падения цен и доходности.

Область применения результатов: управление хозяйственными системами в области сельского хозяйства и фермерства.

Выводы: неэластичность спроса является непреодолимым фактором кризиса, не исчерпывает проблемы фермерских доходов. Колебания внутреннего спроса - другой аспект проблемы цен и доходов фермеров.

Ключевые слова: моделирование, синтез, анализ, эффективность, земельные отношения.

ANALYTICAL MODELING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES: EXTERNAL EXPERIENCE

Lisetskyi A.S.,
Tirbakh L.V.
Chaban G.V.

The subject of work - modeling of reproductive processes of agricultural enterprises. Balance-sheet property status and variation of the stock of founders of enterprises, profits and losses from operating activities and distribution of residual income by factors of production.

The aim of work – there is a generalization of considerations concerning the agrarian policy of some countries of the world.

Method or the methodology of the work - the modeling tools of agricultural enterprises of EU countries are used.

The results of work - a study of the historical analysis of the reform of agricultural enterprises in countries has been carried out, it has been proved that the problem of farmers around the world contains facts of falling prices and yields.

Field of application of the results - management of economic systems in the field of agriculture and farming.

Conclusions: inelasticity of demand is an insurmountable factor in the crisis, does not exhaust the problems of farm incomes. Fluctuations in domestic demand are another aspect of the problem of farmers' prices and incomes.

Keywords: modeling, synthesis, analysis, efficiency, land relations.

Actuality of theme. The Nobel Prize for Economics in 2008 was received by Paul Krugman, an American scientist, professor at Princeton University. N. Volchkova called the official formulation of his merits for the development and substantiation of a new economic geography and a new theory of a market economy [5].

There are several key issues of novelty. The first large and small enterprises are equally productive if they have equal factor production. Factor capacity is the ratio of factor costs per unit of final product. With this emphasis, the theory of equilibrium of growing funds of consumption of wage funds is being made. Having found a point of equilibrium, we can not talk about the average size of business and enterprise. It turns out that the factor of production is the same for all enterprises, and therefore there is no scale effect. No competition, no need for it. There is no need to decide on the specialization of regions and states to motivate rational international trade. Small and simple Krugman models have opened up new knowledge in the field of commerce. The economy has a steady number of consumers, which gives grounds for simply formulating the utility function. The first derivative of the consumption function is greater than zero. This means that the needs are characterized by signs of saturation. The second derivative function of consumption is less than zero, and therefore the saturation process compensates for the increase in demand. The equilibrium of growing demand (MAX) and steady income (w) forms a balance model that can bear the name of Krugman.

For its theoretical solution, not so many assumptions are required. The new economic policy does not eliminate competition, but competition and trade arise not only and not so much from the specialization of states, as from the competition of technological decisions of states and monopolies. The key to our analysis is the equality of factor capacities in monopolistic competition. We must emphasize the relevance of the new content of analysis for the «old world» and developing countries. But the most urgent question is the question of factoring at the level of an agricultural enterprise that uses land and biological resources of plant growing and livestock farming.

In most EU countries, small farms predominate, which do not mainly provide full employment and family budgets, and therefore the work on the farm is often combined with other types of activities [6]. Such a structure of agriculture in Europe has developed after feudalism, and evolutionary crushing, which was characterized by large land holdings over the centuries.

In France, the privileges of large land tenure by the 1789 revolution were abolished. The peasants received small plots, which determined the policy of co-development in conditions of crushing and through the moon.

The general reform of Italy after the Second World War has determined numerous small-scale management, but without a cooperative movement. In Spain and Portugal, small land tenure predominates. Due to the delayed colonization of North America, larger farms are characterized by the size of the area and the amount of business. The average area of farms is 187 hectares from 20 thousand dollars of sales. In total, 2.8 million people (1989) employed, of which 0.9 million are hired workers.

Problem is inheritance of land ownership. In order to stop the further shredding of farms, legislation in the West applies to all kinds of restrictions. So, for example, in Europe a farm can be inherited by only one descendant, others must be satisfied with compensation. In France, where the Napoleonic laws recognized the right to distribute land, they came not only to shredding but also to fragmentation, when the owner has several separate plots. This determined the problem of viability of the farmer and methods of solving it. The relevance of the union is not reduced.

Agrarian policy should be segmented in relation to the size of economic formations. The agricultural production spectrum in Ukraine is too broad for a single concept of development. It is necessary to distinguish entrepreneurship on the basis of the size of the concentration of production. Small non-food subsidiary farms with an area of up to 1 hectare could not be taken into account. Peasant farms, which can grow as a result of agricultural transformation, should be divided into groups. Standardized can be farms by signs of land use. But it can not perfectly reflect the size of the economy, its income, the tax field, land rent, not taking into account the quality of land. The size of farms is not identical to their land use and can not be calculated by the area of land resources. Therefore, it is proposed to introduce an appropriate accounting system for economic entities according to standardized economic features.

The economic size of farms based on land quality in EU countries is measured in Standardized Units (EOP) [6]. The unit is based on a household which has a standardized gross income (STBE) of 1200 eq in its calculations. Thus, the concentration of production in the EU countries has a significant amount of variation (Table 1).

Table 1. Typization of farm sizes in EU countries (in% to the total)

	Types of farms by size (EOR)					
	<2	2-4	4-8	8-16	16-40	>40
EU12	40	17	15	11	11	5
UK	23	8	10	11	20	27
Denmark	1	6	15	19	31	29
Netherlands	0	4	11	13	27	44
Germany	19	12	15	18	26	10
France	15	9	13	18	30	15
Italy	46	20	15	9	7	3
Spain	51	19	15	9	5	1

Reference: Tracy M. *Agriculture and Food in the Economy of Developed Countries: An Introduction to Theory, Practice, and Politics* / Trans. from Eng. St. Petersburg: Economic School, 1995. - P.28 - 30.

The countries of Western-Northern Europe favor a very large, market-oriented (high-value) farms. But they are left with family farms (without signs of exploitation of hired labor). Farmers require significant advance capital, filling the market of various means of production.

The resource consistency is a concept that contains the signs of three factors: land, labor, capital, but technology tends to the canons of classical economic theory. However, the postulates of the classical economic theory of A. Smith and D. Ricardo we were disgraced even earlier. Now more often you can hear the emphasis on the effect of the law of value, in particular on the methodological level. Today from young reformers we can hear the desire to raise prices and tariffs for the population because of the growing «cost». These disgracefulness, which are not compatible with Krugman's latest theory of economic equilibrium, they tend to be justified not by the desire for profit, but by the real costs of production. Theoretical analysis of the problems of economic analysis can be found at that time by many scholars and practitioners [1].

Particular attention deserves the American School of Economic Analysis, which does not contradict Krugman's models, but is conservative with respect to the theory of choice from «Economics» by Stanley Brue and McConnell [2].

The achievements of US agriculture and the developmental agrarian policy have been and will be exemplary benchmarks for our imitation and reform of the industry in Ukraine. However, the «monetarist doctrine» of macroeconomic stabilization has been, is and will oppose development because economics and hreumatics are different scientific initiatives from ancient times, from Aristotle to the present and Milton Friedman. By that time, among the populist-reformers there were representatives of the new liberal paradigm and the market way of development.

Recently speaking in Ukraine, prof. Eric Runnert (The Netherlands) answered, «Do not read what they write and do not listen to what they say in the IMF, but see what they are doing», «It's necessary to distinguish between those who collect money from those who collects technology», «Money is not necessary to collect, but we must dissipate». Let us turn to the traditions of analyzing the problems of classical farming in the United States [6].

An analysis based on the effects of inelastic demand.

Prices and incomes in agriculture are subject to significant variations, in particular: (a) Due to the inelastic nature of the demand for its (agricultural) products, which transforms small changes in its volume into agricultural production and demand in rather substantial changes in prices and revenues; b) due to technical progress, which is a factor in a sharp increase in the supply of agricultural products; c) due to the reduction in the number of available population, which is a factor in the public demand for agricultural products; d) through a synergistic combination of factors of supply growth and falling demand. Conclusion: US agriculture is becoming an industry that systematically and systematically decreases [6].

Historically, it has been confirmed that the problem of farmers around the world contains facts of falling prices and profitability. The features of natural conditions of economic activity, in particular in geographical and temporal space, are superimposed. Among the socio-economic factors of the problem is often called inelastic demand for agricultural products. It has been proved that for agricultural products, the coefficient of elasticity is within the range of 0.2-0.25, which means that prices should fall by 40-50% in order to increase purchases by 10 percent.

Even a slight increase in output leads to price disturbance, material changes in farm incomes (Fig. 1).

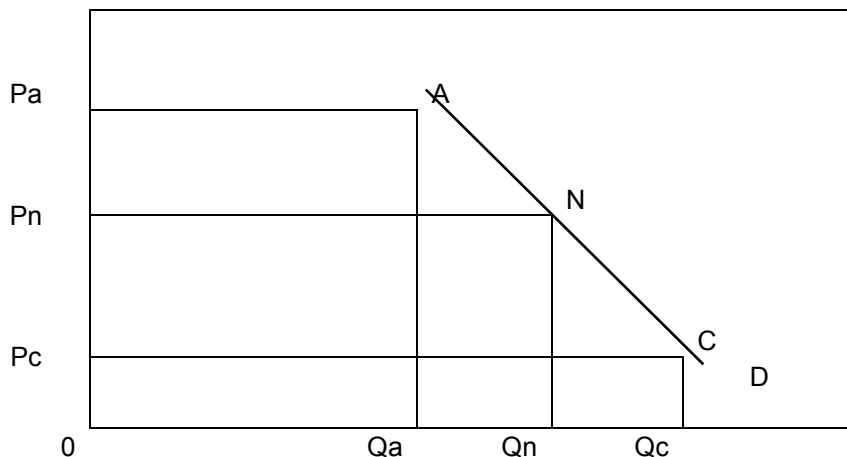

Figure 1. The effect of changes in production volumes

The graph shows options for changing prices and revenues. If production volumes change from Qn to Qa or Qs, price changes may deviate from Pn to Pa or Pc). The explicit yield function can be written as the 0PnNQn plane deviating from the mean to the probable (0PaAQa or 0PcCQc). Line D reflects the inelasticity of demand. Obviously, the planes will be different due to changes in the volume of the market. It is proved that the farmer's income in case of deviation of output from the average does not offset the market price. Fluctuations in the market of agricultural products are automatically regulated by a fivefold drop in prices and revenues. Farmers can regulate

production, try to maintain the necessary level of product prices. Known are attempts to restrict access to the market, reduce crop areas, etc. The market system is a systemic factor of overproduction and the financial crisis.

The conclusion that inelasticity of demand is an insurmountable factor in the crisis does not exhaust the problems of farm incomes. Fluctuations in domestic demand are another aspect of the problem of farmers' prices and incomes (Fig. 2).

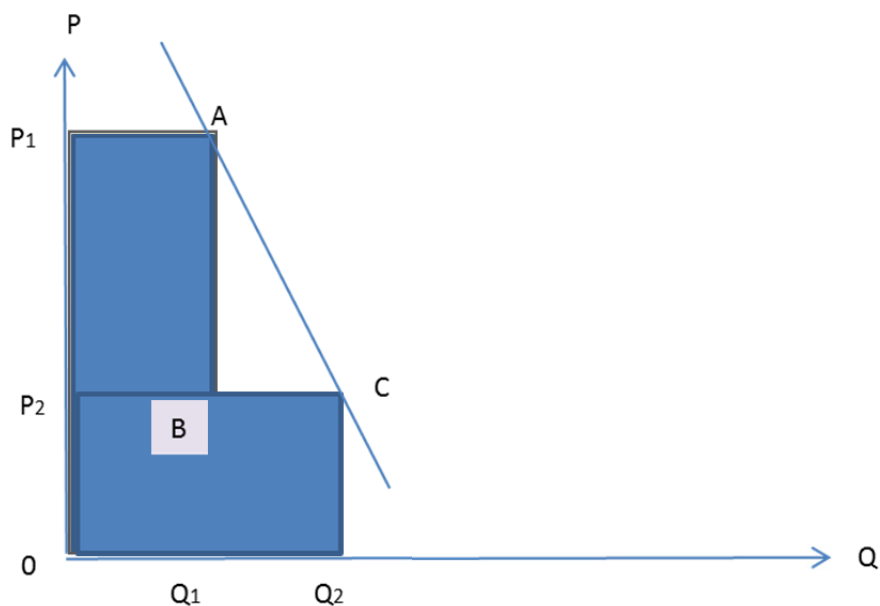

Figure 2. Impact of changes in demand for farmers' prices and revenues.

Theoretically possible is a situation where the volume of production is somewhat constant (Q_2), and market demand is falling. Due to the rather inelastic demand for agricultural products, a rather small decrease in demand from C to A causes a significant price change from P_1 to P_2 and reduces the gross income of farmers. from $0P_1AQ_1$ to $0P_2SQ_2$. A likely situation is when demand grows.

It is debatable that the reduction in demand will immediately result in the cessation of the work of many farmers, and the reduction of crop area will align the market and price. Adjustment of sown areas is a state maneuver, for example, the United States. In addition, the factors of counteracting the spontaneous termination of the farmer's movement are the excess of the fixed costs of farmers over the current variable costs. Land rent, interest on mortgages under land and property, taxes are the main fixed costs of the US farm. Fixed can be considered the pay of the farmer and his family. Payments for hired workers, seeds, fertilizers, fuel, livestock feeds, etc. - are variable costs. The presence of fixed costs is an incentive to cultivate land, the advantage of the inaction of the owners of land resources.

The dependence of Ukraine's agricultural sector on demand in the world market is high for well-known reasons. One of them is the surplus of land resources of 12-14 oblasts. This addition is an additional factor in the instability of demand and an attractive object for the market withdrawal and resources. It is known that the countries of the united Europe regulate the availability of our goods to our market. Grain, oil seeds buy more freely. It is useless to hope for the necessary free competition. Negative role is played by fluctuations of the exchange rate in Ukraine. Export volumes are influenced by weather and politics. Foreign intermediaries and borrowers of cash have a false pressure. These and other reasons influenced the dynamics and structure of exports. Under the influence of political manipulation, uncritical imports of agricultural products are increasing.

The problems of agriculture in the medium-term retrospective tend to aggravate, in particular, due to technological revolution in the industry, which increased the supply of products, and demand for it did not increase. Scientific and technological progress has become a factor in the aggravated problems of the farm. Mechanization and electrification of farms; technology for improved land cultivation and soil conservation; irrigation; obtaining hybrid seeds of agricultural crops; availability of markets for effective protection of plants and mineral fertilizers; improved breeding and animal care, all these achievements have lost their effectiveness. Indicators of the STP called the labor resources. The number of employed in the industry declined at a higher pace than the size of fixed capital and land in cultivation. Labor productivity is a dubious indicator of the growth of farmers' productivity. Growth is the result of replacing large collective farms with private and small farms while preserving arable land.

The Farmer Program deserves attention, which should contain key development issues: 1) prices, revenues and subsidies for farmers; 2) protection of natural resources (water and soils); 3) scientific research in the field of agriculture; 4) lending to farmers and fiscal policy; 5) insurance of risks; 6) supporting the development of export potential of the

regions. From the 30s of the last century, US farmers received and receive subsidies today. Let's consider the problem of farming exclusively from the side of economic policy, that is, the policy of maintaining prices and revenues.

The size of the subsidy. Granting of subsidies is argued taking into account the following postulates. The farmer is a representative of the poorer people. The family farm is the foundation of social development. Farm business is associated with natural and climatic risks. The market for agricultural products is considered to be completely competitive in essence. Farmers deal with the supply of industries with prominent market power and domination. It is with these considerations that a policy based on the concept of parity is appropriate.

1. Analysis of the structure of the economic system.

Setting objectives. A set of enterprises with more than 4,5 thousand units is divided into 10 groups. The weighting of each group is the ratio of the number of enterprises in the group to the total.

The observation matrix has the following form (tab.2).

Table 2. The observation matrix

№	0	From 1 to 5	From 5 to 10	From 10 to 20	From 20 to 30	From 30 to 40	From 40 to 50	From 50 to 60	From 60 to 70	More 70
li	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1437	100	281	1228	888	335	154	63	27	18
2	31,7	2,2	6,2	27,1	19,6	7,4	3,4	1,4	0,6	0,4
3	0	3	8	15	24	34	44	54	64	83

Source: Arrarbericht, Tables 53, 55.

To display weight coefficients apply a petal diagram (Fig.3).

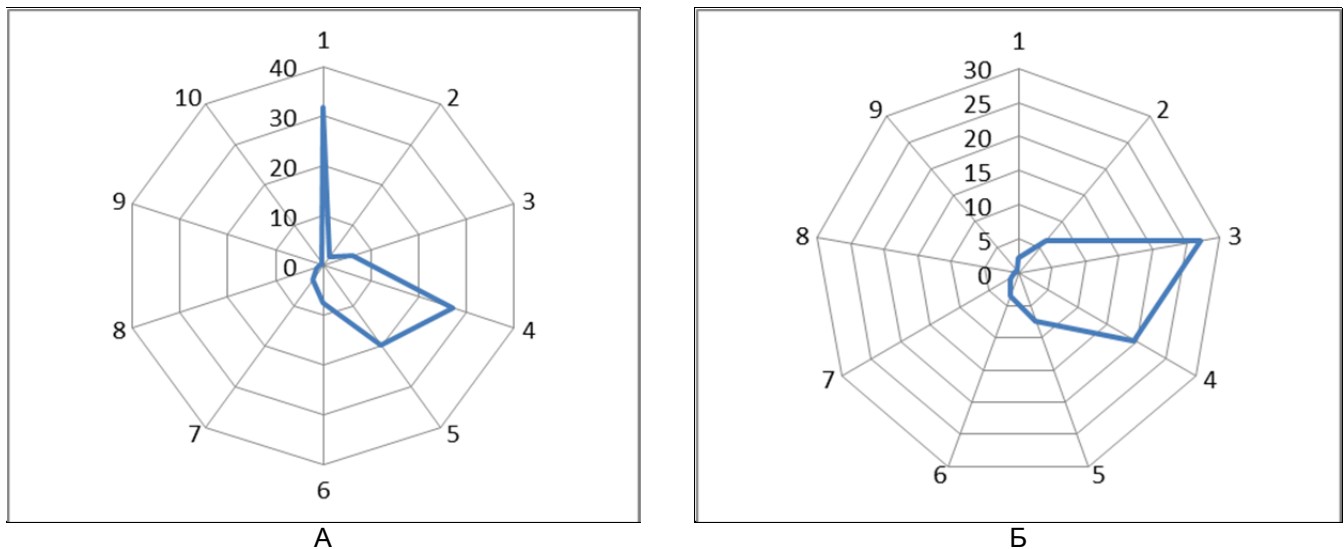

Figure 3. Displays weighting factors in enterprise groups

Analysis of display options. Option A contains 10 groups, one of which is quite different from the others. Option B shows only those companies that are tangent to the grouping attributes. This option does not add information, but the pain clearly shows the structure of enterprises and the difference between leading groups.

Список використаних джерел

1. Бодриков М. Классическая теория ценности: современное звучание нерешенных проблем. / Бодриков М. // Вопросы экономики, 2009, № 7. С. 97–118.; Концепція формування цінового механізму на продукцію аграрного виробництва // Економіка АПК. – 2008. – № 1. – С. 5-18.
2. Макконнелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика. / Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Пер.с 13-го англ.изд. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 974 с.
3. Концепція формування цінового механізму на продукцію аграрного виробництва. // Економіка АПК, 2008, № 1. – С. 5-18.
4. Лисецький А.С. Мультипликатори витрат і зростання для балансознавства і маржинального аналізу. / Лисецький А.С., Паламарчук О.М., Чабан Г.В. // Економічний вісник університету – Вип. 30/1. – ДННЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – С. 96–102.
5. Н. Волчкова. Новая теория международной торговли и новая экономическая география (Нобелевская премия по экономике 2008 года). / Н. Волчкова. // Вопросы экономики, 2009, №1. – С. 68–83.
6. Трейси М. Сельское хозяйство и продовольствие в экономике развитых стран: Введение в теорию, практику и политику / Трейси М. / Пер.с англ. Спб.: Экономическая школа, 1995.- С.28 – 30.

7. Україна : сільськогосподарський сектор у перехідний період. / Дослідження по країні Світового Банку – Надруковано у Сполучених Штатах Америки. 1995 Міжнародний банк реконструкції та розвитку / Світовий банк. 1818 H Street, N.W. Washington, D.C. 20433, USA. – 205 с.

References

1. M. Bodrikov. *Classical theory of value: modern sounding of unresolved problems.* / *Issues of Economics*, 2009, No. 7. P. 97-118; *The Concept of the Formulation of the Tcn Mechanism on the Product of the Agrarian Vibrobitytva* // *Економіка АПК.* - 2008. - No. 1. - P. 5-18.
2. McConnell K.R., Brue S.L. *Economics: Principles, Problems and Politics.* Per.s 13th English edition. - Moscow: INFRA-M, 1999. - 974 p.
3. *Concept of formation of the price mechanism for products of agrarian production.* / *Economy of agroindustrial complex*, 2008, No. 1. - P. 5-18.
4. Lisetskii AS, Palamarchuk O. M., Chaban G.V. *Expense and growth multipliers for balancing and margin analysis.* / *Economic Herald of the University / Issue No. 30/1.* - DNNZ «Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University. - Pereyaslav-Khmelnytsky, 2016. - P. 96-102.
5. N. Volchkova. *New theory of international trade and new economic geography (Nobel Prize in Economics 2008).* / *Issues of Economics*, 2009, №1. - P. 68-83.
6. Tracy M. *Agriculture and Food in the Economy of Developed Countries: An Introduction to Theory, Practice, and Politics* / Per.c Eng. St. Petersburg: Economic School, 1995. - P.28 - 30.
7. *Ukraine: Transitional Agricultural Sector.* / *World Bank Country Study - Printed in the United States of America.* 1995 International Bank for Reconstruction and Development / World Bank. 1818 H Street, N.W. Washington, D.C. 20433, USA. - 205 s.

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Лисецький Анатолій Степанович, доктор економічних наук, професор, зав. кафедри обліку і оподаткування
e-mail: a.lisecky@meta.ua

Тірбах Леся віталіївна, кандидат економічних наук, кафедри економіки

Чабан Галина Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, заступник зав. кафедри обліку і оподаткування

e-mail: lesia.tirbah@mail.ru

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Лисецький Анатолій Степанович, доктор економічних наук, професор, зав. кафедри учета и налогообложения

e-mail: a.lisecky@meta.ua

Тирбах Леся Витальевна, кандидат економічних наук, преподаватель кафедри економіки

Чабан Галина Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, зам. зав. кафедри учета и налогообложения

e-mail: lesia.tirbah@mail.ru

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький ГПУ імені Григорія Сковороди»

ул. Сухомлинського, 30, г. Переяслав-Хмельницький, Киевская обл., Украина, 08401

DATA ABOUT THE AUTHORS

Lysetskyi Anatolii Stepanovich, doctor of economic sciences, professor, head. Department of Accounting

e-mail: a.lisecky@meta.ua

Tirbakh Lesya Vitaliivna candidate of economic sciences, lecturer of the Department of Economics

Chaban Galina Victorivna, candidate of economic sciences, lecturer of the Department of Accounting and Taxation

SHEE «Pereiaslav-Khmelnytsky Hrygorii Skovoroda State Pedagogical University»

Sukhomlynsky Str., 30, Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region, 08401, Ukraine

e-mail: lesia.tirbah@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Яременко Л.М.,
Макарчук І.М.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні аспекти обліку дебіторської та кредиторської заборгованості.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємствах України.

Методологія проведення роботи. Робота виконана за результатами дослідження сучасних вітчизняних і зарубіжних поглядів на особливості управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Результати роботи. У статті розглянуто сутність дебіторської та кредиторської заборгованості. Описано особливості щодо управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на вітчизняних підприємствах. Охарактеризовано облік дебіторської та кредиторської заборгованості. Визначено основні прийоми управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Галузь застосування результатів. Організація та проведення наукових досліджень щодо особливостей управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на вітчизняних підприємствах з урахуванням міжнародних стандартів.

Висновки. Належний облік дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві будь-якої форми власності має істотне значення, тим самим сприяє упорядкуванню інформації, прозорості, точності та достовірності даних розрахункових операцій за борговими зобов'язаннями (з дебіторами та кредиторами). Стійкість фінансового положення підприємства є запорукою його подальшого економічного і фінансового зростання.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, прибуток, оцінка, активи, позичальник.

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ДЕБИТОРСКОЙ И КРЕДИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ УКРАИНЫ

Яременко Л.М.,
Макарчук И.Н.

Предметом исследования выступают теоретические, методические и практические аспекты учета дебиторской и кредиторской задолженности.

Цель исследования заключается в определении особенностей управления дебиторской и кредиторской задолженностью на предприятиях Украины.

Методология проведения работы. Работа выполнена по результатам исследования современных отечественных и зарубежных взглядов на особенности управления дебиторской и кредиторской задолженностью.

Результаты работы. В статье рассмотрена сущность дебиторской и кредиторской задолженности. Описаны особенности по управлению дебиторской и кредиторской задолженностью на отечественных предприятиях. Охарактеризовано учет дебиторской и кредиторской задолженности. Определены основные приемы управления дебиторской и кредиторской задолженностью.

Область применения результатов. Организация и проведение научных исследований об особенностях управления дебиторской и кредиторской задолженностью на отечественных предприятиях с учетом международных стандартов.

Выводы. Надлежащий учет дебиторской и кредиторской задолженности на предприятии любой формы собственности имеет существенное значение, тем самым способствует упорядочению информации, прозрачности, точности и достоверности данных расчетных операций по долговым обязательствам (с дебиторами и кредиторами). Устойчивость финансового положения предприятия является залогом его дальнейшего экономического и финансового роста.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, прибыль, оценка, активы, заемщик.

FEATURES MANAGEMENT THE DEBTOR AND CREDITOR DEBT ON ENTERPRISES OF UKRAINE

Yaremenko L.M.,
Makarchuk I.M.

The subject of the study is theoretical, methodological and practical aspects of accounting for accounts receivable and payables.

The purpose of the study is to determine the peculiarities of management of accounts receivable and payables at Ukrainian enterprises.

Methodology of work. *The work is performed on the results of research of modern domestic and foreign views on the peculiarities of management of accounts receivable and payables.*

Results of work *In the article the essence of receivables and accounts payable is considered. The features of the management of accounts receivable and payables at domestic enterprises are described. The accounting of accounts receivable and accounts payable is described. The basic methods of management of accounts receivable and accounts payable are determined.*

The field of application of results. *Organization and conducting of scientific researches on peculiarities of management of accounts receivable and payables at domestic enterprises taking into account international standards.*

Conclusions. *Proper accounting of accounts receivable and payables at the enterprise of any form of ownership is essential, thus contributing to the ordering of information, transparency, accuracy and reliability of data on settlement operations for debt obligations (with debtors and creditors). The stability of the financial position of the company is the key to its further economic and financial growth.*

Keywords: *accounts receivable, accounts payable, income, valuation, assets, borrower.*

Urgency of the research. The urgency of the research topic is that the rapid development of market relations in Ukraine is accompanied by increased competition, resulting in rapid growth of the nomenclature and the volume of goods and services production, an increase in the number of business entities, the output of domestic enterprises in international markets for goods and services. In today's market conditions, the financial environment operates and effectively interacts with the settlement system, thereby mediating financial and economic activity. Calculations that are characterized by an active and dynamic nature require some management impacts that are produced in the system of financial management based on the processing of multiple flows of various economic information where the leading role belongs to accounting information.

Such important financial indicators as solvency and liquidity are calculated on the basis of settlement data on settlement debts and, in turn, characterize the financial position of the enterprise, affect the level of their investment attractiveness, creditworthiness, and overall return on business. In Ukraine, the current state can not be characterized as positive. Since working capital is not immobilized in the inventories of inventories, but is concentrated at almost 60% in accounts receivable, half of the sources are also involved in the liability structure of the balance sheet. To overcome this situation is possible upon the introduction of effective financial management systems in enterprises, and in particular, management of accounts receivable and payables.

Actual scientific researches and issues analysis. The notion of the economic essence and features of the classification of receivables and payables, their influence on the financial and economic activity of enterprises in their scientific works were highlighted by Golov S., Stone D., Hitching K., Lischenko O., Kiiiretsev G., Borisov A., Butinets F. ., Goretskaya L., Kostyuchenko V., Blank I. and others. Work on domestic and foreign scholars' work, in particular, such as SL, is devoted to the study of problem issues in accounting and auditing accounts receivable and payables. Birch, M.D. Bilyk, O.S. Borodkin, F.F. Bucinets, O.M. Kyashko, V.M. Kostyuchenko, V.V. Kovalev, I.V. Orlov, V.S. Rudnitsky, V.V. Sopko, P.Ya. Khomin, Yu.D. Chatsky, L.M. Yaremenko and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. The purpose of the research is to scientifically substantiate the peculiarities of management of accounts receivable and payables at Ukrainian enterprises. The purposefulness of the writing of the article led to the formulation and solution of the following tasks: the accounts receivable and payables were substantiated as an object of accounting, the accounting of accounts receivable and accounts payable, the main methods of management of accounts receivable and accounts payable are described.

The statement of basic materials. Modern business conditions give full freedom to business entities to independently choose markets for products, suppliers and contractors, and to find sources of funding. Judging by this, particular attention among the theorists, practitioners and scholars is paid to the mutual settlements of the enterprise in the financial environment. In recent years one of the most complex and controversial issues that caused the problem is non-payment account receivables and payables (settlements with debtors and creditors). Accounts receivable and payables are the most important tool in the system of cash flow management and efficiency of their use, supporting the daily solvency of the enterprise. Effective management of accounts receivable and accounts payable business means a clear understanding of the content and classification criteria that have to be versatile and especially user friendly accounting solution accounting tasks and solving situations.

Methodological bases of formation of accounting information receivables and disclosure in the financial statements are set forth (standard) accounting 10 «Receivables», which is used allowing for the evaluation and disclosure of receivables established other provisions (Standard) [9]. In accordance with this Provision, receivables are recognized as an asset if there is a probability that the enterprise will obtain future economic benefits and its amount can be reliably determined [9].

The contents of receivables in the financial statements determines the state of emergency (S) 1 «General Requirements for Financial Reporting,» which presents general requirements for disclosure of receivables. Under the state of emergency (S) 1 in «Accounts payable for goods and services,» states the amount owed to suppliers and contractors for tangible assets, works and services received (excluding debt secured promissory notes) [7].

There are many interpretations of receivables and accounts payable in modern economic literature.

Significant and substantial are the scientific developments of native and foreign economists on the concept of «receivables» in the economic literature. So, Dubrovskaya Ye.V. and Bilyk M.D. in their works highlighted the problematic issues regarding the essence of the concept of «accounts receivable» [4, p. 202-205]; Bereza S.L. and

Matitsina N.P. focused their attention on the issues of classification of accounts receivable [1, p. 32-37], Veriga Yu.A. and Lischenko O.G. devoted their attention to the analysis of accounts receivable [3, p. 112]; Momot T. and Savchuk V.P. analyzed the problems of management of receivables in the conditions of the financial crisis [6, p. 211]. Yaremenko L.M. in her writings focused attention on the problems of management of accounts receivable and determined the features of accounting for receivables at native enterprises [10, p. 123-130].

For the normal functioning of all sectors of the economy it is necessary to have reliable and complete information about the financial condition of the enterprise, and especially on accounts payable. Discussions among scientists and economists on the definition of payables continue to this day.

Theoretical physicist A.B. Borisov under the accounts payable understands cash funds temporarily subordinated to the company, the firm, which are subject to return to the legal or physical person in which they are borrowed and which they have not paid [2, p.437].

Definition of accounts payable by different authors varies from a rather traditional definition, such as: «payable debt» to so-called original ones, such as: «expected outflow of cash or other resources» or «failure of the subject of potential income.» Recent thoughts are most fully expressed in a fairly typical definition: «payables - a preliminary failure of the subject of potential income or future economic benefits in favor of other entities in accordance with the existing present obligation arising from previous business operations or other events».

The above definition of «payables» confirms the view that there are many differences regarding the definition of this concept. Most economists consider payables as cash, and some of them account for part of the property or form of payment for goods and services, but nobody is inclined to believe that payables are a part of the capital's circulation. As the elements of the capital's circulation are part of the continuous flow of economic operations. Procurement leads to an increase in fixed assets, inventories that have an impact on accounts payable, production leads to an increase in finished products, sales - to the growth of receivables and cash. This cycle of operations repeatedly repeated and as a result leads to cash receipts and payments.

Thus, we came to the conclusion that the concept of «accounts receivable» is similar to the concept of «funds in the calculations», which in turn means material resources that are not paid by contractors, or cash withdrawn from the circulation of funds. Accounts payable is the amount to be paid by the debtor for the value received from the supplier, the services rendered, the time worked, the salary, payments with the budget and extrabudgetary funds, etc.

Synthetic accounting for receivables is carried out on accounts 36 «Payments with customers and customers», 38 «Provision of doubtful debts» and 37 «Payments with different debtors» in the following subaccounts: 371 «Settlements on issued advances», 372 «Settlements with reporting entities» 374 «Payments for claims», 375 «Payments for damages». Current accounts receivable are recorded in the accounts 36 «Payments with customers and customers», and in the account 37 «Payments with different debtors».

The register of analytical accounting of settlements with debtors is a register of debtors. It shows the names of the debtors, the date and the document certifying the occurrence of the debt, the amount, date and document certifying the repayment of accounts receivable.

An analytical account of long-term receivables is conducted for each debtor, by types of debt. The register of analytical accounting is a register of debtors.

With regard to accounting for debt for property transferred to a financial lease, then analytical accounting is conducted under each financial lease agreement.

To account for current payables, 6 classes are assigned: 60 «Short-term loans», 61 «Current debt for long-term liabilities», 62 «Short-term promissory notes issued», 63 «Payments with suppliers and contractors», 64 «Payments for taxes and payments», 65 «Insurance payments», 66 «Payments calculations», 67 «Calculations with participants», 68 «Settlement of other operations» [8].

The management of accounts receivable and accounts payable includes:

- substantiation of the possibility of occurrence of receivables and accounts payable;
- Definition of a loan and collection policy for different groups of buyers (suppliers) and types of products;
- Analysis and ranking of buyers (suppliers) depending on the volume of purchases, history of credit relations and the proposed payment terms;
- control of settlements with debtors (creditors) for deferred or overdue debts and studying the reasons for non-compliance with contractual discipline;
- timely determination of methods of accelerating circulation of circulating assets and reducing bad debts;
- provision of terms of sales guaranteeing the receipt of funds;
- forecast of cash receipts from debtors on the basis of coefficients of collection.

The main methods of managing receivables and accounts payable are:

- analysis of orders, registration of settlements and establishment of the nature of receivables and payables;
- ABC - analysis with respect to debtors;
- analysis of debts by type of products for the purpose of determining the goods incapacitated in terms of goods;
- estimation of the real value of the existing receivables and accounts payable;
- reduction of receivables on the amount of bad debts;
- control over the ratio of accounts receivable and payable;
- determining the specific sizes of discounts for early payment;

- estimation of possibility of factoring - sale of accounts receivable [5].

Conclusions. Thus, we came to the conclusion that the concept of «accounts receivable» is similar to the concept of «funds in the calculations», which in turn means material resources that are not paid by contractors, or cash withdrawn from the circulation of funds. Accounts payable is the amount to be paid by the debtor for the value received from the supplier, the services rendered, the time worked, the salary, payments with the budget and extrabudgetary funds, etc. The proper organization of accounts receivable and accounts payable at the enterprise of any form of ownership is essential, thereby contributing to the ordering of information, transparency, accuracy and reliability of the data of settlement operations for debt obligations (with debtors and creditors). The stability of the financial position of the company is the key to its further economic and financial growth.

Список використаних джерел

1. Береза С.Л. Проблема визначення дебіторської заборгованості в обліку / С.Л. Береза // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки: зб. наук. пр. - 2003. - №4 (26). - С.32-37.
2. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. - М.: Кн. мир, 1999. - 895 с.
3. Верига Ю.А. Бухгалтерський облік і аудит. Термінологічний українсько-російсько-англійський словник / Ю.А. Верига, В.Л. Іщенко, Т.В. Гладких та ін. - Київ: «Центр учбової літератури», 2012. - 292с.
4. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість» / Є.В. Дубровська // Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка: зб. наук. пр. - 2012. - №2.- С. 202-205.
5. Лівощко Т.В. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_088.pdf
6. Момот Т.В. Фінансовий менеджмент / Т.В. Момот; Харківська національна академія міського господарства. - Київ: Центр учбової літератури, 2011. - 712 с.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 01 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом МФУ від 07.02.13 р. №73. [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
8. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс]: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 №291 із змінами і доповненнями - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [Електронний ресурс]: положення затв. МФУ від 25.10.10 № 725/4018. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. - Законодавство України.
10. Яременко Л.М. Формування обліково-аналітичної інформації в управлінні дебіторською заборгованістю підприємства / Л.М. Яременко // Економічний вісник університету: збірник наукових праць учених та аспірантів. - 2017. - Вип.32/1. - С.123-130.

References

1. Bereza S.L. Problema viznachennya debitors'koї zaborgovanostі v oblіku // Вісник ZHDTU. Seriya: Yekonomіchnі nauki: zb. nauk. pr. - 2003. - №4 (26). - S.32-37.
2. Borisov A.B. Bol'shoi ekonomicheskii slovar' / A.B. Borisov. - M.: Kn. mir, 1999. - 895 s.
3. Veriga Yu.A., Іshchenko V.L., Gladkikh T.V. ta ін. Bukhgalters'kiy oblіk і audit. Terminologіchniy ukraїns'ko-rosiys'ko-angliys'kiy slovnik - Kiїv : «Tsentr uchbovoї lіteraturi», 2012. - 292s.
4. Dubrovs'ka Ё.V. Doslіdzhennya sutnostі ponyattya «Debitors'ka zaborgovanіst'» // Вісник Sums'kogo derzhavnogo unіversitetu. Seriya: Yekonomika: zb. nauk. pr. - 2012. - №2. - S. 202-205.
5. Livos'ko T.V. Upravlіnnya debіtors'koyu ta kredіtors'koyu zaborgovanіstyu : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_088.pdf
6. Momo' T.V. Finansoviy menedzhment; Kharkіvs'ka natsional'na akademiya mіs'kogo gospodarstva. - Kiїv: Tsentr uchbovoї lіteraturi, 2011. - 712 s.
7. Natsional'ne polozhennya (standart) bukhgalters'kogo oblіku 01 «Zagal'nі vimogi do finansovoї zvitnostі»: zatv. nakazom MFU від 07.02.13 r. №73. : www.zakon.rada.gov.ua.
8. Plan rakhunkіv bukhgalters'kogo oblіku aktivіv, kapitalu, zobov'yazan' і gospodarіkikh operatsiy pіdpriєmstv і organizatsiy: zatverzhdennoye nakaz Mіnisterstva finansіv Ukraїni від 30.11.1999 №291 із змінами і dopovnenniyami : <http://zakon1.rada.gov.ua/CGI-BIN/zakony/main.cgi>.
9. Polozhennya (standart) bukhgalters'kogo oblіku 10 «Debitors'ka zaborgovanіst'»: polozhennya zatv. MFU від 25.10.10 № 725/4018. : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/zakony/main.cgi>. - Zakonodavstvo Ukraїni.
10. Yaremenko L.M. Formula regiokovo-analіtichnoї informatsiy v upravlіnnі debitors'koyu zaborgovanіstyu pіdpriєmstva // Yekonomіchniy visnik unіversitetu: nauchnyy sbornik uchenikov і aspirantov. - 2017. - Vip.32 / 1. - S.123-130.

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Яременко Людмила Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування
e-mail: 1luda1@rambler.ru

Макарчук Інна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
e-mail: makarchyck-inna@mail.ru

банківської справи та страхування

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

Данные об авторАХ

Яременко Людмила Михайловна, кандидат экономических наук, доцент кафедры учета и налогообложения
e-mail: 1luda1@rambler.ru

Макарчук Инна Николаевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского
дела и страхования

e-mail: makarchyck-inna@mail.ru

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401

DATA ABOUT THE AUTHORS

Liudmyla Yaremenko, candidate of economic Sciences, assistant professor of accounting and taxation
e-mail: 1luda1@rambler.ru

Inna Makarchuk, candidate of economic Sciences, assistant professor finance, banking and insurance,
e-mail: makarchyck-inna@mail.ru

SHEE «Pereiaslav-Khmelnytsky Hrygorii Skovoroda State Pedagogical University»
Str. Sukhomlinsky 30, Pereyaslav-Khmelnitsky, 08401, Ukraine

УДК 314.17:331.5

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00023

СТАТИСТИЧНИЙ ОГЛЯД КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Коваль С.П.

Ключові слова: економічна активність, зайнятість населення, безробіття, оцінка динаміки, числові характеристики, працездатний вік, робоча сила, ринок праці.

СТАТИСТИЧЕСКИЙ ОБЗОР КОНЪЮНКТУРЫ РЫНКА ТРУДА В УКРАИНЕ

Коваль С.П.

Предметом статьи является исследование основных проблем конъюнктуры рынка труда в Украине путем статистической оценки динамики показателей этой сферы в I полугодии 2017 года.

В исследовании использовались общенаучные и специальные методы: анализа динамики и синтеза, аналогии и сопоставления, экспертных оценок и др.

Результаты работы. На основе исследования отдельных числовых характеристик основных показателей рынка труда проведен анализ некоторых проблем в сфере занятости и безработицы в Украине, а также исследованы основные перспективы их дальнейшего возможного развития в современных условиях.

Результаты исследования могут быть использованы всеми заинтересованными сторонами, в том числе органами государственной исполнительной власти при усовершенствовании механизмов реализации социально-экономической политики занятости населения и государственного регулирования рынка труда Украины.

Выводы. 1. На сегодня в Украине существует ряд проблем эффективного развития и функционирования рынка труда. К основным проблемам следует отнести усовершенствование действующего законодательства с целью более четкого определения главного фактора формирования рабочей силы Украины – численности населения трудоспособного возраста.

2. Отсутствие внимания к потенциально экономически активному в составе экономически неактивного населения со стороны науки, социальной политики и политики занятости является серьезным стратегическим просчетом.

3. Учитывая довольно значительный объем оборота рабочей силы на рынке труда, заметную подвижность переходов от неактивности к занятости или безработице, не вызывает сомнения дальнейшее развитие достаточно положительного распределения качественных характеристик рабочей силы как среди занятого, так и безработного и экономически неактивного населения.

Ключевые слова: экономическая активность, занятость населения, безработица, оценка динамики, числовые характеристики, трудоспособный возраст, рабочая сила, рынок труда.

STATISTICAL OVERVIEW OF THE LABOR MARKET CONJUNCTURE IN UKRAINE

Koval' S.P.

The subject of article is a research of the major problems of the labor market conjuncture in Ukraine by statistical evaluation of dynamics of the indicators of this sphere in I-st half year 2017.

In the research were used to general scientific and special methods: analysis of dynamics and synthesis, analogies and comparisons, expert assessments, etc.

The results of work based on the research of individual numerical characteristics of the key indicators of the labor market, which were analysed to some problems in the sphere of employment and unemployment in Ukraine, and also investigated the main prospects for their further development possible in modern conditions.

The results of the research can be used by all interested parties, including organs of State executive power in improving the mechanisms for the implementation of socio-economic policy of employment and State regulation of the labor market of Ukraine.

The conclusions. 1. At present, in Ukraine there are a number of problems for the effective development and functioning of the labor market. The main problems include the improvement of the existing legislation with the aim of a more clear definition of the main factor of the formation of the labor force – population of working age.

2. Lack of attention to the potentially economically active part of the economically inactive population by science, social policy and employment policy is a serious strategic miscalculation.

3. Given fairly large volume turnover workforce on the labor market, considerable mobility transitions from inactivity to employment or unemployment, no doubt the further development of fairly positive qualitative characteristics of distribution of labor among employed and unemployed and economically inactive population.

Keywords: economic activity, employment, unemployment, evaluation of dynamics, numerical characteristics, population of working age, labor force, labor market.

Statement of the problem. In 2014-2017 years the state policy of Ukraine was formed under the influence of a number of negative factors, the main of which were:

- unstable economic and political situation in the country;
- the military conflict in the East of Ukraine;
- mass movement of citizens from the conflict zone.

As a result economic imbalances and the consequences of the military conflict in the East of the country, the situation on the labour market is intense. Along with some improvement in the situation in the sphere of employment, there are significant problems that need solving. First of all, it concerns the lack of economic activity of the population, also add the quantitative-qualitative imbalance between the demand and the quote of the workforce, the lowest level of quality the qualifications of individuals who are looking for work, etc.

In particular, among the main reasons for the lack of economic activity of the population of the most prominent are: backlog price labour from its value, poor working conditions, the inadequacy of the mechanisms of state support of entrepreneurial initiative citizens and creating a favorable business environment.

Analysis of recent research and publications. The issue of the functioning and development of the labour market, the mechanism of its action, the causes of unemployment, etc. found coverage in numerous writings of scientists, research scientists-economists and sociologists: Z.Baranik, D.Bogyinja, V.Vasyilchenko, M.Dolishnij, T. Kirjan, G.Kupalova, E.Libanova, V.Onikienko, L.Rozhdestvenska, V.Savchenko, G.Trofimova, O.Umanskij, V.Shamota and others.

But at present, in Ukraine there is not enough scientific works, in which to present a complex approach to the statistical study of the labour market, its dynamics and quality features in development.

The purpose of the article is a study of the major problems of the labour market in Ukraine by statistical evaluation of dynamics of the indicators of this sphere in 2016-2017, an analysis of some problems in the sphere of employment and unemployment in Ukraine, as well as the study of the basic prospects of them further possible development in modern market conditions.

Summary of the basic material. In general, according to a selective survey of the population (households) on economic activity, the average number of economically active population aged 15-70 years in I-st half of 2017, as compared with the corresponding period in 2016, decreased by 0.6% and amounted to 17.8 million persons, including 17.2 million persons (96.2%) were the working age. With the specified number of citizens aged 15-70 years 16.1 million people or 90.4% were engaged in economic activities, and the remaining 1.7 million persons, in accordance with the methodology of the International Labour Organization (ILO), were classified as the unemployed [1].

The level of economic activity of population aged 15-70 years of age dropped from 62.1% in I-st half of 2016 to 61.9% in the I-st half of year 2017. When this happened it increased among people of working age from 71.0% in I-st half of 2016 to 71.3% in I-st half of 2017. The highest level of economic activity was typical for people aged 30-49 years, and the lowest – is for young people aged 15-24 years of age and persons aged 60-70 years. The highest level of economic activity had also persons with complete higher education (76.8%) and vocational education (69.4%), the lowest – the baseline total (20.4%) and the initial general or had no education (5.6%). In the distribution of the level of economic activity by gender advantage by level of education were men.

The number of employed population aged 15-70 years in the I-st half of 2017, as compared with the I-st half of 2016, compared to 118.4 thous. persons, or 0.7%, and amounted to 16.1 million persons, in working age – is

15.4 million. The level of employment of the population aged 15-70 years for the period decreased from 56.2% to 56.0%, in the population of working age rose from 64.0% to 64.2%. The highest level of this indicator was among those aged 30-49 years, and the lowest – in young people aged 15-24 years of age and persons aged 60-70 years. Reduction in the level of employment when compared with the corresponding period last year occurred among the population aged 25-49 years and age 60 – 70 years. The growth of this indicator was observed among those aged 15-24 years (by 1.4 p.p.) and 50-59 years (0.8 p.p.).

The structure of the employed population by professional groups accounted for the largest share of individuals who worked in elementary occupations (19.1%), professionals (18.1%) and the workers of the sphere of trade and services (16.9%). In this case the least important among employed population constituted technical employees (3.0%) and skilled workers of agriculture and forestry, fish farming ponds, fishing (0.9%).

The distribution of employed persons by gender shows that a significant dominance of women, compared with men, was observed among technical employees (86.1% versus 13.9%); workers in sphere of trade and services (65.7% versus 34.3%), specialists (64.2% versus 35.8%); professionals (61.7% versus 38.3%), instead, the men considerably prevailed among skilled workers with tool (86.1% versus 13.9%) and working with the maintenance, operation and control of the work process equipment (83.7% versus 16.3%).

In the I-st half year 2017 in nine regions of the country the level of employment of the population aged 15-70 years higher than the average in Ukraine (Kyiv, Kharkiv, Dnipro, Nikolaev, Chernivtsy, Odesa, Cherkasy, Sumy regions). This is the highest value of this index was registered in Kyiv (61.6%).

At the beginning of the year 2017 in the sector of small and medium entrepreneurship was occupied 7.5 million persons, representing 40% of the employed population working age. In comparison with the year 2016 the number of employed workers in the subjects of small and medium-sized business decreased by 3%. In this case, 2017 year was characterised by the slowing pace of reduction in the number of employed workers in this sector, because in 2016, this figure has decreased by 8%, compared to the year 2015. The slowdown was due to a significant increase (more than in 2 times) the number of employed workers in the natural persons-entrepreneurs, who carried out their activities in the sphere of medium entrepreneurship. The number of individual entrepreneurs with regard to employees as of 01.01.2017 amounted to 2.3 million persons [2].

In the structure of employment in enterprises for 2015-2017 years took minor changes in favour of large enterprises at the expense of medium-sized enterprises. So, in 2015, the large enterprises employed 30% of the employed population in enterprises and medium-sized enterprises – 43% of the employed population in enterprises, and in 2016 – in accordance with 32% and 41% of the employed population at enterprises. In the sphere of small and medium entrepreneurship for results 2016 year employed 6.1 million persons, of whom 51% of employees worked at medium-sized enterprises, 32% - at small enterprises and 17% - workers were hired to physical persons-entrepreneurs.

In the distribution by types of economic activity as priority areas of activity of subjects of small and medium entrepreneurship remain trade and services, the share of total sold products (goods, services) total more 60%. Considerably smaller are indicators of industry (20.3%), agriculture (5.5%), construction (5.4%).

During 2017, the number of workers self-employed dropped at 125.3 thous. persons or 0.9%, while the number of people independently organized their activities increased by 6.9 thous. persons or 0.3%. In the I-st half year 2017 the number of informally employed population decreased to 299.1 thous. persons as compared with the corresponding period of the previous year and amounted to 3.7 million persons, or 22.7% of the total employed population.

Usually, informal employment is the population of certain socio-economic groups. Yes, informal labour relations prevailed in the self employment, where the proportion of the population worked in the informal jobs amounted to 74.3%, while among working employment of such persons was 13.1%. Among women the share of self-employed workers exceeded the corresponding figure among men (76.1% versus 73.0%), while in rural areas it was twice greater than in urban settlements (92.1% and 45.1%).

During the I-st half-year 2017 in the structure of employed population changes in the status in employment among formally and informally employed. Yes, in I-st half of 2017, as compared with I-st half of 2016, observed the growth of the share of the working for hire among the officially employed population (86.9% vs. 84.9%). At the same time return processes occurred among informally employed.

The largest distribution of informal employment has received among young people aged 15-24 years and persons aged 60-70 years. In the I-st half year 2017 among informally employed two-thirds (66.6%) were persons, who had vocational and complete general secondary education, and among the officially employed population dominated by persons with higher education (including full, basic and incomplete higher education), (61.5%).

Informally occupied are predominantly persons with low levels of education and those engaged in physical or unskilled work. In particular, the share of informally employed population among employees of the elementary occupations was considerably higher than among the officially employed population (51.5% vs. 9.6%).

Agriculture, forestry and fish farming is the main activity of informally employed (42.7%). Other common types of economic activity of the population in this category are wholesale and retail trade (19.5%), and construction (15.3%).

In the total number of employed population in twelve regions of the country, the share of informally employed persons did not exceed the average (22.7%). The highest value of this index is observed in Chernivtsi region (50.9%), and least in the Kyiv region (9.4%).

The number of unemployed (ILO methodology) aged 15-70 years in I-st half of 2017, as compared with the corresponding period in 2016, increased by 18.2 thousand people, or 1.1%, and amounted to 1.7 million persons. Among the unemployed accounted for two thirds of the residents of the settlements (1.1 million people), the rest – of the rural residents. The increase in the number of unemployed population aged 15-70 years at the expense of people of working age (19.2 thousand or 1.1%).

Out of the total number of unemployed 1.4 million persons (81.7%) previously worked, others 0.3 million people were looking for work for the first time and have not had experience. Among the last was dominated by young people, which was unemployed after graduating from educational institutions. In particular, among the unemployed and half of 2017 the proportion of persons aged 15–24 years was 76.5%, aged 25-29 years – 21.8%. More than two-thirds of unemployed looking for work independently (69.1%) and the rest – by the State employment service.

Unemployment rate (ILO methodology) aged 15-70 years in general around Ukraine, compared with I-st half of 2016, increased by 0.2 p.p. and totalled 9.6% of the economically active population of the specified age, and among the population of working age – 10.0%. This figure was highest among the rural population (10.4%) compared with the residents of the settlements (9,2%). The unemployment rate of the population (ILO methodology) greatly affects seasonality. In particular, experienced a significant reduction of this indicator in the II-nd quarter of 2017 compared with the previous I-st quarter [1].

Similar trends were observed in the countries of the European Union, where the unemployment rate of the population (ILO methodology) in the I-st quarter of this year was 8.3%, and in the II-nd quarter – 7.6% [3].

The highest unemployment rate (ILO methodology) was among young people aged 15-24 years and lowest among persons aged 50-59 years. It should be noted that the unemployment rate of the population aged 15-70 years, the inhabitants of rural areas to 1.2 percentage points higher than the corresponding figure among the townsfolk, and men – 3.6 percentage points from the level of unemployment of women. Rising unemployment observed in twelve regions of the country and in the rest of this indicator decreased.

The unemployment rate of the population of working age (ILO methodology) in 4.3 times higher than the level of registered unemployment calculated in relation to the economically active population of working age (women – 3.2 times, men – 5.6 times, urban settlements – in 5.3 times, rural areas – in 3.3 times).

It should be noted, that in the first half 2017, compared with first half of 2016, in the composition of the unemployed for reasons of unemployment happened to increase the specific weight of the persons dismissed at his own request, by agreement of the parties (by 1.6 p.p.), released for economic reasons (by 1.4 p.p.), people who have seasonal work (1.0 p.p.), unoccupied through homework (family) duties (0.5 percentage points) and demobilized from the military conscription (0.2 percentage points). At the same time experienced a decrease in the share of unemployment after graduating from schools and universities (by 2.8 p.p.), released in connection with the end of the term of the contract or the contract of hiring (1.3 p.p.), other causes of unemployment (0.4 p.p.) and released for health reasons, due to the design of the pension (0.2 percentage points).

The structure of the unemployed by duration of job search has been observed reduction of the proportion of people who were looking for work to 9 months (by 6.1 p.p.). When this happened the appropriate increase in the specific weight of persons looking for work from 9 months or more. As a result, the average duration of unemployment (ILO methodology) increased from 6 months in I-st half 2016 to 7 months in I-st half 2017.

The number of economically inactive population aged 15-70 years in I-st half 2017 amounted to 11.0 million persons, or more than one third of the total population of this age. Every second of the economically inactive was a pensioner, every fifth – a student, apprentice or served homemade (family) duties.

To the above-mentioned category of persons belonging to the unoccupied persons of working age who suspended active search for work, because lost hope to find her (living), and those that do not know where and how to look for work, and also believe in the absence of suitable work. Compared with the metric in I-st half year 2016 this category of persons decreased by 0.4% and amounted to 182.5 thous. people, or 2.6% of the economically inactive population of working age. The last category of citizens subject to favorable market conditions could offer its labour in the labour market and, consequently, there is potential to replenish the ranks of the unemployed. With regard to such citizens of the unemployment rate of the population of working age (ILO methodology) amounted to 10.9% vs. 10.0%.

For the administrative data from the State employment service, the status of unemployed for six months 2017 had 768.7 thous. persons. The average number of registered unemployed in comparison with I-st half year 2016 decreased by 14.9% and amounted in the this period 393.7 thousand persons, representing 23.0% of unemployed people of working age, defined by ILO methodology. Among these the unemployed more than half (52.1%) – women, accounted for 34.9% - young people aged up to 35 years.

The level of registered unemployment average for the six months 2017 amounted to 2.3% of the economically active population of working age. The specified index was higher for women (2.5%) compared to men (2.1%), and the rural population (3.3%), compared with urban residents (1.8%). The highest level of this index in the specified period observed in Kirovograd region and the lowest – in Kyiv.

Among the total number of registered unemployed (330.2 thousand) at the end of June 2017 285.0 thousand, or 86.3%, had experience of work, with them every fifth – in public administration and defence; mandatory social insurance, each of the six previously worked in wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles, every seventh – in agriculture, forestry and agriculture, each eight – in processing industry.

The number of vacant jobs (vacancies), declared by the employers at the end of June 2017 amounted to 66.5 thousand, that 63.0% more than at the end of June 2016. Of the total number of vacancies for each of the four was in the processing industry, every sixth is in wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles, every tenth – in transport, warehouse services, mail and to the courier activities. The growth needs of employers in workers, compared with June 2016, was observed in all types of economic activity. The biggest remains the demand of employers for skilled workers with tool (20.1% of the total number of claims jobs by the end of June 2017), and the lowest-skilled workers of agricultural and forestry farms fish farming ponds and fishing (1.5%).

One of the directions of social protection of the unemployed is the organization of paid public works, which provide temporary employment. On such works in the I-st half year 2017 worked 132.9 thous. persons (in the I-st half year 2016 – 132.2 thousand).

In order to increase the competitiveness of unemployed State Employment Office provides them vocational training (training, retraining, improvement of professional skill). In educational institutions of all types throughout the six months 2017 vocational training was 107.5 thousand registered unemployed, to 3.4% more than during the I-st half year 2016.

During I-st half of the year 2017, as in previous years, maintained a trend of increase in the level of wages. According to the data of State statistical observations, «Survey of Enterprises for Labor Statistics», average monthly nominal wages of staff of enterprises in I-st half of 2017, as compared with I-st half of 2016, has increased by 37.2% and amounted 6638 UAH, that in 2.1 times above the level of the minimum wage (3200 UAH).

Wage growth was recorded in all types of economic activity, and most of all in those where dominated by budgetary institutions, in particular in education (58.2%), public administration and defense; compulsory social insurance (52.7%), activities of the in the field of creativity, art and entertainment (52.2%), health care (50.4%). Among the industrial activities the growth was from 18.4% in manufacture of coke and refined petroleum to 44.8% in manufacture of electrical equipment.

Most paid in the country in the first half of this year were the employees of the professional, scientific and technical activities, information and telecommunications, financial and insurance institutions, air transport, and among industrial activities – enterprises extractive industry and development of quarries, for the production of basic pharmaceutical products and pharmaceutical preparations: the size of remuneration in those activities exceeded the average for the economy in the 1.4 – 4.2 times.

Despite high growth rates, the level of pay in health care establishments remains almost a third below the average on economy, in education – 14.3% less. A total 9.1% of educators and 12.8% of the health workers and provide social assistance to receive wages at the level of the subsistence minimum for a workable entity. Last year, these rates were respectively 2.6% and 3.5%. Also lower was the salary of the employees of the postal and courier activities, temporary positioning and organization of nutrition, health, water supply; sewage, waste management, textile production, the production of clothing, leather, leather goods and other materials, the operation of libraries, archives, museums and other cultural institutions. The correlation of the level of remuneration in these activities with an average in economics does not exceed 77,2%.

The differentiation of wages according to the kind of economic activity is a major factor in inter-regional differences. The highest salaries (more than 2.0 – 57.1% average rate) during six months of this year had the employees of the enterprises of Kyiv, as well as Donetsk and Kyiv regions. Lowest indicators (21.6-21.9% below average rate) were in Ternopil, Chernivtsi and Chernihiv regions.

Among its 7.3 million workers who paid for 50% or more of working time fixed for June 2017 onwards, 657.3 thousand (9.0%) had the charge within 3200 UAH (minimum wage in June 2017). The largest share of workers with these charges there in activities with low average wages: mail and to the courier activities (48.1%), in the field of creativity, the arts and entertainment (19.2%), providing other types of services (16,0%). The increase of real wages in I-st half of 2017, as compared with I-st half of 2016, was observed in all regions.

The total amount of debt from salary payments for the I-st half of year constantly grew and at the beginning of July on the third (33.6%) or by 600.9 million UAH exceeded the corresponding figure at the beginning of 2017. As of July 1 2017 this indicator stood at 2391.9 million UAH, equal to 4.1% of the payroll, accrued for June 2017. On 1 July 2017 a major proportion of the total amount of unpaid debt on the enterprise industry (75.9%) and the transport, storage, postal and courier activities (9.1%). The total amount of the unpaid salary during January-June this year increased in 18 regions of the country, the most important – in Donetsk (196.4 million UAH), Cherkasy (117.0 million UAH), Lugansk (112.0 million UAH), Rivne (55.7 million UAH) and Dnipro (51.3 million UAH) areas. At the same time a substantial debt during this period took place in Zaporizhya (19.7 million UAH) and Kirovograd (14.9 million UAH) areas. The growth of the total amount of debt with salary payments in the first half of this year mainly due to the increase in debt to employees of economically active and economically inactive enterprises. On 1 July 2017 arrears on economically active enterprises amounted 1319.2 mln. UAH, from that – 63.5% is debt for work done in the current year.

Among the types of economic activity for the I-st half of year most increase in the amount of unpaid wages observed in enterprises for the production of chemicals and chemical products (165.0 million UAH, or by 59.4 times), motor vehicles trailers, semi-trailers and other vehicles (by 75.2 million UAH, or 33.1%), water supply, sewage waste (53.6 million UAH, or 212.9%), transport, warehousing, mail and to the courier activities (31.6 million UAH or by 126.3%).

In the regional context the largest increase in the amount of debt in Donetsk (191.7 million UAH, or 84%) and Cherkasy (117.1 million UAH, or 39.7 times) areas. In addition, the growth of the debt has been observed also in 13 regions from 0.2 to 55.9 million UAH. In other regions, the amount of debt of economically active enterprises decreased. On average, out of every 100 UAH, not paid economically active enterprises, 77 UAH are owed to its employees of the enterprise of the industry, 8 UAH – institutions that carry out professional, scientific and technical activities, 5 UAH – enterprise construction, 4 UAH – enterprise transport, warehousing, postal and courier activities.

The arrears of salary payments from the budgets of all levels in January-June this year also increased (89.9%) and at the beginning of July was 2.1 million UAH, equal to 0.2% of the amount of debt of economically active enterprises. During the six months of this year amounts due to employees of the payment in connection with temporary disability reduced by almost half and on 1 July this year amounted to 21.5 million UAH. At the beginning of July this year did not receive wages 150.7 thous. persons, which is 2.0% and specialized on the number of staff employed in the economy. Each of these workers not paid on average 8754 UAH, that by 31.9% average wages for January-June 2017.

Among the regions, the largest proportion of workers who are not paid wages, fixed in the Donetsk and Lugansk (16.1% of average number of staff of the region) areas. The smallest share of these workers was in Zhytomyr (less than 0.1%), Ivano-Frankivsk, Kyiv and Khmelnytskyi (0.1%) areas. The amount of the salary, not paid to employees of the companies of bankrupt enterprises, during half of the year increased by 6.7% on 1 July this year amounted to 676.5 million UAH. In Khmelnytsky, Ivano-Frankivsk and Kyiv regions the share of the debt of these enterprises amounted to 93.5% - 95.5% of the total debt of the region.

The amount of the debt to the economically inactive enterprises at the beginning of July was 396.2 million UAH. If in the whole country for this category of enterprises accounted for 16.6% of the total debt, the situation in the regions is significantly different. Most are owed to its employees economically inactive enterprises of Luhansk (63.4% of the total amount of debt in the region), Lviv (38.6%) and Zhytomyr (29.6%) areas. Mainly it is the enterprise of industry and transportation, warehousing, postal and courier activities, which accounted for 94.9% of the total amount of debt of this category of enterprises.

In the I-st half year 2017 observed increase in the needs of employers in workers of all professional groups, and most of all – the technical officers (84.8%) and working with the maintenance, operation and control of the work of the technological equipment, assembly of equipment and machinery (84.3%). Loads of unemployed to 10 free jobs (vacancies) in the whole country decreased from 95 people at the end of June 2016 to 50 people at the end of June 2017.

Reducing the load of the unemployed on 10 free jobs (vacancies) has been observed in all regions, except in Chernihiv region. The specified index considerably decreased in Luhansk (322 to 90 persons), Zaporizhzhya (from 325 to 154), Khmelnytsky (from 205 to 60 persons), Donetsk (from 204 to 104 persons), Sumy (167 to 77 persons) and Vinnytsia (from 179 to 91 persons) areas. With the assistance of the State employment service in I-st half of 2017 was placed 232.4 thous. persons against 236.2 thousand. persons in I-st half of 2016. Among the unemployed, placed in the specified period, 43.9% were women, 34.8% - young people aged up to 35 years. During the I-st half-year 2017 more than two-thirds (70.3%) unemployed got a job on the businesses of agriculture, forestry, and fishing farms, processing industry, as well as wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles.

The share of employed persons, compared with I-st half of 2016, increased by 3.0 percentage points and in the I-st half-year 2017 amounted to 30.2% of citizens who had the status of unemployed of the State employment service.

However, the presence of structural imbalances and the workforce as well as poor quality characteristics of available jobs (positions) in part payment of the wage labor is factors that do not attract skilled workers to work on such jobs, and therefore limit the opportunities of unemployed citizens and meet the needs of employers in workers.

It should also be noted that employers are not satisfied with a significant number of unemployed citizens as potential employees due to the special requirements of production to the level of skill and experience, and solving the problem of staffing of vacant jobs (posts) by highly qualified employees is complicated because of the poor quality features of these applicants.

The inconsistency in the level of training of those wishing to find a job with the demands of the market is not the only problem with the system of professional training. The quality of the proposals of the workforce often do not meet modern requirements of vocational education, mobility and economic activity in general. The consequence of imbalances of labour deals with the demand for it is the high level of unemployment, including hidden and partial, as well as a significant share of the unemployed who have no work more than 1 year.

Conclusions. Thus, at present, in Ukraine there are a number of significant challenges to effective development and functioning of the labour market. The main problems include the improvement of the existing legislation with the aim of a more clear definition of the main factor of the formation of the labor force – population of working age: lower bound of working age determines the modal age completion of initial vocational and education training, and top – the real age of the termination of employment provided to obtain the right to a full pension.

Given the quite considerable amount of turnover workforce on the labour market, considerable mobility transitions from inactivity to employment and unemployment, no doubt the further development of fairly positive distribution of qualitative characteristics of the workforce as of the employed and the unemployed and inactive population. This means that the Ukrainian economy may be capable of efficient selection, employment and maintenance of the highest quality frames. Lack of attention to the potentially economically active part of the economically inactive population by science, social policy and employment policy is a serious strategic prorahunkom. This should be fixed, if Government policy chooses to focus on flexible and innovative-oriented labour market.

Список використаних джерел

1. Економічна активність населення України 2017: Стат. збірник / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Інформаційно-аналітичний портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gdip.com.ua/>.
3. Офіційний сайт Євростату. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/.

References

1. *Economichna Actyvnist' Naseleennyia Ukrayiny 2017: Stat. zbirnyk (Stat.bulletin) /Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrayiny.* : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. *Informaciyno-analitychnyj portal.* : <http://www.gdip.com.ua/>.
3. *Official site of Eurostat.* : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Коваль Світлана Петрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Коваль Светлана Петровна, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина

DATA ABOUT THE AUTHOR

Koval' Svitlana Petrivna, Ph.D. in Economical Sciences, assistant professor of economics department, SHEE «Pereyaslav-Khmel'nyts'kyi State Pedagogic University named Grygoriy Skovoroda»
30 Sukhomlinsky str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, 08401, Ukraine

УДК 339.92

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00022

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Жиленко К.М.

Предметом дослідження виступає процес інтернаціоналізації міжнародного бізнесу: суб'єкти, об'єкти, сучасні тенденції функціонування.

Основною **метою** нашого дослідження є визначення сутності поняття «процес інтернаціоналізації» міжнародного бізнесу; формування структури міжнародного бізнесу та виокремлення основних форм його функціонування; дослідження інструментарію інтеграційних процесів, що обумовлюють глобалізацію світової економіки; визначення основних важелів залучення прямих іноземних інвестицій в національну економіку України.

Методологічну базу дослідження склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених та провідних фахівців, статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій. У процесі дослідження були використані математичний, аналітичний та абстрактно-логічний **методи**.

Результати дослідження. Міжнародний бізнес, у широкому розумінні цієї категорії, можна розглядати як підприємництво, що здійснюється у межах світового господарства. Конкретна сутність цього поняття розглядається як будь-яка операція, яка проводиться контрагентами двох або більше країн. Міжнародний бізнес базується на можливості отримання переваг (економічних чи технологічних).

Входження фірми в міжнародний бізнес характеризується ступеневістю розвитку. Як правило, цей процес починається з простих форм звичайної зарубіжної торгівлі і в міру розвитку досягає вищої форми – БНК.

Міжнародний бізнес здійснюється в певних формах. Серед них назвемо такі: експорт-імпорт товарів і послуг; кооперація в галузі науково-технічної, виробничої, збутової і сервісної діяльності; інвестиційна діяльність; спільне підприємництво; транснаціональні корпорації.

В сучасних умовах помітно зростає роль міжнародної інвестиційної діяльності як форми міжнародного бізнесу. Активізація інвестиційної діяльності є свідченням розвитку підприємництва і позитивно впливає на зростання його соціально-економічної ролі в суспільстві.

Аналіз динаміки процесу прямого інвестування української економіки свідчить, що порівняно з 2013-2014 роками, у 2015 році його рівень значно знизився. Це пояснюється нестабільною політичною ситуацією в Україні.

Сучасні тенденції розвитку міжнародного бізнесу об'єктивно вимагають розробки нових підходів до його організації ведення. Підтримка конкурентоспроможності компаній в сучасному світі значною мірою залежить від швидкості обміну інформацією та швидкості прийняття рішень.

Галузь застосування результатів. Отримані результати досліджень можуть бути використані в науково-аналітичних дослідженнях процесів інтернаціоналізації, інтеграції та глобалізації світової економіки. Перспективними напрямками дослідження, на наш погляд, є визначення методології оцінки ступеню інтегрованості національної економічної системи в процес глобалізації.

Висновки. В умовах глобалізованої економіки основною господарською одиницею стають крупні міжнародні компанії, які володіють філіями і дочірніми організаціями в багатьох країнах, зі співробітниками різних національностей. Саме вони встановлюють виробничі, торгові, науково-технічні, фінансові зв'язки зі своїми закордонними партнерами і стають головним джерелом та генератором глобалізації.

Системна трансформація економіки робить дестабілізуючий вплив на конкурентні позиції транснаціональних корпорацій. Це означає, що конкуренція між ТНК і іншими суб'єктами світової економіки стає усе більш запеклою, вона виходить з національного на глобальний рівень. Результатом стає зміна поведінкової функції практично всіх суб'єктів глобальної економіки, формування нових ринків, виникнення міждержавного регулювання і впливу на транснаціональні корпорації, агресивність конкурентної боротьби, що посилюється, її хаотичність і різнонаправленість.

Ключові слова: міжнародний бізнес, форми міжнародної інтеграції, економічна інтеграція, глобалізація, прямі іноземні інвестиції, національна економіка.

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ СОВРЕМЕННОГО МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА

Жиленко Е.Н.

Предметом работы выступает процесс интернационализации международного бизнеса: субъекты, объекты, современные тенденции функционирования. Основной целью нашего исследования является определение сущности понятия «процесс интернационализации» международного бизнеса; формирование структуры международного бизнеса и выделения основных форм его функционирования; исследование инструментария интеграционных процессов, которые обуславливают глобализацию мировой экономики; определение основных рычагов привлечения прямых иностранных инвестиций в национальную экономику Украины.

Методологическую базу исследования составили научные труды отечественных и зарубежных ученых и ведущих специалистов, статистические и аналитические материалы международных организаций. В процессе исследования были использованы математический, аналитический и абстрактно логический методы.

Результаты работы. Международный бизнес, в широком понимании этой категории, можно рассматривать как предпринимательство, которое осуществляется в пределах мирового хозяйства. Конкретная сущность этого понятия рассматривается как любая операция, которая проводится контрагентами двух или больше стран. Международный бизнес базируется на возможности получения преимуществ (экономических или технологических).

Вхождение фирмы в международный бизнес характеризуется ступенчатостью развитию. Как правило, этот процесс начинается с простых форм обычной зарубежной торговли и в меру развития достигает высшей формы – МНК. Международный бизнес осуществляется в определенных формах. Среди них назовем такие: экспорт-импорт товаров и услуг; кооперация в отрасли научно-технической, производственной, сбытовой и сервисной деятельности; инвестиционная деятельность; общее предпринимательство; транснациональные корпорации. В современных условиях заметно выросла роль международной инвестиционной деятельности как формы международного бизнеса. Активизация инвестиционной деятельности является свидетельством развития предпринимательства и положительно влияет на рост его социально-экономической роли в обществе.

Анализ динамики процесса прямого инвестирования украинской экономики свидетельствует, что в сравнении с 2013-2014 гг., в 2015 году его уровень значительно снизился. Это объясняется нестабильной политической ситуацией в Украине. Современные тенденции развития международного бизнеса объективно требуют разработки новых подходов к его организации ведения. Поддержка конкурентоспособности компаний в современном мире в значительной мере зависит от скорости обмена информацией и скорости принятия решений.

Отрасль применения результатов. Полученные результаты исследований могут быть использованы в научно-аналитических исследованиях процессов интернационализации, интеграции и глобализации мировой экономики. Перспективными направлениями исследования, на наш взгляд, является формирование методологии оценки степени интегрированности национальной экономической системы в процесс глобализации.

Выводы. В условиях глобализированной экономики основной хозяйственной единицей становятся крупные международные компании, которые владеют филиалами и дочерними организациями во многих странах, с сотрудниками разных национальностей. Именно они устанавливают

производственные, торговые, научно-технические, финансовые связи со своими иностранными партнерами и становятся главным источником и генератором глобализации.

Системная трансформация экономики оказывает дестабилизирующее влияние на конкурентные позиции транснациональных корпораций. Это означает, что конкуренция между ТНК и другими субъектами мировой экономики становится все более ожесточенной, она выходит с национального на глобальный уровень. Результатом становится изменение поведенческой функции практически всех субъектов глобальной экономики, формирование новых рынков, возникновение межгосударственного регулирования и воздействия на транснациональные корпорации, усиливающаяся агрессивность конкурентной борьбы, ее разорванность и разнонаправленность.

Ключевые слова: международный бизнес, формы международной интеграции, экономическая интеграция, глобализация, прямые иностранные инвестиции, национальная экономика.

BASIC ASPECTS OF TRANSFORMATION REORGANIZATION OF MODERN INTERNATIONAL BUSINESS

Zhylenko K.M.

The primary purpose of our research is determination of essence of concept «process of internationalization» international business; forming of structure of international business and selection of basic forms of its functioning; research of tool of integration processes which stipulate globalization of the world economy; determination of basic levers of bringing in of direct foreign investments in the Ukrainian national economy.

The methodological base of research was made scientific works of Ukraina and foreign scientists and leading specialists, statistical and analytical materials of international organizations. In the process of research were used mathematical, analytical and abstractly- logical methods.

Results. International business, in the wide understanding of this category, it is possible to examine as an enterprise which is carried out within the limits of world economy. Concrete essence of this concept is examined as any operation which is conducted contractors two or more countries. International business is based on possibility of receipt of advantages (economic or technological).

The included of firm in international business is characterized a step to development. As a rule, this process is begun with simply-shaped of ordinary foreign trade and to the extent of development arrives at a higher form – MNC. International business is carried out in definite forms. Among them will name such: export-import of commodities and services; co-operation in industry of scientific and technical, production, sale and service activity; investment activity; general enterprise; transnational corporations.

In modern terms the role of international investment activity as forms of international business grew notably. Activation of investment activity is the certificate of development of enterprise and positively influences on growth of his socio-economic role in society. The analysis of dynamics of process of the direct investing of the Ukrainian economy testifies that by comparison to 2013-2014, in 2015 its level went down considerably. It is explained an unstable political situation in Ukraine. Modern progress of international business trends objectively require development of the new going near his organization of conduct. Support of competitiveness of companies in the modern world largely depends on speed of exchange information and speeds of making decision.

Practical implications. The gotten results could be used in scientific and- analytical researches of processes of internationalization, integration and globalization of the world economy. Perspective directions of research, in our view, there is forming of methodology of estimation of degree of integrating of the national economic system in the globalization process.

Keywords: international business, economic integration, globalization, direct foreign investments, national economy.

Постановка проблеми. Глобальний етап інтеграції економічних систем, безпосередньо пов'язаний з багатоплановим процесом інтернаціоналізації, який представляє собою процес розширення та поглиблення світогосподарських зв'язків завдяки підвищенню мобільності факторів і результатів виробництва та залучення фірми до міжнародних операцій. Міжнародний бізнес в умовах і на різних стадіях інтернаціоналізації розвивається під впливом конкуренції на глобальних ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначаючи основні причини появи та бурхливого розвитку ТНК, науковці виділяють такі основні причини, як: інтернаціоналізація виробництва і капіталу; підвищення ефективності діяльності завдяки ефекту масштабу; пошук вільного доступу до дешевих та якісних факторів виробництва, раціональне їх використання; зниження витрат та ризиків виробництва; збільшення рентабельності; підвищення конкурентоспроможності на ринку; стратегічна гнучкість [1, с.147; 7, с.123-125]. В той же час відкритими залишають питання ефективних організаційних форм функціонування ТНК на національному ринку приймаючої сторони. Вітчизняні науковці Підгірна В. Н., Пешко А. В. зазначають, що транснаціональний статус компанії можливо визначити за структурою її активів [5, с. 203-207; 6, с.462]. Дискусійними залишаються питання факторної обумовленості ПІІ та напрямів їх використання.

Предметом дослідження виступає процес інтернаціоналізації міжнародного бізнесу: суб'єкти, об'єкти, сучасні тенденції функціонування.

Основною **метою** нашого дослідження є визначення сутності поняття «процес інтернаціоналізації» міжнародного бізнесу; формування структури міжнародного бізнесу та виокремлення основних форм його

функціонування; дослідження інструментарію інтеграційних процесів, що обумовлюють глобалізацію світової економіки; визначення основних важелів залучення прямих іноземних інвестицій в національну економіку України.

Завданнями дослідження є: конкретизація поняття «процес інтернаціоналізації» міжнародного бізнесу; аналіз структури міжнародного бізнесу; аналіз елементів інструментарію інтеграційних процесів; виявлення основних тенденцій прямого іноземного інвестування.

Методологічну базу дослідження склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених та провідних фахівців, статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій. У процесі дослідження були використані математичний, аналітичний та абстрактно-логічний **методи**.

Постановка проблеми. Міжнародний бізнес в умовах і на різних стадіях інтернаціоналізації розвивається під впливом конкуренції на глобальних ринках. Підкреслимо, що їх сумісний розвиток зумовлений динамічними процесами глобалізації та інтернаціоналізації продуктивних сил, посиленням консолідації міжнародного бізнесу та діяльності глобальних компаній в умовах нового цивілізаційного порядку. Глобальний етап інтеграції економічних систем, безпосередньо пов'язано з багатоплановим процесом інтернаціоналізації, який представляє собою процес розширення та поглиблення світогосподарських зв'язків завдяки підвищенню мобільності факторів і результатів виробництва (макрорівень) та залучення фірми до міжнародних операцій (мікрорівень) [1].

Результати дослідження. Міжнародний бізнес, у широкому розумінні цієї категорії, можна розглядати як підприємництво, що здійснюється у межах світового господарства. Конкретна сутність цього поняття розглядається як будь-яка операція, яка проводиться контрагентами двох або більше країн. При цьому, мова йде про господарські операції, які засновані на нових організаційних технологіях, мають гнучкий характер у процесі оперативного управління, враховуючи вплив вимог світового ринку та оптимального задоволення інтересів і потреб партнерів. Міжнародний бізнес базується на можливості отримання переваг (економічних чи технологічних) саме із переваг міждержавних (міжкраїнових) ділових операцій, тобто продаж даного товару в іншій країні, або налагодження фірмою однієї країни виробництва в іншій країні, або спільного надання послуг фірмами двох країн - третій тощо забезпечують залученням у бізнес сторонам більше переваг, ніж вони мали б, якби здійснювали аналогічну діяльність як суб'єкти лише національних економік [2].

Дж. Гелбрэйт, Г. Перлмуттер, С. Браун, Р. Верной класифікували принципи взаємовідносин між материнською компанією та дочірніми підрозділами ТНК [1,2,5]. Виділяють етноцентричні, поліцентричні, регіоцентричні і геоцентричні типи. Необхідно підкреслили, що етноцентризм більш притаманний американським та японським корпораціям, а поліцентризм та геоцентризм – для західноєвропейських ТНК. Схематично класифікація транснаціональних корпорацій за різними критеріями представлена на рис.1.

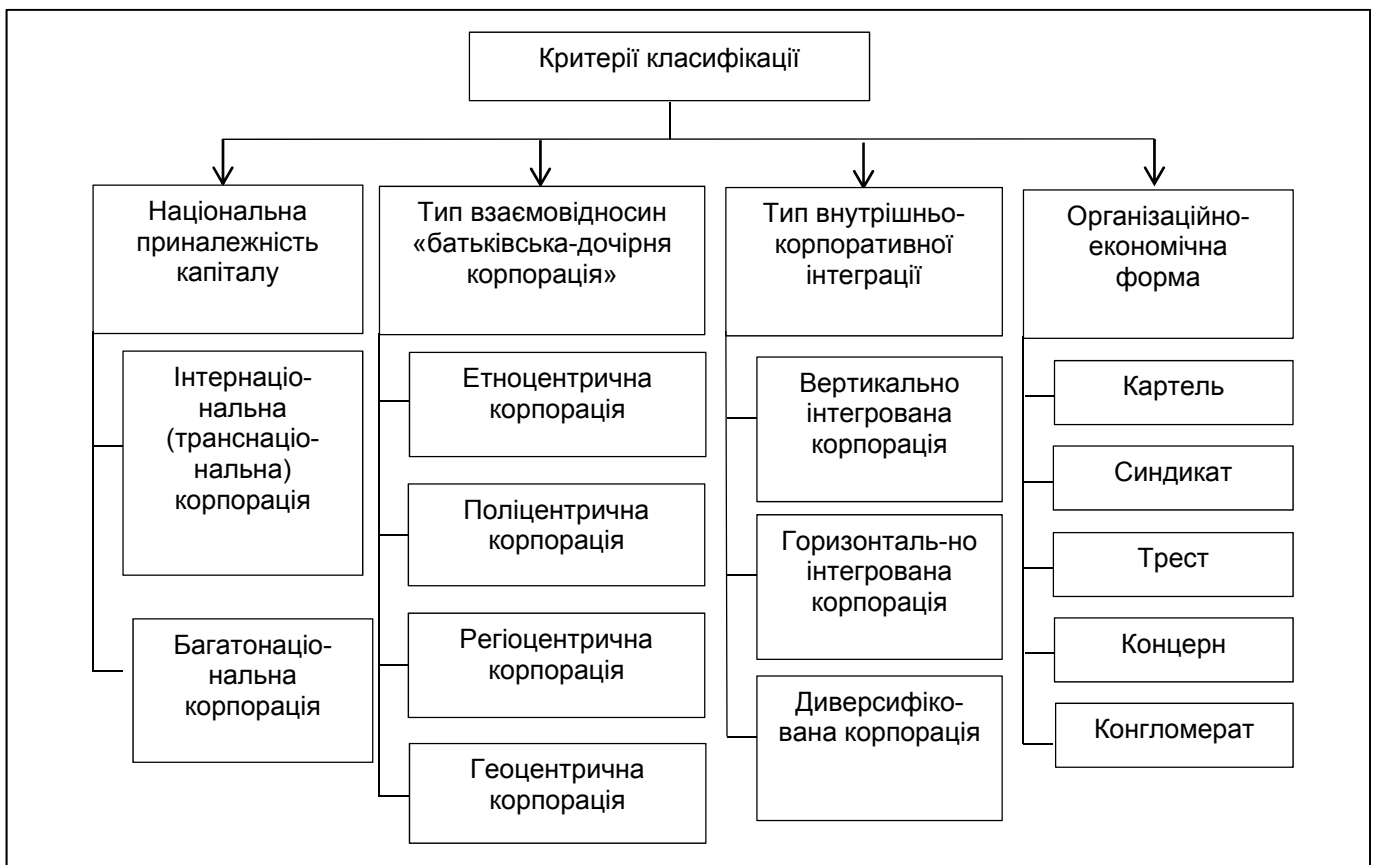

Рисунок 1. Ознаки класифікації транснаціональних корпорацій*

*Побудовано автором на основі [5, 8].

Реальна глобалізація характеризується тим, що міжнародні економічні зв'язки охопили практично всі країни планети і кожна з них залежить від міжнародного бізнесу. В умовах глобалізації міжнародний бізнес набуває принципово нових рис, які визначаються характером і специфікою нової епохи. На сучасному етапі функціонування міжнародні відносини характеризує доступність і всеосяжність. Хоча міжнародний бізнес і регулюється відповідними законодавствами країн, він поступово перетворюється у невід'ємну можливість практично для будь-якої фірми майже кожної країни, принципово змінюючи стратегічні й тактичні перспективи фірм і відкриваючи перед ними нові потенційні поля ділової активності (рис.2).

Входження фірми в міжнародний бізнес характеризується ступеневістю розвитку. Як правило, цей процес починається з простих форм звичайної зарубіжної торгівлі і в міру розвитку досягає вищої форми – БНК. Сутність цієї особливості не зводиться до природної вимоги накопичення досвіду та нарощення потенціалу. Подальші досягнення в процесі входження в міжнародний бізнес пов'язані з подоланням певних перешкод: якості товару, дистриб'юції, ефективного використання міжнародних ринків капіталів і робочої сили, роботи з міжнародними транспортними мережами і т. ін.

Ці головні мотивації здійснення ділових операцій за межами національних кордонів формують структуру міжнародного бізнесу, що представляє собою систему взаємозв'язків типів, форм та методів реалізації міжнародного бізнесу (рис. 1), яка функціонує у напрямі міжнародних торговельних відносин, руху та раціонального використання фінансових і трудових ресурсів (фінансового та інтелектуального капіталів) у межах глобальної економічної системи. На сьогодні система міжнародного бізнесу зазнає певних змін у результаті нових викликів глобалізації та поглиблення інтернаціоналізації виробництва [3].

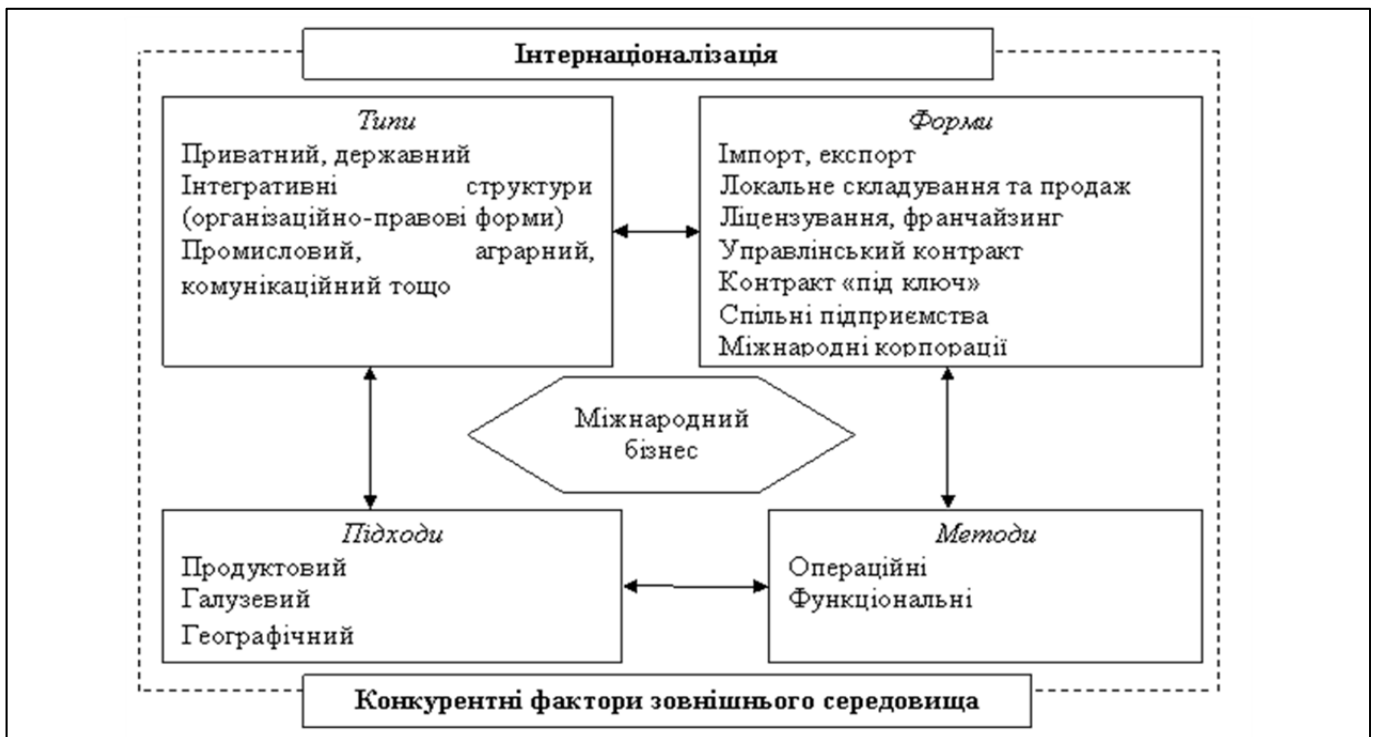

Рисунок 2. Структура міжнародного бізнесу [6].

Міжнародний бізнес здійснюється в певних формах. Серед них назовемо такі: експорт-імпорт товарів і послуг; кооперація в галузі науково-технічної, виробничої, збутової і сервісної діяльності; інвестиційна діяльність; спільне підприємництво; транснаціональні корпорації.

Найбільш поширеною формою міжнародного бізнесу є здійснення експортно-імпортних операцій, лізингу, різних посередницьких, консультаційних та маркетингових послуг.

Поширенню цієї форми міжнародного бізнесу сприяє і та обставина, що вона може здійснюватися навіть при обмеженості конвертації національних валют у валюти інших країн і недостатній кількості валютних ресурсів на імпорт зарубіжних товарів. За таких умов певного розвитку набуває так звана зустрічна торгівля, яка проявляється як обмін товарів у натуральній формі без грошей (бартерний обмін).

Кооперація в галузі науково-технічної, виробничої, збутової і сервісної діяльності передбачає передусім діяльність в галузі науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, виробництва і збуту продукції та післяпродажного технічного обслуговування її, а також ремонту.

Названі вище форми міжнародного бізнесу характеризуються порівняно невисоким рівнем інтернаціоналізації підприємств і організацій. При цьому слід мати на увазі, що експортно-імпортні операції, збутова і сервісна діяльність нерідко можуть носити нерегулярний характер. Скажімо, фірма може експортувати надлишки своїх товарів чи окремі товари, виготовлені на замовлення.

В сучасних умовах помітно зросла роль міжнародної інвестиційної діяльності як форми міжнародного бізнесу. Вона являє собою сукупність дій юридичних та фізичних осіб щодо реалізації інвестиційних проектів. Як свідчить досвід, підвищення інвестиційної активності має місце тоді, коли відбувається зниження рівня інфляції, стабілізується національна валюта, вдосконалюється система оподаткування, стабільними є законодавчо-нормативні акти, що регулюють інвестиційну діяльність. Активізація інвестиційної діяльності є свідченням розвитку підприємництва і позитивно впливає на зростання його соціально-економічної ролі в суспільстві (рис. 3).

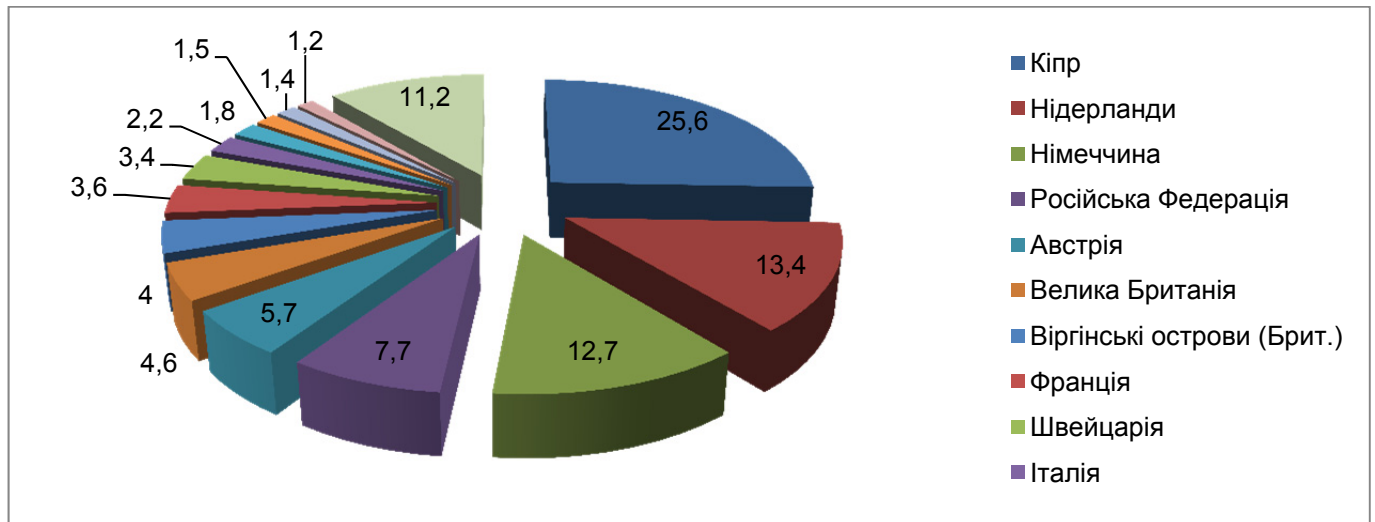

Рисунок 3. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) із країн світу в економіку України*
 *Побудовано автором, на основі United nations. http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2016d3_en.pdf

Аналіз динаміки процесу прямого інвестування української економіки свідчить, що порівняно з 2013-2014 роками, у 2015 році його рівень значно знизився. Це пояснюється нестабільною політичною ситуацією в Україні. З метою активізації роботи щодо розвитку та реалізації інвестиційного потенціалу України, збільшення обсягу іноземних інвестицій, підтримки пріоритетних інвестиційних проектів, поліпшення інвестиційного клімату в державі, забезпечення захисту прав інвесторів, сприяння ефективній взаємодії інвесторів з державними органами у грудні 2014 року Указом Президента України утворено Національну інвестиційну раду.

З метою пошуку дієвих механізмів залучення іноземних інвестицій в Україну Урядом держави на регулярній основі проводяться бізнес-форуми за участю потенційних іноземних інвесторів. Зазначені заходи покликані сприяти покращенню інвестиційного іміджу України та збільшенню обсягів залучення іноземних інвестицій та капітальних інвестицій в економіку держави (рис. 4).

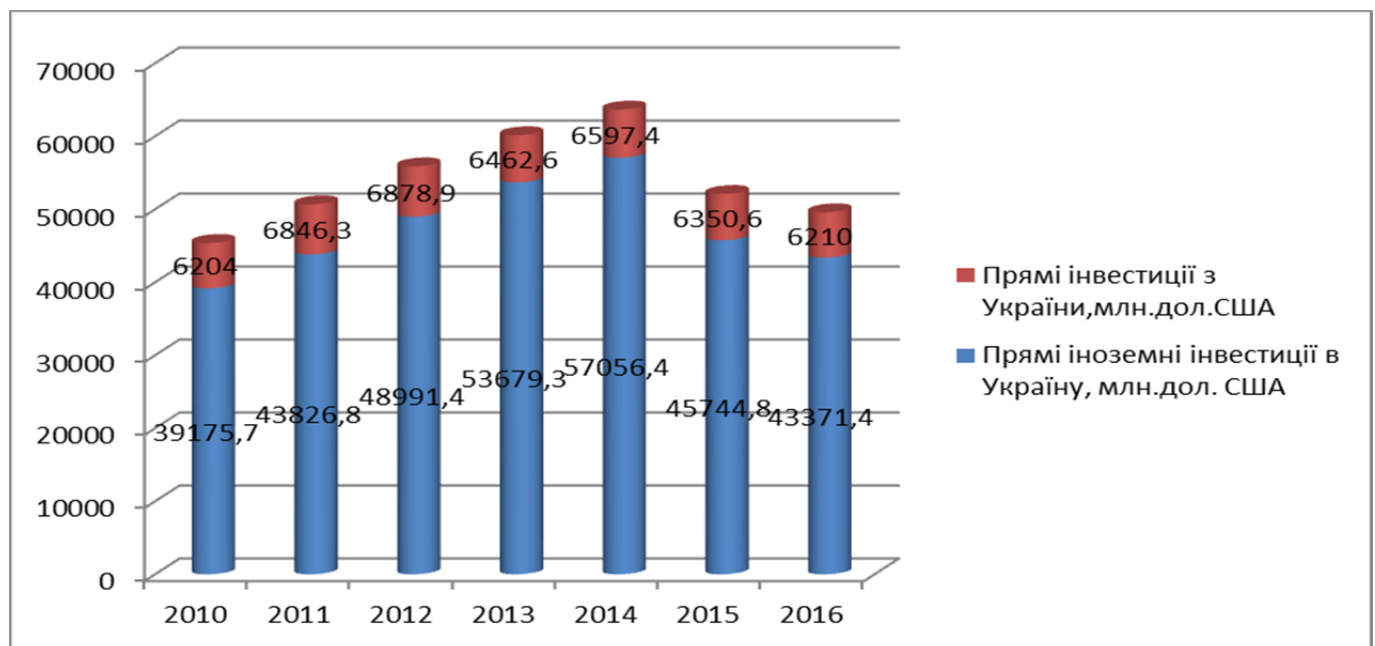

Рисунок 4. Динаміка прямих інвестиційних потоків в Україні*
 *Побудовано автором, на основі United nations. http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2016d3_en.pdf

Більш високим рівнем інтернаціоналізації характеризується така форма міжнародного бізнесу, як спільне підприємництво. Воно становить собою діяльність, що ґрунтується на співпраці юридичних та фізичних осіб різних країн, спільному розподілі прибутків та ризиків від її здійснення. Якщо діяльність не зв'язана з отриманням прибутку, то вона не може вважатися підприємницькою.

На сучасному етапі СП функціонують переважно у таких галузях, як внутрішня торгівля (22,4%), харчова промисловість (14,5%), машинобудування і металообробка (12,8%), чорна і кольорова металургія (5,0%), зовнішня торгівля (4,4%), транспорт і зв'язок (4,1%), легка промисловість (4,0%), хімічна промисловість (3,9%), будівництво (3,7%). Найбільша кількість СП зосереджена у м. Києві, Львівській, Одеській, Дніпропетровській, Закарпатській областях [4].

Найбільш ефективним видом міжнародного підприємництва є створення та функціонування міжнародних спільних підприємств. Міжнародне спільне підприємство представляє собою форму співробітництва партнерів різних країн стосовно інвестування, управління, виробництва продукції, реалізації товарів та послуг, розподілу прибутків та ризиків.

Міжнародним спільним підприємством (МСП) вважається організаційно-правова форма поєднання зусиль різнонаціональних партнерів в сферах інвестування, управління, виробництва продукції та надання послуг, торгівлі, використання відходів, розподілі підприємницьких ризиків і т.ін. Мотиваційний механізм утворення МСП створюється на макро- і мікрорівні національною системою господарювання.

Досить важливою формою міжнародного бізнесу є міжнародні корпорації. Міжнародна корпорація представляє собою форму структурної організації великої корпорації, яка здійснює прямі інвестиції в різні країни світу. Міжнародні корпорації бувають двох видів: транснаціональні і багатонаціональні.

Багатонаціональна корпорація (БНК) – це така головна компанія якій належить капітал двох і більше країн, а філіали розміщені в багатьох країнах світу. Звичайно, поділ міжнародних корпорацій на транснаціональні і багатонаціональні в якійсь мірі умовний, оскільки головне не в тому, капіталу кількох країн належить головна компанія, а в тому, наскільки глобальною є її діяльність, інвестування та одержання прибутку [7].

Багатонаціональна корпорація (БНК) є однією з найбільш складних форм міжнародного бізнесу. Така компанія використовує міжнародний підхід у пошуках нових ринків збуту, при розміщенні виробництва, а також користується комплексною глобальною філософією бізнесу, що передбачає господарську діяльність як на внутрішньому ринку, так і за кордоном. Організація, форми та структурні особливості різних МНК можуть бути достатньо різноманітними.

Сьогоднішня представлена МНК, що перетворились у транснаціональні групи компаній виробничого, торговельного, фінансового та науково-дослідного профілю, не тільки залишаються стрижнем економіки розвинутих країн, але перетворились в одну з головних сил світового господарства. Про це свідчать такі дані: в 1976 гр. кількість МНК нараховувалась в 11 тис. (з більш ніж 86 тис. закордонних підрозділів), на початок 1990-х рр. Їхня кількість перевищила 35 тис. (147 тис. закордонних підрозділів). В сучасних умовах діє біля 40 тис. МНК, що мають близько 200 тис. підрозділів в 150 країнах [4].

МНК займають лікуючі позиції у світовій економіці по різним напрямкам. В 1996 р. Загальний обсяг продаж МНК склав 5,5 трлн. доларів або 25% світового ВВП. На МНК припадає, за різними оцінками, від 1/4 до 1/3 обсягів світової торгівлі. У середині 1990-х рр. активи 500 найбільших небанківських МНК перевищила 30 трлн доларів, причому 40% активів було розташовано за кордоном, в яких засновані головні компанії. Загальна кількість зайнятих в МНК перевищує 70 млн. чол. Аналогічна картина спостерігається у банківській сфері: із 300 найбільших банків світу близько 100 є транснаціональними, при цьому близько 2/3 операцій вони ведуть в своїх державах і 1/3 – за кордоном [4].

По суті, саме МНК перетворили світову економіку в дійсно міжнародне виробництво, дали імпульс розвитку науково-технічному прогресу в різноманітних його проявах, забезпечили технічного рівня і якості продукції, зростання ефективності виробництва. Особливо варто виділити значення МНК з позиції удосконалення форм менеджменту та організації підприємства, управління його комерційним, виробничо-технологічним і кадровим потенціалом. З цим пов'язане значення, яке надається вивченню особливостей організації та управління створюваних МНК інтегрованих структур в контексті міжнародного менеджменту.

Сучасні тенденції розвитку міжнародного бізнесу об'єктивно вимагають розробки нових підходів до його організації ведення. Підтримка конкурентоспроможності компаній в сучасному світі значною мірою залежить від швидкості обміну інформацією та швидкості прийняття рішень.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В умовах глобалізованої економіки основною господарською одиницею стають крупні міжнародні компанії, які володіють філіями і дочірніми організаціями в багатьох країнах, зі співробітниками різних національностей. Саме вони встановлюють виробничі, торгові, науково-технічні, фінансові зв'язки зі своїми закордонними партнерами і стають головним джерелом та генератором глобалізації. Системна трансформація економіки робить дестабілізуючий вплив на конкурентні позиції транснаціональних корпорацій. Це означає, що конкуренція між ТНК і іншими суб'єктами світової економіки стає усе більш запеклою, вона виходить з національного на глобальний рівень. Результатом стає зміна поведінкової функції практично всіх суб'єктів глобальної економіки, формування нових ринків, виникнення міждержавного регулювання і впливу на транснаціональні корпорації, агресивність конкурентної боротьби, що посилюється, її хаотичність і різнонаправленість.

Перспективними напрямками дослідження, на наш погляд, є визначення методології оцінки ступеню інтегрованості національної економічної системи в процес глобалізації.

Список використаних джерел

1. Зелінська О.М. Сутність транснаціональних корпорацій та їх вплив на процес економічного зростання в Україні / О.М. Зелінська, Н.М. Галазюк, О.А. Урбан // *Економічний форум*. – 2014. – №4. – С. 145-150.
2. Кравченко М. Проблеми залучення прямих інвестицій транснаціональних корпорацій в економіку України / М. Кравченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kravchenko-ni-tukmakov-br-problema-zaluchennya-ryamih-investitsiy-transnatsionalnih-korporatsiy-v-ekonomiku-ukraini/>.
3. Мекшун П.В. Позитивні риси та загрози транснаціоналізації економіки України / П.В.Мекшун // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2013. – № 10. – С.84–88. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2013/22.pdf.
4. Офіційний сайт ЮНКТАД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unctad.org>.
5. Пешко А.В. Транснаціональні компанії та їх роль у міжнародній інвестиційній діяльності / А.В. Пешко, Г.В. Назаренко // *Державне будівництво*. – 2007. – №2.
6. Підгірна В.Н. Вплив діяльності транснаціональних корпорацій на економічний розвиток України / В.Н. Підгірна, А.В. Ватаман // *Науковий вісник [Буковинського державного фінансово-економічного університету]. Економічні науки*. – 2014. – № 26. – С. 457-465.
7. Шевченко Ю.О. Роль та місце транснаціональних корпорацій у сфері послуг / Ю.О. Шевченко // *Сталий розвиток економіки*. – 2013. – № 1. – С. 122-128.
8. Юхименко П.І., Гацька Л.П., Півторак М.В. та ін. *Міжнародний менеджмент. Навч. посіб.* – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 488с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/Mizhnarodniy_Menedzhm_Yuhimenko2011.pdf.
9. United nations. http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2016d3_en.pdf
10. *World Development Report 2012: A Better Investment Climate for Everyone / A Copublication of The World Bank and Oxford University Press*. – 271 p.

References

1. Zelinska O.M. *Essence of multinational corporations and their influence is on the process of the economy growing in Ukraine / O.M. Zelinska, N.M. Galazyuk, O.A. Urban // Economic forum, No 4 (2014) :145-150. (P.150).*
2. Kravchenko M. *Problems of bringing in of direct investments of multinational corporations are in the economy of Ukraine / M. Kravchenko. <http://intkonf.org/kravchenko-ni-tukmakov-br-problema-zaluchennya-ryamih-investitsiy-transnatsionalnih-korporatsiy-v-ekonomiku-ukraini/>.*
3. Mekshun P.V. *Positive lines and threats of transnationalization economy of Ukraine / P.V. Mekshun // Investments: practice and experience, No 10 (2013):84–88. (P.88).*
4. *Oficial site UNCTAD : <http://www.unctad.org>.*
5. Peshko A.V. *Transnational companies and their role are in international investment activity / A.V. Peshko, G.V. Nazarenko. // Derzhavne budivnytstvo. 2007. 156p.*
6. Pidgirna V.N. *Influence of activity of multinational corporations is on economic development of Ukraine / V.N. Pidgirna., A.V. Vataman // Naukovyi visnyk [Bukovyna state finansovo-ekonomichnogo university]. // Ekonomichni nauky, No.26. (2014): 457-465. (P.465).*
7. Shevchenko U.O. *A role and place of multinational corporations is in the field of services / U.O. Shevchenko [Stalyi rozvytok ekonomiky], No.1 (2013): 122-128. (P.128).*
8. Uhymenko P.I., Gatska L.P., Pivtorak M.P. *International management. http://culonline.com.ua/Books/Mizhnarodniy_Menedzhm_Yuhimenko2011.pdf.*
9. United nations. http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2016d3_en.pdf
10. *World Development Report 2012: A Better Investment Climate for Everyone / A Copublication of The World Bank and Oxford University Press*. – 271 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Жиленко Катерина Миколаївна, доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Тополя-3, буд.47-2-21, м. Дніпро, 49041, Україна
e-mail: zhilenkok@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Жиленко Екатерина Николаевна, доцент кафедры менеджмента и туристического бизнеса
Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара
Тополь-3, дом 47-2-21, г. Днепр, 49041, Украина
e-mail: zhilenkok@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Zhylenko Kateryna Mykolayivna, Ph.D. in Economical Science, Associate Professor

Рецензент: Мешко Наталія Петрівна, професор, д.е.н., зав. каф. менеджменту та туристичного бізнесу, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

УДК 331.105.6

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00021

ПОШУК ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ФОРМ І МЕТОДІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Захарченко В.І.,
Захарченко Н.В.

Предметом статті є опрацювання теоретичної і методологічної бази в досягненні нового якісного рівня управління всієї системи виробництва і збуту продукції за рахунок впровадження в практику великих промислових підприємств інструменту інтрапренерства.

Метою статті є обґрунтування потреби в розумінні та вивченні сутності ролі інтрапренерства у перебудові вітчизняних промислових підприємств відповідно змінам сучасного зовнішнього середовища.

Методологічною основою статті стали загальнонаукові методи пізнання, узагальнення, метод порівняльного аналізу, статистичний та інші методи дослідження.

Результати роботи. Розглянуто передумови виникнення та стратегії розвитку інтрапренерства на Україні, що представляє собою ініціативну, новаторську діяльність спрямовану на пошук і впровадження нових форм і методів господарювання, створення нової продукції і послуг на основі інтеграції підприємницьких можливостей підприємства і підприємця з метою ефективного використання ресурсів підприємства і його динамічного розвитку на основі нововведень. Вивчено зарубіжний досвід організації інтрапренерства з метою розробки системи підтримки та стимулювання впровадження інтрапренерства на підприємстві.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть застосовуватися в практичній економічній діяльності.

Висновки. Авторами визначено необхідні умови формування клімату інтрапренерства, а також цілі, стратегії та переваги впровадження інтрапренерства на підприємстві. Це дасть можливість активізувати результати інноваційної діяльності на підприємстві, реалізацію інтрапренерами-ініціаторами підприємницьких ідей з використанням ситуаційного підходу, що забезпечить формування стійких конкурентних переваг компанії. Використання інтрапренерства на підприємстві дозволить більш раціонально управляти грошовими потоками, підвищити інноваційну сприйнятливість і створити найбільш сприятливі умови для підвищення підприємницької активності організації.

Ключові слова: підприємство, інтрапренерство, менеджер, культура, система, ресурс, проект, середовище, стратегія.

ПОИСК И ВНЕДРЕНИЕ НОВЫХ ФОРМ И МЕТОДОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ НА ОСНОВЕ РАЗВИТИЯ ВНУТРЕННЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Захарченко В.И.,
Захарченко Н.В.

Предметом статьи является разработка теоретической и методологической базы в достижении нового качественного уровня управления всей системы производства и сбыта продукции за счет внедрения в практику крупных промышленных предприятий инструмента интрапренерства.

Целью статьи является обоснование потребности в понимании и изучении сущности роли интрапренерства в перестройке отечественных промышленных предприятий согласно изменениям современной внешней среды.

Методологической основой статьи послужили общенаучные методы познания, обобщения, метод сравнительного анализа, статистический и другие методы исследования.

Результаты работы. Рассмотрены предпосылки возникновения и стратегии развития интрапренерства на Украине, что представляет собой инициативную, новаторскую деятельность, направленную на поиск и внедрение новых форм и методов хозяйствования, создания новой продукции и услуг на основе интеграции предпринимательских возможностей предприятия и предпринимателя с целью эффективного использования ресурсов предприятия и его динамического развития на основе нововведений. Изучен зарубежный опыт организации интрапренерства с целью разработки системы поддержки и стимулирования внедрения интрапренерства на предприятии.

Область применения результатов. Результаты исследования могут применяться в практической экономической деятельности.

Выводы. Авторами определены необходимые условия формирования климата интрапренерства, а также цели, стратегии и преимущества внедрения интрапренерства на предприятии. Это даст возможность активизировать результаты инновационной деятельности на предприятии, реализацию интрапренерами-инициаторами предпринимательских идей с использованием ситуационного подхода, что обеспечит формирование устойчивых конкурентных преимуществ компании. Использование интрапренерства на предприятии позволит более рационально управлять денежными потоками, повысить инновационную восприимчивость и создать наиболее благоприятные условия для повышения предпринимательской активности организации.

Ключевые слова: предприятие, интрапренерство, менеджер, культура, система, ресурс, проект, среда, стратегия.

SEARCH AND INTRODUCTION OF NEW FORMS AND METHODS OF MANAGEMENT BASED ON THE DEVELOPMENT OF INTERNAL ENTREPREURSHIP

Zakharchenko V.I.,
Zakharchenko N.V.

The subject of the article is development of theoretical and methodological framework in achieving a new qualitative level of management of the entire system of production and sales due to the introduction of large industrial enterprises a tool of entrepreneurship.

The aim of the article is to substantiation of the need to understand and study the nature of the role of entrepreneurship in the restructuring of the domestic industrial enterprises in accordance with the changes in the current external environment.

Methodology work of the article is based on General scientific methods of cognition, generalization, method of comparative analysis, statistical and other research methods.

Results of research. The analysis of development preconditions and strategies of entrepreneurship development in Ukraine, which is a proactive, innovative activity directed on search and introduction of new forms and methods of management, creation of new products and services based on the integration of business capabilities of the enterprise and the entrepreneur to ensure efficient use of enterprise resources and its dynamic development based on innovation. Studied foreign experience of entrepreneurship with the aim of developing support systems and incentives for the implementation of intrapreneurship in the enterprise.

Scope of the results of research. The results of the study can be applied in practical economic activities.

Conclusions. The authors have determined the necessary conditions for the formation of a climate of entrepreneurship, as well as the goals, strategies and benefits of the implementation of intrapreneurship in the enterprise. This will provide an opportunity to intensify the results of innovative activities in the enterprise, the implementation of entrepreneur-initiated business ideas using the situational approach, which will ensure the formation of sustainable competitive advantages of the company. Use of intrapreneurship in the enterprise will allow to more efficiently manage cash flow, to increase innovative susceptibility and to create the most favorable conditions for increasing entrepreneurial activity of the organization.

Keywords: enterprise, entrepreneurs, Manager, culture, system, resource, project, environment, strategy.

Актуальність теми дослідження. Становлення і розвиток ринкової економіки в нашій країні об'єктивно вимагає прискореного створення нових форм і методів управління на всіх її рівнях, і в першу чергу, на рівні основних виробничих ланок-компаній. Ці форми і методи управління повинні відповідати головним принципам функціонування ринкової економіки, володіти високим ступенем реакції на зміни зовнішнього середовища, базуватися на ринковій філософії господарювання (маркетингу) і прогресивних напрямках організації підприємницької діяльності.

Недостатнє осмислення і опрацювання теоретичної і методологічної бази в реалізації рішень вказаної проблеми призводить до посилення кризових явищ у вітчизняній економіці, до стримування впровадження прогресивних інноваційних процесів в її реструктуризації і виходу на рівень розвинених країн. І тут особливе місце займають процеси, пов'язані з розвитком системи підприємництва, що є пріоритетними в ринковій економіці і сприяють швидкому її росту.

Традиційні підприємства України відрізняються низькою ефективністю, яка викликана їх великою фондоемністю, застарілою технікою, технологічним і організаційним консерватизмом, зниженням зацікавленості і відповідальності менеджерів.

Одним з шляхів досягнення нового якісного рівня управління всією системою виробництва і збуту товарів є інтрапренерство – внутрішнє підприємництво, яке являє собою ініціативну, новаторську діяльність спрямовану на пошук і впровадження нових форм і методів господарювання, створення нових продуктів і послуг на основі інтеграції підприємницьких можливостей підприємства і підприємця з метою ефективного використання ресурсів підприємства і його динамічного розвитку на основі нововведень.

Ця форма розвивається на діючій господарській одиниці, на основі створення психологічних, організаційних та економічних умов для виникнення підприємницьких ідей в їх реалізації в інтересах автора і підприємства. В умовах перехідної економіки (отриманій від соціалізму надмірної концентрації і спеціалізації

виробництва, низькій завантаженості виробничих потужностей, необхідністю конверсії і т.п.) інтрапренерство грає незаперечно важливу роль у виведенні з економічної кризи і підвищенні ефективності національної економіки. Воно створює умови для ефективного використання ресурсів підприємства і його динамічного розвитку на основі нововведень.

Все вище сказане свідчить про те, що існує ефективна необхідність в розумінні і вивченні сутності ролі підприємництва для української економіки і, в першу чергу, таких її найбільш прогресивних форм, як інтрапренерство, з метою застосування їх в практиці діяльності вітчизняних організацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В даній роботі були використані праці наступних вчених: Креденцер О.В., Кристенсен К.М. і Рейнер М.Е., Литвиненко Л.Л., Піншо Г., Ткачук О.М., Хізрич Р. і Пітерс М. Але у цих роботах, на думку авторів, недостатньо досліджено формування системи підтримки і стимулювання впровадження інтрапренерства на підприємстві одночасно з переходом на інноваційну продукцію.

Метою статті - обґрунтування потреби в розумінні та вивченні сутності ролі інтрапренерства у перебудові вітчизняних промислових підприємств відповідно змінам сучасного зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше термін «інтрапренерство» (intrapreneurship, скорочено від intracorporate entrepreneurship) в 1985 році ввів в науковий обіг американський вчений Гіффорд Піншо (Gifford Pinchot). Неологізм «інтрапренерство» утворено від двох слів: «антрепренерство» (підприємництво) і латинського префікса «інтра» (внутрішній). Таким чином, «інтрапренерство» можна перевести як внутрішньо корпоративне підприємництво. В найбільш широкому трактуванні інтрапренерство означає підприємництво в рамках існуючого підприємства.

У словнику Дж. Блека знаходимо: intrapreneur – менеджер, який перетворюється з працівника компанії в власника незалежної фірми. Ця зміна заохочувалась і, ймовірно, фінансувалась колишнім роботодавцем в очікуванні того, що автономія, яка зростає, і підсилювання стимулів для «інтрепренера» збільшує прибуток материнської компанії [1, с.401]. У цьому визначенні у фокусі знаходиться поняття «незалежності» або «автономія».

У Великому економічному словнику маємо наступне визначення: інтрапідприємництво – підприємницька діяльність, яка проводиться, всередині великої фірми або іншого великого ділового підприємства [2, с.320]. Звернемо увагу, що це висловлення відноситься переважно до великих підприємств.

Але у центрі нашого дослідження знаходиться новаторська / інноваційна діяльність сучасних вітчизняних суб'єктів господарювання. Тому продовжуємо пошук і звертаємося до Інтернету: інтрапренерство – внутрішнє інноваційне підприємництво в ах великих корпорацій, яка виражається у заохочуванні нового покоління винахідників і новаторів – високоефективних внутрішньо фірмових підприємств, які вивчають можливості для розвитку ініціативи, розробки нової продукції, технології освоєння нових сфер діяльності з використанням внутрішніх резервів (econwiki.ru)

1. Передумови виникнення інтрапренерства

У розвинених країнах, в першу чергу США, - інтерес до інтрапренерства пояснюється рядом важливих причин, які відбуваються, як в соціальній сфері, так і в області бізнесу. В соціальній сфері росте інтерес до того, щоб займатися своєю справою і робити на своїх власних умовах. Індивіди, які вірять в свій талант, все більше прагнуть до самостійної діяльності в рамках організаційної структури. Якщо така свобода їм не забезпечується, то у них, як правило, розвивається незадоволеність організацією, що до зниження продуктивності і навіть може призвести до звільнення в пошуках умов для самореалізації. Інтрапренерство є інструментом, котрий полегшує вирішення цього завдання людям, які працюють в даній організації і задумуються над тим, що слід змінити, а що зробити зовсім інакше. Поряд зі зростанням впливу соціальних чинників посилюється тиск, який чиниться на інтрапренерство з боку бізнесу. Надзвичайно висока конкуренція як всередині країни, так і за її межами змусила американські компанії нарощувати зусилля у виробництві нових продуктів, диверсифікації та підвищення продуктивності.

Офіційна концепція інтрапренерства в США була однією зі складових державної програми підтримки малого бізнесу, оголошена адміністрацією Р. Рейгана. Вона передбачала роботу підрозділів великих корпорацій на принципах малих фірм, тобто на основі наявності самостійного бюджету (субрахунка), самостійної можливості реалізації продукту («на сторону»), право самостійного розпорядження коштами бюджету в межах, обумовлених договором між вищими керівниками корпорації і представниками колективу інтрапренерської фірми. Задача інтрапренерства полягала в тому, щоб утримати в рамках корпорації найініціативніші групи спеціалістів. Управління інтрапренерськими підрозділами могло процвітати тільки в атмосфері свободи і стабільності. Створення атмосфери вільного духу було пріоритетним для фірми і вимагало фундаментальних змін в мисленні всіх зайнятих таким підприємництвом, і особливо змінення менталітету вищих менеджерів, тому що у більшості компаній менеджмент все ще ґрунтувався на здійсненні контролю і складанні балансів (чи бюджетів). При інтрапренерстві колектив працівників підрозділів корпорації заключає зі своїм керівництвом договір, згідно якому визначаються зобов'язання сторін і механізми розподілу доходу від робіт, виконаних на замовлення інших фірм. Обумовлена в договорі частина доходу належить корпорації, частиною, яка залишилась, колектив інтрапренерської фірми розпоряджається самостійно.

Реалізація концепції інтрапренерства в США в цілому допомогла стабілізувати господарський механізм, який дозволив корпораціям з кращою організацією роботи підприємств бути «більш просунутими» і «більш розвиненими» корпораціями. Саме тому Г. Піншо, Р. Хізрич, М. Пітерс підносили ідею інтрапренерства на рівень відкриття, побачивши в ній рушійну силу прийдешніх революційних змін в

світовому бізнесі. Відповідно до їхніх ідей, інтрапренарство покликане вселити дух підприємництва в консервативний шар адміністративно управлінського апарату великих корпорацій. Однак цього, на думку Ф. Маккензі і Ф. Шамбо, що стоять на інших позиціях, в самій природі бути не може, так як стати чиновнику інтрапренером не дозволяє бюрократична система прийняття рішень, які вимагають багаточисленного погодження в межах таких же багаточисленних управлінських ієрархій [13].

2. Проблеми, що перешкоджають розвитку інтрапренерства в Україні.

Поняття «інтрапренерство» відсутнє в українському законодавстві. Разом з тим будь-які об'єктивні причини, що перешкоджають появі цих відносин (законодавчі обмеження і заборони) відсутні. Проте відносини інтрапренерства в Україні поки не отримали достатнього розповсюдження. Основними проблемами, що перешкоджають розвитку інтрапренерства в Україні, є: фінансові труднощі і труднощі в забезпеченні ресурсами, обмежена свобода діяльності ініціатора і реалізатора підприємницької ідеї, нерозуміння керівниками підприємства вигідності запровадження інтрапренерства. (Відповідні передумови розвитку інтрапренерства показані на рис 1.).

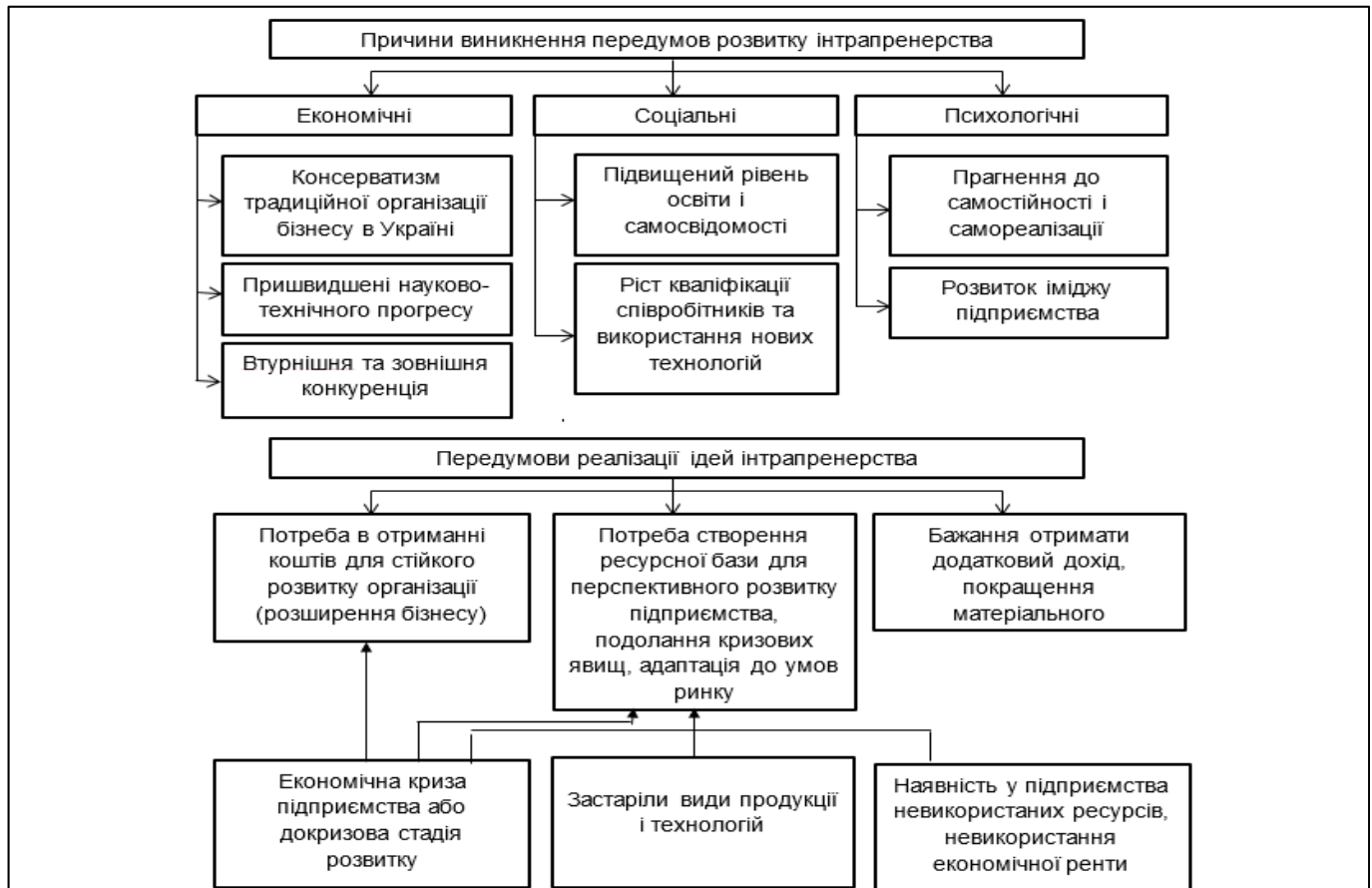

Рисунок 1. Причини виникнення передумов розвитку інтрапренерства на українських підприємствах
*розроблено авторами на основі [4].

Виходячи з цього, розвиток інтрапренерства було обумовлено економічними, соціальними та психологічними причинами. У великих організаціях, працюючих достатньо стабільно і успішно, як правило, стримується новаторство, блокуються нововведення, можуть ігноруватися ініціативи, особливо якщо вони не пов'язані безпосередньо з основною діяльністю організації, тобто спостерігається консерватизм. Один із авторів цієї роботи у 1990-х роках займав посаду директора російського представництва ПАТ «Одеський завод радіально-свердильних верстатів» (м. Москва, м. Катеренбург) та наполягав перед керівництвом головного підприємства про перехід представництва на іншу організаційно-правову форму – акціонерне товариство закритого типу (зі стовідсотковим капіталом головного підприємства) – з метою підвищення гнучкості ринкового стану та більш оптимального просування інноваційної продукції. Але згоду не отримав [3; 4; 5].

Для того, щоб більш точно розуміти особливості інтрапренерства, введемо два базових поняття:

1. Традиційне підприємство (фірма, організація), яке працює в стійкому режимі, сталих управлінських і виробничих структурах і консервативно ставиться до всіх можливих змін.

2. Підприємство підприємницького типу, яке працює на принципах інтрапренерства, тобто активно йде на реалізацію всіх можливих підприємницьких ідей.

Принциповою відмінністю традиційного підприємства від підприємства підприємницького типу є:
- ставлення до нових ідей і можливостей,

- організаційні можливості для реалізації підприємницьких ідей, які виникають,
- наявність волі і цілеспрямованості для участі в реалізації підприємницьких ідей.

Як стверджують К. Крістенсен і М. Рейнор «Більшість інноваційних проектів потерпають невдачі зовсім не через те, що продукт має який-небудь фатальний технологічний дефект або ринок ще не готовий прийняти його. Причина невдач часто скривається в тому, що створення нового бізнесу назначають людям або підрозділам, які просто не здатні на це» [7, с.183].

Традиційний корпоративний клімат істотно відрізняється від клімату інтрапренерства. В традиційній корпорації провідними принципами є:

- а) дотримуватися наступним зверху інструкціям;
- б) ні в якому разі не помилятися;
- в) обов'язкове виконання завдання;
- г) дотримування інструкцій без ініціативи;
- д) дотримування посадових рамок і забезпечення тилу.

Ця стримуюча атмосфера, звісно, не сприяє творчості, гнучкості, незалежності і прийняттю рішень з високим ступенем ризику - тобто того, чим рясніє практика інтрапренерів.

Атмосфера інтрапренерства створюється на діаметрально протилежних принципах:

- 1) розробка підходів, завдань і планів дій;
- 2) винагороду за підприємницькі дії;
- 3) висування пропозицій, пошук нових рішень і експериментування; творчість і розвиток незалежно від сфери діяльності;
- 4) готовність до відповідальності і перетворення в співвласника підприємства.

Така атмосфера заохочує індивідів в їх прагненні створити щось нове. Повз відмінностей в кліматі, які існують всередині підприємства, існують відмінності у цінностях і нормах, які поділяються цими видами культур. Традиційна корпорація являє собою ієрархічну структуру з встановленим порядком діяльності, системою звітності, рівнями підпорядкованості та відповідальності, набором інструкцій, вказівок, нормованими годинами роботи підприємства і механізмами контролю. Результатом є корпоративний клімат, який перешкоджає створенню нових форм і сфер діяльності. Культура підприємства, в якому переважає дух інтрапренерства, являє собою різкий контраст. Замість ієрархічної структури з усіма супутніми їй проблемами інтрапренерство має в своїй основі горизонтальну, але надзвичайно розгалужену структуру, передбачає роботу в єдиній команді, наявність великої кількості спонсорів і наставників.

Виникають тісні робочі зв'язки, що дозволяють виробити загальні принципи і цільові установки, які можуть бути втілені в життя тільки при наявності атмосфери злагоди і довіри. Цілі, на які працює підприємство, розглядаються не як тягар, а як те, що дає велике задоволення, при цьому співробітники з радістю присвячують роботі стільки часу, скільки потрібно для досягнення поставлених завдань. Оскільки немає причин створювати бар'єри для захисту усталених канонів, на підприємстві проходить вільний обмін думками і взаємне збагачення як всередині окремих функціональних сфер діяльності і навіть підрозділів, так і між ними. Основні відмінності організацій традиційного від підприємницького типу представлені в таблиці 1.

Таблиця 1. Порівняння організації традиційного і підприємницького типу

Елементи організаційної культури	Характеристика організаційних культур	
	Традиційне підприємство	Підприємство підприємницького типу
Цінності і цілі	Консерватизм, збереження стабільності	Новаторство, пошук нових можливостей
Основні мотивації керівництва персоналу	Влада, збереження роботи, винагорода за рутинну працю, чітка перспектива	Самовираження, творчість, прагнення до ризику, незалежності, прагнення до багатства через новаторську діяльність
Система управління	Ієрархічна, жорстко структурована, багатоступенева	Горизонтальна, лінійна, матрична, така що сприяє взаємодії відділів, підрозділів
Стиль управління	Бюрократичний, командно-адміністративний, жорстко регламентуючий діяльність персоналу	Ліберальний, утворюючий можливість творчого пошук и т.п.
Взаємовідносини персоналу	На основі конкуренції і суперництва	На основі взаємодії і взаємодопомоги для досягнення спільних цілей
Характер планування кар'єри	Довготривале просування по службових сходах	Досягнення успіху і високих досягнень за рахунок творчості і реалізації нововведень
Вимоги до співробітників	Дисципліна, субординація, високий професіоналізм	Ініціативність, відповідальність, широка ерудиція, професіоналізм
Система нагородження за працю	Заохочення виконання завдань, планів, розпоряджень, стимулювання жорсткої дисципліни і виконавство	Заохочення ініціативи творчості, висування нових ідей, підходів, рішень.

*Узагальнено авторами на основі [7;12].

Внутрішньофірмове підприємництво, можна розглядати як діяльність по виробництву і реалізації інноваційної продукції (робіт, послуг) на основі інтеграції ініціативи і можливостей комерційної організації. Таким чином, людина, який є ініціатором і ведучим своєї підприємницької діяльності в межах діючої організації, - це інтрапренер. Сукупність якостей інтрапренера можна представити в виді схеми, відображеної на рис. 2.

Сутність діяльності інтрапренера в тому, що він не чекає будь-яких змін в діяльності організації і лише потім реагує на них відповідним чином, змушуючи відбуватися вигідним для комерційної організації змінам, тобто перебудовувати звичайний процес в підприємницький, інноваційно-інтрапренерський. Для того щоб орієнтуватися в обстановці, інтрапренер повинен бути творчою особистістю. Творчі здібності у великій організації розвиваються в меншій мірі. А для того, щоб підприємство, засноване на інтрапренерстві, увінчалось успіхом, необхідно: творчий підхід, глибоке знання внутрішніх і зовнішніх обставин, професійний кругозір. Інтрапренер повинен проявляти гнучкість і бути здатним розробляти альтернативні управлінські рішення. Він не відкидає апробовані варіанти рішень, але схильний до гри, ініціативний і непередбачуваний. Роблячи виклик засадам і принципам корпорації, інтрапренер має шанс створити щось нове.

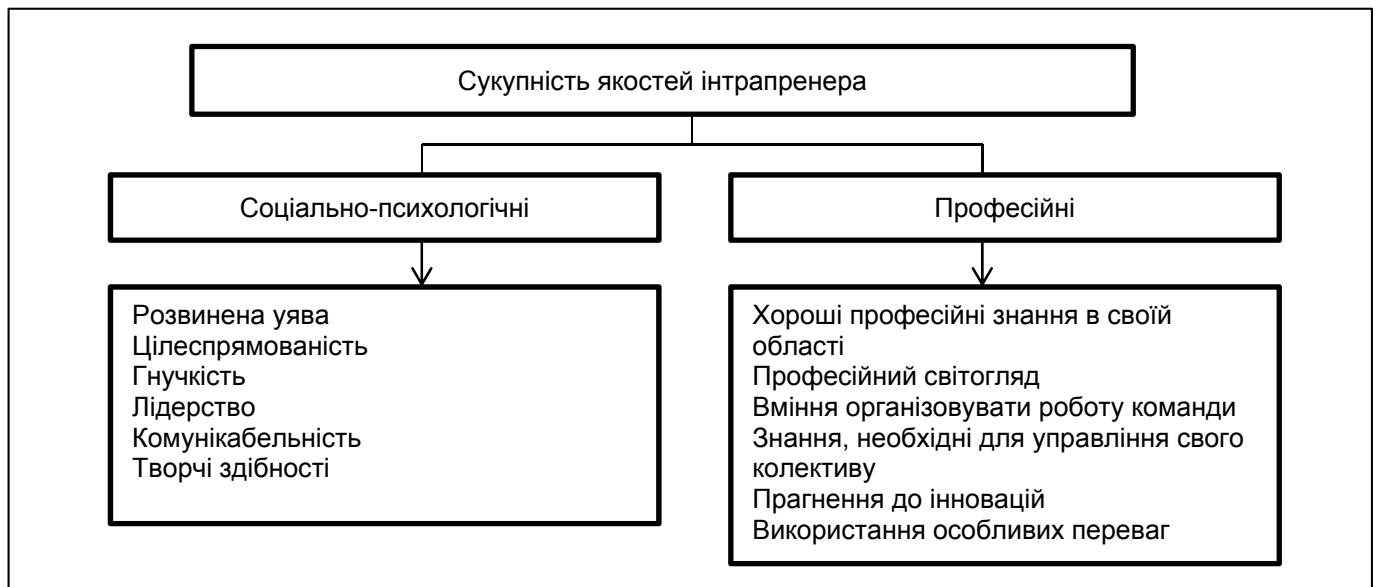

Рисунок 2. Сукупність якостей інтрапренера

**Розроблено авторами.*

Інтрапренер повинен вміти організувати і заохочувати роботу в команді, що складається із спеціалістів різних профілів, а для цього він повинен мати знання, необхідні для управління своїм колективом. Необхідно заохочувати відкритий обмін думками. Багато менеджерів корпорацій забули про те, наскільки корисні вільні і широкі дискусії, і про те, що в суперечках народжується істина. Успіх нового підприємства, орієнтованого на інтрапренерство, може бути забезпечений лише за умови, що команда людей відчуває себе вправі не погоджуватися і не приймати ідею до тих пір, поки не буде вироблено найбільш прийнятне рішення.

Ступінь відкритості, яка досягається на підприємстві, безпосередньо залежить від ступеня комунікабельності самого інтрапренера.

Комунікабельність дозволяє сформувати сильну групу однодумців і натхненників. Інтрапренер повинен заохочувати і проявляти повну підтримку кожному члену команди, особливо якщо він відчуває труднощі. Така підтримка має принципове значення, оскільки традиційні стимули у вигляді можливостей просування по службі або гарантій зайнятості не працюють при створенні нового підприємства.

Не менш важливо для інтрапренера – цілеспрямованість. Тільки завдяки цілеспрямованості інтрапренера можливо подолати перешкоди, які стоять на шляху створення підприємства підприємницького типу і домогтися комерційного успіху.

Головною ціллю інтрапренера є максимізація його можливостей в умовах діючої комерційної організації. Співставлення традиційних керуючих з підприємцями і інтрапренерами вказує на наявність таких відмінностей (табл. 2).

Інтрапренери відрізняються від менеджерів і підприємців в чистому вигляді, але матеріали, напрацьовані для менеджерів в повній мірі можна використовувати для їх опису, оскільки управлінська діяльність також спрямована на досягнення успіху.

У той час як основним мотивом діяльності для традиційних менеджерів є просування по службовій драбині і отримання типових для корпорації типів винагород за працю, підприємці і інтрапренери домагаються процвітання завдякуючи своєї незалежності і можливості творчо працювати. Інтрапренери, зрозуміло, розраховують на те, що їх діяльність буде відповідно нагороджена.

Таблиця 2. Співставлення традиційних менеджерів з підприємцями і інтрапренерами

№ з/п	Основа порівняння	Традиційні менеджери	Інтрапренери	Підприємці
1	Характер діяльності	Більше делегує свої повноваження підрядним співробітникам і контролює виконання, ніж сам включається в справу	Виконує роботу спільно з членами своєї команди	Пряма включеність в роботу
2	Провідні мотиви	Отримати просування по службі і інші ознаки престижу в корпорації, такі як власний кабінет, штат, владу і таке інше	Прагнення до незалежності дій, придбання позицій в корпорації і відповідних винагород	Прагнення мати незалежність, свободу дій, творчо працювати, створювати капітал
3	Сприймання часової перспективи	Орієнтується на короткі часові горизонти: недільні, квартальні і річні плани	Все залежить від терміну реалізації поставлених задач з урахуванням термінів роботи в компанії	Орієнтація на 5-10-літній період, як віхи зростання власного бізнесу
4	Відношення до статусу	Стурбований власним статусом	Не стурбований традиційними символами статусу, прагне лише до незалежності	Не має стурбованості статусами
5	Відношення до невдач і помилок	Прагне всіляко уникнути помилок і взагалі неочікуваностей	Прагне приховати від оточуючих ризиковані проекти, поки не готовий їх обґрунтувати	Не боїться помилок. Здатен виправляти їх і долати невдачі
6	Відношення до ризику	Воліє не йти на ризик	Розумно іде на ризик	Розумно іде на ризик
7	На кого орієнтується	На інших	На споживача, себе і свою команду	На себе, споживача і спонсора
8	Прийняття рішення	Зазвичай прислухається і погоджується з тими, хто вище за станом	Здатен переконати інших допомагати в реалізації його мрії	Своїми рішеннями реалізує свої мрії

**Узагальнено на основі [6; 8; 11].*

Ці відмінності проявляються також в термінах, протягом яких планується досягнення істотних успіхів: традиційні менеджери орієнтуються на швидке досягнення результатів, підприємці можуть йти до своїх цілей довго, а інтрапренери схильються до таких термінів, що лежать десь посередині. Аналогічним чином характерні риси стилю роботи інтрапренерів займають проміжне місце між представницьким типом діяльності менеджера і безпосередньою участю підприємців в роботі. Якщо інтрапренери і підприємці здатні на обґрунтований ризик, то менеджери надають перевагу не ризикувати взагалі. Захист своїх тилів є стилем життя багатьох традиційних менеджерів. Вони намагаються не допускати помилок і провалів практично будь-якою ціною. У той же час підприємці, як правило, хоча б один раз виходять банкрутами, а інтрапренери набувають навичок до того, як не надавати розголосу проектів з високим ступенем ризику до самого останнього можливого моменту.

Далі, якщо традиційні менеджери служать тим, хто перебуває на вищих щаблях традиційні організації, то підприємці працюють себе на себе і на своїх клієнтів, а інтрапренери включають це коло крім двох зазначених категорій ще і спонсорів. На відміну від підприємців і інтрапренерів, які встановлюють тісні зв'язки з оточуючими їх співробітниками, менеджери прагнуть дотримуватися тактики спілкування, яка пропонується статутом.

Таким чином, підприємець і інтрапренер мають практично однакові характеристики. Відмінності лише в тому, що інтрапренеру доводиться рахуватися з нормами і особливостями корпорації, в якій він працює. Разом з тим, цей новий тип менеджерів підприємницького типу, з одного боку, повинен самостійно приймати рішення і нести за них відповідальність і, з іншого боку, здійснювати інновації, бути готовим йти на ризик і постійно працювати над своїм розвитком, розвитком своєї команди і компанії. Будемо вважати, що організація буде більш успішною, якщо вимагати від менеджерів не тільки високого рівня кваліфікації та відданості компанії, але також і ініціативного підприємництва.

3. Необхідні умови формування клімату інтрапренерства.

Для успішного становлення і розвитку інтрапренерства на українських підприємствах необхідно забезпечити підтримку і стимулювання його запровадження. Система підтримки і стимулювання впровадження інтрапренерства на підприємствах повинна включати наступні елементи (рис.3):

1. Підприємство повинно орієнтуватися на вихід на передові рубежі в області технології, всілякі заохочення впровадження нових ідей. Оскільки НІР є важливим джерелом плідотворних ідей нових товарів, вони мають проводитися на достатньо високому рівні для даної галузі. Нові ідеї треба заохочувати і

підтримувати, а не давити, як це зазвичай має місце на підприємствах традиційного типу, в яких на перше місце висувається задача забезпечення високої віддачі капіталу і великі обсяги продажів.

Рисунок 3. Система підтримки і стимулювання впровадження інтрапідприємства підприємствами

**Розроблено авторами.*

2. Слід заохочувати експериментальні і пов'язані з ним методи спроб і помилок. Нові продукти або послуги не з'являються раптово. Як відомо, перед тим як з'явився перший комп'ютер, на який був попит, знадобився час, і в ході пошуку вдалого варіанта від моделей довелося відмовитися. Підприємство, яке впроваджує дух інтрапідприємства, має створити таку атмосферу, яка не тільки допускає, але і навіть стимулює здійснення помилок і заохочення провалів. Оскільки це протилежність системі, яка склалась в корпорації, просування по службовим сходам, на яких не має місця помилкам і невдачам. Майже кожен підприємець, принаймні, один раз в житті терпів провал, перш ніж йому вдавалося створити дійсно успішне підприємство.

3. На підприємстві не повинно бути закладено ніяких параметрів, які б перешкоджали творчому вирішенню проблем. Що стало нормою розмежування сфер діяльності між співробітниками і підрозділами аж ніяк не стимулює потенційних інтрапідприємців створювати нові напрями діяльності.

4. Підприємство має виділяти ресурси для реалізації проектів. Досить часто можна спостерігати ситуацію, коли на меті створення чогось нового виділяються недостатні ресурси і в той же час значні кошти передаються на вирішення проблем, що дають швидку віддачу. І навіть коли ресурси як нібито виділяються, їх реальне отримання стає практично неможливим через вимоги, пред'явлені до звітних документів. Все це, звичайно, породжує розчарування і відчуття незадоволеності у підприємців.

5. Необхідно заохочувати роботу спеціалістів різних профілів в одній команді. Такий відкритий підхід з залученням потрібних спеціалістів незалежно від сфери їх діяльності прямо протилежний принципам корпоративної організаційної структури. Тим не менш, оцінюючи причину успіху інтрапідприємства, можна відмітити, що важливою його складовою є наявність неформальних груп, в які входять ключові фігури підприємства. Окрім заохочення роботи в команді, в корпоративному середовищі потрібно виробити методику оцінки успіху, як всієї програми, так і кожного нового підприємства на довготривалу перспективу. О. Кредецер наполягає: «... внутрішньоорганізаційне підприємництво складається з двох структурних складових: психологічної та організаційно-менеджерської» [6. с. 71].

6. Дух інтрапідприємства на підприємстві не може бути нав'язаний кому-небудь, він розвивається на добровільній основі. Існують відмінності між корпоративним мисленням і мисленням інтрапідприємця, причому, як правило, люди домагаються кращих результатів, якщо характер їх діяльності відповідає характеру їх мислення. Більшість менеджерів просто не здатні бути хорошими інтрапідприємцями. Особистий вибір стати інтрапідприємцем має підкріплюватися прагненням підприємця боротися до кінця за виконання свого проекту. Такий підхід не збігається з прийнятим поетапним порядком впровадження нового продукту, при якому участь різних підрозділів і індивідів у створенні продукту обмежується окремими стадіями. Індивід, який бажає витратити додаткові години і зусилля на створення нової справи, повинен мати можливість довести проект до кінця. Інтрапідприємець заховається в своє дітище і готовий йти на будь-які жертви заради досягнення успіху.

7. Інтрапідприємець заслуговує відповідної винагороди за всі свої зусилля вкладені в справу створення нового проекту. Необхідно виробити спільні цілі та критерії діяльності і здійснювати винагороду інтрапідприємця, виходячи з досягнення цих цілей. Це може бути: надання частини акцій, чи частки капіталу в новому підприємстві, що є найкращим способом заохочення зусиль необхідних для успіху.

8. Корпоративне середовище, сприятливе для підприємництва, передбачає наявність широкої внутрішньої мережі спонсорів і покровителів, які не тільки заохочують творчу активність і надають підтримку в

разі зривів, але і володіють достатньою гнучкістю при плануванні нових довгострокових завдань і напрямів. Для того щоб нове підприємство було успішним, підприємець в разі необхідності має бути готовим до моментального коригування планів і при цьому не турбуватися про те, наскільки нові цілі відповідають заявленим раніше. У корпоративних структурах оцінка роботи менеджерів найчастіше базується на їх здатності строго слідувати запланованим цілям і не залежить від фактичних результатів, одержуваних при досягненні цілей.

9. В процесі переходу підприємства на заходи інтрапренерства необхідно орієнтуватися тільки на високі технології. Інтрапренерство націлене на активізацію результативної інноваційної діяльності на підприємстві, реалізацію інтрапренерами-ініціаторами підприємницьких ідей з використанням ситуаційного підходу, що забезпечить формування стійких конкурентних переваг компанії [8, с. 67].

10. Нарешті, і це, мабуть, найбільш важлива умова здійснення діяльності інтрапренера, він повинен відчувати повну підтримку з боку вищого керівництва, яке знаходиться з ним в прямому контакті і забезпечує його своєчасно і швидко необхідними фінансовими і трудовими ресурсами. Без підтримки з боку вищого керівництва неможливо створення сприятливого середовища для розвитку інтрапренерства. Саме інтрапренерство надає змогу розглядати менеджерів підприємства в якості творчих суб'єктів підприємства [11, с. 501].

Запропонована система підтримки і стимулювання впровадження інтрапренерства дасть змогу подолати невідповідність рівнів культурних вимірів з ідеальним профілем культури, яка сприятиме розвитку інтрапренерства, і буде сприяти його успішному становленню і розвитку на підприємстві. На основі цього необхідно створити таку структуру управління, яка не перешкождала б становленню і розвитку, а за допомогою, якої можна активізувати виявлених інтрапренерів на підприємстві.

Висновки.

1. Метою інтрапренерства є підвищення ефективності підприємства за рахунок: активізації і використання творчого потенціалу співробітників; підвищення ефективності використання ресурсів підприємства; швидкої реакції на зміни потреб ринку; швидким впровадженням всіляких нововведень (технічних, організаційних та ін.); створення основи для подальшого розвитку виробництва.

2. Стратегія інтрапренерства передбачає створення нової фірми всередині материнської як абсолютно самостійного підрозділу або групи, в завдання якої входить вихід на нові ринки або розробка зовсім іншої, нетрадиційної для продукції.

3. Переваги інтрапренерства. Становлення і розвиток інтрапренерства в організації дає їй фінансові (збільшення прибутку, введення в економічний оборот, що раніше не використовувалися ресурсів базових підприємств), стратегічні (розширення клієнтури, освоєння нових ринків) і технологічні (розробка інновацій) переваги.

Розглянувши закордонні компанії, які використовували інтрапренерство і його особливості, пропонуємо власний варіант використання цієї концепції (табл. 3).

Таблиця 3. Закордонний досвід організації інтрапренерства

«3М» (США)	Вчені та винахідники компанії мають офіційне право присвячувати 15% свого робочого часу здійсненню власних проектів, використовуючи науково-технічну базу фірми. Таким чином заохочується безперервна розробка нових продуктів. Завдяки йому підрозділи компанії досягають щорічного збільшення частки нових продуктів в загальному об'ємі продажів.
«Lenovo» (США)	В рамках компанії розроблена концепція незалежних підрозділів, згідно з якою кожна ланка компанії розглядається як окрема організація, яка не взаємодіє ні з одним з відділів корпорації, що не підкоряється її загальному плануванню і не контролювана нею, здатна сама приймати абсолютно незалежні рішення щодо виробництва і продажів.
«Cornig» (США)	Реалізація інноваційного процесу в компанії відбувається не в результаті контролю з боку керівників, а завдяки проектному лідерству. Компанія відбирає керівників проекту – інтрапренерів на основі їх лідерських здібностей і надає їм свободу дій.
Thermo Electron Corporation (США)	Створює нові венчурні фірми в рамках компанії (спінаути) з метою швидкої комерціалізації винаходів, зроблених дослідниками корпорації. Thermo Electron створила 23 нові венчурні фірми і, завдяки цьому збільшила свій обсяг продажів в 20 разів
«Volvo» (Швеція)	Внутрішньофірмове підприємництво в компанії здійснюється на основі «невидимого контракту»: співробітник може одночасно займати дві посади стару («видиму») і посаду в новій підприємницької фірмі («невидимій»)
«Омрон» (Японія)	Керівництво компанії ставить головною метою стимулювання духу підприємництва в створюваних малих і середніх підприємствах, що діють в рамках великої компанії. Внутрішнім підприємствам компанії надано право самостійно займатися короткостроковим плануванням, удосконаленням вже створених товарів і розробкою нових. В результаті внутрішній підрозділ набуває статусу незалежної фірми середнього розміру з усіма обов'язками, правилами і мотивацією, що дозволяє розширити ділову активність всіх підрозділів компанії, удосконалити організації виробництва, поновлювати продукцію, збільшувати обсяги продажів і отримувати більше прибутку.

*розроблено авторами на основі [4, 5]

4. Приклади успішної діяльності зарубіжних компаній підтверджують висновок про те, що концепція інтрапренерства може бути втілена на практиці. Реалізація концепції інтрапренерства в іноземних фірмах допомогла стабілізувати господарський механізм в цілому, так як було дозволено корпораціям з найкращою організацією роботи інтрапренерів бути більш розвиненими корпораціями в порівнянні з тими, хто дотримується традиційного підходу.

5. Незважаючи на не достатнє поширення інтрапренерства в Україні, відомі підприємства, які будують свою систему управління на принципах інтрапренерства, наприклад – ПАТ «Одеський завод радіально-свердлильних верстатів (Одеське верстатобудівельне виробниче об'єднання), яке ще у 1980-х роках організувало своє основне виробництво на основі внутрішньовиробничих госпрозрахункових фірм: «Радіалка» - виробництво радіально-свердлильних верстатів, «Алмаз» - виробництво алмазно-розточувальних верстатів, «Електрон» - виробництво верстатів з числовим програмним управлінням [9, с. 51-53]. Це було зроблено з метою поєднання процесу реструктуризації з переходом на принципово нову продукцію. А також, сучасний досвід – ПАТ «Одескабель», яке перетворює ієрархію управління у внутрішні підприємницькі підрозділи; створює економічну інфраструктуру для прийняття рішень; корпоративне керівництво по організації спільної діяльності.

6. Ключову роль відіграють нові створені підприємства всередині організації, утворені на основі виробничих підрозділів – це підприємство з виробництва продукції, яке продає свої послуги іншим підрозділам, допоміжним, які в межах підприємства стають комерційним центром, які реалізують цю продукцію. Мережа ділових взаємовідносин, сформованих в результаті взаємодії всіх функціональних підрозділів утворює «внутрішню ринкову економіку».

Використання інтрапренерства на підприємстві дозволить більш раціонально управляти грошовими потоками, підвищити інноваційну сприйнятливість і створити найбільш сприятливі умови для підвищення підприємницької активності організації.

Дослідження проведено у межах виконання НДР «Новітні моделі та інструменти передпланової оцінки інноваційно-інвестиційних проектів» (№ ДР 0114U005506).

Список використаних джерел

1. Блэк Дж. Экономика: Толковый словарь: Англо-русский / Дж. Блэк. – М.: ИНФРА – М, Изд-во «Весь Мир», 2000. – 840 с.
2. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – 5-е изд. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
3. Захарченко В.И. Спасти и сохранить опытом других / В.И. Захарченко // Деловая жизнь (г. Москва), 1996. - №7. – С. 22-24.
4. Захарченко В.И. Опыт создания региональных представительств машиностроительного предприятия / В.И. Захарченко // материал наук-практ. Конф ИЭ УрО РАН (г. Екатеринбург), 1997. – С. 101-103.
5. Захарченко Н.В. Интрапренерство і активізація високотехнологічної діяльності підприємств / Н.Захарченко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : зб.наук.праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. – 2015. – Т. 2. - №1 (8). – С. 104 – 112.
6. Креденцев О.В. Поняття «внутрішньоорганізаційне підприємництво»: теоретичний аналіз проблеми / О.В. Креденцев // Організаційна психологія. Економічна психологія, 2015. - №3. – С.66-73.
7. Кристенсен К.М. Решение проблемы инноваций в бизнесе. Как создать растущий бизнес и успешно поддерживать его рост: Пер. с англ. / К.М. Кристенсен, М.Е. Рейнор. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 290 с.
8. Литвиненко Л.Л. Адаптація європейського досвіду реалізації інтрапренерських стратегій українськими підприємствами / Л.Л. Литвиненко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури, 2014. – №39. – С. 67-71.
9. Маненков К.М. Ускорение научно-технического прогресса на основе реконструкции / К.М. Маненков. – К.: Техника, 1987. – 64 с.
10. Питерс Т. Представьте себе! Превосходство в бизнесе в эпоху разрушений / Т. Питерс.- СПб.: Стокгольмская школа экономики в СПб., 2005. – 352 с.
11. Ткачук О.М. Креативність у підприємницькій діяльності / О.М. Ткачук // Глобальні та національні проблеми економіки, 2015. - №7. – с.500-503.
12. Хизрич Р. Предпринимательство или как завести собственное дело и добиться успехов: Пер. с англ. / Р. Хизрич, М. Питерс. – М.: Прогресс, 1992. – 160 с.
13. Pinchot G., Pinchot E. Intra-Corporate Entrepreneurship. – 1978. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.Html>.

References

1. Bjek, Dzh. (2000). Jeonomika: Tolkovjy slovar': Anglo-russkij [Dictionary: English-Russian]. Moskva :Ves' Mir [Publishing house «Whole world»], 840 [in Russian]
2. Azrilijana, A.N. (2002). Bol'shoj jekonomicheskij slovar' [Big economic dictionary]. Moskva : Institut novoj jekonomiki [The Institute of new economy], 1280 [in Russian]

3. Zaharchenko, V.I. (1996). *Spasti i sohranit' opytom drugih [To save and preserve the experiences of other]*. Moskva : Delovaja zhizn', №7, 22-24. [in Russian].
4. Zaharchenko, V.I. (1993). *Opyt sozdanija regional'nyh predstavitel'stv mashinostroitel'nogo predprijatija [The experience of creating regional offices of the engineering enterprise] material nauk-prakt. Konf IJe UrO RAN, Ekaterinburg , 101-103 [in Russian]*
5. Zaharchenko, N.V. (2015). *Intrapreneerstvo i aktyvizacija vysokotekhnologichnoji dijajlnosti pidpryjemstv [Intrapreneurship and activation of high-tech activities of enterprises]. Problemy i perspektyvy rozvytku pidpryjemnyctva : zb.nauk.pracj Kharkivskogho nacional'nogho avtomobiljno-dorozhnjogho universytetu. [Problems and prospects of entrepreneurship development: Collection of scientific papers of Kharkov National Automobile and Highway University], 2, 1(8), 104-112. [in Ukrainian].*
6. Kredentsev, O.V. (2015). *Ponyattja «vnutrishn'oorhanizatsiynе pidpryemnytstvo»: teoretychnyy analiz problem [The concept of «internal organizational entrepreneurship»: a theoretical analysis of the problem]. Orhanizatsiyna psyholohiya. Ekonomichna psyholohiya [Organizational psychology. Economic psychology], 3, 66-73 [in Ukrainian].*
7. Kristensen, K.M. (2004). *Reshenie problemy innovacij v biznese. Kak sozdat' rastushhij biznes i uspeshno podderzivat' ego rost [The solution to the problem of innovation in business. How to create a growing business and successfully support its growth] / K.M. Kristensen, M.E. Rejnor. Moskva : Al'pina Biznes Buks, 2004, 290 [in English].*
8. Ly'tvy`nenko, L.L. (2014). *Adaptaciya yevropejs`kogo dosvidu realizaciyi intrapreners`ky`x strategij ukrajins`ky`my` pidpry`yemstvamy` [Adaptation of the European experience in the implementation of intrapreneurship strategies of Ukrainian enterprises]. Problemy` pidvy`shhennya efekty`vnosti infrastruktury` [The problem of improving the efficiency of infrastructure], 39, 67-71 [in Ukrainian].*
9. Manenkov, K.M. (1987). *Uskorenje nauchno-tehnicheskogo progressa na osnove rekonstrukcii [The acceleration of scientific and technical progress on the basis of reconstruction] – Kyiv :Tehnika, 64 [in Russian].*
10. Piters, T. (2005). *Predstav'te sebe! Prevoshodstvo v biznese v jepohu razrushenij [Imagine! Business excellence in the era of destruction]. Stokgol'mskaja shkola jekonomiki v SPb. [Stockholm school of Economics in St. Petersburg], 35 [in Russian]*
11. Tkachuk, (2015). O.M. *Kreaty`vnist` u pidpry`yemny`cz`kij diyal`nosti [Creativity in business]. Global`ni ta nacional`no problemy` ekonomiky` [Global and national problems of Economics] , 7, 500-503 [in Ukrainian].*
12. Hizrich, R. (1992). *Predprinimatel'stvo ili kak zavesti sobstvennoe delo i dobit'sja uspehov [Entrepreneurship or how to start your own business and achieve success]. Moskva : Progress, 160 [in English]*
13. Pinchot, G., Pinchot, E. *Intra-Corporate Entrepreneurship 1978. Retrieved from <http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.Html>.*

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Захарченко Віталій Іванович, д.е.н., професор
Одеський національний політехнічний університет,
Захарченко Наталія Вячеславівна, к.е.н., доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
а / я 110, г. Одеса, 65005, Україна,
e-mail: nvzakharchenko777@gmail.com

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Захарченко Виталий Иванович, д.э.н., профессор,
Одесский национальный политехнический университет,
Захарченко Наталья Вячеславовна, к.э.н., доцент,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова.
а / я 110, г. Одесса, 65005, Украина,
e-mail: nvzakharchenko777@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTORS

Zakharchenko Vitaliy Ivanovich, Doct.Sci. (Econ), Prof.,
Odessa National Polytechnic University, Odessa, Ukraine
Zakharchenko Natalia Vyacheslavovna, Cand.Sci. (Econ), associate professor
Odessa National I. I. Mechnikov University, Odessa, Ukraine
PO Box 110, Odessa, 65005, Ukraine,
e-mail: nvzakharchenko777@gmail.com

РЕГІОНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН У КРАЇНАХ З РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Костик Є.П.

Ключові слова: світова економіка, потоки прямих іноземних інвестицій, інвестиційна політика, лібералізація інвестицій, міжнародні інвестиційні угоди, інвестиційний капітал, інвестиційний процес, темпи економічного зростання, фіскальне стимулювання, посилення протекціонізму, зростання цін на біржові товари, рівень інфляції, обсяг виробництва, ціни на нафту, інвестиції в інфраструктуру і нерухоме майно, ціни на недорогоцінні метали, темпи загальної інфляції, довгострокові номінальні і реальні процентні ставки.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ И ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПЕРЕМЕН В СТРАНАХ С РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКОЙ

Костик Е.П.

Предметом исследования является мировым экономическое развитие и особенности процессов регионализации инвестиционной политики в странах с рыночной экономикой.

Цель научного исследования заключается в рассмотрении региональных тенденций инвестиционной политики в условиях трансформационных процессов и глобализационных изменений в странах с рыночной экономикой.

Методы исследования. Для уточнения категориального аппарата, определения содержания процесса оценки, обоснования критериев и системы показателей, классификации направлений и методов оценки, применены методы абстракции, анализа и синтеза, систематизации и обобщения.

Методология проведения работы. Основные положения экономической теории, международной и региональной экономики в области инвестиционной политики; труды отечественных и зарубежных ученых и практиков в указанной сфере.

Результаты работы. В контексте обозначенной проблематики мы попытались раскрыть современные тенденции мирового экономического развития и особенности процессов регионализации инвестиционной политики в странах с рыночной экономикой.

Область применения результатов. Результаты данного исследования могут быть применены в области изучения проблем международной и региональной экономики.

Выводы. Как показывает исследование, по прогнозным показателям глобальные потоки прямых иностранных инвестиций (ПИИ) в 2018 году увеличатся до \$ 1,85 трлн., но это ниже пикового значения 2007 года. Потенциальная неопределенность и геополитические риски могут мешать восстановлению и изменениям налоговой политики, существенно повлияет на трансграничные инвестиции. Следует подчеркнуть, что перспективы ПИИ является заметно положительными в большинстве регионов. Ожидается, что ПИИ будут расти в Африку и Азиатские страны, это обусловлено ростом цен на нефть и региональной интеграцией. Напротив, перспективы ПИИ в Латинской Америке и Карибские острова снижены, это обусловлено неопределенной макроэкономической и политической перспективой. Тогда как, потоки ПИИ в страны с переходной экономикой смогут восстановиться после роста ихней экономики в течение последних двух лет. Ожидается, что ПИИ в развитых экономиках стабилизируются в 2017 году.

Ключевые слова: мировая экономика, потоки прямых иностранных инвестиций, инвестиционная политика, либерализация инвестиций, международные инвестиционные соглашения, инвестиционный капитал, инвестиционный процесс, темпы экономического роста, фискальное стимулирование, усиление протекционизма, рост цен на биржевые товары, уровень инфляции, объем производства, цены на нефть, инвестиции в инфраструктуру и недвижимое имущество, цены на драгоценные металлы, темпы общей инфляции, долгосрочные номинальные и реальные процентные ставки.

REGIONAL TRENDS OF INVESTMENT POLICY IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATIONAL PROCESSES AND GLOBALIZATION CHANGES IN COUNTRIES WITH MARKET ECONOMIES

Kostyk Ye.P.

The subject of research is global economic development and the features of the regionalization processes of investment policy in countries with market economies.

The aim of the article is to study the regional trends of investment policy in the conditions of transformational processes and globalization changes in countries with market economies.

Research methods. The methods of abstraction, analysis and synthesis, systematization and generalization were used for definition the conceptual apparatus and the content of the assessment, foundation criteria and indices, classification directions and methods of assessment.

Methodology of scientific research is the main principles of the economic theory, world and regional economy in spere investment policy; the works of Ukrainian and foreign scholars and practitioners in this field.

The results of the study. *In the context of the issue we have tried to show up the current trends of global economic development and features of the regionalization processes of investment policy in countries with market economies.*

Practical implications. *The results of the research may be used in the study of international and regional economy issues.*

Conclusions. *The study shows that, according to forecasts, global flows of foreign direct investment (FDI) will grow to \$ 1.85 trillion in 2018 but it's below the peak of 2007. Potential uncertainty and geopolitical risks may interfere with the restoration and changes of tax policy, which will have a significant impact on cross-border investments. It should be noted that the prospects for FDI are markedly positive in most regions. FDI is expected to grow in Africa and Asia that was attributable to oil price increases and regional integration. On the contrary, the prospects for FDI are lowered in Latin America and the Caribbean this is due to an uncertain macroeconomic and political perspective. While, FDI flows to emerging economies will be able to recover after the growth of their economy over the past two years. It is expected that FDI to developed economies will stabilize in 2017.*

Key words: *world economy, foreign direct investment flows, investment policy, investment liberalization, international investment agreements, investment capital, investment process, rate of economic growth, fiscal stimulus, protectionist strengthening, rising commodity prices, inflation rate, production volume, prices for oil, investment in infrastructure and real estate, prices for non-precious metals, rates of general inflation, long-term nominal and real interest rates.*

A problem statement. In modern conditions of the development of the world economy, investment has become the determinant factor in economic growth, and therefore this issue is currently of great interest. It should be noted that due to the globalization processes of investment financially-investment schemes are being implemented today, in which practically all market participants are involved: individuals, corporations, governments, and international organizations. As a result, investment practice is not only substantially adjusted but somewhat discredited by the traditional investment theory. New investment instruments, emerging in the global financial markets, are often speculative in their essence and have not addressed on find a solution to the problem of the real economy yet. World financial crises are becoming more frequent and more devastating. However, the globalization of the economy contributed to the rapid spread of crisis phenomena, led to a significant increase in demand for investment, increased competition for investment resources, especially long-term nature. Taking into consideration that the state of the world economy and the need to transform model of its growth and further accelerate of globalization the problem of satisfying the investment deficit was updated for each country. All this greatly complicates theoretical analysis and leads to the emergence of new problems of international investment which need to be addressed by means that are adequate to the modern development of environment. As a result of this it is reasonable to consider regional trends of investment policy in countries with market economies [1, p. 5].

Analysis of the researches and publications. In recent years, many works have been written on this issue in Ukrainian scientific literature. Thus, Z. Adamanova considers the issue of investment processes in the EU: post-crisis trends and a new stimulus policy. D. Bieliaiev, in turn, studies the trends of development of foreign direct investment in the conditions of globalization, Ye. Kostyk analyzes the issue of contemporary trends in world economic development and the features of regionalization processes of investment policy in the countries with market economies. The issue of the flows of foreign direct investment: trends and impacts on economic growth have been examined by T. Boiko. It should be noted that this issue is currently of great interest among the scholars as some of its aspects remain unresolved. The importance of the issue, its insufficient theoretical study and practical significance determined the aim and objectives of the study.

The aim of the article is to study the regional trends of investment policy in the conditions of transformational processes and globalization changes in countries with market economies.

Statement of the main material. The pickup in growth projected in the April 2017 World Economic Outlook (WEO) is strengthening. The global growth forecast for 2017 and 2018-3.6 percent and 3.7 percent, respectively-is 0.1 percentage point higher in both years than in the April and July forecasts. Notable pickups in investment, trade, and industrial production, coupled with strengthening business and consumer confidence, are supporting the recovery. With growth outcomes in the first half of 2017 generally stronger than expected, upward revisions to growth are broad based, including for the euro area, Japan, China, emerging Europe, and Russia. These more than offset downward revisions for the United States, the United Kingdom, and India [2, p. 1].

However, the recovery is not complete: although the baseline outlook is better, growth remains weak in many countries. The outlook for advanced economies has improved, notably for the euro area, but in many countries inflation remains weak, indicating that slack has yet to be eliminated, and prospects for growth in GDP per capita are held back by weak productivity growth and rising old-age dependency ratios. Prospects for many emerging market and developing economies in sub-Saharan Africa, the Middle East, and Latin America are lackluster, with several experiencing stagnant per capita incomes. Fuel exporters are particularly hard hit by the protracted adjustment to lower commodity revenues.

Risks to the baseline are broadly balanced in the short term but skewed to the downside in the medium term. Short-term growth could increase further, as stronger confidence and favorable market conditions unleash pent-up demand, but setbacks are also possible. With high policy uncertainty, missteps-which the baseline assumes will be avoided-or other shocks could materialize, taking a toll on market confidence and asset valuations, and tightening

financial conditions. Over the medium term, dealing with financial sector challenges will be essential. Minimizing the risk of a sharp slowdown in China will require the Chinese authorities to intensify their efforts to rein in the credit expansion. Many other economies need to guard against a buildup of financial stability risks in a global environment of easy finance and monitor the risks from volatility as advanced economies' central banks gradually withdraw stimulus. A decompression of risk premiums and higher long-term interest rates would expose fragilities, including by worsening public debt dynamics. Although progress has been made in addressing European banking sector issues, remaining problems need to be addressed forcefully to avoid weakening confidence and fears of adverse feedback loops between low demand, prices, and balance sheets in parts of the euro area. Persistently low inflation in advanced economies, which could ensue if domestic demand were to falter, also carries significant risks, as it could lead to lower medium-term inflation expectations and interest rates, reducing central banks' capacity to cut real interest rates in an economic downturn. Although the chances of advanced economy policies turning inward appear to have diminished in the near term, pressures for increased protectionism have not disappeared and ought to be resisted. A host of noneconomic risks, including intensified conflict and geopolitical tensions, also remain salient [2, p. 1].

The welcome cyclical upturn after disappointing growth over the past few years provides an ideal window of opportunity to undertake critical reforms, thereby staving off downside risks and raising potential output and standards of living more broadly. Structural reforms and growth-friendly fiscal policy measures are needed to boost productivity and labor supply, with varying priorities across countries. In advanced economies, monetary policy should remain accommodative until there are firm signs of inflation returning to targets. At the same time, stretched asset valuations and increasing leverage in some market segments bear close monitoring, including through proactive micro- and macroprudential supervision, as necessary. Fiscal policy should be aligned with structural reform efforts, taking advantage of favorable cyclical conditions to place public debt on a sustainable path while supporting demand where still needed and feasible. In many emerging market and developing economies, fiscal space to support demand is limited, especially in commodity exporters. But monetary policy can generally be supportive because inflation appears to have peaked in many countries. Exchange rate flexibility helps the adjustment to external shocks. Efforts to improve governance and the investment climate would also strengthen growth prospects. Growth-enhancing reforms would help low-income countries-many of which need to undertake durable fiscal adjustment efforts and reduce financial vulnerabilities-make the best use of the coming demographic dividend by spurring job creation.

It should be noted that an important component in the development of the world economy is the investment policy of different countries, which should be aimed at liberalization and encouragement of investments; moreover, investments contribute to economic growth in the long term. A thorough analysis of the study of the reasons and motives for making financial investments by the subjects of investing of one country in the objects of the economies of other countries, who was conducted by John Dunning, showed that firms were interested in such investments only when they obtained advantages related to direct access to existing markets, resources, raw materials and cheap labour and had a positive correlation with investment costs associated with transportation and communications, overcoming tariff and non-tariff barriers [3, p. 103-104]. As D.V. Beliaiev notes, for most developing countries, foreign direct investment (FDI) is a significant source of financial resources, as they are not only a fairly stable source of capital, but also can ensure the emergence of modern technologies, organizational skills and distribution networks. Under the assumption that returns are maximized in conditions of resource scarcity, then poorer countries with low capital, rich natural resources and high numbers of unskilled labour should attract TNCs, turning FDI into a potentially powerful convergence factor of incomings [4, p. 253].

Following a surge in foreign investment in 2015, global FDI flows fell 2 per cent, to \$1.75 trillion,¹ amid weak economic growth. A fall in inflows to developing economies was partly offset by modest growth in developed countries and a sizeable increase in transition economies. As a result, developed economies accounted for a growing share of global FDI inflows in 2016, absorbing 59 per cent of the total (Figure 1).

A modest recovery in global FDI flows is forecast for 2017, although flows are expected to remain well below their peak of 2007. A combined upturn of economic growth in major regions and improved corporate profits will boost business confidence, and consequently MNEs' appetite to invest. A cyclical uptick in manufacturing and trade is expected to result in faster growth in developed countries, while a likely strengthening of commodity prices should underpin a recovery in developing economies in 2017. As a result, global FDI flows are expected to increase by about 5 per cent in 2017 to almost \$1.8 trillion.

However, elevated geopolitical risks and policy uncertainty for investors could have an impact on the scale and contours of the FDI recovery in 2017 [5, p. 2].

The moderate recovery in global FDI flows expected in 2017 reflects accelerating economic growth in all major regions, a strong performance of stock markets and a rebound in world trade volume. The improving macroeconomic outlook has had a direct positive effect on the capacity of MNEs to invest. The 2017 UNCTAD Business Survey indeed indicates renewed optimism about FDI prospects. Unlike in 2016, a majority of executives polled, particularly in developed economies, are confident that the economic upturn will strengthen, bolstering investment in the coming years. The expected increase in FDI inflows in 2017 is already apparent in the values of announced greenfield investments in 2016 and cross-border M&A deals announced in the beginning of 2017.

Nevertheless, elevated geopolitical risks and policy uncertainty could have an impact on the scale and contours of the FDI recovery in 2017. Political developments, such as the United Kingdom's exit from the European Union (EU), moves by the administration in the United States to abandon the Trans-Pacific Partnership and to renegotiate key trade

agreements such as the North American Free Trade Agreement (NAFTA), as well as elections in Europe, have all heightened uncertainty. A potential tax reform in the United States could also significantly affect FDI flows, if United States MNEs reduce retained earnings held in their overseas affiliates [5, p. 3-4].

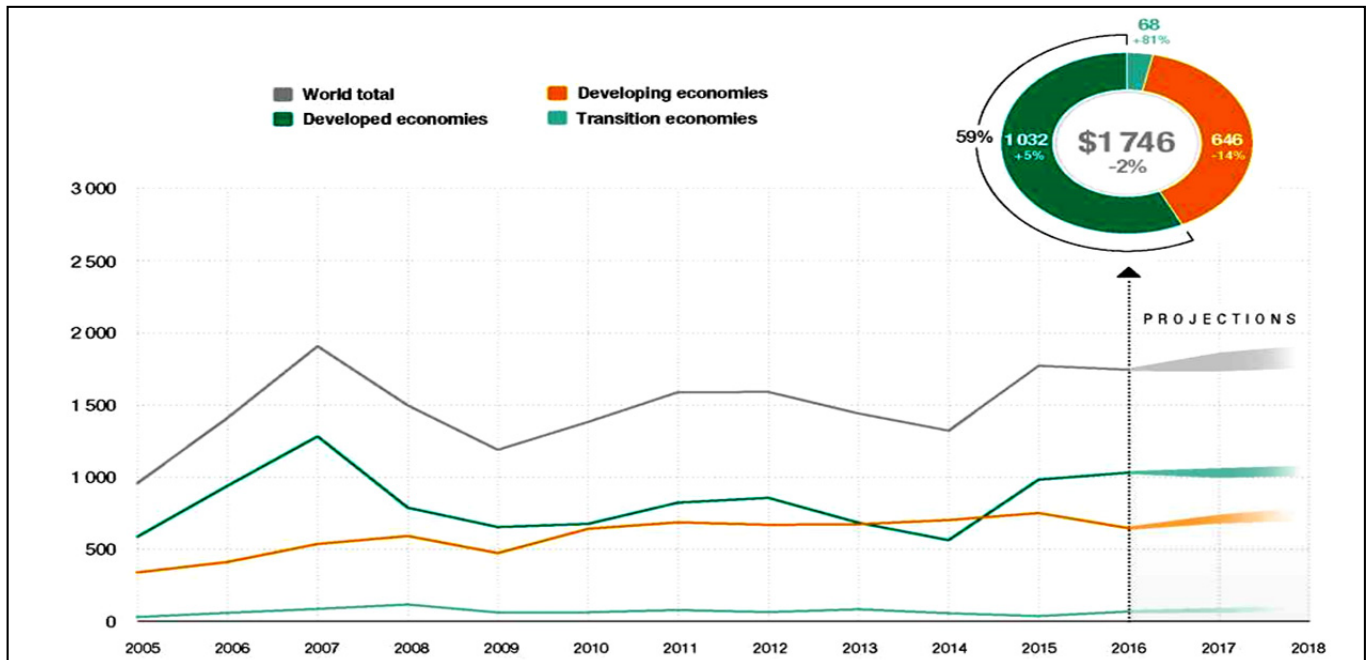

Figure 1. FDI inflows, global and by group of economies, 2005-2016, and projections, 2017-2018 (Billions of dollars and per cent) [5]

Developing economies are likely to see a 10 per cent increase in inflows in 2017, not yet fully returning to the 2015 level, while flows to developed economies are expected to hold steady. Among regions, FDI prospects vary (Table 1).

- FDI inflows to Africa are forecast to increase slightly in 2017, to about \$65 billion, in view of modest rises in oil price and a potential increase in non-oil FDI. Announced greenfield FDI projects in 2016 were high in real estate, followed by natural gas, infrastructure, renewable energy, chemicals and automotives. Advances in regional and interregional cooperation, through the signing of economic partnership agreements with the EU by regional economic communities and the negotiations towards the Tripartite Free Trade Agreement should encourage stronger FDI. However, a slump in economic growth could harm investment prospects in 2017.

Table 1. FDI inflows by group of economies and region, 2014-2016, and projections, 2017 (Billions of dollars and per cent)

Group of economies/region	2014	2015	2016	Projections
				2017
World	1 324	1 774	1 746	1 670 to 1 870
Developed economies	563	984	1 032	940 to 1 050
Europe	272	566	533	560
North America	231	390	425	360
Developing economies	704	752	646	660 to 740
Africa	71	61	59	65
Asia	460	524	443	515
Latin America and the Caribbean	170	165	142	130
Transition economies	57	38	68	75 to 85
<i>Memorandum: annual growth rate (per cent)</i>				
World	-8	34	-2	(-4 to 7)
Developed economies	-18	75	5	(-9 to 2)
Europe	-20	108	-6	~5
North America	-15	69	9	~-15
Developing economies	4	7	-14	(2 to 15)
Africa	-4	-14	-3	~10
Asia	9	14	-15	~15
Latin America and the Caribbean	-3	-3	-14	~-10
Transition economies	-33	-34	81	(10 to 25)

Source: UNCTAD, World Investment Report 2017

- FDI inflows to developing Asia are expected to increase by 15 per cent in 2017, to \$515 billion, as an improved economic outlook in major Asian economies is likely to boost investor confidence. In major recipients such as China, India and Indonesia, renewed policy efforts to attract FDI could contribute to an increase of inflows in 2017.

- In South and South-East Asia, several countries are expected to further strengthen their position in regional production networks. In West Asia, FDI is expected to remain flat, with the positive effect of recovering oil prices offset by political and geopolitical uncertainty.

- Prospects for FDI in Latin America and the Caribbean in 2017 remain muted, as macroeconomic and policy uncertainties persist. Flows are forecast to fall by about 10 per cent, to some \$130 billion. Investment in the region's extractive industries will likely be modest as operators continue to hold back on capital expenditures. Investment in the region, especially in Central America, is also likely to be affected by uncertainties about economic policy in the United States.

- FDI flows to transition economies are forecast to rise moderately in 2017, to about \$80 billion, supported by the bottoming out of the economic downturn, higher oil prices and privatization plans. However, they may be hindered by geopolitical problems.

- FDI flows to developed countries are expected to hold steady, at about \$1 trillion. Flows to Europe are projected to recover, as the large volume of negative intracompany loans recorded in 2016 is unlikely to be sustained. However, political events may yet derail the FDI recovery. In contrast, FDI flows to North America, which reached an all-time high in 2016, appear to be running out of steam, and MNE executives are likely to take a wait-and-see approach in the face of policy uncertainty.

Global foreign direct investment (FDI) inflows declined by 2 per cent overall in 2016 to \$1,746 billion, down from \$1,774 billion in 2015, but with variance among country groups and regions (Table 2).

Table 2. FDI flows by region, 2014-2016 (Billions of dollars and per cent)

Group of economies/region	FDI inflows			FDI outflows		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
World	1 324	1 774	1 746	1 253	1 594	1 452
Developed economies	563	984	1 032	708	1 173	1 044
Europe	272	566	533	221	666	515
North America	231	390	425	353	370	365
Developing economies	704	752	646	473	389	383
Africa	71	61	59	28	18	18
Asia	460	524	443	412	339	363
East Asia	257	318	260	289	237	291
South-East Asia	130	127	101	89	56	35
South Asia	41	51	54	12	8	6
West Asia	31	28	28	23	38	31
Latin America and the Caribbean	170	165	142	31	31	1
Oceania	2	2	2	1	1	1
Transition economies	57	38	68	73	32	25
Structurally weak, vulnerable and small economies*	68	64	58	26	14	10
LDCs	41	44	38	18	9	12
LLDCs	28	25	24	6	5	-2
SIDS	6	4	4	0.3	0.7	0.2
<i>Memorandum: percentage share in world FDI flows</i>						
Developed economies	42.6	55.5	59.1	56.5	73.6	71.9
Europe	20.6	31.9	30.5	17.7	41.8	35.4
North America	17.4	22.0	24.3	28.1	23.2	25.2
Developing economies	53.2	42.4	37.0	37.7	24.4	26.4
Africa	5.4	3.5	3.4	2.3	1.1	1.3
Asia	34.8	29.5	25.3	32.9	21.2	25.0
East Asia	19.4	17.9	14.9	23.0	14.9	20.1
South-East Asia	9.9	7.1	5.8	7.1	3.5	2.4
South Asia	3.1	2.9	3.1	1.0	0.5	0.4
West Asia	2.3	1.6	1.6	1.8	2.4	2.1
Latin America and the Caribbean	12.8	9.3	8.1	2.5	2.0	0.1
Oceania	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Transition economies	4.3	2.1	3.9	5.8	2.0	1.7
Structurally weak, vulnerable and small economies*	5.1	3.6	3.3	2.1	0.9	0.7
LDCs	3.1	2.5	2.2	1.5	0.6	0.8
LLDCs	2.1	1.4	1.4	0.5	0.3	-0.1
SIDS	0.4	0.2	0.2	0.03	0.04	0.01

Source: UNCTAD, *World Investment Report 2017*

Flows to developed economies increased by 5 per cent to \$1,032 billion. The decline of FDI flows to Europe (by 6 per cent to \$533 billion) was more than offset by a modest growth in flows to North America (+9 per cent to \$425 billion)

and by investment more than doubling in other developed economies. FDI to developing economies experienced a decline of 14 per cent, to \$646 billion. Flows to developing Asia contracted by 15 per cent to \$443 billion, and those to Latin America and the Caribbean – excluding Caribbean offshore financial centres – fell further, by 14 per cent to \$142 billion. With inflows declining by 3 per cent to \$59 billion, Africa's share in global FDI decreased marginally from 3.5 per cent to 3.4 per cent. Flows to transition economies rebounded by 81 per cent to \$68 billion.

Outward FDI outflows from developed economies declined by 11 per cent to \$1 trillion, while still accounting for more than 70 per cent of global FDI. The decline was sharper in Europe (-23 per cent to \$515 billion), after the surge of 2015. Investments by North American multinational enterprises (MNEs) held steady at \$365 billion. Overall outflows from developing economies were almost flat at \$383 billion. After a lull in 2015, developing Asia saw its outward investments recover by 7 per cent to \$363 billion, thanks to record outflows from China. Outward FDI from transition economies, in contrast, declined by 22 per cent to \$25 billion – their lowest level since 2005 – as outflows from Kazakhstan turned negative.

FDI flows to structurally weak, vulnerable and small economies declined, but at different speeds: flows to least developed countries (LDCs) retreated strongly (by 13 per cent to \$38 billion); flows to landlocked developing countries (LLDCs) fell only marginally (by 2 per cent to \$24 billion), while flows to small island developing States (SIDS) shrank by 6 per cent to \$3.5 billion [5, p. 42-43].

FDI flows into North Africa rose by 11 per cent, to \$14.5 billion, driven by foreign investment reforms and new gas discoveries. As in 2015, much of the growth was due to investments in Egypt, where FDI inflows increased by 17 per cent to \$8.1 billion. The discovery by Shell (Netherlands) of gas reserves in Egypt's Western Desert continued to drive investment in the country's hydrocarbons sector. FDI inflows to Morocco, in contrast, were down by 29 per cent to \$2.3 billion in 2016, owing to reduced European consumer demand, which negatively affected export-oriented FDI in the country. After registering negative inflows in 2015, Algeria attracted \$1.5 billion in FDI in 2016, led partly by improved investment policies and a recent recovery in its oil production. Low oil prices and continued conflicts kept FDI flows to the rest of North Africa subdued.

FDI flows to Central Africa fell by 15 per cent in 2016, to \$5.1 billion. The Democratic Republic of the Congo saw FDI decline by 28 per cent to \$1.2 billion in 2016, as the country attracted only investment into its mineral sector. Central Africa's major net oil exporters saw mixed performances, highlighting the importance of strong government responses to macroeconomic and financing conditions. Equatorial Guinea saw a substantial decline in FDI inflows (-77 per cent to \$54 million), Chad experienced no change, while flows to Gabon increased by 13 per cent to \$703 million. FDI in the Congo rose by 8 per cent, to \$2 billion, mostly due to continued investments by Chinese companies operating in cobalt and copper extraction.

East Africa received \$7.1 billion in FDI in 2016, 13 per cent more than in 2015. However, the aggregate increase masks divergent FDI performance within the subregion. Flows to Ethiopia rose by 46 per cent to \$3.2 billion, propelled by investments in infrastructure and manufacturing. FDI was also buoyant in Mauritius, thanks to a variety of services investments and in Madagascar, in the context of a continued recovery since the decline in 2014. FDI into Kenya continued its decline, slumping by 36 per cent to \$394 million in 2016 – only slightly more than a quarter of its 2011 level – despite investment reforms and a supportive domestic policy environment. Yet the trading value on Kenya's liquid stock exchange overtook that of Nigeria's exchange for the first time last year. This propped up cross-border M&As, with the private equity fund Helios (United Kingdom) buying 70 per cent of Telkom Kenya from Orange (France). Flows to the United Republic of Tanzania shrank by UNCTAD, 15 per cent to \$1.4 billion amid concerns about the country's regulatory environment and tax policies towards foreign firms.

FDI flows to West Africa increased by 12 per cent to \$11.4 billion in 2016, driven by recovering investment into Nigeria. Although flows to Nigeria rebounded to \$4.4 billion in 2016 (up 45 per cent from a 2015 low), they remained well below previous record levels. Nigeria's FDI remained relatively depressed, as its oil output declined to historic lows in 2016, and the country fell into recession for the first time since 1991. FDI inflows to Ghana increased by 9 per cent to \$3.5 billion. Vitol Group (Netherlands) and Eni (Italy), in partnership with Ghana's National Petroleum Corporation, continued development on the \$7 billion offshore oil and natural gas project in West Ghana. Ghana's and Côte d'Ivoire's industrial policy efforts to combine cocoa processing bode well for future investment regionally, although the latter experienced a minor decline (-3 per cent) in FDI inflows in 2016. FDI flows to Senegal slid by some 4 per cent in 2016, to \$393 million, despite policy efforts to attract more investors, such as the revamping of the country's special economic zones, in partnership with Mauritius.

In Southern Africa, FDI inflows contracted by 18 per cent to \$21.2 billion. With the exception of Malawi and South Africa, FDI fell in all the economies of the subregion. FDI flows to Angola declined by 11 per cent to \$14.4 billion, mainly due to a decline in reinvested earnings, reflecting the impact of low prices on profit margins. Flows to Mozambique declined by 20 per cent, although they remained sizeable at \$3 billion. Despite a serious financial crunch, investors remained upbeat about long-term value in Mozambique's commodity sector, with Eni (Italy) approving \$8 billion in offshore gas exploration at the end of 2016, and ExxonMobil (United States) buying a multibillion-dollar stake in Eni (Italy). Flows to Zambia fell sharply, dropping 70 per cent to \$469 million, amid low commodity prices.

South Africa, the economic powerhouse on the continent, continues to underperform, with FDI at a paltry \$2.3 billion in 2016; that was up 31 per cent from a record low in 2015 but still well off its past average. Nonetheless, State-owned Beijing Automotive International Corporation (China) agreed to build a \$759 million automotive plant – the biggest investment in a vehicle-production facility in the country in four decades.

In 2015, developed economies, led by the United States, the United Kingdom and France, remained the largest investors in Africa. Yet half of the top 10 investors in Africa were from developing economies, reflecting recent global trends of rising FDI flows from the South. China's FDI stock in the region increased almost threefold between 2010 and 2015, while Malaysia and Singapore reduced their investment presence.

In 2016, cross-border M&A sales in the continent fell by 54 per cent to \$9.7 billion. Developed-country MNEs divested over \$2 billion worth of assets to MNEs from developing economies, mainly China. For example, China Molybdenum (China) acquired the entire share capital of Freeport-McMoRan DRC Holdings (United States) for \$2.8 billion to secure a supply of cobalt, which is vital for the production of Tesla batteries. African MNEs were also prominent in buying assets located in Africa. Barclay's (United Kingdom), for example, sold its 150-year-old affiliate in Egypt to Morocco's Attijariwafa Bank for \$500 million. Liquid Telecom, owned by telecommunication company Econet Wireless (Zimbabwe), bought the South African fixed-line operator Neotel (majority owned by India's Tata Communications) for \$430 million, in a deal that will create the continent's biggest broadband network [5, p. 46-74].

The decline in FDI flows to developing Asia affected three of the four subregions (Figure 2) and most major economies. In absolute terms, the bulk of the decline in flows to developing Asia was registered in Hong Kong (China), but inflows to Indonesia, Mongolia, Singapore, Thailand and Turkey also fell sharply. In contrast, foreign investment in China and India remained more or less unchanged, experiencing a 1 per cent decline and 1 per cent increase, respectively.

FDI flows to East Asia registered a decline of 18 per cent to \$260 billion. This was mainly the result of diminishing flows to Hong Kong (China) – from \$174 billion in 2015 to \$108 billion in 2016. Following a major corporate restructuring in 2015 that had made the economy the largest FDI recipient in developing Asia and the second largest in the world (WIR15), inflows normalized in 2016. FDI to Hong Kong (China) nonetheless remained well above the average of about \$80 billion registered over 2010-2013.

Inflows to China saw a slight decrease, by 1 per cent to \$134 billion, owing to a decline in FDI in finance. In non-financial sectors, the country recorded 27,900 new foreign-invested enterprises (FIEs) in 2016, including 840 with investments above \$100 million. In addition, 450 existing FIEs significantly expanded their businesses, undertaking additional investment above \$100 million. Non-financial services continued to underpin new FDI, with inflows in the sector growing by 8 per cent while foreign investment into manufacturing continued to shift to higher value added production. In March 2017, for example, Boeing started to build an assembly facility in China, the first such project outside the United States. Further openness and reforms at both the national and local levels have contributed to the growth in FDI inflows. The four pilot free trade zones – the first established in Shanghai in 2013 and the other three set up later in Fujian, Guangdong and Zhejiang – received inflows of \$13 billion in 2016, a surge of 80 per cent.

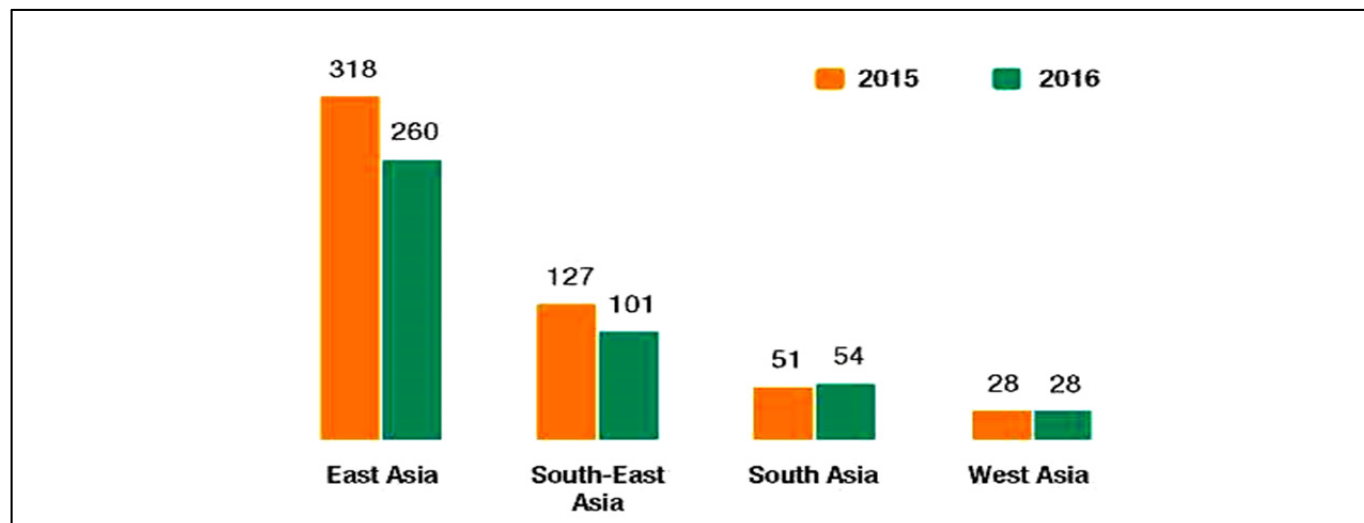

Figure 2. Developing Asia: FDI inflows by subregion, 2015 and 2016 (Billions of dollars) [5]

After holding the number two spot since 2013, China falls one spot to 3rd-maintaining its streak among the top three for the history of the FDI Confidence Index. The IMF forecasts Chinese economic growth of 6.5 percent in 2017 and 6.0 percent in 2018. This improved outlook is partly because of expectations that China will continue to enact policies from its 2014 stimulus plan, which includes lowering lending rates and relaxing property purchase regulations for foreigners. Beijing also plans to pursue structural reforms to make the economy more driven by domestic consumption and the services sector, which would support long-term economic growth and create new opportunities for foreign investors.

China's FDI inflows grew 2.3 percent in 2016 to an estimated record \$139 billion, making it the third-largest recipient of FDI in the world, according to UNCTAD. Greenfield investments continue to represent a significant portion of FDI in China-roughly \$20 billion per year-although in 2015, the country lost its place to India as the top greenfield destination in terms of capex. Manufacturing remains the top sector for greenfield investment in China

but investments are shifting away from heavy industry to services and technology. The shift is reflective of the changes under way in the country at large. For instance, average hourly manufacturing wages have tripled to \$3.60 between 2005 and 2016, decreasing the country's cost competitiveness as a manufacturing base. Other sectors that receive significant FDI include infrastructure and real estate.

Beijing appears keen to continue to improve China's attractiveness to foreign investors. At a meeting of China's State Council in October 2016, the government announced its plans to cut substantial red tape surrounding foreign investment registration procedures based on pilot reforms tested in free-trade zones in Shanghai, Guangdong, Tianjin, and Fujian. Beijing also announced a goal of increasing foreign investment in healthcare, education, sports, and culture. If implementation of these reforms is successful and the new rules are transparently applied, then China's FDI inflows may grow even more in the coming years [6].

Flows to the Republic of Korea more than doubled in 2016 to \$11 billion, from the unusually low \$4 billion recorded in 2015, due to a large divestment by a foreign retailer that year. Cross-border M&A sales in the country were robust, as finance and technology industries continued to be attractive targets. More M&As could be facilitated by the One-Shot Act passed in March 2016, which aimed at helping businesses affected by unfavourable developments on global markets through corporate restructuring. Mongolia registered a negative \$4 billion in FDI inflows in 2016, due to negative intracompany loans by foreign MNEs. The country has experienced a continued decline in FDI inflows since 2011, related to changes in commodity prices and concerns about the regulatory and legal environment for FDI projects.

FDI flows to the 11 economies in South-East Asia dropped by 20 per cent, to \$101 billion. Singapore, one of the economies most dependent on developments in the global economy, as a hub for foreign MNEs' regional headquarters, recorded a 13 per cent decline in FDI inflows, to \$62 billion. Flows to Malaysia – the second largest recipient in ASEAN in 2016 – declined by 11 per cent to \$10 billion in the face of economic uncertainties, despite an increase in cross-border M&A sales. Thailand and Indonesia also saw their FDI inflows plunge, due to sluggish cross-border M&A sales and significant divestments by foreign MNEs. In Indonesia, large negative equity inflows in the fourth quarter dragged total FDI inflows to \$3 billion. In contrast, flows to the Philippines – the third largest recipient in the subregion – increased by more than 60 per cent to a new high of \$8 billion in 2016.

Inflows to Myanmar, a major LDC in the region, decreased to \$2.2 billion in 2016. Telecommunication became the largest industry absorbing FDI, accounting for 47 per cent of inflows in the fiscal year 2016/2017, followed by manufacturing, hotel and construction. Recent foreign investment projects in the manufacturing sector targeted labour-intensive industries such as garments, footwear and electronic assembly. Inflows to Viet Nam rose by 7 per cent to a new record of \$13 billion. That country is becoming a major electronics manufacturing centre in the region, attracting projects from other developing economies, including the Republic of Korea and ASEAN members such as Singapore and Malaysia. MNEs from these countries are benefiting from trade liberalization, low production costs, a relatively stable regulatory environment and tax incentives.

FDI flows to South Asia rose by 6 per cent, to \$54 billion. Despite a historically high number of announced greenfield projects in 2015, FDI flows to India were largely flat at about \$44 billion in 2016, up only 1 per cent from 2015. Foreign MNEs are increasingly relying on cross-border M&As to penetrate the rapidly growing Indian market. Several significant deals were announced in 2016, including the \$13 billion acquisition of Essar Oil by Rosneft (Russian Federation) and a consortium led by Trafigura (Singapore) – the largest deal ever in the country. Although new liberalization efforts continue to improve the investment climate in India, tax-related concerns remain a deterrent for some foreign investors.

FDI to Pakistan rose by 56 per cent, pulled by China's rising investment in infrastructure related to the One Belt One Road Initiative. Some projects currently under construction under the overall framework of the China-Pakistan Economic Corridor have also attracted a large amount of foreign investment in infrastructure, especially electricity generation and transport. Inflows to Bangladesh increased slightly, to \$2.3 billion, as the country benefited from the announcement of new, large-scale electricity projects.

In 2016, FDI flows to the subregion registered another decline but appeared to stabilize after eight consecutive years of decreases. Inflows dropped by 2 per cent to \$28 billion, as persistent low oil prices, political and geopolitical uncertainties, and regional conflicts continued to affect FDI and other forms of MNE activities. These factors have long been critical determinants of FDI inflows in West Asia. FDI figures for oil and gas do not give an accurate picture of the scale of MNEs' involvement in this industry, however, as foreign entry in oil and gas production often involves non-equity modes such as management contracts and production-sharing arrangements.

FDI flows to Turkey fell by 31 per cent to \$12 billion in 2016. Unlike most countries in the subregion, which rely heavily on oil, manufacturing accounted for about half of the total FDI inflows into Turkey in recent years, reflecting the country's diversified industrial structure. Although Turkey's FDI performance is therefore relatively insulated from fluctuations in oil prices, the failed coup attempt in 2016 cast doubt on the country's political stability and disrupted economic growth, which in turn affected FDI inflows.

The impact of low oil prices on FDI and other forms of MNE activities in the subregion continued to be apparent in key economies such as Saudi Arabia, where FDI flows declined by 8 per cent. Country- and industry-level evidence confirms that, in the energy sector, MNEs' production-sharing and management contracts in oil and gas, as well as public-private partnerships in renewable energies, have declined considerably. In contrast, the presence of foreign contractors in the construction industry of some West Asian countries is rising, although they

remain less important than local firms as contractors and project executioners. This is true not only for oil and gas, but also for health care and social services.

Across the Americas, political and economic dynamics have greatly influenced recent FDI flows and the rankings on this year's FDI Confidence Index. There was modest growth of 6 percent in FDI flows to North America, which reached an estimated \$414 billion in 2016. It is thus no surprise that the United States remains in the top spot on this year's Index while Canada claims 5th place. However, FDI flows to Latin America decreased significantly, falling 19 percent to \$135 billion in 2016. This was likely in part because of weak global commodity prices. Brazil and Mexico represent Latin America on the Index. Although they appear next to each other in the rankings (at 16th and 17th respectively), their fortunes have diverged somewhat, with Brazil falling four spots and Mexico gaining one spot [6].

The United States tops the FDI Confidence Index for the fifth year in a row. This is likely because of the sheer size of the US market and the overwhelmingly positive investor outlook for the American economy this year, with 45 percent of investors more optimistic than they were last year. The country's GDP growth is estimated to have been a relatively low 1.6 percent in 2016 but is expected to strengthen to 2.3 and 2.5 percent in 2017 and 2018 respectively.

Investors will watch closely as the Trump administration follows through on promises to renegotiate NAFTA and forge new bilateral free trade agreements. UNCTAD warns that such policies may threaten to stem investment in the near term. But it is possible that President Trump's «buy American» and «make American» rhetoric is motivating investors to gain a toehold in the US market as foreign companies may see FDI into the United States as the best way to ensure access to the large and growing US market. President Trump may even seek to boost FDI to reach his explicit goals to promote domestic production and jobs. In addition, President Trump's stated plans to increase infrastructure spending and lower corporate tax rates would likely keep FDI inflows strong in the coming years.

With FDI inflows increasing 11 percent year on year to an estimated \$385 billion in 2016, the United States remains by far the largest recipient of FDI in the world. It is worth noting that the United States is also by far the largest source of FDI worldwide, with more than \$300 billion in outflows in 2015. The rise in FDI to the United States last year was largely supported by several megadeal cross-border M&As. Among the noteworthy cross-border deals are the \$38 billion acquisition by Israel's Teva Pharmaceutical Industries of the generic drugs unit of Allergan and Ireland-based Shire's \$34.7 billion purchase of Baxalta, a biopharmaceutical company [6].

The greatest sources of cumulative FDI stock into the United States through 2015 were large advanced economies, principally the United Kingdom (\$569 billion), Japan (\$414 billion), Canada (\$342 billion), and Germany (\$319 billion). Although China had only \$21 billion in cumulative FDI stock in the United States as of 2015, it is rapidly increasing its investments in the United States. In the first half of 2016, Chinese firms reportedly invested \$16 billion in the US economy driven by strong M&A activity in technology, consumer goods, and services and capital-intensive greenfield projects in manufacturing and real estate. More broadly, manufacturing continues to be the primary sector recipient of FDI in the United States, accounting for roughly a third of the inflow.

Canada remains in the top five but drops two spots this year to 5th after being surpassed by European heavyweights Germany and the United Kingdom. The country ranks highest among respondents from the Americas (2nd) and scores well among investors in both the industry and services sectors (4th). FDI inflows to Canada fell from \$43 billion in 2015 to an estimated \$29 billion in 2016, largely because of declines in M&A deals and greenfield projects and lower reinvested earnings. About a quarter of Canadian FDI inflows are from equity investors that hold significant enough stakes in Canadian companies to influence management decisions. The trade and transportation, manufacturing, mining, and oil and gas sectors also attract robust FDI.

Following relatively weak growth of 1.2 percent in 2016, the forecast for Canadian economic growth in 2017 is more positive at 1.9 percent. Indicators of a strengthening economy include a recovering job market, the increasing price of oil, and historic highs for the Toronto Stock Exchange. Investors also told us they are much more optimistic about Canada's economic outlook this year than they were last year—the second-highest level of optimism on a domestic economy after the United States. And the Canadian government is doing its part to maintain investor optimism. Canada's Finance Minister unveiled a \$45 billion (C\$60 billion) infrastructure stimulus plan in November 2016, and Prime Minister Justin Trudeau recently announced he plans to increase the threshold for government review of foreign takeovers to \$766 million (C\$1 billion) in 2017, two years earlier than anticipated.

The United States continues to be Canada's greatest source of FDI stock, increasing its investment position in Canada by 10.5 percent to \$291 billion in 2015. Other countries that held significant FDI stock in Canada in 2015 include the Netherlands (\$66.9 billion), Luxembourg (\$45.6 billion), the United Kingdom (\$25.7 billion), and Japan (\$16.5 billion). The strong relationship with the United States is expected to continue for years to come, although there is some uncertainty surrounding the long-term implications of plans to pursue a renegotiation of NAFTA. Recent notable deals from US acquirers include Lowe's purchase of RONA, a construction and building retailer, for \$2.2 billion, and McKesson's acquisition of Rexall Pharma Plus, also for \$2.2 billion. In the tourism industry, Vail Resorts bought Whistler Blackcomb Holdings for \$1.2 billion [6].

The downward trend in FDI flows to Latin America and the Caribbean accelerated in 2016, with inflows falling 14 per cent to \$142 billion, with all subregions registering declines. Economic recession, coupled with weak commodity prices and higher currency volatility, weighed heavily on flows to South America, which declined 14 per cent to \$101 billion. In Central America, inflows also contracted (-14 per cent to \$38 billion) as gross fixed capital

formation and export trade volumes decelerated during the year. FDI flows to the Caribbean, excluding financial centres, likewise dipped (-9 per cent to \$3 billion), though with significant variation at the country level. FDI prospects for the region in 2017 remain muted, despite a return to economic growth after two consecutive years of recession, as capital expenditures in South America's key extractive sector are likely to be modest, and policy uncertainty related to proposed measures in the United States could hamper investment in Central America.

FDI in the region fell 14 per cent to \$142 billion, the fifth straight year of decline. The divergence in FDI trends between the north and the south of the region observed in 2015 disappeared in 2016, with inflows falling across subregions. This coincided with a significant slump in economic activity in the region, with real GDP contracting 1.1 per cent, and a slump in gross fixed capital formation.

The composition of the region's FDI inflows underwent a significant shift during the year (Figure 3). Net intracompany lending fell sharply (-36 per cent), especially in South America. This reduction reflects efforts by foreign affiliates to strengthen their balance sheets in a context of economic contraction and weakening national currencies, as well as the impact of recently enacted policy measures (especially tightened anti-tax avoidance measures). Equity flows, the largest component of FDI in the region, fell 11 per cent despite a resurgence in cross-border M&A sales (up 62 per cent to \$18 billion). Reinvested earnings, in turn, registered a modest decrease (-6 per cent) as their slide in South America appeared to be bottoming out (with a 3 per cent increase, compared with a 23 per cent reduction in 2015).

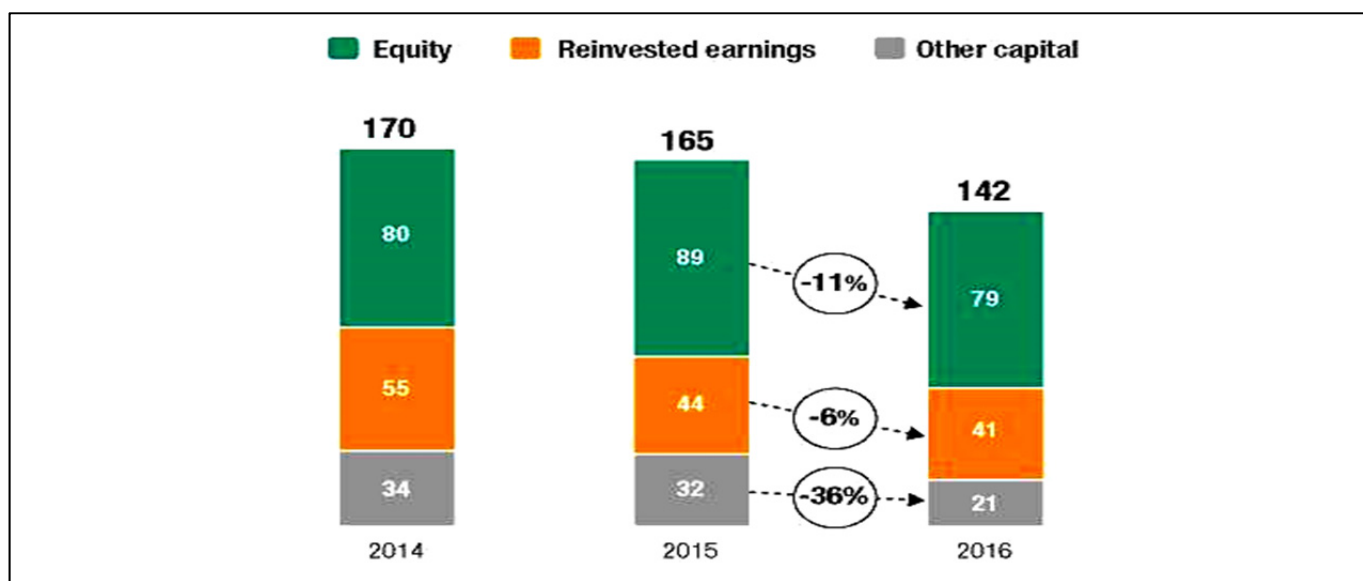

Figure 3. Latin America and the Caribbean: FDI inflows by component, 2014-2016 (Billions of dollars) [5]

FDI flows to South America registered a significant decline in 2016, falling 14 per cent to \$101 billion. Economic output in the subregion contracted 3.6 per cent in 2016, compared with a 1.7 per cent decline in 2015. Plunging gross fixed capital formation – which had fallen for nine straight quarters by mid-2016 – and a sharp decline in private consumption battered aggregate demand in the subregion, especially in the largest economies. The continued decline in commodity prices, with the average annual price of crude oil falling 16 per cent and that of the IMF's basket of minerals and metals down 5 per cent, resulted in a significant terms-of-trade shock that undercut gross national income and, in turn, consumption and investment prospects [5, p. 59].

Investment activity in Brazil, the subregion's largest economy and the region's principal FDI destination, continued to contract in 2016 as the country's economy remained in recession for the second consecutive year. Gross fixed capital formation fell sharply (-10 per cent), although data suggest that the decline eased during the year, with the year-on-year variation shifting from -17 per cent in the first quarter to -5 per cent by the fourth quarter (the 11th straight quarter of contraction). FDI inflows also retreated, falling 9 per cent to \$59 billion.

FDI equity flows to Brazil slid 9 per cent to \$45 billion, reflecting a sharp decline of investment in the services sector (-21 per cent to \$18 billion). FDI in financial services slipped into net divestment, due largely to the \$4.6 billion acquisition by Banco Bradesco SA (Brazil) of a number of the Brazilian assets of HSBC (United Kingdom). Likewise, inflows in electricity and gas services trended downwards, reflecting the \$0.8 billion divestment by AES Corp (United States) of some of its Brazilian assets to CPFL Energia SA (Brazil). A sharp decline in intracompany lending to foreign affiliates in Brazil (-39 per cent to \$5 billion) also weighed on overall flows.

However, despite the dire economic situation, FDI inflows in some sectors registered significant increases. Equity investment in metallic mineral extraction rose markedly (from \$571 million in 2015 to \$2 billion in 2016) as the prospects for iron ore prices improved in the second half of the year. Likewise, equity inflows targeting motor vehicle manufacturing rose sharply (by 50 per cent to \$6.6 billion), reflecting the sector's improved competitiveness and the continued strength in vehicle exports (24.6 per cent in unit terms, over and above the 24.9 per cent

increase of 2015). Finally, equity inflows were also bolstered by the rising value of cross-border M&A sales, which jumped from \$2 billion in 2015 to \$9 billion, boosted by megadeals involving China Three Gorges Corporation (China) and Statoil ASA (Norway).

FDI flows to Chile and to Peru declined as weak minerals and metals prices crimped investment activity in the mining sector. In Chile, inflows were dragged lower (-29 per cent to \$11 billion), largely by slumping mining investment as low copper prices resulted in a number of foreign affiliates recording financial losses during the year, which in turn delayed progress on previously announced projects. In Peru, inflows declined (-17 per cent to \$7 billion) as M&A activity in the country cooled (-77 per cent) after booming the previous year. As in Chile, investment in the mining sector in Peru – both domestic and foreign – fell sharply during the year (-44 per cent).

Among South America's principal hydrocarbons exporters – the Plurinational State of Bolivia, Colombia, Ecuador and the Bolivarian Republic of Venezuela – FDI inflows continued to be heavily affected by the fall in spot prices for crude oil in international markets (with the annual average price down 16 per cent on the exceptionally low 2015 average). Flows to the Plurinational State of Bolivia edged lower (-26 per cent to \$0.4 billion), in line with a significant contraction in investment in the country's hydrocarbons and mining industries. In neighboring Ecuador, inflows fell sharply (-44 per cent to \$0.7 billion), weighed down by economic recession and falling flows to the extractive sector.

In contrast to other oil exporters, Colombia saw FDI flows register a strong increase (16 per cent to \$14 billion), boosted by the purchase of a majority stake in Isagen SA – a domestic electricity utility – by Brookfield Asset Management Corp (Canada) in two deals totaling \$3 billion. One of these deals involved the sale of the Government's 57.6 per cent stake in Isagen, the proceeds of which will finance public infrastructure investment projects. This offset a further decline in FDI in the oil sector (-14 per cent) and a swing to net divestment in the mining sector. Flows to the Bolivarian Republic of Venezuela also increased (by 11 per cent to \$2 billion), though this reflects an uptick in reinvested earnings: foreign affiliates faced increasing difficulties in paying dividends to their parents as the government sought to manage its dwindling international reserves.

FDI flows to Argentina halved to \$6 billion in 2016, largely because of recently adopted policy measures. The lifting of currency controls in December 2015 normalized the payment of dividends by foreign affiliates to their parents abroad, leading to a sharp reduction in reinvested earnings, which fell from \$8 billion to \$4 billion. Likewise, intracompany lending swung to a position of net repayment (from \$2 billion to -\$2 billion) as the Government eased controls on the repayment of outstanding debts in foreign currencies for the import of goods and for services rendered by nonresidents. Equity inflows, however, were up sharply (from \$1 billion to \$4 billion), in line with the surge of announced greenfield projects in the country as a result of the Government's effort to boost investment.

Investment activity cooled substantially during the year as gross fixed capital formation decelerated across the subregion. While economic growth remained relatively robust, bolstered by strong private consumption, export volumes – which are strongly correlated with investment activity – slowed rapidly during the year (Figure 4). Slower trade was largely due to economic conditions in the United States, Central America's largest market. Exports of automobiles from Mexico to the United States fell by 0.8 per cent in value terms in 2016, compared with a rise of 6.3 per cent in the previous year; unsurprisingly, total vehicle sales in the United States registered an anaemic 0.1 per cent increase in unit terms, compared with a 5.8 per cent increase in the previous year.

Figure 4. Central and South America: Growth of merchandise export volumes, 2006 Q1-2016 Q4 (Per cent) [5]

These macroeconomic trends coincided with a significant decline in FDI flows to Central America (-14 per cent to \$38 billion). This was especially apparent in Mexico, where gross fixed capital formation rose just 0.4 per cent (compared with a robust 4.3 per cent in 2015) and FDI inflows retreated 19 per cent to \$27 billion. Flows to the services sector contracted sharply, reflecting the impact of the weakening Mexican peso (-17 per cent relative to the dollar) on the value of local earnings when expressed in dollars, as well as a number of major divestments. For example, Wal-Mart (United States) announced that it would sell its Suburbia chain of department stores to El Puerto de Liverpool SAB (Mexico) for \$852 million.

Despite the downturn in export volumes, FDI in Mexico's manufacturing sector was remarkably stable, registering little change from the previous year's level of \$16 billion, or 61 per cent of total inflows. This was largely due to the \$2

billion acquisition of Representaciones e Investigaciones Médicas SA de CV, a pharmaceutical manufacturer, by Teva Pharmaceutical Industries (Israel). Investment in most other manufacturing industries retreated, however.

FDI in the country's key automotive sector slumped, with inflows in transport equipment manufacturing falling 21.5 per cent, from \$6.4 billion in 2015 to \$5.1 billion.

Inflows in Costa Rica fell (-6 per cent to \$3 billion) in line with the contraction in gross fixed capital formation that began in the second quarter of the year. FDI in the primary sector and in services slowed sharply, reflecting in part a return to the status quo following sizeable one-off investments in 2015. In El Salvador weak investment in the services sector also weighed on overall FDI inflows, which fell 6 per cent to \$0.4 billion. FDI flows to Guatemala declined as well (-3 per cent to \$1 billion), as a significant reduction in investment in the primary sector (-69 per cent) was not fully offset by higher investment in retail and wholesale trade. In Honduras, a sharp contraction of investment in the country's maquila manufacturing sector weighed on overall flows (-17 per cent to \$1 billion). FDI flows to Nicaragua likewise trended lower, falling 7 per cent to \$0.9 billion.

In contrast to other Central American countries, Panama registered a strong increase in inflows (16 per cent to \$5 billion). In particular, equity investment inflows rebounded sharply after having dipped in 2015, rising from just \$77 million to \$781 million in 2016.

Inflows in the Caribbean, excluding financial centres, dipped 9 per cent in 2016, to \$3 billion. This was largely the result of a swing to net divestment in Trinidad and Tobago, reflecting the closure of the Point Lisas facility of ArcelorMittal (Luxembourg) and lower reinvestment of earnings in the energy sector. Inflows in Jamaica also fell by 7 per cent to \$0.9 billion, as the value of greenfield investments declined. In contrast, investment in the Dominican Republic – the Caribbean's principal recipient of FDI – was up strongly (by 9 per cent to \$2 billion), boosted by a rebound in the country's mining sector and by robust tourism and real estate inflows.

In 2016, FDI flows to transition economies bounced back to \$68 billion, after a steep decline in the previous two years. The two main subregions experienced divergent trends. On the one hand, in the Commonwealth of Independent States (CIS) and Georgia, FDI inflows almost doubled, owing to an exceptional rise in flows to Kazakhstan, as well as a strong increase in flows to the Russian Federation. In South-East Europe, on the other hand, FDI recorded a decrease of 5 per cent, due to fewer investments in the manufacturing sector. Geographical sources of FDI for transition economies have been in part shifting towards developing economies, especially China. Outward FDI from transition economies declined by 22 per cent to \$25 billion in 2016. Outflows from the Russian Federation, accounting for the bulk of the region's total, increased marginally to \$27.3 billion, despite reduced access to international capital markets, while outflows from Kazakhstan turned negative. FDI flows to transition economies are expected to rise moderately in 2017, underpinned by privatizations and measures seeking to improve the business environment in various countries; geopolitical challenges, however, might continue to weigh on the region's prospects [5, p. 65].

Inflows surged by 81 per cent to \$68 billion – the region's third largest volume in the 2010s, although still below the record level of \$118 billion in 2008. The FDI performance of transition subgroups diverged again, however: flows to the CIS and Georgia almost doubled to \$63 billion, while in South-East Europe, inflows retreated slightly to \$4.6 billion.

The Russian Federation saw its FDI inflows more than triple from the previous year, to \$38 billion, as the economy started to recover after the contraction in GDP in 2015 and as export performance improved in both oil and non-oil products, in part reflecting some stabilization in oil prices. Nevertheless, FDI flows were still only half of their 2008 record of \$76 billion and 29 per cent below the \$53 billion recorded in 2013, hampered by trade restrictions that partner countries and Russian authorities have been enacting against each other since 2014. Equity flows rebounded from a negative \$400 million in 2015 to a positive \$19 billion, mainly related to privatization of State-owned assets. A surge of reinvested earnings by established investors – rising from \$11 billion to \$18 billion in 2016 – also supported FDI inflows in 2016. Intracompany loans remained small – \$1 billion – and declined slightly from the previous year (-9 per cent).

Investments in the Russian Federation by MNEs from developing economies increased in 2016. The Government sold a 19.5 per cent stake in the State-owned oil company Rosneft for \$11 billion to a consortium led by Glencore (Switzerland) and the Qatari sovereign wealth fund. Indian companies also acquired assets being privatized in the oil and gas sector: Vankor India – a joint venture of Oil India Ltd, Bharat Petroleum Corp and Indian Oil Corp Ltd, headquartered in Singapore – acquired 24 per cent, and ONGC Videsh Ltd (India) an additional 15 per cent, of Vankorneft, ultimately owned by the Russian State-owned Rosneftegaz, for \$2 billion and \$1.3 billion, respectively. At the same time, the Russian Federation attracted greenfield projects from new sources, such as the Charoen Pokphand Group (Thailand) and the TH Group (Viet Nam) in dairy production.

FDI inflows to Kazakhstan – the largest of the nine landlocked CIS countries and the most attractive to investors – more than doubled, to \$9 billion, due mostly to an increase in mining exploration activities and interest from new investors. In a new megaproject, an international consortium started investing in the extension of the life of the giant Tengiz oil field. The project, which could span a decade of work, is expected to cost up to \$36.8 billion and to produce new oil by 2022. This project underscores that foreign investors continue to favour the country's hydrocarbon and mineral reserves when it comes to FDI, although recent interest from Chinese, Indian and Iranian investors has focused on downstream manufacturing, too. In addition to established investors' expansion of existing activities, interest from these new investors drove equity investments upwards. In addition, reinvested earnings amounted to almost \$5 billion – the second largest volume recorded so far.

FDI inflows also increased in Ukraine – by 9 per cent to \$3.3 billion – largely due to the recapitalization of foreign-owned banks. Greenfield investment, in contrast, has been limited in a business environment characterized by slow reforms as well as regulatory and tax problems. In addition to traditional investors, the country is also attracting FDI from China: for instance, China Western Power Industrial announced a \$189 million project in renewable energy production. Inflows also rose moderately in landlocked Turkmenistan, by 3 per cent to \$4.5 billion, as Daewoo International (Republic of Korea) began the construction of an iron manufacturing plant, dealing with such key aspects as engineering, procurement, construction, operation and management, and work started on the expansion of the Galkynysh gas field, attracting various investors, including CNPC from China. In Azerbaijan, inflows – mostly concentrated in oil and gas – rose by 11 per cent to \$4.5 billion. In Georgia, a country relying on various types of FDI (e.g. transportation infrastructure, tourism, finances), inflows rose by 5 per cent to \$1.7 billion, recovering from the drop of 2015. In contrast, FDI flows to Belarus, Kyrgyzstan, the Republic of Moldova and Tajikistan all fell in 2016.

FDI increased substantially in the former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania but decreased in Montenegro and Serbia. Flows to the former Yugoslav Republic of Macedonia grew by 65 per cent as Hystead Ltd (United Kingdom) bought Skopje City Mall, a shopping centre operator, for \$100 million. Albania, another growing recipient of FDI, is attracting both traditional and new investors. Interest from Chinese investors is mounting, through both FDI and other forms of involvement.¹² Chinese firms have shown interest in road construction projects, acquiring access to natural resources (Geo-Jade Petroleum bought controlling rights in two Albanian oil fields for \$442 million), and obtaining the concession for Tirana International Airport. In Serbia, even though overall FDI inflows fell in 2016, the interest of Chinese investors is also on the rise: for example, State-owned Hebei Iron & Steel Group Co Ltd acquired Serbian State-owned Zelezara Smederovo for \$52 million [5, p. 65-66].

Between 2010 and 2015, the FDI stock held by Chinese MNEs in the region increased by almost four times, from \$6 billion to \$23 billion, making China the third largest investor. By contrast, FDI stock held by other major source countries – except the United Kingdom and Italy – declined, owing to falling exchange rates and political challenges in the Russian Federation, the region's largest host country. Russian MNEs' outward FDI stock in the region fell from \$18 billion to \$13 billion, and investments held by MNEs from the United States halved, from \$20 billion to \$10 billion. FDI stock held by Cyprus – a traditional centre for transhipped and round-tripping FDI, and the largest investor in the region – also contracted, by 58 per cent, in the face of its economic difficulties (especially the 2012–2013 financial crisis), combined with the possible impact of a Russian anti-offshoring law adopted at the end of 2014.

In South-East Europe, the rise of FDI flows was mainly driven by European investors, although the presence of investors from the South is growing. FDI flows in the subregion were largely directed towards manufacturing industries, such as food and tobacco, chemicals, textiles and garments, automobiles and pharmaceutical industries. FDI flows rose in Serbia and Montenegro, while those to Albania remained above \$1 billion. In the former Yugoslav Republic of Macedonia, FDI flows declined. While eurozone countries (Austria, the Netherlands, Greece and Italy) remained the major investors in the subgroup, investors from developing countries such as the United Arab Emirates and China are increasingly active.

As demonstrated in Figure 5, corporate and financial restructuring played a large role in the 2015 rebound in global FDI. More specifically, the share of merger and acquisition deals (M&As) in global inward FDI increased from 21 % in 2012 to more than 36 % in 2015. For the EU this share was even higher. Corporate restructuring deals can have positive growth impact indirectly through knowledge and productivity spill-over. However, they do not have such direct impact in increasing the stock of international production as greenfield investment and do not always involve flows of new financial resources for the domestic economies [7, p. 12].

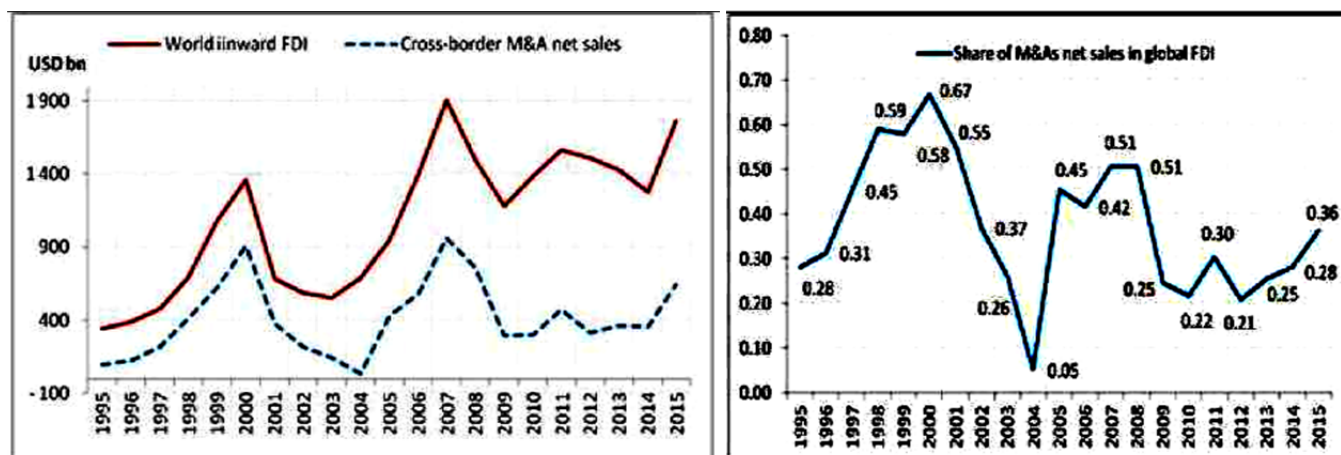

Figure 5. Global cross-border FDI versus mergers and acquisitions [7, P. 12]

EU-28 FDI inflows were higher in 2015 and their share in global FDI inflows increased to 25 % compared to 23 % in 2014. However, the share of EU-28 FDI abroad increased even more from 25 % in 2014 to 33 % in 2015, and the EU as a bloc has become the largest investor in the world.

After three consecutive years of positive net FDI liabilities, in 2015 net cross-border investment into the EU turned negative as outward FDI exceeded inward investment. European inward FDI rebounded in 2015 from an exceptionally low level in 2014, and FDI inflows into the EU more than doubled reaching EUR 870 billion. However, FDI investment abroad increased even more, and for the first time since 2008 it surpassed EUR 1 trillion in 2015. Behind the surge of corporate investment abroad was a strong increase in cross-border M&As.

In the first two quarters of 2016, however, FDI inflows dwindled and were almost 20 % lower compared to the same period in 2015. FDI investments abroad declined even more and were almost 60 % lower in the first half of 2016 compared to 2015.

Since 2012 intra-EU FDI inflows had been on a downward path and for the first time in 2013 they fell below extra-EU FDI inflows. In 2015 intra-EU FDI inflows increased by 40% and reached EUR 365 billion. However, extra-EU FDI inflows increased even more (almost tripling, although from a lower level in 2014) and surpassed again intra-EU FDI inflows [7, p. 14].

In the pre-crisis period and until 2011 intra-EU FDI inflows have been consistently exceeding extra-EU FDI inflows. However, the ongoing post-crisis unwinding of intra-EU FDI and the macroeconomic adjustment seem to be happening mostly through a curtailment of intra-EU cross-border investment. In some years between 2013 and 2015, it even fell below extra-EU FDI inflows.

Extra and intra-EU FDI inflows are likely to stabilise at relatively equal levels with shares of around 50 % in total FDI inflows. For the moment it is not clear whether intra-EU FDI would sustain its recent increase and surpass again extra-EU FDI inflows.

After declining abruptly in 2014 and recovering in 2015, FDI liabilities in resident SPEs were again on a downward path in the first two quarters of 2016. For instance FDI inflows in SPEs in four EU countries with traditionally significant shares of FDI flows through SPEs, namely, Austria, Hungary, Luxembourg and the Netherlands increased by 22 % year-on-year in 2015. However, in the first quarter 2016 even this indicator turned negative for those four countries.

In 2015 FDI inflows increased in 15 Member States and declined in 13 Member States, while FDI abroad was split equally, increasing in 14 Member States and decreasing in the other 14 Member States. Luxembourg was both the largest EU FDI host country and the biggest EU investor country in 2015. It also had the top ranking in 2014. However, the volume of investment flows increased significantly compared to the exceptionally low levels of cross-border investment in the previous year. Ireland and the Netherlands followed Luxembourg in the rankings for both FDI inflows and outflows. In fact the ranking of the first three countries was exactly the same for both inflows and outflows. This highlighted the importance of round-trip investment. The UK took fourth place in the host countries ranking, while Germany was the fourth biggest investor country in the EU [7, p. 15].

The UK registered significant negative outward FDI (-EUR 57 bn) as a result of divestment. Other countries with negative outflows were Belgium (-EUR 11 bn) and Malta (-EUR 7 bn). Negative inward FDI (net divestment) were recorded in Belgium (-EUR 19 bn), Hungary (- EUR 2 bn) and Estonia (-EUR 1 bn).

Global cross-border merger and acquisitions (M&As) increased by 36 % in 2015 and by further 33% in 2016 reaching EUR 1158 billion and surpassing the pre-crisis 2007 peak of EUR 1132 billion. The share of EU-targeted deals increased in 2016 and reached almost 47%. Domestic deals, however, moderated in 2016 declining by almost 15% and thus contributing to an overall lower value of deals in 2016.

Chinese outbound M&As continued increasing strongly in 2015 and 2016. It resumed its growth in the fourth quarter of 2016, after declining briefly in the third quarter perhaps as a result of the re-introduction of some administrative restrictions for outward FDI adopted by the authorities towards the end of 2016. The sharp increase in outward Chinese FDI has been underpinned by recent efforts in liberalization. In September 2014 China further liberalised outbound acquisitions, meaning domestic companies will no longer be required to obtain approval from China's Ministry of Commerce for their acquisitions abroad except in sensitive countries or for sensitive sectors. Instead, they will just need to register with the Ministry of Commerce. Progress in the liberalisation of inbound foreign investment remained more limited.

The share of acquired European companies surpassed 40 % in the fourth quarter of 2016. The most targeted European countries in 2016 were UK, Germany, Italy and France. The most targeted sectors in Europe were financial services, healthcare and pharmaceutical. Almost all of the deals in Europe were strategic with only few leveraged buyouts.

Corporate restructuring activity is on the rise in the EU since 2012 although it is still far from the pre-crisis levels. In this period the total volume of deals (domestic plus cross-border) almost doubled from EUR 350 billion in 2012 to more than EUR 770 billion in 2016. While all types of deals increased, the rise of extra-EU inward M&As was especially strong, while domestic deals were almost stagnating. In 2016 intra-EU deals increased sharply, reaching almost 50% of all cross-border deals. In the previous years in 2012-15 their value was lower than that of extra-EU deals.

After declining by 10 % in 2015, intra-EU inward M&As were sharply higher in 2016 as a result of some very large deals (i.e. the acquisition of UK's SABMiller by a Belgian company, the world's largest brewer Anheuser-Busch InBev, in the third quarter of). The volume of cross-border deals (including both extra and intra-EU) has increased in the post-crisis period. Their share in the volume of all inward EU M&As increased from 33 % in 2009 to more than 70 % in 2016 year-to-date.

In 2015 gross portfolio investment flows into the EU remained almost unchanged, while gross portfolio investment abroad declined by more than 22 %. This left net portfolio investment inflows in positive territory. The EU traditionally has had a positive balance for portfolio investment inflows; outflows exceeded inflows on an annual basis only in 2012. However, from the second quarter of 2015 both gross portfolio investment assets and liabilities compressed and net portfolio investment into the EU turned negative from the third quarter of 2015.

This shift in sign was primarily attributable to a decline in portfolio investment inflows and to developments in the euro area. Non-residents had been reducing their holdings of euro area long-term debts securities since June 2014. And the process had accelerated after the start of the extended ECB bond buying programme in the second quarter of 2015. In this context, increases of central banks holdings of sovereign debt had been offset by disposals of debt securities by other institutional sectors or by non-residents. Thus, the decline in non-residents holdings of debt securities may have translated into lower gross portfolio investment inflows.

Gross portfolio investment inflows increased in Denmark, Sweden and the UK, while the sharpest upturn was recorded in CEE 6, albeit from a very low level in 2014 (see Figure 6). Gross portfolio investments abroad were lower in the euro area (-12 %), while residents of the United Kingdom, Denmark and Sweden disinvested their holdings of foreign securities in 2015. In contrast to their traditional pattern of being recipients of portfolio investment inflows, CEE 6 also recorded an increase in portfolio investment outflows in 2015 (+38 %).

FDI flows to developed countries are expected to hold steady, at about \$1 trillion. Flows to Europe are projected to recover as the large volume of negative intracompany loans in 2016 is unlikely to be sustained. In contrast, FDI flows to North America, which reached an all-time high in 2016, appear to be running out of steam and MNE executives are likely to take a wait-and-see approach in the face of policy uncertainty

As in 2016, M&A megadeals are likely to heavily influence FDI flows to developed countries in 2017. Cross-border M&A deals announced in 2016 were worth \$1.1 trillion, substantially down from \$1.4 trillion in 2015. Both the number and the value of cross-border M&A deals in developed countries were significantly down in the first quarter of 2017. Likewise, the value of greenfield projects in developed countries announced in 2016 was down 9 per cent compared with 2015. Although the general economic outlook is positive, as economic growth in most developed economies is expected to accelerate gradually over the period 2017-2018, rising interest rates, political uncertainty and regulatory hurdles in major developed countries could dampen M&As in 2017.

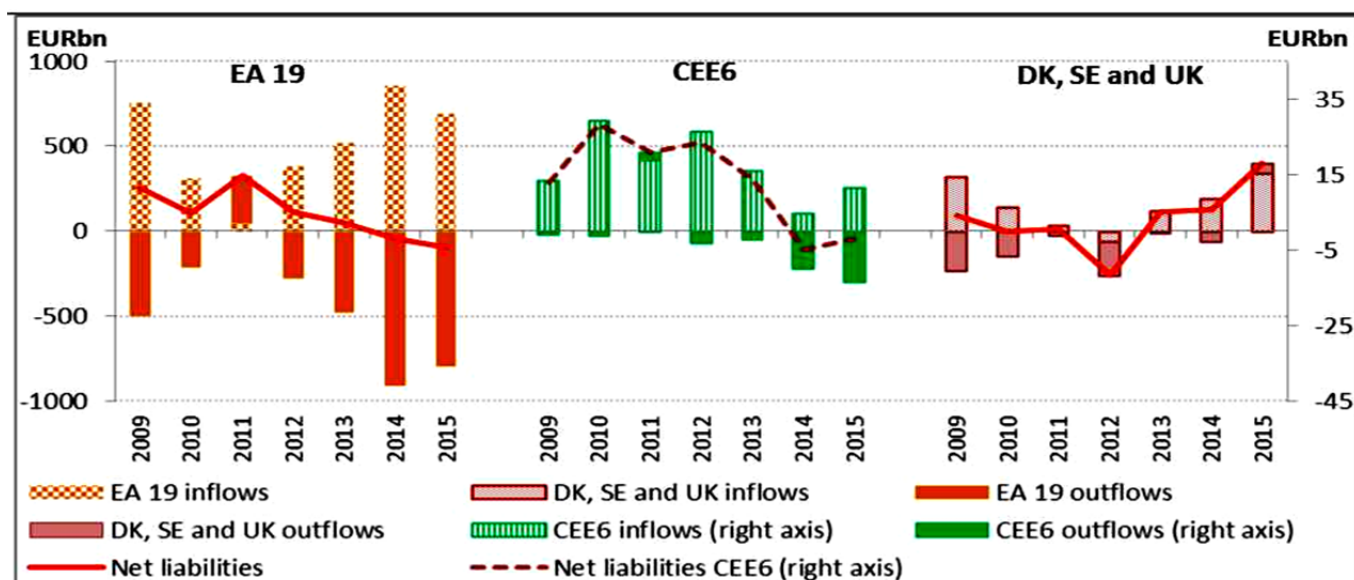

Figure 6. Net portfolio investment inflows by groups of Member States, 2009-2015 [7, p.21]

Even if deal-making does recover, megadeals tend to take time to complete and may not add to FDI flows in 2017. As of March 2017, about a quarter of deals announced in 2016 – half of the total value – were pending approval, including the five largest deals, which were worth a combined \$217 billion (Table 3). Without the completion of those deals, FDI flows would struggle to recover [5, p. 77].

Besides large acquisitions, tax reform in the United States could potentially affect FDI flows significantly. If the United States introduces a change in corporate taxation rules that would reduce tax liabilities on overseas earnings of United States MNEs, it is likely that these MNEs would repatriate accumulated overseas earnings and create negative FDI outflows. In the short run, however, if United States MNEs anticipate such a change in the near future, they may delay such repatriation, which would boost reinvested earnings. The course of interest rates could also affect the decisions of United States MNEs in this regard. To avoid incurring tax liabilities, some United States MNEs have been issuing debt to finance dividend payments and share buybacks, rather than repatriating accumulated foreign earnings. A rise in interest rates in the United States would make the issuance of bonds relatively more expensive and would thus encourage the repatriation of profits.

Table 3. The largest cross-border M&A deals targeting developed countries announced in 2016

Target company	Target country	Acquiring company	Acquiring country	Transaction value (Billions of dollars)	Status
Monsanto	United States	Bayer	Germany	57	Pending
Reynolds American	United States	British American Tobacco	United Kingdom	49	Pending
Syngenta	Switzerland	China National Chemical	China	44	Pending
Linde	Germany	Praxair	United States	35	Pending
Baker Hughes	United States	GE Oil and Gas	United Kingdom	32	Pending
ARM Holdings	United Kingdom	SoftBank Group	Japan	32	Completed
Actelion Pharmaceuticals	Switzerland	Johnson & Johnson	United States	30	Pending
Spectra Energy	United States	Enbridge	Canada	28	Completed
Johnson Controls	United States	Ty International	Ireland	23	Completed
Sky	United Kingdom	21 st Century Fox	United States	15	Pending

Source: UNCTAD, *World Investment Report 2017*

Intracompany loans remain an unpredictable factor in 2017 and beyond. Some intracompany loans are thought to be motivated by corporate strategies to minimize tax liabilities. If regulatory measures to curb tax avoidance are beginning to close various loopholes exploited by MNEs, the use of such intracompany transactions could diminish.

Conclusions. Unlike volatile portfolio investments, FDI projects typically have long antecedents and even longer payout periods. Accordingly, we have seen over the history of the FDI Confidence Index that investors make their FDI decisions based on long-term fundamentals, including the competitiveness and economic prospects of a market, rather than on current events. This pattern is particularly evident in this year's Index, with long-standing FDI heavyweights continuing to attract investors despite short-term political volatility-such as the United States and the five largest EU markets-and short-term economic underperformance-such as Brazil and Mexico.

However, over the years, we have also seen investor sentiment shift rapidly in the wake of dramatic governance and regulatory changes. In our view, the jury may still be out on recent politically driven changes in the operating environment in key markets such as the United Kingdom and the United States. Investors certainly seem to perceive the challenges of what we referred to as «the all-too-visible hand of political risk» in our *Global Economic Outlook 2017-2021*. While the global economy may finally seem to be back on course, the risk that geopolitical tensions or domestic policy changes such as rising protectionism will disrupt the global business environment is clearly front of mind for investors this year. If such a politically driven shock was to occur, it would likely cause many investors to reconsider their assessments of the attractiveness of affected markets.

We are encouraged by the fact that investors told us they overwhelmingly believe there is a strong and positive role business leaders should play in advocating for government policies that would improve economic and social outcomes and working directly with government leaders to shape these policies. We strongly agree that business leaders have a vital role to play in shaping the environment in which they operate. However, it is incumbent upon business leaders to keep in mind the long-term implications of the policies they advocate and shape. If the investment environment is to remain robust, short-term gains cannot come at the expense of long-term competitiveness and economic prospects [6].

References

1. Adamanova, Z., (2014). *Investitsionnyye protsessy v YeS: postkrizisnyye tendentsii i novaya politika stimulirovaniya [Investment processes in EU: post-crisis trends and new policies to stimulate]. Naukoviy visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu [Scientific Bulletin of Odesa National Economic University]. no. 3. (2014). 5-9 [in Russian].*
2. *Global Economic Outlook, October 2017. Retrieved from https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2017/09/19/~/.2017/.../c1.ashx/ (10.10.17) [in English].*
3. Romanova, T.V., (2011). *Svitovyi dosvid formuvannia investytsiinoi polityky [The World Experience in the Formation of Investment Policy] Retrieved from http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_3_3/103-106.pdf (17.10.17) [in Ukrainian].*
4. Beliaiev, D.V., (2013). *Tendentsii razvitiya pryamykh inostrannykh investitsiy v usloviyakh globalizatsii [Tendencies of foreign direct investment development in the conditions of globalization]. Molodoy Uchenyy [Young Scholar]. no. 5. (2013). pp. 253-263 Retrieved from http://moluch.ru/archive/52/6718/ (12.10.17) [in Russian].*
5. *World Investment Report, 2017. Retrieved from unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf (17/10/17) [in English].*
6. Kearney, A.T., (2017). *Foreign Direct Investment Confidence Index. Retrieved from http://www.southeast-asia.atkearney.com/paper/-/asset_publisher/dVxv4Hz2h8bS/content/id/12144849 (02/17/17) [in English].*
7. *Commission staff working document on the movement of capital and the freedom of payments. Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/swd/2017/0094/COM_SWD(2017)0094_EN.pdf (17/10/17) [in English].*

8. Kostik, Ye.P., (2017). *Sovremennyye tendentsii mirovogo yekonomicheskogo razvitiya i osobnosti protsessov regionalizatsii investitsionnoy politike v stranakh s rynochnoy ekonomikoy [Current trends of global economic development and features of the regionalization processes of investment policy in the countries with market economies]. Ekonomichnyy visnik univertsitetu DVNZ «Pereyaslav-Khmelnyskiy derzhavnyi pedagogichnyi univertsitet imeni Hryhorii Skovorody» [Economichny Bulletin of SHEE «Pereiaslav-Khmelnyskiy Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»]. no. 32/1. (2017). 136-145 [in Russian].*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Костик Євгеній Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна
e-mail: klio79@mail.ru

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Костик Евгений Петрович, кандидат исторических наук, доцент кафедры экономики ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды» ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина
e-mail: klio79@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Kostyk Yevhenii Petrovych, Ph.D. in Historical Science, Associate Professor of Economics SHEE «Pereiaslav-Khmelnyskiy Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University» 30, Sukhomlynskiy Street, Pereiaslav-Khmelnyskiy, Kyiv region, 08401, Ukraine
e-mail: klio79@mail.ru

УДК 330.338.24.021.8

DOI: 10.24411/2306-546X-2017-00019

ІНСТИТУТИ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Гріненко А.Ю.

Стаття присвячена одній із актуальних проблем сучасного теоретичного дослідження – національній економічній безпеці. Автор обрав інституційний шлях розвитку проблеми, при цьому сконцентрувавши увагу на інституті амбівалентності та патерналізму.

Амбівалентність визначена автором, як неадекватна, неоднозначна поведінка суб'єктів ринкової економіки: від влади до громадян. До нині амбівалентність досліджувалася в соціології та медицині. Автор викладає власне бачення причин порушення економічної безпеки, акцентуючи увагу не на раніше викладених факторах, а в першу чергу на соціально-психологічних факторах в тому числі і на амбівалентності.

В статті розкрита суть патерналістського потенціалу, під яким варто розуміти забезпечену ресурсами здатність надавати соціальну підтримку і захист певних груп населення для реалізації цілей економічного і соціального розвитку. Проведений аналіз залежності потенціалу патерналізму від взаємодії цілей економічного і соціального розвитку, які ставить перед собою держава а також соціально-економічних інститутів. Введено в науковий обіг поняття потенціалу патерналізму, під яким розуміють відповідність між можливістю надавати допомогу і суспільно обґрунтованою потребою в ній.

Ключові слова: амбівалентність, патерналізм, лібералізм, безпека, економічна безпека, самостійність, загрози, криза, «кумулятивна причинність», влада.

ИНСТИТУТЫ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Гріненко А.Ю.

Статья посвящена одной из актуальных проблем современного теоретического исследования – национальной экономической безопасности. Автор избрал институциональный путь развития проблемы, при этом сконцентрировал внимание на институте амбивалентности.

Амбивалентность определена автором, как неадекватное, неоднозначное поведение субъектов рыночной экономики: от власти к гражданам. До настоящего времени амбивалентность исследовалась в социологии и медицине. Автор выкладывает собственное виденье причин нарушения экономической безопасности, акцентируя внимание не на ранее изложенных факторах, а в первую очередь на социально психологических факторах в том числе и на амбивалентности.

В статье раскрыта сущность патерналистского потенциала, под которым следует понимать обеспеченную ресурсами способность оказывать социальную поддержку и защиту определенных групп

населения для реализации целей экономического и социального развития. Проведен анализ зависимости потенциала патернализма от взаимодействия целей экономического и социального развития, которые ставит перед собой государство, а также социально-экономических институтов. Введено в научный оборот понятие потенциала патернализма, под которым понимают соответствие между возможностью оказывать помощь и общественно обоснованной потребностью в ней.

Ключевые слова: амбивалентность, патернализм, либерализм, безопасность, экономическая безопасность, самостоятельность, угрозы, кризис, «кумулятивная причинность», власть.

INSTITUTIONS SOCIO-POLITICAL ORGANIZATION OF SOCIETY IN THE CONDITIONS OF FORMATION OF SAFETY OF THE NATIONAL ECONOMY

Grinenko A.U.

The article is devoted one of issues of the day of modern theoretical research – to national economic security. An author chosen the institutional way of development of problem, here attracting attention on the institute of ambivalence.

Ambivalence is certain an author, as an inadequate, ambiguous conduct of subjects of market economy: from power to the citizens. To to presently ambivalence was probed in sociology and medicine. An author lays out own vision of reasons of economic security breach, accenting attention not on the earlier the expounded factors, but above all things on socially psychological factors in a that number on ambivalence.

The article reveals the essence of the paternalistic potential, which should be understood as the resource-provided ability to provide social support and protection to certain groups of people for the realization of the goals of economic and social development. The dependence of the potential of paternalism from the interaction of the goals of economic and social development, which the state sets itself, as well as socio-economic institutions have been analyzed. The notion of the potential of paternalism, which means the correspondence between the possibility of providing assistance and the socially justified need for it, has been introduced into scientific circulation.

Keywords: ambivalence, paternalism, liberalism, safety, economic security, independence, threats, crisis, «cumulative causality», power.

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання економічна безпека займає головне місце серед інших складових національної безпеки, оскільки охоплює весь комплекс заходів, спрямованих на запобігання й усунення ризиків і загроз.

Економічна безпека – категорія історична, вона змінювалася на різних етапах розвитку економіки, наповнювалася новим змістом. Один зміст був властивий тому часу, коли в системному господарському інструментарії переважало, наприклад, централізоване планування, інший – епоха ринкового лібералізму, коли потреба в захисних механізмах різко збільшилася, розширила перелік умов, необхідних для безпечного розвитку.

Економічна безпека у більш вузькому сенсі – це набір методів та засобів протидії негативним проявам ринкових сил унаслідок неорганізованої участі в світових господарських процесах, лікування суспільних хвороб, подолання труднощів розвитку, забезпечення поточних військово-політичних завдань [1, с. 49].

Серед інших факторів, що активно впливають на суперечливий характер соціальних процесів у сучасній Україні, є орієнтація її громадян на те, щоб держава й надалі зберігала активну опіку над їхнім добробутом, тобто здійснювала політику патерналізму. Разом з тим настрої людей зорієнтовані на патерналізм при цьому вони знаходяться в полі амбівалентності.

Вказаний тип взаємин між державою та її громадянами був базовим для суспільного устрою в СРСР, однак як патерналізм так і амбівалентність зберігають відчутну соціальну впливовість й дотепер.

Постановка завдання. Проаналізувати вплив соціально-економічних факторів амбівалентності і патерналізму на стан і рівень економічної безпеки в Україні виходячи із інституціональної теорії та запропонувати шляхи їх ефективного використання.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Процеси гарантування економічної безпеки постійно перебувають у центрі уваги науковців. Але в більшості випадків вони досліджують лише окремі питання проблеми, пов'язані, насамперед, із формуванням базових засад забезпечення економічної безпеки, визначенням системи економічних інтересів і пріоритетів розвитку, формуванням окремих заходів стосовно управління безпекою. Серед вітчизняних і зарубіжних авторів, праці яких присвячені зазначеним питанням, варто відмітити наступних науковців: І.Ф. Бінько, В.М. Гейця, Б.В. Губського, Б.М. Данилишина, Г.Ю. Дарнопиха, М.М. Єрмошенка, В. Кейбла, Л. Кістерського, О.Ю. Кононенко, Е.Д. Кормишкіна, В.О. Косецьова, А.С. Лисецького, В.І. Мунтіяна, Е.А. Олейникова, М.А. Павловського, Г. Пастернак-Таранушенка, А.В. Степаненка, А.І. Сухорукова, А.М. Федорищеву, Л.Г. Чернюк, С. Шенфілда, В.Т. Шлемка.

Особливе значення для нашого дослідження мають праці тих українських науковців, що працюють над проблемою соціальних установок в тому числі над проблемою впливу амбівалентності і патерналізму на рівень безпеки національної економіки в умовах трансформаційних перетворень – це С. Бабенко, Є. Головахи, А. Горбачика, О. Демківа, О. Злобіної, С. Катаєва, Е. Ковтуненка, Л. Кондратик, О. Куценко, С. Макеєва, В. Матусевича, Н. Паніної, Н. Пацюрко, О. Резніка, А. Ручки, В. Середи, Л. Сокурянської, О. Стегнія, В. Степаненка, В. Танчера, В. Тихоновича, Н. Черниш та інших дослідників.

Разом з цим, значні теоретичні доробки цих науковців концентруються на загальних питаннях безпеки національної економіки України, і в той же проблеми впливу на економічну безпеку соціально-економічних

факторів досліджені в недостатній мірі в Україні на сучасному етапі, особливо інститут амбівалентності. Виходячи з сучасного економічного стану України дана проблема є досить актуальною та потребує подальшого її дослідження.

Метою статті є дослідження сутності впливу соціально-економічних факторів амбівалентності і патерналізму на рівень загроз економічної безпеки національної економіки України, та визначення основних шляхів їх позитивного впливу на економіку в умовах трансформаційних змін.

Результати дослідження. Розуміння безпеки в давні часи не виходило за рамки звичайного уявлення і трактувалося як відсутність небезпеки або зла для людини. У такому життєвому значенні термін «безпека» вживався, наприклад, старогрецьким філософом Платоном.

У середні віки, згідно із словником Робера, під безпекою розуміли спокійний стан духу людини, що вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки. Проте в такому значенні цей термін не увійшов міцно до лексики народів Європи і до XVII ст. використовувався рідко.

Поняття «безпека» історично отримує поширення в наукових і політичних колах західноєвропейських держав завдяки філософським концепціям Т. Гоббса, Д. Локка, Ж.Ж. Руссо, Б. Спінози та інших мислителів XVII – XVIII століть, означаючи стан, ситуацію спокою, що з'являється в результаті відсутності реальної небезпеки (як фізичної, так і моральної).

У згаданий вище період робилися перші спроби теоретичної розробки цього поняття. Досить актуальною є версія, запропонована Йозефом Зонненфельсом, який вважав, що безпека – це такий стан, при якому нікому нічого боятися. Для конкретної людини таке визначення означало приватну, особисту безпеку, а стан держави, при якій нічого боятися, складав суспільну безпеку.

В своїй монографії «Теоретико-методологічні проблеми теорії національної безпеки Російської Федерації» М. Зеленков стверджує, що «Традиційно під безпекою розуміють, передусім фізичне виживання держави, захист і збереження її суверенітету та територіальної цілісності, здатність адекватно реагувати на будь-які реальні й потенційні загрози». При цьому дослідник вказує на якісь ідеальні, «абсолютні» умови [2, с. 4].

Найбільш розгорнуте визначення економічної безпеки дає В. Паньков: «Це стан національної економіки, що характеризується стійкістю, «іммунітетом» до дії внутрішніх і зовнішніх чинників, які порушують нормальне функціонування суспільного відтворення, підривають досягнутий рівень життя населення і тим самим викликають підвищену соціальну напруженість в суспільстві, а також загрозу самому існуванню держави» [3, с. 114].

Деякі науковці, зокрема Е. Бухвальд, Н. Гловацька і С. Лазуренко, вважають, що «прийняття як основного критерію безпеки досягнення стійкого, динамічного й ефективного розвитку економіки з першочерговим вирішенням завдань підвищення якості життя не відповідає реаліям сьогодення. До того ж, орієнтація на такий критерій не дозволяє повною мірою оцінити той збиток і витрати ресурсів, якими, як правило, супроводжується забезпечення безпеки в кризовій фазі розвитку економіки» [4, с. 26]. Критерієм безпеки вони пропонують вважати «мінімум сукупного збитку, що завдаються суспільству, економіці, людині». Мова йде про порогові, граничні, критичні значення параметрів соціально-економічної системи, за межами яких «виникає загроза або фактично відбувається руйнування і деградація цієї системи» [4, с.26].

На думку Волкова С. В., однією із найважливіших умов ефективних суспільних перетворень є «економічна безпека соціальної системи – її захищеність, стабільність, внутрішня підконтрольність управлінською дією, збереження потенціалу подальшого розвитку, можливість повноцінно використовувати наявні ресурси» [5, с. 293].

Після проголошення державної незалежності в 1991 р., Україна, як інші колишні соціалістичні країни вступила у фазу посткомуністичних трансформацій у напрямі від закритого планово-директивного суспільства до відкритого демократичного. Складна взаємодія політичних, економічних і соціокультурних компонентів обумовлює різнобічність суспільних перетворень, а це потребує здійснення комплексних порівняльних досліджень, які б уможливили об'єктивне висвітлення сучасного стану українського суспільства. За результатами проведених науково-дослідних робіт можна стверджувати, що одним із факторів, який активно впливає на суперечливий характер соціальних процесів у сучасній Україні, є орієнтація її громадян на те, щоб держава й надалі зберігала активну опіку над їхнім добробутом, тобто здійснювала політику патерналізму. Такі настрої людей у науковій літературі окреслено як установка на патерналізм. При цьому мрія жити краще, жити в Європейському Союзі не підкріплюється практичними діями українців, по суті маємо справу із амбівалентністю (дуалізм у мисленні і діях). Вказаний тип взаємин між державою та її громадянами був базовим для суспільного устрою в часи соціалізму в СРСР, однак він зберігає відчутну соціальну впливовість й дотепер. У зв'язку із цим комплексні дослідження проявів амбівалентності і патерналізму в сучасних діях членів суспільств, що перебувають у процесі трансформації, є вкрай актуальними[6].

Серед соціальних відносин особливе місце посідає патерналізм, у межах яких партнер, що домінує, перебирає на себе певні установки які передбачають опіку над тим, хто йому підпорядкований. Стійкість патерналізму як атрибуту традиційного суспільства, його здатність до оновлення форм вияву, широке розповсюдження серед мас людей у сьогочасних соціумах є ґрунтом для активних дискусій стосовно різних аспектів. Проблема полягає в тому, що й надалі теоретичний та практичний досвід, здобутий науковцями щодо дослідження феномену патерналізму, не повною мірою враховують при вивченні відповідних суспільних реалій як в Україні, так і в інших пострадянських країнах. Щоправда, у працях сучасних

українських соціологів та політологів, а також у доробку науковців з інших країн – колишніх республік СРСР – концепт патерналізму частково введено в той чи інший дослідницький контекст. Проте це здійснено, як правило, без належної інтерпретації відповідних понять, яка б комплексно враховувала суперечливі реалії посткомуністичних соціумів.

Варто розглянути теоретичні «двобої» які вели в різні часи Дж.С.Міль, Ґ.Дворкін, Дж.Гобсон, Дж.Файнберґ. Не зважаючи на розбіжність в поглядах між Мілем, Дворкіним, Гобсоном і Файнберґом у позиціях щодо доцільності патерналізму, аргументи всіх цих авторів опираються на теорії раціонального вибору та утилітаризму.

Так зокрема Дж. С. Міль у 1859 р. розвинув відомий «принцип шкоди» – члени певного суспільства мають бути цілковито вільними у своїй поведінці доти, доки вони своїми діями не завдають шкоди іншим. У другій пол. ХХ ст. Ґ. Дворкін розширив базу для виправданого обмеження свободи людини на такі ситуації, як оберігання людини від завдання шкоди собі та допомога у збереженні тривалого добробуту, тобто до рівня «твердого» патерналізму. Дж. Гобсон водночас зазначав, що така широка опіка в патерналізмі є виправданою насамперед тоді, коли є чіткі докази, що рішення реципієнта необґрунтовані та нецілеспрямовані, а тому він потребує допомоги. В той же час Дж. Файнберґ заперечував виправданість будь-якого з перелічених вище примусового обмеження свободи людини. Дослідник є одним з авторів концепції «м'якого» патерналізму, який тільки скеровує рішення індивіда шляхом інформування про ті чи інші вигоди/шкоди від певного вибору.

В сучасній економічній теорії продовжується дискусія стосовно різних аспектів патерналізму та свободи особистості триває, однак на значно ширших теоретичних засадах, а саме довкола тез Б. Герта та Ч. М. Кальвера про непрямий зв'язок між патерналізмом і свободою. Нинішня дискусія з ініціативи Р. Рівза точиться навколо питання про те, що люди завжди потребуватимуть сторонньої допомоги, оскільки не володіють достатнім потенціалом для раціонального оцінювання ймовірних наслідків від своїх рішень. Згода людей на опіку часто є ритуальною вважає Р. Арнесон, не підкріпленою їхніми реальними системами самоідентифікації та цінностей; у питанні відмови від патерналізму/згоди на нього важливу роль може відігравати ірраціональний стимул. Доцільність чи недоцільність патерналізму на думку Е. Заміра та П. Бароуза можна оцінювати за його наслідками на основі теорії консеквенціалізму. Обґрунтуванням для патерналізму може бути патерналізм виправданий панівними у тому чи іншому соціумі історично сформованими культурними моделями.

Аналіз досліджень патерналізму, свідчить, що вивчалися, в основному історико-соціальні аспекти цього явища: соціально-економічні і політико-правові питання взаємин держави і народів, що її населяють. Одним із перших до наукового аналізу інституту патерналізму звернувся соціолог М. Вебер [7].

Ряд вищеназваних наукових шкіл з політикою інституту патерналізму, як правило, пов'язують відхід від демократичних принципів. У системі патерналізму «батьківський» початок влади проявляє себе як повсюдний, деспотичний контроль, що виключає всяку громадську самостійність «синів», а влада по суті справи означає прагнення до національного утримання. Так, в дослідженнях патерналізму як практики державного і виробничого управління Дж. Вишняк приходять до висновку, що така практика, послаблює здатність робочих до об'єднання в профспілки, позбавляє їх самостійності, а громадянська несамостійність народу неминуче виливається в пасивне підпорядкування, що має на меті лише отримання захисту та доступ до отримання коштів [8, с.330].

З одного боку, це відносини правителів до підлеглих (патерналізм «зверху»), що проявляються у формі управління: особливих методах тиску, контролю, формі подачі рішень, сприйняття трудових колективів. З іншого боку, управлінці-практики стикаються з відносинами підлеглих до їх правителів (патерналізм «знизу»), що проявляються в підпорядкуванні, сприйнятті управлінських рішень [9, с.219].

Російський економіст Ігор Клямкін розглядаючи патерналізм як типологічну характеристику азійських відносин стверджує, що патерналізм – традиційна азійська система управління, яка сприймається носіями певної культури і сьогодні як «нормальна», «правильна». Його думку цілком поділяє старший радник з питань боротьби з відмиванням коштів Світового Банку Теодор Грінберг [10, с.27–28; 11, с.101–102].

Важко назвати яку-небудь сторону буття радянського громадянина, яка «не визначалася б приналежністю до організації, що його наймає». Темницький А.Л. стверджує, що «радянський патерналізм був адекватний панівній більшості соціокультурній традиції підпорядкування і залежності від начальства» [12, с. 29]. А «якщо в масі поширений патерналістський менталітет, то господар (покровитель) завжди знайдеться» [13, с. 92].

Відомий соціолог Павло Романов виділяє і його психологічні характеристики: «До рис патерналізму слід віднести особливий настрій, відчуття колективізму, єдність, загальної справи і відчуття місцевого патріотизму. «Мій завод», «моя фабрика» – це не тільки слова, що підкреслюють єдність людей, а ще й ті відчуття, які підштовхували людей до більш інтенсивної праці, прояву активності, саме вони, а не додаткова зарплата виступали вагомим мотивом для робочих щодо виконання надпланових завдань» [9, с. 218–220].

Аналізу взаємозв'язків політико-інституційного устрою і архетипів української політичної ментальності в українській і російській науковій літературі присвячені роботи Мостової І. В. [14, с. 49]

Для сучасних капіталістичних суспільствах важливе місце посідає «новий» патерналізм. Серед основних характеристик «нового» патерналізму варто виділити: формування сприятливих можливостей на найбільш можливій трудовій зайнятості членів суспільства за рахунок здійснення нового менеджменту

людських ресурсів; при здійсненні державної соціальної політики із підтримки добробуту тих, хто працює; зростання ролі людського і соціального капіталів; проведення групового страхування на базі публічного/індивідуального партнерства; запровадження державної політики щодо більш повнішого соціального залучення та втягнення бідних.

Нинішні прояви патерналізму є найбільш формалізовані у сфері політики, коли певна держава впроваджує в дію ті закони, які забезпечують добробут та безпеку життя громадян. Але такому впровадженню протистоїть політичний лібералізм – право індивідів самостійно відповідати за стан своїх справ. В економічній сфері патерналізм урегульовує відносини між власниками виробничих структур чи їхніми представниками та найнятими виконавцями робіт.

Патерналізм у соціально-економічних відносинах у трансформаційній економіці тісно взаємодіє із інститутом амбівалентності.

Інституціоналізм, досить неоднорідний, тому для його повного розуміння слід проаналізувати переконання кожного з інститутів. В даному дослідженні нами встановлена залежність інституту амбівалентності та забезпечення належного рівня економічної безпеки.

Амбівалентність є подвійне, суперечливе відношення людини до якого-небудь об'єкта, що характеризується одночасною спрямованістю на один і той же об'єкт протилежних імпульсів. Деякі психологи, прагнучи збагатити свій професійний лексикон, часом використовують цей термін невиправдано широко – для позначення всякого роду неоднозначних відчуттів і спонукань. Даним терміном визначаються не просто змішані відчуття і спонукання до дії, а глибоко суперечливі, і не лише відчуття і дії, які випробовуються поперемінно, а практично одночасно.

Амбівалентність виявляється в основних видах людської діяльності: праці і творчості. Вона заснована на існуванні двох типів соціокультурного буття індивіда: патерналістському і автономному (ліберальному).

Очевидно, що в ряді випадків таке використання терміну цілком виражає економічний неадекватний стан особи. Наприклад, відношення людей до грошей, можна визначити як відношення амбівалентності - багато хто декларативно вважає гроші злом і в той же час прагне володіти ними. Французький письменник і філософ Франсуа VI де Ларошфуко писав: «Багато хто зневажає життєві блага, але мало хто здатний ними поділитися». [15]

Значно більше дослідження в області амбівалентності провів Ойзерман Т.І. Він не лише дослідив дуалізм у філософії, він глибоко проаналізував матеріалістичне вчення К.Маркса. Історичний розвиток СРСР, революції на майданах в незалежній Україні підтвердили думку Ойзерман Т.І. про те, що «пролетаріат по самій своїй природі являється соціалістичним (комуністичним) класом носить амбівалентний характер ... це констатація фактів». А далі автор констатує факт що «парадоксальний, амбівалентний характер більшовицької революції полягає в тому, що вона виявилася нездатною до кінця порвати з капіталістичною експлуатацією» [16. с. 143, 161]

Політика постійного дрейфу на Захід, що проводиться Україною в цілях отримання гарантій безпеки і зменшення рівня залежності від Росії, найближчим часом приведе до вироблення моделі відносин «Захід + Україна», в рамках якої Україну варто розглядати як самостійного гравця. При цьому варто, щоб Україна за певних обставин не перетворилася на буфер між Заходом і Росією.

На наш погляд, переважною для України в даний час повинна стати політика збалансованої співпраці із Заходом і Сходом з метою отримання максимальних переваг для власного економічного розвитку, не допускаючи при цьому утистки чийх-небудь інтересів. В рівній мірі позитивно могли б відобразитися на економіці і політиці країни і тісніша інтеграція в структури СНД і залучення західних інвестицій. Очевидно, що перспективи розвитку української економіки все ж таки безпосередньо пов'язані з переходом російсько-українських відносин на новий рівень. У разі успішного подолання внутрішніх економічних труднощів і зваженої зовнішньої політики, що відповідає інтересам двох країн. Нова якість економічного співробітництва означатиме не односторонню або взаємну залежність, а в першу чергу обопільну зацікавленість в спільній діяльності. Росії варто подолати зовнішню амбівалентність, зверхність, уникати тиску та критики політики України, а Україні в той же час варто тісніше будувати стосунки з країнами СНД. Разом з тим, не можна не констатувати, що не все залежить від позиції українського керівництва і волі українського народу. Чи стане Україна мостом, який з'єднує, Захід і Схід або ж їй доведеться вибирати, по якій її межі – західній або східній – пройде лінія нового геополітичного протистояння, це залежить від того, як розвиватиметься світова спільнота в цілому. Чи піде вона по шляху нової конфронтації і безкарного використання незбалансованої сили або ж будуть знайдені нові, ефективніші механізми справедливого регулювання міжнародних відносин.

Очевидно, що тільки на шляху тісної взаємодії не протистояння та амбівалентності відносин і лише спільними зусиллями можуть бути успішно подолані кризові явища в економіці цих країн і вирішені складні зовнішньополітичні завдання.

Соціально-економічна безпека держави залежить, в першу чергу, від здатності суспільства ефективно управляти роботою продуктивних сил і соціальними процесами. Втрата управління суспільством, продуктивними силами завжди приводила до великих потрясінь і втрати безпеки не тільки для цих держав, але і до дестабілізації ситуації в усьому світі.

Амбівалентність соціально-економічної позиції підприємництва, його суперечність повною мірою знайшла віддзеркалення в боротьбі ідей. З одного боку, на значущість дисфункціональної ролі

капіталістичного підприємництва звертає увагу К. Маркс. З іншого боку, в роботах цілого ряду учених – А. Маршалла, Й. Шумпетера, Ст. Зомбарта, М. Вебера капіталістичне підприємництво пов'язують із розвитком концепції про його позитивно-функціональну роль.

З погляду К. Маркса особливість підприємця як активного суб'єкта капіталістичного виробництва полягає не в тому, що він є фігурою, принципово відмінною від власника інвестованого капіталу, а в тому, що він поєднує в собі персонально капіталіста і працівника. Підприємець виступає подвійною, внутрішньо суперечливою фігурою. Він є суб'єктом відчуження-привласнення додаткової вартості, тобто реалізує певну функцію в системі суспільного поділу праці. В той же час, він виступає і суб'єктом організації праці і управління підприємством, тобто реалізує одну з господарсько-організаційних функцій. Ця друга сторона підприємництва не так важлива у визначенні суті підприємця і його ролі в процесі формування вартості.

Передвиборні компанії і монолози політиків і економістів в засобах масової інформації сьогодні лише підмінюють вирішення питання про формування економічної безпеки країни в умовах політичного протистояння та поглиблення і впливу факторів інститутів амбівалентності і патерналізму.

Обраний до Верховної Ради підприємець, склавши присягу і поставивши підпис про те, що він не має права займатися підприємницькою діяльністю не перестає бути таким. Передавши управління майном іншій особі, підприємець знаходячись на «царевій службі», продовжує турбуватися про власне виробництво. Тому чи назвете ви його «тушкою», а чи тим, що залишилося від тушки, тобто «шкурою», він залишається формувати інститут амбівалентності.

Амбівалентність влади проявляється і у роздвоєнні на провладну більшість та опозицію, адже за будь-яких умов – це влада, але відмінність цих частин в тому, що одні безпосередньо володіють ресурсами країни, а інші за це борються. Опозиція – це не дань моді демократії. Вона повинна виконувати найважливішу роль у розв'язанні дійсних помилок і прорахунків виконавчої влади. Тим самим вона або змушує виконавчу владу виправляти свої помилки і ухвалювати рішення, що відповідають безпеці розвитку суспільства, або вона в подальшому в цивілізований спосіб приходять до влади і змінює політику держави на ефективнішу. Але для того, щоб виконати таку роль, опозиція повинна сама мати ефективний механізм пошуку і виявлення дійсних причин хвороби суспільства. Опозиція, що не має ефективних механізмів відбору рішень, також є загрозою безпеці країни. Вона здатна лише дестабілізувати ситуацію в боротьбі за владу у країні, а прийшовши до влади, не зможе ухвалити вірних рішень.

У політичній теорії поняття вплив і влада і їх співвідношення ще в 40-і роки. XX століття розроблялися Р. Лассуеллом. Він розглядає їх як співвідносні категорії, виводячи і визначаючи цю пару понять один через одного, оскільки в дійсному житті партії і групи тиску активно впливають знизу на органи державної влади з тим, щоб встановити над ними контроль, в той же час і керівники держави використовують владні повноваження для того, щоб регулювати на свою користь хід партійної боротьби і контролювати процес тиску різних соціальних груп. Такі достатньо складні взаємини між владарюванням керівників і тиском керованих склалися в ході тривалого соціального спілкування між ними, породжуючи регулятивні механізми публічної влади.

Висновки. Економічна безпека національної економіки забезпечується всіма органами, службами держави та сприяє стабільному безкризовому розвитку, а також єдності національних, корпоративних й особистих інтересів. Відповідно до класичної точки зору для досягнення безпеки національної економіки доцільним є формування домінант у виборі інтересів. По-справжньому розібратися в хитросплетіннях економіко-господарських механізмів можна, тільки зважаючи на весь комплекс історичних, етнічних і культурних особливостей, які й називаються на науковій мові «інститутами». Намагаючись аналізувати нинішню ситуацію в українській економіці, необхідно враховувати ті інститути, які здійснюють безпосередній вплив на економіку, в тому числі інститути амбівалентності і патерналізму.

Список використаних джерел

1. Шаваев А. Г. *Безопасность корпораций. Криминологические, уголовно-правовые и организационные проблемы* / А. Г. Шаваев. – М. : [б. и.], 1998. – 206 с.
2. Зеленков М.Ю. *Теоретико-методологические проблемы теории национальной безопасности Российской Федерации: монография* / М.Ю. Зеленков. - М. : Юридический институт МИИТа, 2013.-196 с.
3. Паньков В. *Экономическая безопасность* / В. Паньков // *Интерлинк*. – 1992. – № 3. – С. 114.
4. Бухвальд Е. *Макроаспекты экономической безопасности: факторы, критерии и показатели* / Е. Бухвальд, Н. Гловацкая, С. Лазуренко // *Вопросы экономики*. – 1994. – № 12. – С 25-35.
5. Волков С. В. *Оранжевый мираж [Электронный ресурс]* / С. В. Волков. – Режим доступа : <http://salru.livejournal.com/2009/04>. – Назва з титул. екрану.
6. *Амбивалентность экономической природы денег и юридического определения [Электронный ресурс]* – Режим доступа : http://www.gribov.ru/economic_nature_money_legal_determination.htm Назва з титулу екрану.
7. Вебер М. *Избранное: образ общества* / М. Вебер. – М. : 1994. – 421 с.
8. Vichniac J. E. *Union Organization in the French and British Iron and Steel Industries in the Late Nineteenth Century* / J. E. Vichniac // *Political Power and Social Theory*. – 1987. – № 6. – P. 321–349.
9. Романов П. В. *Власть, управление и контроль в организациях: антропологические исследования современного общества* / П. В. Романов. – Саратов : Изд-во Саратовского университета, 2003. – 315 с.

10. Грінберг Т. Інституційні уроки ринкової трансформації / Т. Грінберг // *Економіка України*. – 2011. – № 1. – С. 27–37.
11. Козаченко Г. В. *Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизмы обеспечения* : [монография] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарев, О. М. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
12. Темницкий А. Л. Ориентация рабочих на патерналистские и партнерские отношения с руководством / А. Л. Темницкий // *Социс*. – 2004. – № 5. – С. 26–37.
13. Крутякова Ю. *Экономическая безопасность* / Ю. Крутякова // *РИСК (Ресурсы. Информация. Снабжение. Конкуренция)*. – 2003. – № 2. – С. 45–46.
14. Мостовая И. В. Архетипы и ориентиры русской ментальности / И. В. Мостовая, А. П. Скорик // *Полис*. – 1995. – № 4. – С. 14–17.
15. Разумовская М.В. «Жизнь и творчество Франсуа де Ларошфуко». Франсуа де Ларошфуко - Галантный философ, «Вокруг света», №5 ноябрь 2003 - С.41-57.
16. Ойзерман Т.И. *Амбивалентность философии: Научное издание* / Ойзерман Т.И. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2011. – 400 с.

References

1. Shavayev A.G. *Security of corporations. Criminological, criminally-legal and organizational problems*. – M. : 1998. – 206 p
2. Zelenkov M.U. *Theoretical and methodological problems of the theory of national security of the Russian Federation: monograph*. – M. : Juridical Institute of MIIT, 2013. – 196 p.
3. Pankov V. *Economic Security* // *Interlink*. – 1992. – No 3. – pp.114.
4. Buchwald E., Glovatskaya N., Lazurenko S. *Macroaspects of economic security: factors, criteria and indicators* // *Questions of Economics*. – 1994. – No.12. – pp.25-35.
5. Volkov S.V. *Orange Mirage* : <http://salru.livejournal.com/2009/04>.
6. *Ambivalence of the economic nature of money and legal definition. [The electronic resource]* : http://www.gribov.ru/economic_nature_money_legal_determination.html.
7. Weber M. *Selected: the image of society*. – M. : 1994. – 421 p.
8. Vichniac J. E. *Union Organization in the French and British Iron and Steel Industries in the Late Nineteenth Century* // *Political Power and Social Theory*. – 1987. – No.6. – pp. 321–349.
9. Romanov P.V. *Power, management and control in organizations: anthropological researches of modern society*. – Saratov: Saratov University Publishing House, 2003. – 315 p.
10. Grinberg T. *Institutional Lessons in Market Transformation* // *Economy of Ukraine*. – 2011. – No.1. – pp. 27-37.
11. Kozachenko G.V., Ponomarev V.P., Liashenko O.M. *Economic security of the enterprise: the essence and mechanisms of provision: [monograph]*. K. : Libra, 2003. – 280 p.
12. Temnickij A.L. *Orientation working on paternalism and partnerships with management* // *Socis*. – 2004. – N. 5. – pp. 26-37.
13. Krutjakova J. *Economic security* // *RISC (Resources. Information. Supply. Competition)*. – 2003. – No. 2. – pp.45-46.
14. Mostovaya I.V., Skorik A.P. *Archetypes and landmarks of Russian mentality* // *Polis*. – 1995. – No. 4. – pp.14-17.
15. Razumovskaya M.V. *The life and works of François de La Rochefoucauld. François de La Rochefoucauld-Gallant philosopher «Around the world»*, - No. 5. November 2003. pp. 41-57.
16. Oyzerman T.I. *Ambivalence of philosophy: Scientific publication* - M. : «Canon +»ROOI «Rehabilitation», 2011. – 400 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА.

Гріненко Андрій Юрійович, кандидат економічних наук, директор ТОВ «Кліар Енерджі», м. Чернігів
e-mail: grand7979@bigmir.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Гриненко Андрей Юрьевич, кандидат экономических наук, директор ООО «Клиар Энерджи», г. Чернигов
e-mail: livansak@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Grinenko Andriy Yuryevych, candidate of economic sciences, Director of «Claire Energy LLC», Chernihiv
e-mail: grand7979@bigmir.net

УКРАЇНСЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЕКОНОМІЦІ: РЕАЛІЇ ТА ШЛЯХИ ЗМІН**Шимченко Л.А.,
Курок О.О.**

Предметом дослідження є нині досліджувані шляхи трансформування української економіки, що можуть забезпечити значно ефективніший поступ.

Метою написання статті, відповідно, постає дослідження пропонованих найефективніших шляхів трансформування української економіки, пов'язаних з системою відновлення української ідентичності та суб'єктності.

Теоретичною та методологічною основою роботи послужив проект «Економічна політика України – визначаючи майбутнє», запропонований українськими економістами як сенс політики для забезпечення зростання економіки країни на новій технологічній основі.

Результати роботи. Акцентується увага на реконструктивному типі економічного розвитку, який здатен, на основі розкриття внутрішнього потенціалу суб'єктів соціально-економічної системи країни, забезпечити функціонування збалансованого національного ринку і сприяти включенню в систему світогосподарських зв'язків.

Галузь використання результатів. Результати дослідження можуть застосовуватись у сфері вивчення проблем економічної теорії, національної економіки.

Висновки. Четверта індустріальна революція є настільки масштабною, що у всіх світових країнах відбувається стрімка зміна, як цілих систем виробництва, так і систем адміністрування та управління. Україні, з її специфічним трансформаційним періодом, необхідно знайти найбільш оптимальний тип економічного розвитку, який би забезпечив відновлення української ідентичності та суб'єктності. Досліджуваний реконструктивний тип економічного розвитку в великій мірі може претендувати на використання як пріоритетний.

Ключові слова: трансформаційні процеси, модернізація, реконструкція, структура економіки, соціальна справедливість, інноваційний розвиток.

**УКРАИНСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ
В ЭКОНОМИКЕ: РЕАЛИИ ПУТИ ИЗМЕНЕНИЙ****Шимченко Л.А.,
Курок О.О.**

Предметом исследования являются в настоящее время исследуемые пути трансформации украинской экономики, которые могут обеспечить значительно более эффективное продвижение.

Целью написания статьи, соответственно, является исследование предлагаемых самых эффективных путей трансформации украинской экономики, связанных с системой возобновления украинской идентичности и субъектности.

Теоретической и методологической основой работы стал проект «Экономическая политика Украины – определяя будущее», предложенный украинскими экономистами как смысл политики для обеспечения роста экономики страны на новой технологической основе.

Результаты работы. Акцентируется внимание на реконструктивном типе экономического развития, который способен, на основе раскрытия внутреннего потенциала субъектов социально-экономической системы страны, обеспечить функционирование сбалансированного национального рынка и способствовать включению в систему мирохозяйственных связей.

Отрасль использования результатов. Результаты исследования могут применяться в сфере изучения проблем экономической теории, национальной экономики.

Выводы. Четвертая индустриальная революция является настолько масштабной, что во всех мировых странах происходит стремительное изменение, как целых систем производства, так и систем администрирования и управления. Украине, с ее специфическим трансформационным периодом, необходимо найти наиболее оптимальный тип экономического развития, который бы обеспечил возобновление украинской идентичности и субъектности. Исследуемый реконструктивный тип экономического развития в большой степени может претендовать на использование как приоритетного.

Ключевые слова: трансформационные процессы, модернизация, реконструкция, структура экономики, социальная справедливость, инновационное развитие.

**TRANSFORMATION PROCESSES IN ECONOMICS OF UKRAINE:
THE REALITY AND WAYS TO CHANGE****Shimchenko L.A.,
Kurok O.O.**

The subject of research is to study the ways of transforming Ukraine's economy that can ensure more effective progress.

The goal of the research is to study the proposed most effective ways of transforming Ukraine's economy connected with the system of renewal of Ukrainian identity and subjectivity.

The theoretical and methodological basis of the research was the project «Ukraine's Economic Policy–Defining the Future» it was proposed by Ukrainian economists as a policy sense for ensuring the growth of the country's economy on a new technological basis.

The results of scientific work focus on the reconstructive type of economic development, which, based on the disclosure of the subjects' internal potential of the country's socio-economic system, is capable of ensuring the functioning of a balanced national market and helping it incorporation in the system of world economic relations.

Practical implications. The results of the research may be used to study problems of economic theory and national economy.

Conclusions. The fourth industrial revolution is so large that around the world there is a rapid change in both the whole production systems and the administration and management systems. Ukraine, with its specific transformation period, needs to find the most optimal type of economic development, is capable of ensuring the renewal of Ukrainian identity and subjectivity. The investigated reconstructive type of economic development can be used as a priority.

Key words: transformation processes, modernization, reconstruction, structure of economy, social justice, innovative development.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, що відбуваються в сучасній Україні, пов'язані зі зміною соціально-економічної системи, специфічним переходом від планово-регульованої економіки до ринкової, від тоталітаризму до демократії. Специфічність полягає у відсутності на період проголошення незалежності наукової методології перехідного етапу в діях правлячої еліти України. В основі перехідних процесів став не стільки довготривалий національно-визвольний рух, скільки вплив світової глобалізації. Інверсійний тип ринкової трансформації та інверсійний тип розвитку в поєднанні з швидким входженням в світову економіку забезпечили для України лише роль сировинного придатку промислово-аграрного типу. Економічна деградація, скорочення внутрішнього ринку, зростання матеріального розшарування населення, соціальна напруга, політична нестабільність та гібридна війна – все це характеризує нинішню Україну.

Вихід – тільки в нас самих і нашій волі до забезпечення суверенітету і незалежності, до відновлення української ідентичності та суб'єктності. Шлях – через механізм забезпечення основних потреб суспільства: від розв'язання базових проблем, пов'язаних з відтворенням повноцінної життєдіяльності людей; через процедуру розвитку відповідної інфраструктури; до створення умов для інноваційного розвитку. Враховуючи, що Україна поетапно входить в інформаційний світ, має розбудовувати інформаційну економіку через механізм інноваційного розвитку, то важливим акцентом є дослідження пропозицій науковців щодо найефективніших шляхів трансформування української економіки.

Метою написання статті, відповідно, постає дослідження пропонуваніх найефективніших шляхів трансформування української економіки, пов'язаних з системою відновлення української ідентичності та суб'єктності. Об'єктом дослідження виступає процес трансформаційних перетворень, а предметом дослідження – пропонувані найефективніші шляхи трансформування української економіки.

Ступінь дослідження теми. Об'єктивна необхідність переходу від малоефективної адміністративно-командної моделі до порівняно ефективнішої ліберально-капіталістичної соціально-орієнтованої ринкової моделі соціально-економічного розвитку України обумовлена логікою життя. Наукові дослідження на цю тематику викладені в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів, зокрема, З. Адаманової, В. Базилевича О. Білоруса, А.Гальчинського, В. Гейця, С. Глаз'єва, С. Єрохіна, С. Мочерного, Л. Чернюка, А. Чухно та ін. У них відображаються суб'єктивні оцінки, рекомендації щодо стану та перспектив соціально-економічного розвитку держави, акцентується увага на потребі структурної трансформації.

Кризовий стан української економіки та загроза втрати суверенітету обумовлюють необхідність звернення до методологічних основ теоретичного аналізу суспільного відтворення у всіх його проявах. Звертається увага на формаційний, неокласичний підходи до аналізу економічних явищ. В останній час увага акцентується на інституційній методології, що спирається на принципи історизму, системності та еволюціонізму. Інституційні дослідження проблем української трансформаційної економіки здійснюють такі вчені, як В. Геєць, А. Гриценко, Т. Артьомова, С. Архієреєв, І.Малий, О. Носова, О. Прутська, В. Тарасевич, В. Якубенко, О. Яременко та ін.

Основні результати дослідження. З початком української незалежності розпочався економічний перехід до абсолютно нової системи з переважаючою приватною власністю, відповідними їй формами господарювання та розподілом благ. Якщо інші країни шлях до свого розвитку пройшли класичним шляхом – від дрібної приватної власності до більшої, від простої вільної конкуренції до сформування монополій, то Україна ринкові перетворення проводила по інверсійному типу. Формувались різні форми власності; відмовившись від п'ятирічних планів розвитку народного господарства – перейшли до конкурентного розвитку; ціноутворення вийшло з-під контролю держави.

У поєднанні інверсійного типу ринкової трансформації з відкритістю економіки та зі з'єднанням внутрішнього й зовнішнього ринків в єдину систему, Україна стала перетворюватись в сировинний придаток промислово-аграрного типу. Запровадження ліберального режиму зовнішньої торгівлі при падінні української економіки в 90-х роках ХХ століття призвело до поглиблення проблеми скорочення питомої ваги інвестиційних

галузей (машинобудування та виробництва будівельних матеріалів), а зменшене виробництво українських товарів для внутрішнього споживання заміщувалося імпортованими товарами, що ще більше погіршило стан українських підприємств. Відповідно до потреб світового, особливо російського ринку, зростає частка енергоємних та екологічно шкідливих галузей (паливно-енергетичної, металургійної, хімічної).

Ситуація майже не змінилася й нині, з тою лише особливістю, що експорт України став залежати переважно від європейського попиту. Так піки експорту прийшлися на 2008 та 2012 роки (роздуті ціни на ринку сировини та напівфабрикатів), падіння – на 2009 та 2014–15 роки (криза на тих самих ринках із різким падінням цін). Тобто в натуральних тоннах падіння не було, це знижувались ціни та обсяги грошей. В 2012 року готового прокату продали в Європу (всю, не тільки у країні ЄС, але здебільшого до ЄС; в інші країни експорт невеликий) 2,2 млн. тонн на \$1,47 млрд., а у 2015 році 2,9 млн. тонн на \$1,24 млрд. Така сама картина із залізною рудою – продаж у Європу зросла з 17,5 до 20,9 млн. тонн, а грошей зменшилось з 1,6 до \$1 млрд. Пшениця – продажі зросли з 1,5 до 1,8 млн. тонн, а грошей зменшилось з 0,4 до \$0,3 млрд. Експорт електротехнічної продукції динамічно зростає всі останні роки, окрім невеличкого спаду у 2015 році, але, на жаль, його основу становить продаж автомобільного проводу – 60% [1].

Галузі, що характеризуються більш глибокою переробкою сировини через низьку продуктивність праці та високу ресурсомісткість є не конкурентоспроможними – тому в Україні поступово деградує структура економіки, внутрішній ринок скорочується, збільшується рівень розшарування населення, періодично зростає соціальна напруга в суспільстві. Збалансувати економіку традиційними ринковими методами не вдається, а враховуючи українські корупцію, клієнтелізм та непотизм, країна ще більше потрапляє в так звану системну інверсійну пастку – сукупність неефективних, але надто стійких інститутів, які правлячі еліти, змінюючи одна одну при владі, не змінюють.

Корупція, клієнтелізм та непотизм, як успадковані риси радянських часів, стали нормами політичних еліт України, своєрідним кодом їх політичної культури. Найбільшою проблемою еліт є відсутність спільних цінностей (особливості цінності української суверенності), фрагментованість їх структури та система взаємовідносин у формі неформальних угод, де абсолютно відсутній вибір на користь інституційного компромісу, а переважає принцип «політичної доцільності». Слабкість нормативного примусу та самої держави не забезпечили верховенства права, а неформальні правила і практики не сприяли утвердженню ні демократизації (кінець 1980-х–1991 р. / 2005–2010 рр.), ні авторитаризації режиму (1994–2004 рр. і 2010–2013 рр.). Постреволюційна криза з 2014 року, що проявляється в політичному та фінансово-економічному плані при зовнішній російській агресії не гарантує Україні швидких демократичних перетворень. Нинішні неефективні дії політичного керівництва у нестабільній ситуації стали умовою поглиблення кризи, наслідки якої українське суспільство відчує на собі в належний час.

Політичні зміни глибоко пов'язані з економічними процесами. Представники колишньої комуністичної номенклатури і галузево-об'єднані керівники підприємств («червоні директори») стали основою для формування політико-економічних груп (ПЕГ) або «кланів», які, в свою чергу, набули статусу реальних, а політичні партії, навпаки, – формальних гравців в політико-економічній системі України. Економічним результатом таких політичних процесів стало:

- 1) цільова невизначеність та непродуманість механізмів реалізації ринкових реформ призвели до не сформованості внутрішнього ринку;
- 2) неефективне управління публічними фінансами та прорахунки в кредитно-банківській сфері призвели до збільшення тиску на національну валюту та до постійної девальвації гривні;
- 3) зловживання у бюджетній сфері, використання адміністративного ресурсу для отримання економічних преференцій, особливо при приватизації державного майна, призвело до поглиблення диспропорцій, що неодноразово закінчувалось кризою;
- 4) надмірна управлінська, економічна та фінансова централізація призвели до концентрації влади та необмеженого доступу до суспільних ресурсів кланово-олігархічних кіл, що обмежило розвиток малого і середнього бізнесу та забезпечило стабільність відносин по типу обміну економічної ренти на політичну лояльність;
- 5) відірваність влади від народу та не вирішеність основних соціальних потреб привели до низького рівня довіри українського суспільства до владної системи, тому процес революційних перетворень в Україні набув затяжного характеру з можливими непередбачуваними наслідками;
- 6) не реформованість економіки, а значить ресурсозатратність, енергетично залежність, сировинна експортоорієнтованість при не сформованості внутрішнього ринку призвели до загрози дефолту, постійного бюджетного дефіциту, великих державних боргів, збідніння переважної частини населення та світової міграції українців.

Особливістю українського трансформаційного поступу є суттєвий вплив світових кризових процесів, пов'язаних з довготривалим спадом у розвинутих західних країнах динаміки економічного зростання та тенденцією до зниження норми прибутку, що є не лише основним індикатором здорового стану економічної системи, але і його ключовим визначальним фактором. Дослідження Р. Бреннера вказують на те, що в розвинутих капіталістичних країнах середні темпи зростання випуску продукції, основного капіталу (інвестицій), продуктивності праці та реальної заробітної плати в період з 1973 року по теперішній час становили від 1/3 до 1/2 від темпів зростання 1950-1973 років, коли середній рівень безробіття був вищим

більш як удвічі. Скорочення середньої норми прибутку в розрахунку на основний капітал...справляє ще більш глибоке враження [2, с. 30]. Такі спади змушують провідні світові наукові спільноти пропонувати шляхи виходу з ситуації, акцентуючи увагу і на ролі влади в системі політично-економічного менеджменту, і на демократії як механізмі продуктивного розвитку, і на ролі ТНК в світових процесах, і на змінах ролі людини в економічно-політичних відносинах.

Для України необхідні теоретичні розробки виходу з економічної кризи, до якої ми за час незалежності зуміли дійти. Врахування потребують такі особливості: трансформація радянської командно-адміністративної економіки в чисто ринкову не може відбуватись швидко, так як це не лише зміна механізмів функціонування, а й зовсім інша система розміщення і розвитку продуктивних сил; використання політики фритредерства характерно для розвинутих країн, а включення України до всеохоплюючої вільної торгівлі призвело до банкрутства багатьох вітчизняних підприємств, до масового безробіття; щоб виходити на світовий ринок із сучасною і конкурентоздатною продукцією, потрібна інша якість виробництва, здатність швидко змінюватись разом із ринком, необхідне інше інституціональне середовище та ін.

Звертає на себе увагу дослідження за науковим проектом «Загальні та локальні механізми реконструктивного розвитку економіки» Інституту економіки та прогнозування НАН України. Реконструкція економіки України означає не просто її докорінну перебудову відповідно до певного проекту, а таку докорінну перебудову, яка покликана реалізувати сутнісні особливості та переваги України (її самість) в усіх аспектах (географічному, геополітичному, природному, господарському, історичному, ментальному, поведінковому та ін.) і тією мірою, якою вони впливають на економічний розвиток... Ключовою характеристикою реконструктивного розвитку є переважання у зміні якісних характеристик над кількісними [3, с. 48, 49].

Основним трендом (у вигляді концепцій, програм, стратегій, планів) сучасного розвитку економіки уже тривалий час є модернізація, що передбачає оновлення без зміни сутності та внутрішнього змісту господарюючого об'єкту. Модернізація у всіх її проявах є явною необхідністю в тому випадку, коли оновлення забезпечить стійку та довготривалу конкурентоспроможність та дозволить забезпечити потреби і внутрішнього, і зовнішнього ринків. Зважаючи, що четверта індустріальна революція кардинально змінює цілі системи виробництва, управління, витребує суттєвих змін в системі адміністрування, то економічного оновлення замало для повноцінного входження в світовий простір. Оновлення повинно бути занадто глибоким і стосуватися структурних змін, тому варто погодитися з дослідниками реконструктивного типу економіки, що глибина модернізації, що визначається переходом від зовнішніх форм до несучих конструкцій внутрішнього змісту, є межею перетворення модернізації на реконструкцію. У складних системах модернізація і реконструкція можуть бути частинами одна одної [3, с. 49].

Реконструктивний тип розвитку економіки, будучи пов'язаний з якісною перебудовою несучих конструкцій економіки та з кардинальною зміною її структури, обов'язково забезпечить суттєві зміни на ринку праці. Тому сучасна освіта, передбачаючи зміни майбутнього ринку праці, повинна готувати молодь до нових професій, нових видів зайнятості, не полишаючи готувати робочу силу за оновленими системами для реіндустріалізованого промислового розвитку. Ми акцентуємо увагу на освіті, так як на основі попередніх знань здобутків формується система перенавчання, довчання, поглиблення знань, отримання нових навиків – як основи діяльності в межах нанотехнологій в наноіндустріальному сегменті економіки. Технічний рівень залежить від розуму людини в плані його видозмін, від видозмінених виробничих навичок. В великій мірі такі зміни забезпечать вирішення проблем зайнятості, зарплати, купівельної спроможності, різнопланового соціального забезпечення. Рівень нових знань, необхідних для включеності в нанотехнологічні процеси, є гарантією сучасної соціалізації у всіх її проявах, своєрідною дорожньою картою включення у світогосподарські зв'язки.

Зважаючи на світову тенденцію – перехід до інформаційної економіки, та бажання активної участі українського суспільства в цих процесах, можна вказати на необхідність дослідження реконструктивного типу економіки, а, враховуючи ступінь зношеності основних фондів України в межах 70-90 % та необхідності зростання ВВП від 5% на рік, то таке дослідження повинне стати своєрідною дорожньою картою по виведенню України з кризового стану.

В Щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України (2017 рік) вказується, що при зношеності основних засобів у понад 75 % рівень валового нагромадження основного капіталу у ВВП становив у 2016 р. лише 15,2 %. Це нижче безпекового рівня у 20 % для економік з помірною зношеністю основних засобів та малоефективно для української економіки. Найвищий рівень зношеності 4 спостерігається у промисловості, в окремих галузях якої основні засоби практично амортизовані. Зокрема, на початок 2016 р. в обробленні деревини та виготовленні виробів із деревини та корка було амортизовано 94,5 % основних засобів, у поліграфічній діяльності – 95,6 %, у виробництві, автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів – 94,0 %, у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 82,6 %. Значна частина виробничих фондів експлуатується після завершення технічно допустимих вимог та строків [4].

Дестабілізація зовнішньоекономічних відносин в зв'язку з агресією Росії в Криму та на сході України, повинна уже була б спонукати владу до оновлення функціонування національного господарського комплексу і щоб переважну частину споживчих товарів виробляла національна економіка – придбання національного продукту чи послуги є доходом національного виробника; задіяність працівників є гарантією отримання ними доходу, а, отже, зростає купівельна спроможність та знижується соціальна напруга.

Поетапна якісна перебудова національної економіки повинна мати прив'язку до докорінних змін структури економіки, а на сьогодні ми маємо: промисловість в період 2012-2015 років мала показники падіння, в 2016 р. – індекс промислової продукції становив +2,8 %, а уже за першу половину 2017 р. – спад становив -0,4 %. За попередніми оцінками, вклад переробної промисловості у 2016 р. залишився на рівні попереднього року. Структурні зрушення у переробній промисловості характеризуються згортанням машинобудівного комплексу. Так, у 2016 р. підприємства машинобудування забезпечили лише 6,1 % обсягу реалізованої (у 2016 р. у Дніпропетровській області – 87,4 %, у Донецькій – 88,0 %, у Запорізькій – 82,5 %, у Кіровоградській – 81,3 %. У I кварталі 2017 р. вже в 11 регіонах понад 80 % капітальних інвестицій фінансувалося власним коштом підприємств) промислової продукції (товарів, послуг) (у 2013 р. – 8,7 %), що майже в 3,5 рази менше обсягів реалізованої продукції харчової промисловості (у 2013 р. – 2,2 раза). За підсумками 2016 р. обсяги реалізованої продукції машинобудування та металургії практично зрівняні з обсягами продукції харчової промисловості [4].

За часи незалежності України найбільш технологічно деградували авіабудування, електронна промисловість, радіоелектроніка, верстатобудування, приладобудування та ін., потенціал яких мав би стати основою економічного розвитку країни. Відстежуючи позитивну динаміку частки послуг у ВВП, слід зазначити її постійне зростання упродовж усіх років незалежності сучасної України. А, починаючи з 1995 р., частка сфери послуг почала переважати індустріальний сектор економіки. За даними 2015 р., 13,39% ВВП економіки України створено у межах сільського господарства, що на 3,8% перевищує значення 2012 р. Така зміна не є негативним явищем, адже вона, відображаючи їх відносний характер, зросла (як і сектор послуг) за рахунок скорочення промислового сектора Донбасу через бойові дії. Адже за понад 2 роки війни тут не лише фізично знищено низку промислових виробництв, але й демонтовано та вкрадено Росією понад 20 промислових підприємств-гігантів [5].

Подолання структурних деформацій варто було б розпочати з забезпечення розбудови інституційного середовища розвитку інвестиційної діяльності, вдосконаливши законодавчу базу у сфері залучення інвестицій. В металургійній галузі необхідно створити умови для техніко-технологічного переоснащення підприємств, спрямувати інвестиційні ресурси у впровадження сучасних енергоефективних, екологічно безпечних технологій виробництва, сприяти нарощуванню у структурі виробництва частки кінцевої продукції з високою доданою вартістю. Необхідно гармонізувати українські екологічні стандарти з європейськими, знизити тиск металургії на навколишнє природне середовище відповідно до зобов'язань, взятих Україною при підписанні Угоди про асоціацію з ЄС. Забезпечити рівні умови діяльності для всіх металургійних підприємств та сприяти розширенню внутрішнього ринку споживання вітчизняної металопродукції.

Хімічний комплекс України теж потребує змін не лише пов'язаних енергоефективністю і екологічною безпечністю, а й стимулювання поглибленої переробки сировини та зростання внутрішнього попиту на продукцію вітчизняного хімічного комплексу з боку держави, підприємств реального сектору та кінцевих споживачів. Машинобудування потребує модернізації та технічного переоснащення українських підприємств, але бажано за рахунок наявного власного кадрового потенціалу, використовуючи механізм заохочення творчої ініціативи та забезпечення інвестицій у наукоємні виробництва галузі – це створюватиме значний мультиплікативний ефект для суміжних галузей.

Підприємства харчової промисловості (переважно малі та середні) потребують довгострокових позикових коштів на модернізацію та створення нових виробничих потужностей з метою включення підприємств до замкнених циклів виробництва, для впровадження ресурсозберігаючих, екологічно безпечних технологій по виготовленню безпечної харчової продукції. Легка промисловість: є необхідність підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, потрібно розбудовувати національні бренди готової продукції. А для цього – потрібно створити умови для забезпечення доступу вітчизняних підприємств до виробничих ресурсів за конкурентними цінами. Це знизить собівартість кінцевої продукції, сформує повний цикл виробництва. Оновлення чи новосформованість інфраструктури ринку товарів легкої промисловості забезпечить доступ вітчизняних виробників до торговельних мереж, сприятиме створенню ефективної системи збуту продукції вітчизняного виробництва.

Нові виробничі напрямки повинні не витіснити, а співпрацювати з традиційними, перспективними ще й нині галузями. І хоча у царині розвитку та впровадження інновацій Україна є нині однією з найменш динамічних країн (згідно з доповіддю міжнародного аналітичного центру Information Technology and Innovation Foundation (ITIF), серед 56 країн, на які припадає 90 % світової економіки, Україна в 2016 році зайняла за цими показниками 52 місце (в Центральній і Східній Європі – останнє)), саме сфера ІТ стає провідною інноваційною галуззю України, що здатна і на цьому напрямі відіграти роль локомотива для всієї країни. У 2016 році одним з найбільш знакових трендів в сфері інноваційного розвитку України стала спроба симбіозу в межах двох найперспективніших сегментів вітчизняної економіки – аграрного й ІТ. Зокрема, членом асоціації AgTechUkraine, метою якої є розробка, пошук й імплементація високоефективних технологічних рішень в аграрному бізнесі, стала компанія Drone.UA, провідний український інтегратор безпілотних технологій, один з 20 найуспішніших українських інноваційних проектів за версією Forbes [6].

Ті успіхи, які має Україна в ІТ-сфері необхідно підтримувати, стимулювати розвиток і, головне, формувати кадровий потенціал. За даними Price water house Coopers Ukraine, протягом останніх чотирьох років кількість ІТ-фахівців в Україні збільшилося з 42,4 тис. до 91,7 тис., причому 19 % з них – це програмісти

міжнародного рівня з досвідом роботи сім і більше років, які забезпечили 41 % доходів від надання послуг загальною вартістю 2,7 млрд. дол. Навіть у «депресивному» для ІТ-галузі 2015 році її внесок в українську економіку склав 10,3 млрд. грн. В області інформаційних та суміжних технологій було задіяно 420 тис. робочих місць (підраховано, що кожний ІТ-спеціаліст створює в середньому 3,6 робочих місця), у фінансовий сектор України – залучено 5,8 млрд. грн. (депозитні рахунки «айтишників»), доходи банків від пов'язаних операцій з валютою склали 1,7 млрд. грн. [7].

ІТ-сфера є вагомим сегментом інноваційної економіки України. Відслідковуючи економічні показники українських галузей варто вказати, що ІТ-сфера стабільно демонструє позитивну динаміку і має перспективи зростання – протягом останніх 4-5 років щорічне зростання галузі в середньому складає не менше 25%. Найбільші здобутки спостерігаються у двох секторах – продаж ІТ-продукції на внутрішньому ринку й ІТ-аутсорсинг (розробка та продаж програмного забезпечення і надання ІТ-послуг). 29 вересня 2017 року. Комітет з інформаційних технологій Європейської Бізнес Асоціації оголосив підсумки роботи експортної ІТ-індустрії України за перше півріччя 2017 року, вказавши на зайняте третє місце у структурі експорту України. За даними галузевого об'єднання обсяг експорту комп'ютерних та інформаційних послуг за 6 місяців поточного року зріс на 18,3% (до 1,256 млрд. доларів) порівняно з аналогічним періодом у 2016 році. У той же час об'єм податкових надходжень від ІТ-сектору до державного бюджету у першому півріччі 2017 року зріс на 32,9% проти показника за піврічний період попереднього року і становить 3,69 млрд. грн. Приріст основних індикаторів ІТ-сектору пов'язаний передусім з 7%-им ростом кількості спеціалістів у ТОП-50 найбільших гравців індустрії (за даними ресурсу dou.ua) за 6 місяців від початку року, прийняттям законопроекту №4496 щодо спрощення експорту послуг наприкінці 2016 року та відносній політичній і законодавчій стабільності в країні [8].

На основі проаналізованого варто вказати на необхідність зміни економічної політики держави, яка повинна забезпечити нову відтворювальну модель української економіки. Держава, при цьому, розуміється не лише як сукупність органів влади, а і як об'єднання правових та громадських інститутів (профспілки, об'єднання підприємців, корпоративний сектор, державно-приватні підприємства та ін.). Їх основна спрямованість у діяльності повинна зводитись до створення матеріальних і духовних благ для задоволення потреб людей, до забезпечення національних інтересів, гарантування соціальної справедливості. Соціальна справедливість є в великій мірі гарантією економічної ефективності, так як соціальна система з справедливим рівнем гарантій володіє таким енергетичним рівнем, який здатен на основі оптимально використовуваних ресурсів країни забезпечити максимальне відтворення.

На державу покладається і таке важливе завдання, як забезпечення суверенітету – це означає знайти баланс між умовами інтеграції у світові технологічні, ринкові і інституційні процеси та, з іншої сторони, забезпечити для економіки країни ефективний розвиток, а для громадян соціальну справедливість. Тому, розглянутий в статті реконструктивний тип економіки, де поєднується інтровертний, інклюзивний та інноваційний розвиток, спрямований переважно на вирішення національних проблем для підвищення добробуту населення України шляхом докорінної перебудови структури економіки, але обов'язково у міжнародній взаємодії.

Нова державна політика, щоб бути дійсно спрямованою на забезпечення соціальної справедливості, повинна відійти від норм абсолютизації ринку. При такій абсолютизації відбувається демонізація держави політичною елітою, яка, співпрацюючи з бізнесом і від нього залежачи, порушує принцип соціальної справедливості і нарощує власний капітал шляхом знищення реальної економіки. Прагнення лише збагачення призводить до збоїв у фінансовій системі реальної економіки, до економічних криз та різноманітних соціальних потрясінь.

Реконструктивний тип економіки, як один із механізмів нової державної політики, якраз і не абсолютизує ринок, а лише орієнтується на нього, віддаючи перевагу розбудові національного ринку. В основу нової державної політики повинен бути покладений принцип нового прагматизму, пов'язаного із необхідністю забезпечення в системі управління якостей порядності й розуму, як своєрідний баланс правилам розвитку ринкового середовища. Необхідність якостей порядності і розуму в системі державного управління пов'язано з тим, що лише держава діє з позицій закону, при потребі – сили примусу чи переконань, гарантом і відповідачем за знання, як головний суспільний товар інформаційної епохи, в яку людство впевнено вступає.

Висновки. Четверта індустріальна революція є настільки масштабною, що у всіх світових країнах відбувається стрімка зміна як цілих систем виробництва, так і систем адміністрування та управління. Україні, з її специфічним трансформаційним періодом, необхідно знайти найбільш оптимальний тип економічного розвитку, який би забезпечив відновлення української ідентичності та суб'єктності. Досліджуваний реконструктивний тип економічного розвитку в великій мірі може претендувати на використання як пріоритетний.

Список використаних джерел:

1. Рапопорт В. Український експорт до ЄС: сировина, сировина і ще раз сировина [Електронний ресурс] / Володимир Рапопорт. – Режим доступу: [http://texty.org.ua/pg/article/Oximets/read/77151/Ukrainskyj_eksport_do_jeS_syrovyna_syrovyna_i](http://texty.org.ua/pg/article/Oximets/read/77151/Ukrainskyj_eksport_do_jeS_syrovyna_syrovyna_i(data_zverнення: 3.10.2017).)(дата звернення: 3.10.2017). – Назва з екрана.
2. Бреннер Р. Экономика глобальной турбулентности: развитие капиталистической экономики в период от долгого бума до полного спада, 1945 – 2005./ Р. Бреннер. – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 550 с.

3. Гриценко А.А. Логіко-історичні засади кардинальних економічних змін і переходу до реконструктивного розвитку / А.А. Гриценко // *Економіка України*, 2017. – № 5-6. – С. 39-57.
4. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-ukrayini-pr-43086> (дата звернення: 8.10.2017). – Назва з екрана.
5. Вашків О.П. Галузева структура національної економіки України та постіндустріальна економіка [Електронний ресурс] / О.П. Вашків – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 9.10.2017). – Назва з екрана.
6. Розвиток інформаційного суспільства в Україні у 2016 році: основні тенденції, фактори впливу та стан ІТ-індустрії. Аналітична записка [Електронний ресурс]. - Режим доступу: - <http://www.niss.gov.ua/>(дата звернення: 9.10.2017). – Назва з екрана.
7. Украинская IT-отрасль в цифрах и фактах [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://itc.ua/news/ukrainskaya-it-otrasl-v-tsifrah-i-faktah/>(дата звернення: 9.10.2017). – Назва з екрана.
8. ІТ-індустрія зайняла третє місце у структурі експорту України[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eba.com.ua/static/press-releases/PressR_29092017 (дата звернення: 9.10.2017). – Назва з екрана.

References

1. Rapoport, V., (2017). *Ukrainskyi eksport do YeS: syrovyna, syrovyna i shcheraz syrovyna [Ukrainian exports to the EU: raw materials, raw materials and once again raw materials]*. Retrieved from http://texty.org.ua/pg/article/Oximets/read/77151/Ukrainskyj_jeksport_do_JeS_syrovyna_syrovyna_i (3.10.2017) [in Ukrainian].
2. Brenner, R., (2014). *Ekonomika global'noy turbulentsi: razvityye kapitalisticheskiye ekonomiki v period ot dolgogo buma do polnogo spada, 1945 – 2005. [The economics of global turbulence: developed capitalist economies between long boom and full depression, 1945 – 2005.]*. Moscow : Izd. domVysheyshkolyekonomiki [in Russian].
3. Hrytsenko, A.A., (2017). *Lohiko-istorychni zasady kardynalnykh ekonomichnykh zmin i perekhodu do rekonstruktyvnoho rozvytku [Logico-historical principles of fundamental economic changes and transition to reconstructive development]*. *Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine]*.no. 5-6. pp. 39-57 [in Ukrainian].
4. *Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovishche Ukrainy v 2017 rotsi» [The President's message of Ukraine to the VerkhovnaRada of Ukraine «On the internal and external situation of Ukraine in 2017»]*. Retrieved from <http://www.president.gov.ua/news/poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-ukrayini-pr-43086> (10.08.2017) [in Ukrainian].
5. *Vashkiv, O.P., (2017). Haluzeva struktura natsionalnoi ekonomiky Ukrainy ta postindustrialna ekonomika [Sectoral structure of the national economy of Ukraine and post-industrial economy]*. Retrieved from <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream> (10.09.2017) [in Ukrainian].
6. *Rozvytok informatsiinoho suspilstva v Ukraini u 2016 rotsi: osnovni tendentsii, factoryv plyvu ta stan IT-industrii. Analychna zapyska [The development of the information society in Ukraine in 2016: the main trends, factors of influence and the state of the IT industry. Analytical note]*.Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/> (10.09.2017) [in Ukrainian].
7. *Ukraynskaya IT-otrasl' v tsyfrakh y faktakh [Ukrainian IT-industry in figures and facts]*.Retrieved from <http://itc.ua/news/ukrainskaya-it-otrasl-v-tsifrah-i-faktah/> (10.09.2017) [in Russian].
8. *IT-industriia zainiala tretie mistse u strukturi eksportu Ukrainy [IT-industry ranked third place in the export structure of Ukraine]*. Retrieved from http://www.eba.com.ua/static/press-releases/PressR_29092017 (09.10.2017) [in Ukrainian].

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Шимченко Людмила Анатоліївна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри економіки,
Курок Олександр Олександрович, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки
 Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди
 вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08400, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Шимченко Людмила Анатольевна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры экономики,
Курок Александр Александрович, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики
 Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды
 ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08400, Украина

DATA ABOUT THE AUTHORS

Shimchenko Ljudmila Anatol'evna, candidate of philosophical sciences, associate professor, associate professor of department of trade education,
Kurok Oleksandr, candidate of sciences in economy, associate professor of department of trade education, Pereyaslav-Khmel'nitskiy GPU to the name of Grigory Skovorody street of Sukhomlinskogo, 30, Pereyaslav-Khmel'nitskiy, 08400, Ukraine

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

УДК 336.02.330.3

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00017

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Ватульов А.В.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування та реалізації фінансової політики країни як інструменту регулювання економічного розвитку.

Метою дослідження є розвиток положень щодо формування державної фінансової політики в умовах інституційних перетворень економіки.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, факторний, аналізу і синтезу що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. В дослідженні розвинуто положення щодо ролі фінансової політики у системі державного регулювання економіки. Обґрунтовано пріоритетні напрями фінансової політики країни для активізації процесів економічного зростання. Визначено доцільність проведення інституційних змін податкової і бюджетної політики, запровадження державної фінансової стратегії.

Галузь застосування результатів роботи. Фінансова політика країни та інструменти її реалізації.

Висновки. Фінансова політика є дієвим інструментом впливу на соціально-економічні процеси. Вагомими завданнями у процесі розробки та реалізації фінансової політики є удосконалення системи державних фінансів, посилення ефективності регулятивної функції бюджетно-податкових, монетарних механізмів, здійснення структурних змін в економіці, спрямованих на підвищення темпів економічного зростання країни. Система фінансово-економічних інститутів є результатом розвитку та постійного вдосконалення відповідних взаємовідносин у процесі формування, регулювання та використання валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб суспільства. Результативність економічних перетворень, значною мірою, залежить від якісного рівня інституційної складової фінансової архітектури, стійкості фінансової системи країни, дієвості впливу фінансових інструментів на економічний розвиток країни. Пріоритетним є вдосконалення інституційного середовища державної фінансової політики, підвищення дієвості бюджетного планування і прогнозування, вдосконалення механізмів монетарного регулювання, утримання стабільного рівня цін, посилення взаємозв'язку фінансового регулювання із циклічністю економічного розвитку, забезпечення макроекономічної стабільності.

Ключові слова: фінансова політика, податкова політика, бюджетна політика, монетарна політика, державне регулювання економіки, інституційні перетворення економіки, соціально-економічний розвиток.

ФИНАНСОВАЯ ПОЛИТИКА В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ

Ватульов А.В.

***Предметом исследования** являются теоретические и практические вопросы формирования и реализации финансовой политики страны как инструмента регулирования экономического развития.*

***Цель исследования** состоит в совершенствовании положений касательно формирования государственной финансовой политики в условиях институциональных преобразований экономики.*

***Методы исследования.** В работе использовано комплекс научных методов и подходов, в том числе системный, факторный, анализа и синтеза что позволило реализовать концептуальное единство исследования.*

***Результаты работы.** В статье развиты положения о роли финансовой политики в системе государственного регулирования экономики. Обоснованы приоритетные направления финансовой политики страны для активизации процессов экономического роста. Определена целесообразность проведения институциональных изменений налоговой и бюджетной политики, формирования государственной финансовой стратегии.*

***Область применения результатов работы.** Финансовая политика государства и инструменты ее реализации.*

***Выводы.** Финансовая политика является эффективным инструментом влияния на социально-экономические процессы. Весомыми задачами в процессе формирования и реализации финансовой политики является совершенствование системы государственных финансов, усиления эффективности регулятивной функции бюджетно-налоговых, монетарных механизмов, осуществления структурных изменений в экономике, направленных на повышение темпов экономического роста страны. Система финансово-экономических институтов есть результатом развития и постоянного совершенствования соответствующих взаимоотношений в процессе формирования, регулирования и использования валового внутреннего продукта с целью удовлетворения потребностей общества. Результативность экономических преобразований в значительной степени зависит от качественного уровня институциональной составляющей финансовой архитектуры, устойчивости финансовой системы страны, действенности влияния финансовых инструментов на экономическое развитие страны. Приоритетным является совершенствование институциональной среды государственной финансовой политики, повышение точности бюджетного планирования и прогнозирования, совершенствования механизмов монетарного регулирования, удержание стабильного уровня цен, усиление взаимосвязи финансового регулирования с цикличностью экономического развития, обеспечения макроэкономической стабильности.*

***Ключевые слова:** финансовая политика, налоговая политика, бюджетная политика, монетарная политика, государственное регулирование экономики, институциональные преобразования экономики, социально-экономическое развитие.*

FINANCIAL POLICY IN THE SYSTEM OF STATE ECONOMIC REGULATION

Vatulov A.V.

***The research subject** contains the theoretical and practical questions in the sphere of financial policy formation and implementation as an instrument of social and economic development.*

***The article purpose** is to improve statements to financial policy formation under institutional transformations of the economy.*

***Methodology.** The author has used a set of scientific methods, namely: systems approach, factor, analysis and synthesis.*

***Results.** In the article, approaches to the role of financial policy in the system of state economic regulation were developed. Financial policy priorities in order to stimulate economic growth were proposed. This paper focuses on vital question of implementation the institutional transformation in budgetary and tax policy, the necessity of government financial strategy formation.*

***Practical implications.** State financial policy and instruments of its implementation.*

***Key words:** financial policy, tax policy, budget policy, monetary policy, government economic regulation, institutional transformations of the economy, social and economic development.*

Постановка проблеми. Інституційні перетворення соціально-економічної моделі розвитку суспільства обумовлюють необхідність посилення дієвості фінансової політики. Важливим є підвищення ступеню координації між її складовими у сфері підтримки розвитку реального сектору економіки та забезпечення макроекономічної стабільності. Фінансова політика має ґрунтуватись на використанні сукупності заходів грошово-кредитного регулювання, реалізації виваженої бюджетної політики для забезпечення економічного зростання, достатньо низького рівня інфляції. З метою активізації структурних змін в економіці важливим є застосування збалансованого підходу до формування бюджету. Фіскальна політика має адаптивно реагувати на економічну циклічність за необхідності досягнення позитивного бюджетного балансу в умовах відновлення росту валового внутрішнього продукту. Особливого значення набувають питання запровадження державного

стратегічного та перспективного бюджетного планування. Формування прогностичних бюджетних показників має узгоджуватись з державною фінансовою стратегією. Важливим є удосконалення механізмів фінансової політики за умов посилення впливу глобалізації на вітчизняну економіку. Доцільним є визначення підходів до дієвого розвитку системи державного фінансового регулювання, забезпечення прозорості фінансового ринку. Значна увага державних інститутів має бути зосереджена на питаннях посилення стійкості фінансової системи, зміцнення її кредитного та інвестиційного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування та реалізації фінансової політики, посилення результативності її впливу на економічний розвиток країни присвячені праці вчених: Т. Боголіб, А. Гриценка, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Луїної, І. Лютого, Дж. Стігліца, Д. Троя, В. Федосова, І. Чугунова та інших [1-10].

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування та реалізації фінансової політики країни як інструменту регулювання економічного розвитку.

Метою статті є розвиток положень щодо формування державної фінансової політики в умовах інституційних перетворень економіки.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, факторний, аналізу і синтезу що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати дослідження. Динамічність змін економічної кон'юнктури обумовлює необхідність формування виваженої та адаптивної фінансової політики, що сприятиме забезпеченню умов для відновлення економічного зростання та соціальної стабільності у суспільстві. Фінансова політика як вагомий економічний інститут має відігравати провідну роль у визначенні цілей, завдань структурних перетворень податкової, бюджетної, грошово-кредитної системи з посиленням якісного рівня їх управління. Слід зазначити, що фінансова політика як складова системи державного регулювання економіки передбачає використання інституційних інструментів, важелів і форм фінансової архітектури з метою забезпечення макроекономічної стабілізації та створення передумов для стійкого економічного зростання і збалансованого розвитку суспільних відносин. Формування та реалізація дієвої політики має базуватися на принципах функціональної збалансованості, обґрунтованості, системності, адаптивної ефективності, що спрямовано на забезпечення оптимальних співвідношень між її складовими. Можливості використання заходів фінансової політики пов'язані з умовами та результатами виробництва, рівнем розвитку продуктивних сил та економічних відносин, характером споживання суспільного продукту. Реалізація структурних реформ системи державних фінансів потребує врахування інституційної інерції, що передбачає певний лаг у результативності здійснюваних трансформацій фінансової політики, посилення дієвості контролю за виконанням прийнятих рішень у даній сфері. Трансформація фінансових інститутів є важливим етапом удосконалення та модернізації фінансової системи, що обумовлює перехід до її нового якісного рівня.

Співвідношення між складовими фінансової архітектури формуються з урахуванням державних та ринкових методів впливу на соціальні та економічні процеси. Удосконалення фінансової політики має здійснюватися з урахуванням структурних особливостей вітчизняної економіки та має супроводжуватись пошуком балансу між державним і саморегульованими механізмами, узгодженням концепції бюджетно-податкової політики з принципами і потребами соціального захисту населення. Логічним є дослідження впливу фінансової політики на динаміку внутрішнього інвестиційного та споживчого попиту, що ґрунтується на комплексному поєднанні бюджетних, податкових і монетарних механізмів, враховує лагові ефекти їх дії, рівень інституційного забезпечення, зміну екзогенного та ендogenous економічного середовища, процеси міжнародного фінансового співробітництва, трансформаційні перетворення фінансової системи. Застосування даної моделі дозволяє підвищити дієвість фінансової політики у сфері формування доходів бюджету, розподілу видатків бюджету, регулювання дефіциту та державного боргу, посилити ступінь координації монетарної та фіскальної політики з метою активізації процесів росту валового внутрішнього продукту. Інструменти та важелі монетарної політики мають забезпечувати грошову пропозицію, необхідну для розширеного економічного відтворення. Важливим є подальший розвиток методологічних та інституційних засад фінансової політики суспільного розвитку.

Фінансова система змінюється з урахуванням впливу інтеграційних процесів, посилення конкуренції на ринках фінансового капіталу. Необхідним є удосконалення системи оцінки макроекономічних умов, тенденцій у бюджетно-податковій та грошово-кредитній сферах за допомогою якісних і кількісних індикаторів. Основні засади формування фінансово-бюджетної політики на середньострокову перспективу мають враховувати волатильність економічних процесів, обумовлених, в тому числі кон'юктурою на світових ринках та глобалізаційними тенденціями. З огляду на зазначене, важливим є підвищення дієвості та адаптивності фінансового регулювання з використанням міжнародних стандартів і принципів його здійснення. Посилення інституційної спроможності фінансових органів управління, підвищення рівня прозорості їх діяльності сприятиме зростанню функціональної ефективності державної політики. Тренди розвитку економіки засвідчили потребу тісної взаємодії і координації фіскальної та монетарної політики в процесах протидії рецесії та з метою стимулювання сукупного попиту.

Забезпечення економічного розвитку потребує реалізації інституційних змін фінансової політики, оновлення основних засобів, технологій, проведення структурної перебудови економіки. З метою підтримки процесів стійкого зростання промислового виробництва та валового внутрішнього продукту слід забезпечити

довгострокову стійкість фінансової системи, проводити послідовну фінансово-бюджетну політику, яка має сприяти досягненню прогнозованого рівня макроекономічної динаміки [6]. Зазначене проявляється у досягненні цільових показників помірної інфляції, стабільності податкової системи, збалансованості бюджету, передбачуваного рівня валютного курсу, який сприяє посиленню конкурентоспроможності економіки та належної ситуації з платіжним балансом.

Бюджетно-податкова політика має бути спрямована на відтворення та стимулювання розвитку людського капіталу з огляду на необхідність посилення конкурентоспроможності економіки. Вагомим значенням набувають питання реалізації інвестиційного потенціалу бюджетної політики, що потребує зростання ефективності капітальних інвестицій та розвитку засад механізму надання державних гарантій. Динамічність економічних перетворень вимагає актуалізації інвестиційних пріоритетів розвитку, формування комплексної ієрархії державних інвестиційних програм. Від рівня обґрунтованості рішень у сфері справляння податків, регулювання видатків бюджету, дефіциту бюджету залежить інвестиційна активність економічних суб'єктів, обсяг тінзації економіки, перспективи соціально-економічного розвитку суспільства [3]. Дослідження процесів формування та реалізації фіскальної політики потребує використання збалансованого підходу виходячи із поставлених завдань щодо забезпечення відповідного рівня фінансування бюджетних зобов'язань та створення умов для стійкого економічного зростання. Інституційні зміни в податковій політиці мають забезпечити залучення додаткових інвестицій у реальний сектор економіки. Подальший розвиток підходів щодо розробки податкової політики надасть можливість підвищити ступінь адаптивності впливу оподаткування на соціально-економічне середовище та якісний рівень керованості державними фінансами. Податкова політика є більш волатильною в країнах з трансформаційною економікою, що проявляється у зміні кількості податків, їх ставок, бази, податкових пільг, перегляду переліку та пропорцій розподілу загальнодержавних податків і зборів між державним та місцевими бюджетами. Стабільність податкової системи визначає наміри суб'єктів господарювання щодо реалізації своєї діяльності у середньостроковій перспективі. Встановлені правила регулювання підприємництва, дія механізмів захисту прав власності, прозорий механізм адміністрування податків, а також помірність їх ставок у розрізі груп платників є визначальними умовами для прийняття рішень щодо інвестування в проекти та розвиток бізнесу.

З метою активізації росту реального валового внутрішнього продукту доцільним є використання механізму державного регулювання у сфері бюджетних видатків. Разом з тим, зростання вагового показника видатків бюджету взаємопов'язано із посиленням податкового навантаження на економіку та збільшенням бюджетного дефіциту, що стримує процеси економічного відновлення. Крім того, розміри державного боргу та видатків на його обслуговування знижують можливості стимулюючого впливу відповідних бюджетних заходів. З огляду на зазначене, механізм регулювання первинного дефіциту бюджету має ґрунтуватись на принципах функціональних фінансів щодо досягнення фінансової стійкості бюджетної системи. Важливим є запровадження інституційних обмежень показників інвестиційної та соціальної складової бюджету, дефіциту бюджету та структури джерел його фінансування. Фінансування закладів соціальної сфери має ґрунтуватись на принципах та методах оцінки нормативної вартості суспільної послуги та кількості їх одержувачів. Реалізація зазначеного потребує здійснення додаткових витрат з бюджету для компенсації втрат доходів звільнених працівників, однак сприятиме оптимізації видатків на освіту, охорону здоров'я, духовний та фізичний розвиток в середньостроковому періоді. Важливим є розвиток алгоритму оцінки ефективності видатків бюджету, в тому числі на стадіях планування та виконання відповідних бюджетних програм.

Необхідним є подальший розвиток методологічних підходів щодо формування державних цільових програм, відображення в даних програмах індикативних показників та індикаторів стратегічних документів соціально-економічного розвитку країни, що має посилити рівень кореляції програм і пріоритетів державної політики. Важливим є визначення граничних обсягів фінансування довгострокових програм економічного спрямування за рахунок коштів бюджету. При підготовці концепції програми важливо визначити цільові групи одержувачів ефектів від її виконання. Доцільність реалізації бюджетної програми має ґрунтуватись на основі кінцевих цілей, передбачених планами діяльності головного розпорядника коштів. Значний перелік державних цільових програм, що фінансуються не в повному обсязі, не сприяє вирішенню поставлених завдань та знижує результативність планування і виконання бюджету за програмно-цільовим методом, що обумовлює необхідність оптимізації кількості таких програм. Ступінь дієвості планування бюджетних асигнувань на виконання цільових загальнодержавних та місцевих програм залежить від своєчасності моніторингу та оцінки ефективності даних програм [4]. Обґрунтовано, що системний підхід до оцінки ефективності видатків бюджету має передбачати виокремлення критеріїв економічної та соціальної ефективності на стадіях формування і виконання програми. Вагоме значення посідають питання розвитку процедур та механізмів попереднього державного фінансового аудиту, оперативного аналізу і контролю бюджетних програм з метою забезпечення адаптивності змін рівня їх фінансового забезпечення.

Бюджетна політика має бути спрямована на формування дієвої моделі перерозподілу фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи, сприяти соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Належний рівень обґрунтованості управлінських рішень щодо формування бюджетних показників надасть змогу підвищити ефективність фінансово-бюджетної політики [8]. Доцільним є підвищення фінансової спроможності територіальних громад, забезпечення збалансованого поєднання доходних та видаткових повноважень органів місцевого самоврядування. Зміна структури видатків бюджету має передбачати

упорядкування трансфертів населенню та підприємствам. З огляду на посилення ролі видатків бюджету у процесі регулювання соціально-економічного розвитку держави та адміністративно територіальних одиниць, важливим є оптимізація кількості бюджетних програм, покращення якісного рівня управління бюджетними коштами у межах встановлених бюджетних повноважень та проведення оцінки ефективності бюджетних програм, внутрішнього фінансового контролю за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів. Необхідним є розвиток інструментів програмно-цільового методу планування бюджету, посилення відповідальності за порушення у фінансовій сфері.

Доцільним є удосконалення інституційного середовища та інструментарію бюджетного прогнозування та планування, що спрямовано на посилення результативності фінансово-бюджетної політики [8]. З метою подальшого розвитку методологічної бази системи прогнозування бюджетних показників доцільно враховувати низку динамічних взаємозв'язків між складовими бюджетної архітектури у процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту. Прогноз видаткової частини бюджету на середньостроковий період має ґрунтуватись на основі макроекономічних показників, забезпечення бюджетної збалансованості, державних цільових програм економічного та соціального розвитку з визначенням їх граничних фінансових значень. З метою забезпечення послідовності, системності та ефективності бюджетної політики важливим є формування довгострокової бюджетної стратегії із визначенням результативних показників реалізації її основних напрямів. Система державного стратегічного планування, як фундаментальна основа для розробки стратегічних векторів бюджетної політики, є інструментом забезпечення структурної модернізації економіки та підвищення її конкурентоспроможності. В умовах обмеженості фінансових ресурсів вагомим завданням реалізації бюджетної стратегії є концентрація фінансування на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку країни, обґрунтування ієрархії цілей, завдань та принципів бюджетної політики узгодження фінансових можливостей бюджету щодо реалізації даних цілей в межах бюджетних періодів [5]. Доцільним є поглиблення взаємозв'язку річного та перспективного бюджетного планування. В сучасних умовах, при розробці перспективних напрямів бюджетної політики необхідним є врахування ефекту та здійснення переорієнтації економіки на переважно ендогенні чинники економічного зростання. Важливим є впровадження середньострокового індикативного планування в діяльність головних розпорядників бюджетних коштів.

Грошово-кредитна стратегія має ґрунтуватись на цінновій стабільності та функціонуванні надійних трансмісійних механізмів для досягнення прогнозованих соціально-економічних показників. Запровадження елементів монетарного режиму інфляційного таргетування є вагомим заходом реалізації стратегічних завдань грошово-кредитної політики [9]. Доцільним є використання превентивного підходу щодо кількісних показників інфляції у середньостроковій перспективі з урахуванням впливу сукупності економічних та фінансових чинників.

Для забезпечення цінновій стабільності важливим є підвищення довіри до інституту, який формує та реалізує грошово-кредитну політику, розвиток фінансового ринку, проведення збалансованої та послідовної бюджетно-податкової політики, що дозволить у певній мірі нейтралізувати циклічні економічні коливання. За умов наявності значного державного боргу доцільним є інституційне обмеження показника бюджетного дефіциту, розмір якого не перевищуватиме планового обсягу видатків на обслуговування боргу. Пріоритетними заходами монетарної політики є розвиток механізму рефінансування банків, сприяння збалансуванню валютного ринку задля активізації процесів кредитування реального сектору економіки. Важливим є накопичення міжнародних резервів, що сприятиме досягненню фінансової стабілізації. Разом з тим, інститут монетарної політики із покращенням стану платіжного балансу та стійким економічним відновленням має сприяти функціонуванню ліквідного та прозорого внутрішнього валютного ринку. Формування ефективного фінансового ринку потребує посилення конкурентоспроможності вітчизняних фінансових інститутів, підвищення рівня їх капіталізації, активізації діяльності інституційних інвесторів, впровадження відповідних механізмів захисту прав споживачів фінансових послуг та інвесторів, удосконалення інфраструктури, інструментарію ідентифікації, моніторингу і управління системними ризиками.

Держава є одним із вагомих споживачів та замовників товарів та послуг, використання електронної системи публічних закупівель стимулює розвиток економіки за умови раціонального використання бюджетних коштів та розвитку підприємницького середовища. В сучасних умовах механізм державного замовлення може викликати мультиплікативний попит, що посилить економічну активність, вагома увага має бути приділена підтримці вітчизняних товаровиробників високотехнологічної продукції. Механізм публічних закупівель має ґрунтуватись на принципах транспарентності, справедливості, ефективності та підконтрольності. Проведення модернізації транспортної, телекомунікаційної, енергетичної, житлово-комунальної інфраструктури сприятиме зростанню рівня активності суб'єктів підприємницької діяльності. Доцільним є розбудова методологічних засад концесійного механізму державно-приватного партнерства в сфері управління інфраструктурними об'єктами.

Вітчизняний ринок фінансових послуг потребує подальшої розбудови своєї інфраструктури, проте певні складові ринку є доволі розвинутими, що проявляється зростаючою кількістю надання відповідних послуг. Водночас, економічна рецесія, значним чином, вплинула на фінансовий стан банків та небанківських фінансових установ, що відобразилось на зниженні довіри до фінансових інститутів. Сучасні тенденції розвитку цього ринку обумовлюють необхідність підвищення дієвості та адаптивності системи державного регулювання, що направлено на посилення захисту прав інвесторів, використання міжнародних стандартів та принципів регулювання. Посилення інституційної спроможності державних фінансових інститутів,

підвищення рівня прозорості їх діяльності сприятимуть зростанню функціональної ефективності системи регулювання ринку фінансових послуг. Важливим є удосконалення механізму державного нагляду, забезпечення проведення відповідного тестування фінансових установ для визначення рівня їх фінансової стійкості. Вагомим напрямом підвищення дієвості державного нагляду є посилення взаємодії державних фінансових інститутів з саморегулювальними організаціями із делегуванням їм частини повноважень.

Висновки. Фінансова політика є дієвим інструментом впливу на соціально-економічні процеси. Вагомими завданнями у процесі розробки та реалізації фінансової політики є удосконалення системи державних фінансів, посилення ефективності регулятивної функції бюджетно-податкових, монетарних механізмів, здійснення структурних змін в економіці, спрямованих на підвищення темпів економічного зростання країни. Система фінансово-економічних інститутів є результатом розвитку та постійного вдосконалення відповідних взаємовідносин у процесі формування, регулювання та використання валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб суспільства. Результативність економічних перетворень, значною мірою, залежить від якісного рівня інституційної складової фінансової архітектури, стійкості фінансової системи країни, дієвості впливу фінансових інструментів на економічний розвиток країни. Пріоритетним є вдосконалення інституційного середовища державної фінансової політики, підвищення дієвості бюджетного планування і прогнозування, вдосконалення механізмів монетарного регулювання, утримання стабільного рівня цін, посилення взаємозв'язку фінансового регулювання із циклічністю економічного розвитку, забезпечення макроекономічної стабільності.

Список використаних джерел

1. Боголиб Т.М. Бюджетная политика как инструмент экономической стабильности / Т.М. Боголиб // *Економічний часопис-XXI*. – 2015. – № 3–4 (1). – С. 84–87.
2. Запатріна І.В. Бюджетний механізм економічного зростання: монографія / І.В. Запатріна. – К.: Ін-т соц.-екоп. стратегій, 2007. – 528 с.
3. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія / Л.В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 594 с.
4. Лютий І.О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики / І.О. Лютий // *Фінанси України*. – 2009. – № 12. – С. 13-19.
5. Чугунов І.Я. Довгострокова бюджетна стратегія в системі економічної циклічності / І.Я. Чугунов // *Вісник КНТЕУ*. – 2014. – № 5. – С. 64–73.
6. Чугунов І.Я. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки / І.Я. Чугунов, М.Д. Пасічний // *Вісник КНТЕУ*. – 2016. – № 5. – С. 5-18.
7. Davig, Troy, and Eric M. Leeper Monetary–fiscal policy interactions and fiscal stimulus // *European Economic Review*. – 2011. – vol. 55 (2). – 211-227 p.
8. Chugunov I.Y. Budget policy under economic transformation / I.Y. Chugunov, V.D. Makogon // *Economic Annals-XXI*. – № 3-4 (2). – 2016. – pp. 66-69.
9. Fatás, Antonio, and Ilian Mihov Policy volatility, institutions, and economic growth // *Review of Economics and Statistics*. – 2013. – vol. 95 (2). – pp. 362-376.
10. Stiglitz J. *Stability with Growth: Macroeconomics, Liberalization and Development* / J. Stiglitz, J. A. Ocampo, S. Spiegel. – Oxford: Oxford University Press, 2006 – 352 p.

References

1. Bogolib, T. (2015) *Biudzhethnaia polityka kak instrument ekonomicheskoi stablynosti [Fiscal policy as an instrument of macroeconomic stability]*. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 3–4 (1), 84–87
2. Zapatrina, I. (2007) *Biudzhethnyi mekhanizm ekonomichnoho zrostantia [Budget mechanism of economic growth]*. Kyiv: Institute of socio-economic strategy, 528 p.
3. Lisyak, L. (2009) *Biudzhethna polityka u systemi derzhavnoho rehuliuвання sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy [Budget policy in the system of government socio-economic regulation in Ukraine]*. Kyiv: DNU AFU. 598 p.
4. Liutyi, I. (2009) *Teoretyko-metodolohichni zasady biudzhethnoi polityky [Theoretical and methodological basis of budgetary policy]*. *Finansy Ukrainy (Finance of Ukraine)*, 12, 13-19.
5. Chugunov, I. (2015). *Dovhostrokovna biudzhethna stratehiia v systemi ekonomichnoi tsyklichnosti [The long-term budgetary strategy in the cyclical economic system]*. *Visnyk Kyivskogo natsionalnogo torovelno-ekonomichnogo universytetu (Herald of Kyiv National University of Trade and Economics)*, 5, 64-77
6. Chugunov, I., Pasichnyi, M. (2016) *Finansova polityka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii ekonomiky [Financial policy in Ukraine in the terms of economic globalization]* *Visnyk Kyivskogo natsionalnogo torovelno-ekonomichnogo universytetu (Herald of Kyiv National University of Trade and Economics)*, 5, 5-18
7. Davig, Troy, and Eric M. (2011) *Leeper Monetary–fiscal policy interactions and fiscal stimulus*. *European Economic Review*, 55 (2), 211-227
8. Fatás, A. and Ilian M. (2013) *Policy volatility, institutions, and economic growth*. *Review of Economics and Statistics*, vol. 95 (2), 362-376.
9. Chugunov, I., Makogon, V. (2016) *Budget policy under economic transformation*. *Economic Annals-XXI*, 3-4 (2), 66-69.

10. Stiglitz J. (2006) *Stability with Growth: Macroeconomics, Liberalization and Development* / J. Stiglitz, J. A. Ocampo, S. Spiegel. Oxford: Oxford University Press, 352 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Ватульов Андрій Вікторович кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Київського національного торговельно-економічного університету
02156, м. Київ, Кіото 19

ДАННЫЕ О АВТОРЕ

Ватульов Андрей Викторович кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов Киевского национального торгового-экономического университета,
02156, г. Киев, Киото 19

DATA ABOUT THE AUTHOR

Andriy Vatulov PhD (Economics), Associate professor,
Kyiv National University of Trade and Economics
02156, Kyiv, 19, Kioto st.

УДК 634.6

DOI: 10.24411/2306-546X-2017-00016

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Городніченко Ю.В.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають між державою та іншими суб'єктами економіки, в процесі залучення, розподілу, використання та погашення державного боргу України.

Мета роботи полягає у дослідженні та узагальненні основних етапів виникнення, утворення та становлення фондового ринку в світі та поява його в Україні і на основі цього визначення основної його концепції існування та подальшого розвитку.

Методи, що були використані в процесі дослідження: узагальнення, метод порівняльного аналізу, статистичний та інші методи дослідження.

Методологія проведення роботи. Робота виконана на основі досліджень сучасних наукових поглядів щодо визначення сутності фондового ринку.

Результати роботи. Приділено увагу дослідженню факторів, що сприяли появі перших цінних паперів; визначено що одним із перших цінних паперів був вексель; визначено особливості появи та становлення фондових ринків світу та в Україні. У результаті дослідження було знайдено низку невирішених проблем у сфері функціонування фондового ринку. Перспективою подальших досліджень є пошук методів управління фондовим ринком, які дадуть змогу підвищити ефективність вітчизняної економіки за рахунок припливу коштів.

Галузь застосування результатів: Міністерство фінансів України, Верховна Рада України.

Висновки. Враховуючи, що сутність є філософською категорією, яка відображає внутрішній зміст предмету, який проявляється у єдності всіх багатограних та суперечливих форм його буття.

Фондовий ринок має 400-річну історію розвитку у Європейських країнах, та глибоку історію у Царській Росії. Розвиток Інфраструктури фондового ринку завжди забезпечував гарантії прав власності учасників ринку, чесність перерозподілу прибутків, а також вільний перерозподіл капіталу між галузями народного господарства. Саме фондовий ринок є механізмом, який забезпечує перетік капіталу до нових інноваційних галузей економіки без бюрократичного втручання держави.

Фондовий ринок є одним з найважливіших сегментів фінансової системи, через який здійснюються фінансові інвестиції, які є домінуючими у сучасній економіці. Цей ринок тісно пов'язаний з багатьма ринками, зокрема з валютним, ринком капіталів, які, як і фондовий ринок, є складовими фінансового ринку України. Вплив фондового ринку на економіку, особливо з досягненням високого рівня розвитку, важко переоцінити. Так, замість грошово-емісійних методів покриття бюджетного дефіциту або величезних кредитів Національного банку України, використовуються цінні папери, тобто не інфляційне покриття цього дефіциту. Водночас, цінні папери зв'язують вільні грошові кошти суб'єктів господарювання та населення.

Ключові слова: фінансовий ринок, фондовий ринок, цінні папери, інвестиції, вексель, біржа.

ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ И СТАНОВЛЕНИЯ ФОНДОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Городниченко Ю.В.

Предметом исследования являются финансовые отношения, возникающие между государством и другими субъектами экономики, в процессе привлечения, распределения, использования и погашения государственного долга Украины.

Цель работы заключается в исследовании и обобщении основных этапов возникновения, образования и становления фондового рынка в мире и появления его в Украине и на основе этого определения основной его концепции существования и дальнейшего развития.

Методы, которые были использованы в процессе исследования: обобщение, метод сравнительного анализа, статистический и другие методы исследования.

Методология проведения работы. Работа выполнена на основе исследований современных научных взглядов относительно определения сущности фондового рынка.

Результаты работы. Уделено внимание исследованию факторов, способствовавших появлению первых ценных бумаг; определено, что одним из первых ценных бумаг был вексель; определены особенности появления и становления фондовых рынков мира и в Украине. В результате исследования было обнаружено ряд нерешенных проблем в сфере функционирования фондового рынка. Перспективой дальнейших исследований является поиск методов управления фондовым рынком, которые позволят повысить эффективность отечественной экономики за счет притока средств.

Область применения результатов: Министерство финансов Украины, Верховная Рада Украины.

Выводы. Учитывая, что сущность является философской категорией, которая отражает внутреннее содержание предмета, который проявляется в единстве всех многогранных и противоречивых форм его бытия.

Фондовый рынок имеет 400-летнюю историю развития в европейских странах, и глубокую историю в Царской России. Развитие инфраструктуры фондового рынка всегда обеспечивал гарантии прав собственности участников рынка, честность перераспределения доходов, а также свободный перераспределение капитала между отраслями народного хозяйства. Именно фондовый рынок является механизмом, который обеспечивает переток капитала в новых инновационных отраслей экономики без бюрократического вмешательства государства.

Фондовый рынок является одним из важнейших сегментов финансовой системы, через который осуществляются финансовые инвестиции, которые являются доминирующими в современной экономике. Этот рынок тесно связан со многими рынками, в частности с валютным, рынком капиталов, которые, как и фондовый рынок, являются составными финансового рынка Украины. Влияние фондового рынка на экономику, особенно с достижением высокого уровня развития, трудно переоценить. Так, вместо денежно-эмиссионных методов покрытия бюджетного дефицита или огромных кредитов Национального банка Украины, используются ценные бумаги, то есть не инфляционный покрытия этого дефицита. В то же время, ценные бумаги связывают свободные денежные средства субъектов хозяйствования и населения.

Ключевые слова: финансовый рынок, фондовый рынок, ценные бумаги, инвестиции, вексель, биржа.

HISTORICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT AND FORMATION OF THE UKREINIAN STOCK MARKET

Horodnichenko Yu.V.

The subject of the study is the financial relations that arise between the state and other economic entities in the process of attracting, distributing, using and repaying the state debt of Ukraine.

The purpose of the work is to study and generalize the main stages of the emergence, formation and formation of the stock market in the world and its emergence in Ukraine and on the basis of this definition of its basic concept of existence and further development.

Methods which were used in course of research: generalization, comparative analysis method, statistical method and other methods.

Methodology of work. The work is based on the research of modern scientific views on the definition of the essence of the stock market.

Results of work. The attention was paid to the study of the factors contributing to the appearance of the first securities; it was determined that one of the first securities was a bill; the features of appearance and formation of stock markets in the world and in Ukraine are determined. As a result of the study, a number of unresolved problems in the field of stock market operation were found. The prospect of further research is the search for methods of managing the stock market, which will make it possible to increase the efficiency of the domestic economy at the expense of inflow of funds.

Application of results: Ministry of Finance of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine.

Conclusions. Given that essence is a philosophical category that reflects the inner content of an object, manifested in the unity of all the many-sided and contradictory forms of its existence.

The stock market has a 400-year history of development in European countries, and a profound history in Tsarist Russia. The development of the stock market infrastructure has always ensured the rights of ownership of market participants, the integrity of the redistribution of profits, as well as free redistribution of capital between sectors of the national economy. It is the stock market that is the mechanism that provides the flow of capital to new innovative industries without bureaucratic state intervention.

The stock market is one of the most important segments of the financial system, through which the financial investments that are dominant in the modern economy are carried out. This market is closely linked to many

markets, including the currency market, capital markets, which, like the stock market, are part of the financial market of Ukraine. The impact of the stock market on the economy, especially with the achievement of a high level of development, can not be overestimated. So, instead of cash-emission methods to cover the budget deficit or huge loans of the National Bank of Ukraine, securities are used, that is, not inflation coverage of this deficit. At the same time, securities associate free funds of economic entities and the population.

Keywords: financial market, stock market, securities, investments, bill, exchange.

Statement of the problem. Further development approaches will be needed to identify priority areas for the development of the domestic stock market, taking into account the integration processes of the economy, globalization and financial convergence. It is important to increase the effectiveness of investor protection, the development of stock market infrastructure, taking into account international experience in this area, and increase the efficiency of the mechanism of state regulation of the securities market, which will improve the investment attractiveness of the country. This indicates the relevance of the dissertation work and predetermined the definition of its purpose, tasks, object and subject of research.

Analysis of recent researches and publications. Significant contributions to the development of institutional foundations for the functioning of stock markets have been made by such foreign scholars as M. Alekseev, T. Berdnikov, N. Berzon, B. Hamilton, T. Dickman, R. Edmister, A. Elder, R. Levini, E. Lefevre, J. Law, G. Markowitz, M. Miller, J. Mirkin, P. Rose, B. Rubtsov, J. Stiglitz, D. Tobin, J. Fama, V. Sharp, M. Scholes.

The problems of the formation and development of the domestic stock market, its influence on the country's economic growth are devoted to the works of domestic scientists: V. Bazylevych, Z. Vatmanyuk, J. Garbar, V. Geytsa, N. Degtyareva, M. Zhytar, O. Ivanitskaya, D. Luk O. Mozgovy, S. Moshensky, S. Naumenkova, V. Oskolsky, I. Recunenko, O. Sokhatska, G. Tereshchenko, V. Sheludko, I. Shkolnik, I. Chugunova, V. Yukhimenko and others.

At the same time, further development of approaches to determining the priority directions of development of the domestic stock market, taking into account the integration processes of the economy, globalization and financial convergence, are needed.

Selection of the unsolved parts of problem. Further development of approaches to determining the priority directions of development of the domestic stock market, taking into account the integration processes of the economy, globalization and financial convergence, is necessary.

The article goals. To reveal the historical aspects of the formation of the stock market in the world, its historical changes and transformations.

Presentation of the basic material. The stock market has gone a long way in its historical development to its present form.

Securities in its initial form of credit appeared twenty centuries BC in Babylon: in particular, among the city merchants and bankers, notes and checks were used here. The same tools existed in ancient Greece, Egypt, Rome, China [1, p. 406].

Medieval fairs and markets of bills that appeared and disappeared in the 13th-14th centuries laid the foundation for the current «stock markets». Trade in bills is closely linked to the emergence of the first professionals in the «stock markets» of securities, as well as the first exchanges. The founders of the first stock exchange operations in the «stock markets» with securities are considered to be institutions in Antwerp (1531) and Lyon, which were established in the XVI century.

Since some of the first securities were bills, the first mention in the economic theory of the securities market was a reference to the market of bills. In particular, G. Thornton wrote in his book Principles of paper-money credit in the UK (1802) that «the monetary equilibrium in the economy with the presence of non-monetary assets exists only when the interest rate on the money market is equal to the rate of return on invested capital in commodity markets» [1, p. 146].

Still, thanks to the increased activity of state emissions and the emergence of joint stock companies, at the end of the XVI century appeared the first stock market in its present form.

The first joint-stock companies are considered Moscow, Levant, Baltic, East-India companies (in England), and the United East-India Company (in the Netherlands), founded in the XVI - XVII centuries.

The East Indies company in England has built its principle of work on a constant replenishment of capital. Only in 1657, in connection with the changes to the statute, the company became a joint-stock company in our present sense.

While the East India Company in the Netherlands for 40 years paid dividends on shares only in the form of goods, and occasionally there were payments in cash. Already since 1644, the company began to pay dividends only in cash. The company regularly paid dividends until the end of its existence, which had an average annual rate of 18% of the par value.

Nevertheless, joint-stock companies were rarely up to the XIX century.

It is considered to be the oldest stock exchange in the Amsterdam Stock Exchange, founded in 1611 and preserved until our time. She conducted trades in stock markets not only in various commodities but also in securities until 1913. Thus, it was precisely the current methods of conducting transactions in stock markets with securities were first developed by the Amsterdam Stock Exchange.

In second place, the global stock market is the UK stock market. The first name «Stock market» appeared when in 1773 brokers specifically leased premises for various financial transactions. Thus, the first specialized stock exchange market was set up in the UK.

Over time, stock market exchanges, specialized in various directions, began to appear in Liverpool, Glasgow, Cardiff, Manchester. But, nevertheless, the center of the stock market has always been London, and since the XIX century, already occupied a world central place.

Until the middle of the XIX century. On the stock market of London, the bonds of the state were the main securities.

Between 1708 and 1826, all banks could exist as individual enterprises. The only bank that existed as a joint-stock company was the Bank of England. But in the beginning of the second half of the XIX century, these restrictions were abolished, which prevented the appearance of shares in the stock market of securities. As a result, joint-stock companies have become the main method of organizing large business, which respectively led to the growth of the stock market stock market as a specialized stock market.

The founders of modern professionals in the stock markets of securities in France were the usual *minnyas*, which since 1639 became known as exchange agents.

In 1801 Napoleon was issued a decree on the construction of a special for them building of the Paris Stock Exchange, the construction of which was completed in 1826. Until 1840, the Paris Stock Exchange exchange agents had the opportunity to work on the stock market not only with promissory notes, but also with stocks or bonds.

Approximately, this situation was observed in America. In 1791 in Philadelphia, the first US stock market was established. But already in 1792, 24 New York brokers signed a «deal under the plate» to create a New York stock market stock market. The main principles of the transaction on the stock market were the signing of transactions only between members of the stock market and a fixed commission fee.

In the Anglo-Saxon countries, stock market exchanges have played a more significant role in the economic development of these countries than in countries in continental Europe.

In our country the beginning of the stock market dates back to the XVIII century. The Odessa Stock Exchange was opened in 1796 (more than 40 years before the opening of such a Moscow). Stock exchanges in St. Petersburg, Odessa and Moscow were considered liberal (for example, women were allowed to participate in stock transactions), but also very demanding: paper was only allowed on the stock exchange after a thorough inspection of their owner, for false information they were brought to criminal responsibility, the stock brokers were acting on the stock exchange. The committee, government commissions monitored quotations of securities. This, as they wrote then, was directed «not against the stock exchange, but against unscrupulous bankers and stockists.»

In Ukraine, the Charter of the Kiev Stock Exchange was approved on November 5, 1865. For admission to the member of the exchange received 39 applications, and February 13, 1869 elected from the stock community of 23 people elected the governing body of the exchange - the Exchange Committee. Organizationally, the Kyiv Stock Exchange was an associative entity (and not a joint-stock company) and held at the expense of membership fees, as well as contributions to the Syndicate of sugar traders, profits from stores and other revenues.

Since 1877, stock exchange bulletins have been systematically published. Subsequently, the newspaper «Kiev Stock Exchange» published, in which, in addition to the bulletin, published analytical articles, information on prices for sugar and other goods on the markets of Ukraine and the Russian Empire in general.

The founding of the Kyiv Stock Exchange has had a positive impact on the development of trade, industry and financial markets not only in Kiev but also throughout Ukraine. The Kiev stock exchange market emerged simultaneously with the beginning of the operation of the exchange - in 1873. In the first years, stock exchanges were government securities, shares, shares and bonds of joint stock companies, in particular sugar and refineries. In addition, discounted bills and remittances, transactions with gold and silver. The mortgage notes of land banks appear on the market as well.

Over the next few years, the amount of transactions with government securities doubled, and in 1878 reached a record for the 70-ies marks 2,2 million rubles. Pledged letters quoted on the stock exchange fairly stable until 1879, when from the mark of 1.7 million rubles. there was a decrease in volumes to 612 thousand rubles.

In the 90s, the number of dividend-based stock transactions in the Kiev market is steadily declining, while commodity agreements are increasingly beginning to shape the character of the Kiev trading market. The main reason was that the wave of shareholdings in Ukraine (and in Russia as a whole) gradually fell asleep. During this period, the Russian Empire began an industrial upsurge. The entire flow of securities of all-Russian significance goes to the capital, and in Kiev, slowly, but reliably begins the formation of the secondary market of sugar refined paper, local industrial societies and commercial banks. The jump in the volume of sales of securities up on the Kiev Stock Exchange came in 1892, somewhat slept in 1893, but remained at the same level before 1899, when industrial growth in the country ended.

In connection with the beginning of the First World War, in August 1914 the Kiev Stock Exchange was closed and the official quotation of securities on the St. Petersburg Exchange was stopped. But a month later, the Kiev stock exchange restores its work unofficially; Urgent contracts were made even for 1916-1917. With a favorable course of events, Kyivstar may have come to such a financial instrument on the securities market as financial futureship seventy years earlier than their Chicago and London counterparts. It was a trade in «rights» for the sale of sugar in 1908-1916.

But the events of 1917 interrupted the activities of the Kiev Stock Exchange and undermined the efforts of Ukrainian enterprises to expand the export of goods and find new forms of Ukraine's participation in international trade.

In December 1917, the Soviet government banned operations with securities. But in the period of the new economic policy (NEP), the organized circulation of securities, carried out, chiefly, by the stock departments at commodity exchanges in several large commercial and industrial centers, including Kiev and Kharkiv, again appeared.

The Soviet stock market is fully consistent with the national trend of reducing the share of private capital in the total turnover of stock trading. Private issue of securities was banned, and all credit and currency transactions could be carried out only by the state. Consequently, the place of an individual on the securities market was gradually replaced by a legal entity that reduced, and subsequently stopped the possibility of stock market speculation. After the termination of the NEP from the decision of the Soviet government, all commodity and stock exchanges were eliminated (1930). Waiting for their revival took more than half a century - until the early 90's. Privatization and the emergence of joint stock companies have become the determining factor in the resumption of stock exchanges and the establishment of an over-the-counter turnover of securities.

The history of stock exchanges has confirmed that the most characteristic feature of any level of market relations is the indispensable emergence of exchanges as a universal instrument of a market economy. The first steps of market reform in the independent Ukraine also led to the emergence of exchanges, initially commodity, and subsequently stock exchanges.

The theoretical foundations about the role of the stock market in the economy, proclaimed by representatives of various economic schools, were, to some extent, realized in the policies of different states and directly influenced the formation of an efficient and highly liquid financial sector.

Among the scientific publications on the development and functioning of the stock market should be a monograph Yu D. Filippov «Exchange. Its History, Modern Organization and Functions» (1912) [2], in which the author, along with the coverage of the process of formation of exchange law, drew attention to the peculiarities of the development and organization of the domestic stock market in the global context. In this connection, the specific function performed by the domestic exchanges was emphasized - the functions of the representative body for the protection of trade and industry interests before governmental organizations. In this regard, Y. D. Filippov noted that «... our exchanges, in contrast to foreign ones, are not only markets. ... In addition to their main function as markets that focus on trade in substitute values, there is also a side function of representing the interests of trade and industry before the government, a function which, in all the cultural states, is the task of special bodies: chambers of commerce and industry. « According to the author, the emergence of domestic exchanges is primarily due to the need for representation of local commercial and industrial interests (and not for the sake of the development of trade). It is precisely with the performance of domestic exchanges that it is not their task of commercial and industrial representation that the author links the problem of the growth of speculation in the stock market. The basis for such an opinion is the situation where the administrative interference in the work of the exchanges is legislatively tight: «in most cases, local government authorities in the form of heads of provinces and regions and their subordinate police almost completely eliminated from the impact on the life of exchanges.» In this regard, the author emphasizes that in the late XIX - early XX centuries. domestic exchanges increasingly became self-regulating organizations, which contributed to both the development of the stock market and speculation on it [3, p. 265-266].

The problem of speculation in the securities market is partly covered in the work of MA Bunyatyan «Economic crises» [4]. In this study, stock market speculation is seen as one of the factors behind the emergence of economic crises (both at the level of individual enterprises and at the state level): «The exchange crisis occurs often in a year and more, and usually several months earlier than confusion in others industries. It is a harbinger and at the same time one of the reasons for the subsequent general collapse of the production process. « According to the author, there is an opportunity to avoid these crisis situations by means of economic education of the masses of the population involved in the stock exchange, and at the expense of the legal regulation of the stock exchange, as well as stock and founder's affairs. However, it is not possible to completely avoid crises of this nature: «... legislative restrictions, having their negative sides, can not prevent the emergence of speculative fever with subsequent crises, if the economic life periodically creates fertile soil and gives rise to the development of these phenomena» [3, p. 266].

To the scientific literature devoted to the analysis of the issues of the formation and development of the domestic stock market, the second volume of the edition of the Banking Encyclopedia, entitled «The Exchange. History and modern organization of stock exchanges in the West and in Russia. Exchange transactions. Exchange and War» [5]. It should be emphasized that this collection was published thanks to the efforts of a team of Kyiv professors under the leadership of the famous scientist-economist L. N. Yasnopolsky. The articles of this encyclopedia are devoted to the theoretical understanding of the formation and functioning of the stock market, the history of development and the organization of domestic and foreign exchange trading, objects of exchange transactions in the stock market, the cooperation of banking structures with stock exchanges, the impact of the world war on the development of the stock market. Attention was paid to the topic of speculation in the stock market. In particular, it was noted that at first the speculation only took place in the case of winning tickets, and later - with dividend securities. Among the main factors that contributed to the spread of speculation in transactions with dividend securities, noted the following: imperfect legislation; lack of knowledge of nonprofessional stock market participants regarding the objects and techniques of stock trading; direct communication of the stock exchange with speculative exchange circles [3, p. 266-267].

One of the theories for determining the role of the securities market was developed by JM Keynes in the work «General theory of employment, interest and money.» The scientist considered bonds the only type of assets able to compete with money, and the stock market - one of the most important elements in the structure of the market of any country.

Keynes wrote that «where there is no securities market, there is no point in overestimating investment» [6, p. 253]. Daily revaluation of the stock market, though aimed primarily at facilitating the transition of investments already made from one person to another, necessarily has a decisive influence on the level of current investments. It makes no sense to create a new company at a higher cost than the amount for which you can buy the same company. At the same time, there is an incentive to spend on a new project a very large sum if it is possible to place the relevant shares on the stock exchange and get immediate profit.

With the help of the stock market it becomes possible to use free cash funds of legal entities and individuals and direct these funds to the needs of production, that is, it creates conditions for flexible transfer of capital and saturation of financial resources of various branches and spheres of the national economy.

References

1. *Blaug M. (1994). Economic thought in retrospect . - M. : «The Case of Ltd». - 720 p. - Bibliogr: p. 714-720.*
2. *Filipov Yu.D. (1912). Exchange. Its history, modern organization and functions. St. Petersburg. - 202 p. - Bibliogr: p. 117-202.*
3. *Kotler F. (2007). Fundamentals of Marketing. Short course. Moscow: Izd. house «Williams». - 656 p. - Bibliogr: p. 649-656.*
4. *Bunyatyayn M.A. (1915). Economic crises: The experience of morphology and the theory of periodic economic crises and the theory of conjuncture. Moscow. - 303 p.- Bibliogr: p. 300-303.*
5. *Yasnopolsky L.N. (1916). Exchange. History and modern organization of stock exchanges in the West and in Russia. Exchange transactions. Stock exchanges and war. Bank Encyclopedia. - Volume 2. - Kiev. - 412 p. - Bibliogr: p. 400-412.*
6. *Anthology of economic classics (1993) . - M. : «ECONOV», «Klyuch». - 486 p.- Bibliogr: p. 479-486.*

ДАНІ ПРО АВТОРА

Городніченко Юлія Вадимівна, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи і страхування
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна
e-mail: yuliyagorodnichenko@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Городниченко Юлия Вадимовна, кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры финансов, банковского дела и страхования
ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина
e-mail: yuliyagorodnichenko@gmail.com

DATA ABOUT AUTHOR

Horodnichenko Yuliia, PhD in Economics, Associate Professor, Chair of Finances, Banking and Insurance SHEE «Pereyaslav-Khmelnyskiy SPU after Grygoriy Skovoroda»
Sukhomlynsky Str. 30, Pereyaslav-Khmelnyskiy, 08401, Ukraine
e-mail: yuliyagorodnichenko@gmail.com

УДК 336.5

DOI: 10.24411/2306-546X-2017-00015

ВИДАТКИ БЮДЖЕТУ ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Гребеник К.В.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади функціонування видатків бюджету як складової механізму соціально-економічної політики.

Метою дослідження є розкриття соціально-економічного ефекту видатків бюджету та визначення особливостей впливу видатків, в розрізі поточних та капітальних, на основні індикатори соціально-економічного розвитку.

Методи дослідження. У роботі використано наступні наукові методи: системний, факторний, кореляційного та регресійного аналізу, порівняння, аналізу та синтезу, що в сукупності дозволили реалізувати концептуальну єдність дослідження, встановити точні кількісні зв'язки між досліджуваними показниками, всебічно проаналізувати об'єкт дослідження та отримати наукові висновки.

Результати роботи. Розкрито соціальний та економічний ефект бюджетних видатків, який відображається у регулюванні споживання та стимулюванні виробництва, соціальному забезпеченні кожного громадянина, розвитку науково-технічного прогресу та міжнародної діяльності тощо. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу досліджено вплив капітальних і поточних видатків на

основні індикатори соціально-економічного розвитку, зокрема на: обсяг валового внутрішнього продукту; доходи, витрати та заощадження населення; обсяг заробітної плати, а також соціальної допомоги (та інших поточних трансфертів), а також визначено взаємозв'язок між зазначеними показниками. Обґрунтовано необхідність капітальних вкладень з державного та місцевих бюджетів, оскільки саме капіталовкладення сприяють зростанню виробничих потужностей народного господарства, сприяють модернізації діючого виробництва, спонукають до ведення діяльності суб'єктами господарювання, що призводить до підвищення зайнятості населення, зменшення рівня безробіття, підвищення продуктивності праці та рівня соціального забезпечення населення, збільшення обсягів національного виробництва тощо.

Галузь застосування результатів. Фінанси. Бюджетна політика. Бюджетна система. Економічний аналіз.

Висновки. Бюджетні видатки є вагомим інструментом регулювання економічних процесів та фінансових потоків в країні. Використовуючи доходи і видатки бюджету – як фінансові інструменти – органи влади мають можливість змінювати структуру та пропорції національного виробництва, регулювати рівень соціальних стандартів та фінансового забезпечення населення, регулювати зовнішню та внутрішню економічну діяльність, розвивати міжнародні фінансові взаємовідносини.

На основі регресійного аналізу доведено, що зміна структури та обсягів саме капітальних видатків в більшій мірі призводить до зростання основних показників економіки та соціального розвитку; зокрема при збільшенні обсягу капітальних видатків на 1 млрд. грн. в середньому збільшуються значення таких індикаторів: ВВП – на 21,4 млрд. грн., доходи, витрати та заощадження населення – на 14,1 млрд. грн., заробітна плата – на 5,9 млрд. грн., соціальна допомога (та інші поточні трансферти) – на 4,6 млрд. грн. Проте, за досліджуваний період (2007 – 2016 рр.) найбільша щільність кореляційного зв'язку має місце між поточними видатками і обсягом ВВП, доходами, витратами та заощадженнями населення, заробітною платою, соціальною допомогою (та іншими поточними трансфертами) – 1,00; 0,98; 0,98 та 0,98 відповідно.

Ключові слова: бюджетна система, бюджет, економічний розвиток, соціальне забезпечення, капітальні видатки, поточні видатки.

РАСХОДЫ БЮДЖЕТА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ МЕХАНИЗМА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ

Гребеник К.В.

Предметом исследования являются теоретические и практические основы функционирования расходов бюджета как составляющей механизма социально-экономической политики.

Целью исследования является раскрытие социально-экономического эффекта расходов бюджета и определение особенностей влияния расходов, в разрезе текущих и капитальных, на основные индикаторы социального и экономического развития.

Методы исследования. В работе использованы такие научные методы: системный, факторный, корреляционный и регрессионного анализа, сравнительного анализа, анализа и синтеза, на основе которых реализовано концептуальное единство исследования, установлены точные количественные связи между исследуемыми показателями, всесторонне проанализирован объект исследования и получены новые научные выводы.

Результаты исследования. Раскрыто социальный и экономический эффект бюджетных расходов, который выражается в регулировании потребления и стимулировании производства, социальном обеспечении каждого гражданина, развития научно-технического прогресса и международной деятельности. На основе корреляционно-регрессионного анализа исследовано влияние капитальных и текущих расходов на основные индикаторы социально-экономического развития: объем валового внутреннего продукта; доходы, расходы и сбережения населения; уровень заработной платы и социальной помощи (и других текущих трансфертов), а также определена взаимосвязь между указанными показателями. Обоснована необходимость капитальных вложений из государственного и местных бюджетов, поскольку именно капиталовложения способствуют росту производственных мощностей народного хозяйства, способствуют модернизации действующих производств, стимулируют деятельность субъектов экономики, что приводит к повышению занятости населения, снижению уровня безработицы, повышению производительности труда и уровня социального обеспечения населения, увеличению объемов национального производства.

Область применения результатов. Финансы. Бюджетная политика. Бюджетная система. Экономический анализ.

Выводы. Бюджетные расходы являются важным инструментом регулирования экономических процессов и финансовых потоков в стране. Используя доходы и расходы бюджета – как финансовые инструменты – органы власти имеют возможность изменять структуру и пропорции национального хозяйства, регулировать уровень социальных стандартов и финансового обеспечения населения, регулировать внешнюю и внутреннюю экономическую деятельность, развивать международные финансовые взаимоотношения.

На основе регрессионного анализа доказано, что изменение структуры и уровня именно капитальных расходов в большей степени приводит к росту основных показателей экономики и социального развития; в частности, при увеличении уровня капиталовложений на 1 млрд. грн. в среднем увеличиваются значения таких социально-экономических показателей: ВВП – на 21,4 млрд. грн., доходы, расходы и сбережения населения – на 14,1 млрд. грн., заработная плата – на 5,9 млрд. грн., социальная помощь (и другие текущие трансферты) – на 4,6 млрд. грн. Однако, за исследуемый период (2007 – 2016 гг.) наибольшая теснота (плотность) корреляционной связи наблюдается между текущими расходами и объемом ВВП, доходами, расходами и сбережениями населения, заработной платой, социальной помощью (и другими текущими трансфертами) – 1,00; 0,98; 0,98 и 0,98 соответственно.

Ключевые слова: бюджетная система, бюджет, экономическое развитие, социальное обеспечение, капитальные расходы, текущие расходы.

STATE BUDGET EXPENSES AS A COMPONENT OF THE SOCIAL AND ECONOMIC POLICY MECHANISM

Grebenyk K.V.

The object of this study is a theoretical and practical basis of the state budget expenses' function as a component of the social and economic policy.

The objective of the study is to reveal the social and economic effect of budget expenses and to define specifics of the influence of expenses segregated by current and capital expenditures based on the social and economic development indices.

Methods of the study. The following scientific methods were used: system, factor, correlation and regression analyses, comparison, analysis and synthesis that jointly allowed implementing the uniform research concept, determining precise quantitative connections between the studied features, carrying out the comprehensive analysis of the studied object and making scientific conclusions.

Work results. As a result the authors have revealed the social and economic effect of budget expenses reflected by the regulation of consumption and stimulation of production output, social security of every citizen, development of the scientific and technical progress and international activity, etc. The correlation and regression analysis allowed us to study the influence of capital and operational expenses at the main indices of the social and economic development, in particular at: the gross domestic product (GDP) output; income, expenses and savings of the population; amounts of wages and social assistance paid (and other current transfers); and also to determine relations between the abovementioned indices. We have substantiated the importance of capital expenses from the national and local budgets, since the capital expenditures are exactly the factor influencing the modernization of production capacities, stimulating business activities of the entities and leading to growth of the employment rate, decrease of the unemployment rate, increase of the labor efficiency rate and social security level, and growth of the national production output, etc.

Score of results. Finance. Budget policy. Budget system. Economic analysis.

Conclusions. The budget expenses represent a powerful tool for regulation of economic processes and cash flows country-wide. By using the budget revenues and expenses as the financial tools the state authorities are able to change the structure and shares of contribution of the national industrial output, to regulate the level of social standards and financial support of the population, internal and external economic activities and to develop international financial relations.

Based on the regression analysis' results we have proven that any change of the structure and amounts of capital expenditures cause a substantial growth of the major indices of economy and social development; particularly, if the amount of capital expenses increases by UAH 1 bln, in average the following indices grow: GDP by UAH 21.4 bln, people's expenditures and savings by UAH 14.1 bln, wages by UAH 5.9 bln and social assistance (and other current transfers) by UAH 4.6 bln. Nevertheless, in the period of the study (2007 – 2016) the closest correlation dependence existed between the current expenses and GDP, revenues, expenses and savings of the population, wages and social assistance (and other transfers) making 1.00; 0.98; 0.98 and 0.98 respectively.

Keywords: budget system, budget, economic development, social security, capital expenditures, current costs.

Економічний розвиток держави залежить від науково-обґрунтованих, фінансово-розрахункових та прогнозних показників планів діяльності розпорядників бюджетних коштів. Результат діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, фахівців відповідної спеціалізації знаходить своє вираження в економічній політиці. Економічна політика представляє собою сукупність складних бюджетних процесів щодо організації та контролю за організацією процесу акумулювання, розподілу та перерозподілу валового суспільного продукту і національного доходу, спрямування залучених коштів бюджету відповідного рівня згідно із бюджетними планами та програмами розпорядників коштів з метою забезпечення економічного зростання, дотримання соціальних стандартів, розвитку адміністративно-територіальних одиниць та держави.

Бюджетні видатки – важливий регулятор фінансових потоків у поточному та довгостроковому періодах – характеризують економічну політику держави. Видатки бюджету представляють собою сукупність фінансових відносин, які виникають на завершальному етапі перерозподільного процесу щодо організації процесу використання коштів бюджету відповідно до програм та планів розпорядників бюджетних коштів з метою забезпечення соціально-економічного зростання у довгостроковій перспективі, та мають риси: строковості,

плановості, цільового спрямування. Витрати бюджету включають видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

Економічна ефективність бюджетних видатків реалізована через сукупність досягнутих результативних показників, які відповідають основним цілям та завданням бюджетних призначень з урахуванням здійснених видатків бюджету, дієвості інституційних перетворень розвитку суспільства [3].

За допомогою видатків відбувається стимулювання процесу розширеного відтворення та структурної перебудови економіки; фінансова підтримка науково-технічного та інноваційного розвитку; фінансування нових галузей національного господарства та сприяння розвитку перспективних галузей; фундаментальна підтримка розвитку науки і техніки, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт; сприяння зростанню людського капіталу тощо. Порядок здійснення бюджетних видатків регулюється вітчизняним законодавством; вони мають кількісні та якісні характеристики, які дозволяють визначити призначення видатків та, відповідно, їх обсяги.

Основна природа видатків бюджету виражена у фінансуванні функцій держави – задоволення потреб суспільства у економічному та соціальному розвитку, державного управління, оборони, забезпечення громадського порядку, безпеки держави тощо [7].

В умовах глобалізації фінансових систем країн світу важливим є підвищення частки видатків інвестиційного спрямування, тобто капітальних вкладень виробничого і не виробничого призначення; фінансування структурної перебудови народного господарства; субвенції та інші видатки, пов'язані з розширенням відтворення. Загальноприйнятим є те, що розподіл саме капітальних видатків бюджету відображає пріоритети фінансової політики країни. Довгострокові цілі економічного та соціального розвитку реалізуються через видатки інвестиційного та інноваційного характеру [4].

Саме капітальні вкладення у великі інфраструктурні проекти сприяють підтримці важливих секторів економіки, забезпеченню зростання кількості робочих місць, позитивно відображаються на формуванні та зростанні надходжень до бюджету, та, як наслідок, виконанні державних соціальних стандартів [5].

Оцінюючи реальний стан бюджетного сектору, необхідно зауважити, що рівень перерозподілу ВВП через бюджетну систему залишається на високому рівні, що свідчить про збереження високо рівня державних зобов'язань щодо надання соціальних благ та послуг населенню та підприємствам. Рис. 1 відображає динаміку зростання валового внутрішнього продукту та частки перерозподілу видатків бюджету протягом 2007 – 2016 років. Так, частка видатків зведеного бюджету у ВВП знаходиться в межах 32,0% (2011 р.) – 35,0% (2016 р.). У 2016 році даний показник зріс на 0.9 в.п. відносно 2007 року, та на 0.7 в.п. відносно 2015 року.

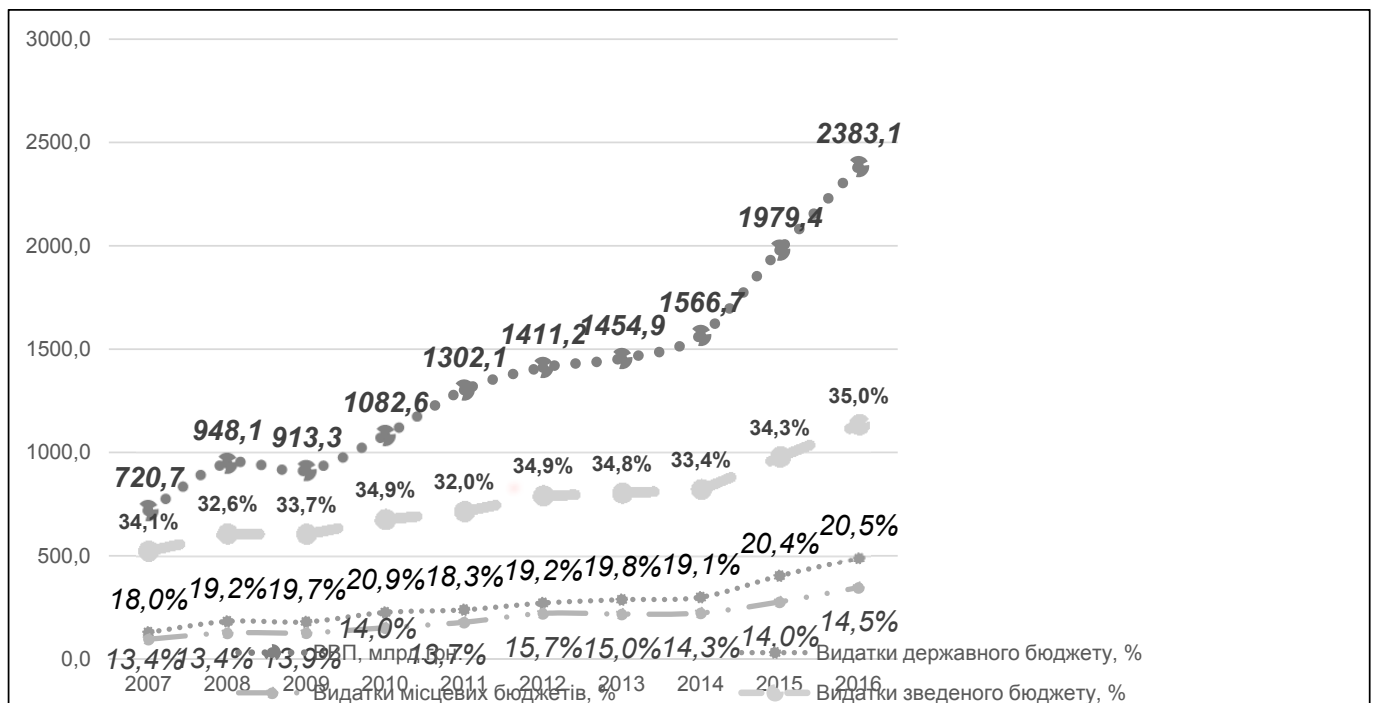

Рисунок 1. Частка перерозподілу видатків державного та місцевих бюджетів у ВВП протягом 2007 – 2016 рр., %

Наукові дослідження, на яких побудована сучасна економічна думка, доводять той факт, що економічно розвинуті країни спрямовують значну долю видатків саме на інноваційний та інвестиційний розвиток. Німецька школа камералістики (представники Ф. Юсті, І. Зонненфельс) доводили, що стимулювання економічного розвитку має відбуватись через фінансування капітальних видатків, що у

довгостроковій перспективі призводить до зростання доходів бюджету. А. Вагнер, М. Вебер, Г. Фон Шмоллер – представники німецької історичної школи – наголошували на необхідності державного регулювання інвестиційної діяльності за рахунок збільшення видатків бюджету. Зокрема, А. Вагнер ввів в економічний обіг «закон зростаючої ділової активності», відповідно до якого, видатки бюджету зростають швидше за обсяги суспільного виробництва, що призводить до позитивного економічного ефекту. Дж. Кейнс відстоював ідею необхідності державного втручання в економіку країни, вилучення частки доходів та заощаджень населення – через податки і збори, та спрямування цих коштів на інвестування.

Фінансова політика А. Пігу передбачає зміну структури видатків та збільшення їх обсягів на стимулювання науково-технічних розробок, фінансування людського капіталу, в т.ч. підвищення видатків на освіту.

За допомогою кореляційно-регресійного аналізу визначаємо ступінь впливу обсягів капітальних (X_1) та поточних видатків (X_2) зведеного бюджету (факторні ознаки) на основні індикатори соціально-економічного розвитку – обсяг валового внутрішнього продукту (Y_1), загальні обсяги доходів, витрат та заощаджень населення (Y_2), в т.ч. окремо на рівень заробітної плати (Y_3) та соціальної допомоги (включаючи поточні трансферти) (Y_4) (результативні ознаки). Кореляційно-регресійний аналіз надає можливість виміряти щільність зв'язку між факторними та результативними ознаками, а також виокремити фактори, що найбільше впливають на результативні показники.

Таблиця 1. Динаміка обсягу видатків зведеного бюджету і основних показників соціально-економічного розвитку протягом 2007 – 2016 рр., млрд. грн.

	Капітальні видатки	Поточні видатки	ВВП	Доходи, витрати та заощадження	Заробітна плата	Соціальна допомога (та інші поточні трансферти)
2007	38,7	187,4	720,7	623,3	279,0	229,0
2008	41,2	268,1	948,1	845,6	366,4	319,7
2009	20,1	287,3	913,3	894,3	376,1	355,4
2010	30,6	347,2	1 082,6	1 101,2	459,2	423,7
2011	42,0	374,9	1 302,1	1 266,8	521,1	463,4
2012	40,8	451,7	1 411,2	1 457,9	593,2	526,9
2013	29,4	476,4	1 454,9	1 548,7	633,7	575,6
2014	20,2	502,9	1 566,7	1 516,8	615,0	562,3
2015	46,8	633,1	1 979,4	1 735,9	680,4	658,5
2016	73,0	762,6	2 383,1	2 002,4	837,3	719,2

* Складено автором на основі даних Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України

Для дослідження взаємозв'язку між обраними показниками визначаємо параметри лінійного рівняння регресії на основі даних Табл. 1, а отримані в результаті розрахунків значення заповнюємо у Табл. 2:

$$Y_x = a_0 + a_1 X, \quad (1)$$

Для визначення невідомих коефіцієнтів регресії, за допомогою Методу Гауса, розв'язується система рівнянь [2]:

$$\begin{cases} na_0 + a_1 \sum X = \sum Y, \\ a_0 \sum X + a_1 \sum X^2 = \sum XY. \end{cases} \quad (2)$$

Таблиця 2. Рівняння регресії лінійної функції

Показники	Капітальні видатки (X_1)	Поточні видатки (X_2)
ВВП (Y_1)	$Y_{1X_1} = 557,2 + 21,4X$	$Y_{1X_2} = 131,6 + 12,9X$
Доходи, витрати та заощадження (Y_2)	$Y_{2X_1} = 759,7 + 14,1X$	$Y_{2X_2} = 259,3 + 2,4X$
Заробітна плата (Y_3)	$Y_{3X_1} = 310,7 + 5,9X$	$Y_{3X_2} = 149,9 + 0,9X$
Соціальна допомога (та інші поточні трансферти) (Y_4)	$Y_{4X_1} = 307,3 + 4,6X$	$Y_{4X_2} = 113,0 + 0,9X$

* Розраховано автором

Таким чином, при збільшенні обсягу поточних видатків на 1 млрд. грн., зокрема видатків на: оплату праці і нарахування на заробітну плату, використання товарів, обслуговування внутрішніх та зовнішніх боргових зобов'язань та фінансування соціального забезпечення, – обсяг валового внутрішнього продукту зростає на 12,9 млрд. грн.; доходи, витрати та заощадження населення – на 2,4 млрд. грн.; заробітна плата і соціальна допомога (та інші поточні трансферти) – на 0,9 млрд. грн. окремо по обох показниках. При цьому, при збільшенні обсягу капітальних видатків на 1 млрд. грн.: обсяги валового внутрішнього продукту зростають в середньому на 21,4 млрд. грн., доходи, витрати та заощадження населення – на 14,1 млрд. грн.; заробітна плата працівників – на 5,9 млрд. грн., соціальна допомога (в т.ч. інші поточні трансферти) – на 4,6 млрд. грн.

Зазначене свідчить, що зміна обсягів та структури саме видатків розвитку має найбільший вплив на пропорції економічного зростання та рівень соціального забезпечення населення. Проте, частка капітальних видатків у ВВП залишається на відносно низькому рівні, у порівнянні із видатками споживання. Так, Рис. 2 наглядно демонструє співвідношення обсягу капітальних та поточних видатків зведеного бюджету та їх частки в валовому внутрішньому продукті. Загальний обсяг видатків капітального характеру зріс з 38,7 млрд. грн. у 2007 році до 73,0 млрд. грн. у 2016 році, проте частка таких видатків у ВВП зменшилась на 2.3 в.п. – з 5,4% у базовому 2007 році до 3,1% у 2016 році. В цілому в Україні даний показник варіюється в межах 2,0% та 5,4% у 2013 та 2007 рр. відповідно.

Необхідно також наголосити на тому, що якщо протягом посткризових років науковці порушували питання комплексного підходу до проблем спрямування видатків переважно на поточне споживання, щорічного зменшення частки видатків капітального спрямування тощо [1], то із Рис. 2 прослідковується тенденція до збільшення економічної значимості капітальних видатків; крім того мають місце позитивні зрушення в національному виробництві та соціальній сфері.

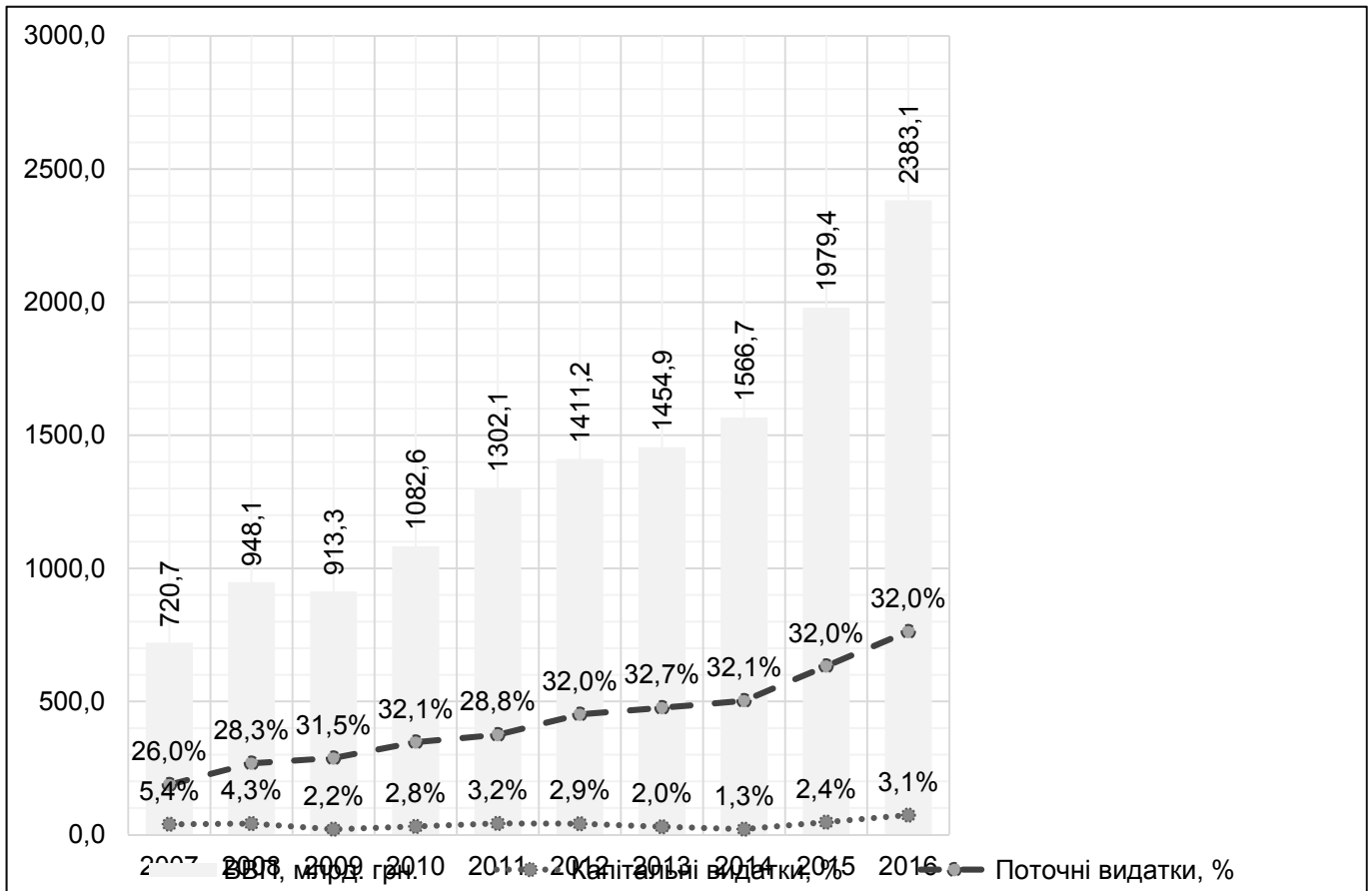

Рисунок 2. Частка видатків зведеного бюджету та обсяг валового внутрішнього продукту у 2007 – 2016 рр., %

У 2016 році відносно 2015 року видатки розвитку зросли на більше ніж удвічі – на 56,2%, або на 26,3 млрд. грн. – з 46,8 млрд. грн. до 73,0 млрд. грн. Такі зміни в основному обумовлені збільшенням фінансування таких статей видатків: придбання обладнання і предметів довгострокового користування на 109,3% (9,6 млрд. грн.) – з 8,8 млрд. грн. до 18,4 млрд. грн.; капітальний ремонт на 65,1% (6,8 млрд. грн.) – з 10,5 млрд. грн. до 17,3 млрд. грн.; реконструкція та реставрація – 28,7% (1,7 млрд. грн.) – з 6,0 млрд. грн. до 7,8 млрд. грн.; капітальні трансферти підприємствам (установам, організаціям) на 90,7% (9,7 млрд. грн.) – з 10,7 млрд. грн. до 20,5 млрд. грн.; капітальні трансферти населенню – 166,8% (0,4 млрд. грн.) – з 0,2 млрд. грн. до 0,7 млрд. грн. В свою чергу зменшення фінансування у 2016 році відносно 2015 року відбулося за такими категоріями видатків: капітальне будівництво (придбання) на 15,5% (1,3 млрд. грн.) – з 8,3 млрд. грн. до 7,0 млрд. грн.; створення державних запасів і резервів на 68,% (0,2 млрд. грн.) – з 0,3 млрд. грн. до 0,1 млрд. грн.; придбання землі та нематеріальних активів на 26,3% (0,5 млрд. грн.) – з 1,9 млрд. грн. до 1,4 млрд. грн.

За останнє десятиріччя видатки споживання зросли с 187,4 млрд. грн. у 2007 році до 762,6 млрд. грн. у 2016 році, або на 307,0% (на 575,2 млрд. грн.). Частка таких видатків у ВВП зросла на 6.0 в.п. – з 26,0% до 32,0% у 2007 та 2016 рр. відповідно.

Для оцінки тісноти зв'язку між факторними та результативним ознаками визначаємо коефіцієнт кореляції за формулою (3) та отримані значення заповнюємо у Табл. 3.:

$$R = \frac{n \sum X_n Y_n - \sum X_n \sum Y_n}{\sqrt{[n \sum (X_n^2) - (\sum X_n)^2] \cdot [n \sum (Y_n^2) - (\sum Y_n)^2]}} \quad (3)$$

Таблиця 3. Показники лінійної залежності К. Пірсона

Показники	ВВП (Y ₁)	Доходи, витрати та заощадження (Y ₂)	Заробітна плата (Y ₃)	Соціальна допомога (та інші поточні трансферти) (Y ₄)
Капітальні видатки (X ₁)	0,64	0,50	0,53	0,46
Поточні видатки (X ₂)	1,00	0,98	0,98	0,98

* Розраховано автором

Отримані дані свідчать про високий ступінь залежності між змінними поточні видатки та ВВП, доходи, витрати та заощадження населення, заробітна плата та соціальна допомога (в т.ч. інші поточні трансферти). Коефіцієнт кореляції знаходиться в межах 0,98 – 1,00. В той же час між капітальними видатками та змінними має місце середній рівень зв'язку, оскільки коефіцієнт лінійної залежності коливається в межах 0,46 – 0,64.

Досягнення макроекономічної стабільності та соціального зростання є пріоритетним напрямком діяльності органів державної та місцевої влади; бюджетний менеджмент має будуватися на підвищенні ефективності державних видатків – як капітальних, так і видатків споживання – та їх стратегічного розподілу [6].

Пріоритетним завданням трансформаційних змін в економіці України є побудова потужної інноваційно-інвестиційної моделі розвитку, тому економічно обґрунтованою є необхідність підвищення частки капітальних видатків та нарощування потенціалу інноваційної складової державного та місцевих бюджетів.

Висновки. Видатки бюджету є потужним інструментом фінансового регулювання, використовуючи який органи влади мають можливість змінювати пропорції національного виробництва, впливати на рівень соціальних стандартів та фінансового забезпечення населення, регулювати зовнішню та внутрішню економічну діяльність.

Необхідними є подальші економічні дослідження щодо визначення взаємозв'язку та рівня впливу видатків бюджету на основні індикатори економічного та соціального розвитку. Важливим є підвищення значимості видатків розвитку в бюджетному плануванні, прогнозуванні та фінансовому менеджменті в цілому, оскільки саме капітальне фінансування з бюджету призводить до стійких і високих темпів економічного розвитку та забезпечення соціальних гарантій населенню в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Бюджетна система України та Євросоюзу : монографія / за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 409 с.
2. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація) : / за ред. А.А.Мазаракі. – 2-ге вид., допов. – К. : КНТЕУ. – 2011.
3. Максюта А.А., Чугунов І.Я. Бюджетна складова суспільного розвитку / А.А. Максюта, І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2012. – №3. – С. 45-54
4. Мярковський А.І., Чугунов І.Я. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 5. – С. 5–15
5. Оцінка дисбалансів у бюджетній сфері та шляхи їх подолання: Аналітична записка // Відділ фінансової безпеки № 47 Серія «Економіка». – Режим доступу: www.niss.gov.ua/articles
6. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України № 142 – р від 8 лютого 2017 р. – Режим доступу: minfin.gov.ua
7. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень// Економічний часопис-XXI. –2016.№ 3-4(2). – С. 66 – 69.

References

1. Byudzhetna systema Ukrayiny ta Yevrosoyuzu : monografiya / za zag. red. A.A. Mazaraki. – K. : Kyiv. nats. torг.-ekon. un-t, 2009. – 409 s.
2. Ekonomichni doslidzhennya (metodologiya, instrumentarij, organizaciya, aprobaciya) / za red. A.A. Mazaraki. – 2-ge vyd., dopov. – K. : KNTEU. – 2011.
3. Maksyuta A.A., Chugunov I.Ya. Byudzhetna skladova suspil'nogo rozvytku / A.A. Maksyuta, I.Ya. Chugunov // Visnyk KNTEU. – 2012. – No3. – S. 45-54.
4. Myarkovs'kyj A.I., Chugunov I.Ya. Byudzhetna polity`ka yak skladova social`no-ekonomichnogo rozvytku krayiny` // Visnyk KNTEU. – 2010. – No 5. – S. 5–15
5. Ocinka dysbalansiv u byudzhetnij sferi ta shlyaxy yix podolannya: Analitychna zapyska // Viddil finansovoi bezpeky No 47 Seriya «Ekonomika». – Rezhym dostupu: www.niss.gov.ua/articles
6. Pro sxvalennya Strategiyi reformuvannya systemy upravlinnya derzhavnymy finansamy na 2017–2020 roky: rozporjadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny No 142 – r vid 8 lyutogo 2017 r. – Rezhym dostupu: minfin.gov.ua
7. Chugunov I.Ya., Makogon V.D. Byudzhetna polity`ka v umovax ekonomichny`x peretvoren` // Ekonomichnyj chasopy`s-XXI. –2016.No 3-4(2). – S. 66 – 69.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Гребеник Ксенія Володимирівна, аспірант кафедри фінансів
Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02165, Україна
e-mail: grebenik.ks@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Гребеник Ксения Владимировна, аспирант кафедры финансов
Киевский национальный торгово-экономический университет
ул. Киото, 19, г. Киев, 02165, Украина
e-mail: grebenik.ks@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Grebenyk Kseniya Volodymyrivna, postgraduate student
Kyiv National University of Trade and Economics
19, Kioto street, Kyiv, 02165, Ukraine
e-mail: grebenik.ks@gmail.com

УДК 336.1

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00014

БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРУКТУРНИХ РЕФОРМ**Доброскок С.С.**

Предметом дослідження є структурні реформи в Україні.

Метою дослідження є характеристика та аналіз бюджетного забезпечення реалізації структурних реформ.

Методи, що були використані в процесі дослідження: узагальнення, метод порівняльного аналізу, статистичний та інші методи дослідження.

Результати роботи. Охарактеризовано та проаналізовано бюджетне забезпечення реалізації структурних реформ.

Галузь застосування результатів: Верховна Рада України.

Висновки. Суспільні реформи визнані найбільш доцільним шляхом прогресивного суспільного розвитку, вони мають здійснюватися на наукових засадах та відповідати сучасним викликам в українському суспільстві, бути забезпечені відповідними ресурсами (інвестиційні, інформаційні, кадрові, матеріально-технічні, фінансові та іншими) і скерованими системою публічної влади.

Ключові слова: структурні реформи, бюджетне забезпечення, бюджетна політика, фінансові ресурси держави, бюджетний процес, нормативно-правове забезпечення.

БЮДЖЕТНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РЕАЛИЗАЦИИ СТРУКТУРНЫХ РЕФОРМ**Доброскок С.С.**

Предметом исследования являются структурные реформы в Украине.

Целью исследования является характеристика и анализ бюджетного обеспечения реализации структурных реформ.

Методы, использованные в процессе исследования: обобщения, метод сравнительного анализа, статистический и другие методы исследования.

Результаты работы. Охарактеризовано и проанализировано бюджетное обеспечение реализации структурных реформ.

Область применения результатов: Верховная Рада Украины.

Выводы. Общественные реформы признаны наиболее целесообразным путем прогрессивного общественного развития, они должны осуществляться на научных основах и соответствовать современным вызовам в украинском обществе, быть обеспечены соответствующими ресурсами (инвестиционные, информационные, кадровые, материально-технические, финансовые и другими) и направленными системой публичной власти.

Ключевые слова: структурные реформы, бюджетное обеспечение, бюджетная политика, финансовые ресурсы государства, бюджетный процесс, нормативно-правовое обеспечение.

BUDGET ENSURE THE IMPLEMENTATION OF STRUCTURAL REFORMS**Dobroskok S.S.**

The research is focused on structural reforms in Ukraine.

The aim of the study is characterization and analysis of budgetary support for implementation of structural reforms.

Methods used in the research process: *generalization of the method of comparative analysis, statistical and other research methods.*

The results of the work. *Characterized and analyzed budget and ensuring the implementation of structural reforms.*

The scope of the results: *the Verkhovna Rada of Ukraine.*

Conclusions. *Social reform is recognized as the most appropriate way to progressive social development, they must be implemented on the scientific basis and meet the current challenges in the Ukrainian society, to be matched by appropriate resources (investment, information, personnel, logistical, financial and other) and directional system of public power.*

Keywords: *structural reforms, budget support, budget policy, financial resources of the state, budget process, regulatory support.*

Актуальність. Бюджет є одним із основних інструментів державного регулювання соціально-економічних процесів. Структура видатків бюджету свідчить про пріоритетність тієї чи іншої функції держави. Залежно від першочергових завдань розвитку економіки формується бюджетна політика держави, яка є підвидом економічної політики, а та, у свою чергу, як і соціальна, є складовою державної політики. Проте через обмеженість бюджетних ресурсів і неефективність їх використання багато проблем, які стосуються фінансування освіти, охорони здоров'я, духовного й фізичного розвитку, соціального захисту населення, залишаються нерозв'язаними.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням даної теми займалися такі вітчизняні вчені: Азаров М., Барановський О., Булгакова С., Василик О., Запатріна І., Лисяк Л., Огонь Ц., Федосов В., Чугунов І. та інші.

Виклад основного матеріалу. Бюджет відіграє важливу роль у забезпеченні перерозподілу доходів з метою підтримання сприятливого соціального клімату в державі, соціального захисту населення, соціального забезпечення найуразливіших його верств, зменшення майнового розшарування громадян, тобто він є важливим інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту для забезпечення соціальної справедливості. Підвищенню ролі бюджету в соціальних процесах сприяє, зокрема, формування нового бюджетного механізму фінансування і регулювання розвитку освіти, охорони здоров'я, духовного й фізичного розвитку, завдяки чому збільшено бюджетне фінансування соціальних видатків [1, с. 38].

Нині в Україні, незважаючи на те, що проблеми бюджету тривалий час знаходяться в центрі урядової та громадської уваги, бюджетна політика досі не стала дієвим механізмом забезпечення структурних реформ, а значна частина рішень у цій сфері підпорядковується не стратегічним економічним міркуванням, а є предметом політичного «торгу». Це перш за все зумовлене змінами у складі урядових команд. Такі зміни зумовлені не тільки суто політичними факторами та якістю державного управління. На сьогодні ціла низка теоретичних та важливих практичних проблем проведення бюджетної політики в Україні залишаються недостатньо дослідженими. Мало розроблені конкретні напрями та засоби її впливу на економічний і соціальний розвиток для розв'язання накопичених проблем [2, с. 3]. Якщо у попередні роки найголовнішим завданням було досягнення економічної стабілізації та запобігання наростанню негативних явищ і процесів, сьогодні завданням першочергової ваги є орієнтація економічної політики держави на всебічне стимулювання стійкого економічного зростання, досягнення глибоких структурних перетворень української економіки, забезпечення її міжнародної конкурентоспроможності на базі переважно інноваційної спрямованості. Упродовж останніх років як державний, так і місцеві бюджети мали соціальну спрямованість, практично не залишаючи коштів на економічний розвиток. Однак підвищення добробуту населення можливе лише за умов, що Україна за рівнем економічного розвитку досягне потенціалу розвинутих країн. Гострі соціальні проблеми, що мають місце в нашій країні, повинні розв'язуватися шляхом прискорення структурної перебудови економіки, нарощування виробничого потенціалу, оновлення технічної бази господарського комплексу, підвищення конкурентоспроможності та ефективності національного бізнесу [3, с. 3].

Бюджетну політику і використання фінансових ресурсів держави треба обов'язково узгоджувати із затвердженими пріоритетами соціально-економічного розвитку країни. Необхідна цілеспрямована і послідовна бюджетна політика з чітким виділенням її перспективних (глобальних) і поточних завдань. Визначені стратегічні завдання мають уточнюватися у щорічних постановках Верховної Ради України «Про основні напрями бюджетної політики». Проте практика показала, що Основні напрями бюджетної політики поки не стали тим основоположним документом, який би реально визначав завдання бюджетної політики в законах про державний бюджет. До недоліків можна віднести: недотримання вимог Бюджетного кодексу України щодо їх змісту; змішування в них цілей бюджетної стратегії і тактики; не повне врахування в законах про державний бюджет положень бюджетних декларацій; відсутність в них основних макроекономічних і бюджетних параметрів.

Основні напрями бюджетної політики мають складатися відповідно до вимог чинного законодавства; в них має бути інформація про виконання зведеного, державного і місцевих бюджетів за три попередні роки, розрахунки бюджетних показників на наступний рік, прогноз основних бюджетних параметрів на перспективу. Лише при виконанні таких вимог, а також при найбільш повному врахуванні ухвалених основних напрямів бюджетної політики в законі про державний бюджет можна сподіватися на піднесення значення бюджетних декларацій у бюджетному процесі і досягненні цілей фінансової політики.

На сучасному етапі економічного розвитку нагальним завданням бюджетної політики є стримування темпів зростання державних видатків, які у 2004-2007 рр. значно перевищували темпи зростання ВВП. Теоретичною основою формування бюджетної політики в Україні має стати її узгодженість із завданнями

подальшої лібералізації економіки в цілому і фінансової політики, зокрема, насамперед – зниженням частки перерозподілу ВВП через бюджет разом із одночасною оптимізацією структури бюджетних видатків. З цих позицій окреслюються стратегічні напрями формування структури таких видатків:

- «заморожування» відносних обсягів видатків на державне управління; скорочення частки видатків на економічну діяльність в частині субсидій і дотацій з одночасними нарощуванням державних інвестицій у ринкову та соціальну інфраструктуру;
- зростання обсягів державного фінансування освіти та медицини в межах граничного рівня базових державних видатків (20 % ВВП) із паралельним формуванням змішаної пенсійної системи та системи медичного страхування;
- забезпечення базового рівня соціального захисту, не нижчого за прожитковий мінімум, для чого на період вирівнювання диспропорцій у розподілі доходів і досягнення мінімальними заробітною платою та пенсією рівня реального прожиткового мінімуму доцільним буде збереження досягнутого у попередні роки рівня соціальних трансфертів.

Зазначені напрями раціоналізації структури державних видатків мають стати концептуально важливим елементом реалізації фінансової політики держави в цілому, узгодженим із завданнями лібералізації податкової політики та політики регулювання фінансових ринків [4].

В Україні, як і в інших європейських країнах, пріоритетними напрямками державних видатків є видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, економічну діяльність, освіту, виконання загальнодержавних функцій, охорону здоров'я. На їх фінансування іде більше 80% коштів зведеного бюджету (більше 26% від ВВП). Видатки на фінансування навколишнього природного середовища, духовного і фізичного розвитку, житлово-комунального господарства становлять найменшу частку в загальній сумі доходів бюджету і у ВВП, отже, формуються – за остаточним принципом.

Щодо головного бюджетного пріоритету, тобто функції, на фінансування якої виділяється найбільше коштів, то до 2016 р. він постійно змінювався. Зокрема, у 2014-2016 рр. витрачалося 43,6-66,2 млрд. грн. на фінансування економічної діяльності. У 2010-2016 рр. головним бюджетним пріоритетом стає соціальний захист і соціальне забезпечення – 104,5-258,3 млрд. грн., видатки на виконання загальнодержавних функцій постійно збільшувалися з 44,9 млрд. грн. в 2010 р. до 134,1 млрд. грн. у 2016 р. З 2010-2013 рр. видатки на освіту зростали з 79,8 млрд. грн. по 105,5 млрд. грн., а в 2014 р. зазнали спаду до 100,1 млрд. грн., а в наступні роки зростали і в 2016 р. становили 129,4 млрд. грн. (табл. 1).

Таблиця 1. Видатки зведеного бюджету України, млрд. грн.

Стаття видатків	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1. Загальнодержавні функції з них:	44,9	49,9	54,6	61,7	76,8	117,6	134,1
державне управління	21,6	20,4	20,8	21,7	20,3	23,5	30,3
фундаментальна наука	2,4	2,6	3,7	3,8	3,3	3,1	2,9
обслуговування державного боргу	16,4	23,9	25,2	33,2	49,4	86,2	96,1
2. Оборона	11,3	13,2	14,5	14,8	27,4	52,0	59,4
3. Громадський порядок, безпека та судова влада	28,8	32,6	36,7	39,4	44,9	54,9	72,1
4. Економічна діяльність	43,8	57,1	62,4	50,8	43,6	56,3	66,2
5. Охорона навколишнього природного середовища	2,9	3,9	5,3	5,6	3,5	5,5	6,3
6. Житлово-комунальне господарство	5,4	8,7	20,1	7,7	17,8	15,7	17,5
7. Охорона здоров'я	44,7	48,9	58,5	61,6	57,2	71,0	75,4
8. Духовний і фізичний розвиток	11,5	10,8	13,6	13,7	13,9	16,2	16,9
9. Освіта	79,8	86,3	101,6	105,5	100,1	114,2	129,4
10. Соціальний захист і соціальне забезпечення	104,5	105,4	125,3	145,1	138,0	176,3	258,3
11. Всього видатки	377,8	416,9	492,5	505,8	523,1	679,9	835,6

**Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України за відповідні роки.*

Звичайно, бюджетні пріоритети не можуть не змінюватись, оскільки на їх формування впливають не лише стратегічні цілі бюджетної політики, а й її поточні завдання та нагальні соціально-економічні потреби. Однак їх майже щорічний перегляд свідчить, на нашу думку, про відсутність стратегічних бюджетних орієнтирів, що ускладнює реалізацію довгострокових цілей і досягнення відчутних результатів на тому чи іншому напрямку. Швидка змінюваність бюджетних пріоритетів указує також на недостатню керованість соціально-економічного розвитку в Україні.

Виконання державою її функцій залежить від рівня їх фінансування та ефективності використання виділених коштів. У свою чергу, про рівень фінансування основних функцій держави, а також про те, які функції є пріоритетними на кожному етапі соціально-економічного розвитку країни і чи співпадають вони з проголошеними в бюджетних резолюціях пріоритетами бюджетної політики дозволяє судити аналіз структури державних видатків, тобто частки видатків на виконання кожної функції держави у їх загальній сумі та у ВВП [4].

Важливим кроком реалізації реформи бюджетної децентралізації є затвердження державних соціальних стандартів. Розрахунок та запровадження соціальних стандартів за всіма видами соціальних

послуг, що надаються державою передбачає: перехід на фінансування соціальних послуг відповідно до затверджених державних соціальних стандартів, затвердження та впровадження восьми державних стандартів соціальних послуг, розроблення та подання Кабінетові Міністрів України проекту Закону України «Про соціальні послуги» (нова редакція) [5] затвердження та впровадження Методики розрахунку вартості соціальних послуг оптимізація кількості та структури бюджетних установ та їх видатків.

Забезпечення системності та узгодженості нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу в Україні. Світовий досвід свідчить, що загальна ефективність системи фінансового вирівнювання та бюджетного регулювання визначається не лише ступенем централізації або децентралізації бюджетної системи, не наявністю чи відсутністю регулюючих податків, не частками доходів та витрат центрального уряду, не обсягом і способами надання фінансової допомоги, а чітко встановленою та збалансованою системою всіх перелічених чинників. А критерієм ефективності будь-якої моделі місцевого самоврядування повинні виступати якість та обсяг бюджетних послуг, що надаються населенню.

Одним із найважливіших чинників формування та реалізації бюджетної стратегії має стати ефективне інституційне забезпечення реформаторських процесів. Йдеться про практичну реалізацію завдань довгострокової стратегії, яка має забезпечити міцне підґрунтя України як високорозвиненої, соціальної за своєю сутністю, демократичної правової держави, її інтегрування у світовий економічний процес як країни з конкурентоспроможною економікою, здатною вирішувати найскладніші завдання свого розвитку [6].

На сьогодні, недостатньо досліджені питання пріоритетних напрямків бюджетної політики в умовах структурних реформ, фінансово-економічної кризи та військового конфлікту на Сході. Кінцева мета бюджетної політики полягає у підвищенні рівня і якості життя населення. Це передбачає створення умов для сталого підвищення рівня життя і стану здоров'я громадян, їх всебічний розвиток, захист їх безпеки, забезпечення соціальних гарантій. Створення умов для майбутнього розвитку – важлива місія соціально-відповідальної держави. Розвиток природного і наукового потенціалу, конкурентної системи освіти, формування інноваційного середовища, підтримка передових технологій, забезпечення прав і свобод громадян, розвиток демократії і громадянського суспільства, ефективна організація самої держави, боротьба з корупцією – необхідні передумови для досягнення цієї мети. Безпосередній внесок у її досягнення повинно внести комплексне вирішення демографічної проблеми. Основа для вирішення перерахованих проблем – високі темпи сталого економічного зростання, який забезпечує створення нових робочих місць, збільшення доходів громадян, розширення можливостей держави. Це потребує, перш за все, підтримки макроекономічної стабільності, яка відіграє вирішальну роль в формуванні інвестиційної привабливості країни. Повинно бути також забезпечено безумовне виконання державою своїх зобов'язань незалежно від коливань кон'юнктури, підтримка стабільного рівня цін і вартості національної валюти і запобігання іншим макроекономічним ризикам. Макроекономічна ситуація в Україні сьогодні визначається критичними показниками. Падіння ВВП у 2014 році склало 7,6%, за перший квартал 2015 року – 3,8%, військовими діями на Сході знищено 20% економічного потенціалу України, втрати України в АПК склали 1 трл. 18 млрд. грн., у Донецькій обл. – 9,8 млрд. грн., у Луганській обл. – 3,7 млрд. грн., індекс інфляції склав у 2014 році – 24,9%, за перший квартал 2015 року – 48,6%, офіційний курс гривні девальвував відносно долара США у 2014 році на 97,3%, у 2015 р. – 102,4%. Негативний приріст прямих іноземних інвестицій склав 6,5 млрд. дол. США, об'єм міжнародних резервів України зменшився у три рази і склав 5,5 млрд. дол. США, державний борг досяг на кінець першого кварталу 2015 року 1 трл. 112 млрд. грн. або 74,6% ВВП. Кожен п'ятий українець живе нижче ризику бідності. Криза охопила банківську систему України. У 52 банках України введено тимчасові адміністрації. Відтік депозитів у 2014 р. склав – 132 млрд. грн., у 2015 р. – 24 млрд. грн. Проблемними для бюджету України є НАК «Нафтогаз України» (збитки 2014 року склали 100 млрд. грн.) та пенсійний фонд України (38 млрд. грн.). Військові дії на Сході України щоденно потребують 100 млн. грн. Державні закупівлі щорічно призводять до значних збитків Державного бюджету України. Враховуючи макроекономічну ситуацію в Україні необхідно чітко визначити пріоритети бюджетної політики, врахувати основні напрями структурних реформ, взявши за основу Державну стратегію «Україна 2020» [7].

Висновки. Ефективне та результативне використання бюджетних коштів залишається однією з найважливіших проблем планування й виконання бюджету в умовах обмежених бюджетних ресурсів, важливим кроком щодо вирішення цього питання є удосконалення системи управління видатками бюджету в частині підвищення результативності їх використання. Основними завданнями при цьому визначено: обґрунтування пріоритетів при розподілі бюджетних ресурсів, застосування принципів перспективного бюджетного прогнозування і планування; оптимізацію бюджетних програм з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та удосконалення методології оцінки їх результативності; впровадження системи контролю за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів, системи оцінки результативності бюджетних програм та діяльності розпорядників бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Лопушняк Г.С. Бюджетне фінансування соціальних видатків в умовах трансформації економіки / Г.С. Лопушняк // *Фінанси України*. – 2010. – № 10. – С. 38-46. – *Бібліогр.*: с. 46.
2. Кудряшов В.П. Засади бюджетної політики розвитку / В.П. Кудряшов // *Фінанси України*. – № 7. – 2007. – С. 3-17. *Бібліогр.*: с. 17.

3. Єфименко Т.І. Економічне зростання – основа підвищення добробуту громадян / Т.І. Єфименко // *Фінанси України*. – № 8. – 2007. – С. 3-12. *Бібліогр.*: с. 12.
4. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: в 3 т. / За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. – К., 2008, Т.1. Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації / За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. – К.: Фенікс, 2008. – 468 с. – *Бібліогр.*: с. 465-467.
5. Проект Закону України «Про соціальні послуги» (нова редакція) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56548.
6. Корень Н.В. Концептуальні засади модернізації бюджетної політики в умовах трансформаційних зрушень – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4557>.
7. Боголіб Т.М. Пріоритетні напрямки бюджетної політики України в умовах структурних реформ – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ephseir.phdpu.edu.ua:8083/xmlui/bitstream/handle/8989898989/1210/Пріоритетні%20%20напрямки%20%20бюджетної%20%20політики%20%20України%20%20v.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

References

1. Lopusnik, H.S. (2010). *Biudzhette finansuvannia sotsialnykh vydatkiv v umovakh transformatsii ekonomiky [Budget financing of social expenses in the conditions of transformation of economy]*, *Finance of Ukraine*, № 10, pp. 38-46. – *Bibliogr.*: p. 46.
2. Kudryashov, V.P. (2007). *Zasady biudzhethoi polityky rozvytku [Fundamentals of the budget policy development]*, *Finance of Ukraine*, № 7, pp. 3-17. – *Bibliogr.*: p. 17.
3. Yefymenko T.I. (2007). *Ekonomichne zrostantia – osnova pidvyshchennia dobrobutu hromadian [Economic growth – the basis of improving the welfare of citizens]* *Finance of Ukraine*, № 8, pp. 3-12. – *Bibliogr.*: p. 12.
4. *Finansovo-monetarni vazheli ekonomichnoho rozvytku: v 3 t. [Financial-monetary levers of economic development: in 3 volumes]* (2008), Kyiv; T.1. *Finansova polityka ta podatkovu-biudzhethni vazheli yii realizatsii [Fiscal policy and fiscal levers for its implementation]* (2008), Kyiv: Feniks, 468 p. – *Bibliogr.*: p. 465-467.
5. *Proekt Zakonu Ukrainy «Pro sotsialni posluhy» (nova redaktsiia) [The draft law of Ukraine «On social services» (new edition)]* – [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56548.
6. *Koren, N.V. Kontseptualni zasady modernizatsii biudzhethoi polityky v umovakh transformatsiinykh zrushen [Conceptual bases of modernization of fiscal policy in conditions of transformational shifts]* – [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4557>.
7. *Bogolib, T.M. Priorytetni napriamky biudzhethoi polityky Ukrainy v umovakh strukturnykh reform [Priority directions of the budget policy of Ukraine in terms of structural reforms]* – [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://ephseir.phdpu.edu.ua:8083/xmlui/bitstream/handle/8989898989/1210/Priorytetni%20%20napriamky%20%20obiudzhethoi%20%20polityky%20%20Ukrainy%20%20v.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Доброскок Стефанія Сергіївна, здобувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
вул. Гімназійна, 67, м. Переяслав-Хмельницький, 08400, Україна
e-mail: dobroskokstefaniia@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Доброскок Стефанія Сергеевна, соискатель кафедры финансов, банковского дела и страхования, ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Гимназическая, 67, м. Переяслав-Хмельницкий, 08400, Украина
e-mail: dobroskokstefaniia@mail.ru

DATA ON AUTHOR

Dobroskok Stefaniia Serhiivna, applicant of the Department of Finance, banking and insurance, SHEE «Pereiaslav-Khmelnitsky GPU name of Grigory Skovoroda»
st. Gymnasia, 67, m. Pereiaslav-Hmelnitskiy, 08400, Ukraine
e-mail: dobroskokstefaniia@mail.ru

УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ БОРГОМ УКРАЇНИ З ВРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ РІЗНИХ КРАЇН СВІТУ

Євтушенко Н.М.,
Малишко В.В.,
Царук А.Ю.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають між державою та іншими суб'єктами економіки, в процесі залучення, розподілу, використання та погашення державного боргу України.

Мета роботи полягає у виявленні основних проблем управління державним боргом в Україні на основі аналізу його сучасного стану, а також у науковому обґрунтуванні концептуальних засад удосконалення механізму управління державним боргом та його обслуговування в сучасних умовах.

Методи, що були використані в процесі дослідження: узагальнення, метод порівняльного аналізу, статистичний та інші методи дослідження.

Методологія проведення роботи. Робота виконана на основі досліджень сучасних наукових поглядів щодо визначення сутності управління зовнішнім боргом держави.

Результати роботи. Приділено увагу теоретичним поглядам науковців щодо визначення сутності поняття «управління державним боргом»; поглиблено визначення терміна «управління державним боргом», що акцентує увагу на зниженні ризиків та підтримці боргової безпеки держави у ході боргового менеджменту; визначено особливості управління державним боргом у різних країнах світу та окреслено основні напрями удосконалення управління борговими зобов'язаннями України. У результаті дослідження було знайдено низку невирішених проблем у сфері боргового менеджменту. Виходячи з цього було запропоновано концептуальні заходи щодо управління державним боргом України. Перспективою подальших досліджень є пошук методів управління державним боргом, які дадуть змогу зменшити боргове навантаження на державний бюджет та економіку України.

Галузь застосування результатів: Міністерство фінансів України, Верховна Рада України.

Висновки. Одним із найбільш нагальних завдань для українського Уряду є пошук раціональних стратегій управління зовнішнім державним боргом. У даній площині існує ряд невирішених завдань, які сповільнюють розвиток соціально-економічної сфери та знижують авторитет держави як в очах власних громадян, так і з боку інших країн та міжнародних організацій. В Україні з метою підвищення ефективності управління державним боргом необхідно вжити таких заходів: удосконалити нормативно-правове та інституційне забезпечення боргового менеджменту; зберегти економічну безпеку держави зміцненням пріоритетів у бік здійснення внутрішніх запозичень; зменшити частку короткострокових державних боргових зобов'язань та перетворити у довгострокові та вічні; підвищити ефективність інвестиційної складової державних видатків; забезпечити прозорість та зниження ризиків під час надання державних гарантій; удосконалити механізми залучення, погашення та обслуговування державного боргу з метою уникнення піків платежів; розвинути альтернативні непозикові інструменти фінансування державних видатків.

Отже, стратегічним завданням державної боргової політики має стати залучення коштів не лише для споживчих потреб, а головним чином для реалізації інноваційного та інвестиційного розвитку економіки.

Ключові слова: зовнішній борг, державні позики, управління зовнішнім боргом, боргова політика, боргова безпека.

УПРАВЛЕНИЯ ВНЕШНИМ ДОЛГОМ УКРАИНЫ С УЧЕТОМ ОПЫТА РАЗНЫХ СТРАН МИРА

Евтушенко Н.Н.,
Малишко В.В.,
Царук А.Ю.

Предметом исследования являются финансовые отношения, возникающие между государством и другими субъектами хозяйствования в процессе привлечения, распределения, использования и погашения государственного долга Украины.

Целью работы является определение основных проблем управления государственным долгом в Украине на основе анализа его современного состояния, а также в научном обосновании концептуальных основ совершенствования механизма управления государственным долгом и его поддержание в современных условиях.

Методы, использованные в процессе исследования: обобщение, метод сравнительного анализа, статистический и другие методы исследования.

Методология работы. Работа базируется на исследовании современных научных взглядов на определение сущности управления внешним долгом государства.

Результаты работы. Внимание было уделено теоретическим взглядам ученых на определение сущности понятия «управление государственным долгом»; углубление определение понятия «управление государственным долгом», которое подчеркивает уменьшения рисков и поддержку долговой безопасности государства в процессе управления долгом; определены особенности

управления государственным долгом в разных странах мира и обозначены основные направления совершенствования управления долгом Украины. В результате исследования был выявлен ряд нерешенных проблем в сфере управления долгом. Исходя из этого, было предложено концептуальные мероприятия по управлению государственным долгом Украины. Перспективой дальнейшего исследования является поиск методов управления государственным долгом, уменьшит долговую нагрузку на государственный бюджет и экономику Украины.

Область применения результатов: Министерство финансов Украины, Верховная Рада Украины.

Выводы. Одной из самых актуальных задач украинского правительства является поиск рациональных стратегий для управления внешними государственным долг. В этой области есть ряд нерешенных проблем, которые замедляют развитие социально-экономической сферы и уменьшают авторитет государства в глазах своих граждан, а также других стран и международных организаций. В Украине, с целью повышения эффективности управления государственным долгом, необходимо принять следующие меры: улучшить нормативно-правовое и институциональное обеспечение управления долгом; обеспечение экономической безопасности государства путем переориентации приоритетов на внутренние заимствования; сократить долю краткосрочных государственных долгов и превратить их в долгосрочную и вечную; повысить эффективность инвестиционной составляющей государственных расходов; обеспечение прозрачности и уменьшение рисков при предоставлении государственных гарантий; усовершенствовать механизмы привлечения, возврата и обслуживания государственного долга, чтобы избежать пиковых выплат; разрабатывать альтернативные негосударственные инструменты для финансирования государственных расходов.

Итак, стратегическая задача государственной долговой политики должно заключаться в привлечении средств не только для нужд потребителей, а главным образом для осуществления инноваций и инвестиционного развития экономики.

Ключевые слова: внешний долг, государственные займы, управления внешним долгом, долговая политика, долговая безопасность.

MANAGEMENT OF EXTERNAL DEBTS OF UKRAINE WITH ACCOUNT OF EXPERIENCE OF DIFFERENT COUNTRIES OF THE WORLD

Yevtushenko N.,
Malyshko V.,
Tsaruk A.

The subject of the study is the financial relations that arise between the state and other economic entities in the process of attracting, distributing, using and repaying the state debt of Ukraine.

The purpose of the work is to identify the main problems of public debt management in Ukraine based on an analysis of its current state, as well as in the scientific substantiation of the conceptual foundations for improving the mechanism of public debt management and its maintenance in modern conditions.

Methods which were used in course of research: generalization, comparative analysis method, statistical method and other methods.

Methodology of work. The work is based on the research of modern scientific views on the definition of the essence of the management of the external debt of the state. Results of work The attention was paid to theoretical views of scientists on the definition of the essence of the concept of «government debt management»; Deepening the definition of the term «public debt management», which emphasizes the reduction of risks and the maintenance of debt security of the state in the course of debt management; the features of public debt management in different countries of the world are defined and the main directions of improvement of debt management of Ukraine are outlined.

As a result of the study, a number of unresolved problems in the field of debt management were found. Proceeding from this, the conceptual measures on the management of the state debt of Ukraine were proposed. The prospect of further research is the search for methods of public debt management that will reduce the debt burden on the state budget and the economy of Ukraine.

Application of results: Ministry of Finance of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine.

Conclusions. One of the most urgent tasks for the Ukrainian Government is the search for rational strategies for managing external public debt. There are a number of unresolved problems in this area that slow down the development of the socio-economic sphere and reduce the authority of the state in the eyes of its own citizens, as well as from other countries and international organizations. In Ukraine, in order to increase the efficiency of public debt management, it is necessary to take the following measures: to improve the normative and legal and institutional provision of debt management; preserve the economic security of the state by shifting priorities towards domestic borrowing; reduce the share of short-term government debt and turn it into a long-term and eternal; increase the efficiency of the investment component of public expenditures; ensure transparency and reduce risks when providing state guarantees; to improve mechanisms of attracting, repaying and servicing of public debt in order to avoid peak payments; develop alternative non-government instruments for financing public expenditures. Consequently, the strategic task of the state debt policy should be to raise funds not only for consumer needs, but mainly for the implementation of innovation and investment development of the economy.

Keywords: *external debt, government loans, management of external debt, debt policy, debt security.*

Statement of the problem. Particularly acute problem of shortage of funds in Ukraine at the present stage of development, as an important factor influencing the functioning of the economy of our state. External debt is a part of the economic system, exerting both a direct and an indirect impact on the state budget, monetary-credit and monetary system, inflation, domestic and foreign savings, foreign investment. Thus, the external debt affects the economy as a whole, and the possibility of its effective use in the majority are determined by the General level of economic development and practically all of the elements of the economic system. In this regard, there is a need to stabilize the financial system of the country, which requires achieving the necessary economic growth, the alignment of the level of inflation and the like. In this case, the immediate value is to manage the external debt of the state. Requires change of approaches to the use of debt Finance, the search for a new paradigm of debt policy. Improving public debt management and the formation of new approaches to the use of government debt as an important tool of macroeconomic regulation in real time should be based on the number of features.

Analysis of recent researches and publications. Issues of public debt management are considered in many scientific works of foreign and domestic scientists. The study of the phenomenon of education external debt dedicated a number of works of foreign scientists such as D. Ricardo, A. Smith, N. Brownrigg, S. Weintraub, H. Johnson, and others. Among the Russian scientists it should be noted the work of N. Rogachevskogo. G. Boldyreva, L. Toboso, L. Krasavina, I. Osadchaya, Yu. Osipov, G. Colusa.

The theoretical foundations of public debt, its impact on the economy associated with the works of the classics of economic theory: G. Keynes, M. Marx, D. Miles, D. Ricardo, A. Smith. Considerable scientific and practical interest in the study of issues in public debt management constitute the work of contemporary scholars: G. Kucher, L. Jablonski, A. Selezneva.

Selection of the unsolved parts of problem. In modern foreign and domestic scientific literature there is a lack of studies of public debt management. Outside the field of view of scientists, there remain problems with how effectively the government manages its debt and there is a clear policy in this direction. Not enough fundamental, practice-oriented scientific research, covering a range of issues concerning the use of the potential of debt Finance as an instrument for macro-financial stability and sustainable economic growth. The study of these problems is a prerequisite for optimization of strategy and tactics in public debt management in Ukraine.

The article goals. The purpose of this article is to analyze recent trends and current status of external debt of Ukraine and the search for rational methods of management, taking into account the experience of different countries.

Presentation of the basic material. The integration of the Ukrainian state in the EU had a lot of problems and challenges, especially in terms of external aggression and warfare. Ukraine's economy as the state as a whole, is experiencing an extremely difficult period and in urgent need of effective transformation.

The current economic situation in Ukraine shows that one of the most influential factors, which significantly inhibits the development of the country, is the formation and accumulation of foreign debt of the state, increase to alarming parameters of the debt burden, excessive fundraising on under favorable conditions along with arationality their use hinder long-term economic growth and compromise financial security. Therefore, improved management of public debt and its servicing is a relevant issue because only an effective debt policy can improve the debt security, will reduce the size of state budget deficit and contribute to the economic strength of the country.

The state budget deficit, the attraction and use of loans to cover it led to the formation and significant growth of public debt in Ukraine. Large size internal and external debt, and rising costs of its maintenance determine the need to address the debt problem and therefore of finding ways of improving the mechanism of its management [1].

In Ukraine the process of public debt management during the years of independence, there were quite disordered, under the influence of the current needs of budget expenditure and needs operational funding, which left an imprint on its structure and volume [2].

Public debt is an integral part of the economic system, which realizes direct and indirect impact on all its main elements, in particular, on the state budget, monetary-credit and monetary system, inflation, domestic savings, foreign investment. Therefore, the public debt management is an integral component of macroeconomic policy, since the use of the mechanism of public debt can be a powerful factor for economic growth, smooth out unevenness in the flow of payments to the budget, as well as the mechanism of state debt is actively used to regulate monetary circulation and the level of business activity in the country [3, p. 62].

Dolganova, Y. S. and S. Y. Uksusova in their work to define the term «public debt management» as a set of a set of measures implemented by the state bodies for the fulfilment of obligations arising from government borrowing, guarantee of obligations of third parties, other obligations in accordance with the types of debt obligations of the state or the sub 'object of the state [4, p. 97].

The next group of authors S. V. Kovalchuk, I. V. Forcan define this concept as a set of measures taken by the state in the person of its authorized bodies to determine the locations and conditions of placement and repayment of state loans, as well as ensuring the harmonization of interests of borrowers, investors and creditors [5, p. 392].

«Obligations, which gives the opportunity to attract the required amount of Finance to fulfill the objectives of the Government in relation to risk and cost, and perform any other tasks in the sphere of public debt management- a set of measures undertaken by the state through its authorized bodies» is the definition given in their research Chuvahina L. G., Konovalov V. V. [6, p. 246]. Given in the literature for the definition of «public debt management»

largely coincide with the components of this term include issuing, repaying and servicing the state debt, research and regulation of the financial market etc., however, there are differences in their interpretation.

The study found that scientists have different approaches to the definition of «public debt management», however, virtually all approaches have certain disadvantages. Therefore there is a need of the author's definition of this concept ,as the activities of the authorities on attraction, service and repayment of external and domestic borrowing, providing guarantees to ensure the needs of the state for financial resources under the terms of the collateral debt security. In the process of management of the state rationalized the policy of raising state loans.

In the process of public debt management, the following tasks:

- ensuring a stable and relatively safe limits of performance of the debt security;
- the search for effective conditions of borrowing from the point of view of minimizing the cost of debt;
- preventing sharp fluctuations in quotations of debt;
- elimination of inefficient and inappropriate use of borrowed funds;
- ensure the timely and full payment of principal and accrued interest;
- promote the development of investment processes in manufacturing by providing government guarantees in the implementation of loans;
- creating a quality regulatory framework and an effective system of accounting for and control of the public debt, [3, p. 63].

The main point during the management of public debt in many countries is focusing on reducing the cost of the debt (debt service costs) and maintaining an acceptable level of risk, as reflected in the table. 1.

Table 1. Features of public debt management in different countries [3, p. 64]

Country	The objective of public debt management	Responsible authorities
Belarus	optimizing the structure and cost of public debt service	The Ministry of Finance of Belarus
Brazil	to minimize costs in the long term with the support of the risk at reasonable levels	The Ministry of Finance of Brazil
UK	minimizing long-term costs of meeting the needs of governments in financing taking into account risk, while ensuring consistency with debt management objectives of monetary policy	The Treasury Of The United Kingdom
India	minimizing the cost of borrowing in the long term, taking into account the existing risks, while ensuring policy coherence debt management with monetary policy	Reserve Bank of India and the Ministry of Finance of India
Ireland	protection of liquidity to ensure the ability to meet the funding requirements on a sound economic basis, and to ensure the minimization of the annual cost of debt service subject to the risk retention within acceptable limits	The national Ministry of Finance and Treasury of Ireland
Italy	providing satisfaction to the needs of the state in the financing and implementation of its payment obligations with minimum costs on the debt for a given level of risk	The Treasury Department of Italy
Mexico	ensuring the needs of government to Finance and implement its payment obligations at the lowest possible costs in the medium and long term a reasonable degree of risk	The Ministry of Finance of Mexico
New Zealand	to maximize long-term economic returns on government financial assets and debt obligations including the fiscal strategy of the state bodies	The New Zealand Treasury
COUPLES	reduction of costs on the debt for keeping the risk within acceptable limits, and ensuring government access to financial markets and diversifying funding instruments	National Treasury South Africa
Poland	minimization of debt service costs	The Ministry of Finance of Poland
Portugal	optimizing the structure and cost of public debt service	The management Agency debt Portuguese
Russia	to minimize costs in the long term with the support of the risk at reasonable levels	The Ministry of Finance of Russia
USA	minimizing long-term costs of meeting the needs of governments in financing taking into account risk, while ensuring consistency with debt management objectives of monetary policy	U.S. Department of the Treasury
Jamaica	minimizing the cost of borrowing in the long term, taking into account the existing risks, while ensuring policy coherence debt management with monetary policy	The Ministry of Finance and planning of Jamaica
Japan	protection of liquidity to ensure the ability to meet the funding requirements on a sound economic basis, and to ensure the minimization of the annual cost of debt service subject to the risk retention within acceptable limits	The Ministry of Finance and Fund consolidation in Japan's public de

Regarding Ukraine, the tasks of management of state borrowings belong to the following [7]:

- 1) meeting the needs of the state in leveraged resources through financing of the state budget at the lowest possible cost of public debt service, taking into account risks;
- 2) the maintenance of public debt at economically safe level;
- 3) ensuring the effective functioning of the internal market of government securities and expansion of access to international capital market;
- 4) reform in the sphere of international integration and cooperation, aimed at developing a holistic and balanced foreign economic policy, competitiveness and investment attractiveness of the national economy.

It should be noted that the development of financial system in different countries in conditions of financial globalization is characterized by a significant rate of increase of external debt. This situation is insufficiency of their own resources to cover the deficit of the state budget, investments, support of the exchange rate in the state, fulfilling requirements for previously accumulated debt.

A large number of countries used to live in debt, with increasing debt became a habit. The inability to timely repay loan commitments contributed to the spread of new policy for repayment of old debts by raising new ones. This approach helps to create debt pyramids, the end result may lead to the aggravation of the economic situation and result in the occurrence of default in the country.

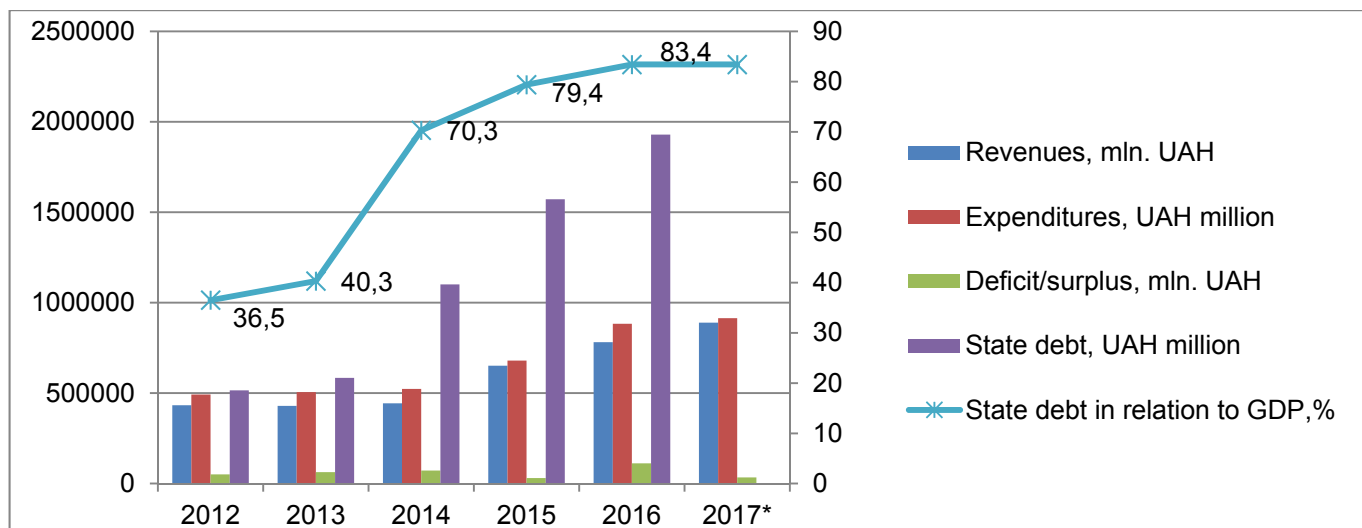
In the context of this study, you must first understand what constitutes the concept of «external public debt». According to the Budget code of Ukraine, the public debt is defined as the total amount of obligations on return of received and outstanding loans (loans) as at the reporting date resulting from public borrowing. The external public debt is the debt of the state to foreign citizens, legal entities, governments and international financial organizations [8, p.12].

In addition, the composition of the public external debt includes:

- direct state external debt, which is formed through the attraction of foreign government loans, direct borrower which is a state, and the issue of government securities in the form of external government loans. The service of the external public debt is carried out exclusively at the expense of the state budget
- conditional public external debt, which is formed at the expense of foreign credits, attracted by the other borrowers under government guarantee (i.e. government guaranteed debt) [2].

In the current economic conditions, the degree of debt burden and ability to pay state determined by the volume of external debt and its structure. The external loans of the state is an essential financial tool, as so is the attraction of foreign currency for state needs.

After analyzing the current status of external debt of Ukraine, it should be noted that the volume of external debt tend to increase (Fig. 1.).

* plan

Figure 1. Dynamics of public debt and the budget deficit of Ukraine

Source: Compiled from data [9, 10].

The growth of public debt of Ukraine was the result of the state budget deficit, as a result were constantly borrowing to cover it. Besides, this is the reason for the increase in inflation at a significant rate, videregaende prices over the payment of salaries, the country's dependence on foreign creditors, and a gradual devaluation of the national currency, and consequently the deterioration of living standards of the population, reducing their real incomes. After analyzing the experience of many countries, it can be argued that the more onerous it becomes for the state external debt, the maintenance negative impact on the functioning of the financial system and the economy as a whole. To reduce external debt and, consequently, reducing the cost of their maintenance needs to implement a qualitatively new methods of improving the mechanism of their management. In our view, this will avoid overloading the expenditure of the state budget to service the public debt crisis and debt situations, and will contribute to stabilizing socio-economic situation in the state.

The experience of recent years shows that there is still a lot of gaps in the policy management of external debt of the state, because the effective changes in this sphere still is not observed. In Ukraine this process is associated with numerous problems. Judging by foreign experience, the most effective method is to invest the borrowed funds in investment activity. However, Ukraine has chosen the least effective method of investing funds to cover the budget deficit and reduce the external debt of previous years. Thus it can reduce the foreign exchange reserves of our country.

A significant drawback of debt management is to ensure users of incomplete and inaccurate information about the status and components of public debt, as the current reporting of the Ukrainian government with public debt consists of data direct internal and direct external debt broken down by type of lender, and the uniform disclosure standards of the public debt today is not [11, p. 30].

World practice the acquired principles and targets of the policy of external debt management. It is considered that this policy should be directed at achieving the following macroeconomic and financial goals:

- cover the needs of the government and enterprises borrowing to Finance the deficit on external transactions;
- to maintain access to international markets of goods and services, as well as to the international capital market;
- to minimize the borrowing costs and debt servicing costs to achieve a balanced structure of debt to minimize foreign currency risk by establishing the optimal currency structure of debt ;
- to harmonize the policy of government loans to General economic policy and to contribute to monetary and financial goals.

In Ukraine, taking into account features of development of the financial system, the strategic directions of the state debt policy should be:

- maintaining public debt at economically safe level;
- optimization of the structure of public debt and reduced the cost of its maintenance;
- keeping a stable debt position of the government and the prevention of liquidity crises and solvency;
- achieve an economically sound balance between the financial needs of the state and the costs of servicing the public debt;
- productive use of borrowed funds and strengthen investment orientation of state loans.

Ukraine's external debt management should be coordinated with the control system of macroeconomic indicators, because only a policy of external debt management will not be able to provide solutions to Ukraine's debt problems.

Of particular importance in the reform of the debt policy has a definition of directions of use of borrowed government funds. It should be noted that in Ukraine is almost not used the potential of debt Finance. The main part engage through loans of money is spent to Finance current expenditures. The proceeds of the issue internal and external bonds were used to Finance current budget expenditures. For the financing of development projects is only used funds from international financial organizations and foreign banks.

To ensure economic growth, it is advisable to use the potential government loans. In conditions of underutilization of the factors of production, public investments stimulate private investment that contributes to GDP growth. Based on the analysis of statistical data. Ahmed and C. Miller, it was established that the financing of public investment through tax revenues largely displaces private investment than debt financing [12].

Under such conditions denied the «crowding out effect» («crowding up») and the opposite is a consequence of government borrowing - the effect of accelerator («crowding in»). As in Ukraine at the present stage is not fully utilized factors of production, it is advisable to apply the practice of debt financing of public investment. Should be provided to define in law, focusing on international experience, the priority use of loans for investment projects and institutional programs to ensure economic growth and budget revenues.

In Ukraine in recent years due to growth in public borrowing especially acutely the question of improving the management of public debt. In our opinion, in the process of improving domestic debt management needs to undertake the following activities:

1. To optimize the structure of public debt in terms of ratio between internal and external borrowing.

Public debt management in Ukraine in the conditions of captodative economy should be aimed at increasing the share of domestic borrowing, which is a means of income redistribution within the country. Improved management of domestic debt need to be implemented in the context of improving the liquidity of the domestic debt securities market by: ensuring transparent activities of the state as the Issuer of debt obligations and the availability and clarity of conditions of investment in such instruments; increasing confidence from investors to the government for full and timely repayment and servicing of debt securities; increase of investment attractiveness of domestic debt of the state; capacity development of debt securities market as the result of the increase in voluntary pension insurance and the introduction of the funded pillar mandatory state pension insurance.

Management, external debt is based on achieving long-term stability, eliminating the possibility of liquidity crisis or insolvency, and, accordingly, the gradual reduction of the state, depending on the situation in the global debt capital markets. Optimization of external debt, according to A. Popkov, should be implemented in the following areas: maximizing the percentage of loans on preferential terms and the minimization of the share of financing on market terms. minimization of servicing the public debt payable in the period prior to the completion of investment projects. diversification of the currency structure of external borrowing to minimize the risks associated with currency fluctuations [13, p. 41].

In practice, the decision of a question concerning the balance between external and internal state borrowings will depend on the situation in the domestic and global financial markets, the performance of the tasks of development of the

domestic government securities market, maintaining a favorable macroeconomic situation in Ukraine, primarily from the point of view of maintaining a relatively low level of inflation and priority of borrowing on the domestic market.

2. To optimize the structure of public debt in terms of ratio between short-term and long-term borrowings.

In the process of public debt management the priority shall be given to medium - and long-term obligations. This allows you to distribute the debt burden in time between different groups of investors and provide more effective management of them. However, the management of short-term debt instruments is also very important and difficult process, since the timing of payments thereon are very small and may not be able to pay them. To avoid problems that may occur during the growth of short-term debt, the government needs to make changes in the structure of short-term and medium-term debt and convert them into long-term or perpetual debt, which is paid only the interest.

3. To optimize costs for public debt in terms of avoiding peaks of payments on servicing and repayment of debt.

Is important in public debt management is to optimize the terms of payment of the payment obligations of the state. Agree with the opinion of L. S. and Omelchenko, I. V. Suminoe that the necessary measures in this sphere include: adjustments of debt for terms of use depending on the stage of economic development of the state ensure unity of planning and accounting of all operations on attraction, service and repayment of public debt; organization of planning the issuance of debt, given the seasonal factor of filling the state budget; ensure maximum transparency and coordination of all stages of the implementation of borrowing – from a consideration of the feasibility of borrowing to its final maturity; strengthening of control over the direction and validity of the sources of repayment of state loans [14, p. 318].

4. To ensure effective and transparent management of contingent (guaranteed) debt obligations of the state.

Improvement of public debt management involves a number of measures to reduce risks arising from the provision of state guarantees on loans to third parties. these include: ensuring rigorous monitoring and clear rules of provision of state guaranteed loans; implementation of appropriate risk allocation between the parties of the credit agreement; setting the upper limit of the state's responsibility for the occurrence of the warranty case; ensure a more careful selection of investment projects claiming to obtain state guarantees.

5. To optimize financing of the budget in terms of the ratio between debt and tax and inflationary financing.

Optimal management of public debt is determined in such a way that in the short term to try to Finance public spending exclusively by loans that gives you the opportunity to a certain extent to reduce the fiscal burden on the national economy in case of sending additional funds that remain in business entities, their development [3, C. 66]. If that's not enough, the government needs to use taxes and seigniorage to Finance government needs.

References

1. Sirantsen, G.O. (2013). *The Public Debt Management in Ukraine: Problems and Directions of Optimization. Business in forms. 2013. No. 12. PP. 56-60. Bibliogr.: 12 titles.*
2. Polishchuk, O.V. (2013). *The current state and methods of improving the management of Ukraine's external debt – [Electronic resource]. – Available at: //http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/imv/article/viewfile/5905/6655 - Title from the screen.*
3. Rudenko, V.V (2010). *Essence and features of public debt management in different countries of the world – [Electronic resource]. – Available at: http://ena.lp.edu.ua: 8080/bitstream/ntb/23349/1/10-61-67.pdf. – Title from the screen.*
4. Dolganova, Yu.S. (2011). *Discussion Issues in the State Debt Management. Proceedings of the UESEU. No. 3 (35). – PP. 96-101. – Bibliogr.: p. 101.*
5. Kovalchuk, S.V. (2006). *Finances: Teach. Manual. Lviv: «New World – 2000», 568 p. - Bibliogr.: p. 562-567.*
6. Chuvakhina, L.G. (2012). *Objectives and methods of managing the state debt in the conditions of financial instability. Problems of modern science and practice. No. 3 (41). – PP. 245-249. Bibliogr.: p. 249 .*
7. *On approval of the plan of measures for implementation of the Strategy for reforming the public finance management system for 2017-2020 (2017). – [Electronic resource]. – Access Available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/415-2017-%D1%80. – Title from the screen.*
8. *The Budget Code of Ukraine (2017). The Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Palivoda A.V. 148 p. – P. 12.*
9. *State debt of Ukraine – the price of the state. – [Electronic resource]. – Available at: http://costua.com/budget. – Title from the screen.*
10. Yaremenko, L. M. (2017). *The debt component of financial security of Ukraine in the situation of crisis events in the economy. Scientific Bulletin Polesie. No. 2 (10). Ch.1 – P. 120-126. Bibliogr.: 8 titles.*
11. Prikazjuk, N.V. (2009). *State borrowing: world experience and peculiarities of realization in Ukraine. The stock market. No. 22. – PP. 26-31. – P. 30. Bibliogr.: p. 31.*
12. Zimovets, V.V. (2010). *State financial policy of economic development. Kyiv. P. 240.*
13. Popkova, A. (2010). *Management of State Debt in Different Countries. Bankasskie Vesnyk. No. 10. – PP. 34-41. Bibliogr.: 13 titles.*
14. Omelchenko, L. S. (2012). *Borgovaya security of Ukraine and analysis of its present state. Sb. sciences National University of the State Tax Service of Ukraine. No. 1. – PP. 309-320. Bibliogr.: 13 titles.*

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Євтушенко Наталія Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи і страхування
e-mail: ilata82@ukr.net

Малишко Віталіна Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи і страхування

e-mail: dinis_2207@ukr.net

Царук Анна Юріївна, кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, банківської справи і страхування

e-mail: finansu2014@ukr.net

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Евтушенко Наталья Николаевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования

e-mail: ilata82@ukr.net

Мальшко Виталина Валериевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования

e-mail: dinis_2207@ukr.net

Царук Анна Юриевна, кандидат экономических наук, преподаватель кафедры финансов, банковского дела и страхования

e-mail: finansu2014@ukr.net

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький ГПУ імени Григорія Сковороди»

ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав-Хмельницький, 08401, Украина

DATA ABOUT AUTHORS

Yevtushenko Natalia, PhD in Economics, Associate Professor, Chair of Finances, Banking and Insurance

e-mail: ilata82@ukr.net

Malyshko Vitalina, PhD in Economics, Associate Professor, Chair of Finances, Banking and Insurance

e-mail: dinis_2207@ukr.net

Tsaruk Anna, PhD in Economics, Associate Professor, Chair of Finances, Banking and Insurance,

e-mail: finansu2014@ukr.net

SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi SPU after Grygoriy Skovoroda»

Sukhomlynsky Str. 30, Pereyaslav-Khmelnytsky, 08401, Ukraine

УДК 336.5:369 (043)

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00012

ПРОБЛЕМА ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Железняк О.В.

У статті висвітлено необхідність та проблеми фінансового забезпечення функціонування державних та недержавних фондів соціального страхування. Розглянуто функціонування і переваги світової та європейської моделі соціального захисту населення. Запропоновано формування накопичувальної державної системи соціального забезпечення гібридного характеру за зразком Німеччини з адаптацією до вітчизняних умов, де кожному працюючому пропонується надати індивідуальний страховий номер, який одночасно буде і номером його страхового рахунку. Враховуючи світовий досвід організації соціального забезпечення та захисту населення в Україні перспективним напрямом удосконалення соціальної сфери є запровадження високих європейських стандартів і нормативів ефективного соціального захисту населення та сучасних адресних соціальних послуг для вразливих категорій населення – людей похилого віку, інвалідів, дітей-сиріт, самотніх непрацездатних громадян та інших соціально вразливих верст населення. Підвищення ефективності фінансового забезпечення державних фондів соціального страхування, можливе через систематичне поліпшення основних макроекономічних показників, підвищення ефективності фінансового механізму соціального страхування та залучення бізнесу з метою розширення фінансових можливостей страхової системи.

Ключові слова: фінансове забезпечення, світовий досвід, європейські моделі, соціальний захист, державний фонд, недержавний фонд, рівень доходів, європейські стандарти, соціальна підтримка, ефективність, солідарність.

ПРОБЛЕМА ВНЕДРЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКИХ МОДЕЛЕЙ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФОНДОВ СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ

Железняк Е.В.

В статье освещены необходимость и проблемы финансового обеспечения функционирования государственных и негосударственных фондов социального страхования. Рассмотрены

функционирования и преимущества мировой и европейской модели социальной защиты населения. Предложено формирование накопительной государственной системы социального обеспечения гибридного характера по образцу Германии с адаптацией к отечественным условиям, где каждому работающему предлагается предоставить индивидуальный страховой номер, который одновременно будет и номером его страхового счета. Учитывая мировой опыт организации социального обеспечения и защиты населения в Украине перспективным направлением совершенствования социальной сферы является внедрение высоких европейских стандартов и нормативов эффективной социальной защиты населения и современных адресных социальных услуг для уязвимых категорий населения - пожилых людей, инвалидов, детей-сирот, одиноких нетрудоспособных граждан и других социально уязвимых слоев населения. Повышение эффективности финансового обеспечения государственных фондов социального страхования, возможно из-за систематического улучшения основных макроэкономических показателей, повышение эффективности финансового механизма социального страхования и привлечения бизнеса с целью расширения финансовых возможностей страховой системы.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, мировой опыт, европейские модели, социальная защита, государственный фонд, негосударственный фонд, уровень доходов, европейские стандарты, социальная поддержка, эффективность, солидарность.

THE PROBLEM OF IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN MODELS OF FINANCIAL SUPPLY OF SOCIAL SECURITIES FOUNDATIONS

Zhelezniak E.V.

The article highlights the necessity and problems of financial support for the functioning of state and non-state social insurance funds. The functioning and advantages of the world and European model of social protection of the population are considered. The formation of a cumulative state system of social security of a hybrid nature based on the model of Germany with adaptation to domestic conditions is proposed, where each worker is offered to provide an individual insurance number, which will simultaneously be the number of his insurance account. Taking into account the world experience in organizing social welfare and protection of the population in Ukraine, the promising direction of improving the social sphere is the introduction of high European standards and standards for effective social protection of the population and modern targeted social services for the vulnerable categories of the population - the elderly, the disabled, orphans, single disabled citizens, and other socially vulnerable strata of the population. Increasing the efficiency of financial provision of state social insurance funds, possibly due to systematic improvement of the main macroeconomic indicators, increasing the effectiveness of the financial mechanism of social insurance and attracting business in order to expand the financial capacity of the insurance system.

Key words: financial support, world experience, European models, social protection, state fund, non-state fund, income level, European standards, social support, efficiency, solidarity.

Актуальність теми. Поступова євроінтеграція України вимагає аналізувати і впроваджувати відповідні механізми, моделі і схеми, які використовуються в країнах ЄС з ціллю їх впровадження з відповідною адаптацією в українську систему. Від специфіки та динамічності розвитку економічної системи в країні залежить ефективність функціонування соціальної системи, зокрема соціального страхування.

Мета дослідження полягає у визначенні і удосконаленні теоретичних підходів та розробці рекомендацій щодо поліпшення моделей фінансового забезпечення фондів соціального страхування в Україні.

Ступінь дослідження. Окремим аспектам фінансового забезпечення функціонування страхових фондів присвятили свої праці як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, зокрема лауреати Нобелівської премії з економіки Ф. фон Гаєк, П. Даймонд, Г. Мюрдаль, А. Сен, Дж. Стігліц. Не менш ґрунтовними є дослідження інших відомих зарубіжних учених: І. Бентама, Ш. Бланкарта, Е. Блейклі, Дж. К. Гелбрейта, Л. Ерхарда, Т. Мальтуса, А. Маршалла, А. Пігу, В. Роїка, М. Фрідмана. Вітчизняні науковці - В. Андрущенко, В. Базилевич, Л. Баранник, Н. Болотіна, С. Буковинський, О. Ватаманюк, В. Геєць, В. Дем'янишин, Є. Іонін, О. Кириленко, М. Крупка, Е. Лібанова, І. Луніна, Е. Мачульська, Б. Надточій, В. Опарін, С. Осадець, Ю. Пасічник, В. Плиса, А. Сидорчук, Л. Сідельникова, В. Федосов, Н. Шаманська та ін. - досліджували місце і роль соціального страхування в державних фінансах, а також особливості фінансового забезпечення страхових фондів.

Незважаючи на наявність вагомих досліджень по цій проблематиці, у теоретичній і практичній площині функціонування соціальної сфери накопичилось багато проблем.

Виклад основного матеріалу. Модернізація соціального захисту в Україні – це створення не лише інструментів соціальної підтримки державою вразливих верств населення, а й необхідність підвищення в країні рівня суспільної довіри, соціальної згуртованості, що сприятиме накопиченню соціального капіталу. В Україні при реформуванні соціального захисту потрібно було б врахувати сукупність механізмів взаємного впливу (економіки та соціального розвитку) на накопичення соціального капіталу, зв'язків, довіри в суспільстві, розвитку нових прогресивних форм з високим рівнем соціального захисту населення.

Саме на таких засадах побудована скандинавська модель економічного розвитку з високим рівнем соціального захисту населення та впровадженням ефективних моделей адресної соціальної підтримки. За дослідженнями шведських науковців, згадана система взаємного впливу економіки та соціального розвитку забезпечує високий рівень накопичення соціального капіталу в скандинавських країнах.

В Україні можна виділити декілька принципів організації системи адресної соціальної допомоги:

- надання соціальної допомоги винятково з урахуванням рівня доходів домогосподарств та майнового стану;
- визначення розміру виплат соціальної допомоги на основі вартості затвердженого кошика прожиткового мінімуму з урахуванням сімейного навантаження;
- пріоритетність заходів зі створення умов для самозабезпечення сім'ї, індивідуальних схем захисту й активного залучення працездатних малозабезпечених громадян до сфери трудової діяльності.

Однак експертами МОП визначено дещо інші потенційні виклики процесу впровадження адресних механізмів соціального захисту. Зокрема, адресні соціальні виплати надаються тільки окремим вразливим верствам населення (у світовій практиці, зазвичай, з низькими рівнями доходів) та не враховують динамічного та структурного характеру бідності і не стають вагомою перепорою до її поширення. Для усунення цих недоліків до переліків бенефіціарів адресних соціальних виплат слід включити соціальні групи, які знаходяться на межі ризику попадання до вразливих верств населення. Окрім цього, впровадження адресних механізмів соціального захисту населення є складним процесом, що може супроводжуватися помилками включення (надання соціальних послуг особам або домогосподарствам, що не входять до цільової групи; у зарубіжній практиці така ситуація визначається, як «виток коштів») та виключення (неотримання соціальних виплат особами або домогосподарствами, що входять до цільової групи; у зарубіжній практиці така ситуація визначається, як «недостатнє покриття цільової групи»).

За розрахунками однієї з провідних дослідницьких організацій США Legatum Institute, яка визначає рейтинг добробуту країн за відповідним індексом, соціальний капітал у скандинавських країнах є найвищим порівняно з іншими державами, а в цьому списку лідирує Норвегія. З точки зору датського економіста К. Бйорнскова, збільшення рівня соціального капіталу у скандинавських країнах обумовлене та залежить від інвестицій в освіту, підвищення зацікавленості людей та їхнього залучення до досягнення суспільно важливих цілей, а також справедливого механізму перерозподілу доходів.

Держава повинна вплинути на бажання бізнесу, громад або окремих людей інвестувати у суспільний соціальний капітал? Держава може реалізовувати такі заходи через стратегії та державні програми, та заходи, спрямовані на побудову соціального капіталу в суспільстві.

У соціальному страхуванні не визначено його стратегічні і тактичні напрями розвитку, значною залишається дотаційність Пенсійного фонду України, не досконаліми є механізми формування та розподілу страхових фінансових ресурсів, науково не обґрунтованими є більшість страхових нормативів, не ефективною є модель функціонування фондів. Окремою проблемою є фінансове забезпечення функціонування державних страхових фондів, яке не дозволяє забезпечити потреби більшості реципієнтів, тому важливим загальнодержавним завданням є обґрунтування такого фінансового забезпечення, яке, базуючись на нових моделях, механізмах, а також на шляхах розвитку, з використанням зарубіжного досвіду, змогло б вирішувати основні завдання соціального страхування.

Розглянемо моделі соціального захисту, які використовуються у різних країнах світу та проаналізуємо в таблиці 1. Розглянувши дані таблиці видно, що скандинавська модель соціального захисту населення має найвищий ступінь соціального забезпечення для населення за рахунок значних відрахувань до бюджету. Найменший соціальний захист демонструє рудиментарна модель, якою передбачено надання соціальної допомоги через волонтерів і приватний сектор національної економіки.

Таблиця 1. Моделі соціального захисту країн світу [3, с.163-172]

Назва моделі	Характеристика
Скандинавська модель (Швеція)	Солідарна й універсальна система соціального захисту. Державні зусилля спрямовані на мінімізацію соціальних проблем і максимізацію надходжень до бюджету. Високий рівень зайнятості у країні (забезпечення значної частини захисту через роботу). Активне залучення жінок до трудової діяльності (виконання частини функцій з неформального догляду соціальними працівниками). Достатньо високий престиж соціальних працівників
Корпоративна модель (Австрія, Німеччина, Нідерланди, Швейцарія, Франція та Італія)	Участь різних секторів – державного, недержавного та неформального у сфері соціального захисту. Вища організація не повинна перебирати на себе функції, які може виконати організація нижчого рівня. Держава повинна надавати можливість недержавним і неформальним організаціям вирішувати певні питання. Суперництво між недержавними організаціями сприяє творчості та інноваціям. Система колективної відповідальності під контролем держави
Залишкова модель (Велика Британія)	Наголос на підтримці поза ринком праці. Орієнтація державної допомоги на соціальну патологію. Державна соціальна допомога має образ «останньої надії». Поляризація функцій догляду та контролю (державна – контроль, недержавні організації – здійснення догляду). Дуалізм держави і ринку у страхуванні, житловому забезпеченні, освіті, охороні здоров'я, службах допомоги у громаді
Рудиментарна модель (Португалія, Іспанія, Греція, Ірландія)	Головна риса – юридичні права на соціальний захист мінімальні або взагалі відсутні. Функції соціального захисту держава перекладає на волонтерський та неформальний сектори. Пошук джерел фінансування програм соціального захисту – проблема соціальних працівників. Соціальні служби діють некоординовано і несистематично

Розглянемо моделі соціального захисту, які використовуються у європейських країнах та проаналізуємо в таблиці 2:

Таблиця 2. Моделі соціального захисту країн Європейського Союзу [3, с.163-172]

Назва моделі	Характеристика
Континентальна модель (модель Отто Бісмарка)	Встановлює жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності. В основі цієї моделі лежить механізм соціального страхування, тому соціальні видатки фінансуються переважно за рахунок страхових внесків роботодавців і застрахованих працівників. Зазначена модель передбачає реалізацію правила еквівалентності, коли величина страхових виплат визначається насамперед величиною страхових внесків. Модель базується на принципі соціального страхування і професійній солідарності, що передбачає існування страхових фондів, якими на паритетних засадах керують власники підприємств і наймані робітники. Такі фонди акумулюють соціальні відрахування з заробітної платні, за рахунок яких здійснюються страхові виплати. Фінансування таких систем відбувається незалежно від державного бюджету, оскільки така модель соціального захисту суперечить принципу бюджетної універсальності. Для малозабезпечених членів суспільства, що не мають можливості отримувати страхові соціальні виплати, соціальний захист реалізується через принцип соціальної допомоги. Проте принцип обов'язковості соціального страхування дотримується не завжди. Це пов'язано з існуванням граничних рівнів зарплатні, вище за які або відбувається лімітування відрахувань, або належність до системи соціального страхування вже не є обов'язковою
Англосаксонська модель (модель Вільяма Беверіджа)	Базується на таких принципах: всезагальності (універсальності) системи соціального захисту – поширення її на всіх громадян, які потребують соціальної допомоги; одноманітності й уніфікації соціальних послуг і виплат, що виражається в стандартизованості способів розрахунку розміру та умов надання пенсій і медичного обслуговування; розподільної справедливості – основний у даній моделі, оскільки мова йде не про професійну, а про національну солідарність. Фінансування здійснюється як за рахунок страхових внесків, так і за рахунок державного бюджету. Модель передбачає досить низькі соціальні виплати по соціальному страхуванню, при домінуючій ролі соціальної допомоги у системі соціального захисту
Скандинавська модель	Соціальний захист розуміється як законне право громадянина. Відмінною рисою моделі є широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, які вимагають підтримки суспільства. Отримання соціальних послуг і виплат, як правило, гарантується усім жителям країни й не обумовлюється зайнятістю й виплатою страхових внесків. У цілому рівень соціальної захищеності, пропонований цією моделлю, доволі високий. Не в останню чергу це досягається за рахунок активної перерозподільної політики, спрямованої на вирівнювання прибутків. Необхідною попередньою умовою функціонування даної моделі є високоорганізоване суспільство, побудоване на основі відданості принципам інституційного суспільства добробуту. Фінансування здійснюється, переважно, за рахунок оподаткування, хоча певну роль відіграють страхові внески підприємців і найманих робітників. Єдиною частиною соціального захисту, виділеною з загальної системи, є страхування від безробіття, яке є добровільним і координується профспілками
Південноєвропейська модель	Рівень соціальної захищеності у цій моделі відносно низький, а завдання соціального захисту часто розглядається як справа родичів і сім'ї. Тому сім'я й інші інститути громадянського суспільства відіграють не останню роль, а соціальна політика носить переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію втрат у прибутках окремих категорій громадян. Характерною рисою даної моделі є також асиметрична структура соціальних видатків. Так, в Італії найбільшу частку соціальних видатків становить пенсійне забезпечення (14,7 % ВВП при середньоєвропейському рівні 12,5 %), тоді як на підтримку сім'ї, материнства, освіти й політику зайнятості витрачаються порівняно незначні кошти (близько 1 %)

Моделі соціального захисту населення країн Європейського Союзу мають особливості щодо соціального захисту у відносинах з державою, роботодавцем та іншими структурами соціальної сфери, що проявляється у фінансуванні фондів і наданні соціальної допомоги та послуг населенню. Враховуючи розглянуті системи соціального захисту населення країн світу, система соціального забезпечення та захисту населення в Україні більшою мірою відповідає корпоративній (континентальній) моделі.

Щодо надання соціальних послуг в Європейському Союзі, кожна держава-учасник уповноважена регулювати даний ринок відповідно до власних особливостей, враховуючи чинну практику [1, с.158-170]. Соціальні послуги у Німеччині включають гетерогенні заходи, які передбачають надання послуг різним

адресним групам у різноманітних життєвих ситуаціях. Німецька модель забезпечення діяльності соціальних послуг базується на принципах субсидіарності та децентралізованої відповідальності. Основний механізм управління соціальними послугами регулює федеральне законодавство, яке визначає принципи й напрями діяльності, розроблені регіональними або місцевими органами влади.

В Об'єднаному Королівстві Великобританії ринок соціальних послуг функціонує відповідно до принципів соціального забезпечення. Соціальне забезпечення є одним із основних секторів державних соціальних послуг. Існують окремі системи для Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. Хоча переважно філософія та підхід є однаковими у чотирьох частинах Об'єданого Королівства.

У Франції соціальні послуги розглядаються як послуги з різними напрямками діяльності з метою допомоги адресним групам відповідно до чинних стандартів життя. Надання соціальних послуг у Франції забезпечується через комплексну структуру державного забезпечення з великою чисельністю децентралізованих послуг регіональної та окружної влади та соціальних і соціально-медичних установ. Французька модель забезпечення діяльності на ринку соціальних послуг характеризується моделлю «солідарності та включення». Соціальне забезпечення та соціальний захист засновуються на принципі солідарності, що передбачає взаємну відповідальність і спільні ризики.

Напрями визначення концепції «соціальних послуг», що передбачають надання різних видів соціальних послуг, визначені законодавством Угорщини. Соціальні послуги поділяються на дві основні групи: соціальні послуги базового соціального забезпечення та соціальні послуги спеціалізованого соціального забезпечення.

Солідарна система пенсійного забезпечення в Україні, як і чинна система соціального страхування, загалом є дещо непристосованою до нинішніх реалій. Значна частка населення ставить досить скептично до пенсійного забезпечення з огляду на обмежену тривалість життя населення та вважає сплату відрахувань до цього фонду марними. Крім того, особа не відчуває реального обсягу відрахувань. Кошти, які працівник відраховував до фонду, залишаються там і немає можливості отримати їх у випадку реальної потреби. Все частіше мають місце звернення громадян до волонтерських організацій з проханням допомоги при лікуванні, виплати у випадку смерті особи на поховання, тому що виплати із державних фондів є мізерними і фактично не покривають навіть четвертої частини витрат.

Тому проаналізувавши європейські моделі соціального захисту можна запропонувати формування накопичувальної державної системи соціального забезпечення гібридного характеру за зразком Німеччини і з адаптацією до вітчизняних умов, де кожному працюючому пропонується надати індивідуальний страховий номер, який одночасно буде і номером його страхового рахунку.

Таким чином, особа матиме змогу стежити за формуванням її особистого страхового рахунку. Також необхідно надати право вибору особам переходити на таку систему, чи залишатись на існуючій.

Перевагою запропонованої системи є те, що особа може витратити накопичені на рахунку кошти тоді, коли це буде необхідно в чітко визначених межах, що не перевищують наявних на рахунку коштів. Наприклад, у випадку необхідності лікування кошти, накопичені на рахунку, можуть частково чи повністю покрити витрати, пов'язані з придбанням медикаментів, за наявності рецептурного бланку для них, чи оплатних оперативних втручань. Налагодження такої системи дозволить не лише підвищити значення системи соціального страхування, рівень довіри населення до такого забезпечення, але й буде стимулом до накопичення внесків у цих фондах.

Світова практика свідчить про зростаючу роль на ринку соціальних послуг незалежних недержавних структур. Структури з надання соціального забезпечення залучаються до процесу прийняття рішень і законів на національному рівні.

Підвищення ефективності фінансового забезпечення державних фондів соціального страхування, враховуючи реалії сьогодення та досвід країн ЄС, можливе через систематичне поліпшення основних макроекономічних показників, підвищення ефективності фінансового механізму соціального страхування та залучення бізнесу з метою розширення фінансових можливостей страхової системи.

Аналіз світового та вітчизняного досвіду показав, що на ефективність фінансового забезпечення фондів соціального страхування також впливає: рівень ВВП на душу населення; рівень доходів середнього класу, який відповідно до соціальних підходів забезпечує формування моральних стандартів суспільного життя та виконує функції основного економічного «донора» через сплату податків, тобто є фінансовою основою діяльності державної та місцевої влади; ефективність планування та прогнозування доходів і видатків ДБУ, оскільки кількість задекларованих соціальних трансфертів та інших статей бюджету не відповідає фінансовим можливостям держави та зумовлює сумніви щодо ефективності деяких із них; інвестиційні надходження в економіку тощо.

Висновки. Проведені нами дослідження світового досвіду функціонування системи соціального забезпечення населення та формування і розвитку ринку соціальних послуг свідчать, що існують різні моделі соціального захисту, які залежать як від державного фінансування через високий рівень оподаткування працездатних осіб, так і недержавні соціальні гарантії за рахунок накопичувальної системи соціального страхування та діяльності суб'єктів недержавного сектора економіки. Враховуючи світовий досвід організації соціального забезпечення та захисту населення, на наш погляд, для України перспективним напрямом удосконалення соціальної сфери є запровадження високих європейських

стандартів і нормативів ефективного соціального захисту населення та сучасних адресних соціальних послуг для вразливих категорій – людей похилого віку, інвалідів, дітей-сиріт, самотніх непрацевдатних громадян та інших соціально вразливих верст населення.

Список використаної літератури

1. Бабич Л.М. Оптимізаційна модель фінансового механізму соціального страхування України / Л.М. Бабич, Л.І. Васечко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2009. – № 1 (91). – С. 158 – 170.
2. Кириленко О., Петрушка О. Інституційні основи державного пенсійного страхування в Україні // *Журнал європейської економіки*. - Том 12 (№ 1). Березень 2013. - С. 79 - 95.
3. Серватинська І.М. Моделі соціальної політики та соціального страхування: світовий і вітчизняний досвід / І.М. Серватинська // «Світ фінансів». - 2014 р. - Вип. 3. - С. 163 - 172.
4. Пономаренко Є.Б. Сучасні тенденції адаптації закордонного досвіду соціального страхування в Україні / Є.Б. Пономаренко // *Вісник ЖДТУ*. -2013. - № 1 (13). - Серія: Економічні науки. - С. 309 - 315.
5. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>.
6. Соціальний захист населення в Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pilga.in.ua/>.

References

1. Babych L.M., Vasechko L.I. *Optymizatsiyna model finansovoho mekhanizmu sotsialnoho strakhuvannya Ukrainy* // *Aktualni problemy ekonomiky*. – 2009. – № 1 (91). – S. 158 – 170.
2. Kyrylenko O., Petrushka O. *Instytutsiyni osnovy derzhavnoho pensiynoho strakhuvannya v Ukraini* // *Zhurnal yevropeyskoyi ekonomiky*. - Tom 12 (№ 1). Berezen 2013. - S. 79 - 95.
3. Servatynska I. M. *Modeli sotsialnoyi polityky ta sotsialnoho strakhuvannya: svitovyy i vitchyznyanyy dosvid* // «Svit finansiv». - 2014 r. - Vyp. 3. - S. 163 - 172.
4. Ponomarenko Ye. B. *Suchasni tendentsiyi adaptatsiyi zakordonnoho dosvidu sotsialnoho strakhuvannya v Ukraini* // *Visnyk ZHDTU*. -2013. - № 1 (13). - Seriya: Ekonomichni nauky. - S. 309 - 315.
5. *Ofitsiynyy sayt Ministerstva sotsialnoyi polityky Ukrainy* : <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>.
6. *Sotsialnyy zakhyst naseleenny v Nimechchyni* : <http://www.pilga.in.ua/>.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Железняк Олена Валеріївна, викладач кафедри професійної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна
e-mail: Koziy_TV@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Железняк Елена Валерьевна, преподаватель кафедры профессионального образования ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды» ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина
e-mail: Koziy_TV@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Zhelezniak Elena Valerevna, Lecturer of Vocational Education SHEE «Pereyaslav-Khmelnitskyi SPU named Gryhoriy Skovoroda» Str. Sukhomlinsky 30, Pereyaslav-Khmelnitsky, 08401, Ukraine
e-mail: Koziy_TV@mail.ru

УДК 671 : 336.742

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00011

АНАЛІЗ СВІТОВОГО РИНКУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ

Іванишина Г.С.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та організаційні засади розвитку світового ринку дорогоцінних металів.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану світового ринку дорогоцінних металів.

Методами дослідження застосованими у роботі є: системний аналіз; порівняльний метод; метод логічного узагальнення; графічний та табличний методи; метод систематизації, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. У роботі визначено основні аспекти розвитку світового ринку дорогоцінних металів на сучасному етапі, зокрема, досліджено динаміку та принципи ціноутворення дорогоцінних металів, які можуть використати потенційні інвестори у своїй діяльності, а також науковці, котрі досліджують дану

проблематику, та викладачі вищих навчальних закладів під час підготовки до практичних навчальних курсів, лекцій з питань ціноутворення та динаміки розвитку світового ринку дорогоцінних металів.

Галузь застосування результатів роботи. Управління державної політики у сфері пробірного нагляду, у навчальному процесі при викладанні дисциплін з національної економіки, ринкознавства, світової економіки.

Висновки. У результаті дослідження з'ясовано, що: зберігається тенденція зростання цін на золото та паладій, водночас срібло і платина подешевшали порівняно з 2016 р.; механізм ціноутворення дорогоцінних металів – багатofакторний процес; дорогоцінні метали є індикаторами загального стану світової економіки: золото – найпопулярніше серед інвесторів; ціна на платину відображає реальні фінансово-економічні процеси; ціни на срібло та паладій є нееластичними і залежать від потреб різних галузей промисловості; золото – найбільш ліквідний фінансовий актив; у структурі золотовалютних резервів країн світу зберігають лідерські позиції десять країн, більшість з них демонструють стабільні показники, водночас істотний приріст золотих запасів спостерігається в Росії та Китаї, незначне їхнє скорочення – у Німеччині.

Ключові слова: дорогоцінні метали, національна економіка, механізми ціноутворення, золотовалютні резерви, ціна, інвестиції.

АНАЛИЗ МИРОВОГО РЫНКА ДРАГОЦЕННЫХ МЕТАЛЛОВ

Иванишина Г.С.

Предмет исследования - теоретические, методические и организационные основы развития мирового рынка драгоценных металлов.

Целью исследования является анализ современного состояния мирового рынка драгоценных металлов.

Методами исследования использованными в работе является: системный анализ; сравнительный метод; метод логического обобщения; графический и табличный методы; метод систематизации, что позволило реализовать концептуальное единство исследования.

Результаты работы. В работе определены основные аспекты развития мирового рынка драгоценных металлов на современном этапе, в частности, исследована динамика и принципы ценообразования драгоценных металлов, которые могут использовать потенциальные инвесторы в своей деятельности, а также ученые, которые исследуют данную проблематику, и преподаватели высших учебных заведений при подготовке к практическим занятиям, лекций по вопросам ценообразования и динамики развития мирового рынка драгоценных металлов.

Область применения результатов работы. Управление государственной политики в сфере пробирного надзора, в учебном процессе при преподавании дисциплин по национальной экономики, рыноведения, мировой экономики.

Выводы. В результате исследования установлено, что: сохраняется тенденция роста цен на золото и палладий, одновременно цены на серебро и платину по сравнению 2016 г. пошли на спад; механизм ценообразования драгоценных металлов - многофакторный процесс, драгоценные металлы есть индикаторами общего состояния мировой экономики: золото - самое популярное среди инвесторов; цена на платину отражает реальные финансово-экономические процессы; цены на серебро и палладий являются неэластичными и зависят от потребностей различных отраслей промышленности; золото - наиболее ликвидный финансовый актив; в структуре золотовалютных резервов стран мира сохраняют лидерские позиции десять стран, большинство из них демонстрируют стабильные показатели, одновременно существенный прирост золотых запасов наблюдается в России и Китае, незначительное их сокращение - в Германии.

Ключевые слова: драгоценные металлы, национальная экономика, механизмы ценообразования, золотовалютные резервы, цена, инвестиции.

ANALYSIS OF THE WORLD PRECIOUS METALS MARKET

Ivanyshyna H.S.

Research subject – theoretical, methodological and organizational principles in the development of the precious metals world market.

Research aim is to analyze the current state of the world market of precious metals.

Research methods. The following general scientific methods are used in the work: system analysis; comparative method; logical generalization method; graphical and tabular methods; systematization method, which allowed to realize the conceptual unity of research.

Research results of this study are that the main aspects of the development of the world precious metals market are determined at the present stage. In particular, the dynamics and pricing principles of precious metals that may be used by potential investors in their activities, as well as by the scientists who are investigating this issue, and the teachers in higher educational institutions during preparation for practical training courses, lectures on the issues of pricing and dynamics of the development in the precious metals world market.

Branch of applying research results. Management of state policy in the field of election observation, in the educational process during the teaching of disciplines on the national economy, market studies, and world economy.

Conclusions. *The study found that: there is a tendency of rising prices for gold and palladium, while silver and platinum have become cheaper compared to the year 2016; pricing mechanism for precious metals is a multifactorial process; precious metals are indicators of the general condition in the world economy: gold is the most popular among investors; the platinum price reflects the real financial and economic processes; prices for silver and palladium are inelastic and depend on the needs of different industries; gold is the most liquid financial asset; ten countries retain the leadership positions in the structure of the gold and foreign exchange reserves, most of them show stable indicators, while a substantial increase in gold reserves is observed in Russia and China; a slight decrease in them is observed in Germany.*

Keywords: *precious metals, national economy, pricing mechanisms, gold reserves, price, investments.*

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю комплексного дослідження світового ринку дорогоцінних металів як ефективного способу диверсифікації інвестиційного портфеля та пошуком шляхів удосконалення механізмів управління ювелірною галуззю в Україні.

Ступінь дослідження даної проблеми. Сучасні наукові розвідки стосуються дослідження розвитку як окремих сегментів ринку дорогоцінних металів, так і різноманітних фінансово-економічних процесів, пов'язаних з їхнім обігом, нагромадженням, інвестуванням тощо. Значну увагу особливостям світового ринку золота та його впливу на український ринок звертають українські вчені Диба М. І. Бахтарі Е. А, котрі говорять про так званий «парадокс золота», за якого даний дорогоцінний метал є товаром і не бере безпосередньої участі в грошовому обігу, проте воно водночас виступає і фінансовим активом, і базовим активом, і фінансовим інструментом [1, С. 20]. Про сьогоднішнє звуження ролі золота як монетарного активу у напрямку збереження вартості, а також хеджування ризиків, говорить у своїх працях і Морозов А. С. [2, С. 57]. Золото – беззаперечний лідер державних резервів та міжнародних інституцій, незважаючи на тенденцію до зменшення золотовалютних запасів високорозвинених держав.

Аналізуючи аспектий ряд ринку решти дорогоцінних металів, вчені (Диба М. І., Василенко В. В., Полякова Ю. В., Доскочинська Л. С. та ін.) одностайні в тім, що на цей час значно активізувалась банківська інфраструктура стосовно операцій з даним видом активів, і прогнозують розширення їхніх форм, каналів розвитку та функцій за умови подальшого інтенсивного використання [3; 4; 5]. Така позиція визначає актуальність даної теми в контексті комплексного дослідження ринку дорогоцінних металів як ефективного способу диверсифікації інвестиційного портфеля.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та організаційні питання розвитку світового ринку дорогоцінних металів. **Метою дослідження** є аналіз сучасного стану світового ринку дорогоцінних металів. Виходячи із мети поставлені на реалізовані такі **завдання дослідження**, як: аналіз динаміки зміни цін на золото, срібло, платину та паладій; здійснення порівняльного аналізу зміни цін на дорогоцінні метали у співвідношенні з попередніми періодами на основі змін у кон'юктурі ринку; визначення загальних факторів впливу на формування світових цін на дорогоцінні метали та розроблення механізму їхнього ціноутворення; порівняння довгострокової ефективності дорогоцінних металів з іншими фінансовими активами на прикладі золота; дослідження структури світового ринку дорогоцінних металів з огляду на резервний фонд дорогоцінних металів провідних країн світу. **Методами дослідження застосованими у роботі** є системний аналіз; порівняльний метод; метод логічного узагальнення; графічний та табличний методи; метод систематизації

Постановка проблеми. Оскільки дорогоцінні метали (золото, срібло, платина, паладій) є специфічним видом фінансових активів, виступаючи одним з найпопулярніших інструментів інвестування, розвиток даного сегмента ринку фінансів безпосередньо впливає на фінансово-інвестиційні можливості країни, які вона може реалізувати за посередництвом як власних фінансових інститутів, так і відповідних структур з іноземним капіталом. Окрім цього, неабиякий резервний актив дорогоцінних металів збільшує також політичні, зовнішньоекономічні та соціальні переваги тієї чи іншої країни на міжнародній арені. Така непряма, проте надзвичайно важлива функція дорогоцінних металів обумовлена тим, що, по-перше, обсяги запасів дорогоцінних металів, зокрема, золота, країни свідчать про її валютно-фінансову стабільність, кредито- та конкурентоспроможність на світовому ринку. По-друге, ринкові процеси, пов'язані з використанням, обігом, споживанням та збереженням дорогоцінних металів, залучають широке коло учасників, таких як відповідні державні структури й контролюючі органи, комерційні банки, фінансово-інвестиційні структури, промислові підприємства, приватні компанії, фізичні особи та інші. Таким чином дорогоцінні метали ще й виступають важливим елементом розвитку системи ринкових відносин. І, зрештою, дорогоцінні метали як головний ліквідний та інвестиційний ресурс країни характеризуються функціональною бінарністю, позаяк можуть використовуватись і як сировинний матеріал для виробництва, і як інвестиційний інструмент

Очевидно, що індивідуальні запаси дорогоцінних металів кожної країни формуються, насамперед, залежно від її фінансово-економічного стану, а також курсових коливань, а тому можна говорити про взаємовплив даного ринку та інших суб'єктів національної економіки країни. Звідси, виникає проблема нормативно-правового та фінансово-економічного врегулювання взаємовідносин між внутрішніми суб'єктами всередині країни, а також зовнішніми учасниками на міжнародному рівні.

Результати дослідження. Аналізуючи кон'юктуру світового ринку дорогоцінних металів, слід звернути увагу на існування різних наукових підходів до визначення їхньої ролі в економіці та суспільстві будь-якої країни. Так, низка вчених схильються до адаптаційних властивостей дорогоцінних металів з огляду на потреби ринку. Тобто, золото, срібло тощо можуть водночас виконувати функції нагромадження та обігу,

впливаючи на баланс світових цін. Звідси, вкрай важливою є взаємозалежність валют і дорогоцінних металів як засіб для боротьби з інфляцією.

З іншого боку, нестабільність цін на дорогоцінні метали часто призводить до економічних криз, а, отже, їх (дорогоцінні метали) не варто використовувати як беззаперечне мірило для інших товарів [5].

Розглядаючи динаміку світових цін на дорогоцінні метали за 2014 – 2017 р. на основі Лондонських фіксингів, можемо зазначити, що, по-перше, у 2015 р. спостерігалась тенденція до зниження вартості усіх дорогоцінних металів. Так, порівняно з аналогічним періодом 2014-го року, ціни зменшились приблизно на 14% (золото і срібло), 43% (платина) та 49% паладій відповідно (табл. 1).

Таблиця 1. Світові ціни на дорогоцінні метали у 2015 р.

	2015 р., дол. за 1 тр. унцію	% до попереднього періоду
Золото	1060.00	-14%
Срібло	13.82	-14%
Платина	843.00	-43%
Паладій	547.00	-49%

Джерело: складено відповідно до даних [6].

Таке падіння до мінімуму за останні 4 роки експерти ринку, свого часу, пояснювали зростанням курсу долара внаслідок перемоги республіканської політичної партії у Конгресі США, а також дефляційними загрозами в найбільших економіках світу [7; 8]. Істотна різниця у тенденційному відсотковому співвідношенні між золотом/сріблом та платиною/паладієм можна пояснити значно більшим попитом на першу групу дорогоцінних металів у промисловості й інвестиційній діяльності порівняно з платиною та паладієм.

По-друге, у 2016 р. динаміка покращилась непоганими темпами зростання цін на дорогоцінні метали. І якщо ціна золота та срібла навіть перевищила показник 2014-го року, то цінова політика щодо платини і паладію все ж не повернула свої дворічні позиції. Так, порівняно з 2015 р., золото і платина подорожчали на 19%, срібло – на 37%, паладій – на 14%. (табл. 2). Відносно аналогічного періоду 2014 р. вартість золота стала вищою на 5%, срібла – на 18%. Ціни на платину та паладій у 2016 р. порівняно з 2014 р. відстали на 20% та 30% відповідно.

Таблиця 2. Світові ціни на дорогоцінні метали у 2016 р.

	2016 р., дол. за 1 тр. унцію	% до попереднього періоду
Золото	1267.00	+19%
Срібло	18.75	+37%
Платина	1003.00	+19%
Паладій	625.00	+14%

Джерело: складено відповідно до даних [6].

Таку підтримку дорогоцінні метали отримали завдяки зниженню фондового ринку США, що дещо нівелювало тиск на світовий ринок дорогоцінних металів.

По-третє, 2017-й рік продовжив тенденцію незначного зростання цін на золото та, як не дивно, істотного подорожчання паладію. Срібло й платина дещо втратили свої позиції. Проводячи паралель з попереднім періодом у 2016 р., вартість золота зросла не істотно – всього на 0,7%, срібло і платина подешевшали на 11% та 8,8% відповідно, а от паладій зріс у ціні на 54% (табл. 3).

Таблиця 3. Світові ціни на дорогоцінні метали станом на 26.10.2017 р.

	2017 р., дол. за 1 тр. унцію	% до попереднього періоду
Золото	1275.00	+0,7%
Срібло	16.89	-11%
Платина	922.00	-8,8%
Паладій	963.00	+54%

Джерело: складено відповідно до даних [6].

Ситуацію з паладієм фахівці пояснюють зростанням спекулятивного попиту, зумовленого надзвичайно підвищеними потребами промисловості та прогнозами короткострокового дефіциту даного металу на світовому ринку. Згідно з деякими даними, паладій подорожчав до максимум за останні 16 років. Останній рекорд цей дорогоцінний метал здолав у 2001 р., коли коштував 914,7 дол. за унцію [9]. Водночас незначне подорожчання золота, здешевлення срібла та платини пов'язані зі скороченням кількості покупок даних дорогоцінних металів з боку біржових фондів.

Загальну динаміку світових цін на дорогоцінні метали за 2014 – 2017 роки зображено на рис. 1.

Як бачимо, найбільш стабільним виступає золото, яке, очевидно не схильне здавати позиції, а його падіння, як правило, має тимчасовий характер, що знову ж таки підтверджує висновок учених про велике

значення цього металу у суспільних економічних відносинах міжнародного рівня. Решта дорогоцінних металів відзначаються значними коливаннями цін, і лише ціна на срібло змінюється в обмеженому діапазоні, не демонструючи значних відхилень.

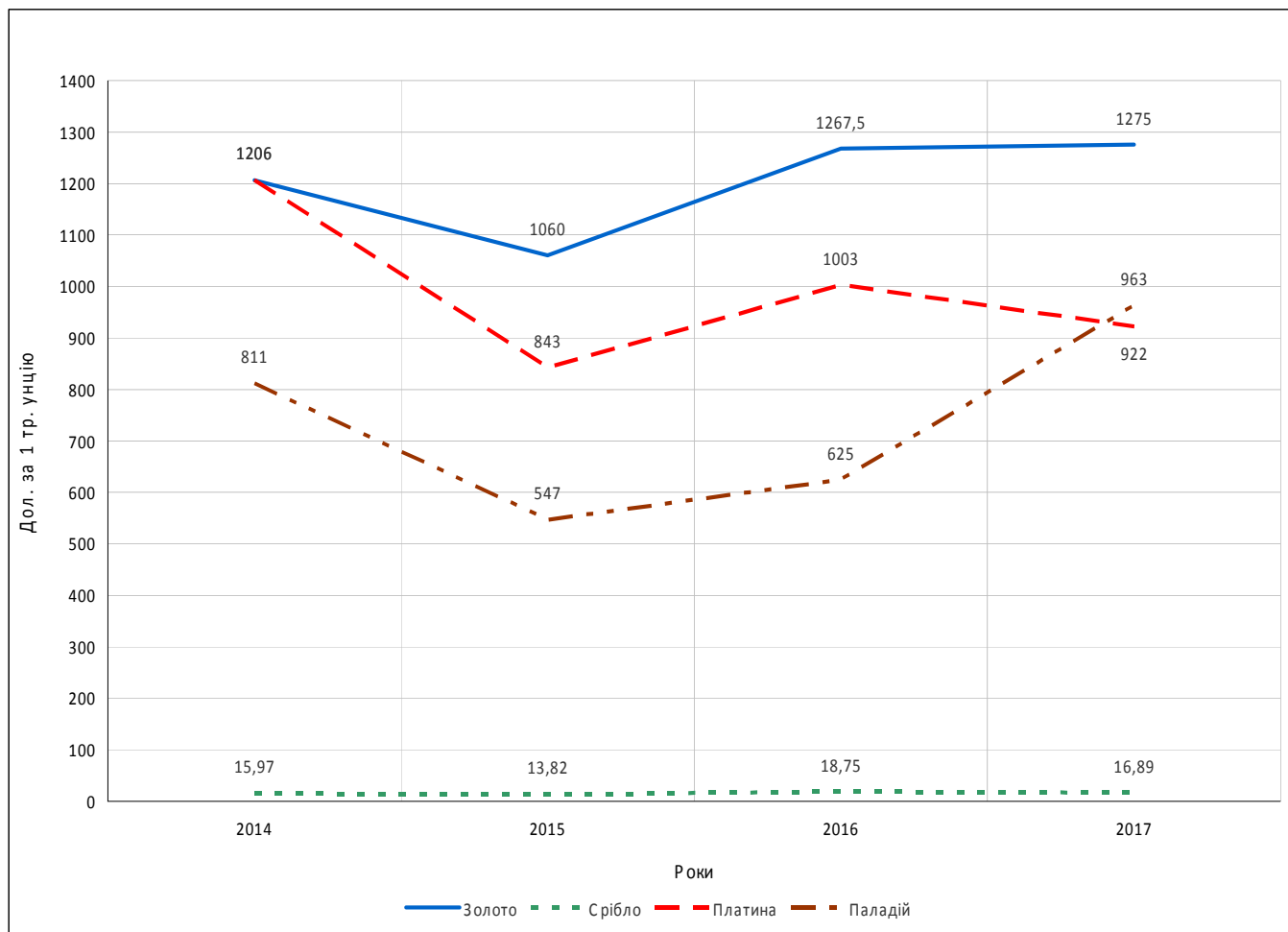

Рисунок 1. Динаміка світових цін на дорогоцінні метали за 2014 – 2017 рр.

Джерело: складено відповідно до даних [6].

Які ж фактори впливають на формування цінової політики світового ринку дорогоцінних металів? З огляду на їхнє функціональне призначення як засобу для визначення міри вартості товару, інвестиційного активу, страхового фонду грошової системи держави, засобу нагромадження та утворення скарбів, можемо умовно виокремити прямі та опосередковані фактори, які здійснюють найбільший вплив на утворення ціни того чи іншого дорогоцінного металу.

До прямих факторів впливу належать, по-перше, промисловий попит як один з каталізаторів зміни вартості того чи іншого дорогоцінного металу. Найбільші споживачі дорогоцінних металів, як правило, ювелірна галузь, електротехнічна промисловість, хімічне машинобудування, виробництво медичної лабораторної техніки, фото- й кінопромисловість та інші. По-друге, економіко-політичне становище провідних країн світу, зокрема, США. Наприклад, у докризовий період 2008-го року спостерігалась тенденція скорочення світових резервів золота, водночас після завершення кризи золоті запаси раптово зросли, повернувши собі лідерство найнадійнішого джерела інвестування на світових фінансових ринках. По-третє, геополітичні, фінансово-економічні та соціальні глобалізаційні процеси, які значним чином корелюють приріст цін на дорогоцінні метали у різних країнах залежно від їхнього рівня доходу та обсягів золотих резервів. По-четверте, інтерес приватних інвесторів, адже саме інвестиції викликають чи не найвагоміші зміни у ціновій політиці дорогоцінних металів.

З-поміж опосередкованих (непрямих) факторів впливу є, по-перше, ціна на нафту, яка, втім відіграє досить значну роль, впливаючи у статистичному значенні на цінові коливання стосовно дорогоцінних металів. Так, згідно з дослідженнями, прямо пропорційно подорожчання нафти на 1 дол. США зростає ціна того ж таки золота в середньому на 1,6 дол. США, срібла – на, 0,06 дол. США [5]. По-друге, коливання курсу долара США; по-третє, фондові індекси світових фінансових ринків; по-четверте, взаємовплив цін на інші дорогоцінні метали, тобто, йдеться про взаємозв'язок між дорогоцінними металами суміжних ринків [4]. Схематично механізм процесу ціноутворення на світовому ринку дорогоцінних металів зображено на рис. 2.

Рисунок 2. Механізм формування цін на дорогоцінні метали

Отже, формування цін на дорогоцінні метали є багатофакторним процесом, обумовленим їхньою індикаторною суттю, адже саме співвідношення вартості золота та платини демонструють загальний стан світової економіки. І хоча золото є значно популярнішим з-поміж інвесторів і, певним чином, свідчать про їхні інвестиційні настрої, саме ціни на платину відображають реальні фінансово-економічні процеси. Ціни на срібло і паладій характеризуються нееластичністю, та, здебільшого, залежністю від інноваційно-технологічного поступу і потреб різних галузей промисловості.

Слід зазначити, що, не заважаючи на багатофакторний механізм ціноутворення, міжнародні експерти повсякчас наголошують на неабиякій інвестиційній привабливості дорогоцінних металів порівняно з усіма іншими фінансовими активами. На прикладі золота американські вчені довели ефективність інвестування в цей дорогоцінний метал на протигагу акціям, облігаціям, товарам тощо (рис. 3) [10].

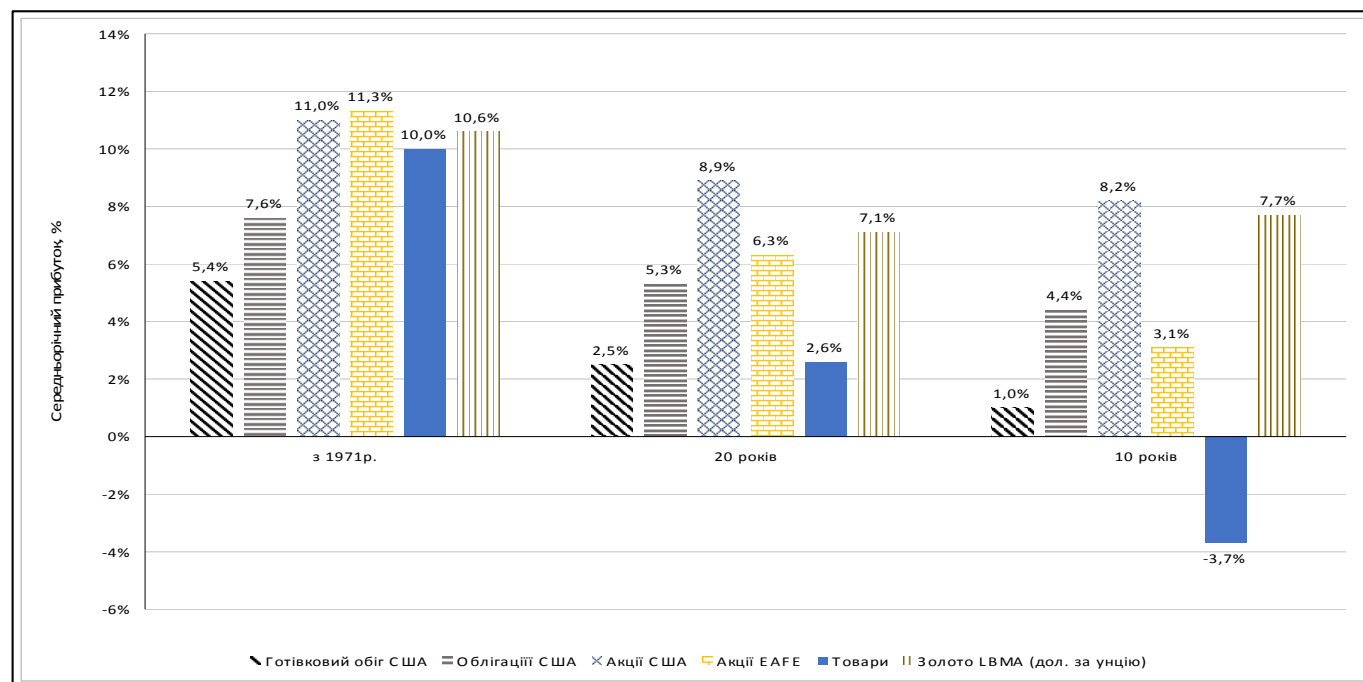

Рисунок 3. Довгострокова ефективність золота порівню з іншими фінансовими активами

За висновками експертів, суверенні інвестиційні фонди поруч з багатьма іншими перебувають під тиском, за якого змушені генерувати прибутки, хоча у підсумку, прибутковість і економія є занадто низькими. Значна частина інвесторів диверсифікували свій інвестиційний портфель, розпорозуючись на альтернативні активи з метою пошуку можливостей для зростання та отримання доходів. І лише кілька державних фондів капіталу інвестували в золото. Такий звужений інтерес американських інвесторів фахівці пояснюють помилковістю уявлень про ефективність та ліквідність золота як фінансового активу, а також неправильною фінансовою поведінкою. Проте золото характеризується, по-перше, унікальними якостями, здатними задовольнити потреби інвестиційних фондів; по-друге, довготривалою траєкторією розвитку з відсутності навіть короткостроковими ризиками; по-третє, найвищою ліквідністю з-поміж усіх інших фінансових активів світу; по-четверте, лише частковою залежністю від ціни на нафту; по-п'яте, еволюційністю, яка з часом лише зміцнює багатства націй.

Науковці стверджують, що саме ліквідність дорогоцінних металів загалом надає можливість швидко і без істотних втрат реалізувати їх на ринку, перетворивши вартість металу на готівкові кошти [6]. Попри різні дискусії та наукові версії, золото залишається найважливішою частиною резервів будь-якої держави та міжнародних структур. Тривалий час у структурі обсягів сукупних золотих резервів країн світу незмінними є десять країн з найбільшими запасами золота, що загалом становить понад 70% від обсягів золотих резервів усієї решти країн світу (табл. 4, рис. 4) [11].

Таблиця 4. Країни світу з найбільшими золотими запасами станом на жовтень 2017 р.

Місце в рейтингу	Країна	Золотий запас, тонн	Частка золота в золотовалютних резервах, %
1	США	8133,5	73,8
2	Німеччина	3377,9	67,6
3	Італія	2451,8	67,2
4	Франція	2435,8	61,5
5	Китай	1842,6	2,2
6	Росія	1615,2	15,2
7	Швейцарія	1040	5,6
8	Японія	765,2	2,3
9	Голландія	612,5	62,8
10	Індія	557,8	5,7

Джерело: складено відповідно до даних [11].

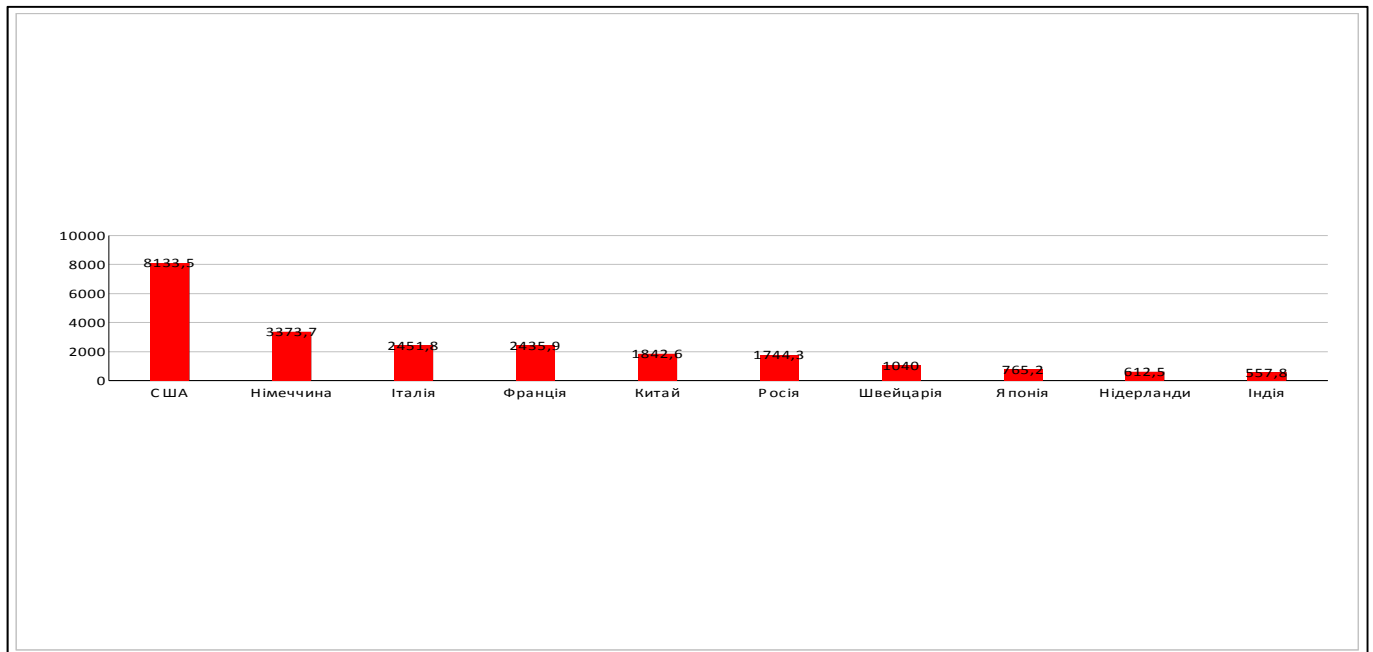

Рисунок 4. Країни світу з найбільшими запасами золота станом на 2017 р. [11].

Як бачимо, найбільшу частку золота в резервних фондах зберігають США, Німеччина, Італія, Франція, Голландія. Індія, хоч і займає останнє місце в першій десятці країн світу за обсягами золота, втім, у цій країні нагромаджено найбільші запаси срібла, що пояснюється культурними традиціями цієї країни. За деякими даними, в Індії зосереджено близько трьох мільярдів тройських унцій срібла, а це переважна частина усіх наземних запасів даного дорогоцінного металу [12].

Розглянемо динаміку обсягів золотих резервів лідерів світу у період з 2010-го року і до цього часу (табл. 5).

Таблиця 5. Обсяги сукупних золотовалютних резервів провідних країн світу за період 2010 – 2017 рр.

Країна	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
США	8133,46	8133,46	8133,46	8133,46	8133,46	8133,46	8133,46	8133,46
Німеччина	3406,77	3400,95	3396,29	3391,34	3386,36	3384,2	3380,98	3377,9
Італія	2451,84	2451,84	2451,84	2451,84	2451,84	2451,84	2451,84	2451,84
Франція	2435,41	2435,41	2435,41	2435,41	2435,38	2435,38	2435,63	2435,8
Китай	1054,09	1054,09	1054,09	1054,09	1054,09	1054,09	1762,31	1842,6
Росія	676,03	811,11	895,74	981,62	1040,71	1208,2	1414,5	1615,2
Швейцарія	1040,1	1040,08	1040,07	1040,07	1040,06	1040,06	1040,06	1040,0
Японія	765,22	765,22	765,22	765,22	765,22	765,22	765,22	765,22
Голландія	612,45	612,45	612,45	612,45	612,45	612,45	612,45	612,45
Індія	557,75	557,75	557,75	557,75	557,75	557,75	557,75	557,8

Джерело: складено відповідно до даних [11].

Динаміка показує, що найбільш стабільними обсягами золотих резервів упродовж зазначеного часу характеризуються такі країни як США, Італія, Франція, Швейцарія, Японія, Голландія, Індія. Істотний приріст золота спостерігається у Китаї (на 74,8% у 2017 р. порівняно з 2010-м роком) та Росії (майже на 139% за останні сім років). Натомість дещо скоротились обсяги запасів золота у Німеччині (на 0,9% у 2017 р. порівняно з 2010 р.).

Висновки. У сучасних умовах глобалізаційних, трансформаційних процесів, зокрема, у фінансовому секторі, розвиток світового ринку дорогоцінних металів перебуває у стані піднесення. Адже тривалий фінансовий досвід продемонстрував надійність золота та інших дорогоцінних металів як важливого фінансового активу з метою нагромадження, страхування державної грошової системи тощо.

Аналіз світового ринку дорогоцінних металів показав:

1. Якщо у 2015 р. спостерігалось здешевлення щонайменше на 14% усіх дорогоцінних металів, то у 2016 р., порівняно з аналогічним минулорічним періодом, золото і платина подорожчали на 19%, срібло – на 37%, паладій – на 14%. У 2017 р. збереглась тенденція зростання цін на золото та паладій. Срібло і платина знову подешевшали порівняно з минулим роком. Попри різний характер динаміки, усі дорогоцінні метали виступають надійним засобом інфляційного хеджування, особливо в період фінансово-економічних криз, за яких найкраще себе проявляє золото.

2. Дослідження факторів впливу на політику формування цін на дорогоцінні метали на світовому ринку дозволило умовно розділити їх на прямі та непрямі (опосередковані). Визначено, що найбільший вплив на вартість дорогоцінних металів загалом мають такі фактори як промисловий попит, економіко-політичне та соціальне становище провідних країн світу, геополітична, фінансово-економічна та соціальна глобалізація, інтерес приватних інвесторів (прямі фактори); ціна на нафту, курс долара США, фондові індекси світових фінансових ринків, вартість дорогоцінних металів на суміжних фінансових ринках (непрямі фактори).

3. Дорогоцінні метали виступають своєрідними індикаторами загального стану світової економіки. У цьому контексті важливого значення набуває співвідношення вартості золота та платини. І хоча золото є значно популярнішим серед інвесторів, демонструючи інвестиційні настрої, саме ціни на платину відображають реальні фінансово-економічні процеси. Ціни на срібло та паладій є нееластичними і залежать, як правило, від розвитку інноваційно-технологічної сфери, а також потреб різних галузей промисловості.

4. У результаті обґрунтування інвестиційних переваг дорогоцінних металів, зокрема, золота як найбільш ліквідного фінансового активу, вдалось визначити, що даний фінансовий інструмент характеризується довгостроковою ефективністю з мінімальними інвестиційними ризиками і виступає гарантом багатства кожної нації.

5. Аналіз золотовалютних резервів країн світу підтвердив збереження лідерських позицій низки провідних країн світу. Більшість з них демонструють стабільні показники щодо обсягів золота. Істотний приріст золотих запасів спостерігається в Росії та Китаї, тенденція до незначного скорочення щороку простежується у Німеччині.

Список використаних джерел

1. Диба М.І., Бахтарі Е.А. Еволюція золота: історія і сучасність // Вісник НБУ Жовтень 2008. – С. 20–28.
2. Морозов А.С. Еволюція економічної ролі золота // Економіка та держава. – №12. – 2010. – С. 53 – 57.
3. Диба М.І., Василенко В.В. Класифікація та функції банківських металів // Збірник наукових праць Національної податкової служби України. – №1. – 2012. – С. 101 – 110.
4. Полякова Ю.В. Світові ринки дорогоцінних металів в умовах глобальної економіки // Економічні науки. – №9. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3059.
5. Доскочинська Л.С. Світові ринки дорогоцінних металів в умовах фінансової глобалізації: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.02 / Л.С. Доскочинська; Львів. нац. ун-т ім. І. Я. Франка. – Л., 2017. – 22 с.
6. Украинская Биржа Драгоценных Металлов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gold9999.ua/>.

7. Айзятупова И., Тодоров В. Инвесторы сплавляют золото – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gazeta.ru/business/2014/11/06/6290885.shtml>.
8. Почему цены на золото падают? // Швейцария Деловая. – 21.07.2015. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://business-swiss.ch/2015/07/tseny-na-zoloto-padayut/>.
9. Сидорова Е. Палладий подорожал до максимума 16 лет // InsiderPro. - 09.06.2017. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.insider.pro/topnews/2017-06-09/palladij-podorozhal-do-maksimuma-za-16-let/>.
10. Enhancing the Wealth of Nations: Gold and Sovereign Wealth Funds // World Gold Council. – 27.09.2017. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gold.org/research/gold-and-sovereign-wealth-funds>.
11. Драгоценные Металлы. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gold-silver.com.ua/>.
12. Мировые товарные рынки. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cmmarket.ru/>.

References

1. Dy`ba M.I., Baxtari E.A. (2008). Evolyuciya zolota: istoriya i suchasnist` [Evolution of Gold: History and Modernity]. Visny`k NBU Zhovten` – Bulletin of the NBU October, 20 –28 [In Ukrainian].
2. Morozov A.S. (2010). Evolyuciya ekonomichnoyi roli zolota [Evolution of the economic role of gold]. Ekonomika ta derzhava – The economy is in a state of affairs, 12, 53 – 57 [In Ukrainian].
3. Dy`ba M.I., Vasy`lenko V.V. (2012). Klasyfikaciya ta funkciyi bankivs`ky`x metaliv [Classification and functions of banking metals]. Zbirny`k naukovy`x pracz` Nacional`noyi podatkovoyi sluzhby` Ukrayiny` – Collection of scientific works of the National Tax Service of Ukraine, 1, 101 – 110 [In Ukrainian].
4. Polyakova Yu.V. (2016). Svitovi ry`nky` dorogocinny`x metaliv v umovax global`noyi ekonomiky` [World markets for precious metals in the global economy]. Ekonomichni nauky` – Economic sciences, 9. Available on: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3059 [In Ukrainian].
5. Doskochy`ns`ka L.S. (2017). Svitovi ry`nky` dorogocinny`x metaliv v umovax finansovoyi globalizaciyi: avtoref. dy`s... kand. ekon. nauk: 08.00.02 [World markets of precious metals in conditions of financial globalization: author's abstract. Dis ... Cand. econ Sciences: 08.00.02]. L`viv. nacz. un-t im. I.Ya. Franka. – Lviv. nats Un-t them. I. Ya Franko, 22. [In Ukrainian].
6. Ukray`nskaya By`rzha Dragocenny`x Metallov [Ukrainian Precious Metals Exchange]. Available on: <http://www.gold9999.ua/> [In Ukrainian].
7. Ajzyatulova Y`, Todorov V. Y`nvestory splavlyayut zoloto [Investors fuse gold]. Available on: <https://www.gazeta.ru/business/2014/11/06/6290885.shtml> [In Russian].
8. Почему цены на золото падают? [Why do gold prices fall?]. Shvejczary`ya Delovaya – Switzerland Business, 21.07.2015. Available on: <http://business-swiss.ch/2015/07/tseny-na-zoloto-padayut/> [In Russian].
9. Sy`dorova E. Pallady`j podorozhal do maksy`muma 16 let [Palladium rose to a maximum of 16 years]. InsiderPro. - 09.06.2017. Available on: <https://ru.insider.pro/topnews/2017-06-09/palladij-podorozhal-do-maksimuma-za-16-let/> [In Russian].
10. Enhancing the Wealth of Nations: Gold and Sovereign Wealth Funds // World Gold Council. – 27.09.2017. Available on: <https://www.gold.org/research/gold-and-sovereign-wealth-funds/>.
11. Драгоценные Металлы [Precious Metals]. Available on: <http://gold-silver.com.ua/> [In Russian].
12. Мy`ровые товарные рынку` [World commodity markets]. Available on: <http://cmmarket.ru/> [In Russian].

ДАНІ ПРО АВТОРА

Іванишина Галина Сергіївна, аспірант,
Національна академія управління,
вул. Ушинського 15, м. Київ, 03151, Україна
e-mail: ivanishina_lyuda@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Іванишина Галина Сергеевна, аспірант,
Национальная академия управления,
ул. Ушинского 15 м. Киев, 03151, Украина
e-mail: ivanishina_lyuda@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Ivanishyna Halyna Serhiyivna, postgraduate student,
National Academy of Management,
street Ushynskogo 15, Kyiv, 03151, Ukraine
e-mail: ivanishina_lyuda@gmail.com

ОЦІНКА МІСЦЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ**Калмиков О.В.**

Предметом дослідження виступають теоретичні засади оцінки податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів.

Метою статті є теоретичне опрацювання проблеми формування місцевих бюджетів, визначення ролі податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів і пошук шляхів їх удосконалення.

Методологія проведення роботи. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, в тому числі статистичний, структурний та порівняльний методи, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. У статті визначено сутність податкових надходжень, проаналізовано їх роль у формуванні доходів бюджетів. Розглянуто структуру податкових надходжень до місцевих бюджетів. Визначено основні проблеми мобілізації податків та шляхи підвищення ефективності податкового методу формування доходів місцевого бюджету. Обґрунтовано заходи з удосконалення формування та виконання податкової складової місцевих бюджетів.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень щодо удосконалення механізму формування місцевих бюджетів у частині податкових надходжень.

Висновки: Дослідження практики формування податкових надходжень місцевих бюджетів показали, що, не зважаючи на зростання рівня податкових надходжень та збільшення їх частки в структурі місцевих бюджетів, нині місцеві органи влади не володіють достатніми фінансовими ресурсами для організації управління економікою і соціальною сферою території. Основним бюджетоутворюючим податком є податок на доходи фізичних осіб, який протягом останніх років становив до 60 % доходів місцевих бюджетів. Бюджетна децентралізація спрямована на розширення дохідних джерел, бази адміністрування та надання права органам місцевої влади самостійно регулювати розміри податків та зборів.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів, податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, міжбюджетні трансферти.

ОЦЕНКА МЕСТА НАЛОГОВЫХ ПОСТУПЛЕНИЙ В ДОХОДЫ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ**Калмыков О.В.**

Предметом исследования выступают теоретические основы оценки налоговых поступлений в доходах местных бюджетов.

Целью статьи является теоретическое проработки проблемы формирования местных бюджетов, определение роли налоговых поступлений в структуре доходов местных бюджетов и поиск путей их совершенствования.

Методология проведения работы. В работе применена совокупность научных методов и подходов, в том числе статистический, структурный и сравнительный методы, что позволило реализовать концептуальное единство исследования.

Результаты работы. В статье определена сущность налоговых поступлений, проанализированы их роль в формировании доходов бюджетов. Рассмотрена структура налоговых поступлений в местные бюджеты. Определены основные проблемы мобилизации налогов и пути повышения эффективности налогового метода формирования доходов местного бюджета. Обоснованы мероприятия по совершенствованию формирования и исполнения налоговой составляющей местных бюджетов.

Область применения результатов: организация и проведение научных исследований по совершенствованию механизма формирования местных бюджетов в части налоговых поступлений.

Выводы: Исследование практики формирования налоговых поступлений местных бюджетов показали, что, несмотря на рост уровня налоговых поступлений и увеличение их доли в структуре местных бюджетов, в настоящее время местные органы власти не обладают достаточными финансовыми ресурсами для организации управления экономикой и социальной сферой территории. Основным бюджетообразующим налогом является налог на доходы физических лиц, который в последние годы составлял до 60% доходов местных бюджетов. Бюджетная децентрализация направлена на расширение доходных источников, базы администрирования и предоставление права органам местной власти самостоятельно регулировать размеры налогов и сборов.

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы местных бюджетов, расходы местных бюджетов, налоговые поступления, неналоговые поступления, доходы от операций с капиталом, межбюджетные трансферты.

EVALUATION OF THE LOCATION OF TAX RECEIVING IN LOCAL BUDGET INCOME**Kalmykov O.V.**

The subject of research is the theoretical basis for estimating tax revenues in local budget revenues.

The purpose of the article is theoretical study of the problem of formation of local budgets, determination of the role of tax revenues in the structure of incomes of local budgets and the search for ways to improve them.

Methodology. The paper uses a set of scientific methods and approaches, including statistical, structural and comparative methods, which allowed to realize the conceptual unity of the research.

The results. The article defines the essence of tax revenues, analyzes their role in generating budget revenues. The structure of tax revenues to local budgets is considered. The main problems of tax mobilization and ways to increase the efficiency of the tax method of forming local budget revenues are determined. Measures to improve the formation and implementation of the tax component of local budgets are substantiated.

Areas of results implementation: organization and conducting of scientific researches on perfection of mechanism of formation of local budgets in the part of tax revenues.

Conclusions: The study of the practice of tax revenues of local budgets showed that despite the increase in the level of tax revenues and the increase of their share in the structure of local budgets, local authorities currently do not have sufficient financial resources to manage the economy and social sphere of the territory. The basic budget-forming tax is the tax on incomes of individuals, which in recent years was up to 60% of local budget revenues. Budget decentralization is aimed at increasing revenue sources, the base of administration and the right of local authorities to regulate the size of taxes and fees independently.

Keywords: local budgets, local budget revenues, local budget expenditures, tax revenues, non-tax revenues, income from capital operations, intergovernmental transfers.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день податки відіграють важливу роль у формуванні доходів бюджетів держави, у тому числі й місцевих. Податкові надходження до бюджету – це злагоджена взаємодія усіх елементів системи, функціонування яких характеризує стан, розвиток податкової системи загалом, зміну в динаміці під впливом зовнішніх факторів. В свою чергу, місцеві бюджети є одним із найсуттєвіших джерел задоволення життєвих потреб населення. Більшість державних видатків, насамперед соціального спрямування, фінансуються саме з місцевих бюджетів. Проте нині переважна більшість місцевих бюджетів в Україні мають вкрай низький рівень власних та закріплених джерел доходів, податкові надходження не забезпечують органи місцевого самоврядування достатніми й стабільними фінансовими ресурсами, чим породжують фіскальний дисбаланс у регіонах. Тому актуальною наразі є проблема підвищення рівня самодостатності муніципалітетів. Реальним шляхом вирішення цієї проблеми є реформування системи податкових надходжень, насамперед, через посилення їх ролі у доходах бюджетів. Податковий вплив на економіку регіонів потребує контрольованості, чіткої спланованості, системності та прогнозованості управлінських рішень. Обсяги та структуру наповнення бюджету податковими платежами визначають засобами фіскальної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми теорії та практики податкових надходжень, а також їх структура були розглянуті у наукових працях як зарубіжних учених, так і вітчизняних. Питання управління доходами бюджетів перебувають у центрі уваги багатьох дослідників галузі державних фінансів, таких як О. Близнюк, А. Буряченко, М. Гапонюк, Л. Лачкова, І. Луніна, В. Опарін, В. Оспіщев, К. Павлюк, Ю. Сибірянська, А. Славкова, В. Федосов, В. Яцюта. Питання збільшення податкових надходжень до бюджетів розглянуто у наукових працях О. Василика, Л. Горбач, В. Зубенка, М. Карліна, Л. Новосад, К. Павлюк, А. Поддєрьогіна, А. Рудик, І. Самчинської та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності та ролі податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів, оцінка їх сучасного стану, виявлення проблем і резервів їх зростання.

Виклад основного матеріалу. Найпоширенішою класифікацією доходів місцевих бюджетів є їх поділ на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом й трансферти. Податкові надходження – це встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі), а також місцеві податки та збори (обов'язкові платежі). Зокрема, до загальнодержавних податкових платежів, які формують дохідну частину місцевих бюджетів, належать податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата тощо [8]. Вони домінують у системі доходів державного бюджету, що обумовлено сутністю податків як фіскальних інструментів держави.

Формування податкових надходжень бюджету – це процес ініціації, адміністрування та акумулювання податків з застосуванням інструментів фіскального тиску. Наслідки застосування механізму мобілізації податкових надходжень та його роль у наповненні доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів відображаються на динаміці цих надходжень та їхньої частки у доходах відповідних бюджетів.

Податкові надходження посідають важливе місце у бюджетних доходах, займають найбільшу питому вагу у структурі доходів бюджету, що у свою чергу впливає на соціально-економічний розвиток держави, а також є одним із інструментів державного регулювання економіки. Податкові надходження бюджету, їх формування, розподіл та використання є важливим елементом системи бюджетно-податкового регулювання економіки, значення якої посилюється в умовах трансформації економічної системи. На цій стадії економічних перетворень вплив держави на розвиток економіки набуває непрямого характеру і реалізується шляхом проведення економічної, в тому числі бюджетної та податкової політики, послідовність та виваженість якої визначають темпи економічного зростання. Розширювати існуючі зобов'язання держава може лише за наявності джерел зростання податкових надходжень до відповідних бюджетів. Податкові надходження виступають важливою формою перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Обсяги податкових надходжень бюджету визначаються станом розвитку економіки країни, кількістю економічних агентів та їх активністю, які відповідно до положень національного податкового законодавства

зобов'язані здійснювати відрахування на користь держави, а також потребами держави щодо перерозподілу ВВП та фінансового забезпечення реалізації державних програм. Природа податкових вилучень обумовлює характер утворення податкових надходжень бюджету, формування яких здійснюється державою шляхом вилучення частини доходів чи інших активів платників податків на основі реалізації конституційного права на суверенітет в оподаткуванні. Податкові надходження посідають провідне місце серед різних методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки, вони є найбільш адекватним і об'єктивним відображенням стану національної економіки (економічного зростання або спаду) [6].

Кожна держава має власну бюджетну систему. Невід'ємною складовою бюджету України є місцевий бюджет. Місцевий бюджет – це бюджет адміністративно-територіальної одиниці (області, району, міста, селища, села), затверджений відповідною радою. Основним завданням місцевого бюджету є забезпечення необхідними грошовими ресурсами фінансування заходів господарського й культурного будівництва розвитку освіти тощо.

Згідно з бюджетною класифікацією, доходи місцевих бюджетів поділяються на: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, державні цільові фонди та трансферти.

За даними Казначейства, доходи місцевих бюджетів, якщо порівнювати з 2015 роком, збільшились на 24,3% (табл. 1). Темпи зростання доходів місцевих бюджетів коливались від 14,6% у Луганській до 55,4% у Львівській областях. Регіони відрізнялися також і динамікою власних доходів від 14,6% у Луганській до 55,3% у Львівській областях [7].

Уряд очікує на зростання доходів місцевих бюджетів за підсумками 2017 року до 185 млрд. грн. зі 144 млрд. грн. за підсумками 2016 року. На 2018 рік у проекті держбюджету уряд заклав понад 250 млрд. грн. доходів місцевих бюджетів. Новими джерелами надходжень до місцевих бюджетів стануть частина плати за ліцензування випуску та проведення лотерей, і буде збережено норму щодо акцизу з виробленого та імпортованого палива [4].

Таблиця 1. Приріст власних доходів місцевих бюджетів у розрізі регіонів (без урахування міжбюджетних трансфертів), грн. [7]

№	Регіон (область)	2015 р.	2016 р.	Приріст 2016 р. до 2015 р.,%
1.	Львівська	6411994026	9956388697	55,4
2.	Одеська	6939798253	10763161454	55,1
3.	Івано-Франківська	2571233110	3662591728	54,9
4.	Чернівецька	1656019780	2529930088	52,8
5.	Київська	6141989926	9223880550	50,2
6.	Запорізька	5602207950	8677933686	50,0
7.	Чернігівська	2433623452	3650773064	50,0
8.	Вінницька	3790520488	5651232354	49,1
9.	Миколаївська	2942972518	4338753018	47,4
10.	Кіровоградська	2419045807	3564067129	47,3
11.	Сумська	1860905686	3998944917	47,1
12.	Черкаська	3193408825	4650648803	45,6
13.	Закарпатська	2071088032	3106888856	45,4
14.	Житомирська	2765170396	4021738477	45,4
15.	Херсонська	2273071500	3300013770	45,2
16.	Полтавська	4817727957	6931430374	43,9
17.	Харківська	7872426733	11304632809	43,6
18.	Волинська	2208936933	309224811	40,0
19.	Рівненська	2208442463	3122491214	41,4
20.	Хмельницька	2933668358	4169827198	42,1
21.	Тернопільська	1860905686	2571592528	38,2
22.	Дніпропетровська	13203377167	17944648108	35,9
23.	Київ	22169144145	29183119882	31,6
24.	Донецька	7092878571	8749275719	23,4
25.	Луганська	2163557094	2479146951	14,6
	Всього	120461650956	170645360185	

Визначимо місце податкових надходжень у доходах бюджетів різних рівнів, шляхом проведення аналізу (табл. 2.).

З даних, наведених в таблиці 2, можна побачити, що податкові надходження складають більше 80% доходів Державного і місцевого бюджетів протягом останніх років. Так, у 2015 році податкові надходження склали до Державного бюджету 77% доходів бюджету, що становить 409418 млн. грн., у 2016 році цей показник зріс і становив 82,3%, тобто 503879 млн. грн. Податкові надходження в структурі місцевого бюджету становили у 2015 році 81,5%, що становить 98218 млн. грн., у 2016 році – 86,1% та 146902 млн. грн.

Ці показники свідчать про те, що роль податкових платежів дуже велика, оскільки ефективність виконання державою своїх функцій та добробут суспільства в цілому залежить від кількості сплачених податків. З розрахунків очевидно, що відбувається ріст частки податкових надходжень у бюджеті країни. Так частка податкових надходжень до місцевого бюджету у 2016 році, порівняно з 2015 роком зросла на 4,6%, що становить 48684 млн. грн, а Державного бюджету на 5,3%, що становить 94461 млн. грн.

Таблиця 2. Структура доходів бюджетів різних рівнів за 2015-2016 р.р.

Вид доходів	Місцевий бюджет					Державний бюджет				
	2015 р.		2016 р.		Темп приросту, %	2015 р.		2016 р.		Темп приросту, %
	сума, млн. грн..	частка, %	сума, млн. грн..	частка, %		сума, млн. грн..	частка, %	сума, млн. грн..	частка, %	
Податкові надходження	98218	81,5	146902	86,1	49,6	409418	77,0	503879	82,3	23,1
Неподаткові надходження	20148	16,7	21757	12,7	8,0	120006	22,5	103635	16,9	-13,6
Інше	2114	1,8	1986	1,2	-6,1	2127	0,5	4589	0,8	115,7
Всього	120480	100	170645	100	41,6	531551	100	612103	100	15,2
Міжбюджетні трансферти	173980		195395		12,3	3144		4172		32,7

Джерело: розраховано на основі даних <http://www.cost.ua/budget/revenue/#1>

До факторів, що впливають на обсяг податкових надходжень до бюджету, відносять макроекономічні чинники, які змінюються з кожним роком: розмір ВВП, структура платіжного балансу, законодавча база. Крім цього, на обсяг податкових надходжень до бюджету впливають і мікроекономічні чинники: вибір підприємствами виду свого оподаткування, наявність у підприємств податкових пільг, рівень прибутковості суб'єктів господарювання, розмір їх доходу, витрати на оплату праці в структурі собівартості продукції підприємства, середньооблікова чисельність працюючих, ефективність податкового менеджменту підприємств тощо.

Податкові надходження до місцевих бюджетів включають в себе податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств комунальної власності, плату за землю, плату за ліцензії на певні види господарської діяльності, місцеві податки і збори.

Запровадження реформи децентралізації у 2015 році в частині формування доходів місцевих бюджетів характеризується передачею із державного бюджету місцевим бюджетам 10% податку на прибуток підприємств; 100% державного мита; 100% плати за надання адміністративних послуг; 80% екологічного податку; з нових платежів - акцизного податку - 5%, 25% плати за надра; податку на майно (комерційна нерухомість, легкові автомобілі з об'ємом двигуна понад 3 тис. куб. см); єдиного податку; податку на прибуток комунальних підприємств, місцевих зборів та інших податків.

Практика фінансового забезпечення місцевого самоврядування свідчить про високу залежність місцевих бюджетів від податкового механізму формування доходів (табл. 3).

Незважаючи на збільшення обсягу податкових надходжень із 73270 млн. грн. в 2012 році до 146902 млн.грн. у 2016 році, місцева влада й досі не володіє достатніми фінансовими ресурсами для виконання покладених на неї функцій і завдань.

У 2016 році частка податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів становила 86,1%. При цьому основним джерелом їх наповнення був податок на доходи фізичних осіб (78971 млн. грн., або 53,8% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів). Слід зазначити, що частка ПДФО могла б бути ще вищою, проте проблемою залишається приховування (тінізація) доходів у вигляді заробітної плати. Іншою важливою проблемою справляння податку з доходів фізичних осіб є те, що податок на доходи з фізичних осіб сплачується до місцевого бюджету за місцем походження доходу (тобто за місцем роботи платника податку), а видатки з місцевого бюджету платник податку отримує за місцем проживання, а не там, де працює. З 2015р. уряд зменшив відсоток відрахувань податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів із 75% до 60%, звузивши таким чином фінансову самостійність регіонів.

Таблиця 3. Податкові надходження місцевих бюджетів України за 2012-2016 р.р. (млн.грн.)

Вид податкових надходжень	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Податок на доходи фізичних осіб	61066	64586	62557	54921	78971
Акцизний податок	1243	1359	159	7685	11628
Податок на прибуток підприємств	443	675	260	4277	5879
Місцеві податки і збори	5457	7314	8056	27041	42261
Плата за користування надрами	1751	1205	1421	1019	1082
Інше	3310	3249	2797	3276	7080
Всього	73270	78388	75250	98218	146902

Джерело: розраховано на основі даних <http://www.cost.ua/budget/revenue/#1>

Збільшення обсягів надходжень від податку на доходи фізичних осіб зумовлено легалізацією виплати заробітної плати, позитивними тенденціями зростання доходів низькооплачуваних верств населення через підвищення мінімальних соціальних гарантій та зростанням заробітної плати загалом.

Оподаткування доходів фізичних осіб має вирішальне значення для формування дохідної частини місцевого бюджету. Водночас необхідно активізувати чинники як прямого, так і опосередкованого впливу на дані податкові надходження. Це дасть змогу вирішити як фіскальні завдання, що відповідає інтересам держави, так і соціальні відповідно до потреб платників податків.

За період 2006-2010рр. до прийняття нового Податкового кодексу частка місцевих податків у доходах місцевих бюджетів була дуже мізерною близько 1%, причому відбувалось постійне її зниження. Після прийняття нового Податкового кодексу відбулось скорочення загальної кількості місцевих податків до п'яти, зросла роль єдиного податку, що на сьогодні є основним наповнювачем місцевих податків і зборів. У 2016 році було мобілізовано 42261 млн.грн. місцевих податків і зборів, або 28,8% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів.

Місцеві податки і збори поки що не відіграють суттєвої ролі у доходах місцевих бюджетів, хоча їх надходження у загальному обсязі збільшилися з 5457 млн.грн. у 2012 р. до 42261 млн.грн. у 2016 р., або на 36804 млн.грн., відповідно їх частка у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів збільшилася з 7,4% до 28,8% відповідно. До речі, тут помітну роль відіграє запроваджений 5% акцизний податок з реалізації підакцизних товарів – його сума склала 11,6 млрд грн. Хоча це типовий податок на споживання, до того ж, абсолютно штучний, для окремих громад він став «рятівною соломинкою». В зарубіжних країнах частка місцевих податків і зборів як власного джерела бюджетів місцевого самоврядування становить від 30% до 70%. Так, наприклад, у США за рахунок місцевих податків забезпечується 65 % доходів місцевих бюджетів, у Франції – 60 %, ФРН – 45 %, Великобританії – 36 %, Японії – 33%, в ЄС їх частка сягає 30 % (в основному завдяки податку на нерухомість). Тому саме місцеві податки і збори мають забезпечувати фіскальні передумови самостійності місцевих бюджетів у частині формування їхніх доходів [9].

На поточний момент у системі місцевого оподаткування присутні певні недоліки: фіскальна роль місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів є незначною; у місцевих органах влади не має законодавчих підстав щодо запровадження на своїй території власних податків і зборів; місцеві органи влади все ще незацікавлені в залученні додаткових фінансових ресурсів від справляння місцевих податків і зборів (хоча останні законодавчі зміни повинні спонукати до залучення цих ресурсів).

Розглядаючи податки на доходи та прибуток, необхідно звернути увагу на їх вплив на фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування з іншої сторони. Мова йде про встановлення нової системи вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб) – залежно від рівня надходжень на одного жителя. Решта платежів вирівнюванню не підлягають і залишаються в повному розпорядженні місцевих бюджетів. Це сприятиме забезпеченню місцевих бюджетів достатніми ресурсами та стимулюватиме місцеву владу до залучення додаткових надходжень [8, с. 83].

У перспективі основним джерелом наповнення місцевих бюджетів повинен стати податок на нерухомість. Надходження податку на нерухоме майно на 2015 р. затверджені місцевими радами в обсязі 530,0 млн. грн., проте фактичні показники за 2015 р. становлять 736,9 млн. грн., відповідно також спостерігається перевиконання планових показників. Його базу розширюють за рахунок залучення в оподаткування комерційного майна. Проте порядок його нарахування та справляння не відповідає практиці розвинутих країн світу, де розмір податку залежить від вартості об'єкта нерухомості, а не від житлової площі, як визначено чинним законодавством України. Тому необхідно внести відповідні поправки до Податкового кодексу. Крім того, викликає сумніви можливість значних надходжень для місцевих потреб від запровадження податку на нерухомість для сільської місцевості. Оскільки, в умовах економічної кризи та стрімкого зубожіння селян такі ініціативи заздалегідь приречені на провал. Крім того, органи місцевого самоврядування повинні мати право самостійно запроваджувати на своїй території власні місцеві податки та збори, враховуючи специфіку території та наявні там потенційні об'єкти оподаткування [5].

Шляхами зростання податкових надходжень є збільшення обсягів виробництва, підвищенням рівня прибутковості підприємств, також важливе значення має дотримання платниками податків податкової дисципліни, під якою розуміємо своєчасне внесення фізичними і юридичними особами встановлених законом обов'язкових платежів і зборів до державного бюджету країни. Дотримання податкової дисципліни платниками податків в умовах, коли майже половина доходів господарюючих суб'єктів, працюючого населення ховається в тіні, має велике значення.

Величина доходів місцевих бюджетів залежить не тільки від джерел їх формування, але і способів розмежування доходів між бюджетними ланками. Прийнятий порядок розподілу доходів між ланками місцевих бюджетів не забезпечує формування достатньої дохідної бази органів місцевого самоврядування для виконання делегованих функцій та не сприяє їх зацікавленості у збільшенні доходів на своїй території.

Важливо розуміти, що сам по собі показник бюджетних доходів громад не є миттєвим індикатором відновлення економічного зростання. У 2016 році на доходи місцевих бюджетів впливали чотири основних чинника:

1. *Інфляція* – 12,4%. Це, якщо у загальному розумінні, – та величина, на яку збільшилась база оподаткування по тих податках, які залежать від кінцевої ціни для споживача. Для бюджетів громад це

безпосередньо означає більші надходження 5-відсоткового акцизного податку, єдиного податку з обороту. А також непрямим чином – через зростання надходжень загальнодержавних податків і зборів і відповідну можливість збільшення обсягів дотацій і субвенцій з державного бюджету. І зовсім опосередкований вплив – через поступове підвищення заробітної плати у зв'язку зі зростанням цін.

2. *зростання номінальної заробітної плати* – на 22,5%. Тобто, збільшилась база оподаткування податком на доходи фізичних осіб. Цей податок більшою частиною залишається на місцевому рівні (60% – до районних бюджетів, бюджетів міст обласного значення та об'єднаних громад і 15% – до обласних бюджетів). У підсумку ПДФО сформував у 2016 р. 46,3% власних доходів місцевих бюджетів. Оскільки сума податку склала загалом 139 млрд. грн. (з них 79 млрд. грн. залишилися у розпорядженні місцевих бюджетів), то зростання заробітної плати майже на чверть – дуже вагомий (і основний) чинник.

3. *пряма державна підтримка (трансферти)*. У 2016 р. регіони, райони і громади отримали 195,4 млрд. грн. дотацій і субвенцій (на 21 млрд. грн. більше, ніж у 2015 р.). На 2017 рік Уряд запланував ще плюс 55 млрд. грн. трансфертів. Як наслідок, хоча власні доходи місцевих бюджетів і зростають, в середньому громади 53 копійки з кожної витраченої у минулому році гривні отримали від держави.

4. *фіскальна децентралізація*. Уряд прийняв рішення (підтримане Верховною Радою), що місцеві бюджети залишатимуть собі більший відсоток податкових коштів, мобілізованих на певній території. До речі, запровадження нових місцевих податків і зборів також прийнято розглядати у контексті децентралізації, хоча з децентралізацією це не має нічого спільного. Важливо також розуміти, що мова йде про перерозподіл часток надходжень, якими оперуватимуть бюджети різних рівнів (а також зміну ставок податків і запровадження нових), а не про створення нової вартості і стрімке зростання. Для ілюстрації: у 2016 р. (рік початку фіскальної децентралізації) податкові надходження до місцевих бюджетів збільшились у 1,5 разу, а до державного бюджету – лише на 23%.

Варто наголосити, що таке зростання стало можливим завдяки новаціям Податкового кодексу в частині зміни переліку місцевих податків і зборів та підходів до їх адміністрування, зокрема: розширено базу оподаткування податком на нерухоме майно шляхом включення об'єктів нежитлової нерухомості; запроваджено транспортний податок (з автомобілів до 5 років і об'ємом циліндрів двигуна понад 3000 куб см); встановлено акцизний податок з реалізації через роздрібну торговельну мережу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та палива за ставкою від 2% до 5% від їх вартості, включаючи ПДВ; передано у повному обсязі з державного бюджету до місцевих бюджетів плату за надання адміністративних послуг та державного мита; збільшено частку зарахування до місцевих бюджетів екологічного податку з 35% до 80%; закріплено за місцевими бюджетами значну частину надходжень ПДФО; переведено надходження єдиного податку зі спеціального до загального фонду місцевих бюджетів.

Посилення ролі податкових надходжень можливе за таких умов:

- формування податкової культури населення, у тому числі платників податків;
- інформування платників податків щодо податкового законодавства;
- роз'яснення щодо порядку застосування податкового законодавства та організація навчання платників податків;
- підвищення ролі органів місцевого самоврядування та податкової служби в легалізації доходів підприємців;
- удосконалення практики справляння податку на нерухомість, який є потенційним джерелом диверсифікації доходів місцевих бюджетів в Україні;
- збільшення впливу органів місцевого самоврядування на наповнення місцевих бюджетів шляхом розширення їхніх прав стосовно місцевого оподаткування;
- розвиток інституту місцевих податків і зборів, який відображатиме спрямування політики органів місцевого самоврядування в галузі зайнятості, соціального захисту населення, охорони навколишнього природного середовища [3].

Висновки. Одним з найважливіших формуючих факторів доходів місцевого бюджету є податки. Підвищення ролі податків і збільшення частини доходу за їх рахунок є головним напрямом зміцнення місцевих бюджетів, розширення їх фінансової автономії. А ефективне використання доходів місцевих бюджетів в свою чергу є важливим інструментом зміцнення всієї фінансової та економічної системи України. Місцеві бюджети відіграють значну роль у забезпеченні функціонування житлово-комунального господарства, закладів культури та спорту, засобів масової інформації, транспорту, дорожнього господарства тощо.

Список використаних джерел

1. *Бюджетний кодекс України [Текст]. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010. – № 50-51. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. (дата звернення: 01.10.2017).*
2. *Запатріна І.В. Бюджетна політика стимулювання економічного зростання та механізми її реалізації / І.В. Запатріна, Т.Б. Лебеда // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 38–45. – Бібліогр.: 7 назв.*
3. *Іваницька М.П. Напрями посилення ролі податкових надходжень у системі доходів місцевих бюджетів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%B D%D1%82%D1%8B/Downloads/inek_2013_8_65%20\(2\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%B D%D1%82%D1%8B/Downloads/inek_2013_8_65%20(2).pdf). (Дата звернення 26.10.2017 р.)*

4. Кабмін очікує зростання доходів місцевих бюджетів до 185 мільярдів. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://economics.unian.ua/finance/2141529-kabmin-ochikue-zrostannya-dohodiv-mistsevih-byudjetiv-do-185-milyardiv.html>. (Дата звернення 25.10.2017 р.)

5. Кириленко О.П. Органи місцевого самоврядування повинні мати право самостійно визначати ставки місцевих податків і зборів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/olgakirilenko-organimisceвого-samovryaduvannya-p/>. (дата звернення 25.10.2017 р.)

6. Нікімішин А.О. Податкові надходження: сучасний стан та роль у бюджетній політиці./ А.О. Нікімішин, І.С. Хозінська, В.В. Пасічник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/32_PRNT_2013/Economics/3_149335.doc.htm. (Дата звернення 25.10.2017 р.)

7. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>. (Дата звернення 20.10.2017 р.)

8. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / О.Кириленко, Б.Малиняк, В.Письменний, В.Русін / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 396 с.

9. Проць Н.В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації. / Наталія Василівна Проць [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1501/15pnvfpn.pdf> (Дата звернення 27.10.2017 р.)

References

1. Bjudzhetnyj kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine] (2010). Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy (VVR), 50-51. : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Zapatrina I.V., Lebeda T.B. Byudzheta polity'ka sty'mulyuvannya ekonomichnogo zrostannya ta mekhanizmu`yi realizaciyi [Budget policy to stimulate economic growth and mechanisms for its implementation] // *Finansy`Ukrayiny`*. – 2006. – No 4. – S. 38–45.

3. Ivany'cz`ka M.P. Napryamy`posy`lennya roli podatkovy`x nadxodzen`u sy`stemi doxodiv miscevy`x byudzhetiv [Directions of increasing the role of tax revenues in the system of local budget revenues]. : [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/inek_2013_8_65%20\(2\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/inek_2013_8_65%20(2).pdf).

4. Kabmin ochikuye zrostannya doxodiv miscevy`x byudzhetiv do 185 mil`yاردiv [The Cabinet of Ministers expects local budget revenues to grow to 185 billion]. : <https://economics.unian.ua/finance/2141529-kabmin-ochikue-zrostannya-dohodiv-mistsevih-byudjetiv-do-185-milyardiv.html>.

5. Ky`ry`lenko O.P. Organy`misceвого samovryaduvannya pov`nni maty`pravo samostijno vy`znachaty`stavky`miscevy`x podatkov i zboriv [Bodies of local self-government should have the right to independently determine the rates of local taxes and fees]. : <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/olgakirilenko-organimisceвого-samovryaduvannya-p/>

6. Nikitishy`n A.O., Xozins`ka I.S., Pasichny`k V.V. Podatkovi nadxodzhennya: suchasny`j stan ta rol`u byudzhetnij polity`ci [Tax Revenues: Current Status and Role in Budget Policy]. : http://www.rusnauka.com/32_PRNT_2013/Economics/3_149335.doc.htm/.

7. Oficijny`j sajт Derzhavnoyi kaznachejs`koyi sluzhby`Ukrayiny` [Official site of the State Treasury Service of Ukraine]. : <http://www.treasury.gov.ua>.

8. Planuvannya ta upravlinnya finansovy`my` resursamy`tery`torial`noyi gromady` [Planning and management of the financial resources of the territorial community]. / О. Ky`ry`lenko, В. Maly`nyak, V. Py`s`menny`j, V. Rusin / Asociaciya mist Ukrayiny` – К., ТОВ «PIDPRY`YeMSTVO «VI EN EJ», 2015. – 396 с.

9. Procz`N.V. Formuvannya podatkovy`x nadxodzen`miscevy`x byudzhetiv v konteksti byudzhetnoyi decentralizaciyi [Formation of tax revenues of local budgets in the context of fiscal decentralization]. : <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1501/15pnvfpn.pdf>

ДАНИ ПРО АВТОРА

Калмыков Олег Валентинович, к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401 e-mail: oksi011279@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Калмыков Олег Валентинович, к.э.н., доцент кафедры учета и налогообложения ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды» ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401 e-mail: oksi011279@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Kalmykov O.V., PhD, Associate professor of chair of the of Accounting and Taxation Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University Sukhomlynsky Str., 30, Pereyaslav-Khmelnysky, Kyiv region, 08401, Ukraine e-mail: oksi011279@gmail.com

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ ІНСТИТУЦІЇ У ФІНАНСУВАННІ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Кучер Г.В.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання стосовно визначення ролі міжнародних фінансових організацій (МФО) у фінансуванні суспільного розвитку країни.

Мета дослідження: розкрити вплив міжнародних фінансово-кредитних інституцій на фінансування суспільного розвитку України.

Методи дослідження. У роботі застосовано ряд загальнонаукових та специфічних методів і підходів, у тому числі діалектичний, системний, методи наукового абстрагування, порівняльного і факторного аналізу та логічний підхід.

Результати роботи. Розкрито роль та значення міжнародних фінансово-кредитних організацій як вагомого джерела зовнішніх фінансових ресурсів. Узагальнено наукові підходи стосовно використання міжнародної фінансової допомоги для економічного розвитку в умовах фінансових дисбалансів, удосконалення державного фінансового менеджменту. Показано, що досвід міжнародних фінансових організацій та їхні рекомендації дозволяють враховувати загальносвітові та регіональні тенденції і процеси, ризики і проблеми, які мають місце в фінансовому середовищі, та є важливим при розробці фінансової політики суверенних держав, удосконаленні форматів їх співробітництва на міжнародній арені тощо. Показано вплив Паризької декларації для підвищення ефективності зовнішньої допомоги на міжнародну співпрацю в фінансовій сфері, удосконалення норм національного права, реалізацію програм та проектів МФО. Розкрито значення співпраці суверенних країн з міжнародними фінансово-кредитними інституціями для формування стандартних підходів в управлінні фінансами та удосконалення фінансово-кредитного механізму країн-отримувачів фінансової допомоги. Проведено аналіз використання зовнішніх джерел фінансування національного розвитку за роки незалежності України та їх частки в структурі державного та гарантованого державою боргу. Визначено, що середнє значення зовнішньої складової державного та гарантованого державою боргу за 1992-2016 роки становить 66,99%. Узагальнено досвід України щодо використання ресурсів міжнародних фінансово-кредитних інституцій.

Галузь застосування результатів роботи. Фінансово-кредитна політика економічного розвитку держави.

Висновки. Залучення ресурсів із зовнішніх офіційних джерел дозволяє впроваджувати найкращу світову практику та залучати ресурси у різних інвесторів, в різних формах, на різних умовах і з застосуванням відповідних інструментів, що при виваженій фінансовій політиці та досконалому механізмі забезпечує диверсифікацію ризиків. Інститут держави формує відповідний вплив на рух потоків фінансових ресурсів, який забезпечує позитивний вплив на розвиток національної економіки відповідно до стратегії суспільного розвитку, сформованих міжнародних домовленостей із дотриманням загальнодержавних та загальносвітових пріоритетів розвитку. Суверенна країна має переваги при залученні зовнішніх офіційних фінансових ресурсів у порівнянні з іншими економічними суб'єктами, що визначаються довірою до суверенної держави, її підтримкою на міжнародній арені та кращими умовами їх отримання. Використання додаткових фінансових ресурсів із зовнішніх офіційних джерел дозволяють впроваджувати новітні технології та механізми фінансування МФО, що забезпечує удосконалення управління фінансовими ресурсами та підвищує результативність їх використання.

Ключові слова: зовнішні офіційні джерела фінансових ресурсів, міжнародні фінансові організації, міжнародні фінансово-кредитні інституції, державний та гарантований державою борг, суверенна країна, фінансування суспільного розвитку.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ФИНАНСОВО-КРЕДИТНЫЕ ИНСТИТУЦИИ В ФИНАНСИРОВАНИИ ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Кучер Г.В.

Предметом исследования являются теоретические и практические вопросы, связанные с определением роли международных финансовых организаций (МФО) в финансировании общественного развития страны.

Цель исследования: раскрыть влияние международных финансово-кредитных институтов на финансирование общественного развития Украины.

Методы исследования. В работе применен ряд общенаучных и специфических методов и подходов, в том числе диалектический, системный, методы научного абстрагирования, сравнительного и факторного анализа и логический подход.

Результаты работы. Раскрыты роль и значение МФО как весомого источника внешних финансовых ресурсов. Обобщены научные подходы по использованию международной финансовой помощи для обеспечения экономического развития в условиях финансовых дисбалансов, совершенствования государственного финансового менеджмента. Показано, что опыт международных финансовых

организаций и их рекомендации позволяют учитывать общемировые и региональные тенденции и процессы, риски и проблемы, которые имеют место в финансовой среде, что является важным при разработке финансовой политики суверенных государств, усовершенствовании форматов их сотрудничества на международной арене тому подобное. Показано влияние Парижской декларации по повышению эффективности внешней помощи на международное сотрудничество в финансовой сфере, усовершенствование норм национального права, реализацию программ и проектов МФО. Раскрыто значение сотрудничества суверенных стран с международными финансово-кредитными институтами для формирования стандартных подходов в управлении финансами и усовершенствования финансово-кредитного механизма стран-получателей международной финансовой помощи. Проведен анализ использования внешних источников финансирования национального развития за годы независимости Украины, их доли в структуре государственного и гарантированного государством долга. Определено, что среднее значение внешней составляющей государственного и гарантированного государством долга в 1992-2016 гг. составляет 66,99%. Обобщен опыт Украины по использованию ресурсов международных финансово-кредитных институтов.

Область применения результатов работы. Финансово-кредитная политика экономического развития государства.

Выводы. Привлечение ресурсов из внешних официальных источников позволяет внедрять лучшие в мире знания и опыт, а также привлекать ресурсы у разных инвесторов, в разных формах, на разных условиях и с применением соответствующих инструментов, что при взвешенной финансовой политике и совершенном механизме обеспечивает диверсификацию рисков. Институт государства формирует влияние на движение потоков финансовых ресурсов, которое обеспечивает положительные результаты в динамике национальной экономики в соответствии со стратегией общественного развития, сложившихся международных договоренностей и с соблюдением общегосударственных и общемировых приоритетов развития. Суверенная страна имеет преимущества при привлечении внешних официальных финансовых ресурсов по сравнению с другими экономическими субъектами, которые определяются доверием к суверенному государству, ее поддержкой на международной арене и лучшими условиями их получения. Использование дополнительных финансовых ресурсов из внешних официальных источников позволяют внедрять новейшие технологии и механизмы финансирования МФО, что обеспечивает усовершенствования управления финансовыми ресурсами и повышает результативность их использования.

Ключевые слова: внешние официальные источники финансовых ресурсов, международные финансовые организации, международные финансово-кредитные институты, государственный и гарантированный государством долг, суверенное государство, финансирование общественного развития.

INTERNATIONAL FINANCIAL AND CREDIT INSTITUTIONS IN THE FINANCING OF THE PUBLIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Kucher G.V.

Annotation. The subjects of the study are theoretical and practical questions which were related to the role of international financial organizations (IFO) in the financing of the public development of the country.

The article purpose is the opening to the reveal influence of the international financial and credit institutions in the financing of the public development of Ukraine.

The research methods. The paper used the set of general scientific and specific methods and approaches, such as dialectic, systems, the method of scientific abstraction, comparative and factor analysis, logical approach.

Results of the work. The role and importance of IFO as the important source of the external financial resources was disclosed. It summarised the scientific approaches for the use of the international financial assistance and for ensuring of the economic development in the conditions of the financial imbalances, and for improving the state financial management. It is shown that the experience of the international financial organizations and their recommendations allow taking into account the global and regional trends and processes, risks and problems that take place in the financial environment. There are important for the formation of the financial policy development of the sovereign states and for the improving the formats of their cooperation on the international arena. The influence of «The Paris Declaration on Improving External Aid Effectiveness» for the international financial cooperation and for improving the norms of the national laws, the implementation of the programs and projects of IFO are shown of the article. The significance of cooperation of the sovereign countries with the international financial and credit institutions for forming standard approaches in the financial management and for improving the financial and credit mechanism by the countries which are the recipient of the international financial assistance was disclosed. The using of the external sources of the financing of the national development for all years of Ukraine's independence and their parts in the structure of the state and state-guaranteed debt were analyzed. It determined that the average value of the external component of the state and state-guaranteed debt of Ukraine consist 66.99% in 1992-2016. The experience of Ukraine from using the resources of the international financial and credit institutions was summarized.

Sphere of application results: the financial and credit policy of the state for the speed-up of the economic development.

Conclusions. *The receiving of the resources from the external official sources is allowing implementing the best experience and is getting the resources from the different investors or different forms, or different conditions, or different instruments etc. It will ensure the diversification of the risks under the balancing fiscal policy and the improvement of the financial mechanism. The Institute of the state forms an influence on the movement of the financial resources and provides positive results in the dynamics of the national economy. It is placed in accordance with the strategy of the public development and the international agreements what reflected the global priorities of the development. A sovereign country has the advantages in getting the external official financial resources compared to other economic entities, which are determined by the trust in a sovereign state. It includes a support in the international arena and the best conditions for obtaining the financial aid. The additional financial resources as the part of the external official aid allow introducing the latest technologies and financing mechanisms of IFO, which improving the best management of the financial resources and increasing the effectiveness of their using.*

Keywords: *external official sources of the financial resources, international financial organizations, international financial and credit institutions, state and state-guaranteed debt, sovereign state, financing of the public development.*

Вступ. Розвиток суверенних держав перебуває під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників та загроз, що в умовах фінансової глобалізації має бути враховано при розробці й реалізації фінансово-економічної політики країни. Країни активно використовують свій фінансовий потенціал як для фінансування національного розвитку, так і для відстоювання національних інтересів у світі, у тому числі за допомогою участі у міжнародних об'єднаннях та організаціях.

Досягнення фінансової самостійності розглядається як умова для формування національної моделі фінансової поведінки, що орієнтована «на реалізацію стратегічних фінансово-інвестиційних пріоритетів національної економіки з одночасно активною участю у глобальних фінансових трансакціях». [6, С.18].

Актуальність. Вагомою детермінантою глобалізації є нарощування світової заборгованості та суверенних боргів, що формуються як на світовому ринку, так і перед міжнародними фінансово-кредитними установами, що діють на регіональному та глобальному рівнях.

Намагання забезпечити відхід глобальних інститутів від вузько національних інтересів урядів провідних країн оцінюється окремими дослідниками як процес формування світового (наднаціонального) уряду, що розглядається як обмеження суверенних прав держав як щодо проведення економічної політики, так і на національну власність.

Аналіз публікацій по проблемі. Дослідження питань розвитку та зовнішнього фінансування суверенних держав, ризиків щодо їх суверенітету й боргового навантаження здійснили Богдан Т.П.[1], Єременко О.К.[16], Козюк В.В.[8], Колосова В.П.[9], Костюченко В.М.[6], Лютий І.О.[10], Мазаракі А.А.[4; 6], Мельник Т.М.[6], П'ятаченко Г.О.[17], Сідельникова Л.П.[16], Чугунов І.Я.[4] та інші. Потребують подальших досліджень питання щодо впливу зовнішніх офіційних джерел фінансування на суспільний розвиток суверенних держав, результативність їх фінансової політики, наслідків реалізації проектів міжнародних фінансово-кредитних інституцій для національного розвитку країн-реципієнтів.

Мета дослідження: розкрити вплив міжнародних фінансово-кредитних інституцій на фінансування суспільного розвитку України.

Викладення основного матеріалу. Співпраця суверенних країн з міжнародними фінансово-кредитними інституціями щодо використання офіційних джерел зовнішніх фінансових ресурсів формує стандартні підходи в управлінні фінансами та фінансово-кредитному механізмі реалізації економічної політики країн-отримувачів допомоги.

Досвід функціонування міжнародних фінансових організацій (МФО) та їхні рекомендації дозволяють враховувати загальносвітові та регіональні тенденції і процеси, ризики і проблеми, які мають місце в фінансовому середовищі, що є важливим для національних урядів. Проведені дослідження на метарівні можуть бути корисними для розробки національної фінансової політики суверенних держав, удосконалення форматів співробітництва на міжнародній арені тощо. На нашу думку, слушними є рекомендації МВФ країнам, де формується ринкова економіка, щодо необхідності вжиття заходів для зменшення внутрішньої вразливості з метою підвищення стійкості до зовнішніх потрясінь; здійснення заходів з підтримки фінансової стабільності в банківській сфері, зберігаючи надійний інструментарій макропруденційних заходів; забезпечення удосконалення управління підприємствами і банківськими установами за рахунок превентивного моніторингу та зменшення факторів вразливості, вдосконалення механізмів реструктуризації. Фінансова інтеграція ускладнює управління внутрішніми фінансовими умовами, що не має призводити до втрати контролю та можливостей швидкого реагування на виклики країн, з ринком що формується. Тому їм необхідно вдосконалювати механізм впливу на внутрішні фінансові умови, приймати необхідні заходи для збільшення ємностей внутрішніх фінансових систем шляхом розширення бази внутрішніх інвесторів і потужностей внутрішніх ринків акцій та облігацій [5, С. 5-6].

Багато країн світу для забезпечення сталого розвитку запровадили практику надання фінансової допомоги країнам, що потребують її, яка останнім часом забезпечує досягнення усіма учасниками спільних вигод та мінімізацію ризиків. Така допомога може здійснюватися на двосторонній та багатосторонній основі в контексті реалізації програм та проектів МФО.

Участь країни у функціонуванні світового ринку розширює можливості щодо їхнього доступу до глобального фінансового ринку, до ринків робочої сили, технологій, товарного, освітнього, інформаційного тощо. Робота на таких ринках урядів країн та їх економічних суб'єктів здійснюється відособлено, відповідно до власних інтересів і пріоритетів, в цьому вбачаємо позитивну складову глобалізаційних процесів. Це дозволяє залучати ресурси з різних джерел, у різних інвесторів, в різних формах, на різних умовах і з застосуванням відповідних інструментів, що при виваженій політиці та досконалому механізмі забезпечує диверсифікацію ризиків. Наявність розбіжностей в інтересах економічних суб'єктів формує відповідний вплив на рух потоків фінансових ресурсів, що може як позитивно, так і негативно впливати на розвиток національних економік, дотримання загальнодержавних та загальносвітових пріоритетів розвитку. В даному контексті важливість інституту держави не викликає сумнівів, що дозволяє визначати і представляти національні інтереси в світі.

За негативних явищ у суспільному розвитку, що потребує реформ та змін у різних сферах, держава має переваги у порівнянні з іншими економічними суб'єктами, що визначаються довірою до суверенної держави та її підтримкою на міжнародній арені. За умов економічної рецесії, фінансових дисбалансів надходження зовнішніх приватних ресурсів обмежується, а іноді негативні тенденції посилюються відтоком фінансово-кредитних, інвестиційних ресурсів з національної економіки, з її приватного та банківського секторів. Головним джерелом фінансування для національної економіки залишалися фінансова допомога міжнародних фінансово-кредитних організацій, країн ЄС.

Варто враховувати, що активне співробітництво в зовнішньоекономічній сфері формує певні зобов'язання, відповідальність, які мають бути враховані при розробці та впровадженні фінансової політики як на рівні окремого суб'єкта, так і держави в цілому, тому зовнішньоекономічна незалежність може розглядатися умовно.

Сформований та узгоджений світовою спільнотою підхід до забезпечення ефективності надання зовнішньої допомоги, визначений Паризькою декларацією для підвищення ефективності зовнішньої допомоги, «що надається, для зменшення бідності й нерівності, забезпечення зростання, створення потенціалу й прискорення досягнення Цілей розвитку тисячоліття» [13]. Сама допомога розглядається як механізм реалізації Декларації тисячоліття та Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ), що проводиться ООН.

Паризька декларація закликала усіх учасників враховувати зазначені в ній підходи та бачення стосовно зовнішньої допомоги, що певним чином має бути відображено в національному законодавстві учасників. Зокрема в ст. 14 рекомендовано розглядати термін «національна стратегія розвитку» в контексті зниження рівня бідності та в розрізі стратегії загального характеру й секторальних і тематичних стратегій, які в подальшому уряди мають національні пріоритизовані програми, орієнтовані на результат, у складі середньострокових витрат і річних бюджетах.

Сформований підхід застосовується і у відносинах між країнами-донорами та країнами-партнерами в процесі реалізації таких програм. Їх дієвість посилюється через удосконалення механізмів їх реалізації за допомогою визначення стратегій розвитку суверенних країн, наддержавного та державного фінансового контролю й моніторингу, звітності щодо таких програм перед громадянами й парламентами. Поєднання підходів, що застосовуються в національній та міжнародній практиці, з підвищення ефективності використання фінансових ресурсів дозволяє активізувати розвиток секторів та галузей національної економіки.

Впровадження найкращих практик з урахуванням національних особливостей, запровадження діагностичних оглядів, моніторингових систем сприятимуть вдосконаленню національних фінансових систем, підходів до розробки й реалізації державної фінансової політики, та проведенню реформ, у тому числі реформу «державного управління, що є необхідною для запуску й посилення процесів розвитку стійкого потенціалу» [13, Ст. 22].

Застосовуючи координацію зусиль щодо забезпечення стійкого розвитку суверенних держав шляхом надання міжнародної фінансової допомоги міжнародна спільнота розробила рамки партнерства для такої співпраці як для країн донорів, що мають враховувати стратегічні пріоритети країн-партнерів та уникати конфлікту цілей тощо, так і для самих країн партнерів, які для отримання такої допомоги мають створити для цього необхідні умови, що не наносять шкоди державному суверенітету, але й потребують удосконалення державного управління, у тому числі в фінансовій сфері, в контексті стратегічних пріоритетів національного розвитку.

Надання міжнародної допомоги розвитку країни міжнародна спільнота передусім пов'язує з посиленням потенціалу державного фінансового управління. При цьому країна-реципієнт зобов'язується: посилити мобілізацію внутрішніх ресурсів і фискальну стійкість, а також створити сприятливе середовище для державних і приватних інвестицій; забезпечити механізм своєчасної, прозорої та надійної звітності з виконання бюджету, використовувати спільно погоджені стандарти й процеси [13, Ст. 25, 28].

Адаптованість національної фінансової політики та механізму її реалізації до реалій міжнародного співробітництва дозволяє ефективно та результативно використовувати світовий досвід, забезпечити налагоджену співпрацю з урахуванням сучасних потреб та перспектив розвитку. Інституційне середовище має забезпечити результативність такої співпраці з урахуванням захисту національного суверенітету, дотримання критеріїв національної безпеки, передачі «знань та інноваційних механізмів фінансування проектів», трансферту технологій, фінансового, технічного та іншого співробітництва.

Україна зацікавлення в співробітництві з МФО, що є надійним та стабільним джерелом довгострокового фінансування пріоритетних проектів розвитку та створює можливість доступу до кращої міжнародної практики, стандартів та професійної експертизи проектів. Держава отриманні міжнародної технічної допомоги від донорів на безоплатній та безповоротній основі. Відповідно до міжнародних стандартів, зазначених вище, вона відповідає пріоритетам національного розвитку, «сприяє економічному та соціальному розвитку в різних сферах життєдіяльності держави та суспільства, зокрема шляхом підвищення інституціональної спроможності органів виконавчої влади, надання консультативної підтримки стосовно удосконалення законодавства з урахуванням найкращого світового досвіду, впровадження міжнародних стандартів, постачання сучасного обладнання, розвитку людського капіталу та стимулювання створення додаткових робочих місць» [14].

Враховуючи уніфіковані правила щодо отримання міжнародної допомоги Стратегія залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями визначила ключові напрями, завдання, очікувані результати залучення міжнародної технічної допомоги держав-донорів, міжнародних організацій та ЄС і співробітництва з МФО. Серед ключових напрямів в Україні визначено [14]: «підвищення конкурентоспроможності національної економіки на інноваційних засадах; підвищення стандартів життя, добробуту та забезпечення рівних можливостей громадян, забезпечення верховенства права; підтримка структурних зрушень за рахунок розвитку високотехнологічних перспективних секторів економіки та переходу країни до «зеленої» моделі розвитку економіки і промисловості, стимулювання «зеленого» зростання; прискорення розвитку та модернізації інфраструктури та транспорту на державному рівні; сприяння збалансованому та гармонійному розвитку регіонів».

Міжнародний валютний фонд як спеціалізована установа ООН, місія якої визначена як «забезпечення стабільності міжнародної валютно-фінансової системи, системи обмінних курсів і міжнародних розрахунків, яка дозволяє країнам (та їх громадянам) проводити операції один з одним». [12; 18, р. vii]. В рамках своєї діяльності ним використовуються фінансові ресурси, які формуються як за рахунок внесків держав-членів МВФ відповідно до їхніх квот в організації. Застосування інструменту квот дозволяє МВФ формувати базові основи співпраці між країнами та фондом в межах реалізації задач, які стоять перед фондом.

Для покращення власної фінансової бази фондом здійснюються періодичні перегляди розмірів квот, що дозволяє посилити кредитний потенціал фонду. Останній Чотирнадцятий загальний перегляд квот у 2009 році і механізмів фінансування у 2009 - 2016 роках в рамках пільгового та не пільгового кредитування було спрямовано в рамках пільгового кредитування для збільшення фінансової підтримки найбільш бідніших країн з Трастового фонду на цілі скорочення бідності та сприяння економічному росту. В 2015 році норми та ліміти було збільшено на 50%, враховуючи безпроцентні умови кредитів до кінця 2016 року, а за надзвичайним фінансуванням нульова ставка є постійною; в рамках не пільгового кредитування було збільшено ліміти для попередження криз та зменшення ланцюгової реакції при системних кризах [12].

Значимість впливу потенціалу МВФ визначається не лише спільною зацікавленістю й інтересами в його діяльності 189 країн-членів, але й його ресурсною базою та впливом на фінансово-економічну політику усіх-країн членів та усе фінансове середовище. Після останнього підвищення квот МВФ сукупні ресурси квот становлять майже 467 млрд. СДР (650 млрд. дол. США). За потреб фонд може залучати позикові ресурси для поповнення квотних ресурсів. Ним сформовано нові угоди про позики, які, з одного боку, є страховим інструментом, та, з іншого боку, можуть забезпечити додаткове надходження коштів майже на 280 млрд. СДР (387 млрд. дол. США) [12]. За нашими розрахунками сукупні ресурси квот МВФ формують фонд фінансових ресурсів, який у 2016 році дорівнював 0,83 % сукупного світового ВВП, та з урахуванням додаткових можливостей фонду, що пов'язані з укладеними про позики угодами, – 1, 23%.

Фінансово-кредитні ресурси МВФ надає через групу проектів, що передбачає використання відповідних фінансово-кредитних механізмів та застосування відповідних інструментів фінансування проектів МВФ.

Міжнародна технічна допомога «відіграє роль важливого інструменту розвитку країни, що сприяє впровадженню в країні-реципієнті інституційних реформ, структурній перебудові економіки, розвитку ключових секторів економіки, підтримці підприємництва, реформуванню законодавства та іншим ринковим перетворенням, створюючи основу для притоку в країну інвестиційного капіталу та подальшої взаємодії зі світовою економікою». Отримання міжнародної технічної допомоги потребує врахування особливостей надання такої допомоги залежно від донорів, які можуть бути двосторонніми та багатосторонніми, та напрямів співробітництва з ними, відповідно до яких надається така допомога. Двосторонні донори – це уряди країн, які надають допомоги через посольства або спеціалізовані фонди, а багатосторонні донори – це міжнародні організації, що надають як фінансову, так і технічну допомогу. МТД в більшості випадків надходить в складі системних позик, не становить значної питомої ваги (близько 10 %) і фінансуються на грантовій основі [15, С. 14, 18-19].

Технічна допомога в рамках МВФ передбачає підготовку кадрів в посиленні потенціалу щодо розробки та проведення ефективної політики в галузях податкової сфери, управління витратами, грошово-кредитної та курсової політики, нагляду й регулювання банківською та бюджетною системами, упорядкуванням статистики, розробки законодавства. МВФ в межах впроваджуваної політики в Україні спрямовує свою діяльність на формування засад ринкової економіки та надає МТД у трьох напрямках: підтримка фіскальної та валютної політики; розробка та перегляд економічного та фінансового законодавства, відповідних норм і

процедур; розбудови потенціалу центральних банків, казначейств, податкових та митних служб і статистичних послуг. У рамках двостороннього співробітництва з Україною найбільшими за обсягами є МТД, яка виділяється США, значну допомогу надають Канада, Великобританія, Німеччина, Нідерланди, Швеція і Японія (при чому країни – члени ЄС надають ресурси як по двостороннім, так і багатостороннім каналам) [12; 6, С. 80-81; 15, С. 19].

До офіційних джерел фінансових ресурсів відносяться фонди Групи Світового банку (ГСБ). Місією Світового банку визначено подолання бідності і підвищення добробуту населення країн із низьким та середнім рівнем доходів. Для досягнення зазначеного цілями діяльності передбачено забезпечення загального зростання, захист від ризиків нівелювання надбань розвитку. Головним завданням діяльності ГСБ визначено: «Ліквідації крайньої бідності до 2030 року і прискорене забезпечення стійкого загального добробуту» [3].

Для фінансування проектів ГСБ використовуються як донорська допомога, так і співфінансування. Останнє передбачає певні витрати держави (бюджетних фондів центрального уряду або місцевих громад) у фінансуванні проектів. Так, при фінансуванні проектів технічної допомоги участь держави становить 10% вартості, а для інвестиційних проектів – 25%. Формою участі у фінансуванні проектів може бути створення інфраструктури або постачання, надання офісних приміщень та залів для засідань, покриття накладних витрат, пов'язаних із оплатою електроенергії, телефонних послуг, канцтоварів тощо, надання персоналу для роботи по проекту [15, С. 67, 89].

Актуальним для країн з трансформаційною економікою, у тому числі для України, є досягнення цілей [9; 15, С. 9 - 10], пов'язаних з використанням зовнішніх фінансових ресурсів та міжнародної технічної допомоги:

- прискорення економічних реформ;
- формування ефективної системи використання фінансової допомоги від зовнішніх донорів;
- розробка та запровадження механізмів і процедур інституційного забезпечення процесів, процедур надання, надходження зовнішніх ресурсів, що пов'язані з реформуванням системи управління державними фінансами;
- розробка та запровадження нових інструментів управління та координації донорською допомогою (наприклад, Донорська Матриця – ДМ), що відображають новітні досягнення в електронних управлінських інформаційних системах та дозволяють узгодити донорські ініціативи, стратегічні цілі, виявляють неузгодженості, реєструють досягнення та дозволяють визначати заходи та напрями реформування.

Уряд України розглядає міжнародне фінансове і технічне співробітництво з державами та міжнародними організаціями як потужне джерело та ефективний інструмент фінансування економічного розвитку [14]. За усі роки незалежності наша країна активно використовувала зовнішні джерела фінансування розвитку (див. рис. 1). Середнє значення зовнішньої складової державного та гарантованого державою боргу за 1992-2016 роки становить 66,99%. Мінімальна частка зовнішніх джерел фінансування становила 12,81 % у 1992 р. та 51,34 % у 2013 р., а максимальне – 81,86 % у 1999 р. При тому, що в 1999 р. показник відношення зовнішнього державного та гарантованого державою боргу до ВВП дорівнював 49,91 % і в наступні 2000-2001 роки уряд вимушений був проводити реструктуризацію зовнішнього боргу перед Паризьким та Лондонським клубами кредиторів.

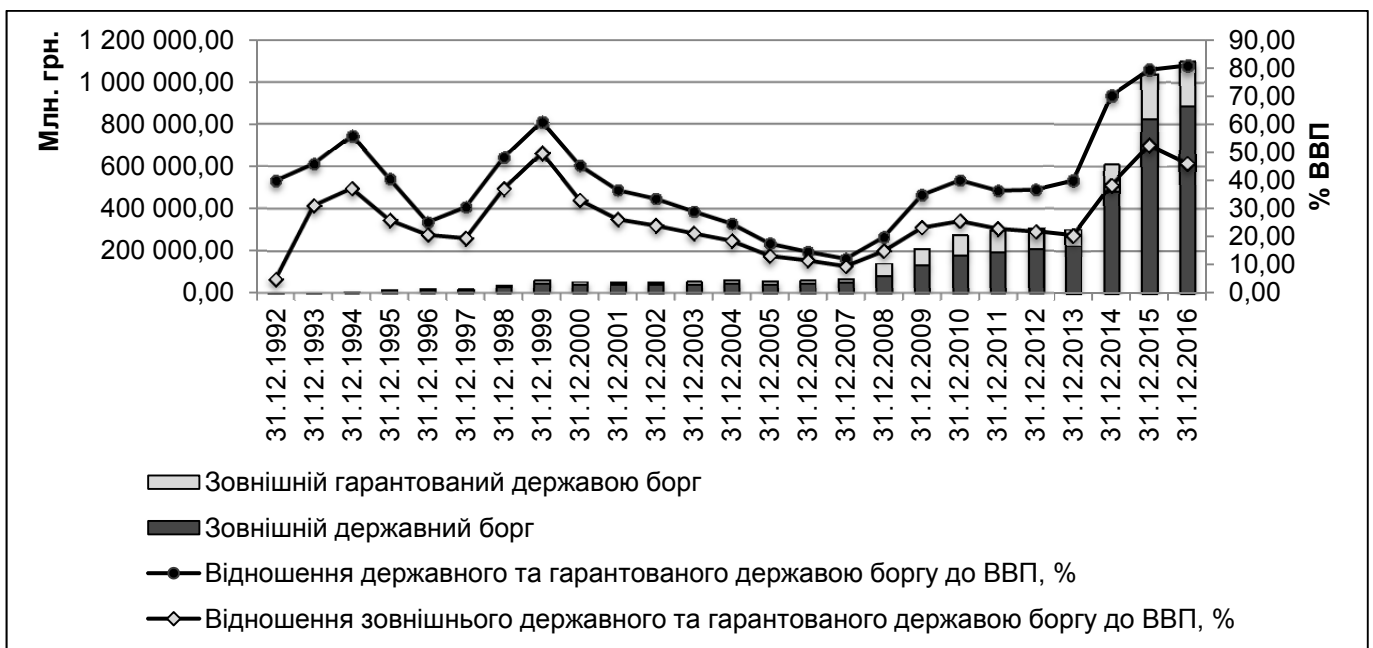

Рисунок 1. Динаміка зовнішнього державного та гарантованого державою боргу України в 1992-2016 роках
Примітка. Побудовано за матеріалами Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>

Велика частка зовнішнього державного та гарантованого державою боргу мала місце в Україні в 2006-2007 роках – 79,38 % та 78,81 % відповідно. Політика уряду, спрямована на скорочення розмірів державного боргу, дала позитивні результати, які визначилися скороченням боргового навантаження і показник відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП скоротився до 11,75 % і 9,70 % відповідно, що не потребувало активних методів управління державним боргом (зокрема його реструктуризації) у зв'язку з значною часткою зовнішнього фінансування.

Стрімке нарощування державного та гарантованого державою боргу у 2014-2016 роках виявилось і в зростанні його частки по відношенню до ВВП (70,26%; 79,42%; 80,97% відповідно) та зовнішньої складової залучення фінансових ресурсів (55,42%; 66,15%; 56,87% відповідно). Її скорочення у 2016 р. майже на 10% було наслідком реструктуризації боргу в 2015 р.

Досліджуючи вагомість джерел фінансування в контексті ринкової та неринкової складових то, підходи та бачення вітчизняних науковців щодо доцільності їх використання змінювались та, відповідно, змінювалася державна політика щодо їх використання. На кінець 2015 року ринкове фінансування державного та гарантованого державою боргу становило 58,57 % при тому, що на внутрішні боргові зобов'язання припадало 32,15 % державного та гарантованого державою боргу, а на зовнішні боргові зобов'язання – 26,42 %. Варто також враховувати, що не всі боргові папери є ринковими за своїми параметрами, відповідають вимогам біржової торгівлі та вільно обертаються на ринку, а також те, що в умовах нестабільності та низьких кредитних рейтингів суверенних позичальників, для формування зацікавленості кредиторів і зниження їх ризиків щодо таких боргових паперів почали використовувати інструмент зовнішніх гарантій за суверенними борговими зобов'язаннями. Так, наприклад, уряд США вже декілька раз виступав гарантом за зовнішніми суверенними борговими зобов'язаннями України. Це, на нашу думку, ще раз підтверджує вагомість інституту держави в умовах глобалізації та необхідність удосконалення форм співробітництва суверенних країн.

Співробітництво з МФО дозволяло залучати фінансово-кредитні ресурси міжнародних інституцій для реалізації програм і проектів відповідно до спільних політик світової спільноти та загальносвітових пріоритетів. Динаміка використання ресурсів МФО урядом України за 2011-2016 роки наведено на рис. 2.

Вперше незалежна Україна в 1992 р. залучила в рахунок державного боргу зовнішні ресурси від Європейського Співтовариства в розмірі 37,26 млн. дол. США, з наступного року – ресурси Світового банку в розмірі 69,18 тис. дол. США та в 1994 р. Уряд надав державні гарантії для залучення ресурсів МВФ на суму 279,21 млн. дол. США. В послідовні роки співробітництво з зазначеними міжнародними фінансово-кредитними інституціями продовжувалося. З 1997 р. Світовий банк почав надавати кредитні ресурси вже й під державні гарантії. В 1998-1999 рр. державний та гарантований державою борг було сформовано і за рахунок ресурсів ЄБРР.

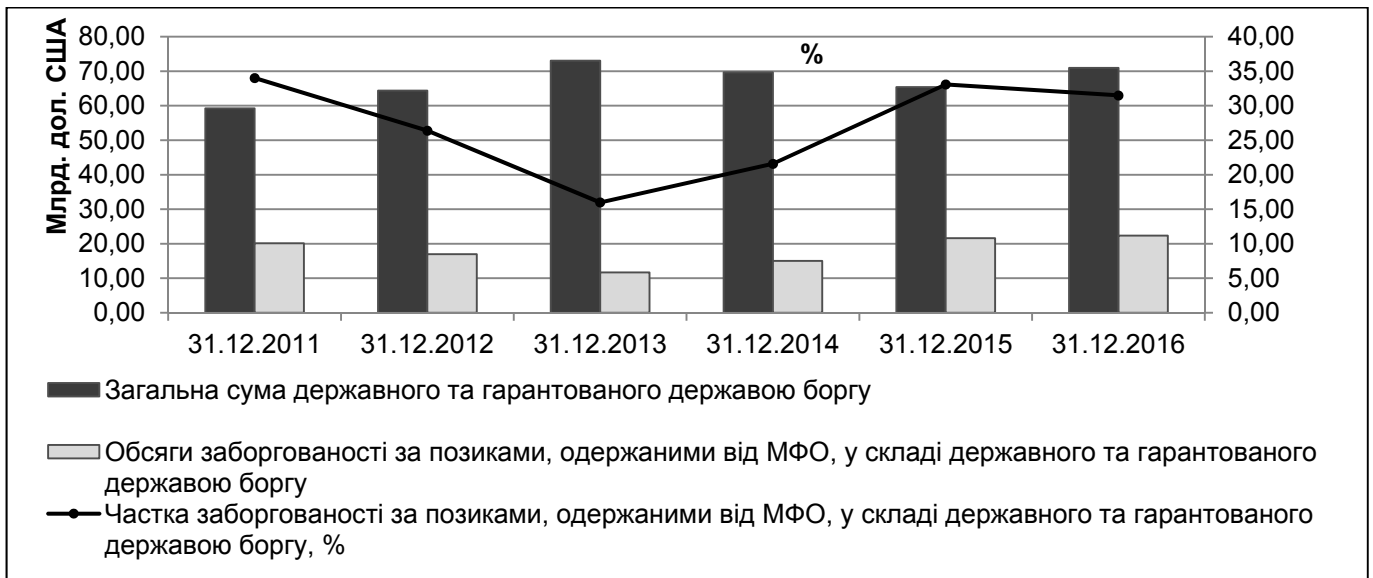

Рисунок 2. Динаміка фінансування України за рахунок ресурсів МФО у 2011-2016 роках.

Примітка. Побудовано на матеріалах Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>

Зазначені інституції продовжували співпрацю з Україною і в 2000-2005 роках, і надавали доступ до міжнародних офіційних джерел фінансових ресурсів. Головним донором в 2000-2005 роках був Світовий банк, частка його ресурсів була в середньому за рік в розмірі 15,48 % державного та гарантованого державою боргу. Частка МВФ в цей період в середньому становила 11,92 %, але тенденція була спадаючою (з 14,62 % у 2000 р. до 7,67 % у 2005 р.). Ресурси фонду надходили до України під державні гарантії. Варто відмітити, що протягом 2000-2005 років обсяги ресурсів, що надходили від МВФ, скоротилися майже в 2 рази.

Останні роки перелік МФО - кредиторів України розширився і доповнився Європейський Інвестиційним банком і Фондом чистих технологій (МБТР), а також Європейським співтовариством з атомної енергії, який надає ресурси під державні гарантії. З рис. 3. видно, що частка заборгованості України перед МФО є значною, і в 2001-2016 роки в середньому щорічно становила 27,09 % (максимальною була в 2011р., а мінімальною у 2013 р.).

За роки співробітництва Світовий банк затвердив для України 50 позик загальним обсягом 10,1 млрд. дол. США, з яких отримано 7,4 млрд. дол. США [7]. Група Світового банку надає Україні фінансово-кредитну допомогу у вигляді позик на політику розвитку (ППР), інвестиційних проектів та гарантій, спрямованих на підтримку реформ, вдосконалення державного та розвитку приватного сектора, консультації з організації та проведення структурних реформ, регуляторної політики, поліпшення інвестиційного клімату, а також виступає вагомим джерелом фінансування країни. Проекти ГСБ передбачають впровадження реформ в систему бюджетного врядування, покращення прозорості та підзвітності в державному секторі, забезпечення стабільності в банківському секторі; підвищення ефективності використання державних ресурсів, систем охорони здоров'я та соціального захисту. На стадії реалізації в Україні перебуває 10 проектів, метою яких є модернізація інфраструктури, зокрема в енергетичному, транспортному і комунальному секторах, модернізація системи соціальної підтримки.

Європейська інтеграція країни потребує не лише адаптацію національного законодавства до норм ЄС, але й запровадження нового інструментарію співпраці, імплементації угод про партнерство й співробітництво, внесення відповідних коректив в стратегію національного розвитку тощо.

Особливістю надання донорської допомоги з боку ЄС є формування спільної політики та коригування спільних дій Представництвом ЄС в межах програми європейської інтеграції і донорської стратегії щодо України, незалежно від джерел фінансування допомоги. Попередній досвід коригування такої допомоги в Україні (за допомогою моделей Агенції, Департаменту центрального Уряду) виявився невдалим. Тому продовжується активний пошук адекватної моделі підвищення ефективності координації допомоги та інституційної спроможності відповідно до Звіту ПРООН (2007) та Обстеження ЄС з питань моніторингу реалізації Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги (2008). Головними проблемами використання міжнародної технічної допомоги експерти виділяють [15, С. 14, 22] низький рівень інституційної ефективності та спроможності координації міжнародної допомоги, розпорошеність координації та укомплектування кваліфікованими фахівцями урядових структур, що отримують міжнародну допомогу, інституційна неструктурованість.

Підвищення довіри до інституту держави дозволяє не лише виконувати функції та забезпечувати своєчасність їх фінансування, але й за допомогою державного регулювання удосконалювати перерозподіл фінансових ресурсів між рівнями, сферами та галузями національної економіки, забезпечувати доступ зовнішніх інвестиційних, кредитних та фінансових ресурсів від МФО, урядів інших країн і світового фінансового ринку.

Висновки. Залучення ресурсів із зовнішніх офіційних джерел, у різних інвесторів, в різних формах, на різних умовах і з застосуванням відповідних інструментів при виваженій фінансовій політиці та досконалому механізмі забезпечує диверсифікацію ризиків. Інститут держави формує відповідний вплив на рух потоків фінансових ресурсів, який забезпечує позитивний вплив на розвиток національної економіки відповідно до стратегії суспільного розвитку, сформованих міжнародних домовленостей із дотриманням загальнодержавних та загальносвітових пріоритетів розвитку. Суверенна країна має переваги при залученні зовнішніх офіційних фінансових ресурсів у порівнянні з іншими економічними суб'єктами, що визначаються довірою до суверенної держави, її підтримкою на міжнародній арені та кращими умовами їх отримання. Використання додаткових фінансових ресурсів із зовнішніх офіційних джерел дозволяють впроваджувати новітні технології та механізми фінансування МФО, що забезпечує удосконалення управління фінансовими ресурсами та підвищує результативність їх використання.

Список використаних джерел

1. Богдан Т. Регулювання боргових процесів на новому етапі розвитку світової фінансової системи / Т. Богдан // Вісн. нац. банку України. – 2010. – № 8(174). – С. 18–24.
2. Висновок щодо фінансової звітності за 2015 та 2016 роки проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України», що підтримується позикою Міжнародного банку реконструкції та розвитку. Рахункова палата України // [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16751274/Vysn_7-4_2017.pdf?subportal=main
3. Годовий отчет 2016: Світовий банк // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.vsemirnyjbank.org/ru/about/annual-report>
4. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канева та ін.; за заг. ред. А.А.Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.
5. Доклад по вопросам глобальной финансовой стабильности: Аналитическое резюме. МВФ, апрель 2017 г. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.imf.org/external/russian/index.htm>
6. Економічний суверенітет України: монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, В.В. Юхименко, В.М. Костюченко та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі та Т.М. Мельник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 700 с.

7. Інформаційна довідка щодо співробітництва України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку/ міністерство фінансів України [Електронний ресурс режим доступу: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=408929&cat_id=353161&ctime=1424181872977

8. Козюк В.В. Оптимальний рівень боргового навантаження: глобальні зрушення та швидкоплинні очікування / В.В. Козюк // Фінанси України. – 2012. – № 1(194) – С. 78–94.

9. Колосова В.П. Співробітництво України з міжнародними установами та секторальна бюджетна підтримка / В.П. Колосова. – К. ДННУ «Акад. фін. управління, 2013. – 256 с.

10. Лютий І.О. Державний кредит та боргова політика України : монографія / І.О. Лютий, Н.В. Зражевська, О.Д. Рожко. – К. : ЦУЛ, 2008. – 352 с.

11. Матеріали Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>

12. Основные сведения об МВФ: Международный Валютный Фонд Информационная справка [Електронний ресурс]. Режим доступу: // <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/glance.htm>

13. Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги : Декларація [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_271

14. Про схвалення Стратегії залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.09.2013 № 697-р [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/697-2013-%D1%80>

15. Ресурси міжнародних організацій для цілей розвитку: Посібник з програмування та координації проектів/ Л. Кістерський, К. Прігмор, У. Сікс, Б. Прігмор, Т. Липова. Міністерство фінансів України. Управління співробітництва з державами донорами для цілей розвитку. – 2012. – 152 с.

16. Сідельникова Л.П. Боргова політика України в умовах нестабільної економіки / Л.П. Сідельникова // Економіка і держава. – 2011. – № 9. – С. 4–7.

17. Україна в Міжнародному валютному фонді : Вступ України до МВФ / За ред. Г.О. П'ятаченко, О.К. Єременко / Н.-д. фін. ін-т. – К., 1997. – 146 с.

18. IMF Financial operations / Finance Department, International Monetary Fund. – Washington, D.C. : International Monetary Fund, 2016. – 194 p. [Електронний ресурс]. Режим доступу: // <http://www.imf.org>

References

1. Boghdan T. Reghuljuvannja borghovykh procesiv na novomu etapi rozvytku svitovoji finansovoji systemy [Regulation of debt processes at a new stage in the development of the world financial system] // Visnyk of the National Bank, 2010. – № 8(174). – P. 18–24.

2. Accounting Chamber of Ukraine, «Vysnovok shhodo finansovoji zvitnosti za 2015 ta 2016 roky proektu «Modernizacija systemy socialjnoji pidtrymky naselennja Ukrajiny», shho pidtrymujetsja pozykoju Mizhnarodnogho banku rekonstrukciji ta rozvytku» [Conclusion on the financial statements for 2015 and 2016 of the project «Modernization of the system of social support of the population of Ukraine» supported by the loan of the International Bank for Reconstruction and Development] : http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16751274/Vysn_7-4_2017.pdf?subportal=main

3. The World Bank, «The report of the World Bank «World Development Report 2016: Governance and the Law»», : <http://www.vsemirnyjbank.org/ru/about/annual-report>.

4. Chughunov I.Y., Pavelko A.V., Kanjeva T.V. etc. Derzhavne finansove rehuljuvannja ekonomichnykh peretvorenj [State financial regulation of economic transformations]. – Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine, 2015. – 376 p.

5. The International Monetary Fund, Doklad po voprosam globalnoj fynansovoj stablyjnosti: Analytycheskoe rezjume. MVF, aprelj 2017 gh. [Global Financial Stability Report. Getting the Policy Mix Right, April 2017] : <http://www.imf.org/external/russian/index.htm>

6. Mazaraki, A.A. Mel'nyk, T.M. Yukhymenko, V.V. Kostiuchenko, V.M. etc. Ekonomichnyj suverenitet Ukrainy [Economic sovereignty of Ukraine], Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine, 2015. – 700 p.

7. The Ministry of Finance of Ukraine, Informacijna dovidka shhodo spivrobitnyctva Ukrajiny z Mizhnarodnym bankom rekonstrukciji ta rozvytku [«Information of the Ministry of Finance of Ukraine «Information note on cooperation between Ukraine and the International Bank for Reconstruction and Development»], : http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=408929&cat_id=353161&ctime=1424181872977

8. Kozjuk V.V. Optymalnyj rivenj borhovogho navantazhennja: globaljni zrushennja ta shvydkoplynni ochikuvannja [The optimal level of the debt load: global shifts and fast-moving expectations] // Journal «Finance of Ukraine», 2012. – № 1(194) – P. 78–94.

9. Kolosova V.P. Spivrobitnyctvo Ukrajiny z mizhnarodnymy ustanovamy ta sektoraljna bjudzhetna pidtrymka [Cooperation of the Ukraine with international institutions and sectoral budget support], Kyiv, DNNU The Academy of Financial Management, 2013. – 256 p.

10. Ljutyj, I.O. Zrazhevsjka, N.V. Rozhko, O.D. Derzhavnyj kredyt ta borhova polityka Ukrajiny [The state credit and the debt policy of Ukraine], Kyiv, Centr Uchbovoyi Literaturi, 2008. – 352 p.

11. The Ministry of Finance of Ukraine, available at: <http://www.minfin.gov.ua/>
12. The International Monetary Fund «The IMF at a Glance» : <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/glance.htm>
13. President of Ukraine, Decree of the President of Ukraine «On Ukraine's Accession to the Paris Declaration on Improving External Aid Effectiveness», : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_271
14. Accounting Chamber of Ukraine, Decision the Accounting Chamber of Ukraine About the approval of the Strategy for the Involvement, Use and Monitoring of International Technical Assistance and Cooperation with International Financial Institutions for 2013-2016», : // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/697-2013-%D1%80>
15. Kisters'kyj, L. Prihvor, K. Siks, U. Prihvor, B. and Lypova, T., Resursy mizhnarodnykh orhanizatsij dlia tsilej rozvytku: Posibnyk z prohramuvannia ta koordynatsii proektiv [Resources of International Organizations for the Development: A Manual for Programming and Coordination], Ministry of Finance of Ukraine, Kyiv, 2012, – 152 p.
16. Sideljnykova L.P. Borghova polityka Ukrajinu v umovakh nestabilnoji ekonomiky [The debt policy of the Ukraine in conditions of unstable economy] // Journal «*Ekonomika ta derzhava*», 2011. – № 9. – P. 4–7.
17. P'jatachenko, Gh.O. Jeremenko O.K. etc. Ukrajinu v Mizhnarodnomu valjutnomu fondi : Vstup Ukrajinu do MVF [Ukraine in the International Monetary Fund: Ukraine's accession to the IMF] / The Scientific and Research Financial Institution under the Ministry of Finance of Ukraine, Kyiv, 1997. – 146 p.
18. The International Monetary Fund, «IMF Financial operations» / Finance Department, International Monetary Fund. – Washington, D.C. : International Monetary Fund, 2016. – 194 p. : // <http://www.imf.org>

ДАНИ ПРО АВТОРА

Кучер Галина Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Київський національний торговельно-економічний університет,
Поштова адреса: 02156, м. Київ, вул. Киото, 19.
e-mail: galinakucher@bigmir.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Кучер Галина Викторовна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов
Киевский национальный торгово-экономический университет,
Ул. Киото, 19, г. Киев, 02156, Украина
e-mail: galinakucher@bigmir.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Galyna Kucher, Ph.D. in Economical Science, Associate Professor
Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv
19, Kioto Street, Kyiv, 02156, Ukraine
e-mail: galinakucher@bigmir.net

УДК 331.5: 519.8

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00008

ВПЛИВ ДИСБАЛАНСІВ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ТІНЬОВИХ СХЕМ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

**Лук'яненко І.Г.,
Марковська М.Ю.**

Предметом дослідження є моделювання та емпіричний аналіз впливу дисбалансів фондового ринку України та обсягів тіньового сектору на економічний розвиток країни.

Метою дослідження є аналіз особливостей та масштабів впливу дисбалансів фондового ринку України на макроекономічні показники країни з урахуванням тіньових схем на основі побудованих економетричних моделей панельних даних.

В процесі дослідження було використано загальнонаукові методи аналізу та синтезу, методи порівняльного аналізу, узагальнення, систематизації та групування даних, а також сучасний економіко-математичний інструментарій, зокрема методи та моделі панельних (лонгітюдних) даних.

Результати роботи. Фондовий ринок є одним із найбільш ефективних механізмів залучення та перерозподілу капіталів та відіграє важливу роль у прискоренні економічного розвитку практично всіх країн світу. В той же час, невпорядкований та неузгоджений процес формування українського фондового ринку разом із складною економічною та політичною ситуацією в країні призвели до того, що він не повною мірою виконує функції та призначення, що притаманні ефективним фондовим ринкам розвинутих країн. В першу чергу, це пов'язано з тим, що фондовий ринок України ще досі характеризується фрагментарністю; значними бар'єрами для проходження процедури лістингу та участі у торгах; проблемами з ціноутворенням, можливістю існування корупційних схем та нелегальних операцій з цінними паперами, а також наявністю суттєвих дисбалансів.

Поглиблений статистичний аналіз підтверджує гіпотезу, що обсяг тіньового сектора української економіки та наявність тіньових схем на фондовому ринку України є значним чинником дисбалансів фондового ринку, що підтверджує необхідність врахування тіньових схем при оцінюванні впливу дисбалансів на фондовому ринку України на її економічний розвиток. Результати розрахунків на основі розробленої моделі панельних даних та низки її модифікацій показали, що для країн із фондовими ринками, що перебувають на стадії становлення, важливими факторами, які впливають на ефективність фондового ринку та залучення інвестицій в країну, є фінансовий та економічний імідж на міжнародній арені, легкість і доступність лістингу, що забезпечує збільшення кількості компаній на біржі, а також зменшення обсягів тіньового сектору. Проведений сценарний аналіз впливу позитивних та негативних дисбалансів на фондових ринках на економічний розвиток різних країн підтвердив їх асиметричну властивість. Таким чином, при розробці заходів подолання дисбалансів на фондовому ринку необхідно враховувати як напрям їх дії, так і ризики їх поглиблення у короткостроковій та середньостроковій перспективах.

Результати дослідження можуть бути використані для підтримки прийняття управлінських рішень регуляторами фондового ринку, для формування державної політики та стратегічних напрямів, спрямованих на стимулювання подальшого розвитку та підвищення ефективності фондового ринку України для забезпечення поступової детенізації української економіки, підвищення її економічної безпеки та економічного розвитку.

Висновки. Протягом останніх десяти років спостерігалися значні дисбаланси основних показників функціонування фондового ринку України, а саме капіталізації ринку, обсягів біржових торгів та кількості компаній у вітчизняному лістингу. При цьому існування значної частки тіньової економіки підсилювало негативний ефект впливу зазначених дисбалансів на економічний розвиток (добробут) України. Проведений аналіз показав, що заходи подолання дисбалансів мають адресуватися до першопричин їх виникнення, а саме: нерозвинутості інфраструктури фондового ринку, закритості ринкової інформації, відсутності гарантування захисту прав інвесторів, а також неузгодженості нормативно-правових актів, що регулюють діяльність фондового ринку України зі стандартами ЄС. Такі заходи сприятимуть прискоренню розвитку фондового ринку України, підвищенню його ефективності, суттєвому зниженню можливості використання тіньових схем, активному залученню внутрішніх приватних інвесторів через банківську систему, зниженню ризиків суттєвих дисбалансів, що в кінцевому результаті матиме позитивний ефект на економічну безпеку та економічний розвиток країни.

Ключові слова: фондовий ринок, тіньовий сектор, дисбаланси, економічний розвиток, моделювання, моделі панельних даних.

ВЛИЯНИЕ ДИСБАЛАНСОВ ФОНДОВОГО РИНКА УКРАИНЫ С УЧЕТОМ ТЕНЕВЫХ СХЕМ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СТРАНЫ

**Лукьяненко И.Г.,
Марковская М.Ю.**

Предметом исследования является моделирование и эмпирический анализ влияния дисбалансов на фондовом рынке Украины, а также объема теневого сектора на экономическое развитие страны.

Целью исследования является анализ особенностей и масштаба влияния дисбалансов на фондовом рынке Украины на макроэкономические показатели страны с учетом теневых схем на основе построенных эконометрических моделей панельных данных.

В процессе исследования были использованы общенаучные методы анализа и синтеза, методы сравнительного анализа, обобщения, систематизации и группирования данных, а также современный экономико-математический инструментарий, а именно методы и модели панельных (лонгитюдных) данных.

Результаты работы. Фондовый рынок является одним из наиболее эффективных механизмов привлечения и перераспределения капитала и играет важную роль в ускорении экономического развития практически всех стран мира. В тоже время, неупорядоченный и несогласованный процесс развития украинского фондового рынка вместе со сложной экономической и политической ситуацией в стране привели к тому, что он не в полной мере исполняет функции и назначения, присущие эффективным фондовым рынкам развитых стран. В первую очередь, это связано с тем, что фондовый рынок Украины еще до сих пор характеризуется фрагментарностью; значительными барьерами для прохождения процедуры листинга и участия в торгах; проблемами с ценообразованием, существованием коррупционных схем и нелегальных операций с ценными бумагами, а также существованием существенных дисбалансов.

Детальный статистический анализ подтверждает гипотезу, что объем теневого сектора украинской экономики и существование теневых схем на фондовом рынке Украины есть значительным фактором дисбалансов фондового рынка, что подтверждает необходимость учитывать теневые схемы при оценке влияния дисбалансов на фондовом рынке Украины на её экономическое развитие. Результаты расчетов на основе разработанной модели панельных данных и серии её модификаций показали, что для стран с фондовыми рынками, которые находятся на

стадии становления, важными факторами, которые влияют на эффективность фондового рынка и привлечения инвестиций в страну, являются финансовый и экономический имидж на международной арене, легкость и доступность листинга, которые обеспечивают увеличения количества компаний на бирже, а также уменьшение объемов теневого сектора. Проведенный сценарный анализ влияния позитивных и негативных дисбалансов на фондовых рынках разных стран на их экономическое развитие подтвердил их асимметричное свойство. Таким образом, при разработке мер преодоления дисбалансов на фондовом рынке необходимо учитывать как направление их действия, так и риски их усиления в краткосрочной и среднесрочной перспективах.

Результаты исследования могут быть использованы для поддержки принятия управленческих решений регуляторами фондового рынка, формирования политики страны и стратегических направлений, нацеленных на стимулирование следующего развития и увеличения эффективности фондового рынка Украины для обеспечения постепенной детенизации украинской экономики, увеличения её экономической безопасности и экономического развития.

Выводы. На протяжении последних десяти лет наблюдались значительные дисбалансы основных показателей функционирования фондового рынка Украины, а именно капитализации рынка, объемов биржевых торгов и количества компаний в отечественном листинге. При этом существование значительной доли теневой экономики усиливало негативный эффект влияния указанных дисбалансов на экономическое развитие (благополучие) Украины. Проведенный анализ показал, что меры преодоления дисбалансов должны быть адресованы к первопричинам их возникновения, а именно: неразвитости инфраструктуры фондового рынка, закрытости рыночной информации, отсутствия гарантирования защиты прав инвесторов, а также несогласованности нормативно-правовых актов, которые регулируют деятельность фондового рынка Украины со стандартами ЕС. Такие меры будут способствовать ускоренному развитию фондового рынка Украины, увеличению его эффективности, существенному снижению возможности использования теневых схем, активному привлечению внутренних частных инвесторов через банковскую систему, снижению рисков существенных дисбалансов, что, в конечном итоге, будет иметь позитивное влияние на экономическую безопасность и экономическое развитие страны.

Ключевые слова: фондовый рынок, теневой сектор, дисбалансы, экономическое развитие, моделирование, модели панельных данных.

INFLUENCE OF UKRAINIAN STOCK MARKET MISBALANCES ON ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY WITH CONSIDERATION OF SHADOW ECONOMY SCHEMES

**Lukianenko I.G.,
Markovska M.Yu.**

The subject of the following research is modeling and empirical analysis of the influence of Ukrainian stock market misbalances and shadow economy volume on country economic development.

The purpose of the research is the analysis of scale and peculiarities of Ukrainian stock market misbalances on country macroeconomic indicators with respect of shadow economy schemes using developed econometric panel data models.

During the following research general scientific methods of analysis and synthesis were used as well as comparative analysis, generalization, systematization and grouping of data, economic and mathematic tools, particularly panel data methods and models.

Research results. Stock market is one of the most efficient ways of mobilization and allocation of capital. It plays an important role in acceleration of economic development of literally every country in the world. At the same time, unordered and inconsistent development of Ukrainian stock market as well as difficult economic and political country situation led to its inability to fully serve its functions which are inherent for efficient stock markets of developed countries. Firstly, this phenomenon is caused by Ukrainian stock market fragmentation; significant barriers during listing procedures and trade participation; pricing problems, existence of corruption schemes and illegal security operations and existence of significant misbalances.

Advanced statistical analysis confirms hypothesis that shadow economy volume and shadow economy schemes existence on Ukrainian stock market are considerable factors of stock market misbalances. This confirms the necessity to take into account shadow economy schemes while evaluating the influence of Ukrainian stock market misbalances on country economic development. Calculation results based on developed econometric panel data model and a sequence of its modifications showed that for countries with developing stock markets significant and influential for its efficiency and investment attraction are financial and economic international image, listing easiness and accessibility which leads to the numbers of listed companies increase and shadow economy volume decrease. Conducted scenario analysis of positive and negative stock market misbalances influence in different countries on their economic development proved its asymmetrical feature. Accordingly, while developing stock market misbalances overcoming measures one should consider the its direction and deepening risks both in the short and middle run.

Research results can be used for supporting managerial decisions of stock market regulatory entities, developing of state policy and strategic perspectives aimed on stimulation of future development and efficiency

enhancement of Ukrainian stock market for the accommodation of gradual decrease of Ukrainian shadow economy volume, economic safety increase and economic development.

Conclusions. During the last ten years considerable misbalances took place on Ukrainian stock market, especially the indicators such as market capitalization, volume of trades and the number of listed companies. At the time, significant share of shadow economy enhanced the negative effect mentioned above misbalances on economic development (welfare) of Ukraine. Conducted analysis revealed that misbalances overcoming measures should address first causes of its emergence, in essence immature stock market infrastructure, reserved market information, absence of investor rights ensuring, and inconsistency of Ukrainian stock market regulatory laws with EU standards. There measures will facilitate Ukrainian stock market development, its efficiency increase, considerable decrease of shadow economy opportunities, active involvement of internal private investors through banking system, risk of significant misbalances decrease. This altogether will finally have positive influence on economic safety and country economic development.

Key words: *stock market, shadow economy, misbalances, economic development, modeling, panel data models.*

Актуальність та постановка проблеми. Розвиток фондового ринку є важливим фактором ефективного функціонування економіки країни загалом, а також забезпечення конкурентоздатності її підприємств на міжнародних та національних ринках. В сучасних умовах ефективність залучення ресурсів на фінансових ринках відіграє важливу роль у формуванні потужного виробничого сектору в більшості розвинутих країн. Проте, за рахунок дисбалансів фондового ринку залучення ресурсів українськими підприємствами відбувається повільно та неефективно. Більше того, тіньовий сектор займає відчутну частку української економіки, що обмежує можливості для економічного розвитку в країні. Відповідно, поглибленого аналізу потребує визначення закономірностей та особливостей функціонування фондового ринку України порівняно з іншими країнами світу; дослідження його фрагментарності, причин виникнення та існування дисбалансів, а також тіньових схем. При цьому, оцінювання впливу дисбалансів фондового ринку та обсягів тіньового сектору на показники економічного розвитку країни потребує застосування адекватного економіко-математичного інструментарію, зокрема економетричних моделей панельних даних, що, на відміну від інших існуючих підходів, дає можливість розширити статистичну базу та порівняти різні країни в даному контексті з урахуванням специфіки їх розвитку та стартових умов. Більш того, реалізація розробленого комплексу економетричних моделей та проведення на його основі сценарного аналізу за різних припущень та ризиків дозволить визначити проблемні явища, які призводять до виникнення дисбалансів та застосування тіньових схем, що дасть змогу розробити дієві заходи подолання їх можливих негативних наслідків в короткостроковій та середньостроковій перспективах.

Саме тому дослідження впливу дисбалансів фондового ринку України та обсягів тіньового сектору на економічний розвиток країни та пошук шляхів його коригування з застосуванням економіко-математичного інструментарію є досить актуальним та важливим завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам становлення, розвитку та дисбалансів, що виникають на фондових ринках, а також особливостям їх моделювання присвячено значну кількість наукових та емпіричних досліджень, які знайшли широке відображення в працях як західних, так і українських вчених та фахівців, серед яких слід відзначити наукові праці В. Базилевича, М. Баска, Т. Боголіб, В. Вірченка, Е. Мюсонера, Р. Рака, В. Сафарі, П. Селліна, Н. Чена, Х. Ченга, В. Шелудька та інших, в яких розкривається сутність та структура фондових ринків [1, 9, 11, 17, 23, 25, 29]. Структурні моделі фондових ринків достатньо плідно досліджували такі науковці і фахівці як К. Асенманчер- Веше, М. Баск, Ж. Гарбар, С. Герлач, Н. Гребеник, О. Кірсеєв, П. Селлін, М. Шаповалова тощо [2, 10, 21, 22, 27]. Питання фрагментарності фондового ринку України достатньо глибоко аналізували Т. Тормозова, В. Федірко, І. Школьник та інші [15, 16, 18]. Т. Васильєва, К. Клименко, Л. Комарек, О. Корнійчук, І. Кубікова, Р. Семко, В. Федірко присвятили свої праці виявленню дисбалансів на фондовому ринку України та причин, що призводять до їх виникнення [5, 6, 13, 16, 24, 30]. Світовий досвід організації фондових бірж в контексті можливостей їх використання в Україні було достатньо детально висвітлено в роботі [3]. Питання тіньової економіки та оцінювання їх обсягів в економіці різних країн світу досліджували О. Корнійчук, В. Рейкін, В. Танзі, Ф. Шнайдер та багато інших [6, 12, 28, 29]. Дослідженню впливу показників функціонування фондового ринку на макроекономічні показники розвитку економік країн світу присвячені праці К. Калинця, К. Клименка, Е. Мюсонера, В. Попка, В. Сафарі, О. Черняка, О. Чернової [3, 5, 7, 20, 25]. Проблеми моделювання процесів, що відбуваються на фондових ринках, зокрема моделювання розвитку фондових бульбашок, оцінювання фінансових дисбалансів та їх впливу на економічне зростання знайшли відображення в працях Т. Васильєвої, В. Гейця, Т. Клебанової, Л. Комарека, І. Кубікової, І. Лук'яненко, Ж. Руденбуша, Е. Свенсона, Р. Семка, М. Скрипниченко, О. Черняка, С. Шумської та інших [4, 7, 14, 19, 24, 26, 30].

Аналіз наукових праць українських та західних вчених дозволяє зробити висновок, що не зважаючи на достатню кількість теоретичних та емпіричних досліджень з питань формування та розвитку фондових ринків, поглибленого дослідження все ще потребують проблеми оцінювання впливу дисбалансів на фондовому ринку на макроекономічні показники різних країн, включаючи Україну, залежно від рівня економічного розвитку, типу структурної моделі фондового ринку, врахування можливості існування тіньових схем, що, в свою чергу, неможливо без розробки та застосування сучасних економіко-математичних методів та моделей.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз особливостей та масштабів впливу дисбалансів фондового ринку України на макроекономічні показники країни з урахуванням тіньових схем на основі розробленого комплексу економетричних моделей панельних даних.

Відповідно до поставленої мети було сформульовано такі завдання: розкрити особливості функціонування фондового ринку України; систематизувати основні макроекономічні показники, що відображають рівень економічного розвитку країни; виявити та дослідити основні дисбаланси, характерні для фондового ринку України та інших країн світу; розкрити базові взаємозалежності між розвитком фондового ринку та рівнем економічного розвитку країни; проаналізувати основні методи обчислення обсягів тіньового сектору та визначити динаміку їх змін для економіки України; розробити комплекс економіко-математичних моделей для оцінки дисбалансів фондового ринку України та визначення причин їх виникнення з урахуванням тіньових схем; виявити та оцінити вплив дисбалансів фондового ринку України на розвиток економіки; розробити заходи подолання дисбалансів на фондовому ринку України з урахуванням зростаючої частки тіньового сектору.

Отримані результати. Фондовий ринок є одним із найбільш ефективних механізмів залучення та перерозподілу капіталів, що використовується більшістю країн світу, як розвиненими, так і тими, що розвиваються. Він сприяє примноженню національного багатства та відіграє важливу роль у прискоренні економічного розвитку практично всіх країн світу.

На жаль потенціал фондового ринку України на сьогодні практично не використовується. Більш того, невпорядкований та неузгоджений процес його формування разом із складною економічною та політичною ситуацією в країні призвели до того, що фондовий ринок України не повною мірою виконує функції та призначення, що притаманні ефективним фондовим ринкам розвинутих країн. Присутні також проблеми з процесом ціноутворення на українському фондовому ринку, оскільки він де-факто функціонує як арена перерозподілу прав власності, внаслідок чого ціна на цінні папери формується не під впливом зрівноваження попиту та пропозиції, а переважно як вартість або вага того чи іншого цінного паперу в контрольному пакеті. Існують і значні бар'єри для проходження процедури лістингу та участі в торгах. Крім того, відсутність повноважень головного регулятора – Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) по притягненню до відповідальності за порушення законодавства в питаннях функціонування фондового ринку та здійсненню відповідного покарання створює передумови для існування корупційних схем та нелегальних операцій з цінними паперами, що, таким чином, унеможлиблює формування ефективного ринку через законотворчу та законодавчу діяльність.

Більш того, український фондовий ринок характеризується значною фрагментарністю, яка полягає у наявності бар'єрів при взаємодії між учасниками та агентами ринку, що призводить до порушення єдності та цілісності системи ринку. В даному випадку бар'єри слід розуміти як окремі особливості побудови ринку цінних паперів, що створюють перешкоди для взаємодії елементів та підсистем однієї системи. В результаті підсистеми та елементи ізолюються один від одного та починають розвиватися автономно, переслідуючи цілі, відмінні від спільних. Такий стан ринку є неефективним з точки зору перерозподілу грошових ресурсів. Основні типи фрагментарностей фондового ринку, узагальнено зображено на рисунку 1.

Рисунок 1. Типи фрагментарності фондового ринку

Джерело: побудовано авторами на основі [15].

Для України найбільш характерними є інформаційна та організаційна фрагментарності, зважаючи на існування асиметричної інформації та обмеженого доступу на ринок.

Окрім фрагментарності, особливу рисою українського фондового ринку є наявність суттєвих дисбалансів. Дисбаланси фондового ринку визначаються як відхилення основних показників функціонування ринку, а саме капіталізації фондового ринку, обсягів торгів, біржового індексу, від рівноважного стану. Під рівноважним станом слід розуміти такі рівні перелічених вище показників, за яких спостерігалось ефективне виконання фондовим ринком основних функцій та його поступовий розвиток [11].

На рисунку 2 систематизовано основні причини виникнення дисбалансів на фондовому ринку України за структурними складовими.

Рисунок 2. Класифікація причин виникнення дисбалансів на фондовому ринку України за структурними складовими

Джерело: розроблено авторами на основі [5], [16]

Як можна побачити з наведеної на рисунку 2 класифікації однією з важливих причин виникнення дисбалансів на фондовому ринку України є достатньо малий перелік інвестиційно привабливих об'єктів, який значно скоротився після впровадження серії рішень НКЦПФР в серпні 2015-го року про вилучення з лістингу більше 100 підприємств та відповідне вилучення з обігу цінних паперів даних емітентів. Такі заходи були вимушеними, оскільки компанії, що потрапили під санкції, фальсифікували фінансову звітність, внаслідок чого акції були переоцінені і не відповідали реальній вартості підприємств. Як видно з графіків, наведених на рисунку 3, кількість компаній у лістингу повністю повторює тренд капіталізації ринку.

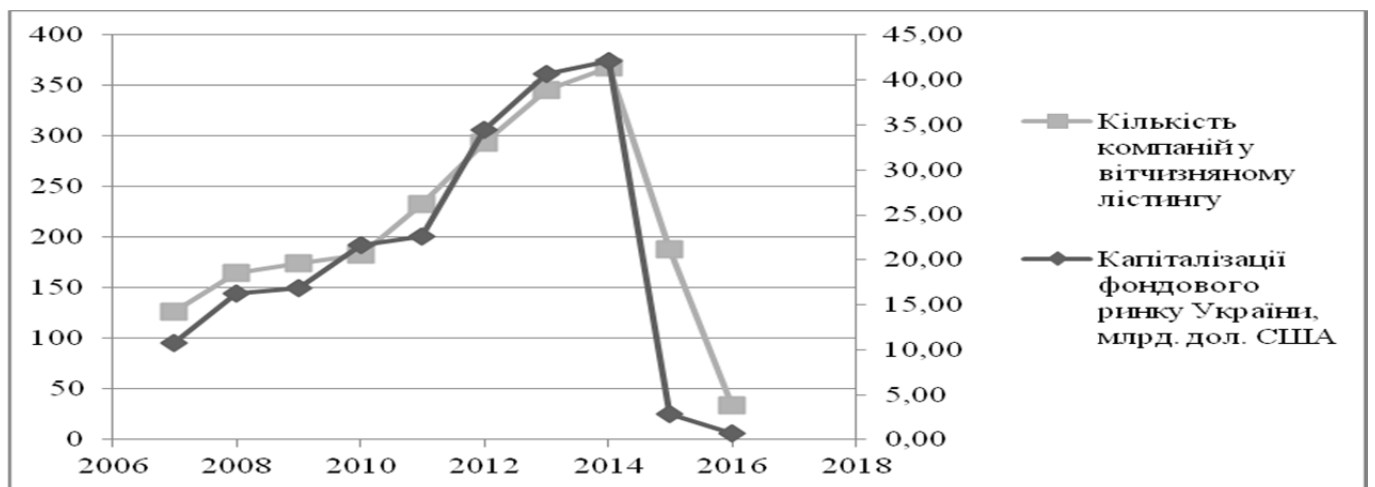

Рисунок 3. Динаміка кількості компаній у вітчизняному лістингу (шт.) та капіталізації фондового ринку України (дол. США) протягом 2007-2016 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [31].

Іншою причиною дисбалансів, пов'язаною з інфраструктурним середовищем фондового ринку, є переважання частки неорганізованого ринку. Як видно з графіків, наведених на рисунку 4, остання коливається на рівні 70-80%.

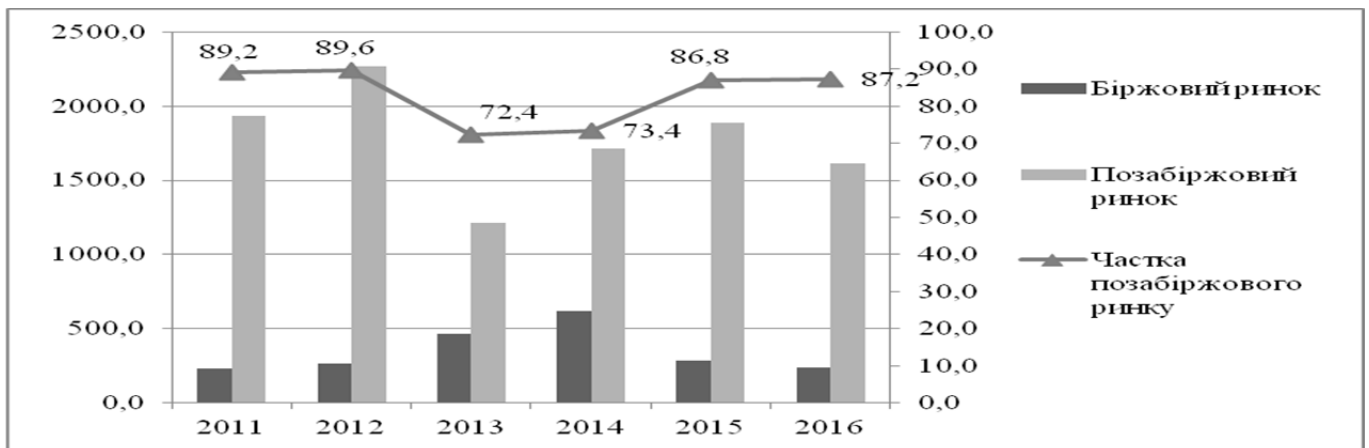

Рисунок 4. Динаміка обсягів біржового та позабіржового ринків (млрд.грн.) та частки позабіржового ринку в загальному ринку цінних паперів України (%) протягом 2011-2016 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [8].

До того ж, протягом останніх трьох років спостерігався ріст даного показника. При цьому на неорганізованому ринку зазвичай укладаються угоди зі «смітними акціями» – акціями неіснуючих або збанкрутілих підприємств, які не мають жодної цінності, але через брак впорядкованої системи реєстру залишаються в обігу та використовуються у нелегальних фінансових схемах. Водночас регульований ринок є ненасиченим, розпороченим та не відображає реальної торгівельної активності. На противагу, досвід розвинених фондових ринків свідчить про необхідність мати сильну позицію регульованого ринку з нижньою межею в середньому 25–30 %. У розвинутих країнах цей показник ще вищий: у США співвідношення обсягів біржової та позабіржової торгівлі становить від 3 до 1%, в Японії обсяг позабіржових угод з акціями становить 1 % загального обсягу угод, в Канаді та Франції – до 3–4 % [16]. Також негативний вплив на розвиток фондового ринку має зростаючий рівень тіньового сектору України. Зауважимо, що даний фактор є негативним чинником, що впливає на всі сфери економіки країни і фондовий ринок не є виключенням, зокрема фондовий ринок України є тіньовим місцем суперництва вітчизняних фінансово-промислових груп (ФПГ) і транснаціональних компаній (ТНК) з міжнародними ТНК і фінансовими структурами за найбільш вигідні умови «придбання» акцій та інших цінних паперів. При цьому, ключові суб'єкти господарювання – малий та середній бізнес, міноритарні акціонери – за рахунок високого тиску ФПГ і ТНК практично недопущені до продуктивного залучення і використання фінансових ресурсів. Слід зауважити, що рівень тінізації фондового ринку корелює з рівнем тінізації української економіки загалом. З аналізу графіків, наведених на рисунку 5 можна зробити висновок про схожість трендів відносної капіталізації та частки тіньового сектору, що вказує на існування тіньових схем на фондовому ринку, які значно впливають на його ефективність, а розбіжність в трендах 2015 та 2016 років може бути пояснена значними дисбалансами, що спотерягались в даний період на фондовому ринку, зокрема значним дисбалансом показника капіталізації фондового ринку України, спричиненого вилученням з лістингу майже половини компаній.

Рисунок 5. Динаміка відносної капіталізації фондового ринку України та частки тіньового сектору у ВВП протягом 2007-2016 рр., %

Джерело: побудовано авторами на основі даних [8] та [29].

Більш того, додатково проведений поглиблений статистичний аналіз підтверджує гіпотезу, що обсяг тіншового сектора української економіки та наявність тіншових схем на фондовому ринку України є значним чинником дисбалансів фондового ринку, що підтверджує необхідність врахування тіншових схем при оцінюванні їх впливу на економічний розвиток країни на основі побудови адекватного економіко-математичного інструментарію.

Для моделювання взаємозв'язків між показниками функціонування фондових ринків та макроекономічними показниками України та інших країн Європи та США в якості найбільш поширених та використовуваних показників функціонування фондового ринку було обрано показники капіталізації фондового ринку, обсягів торгів на біржах та біржовий індекс.

Загалом, капіталізація є базовим індикатором масштабу, ефективності та розвитку фондового ринку будь-якої країни. Під капіталізацією розуміють сукупну вартість всіх цінних паперів, що обертаються на ринку. Одним із підходів вимірювання даного показника є також сукупна капіталізація всіх компаній, що входять до лістингу. Саме даний показник обрано нами в подальшому при моделюванні. Показник капіталізації фондового ринку доцільно розглядати в комплексі з іншими показниками ефективності ринку. Для прикладу, згідно зі світовим досвідом існує два взаємопов'язані показники ефективності біржової торгівлі: 1) комплексний показник ефективності біржової діяльності, що передбачає оцінку потужності її розвитку та конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках; 2) поточний показник ефективності діяльності фондової біржі, що відображає тенденції розвитку ринку та вплив різних чинників на динаміку процесу купівлі-продажу цінних паперів.

В якості комплексного показника на основі сформульованих його характеристик було обрано для подальшого аналізу та моделювання показник капіталізації фондового ринку, що збігається з наведеним вище означенням. Поточний показник ефективної діяльності достатньо коректно відображається біржовим індексом країн, а показник обсягу торгів може слугувати третім показником ефективності фондового ринку країни, оскільки є індикатором ділової активності на ринку та залученості наявного в країні капіталу до біржового обігу. Таким чином, обсяг торгів є вдалим доповненням до попередніх двох показників.

В якості макроекономічних індикаторів, що узагальнено відображають добробут було обрано валовий внутрішній продукт та інвестиції в країну, а також обсяги залученого додаткового капіталу в економіку.

Проведений попередній кореляційний аналіз взаємозв'язку індикаторів ефективності фінансової системи та фондового ринку на макроекономічні показники багатьох країн світу, включаючи України, виявив значну позитивну кореляцію таких фінансових індикаторів як готівковий обіг, обсяг кредитів приватному сектору та капіталізація фондового ринку з ВВП для переважної більшості країн.

Важливим при моделюванні впливу дисбалансів фондового ринку України на економічний розвиток є адекватне оцінювання обсягів тіншової економіки, оскільки існування тіншових схем, як було обґрунтовано вище, суттєво сприяє їх виникненню. Вимірювання обсягів тіншової економіки є складним завданням за своєю суттю, оскільки операції, що здійснюються в даному секторі мають на меті бути прихованими від державних та ринкових регуляторів. Найбільш популярними методами обчислення тіншової економіки, які використовують дослідники та державні установи в більшості європейських країн, є монетарні методи. В основі даних методів лежить припущення, що транзакції в тіншовому секторі відбуваються за посередництва готівкових коштів. Відповідно, будь-які відхилення обсягів готівки поза банками можна трактувати як динаміку розвитку чи зменшення тіншового сектору.

Одним з поширених методів розрахунку обсягів тіншової економіки є використання регресійного аналізу, зокрема базової багатофакторної регресійної моделі попиту на готівку, запропонованої Танзі у 1983 р. [28]:

$$\ln\left(\frac{C_t}{M2_t}\right) = \beta_0 + \beta_1 \ln(1 + TW_t) + \beta_2 \ln\left(\frac{WS_t}{Y_t}\right) + \beta_3 \ln R_t + \beta_4 \ln\left(\frac{Y_t}{N_t}\right) + u_t, \quad (1)$$

де C_t – готівка поза банками в періоді t ; $M2_t$ – грошовий агрегат M2 в періоді t ; TW_t – середня податкова ставка в період t , що розраховується як середнє зважене ставок основних податків в країні (для України – податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість); WS_t – обсяг заробітної плати у періоді t ; Y_t – номінальний національний дохід у періоді t ; R_t – мінімальна процентна ставка за депозитами в періоді t ; N_t – кількість населення в періоді t .

Зауважимо, що в модель (1) включені ті фактори, що створюють передумови для переходу ділової активності в тіншовий сектор. Вимірявши надлишок готівки за формулою (1), отримане число можна домножити на швидкість обігу готівки в офіційній економіці (деякі дослідники роблять припущення, що швидкість обігу грошей у тіншовому секторі на 10% більша, ніж в офіційному, зважаючи на обмеженість у розрахункових методах та специфіку готівкового обігу) і, таким чином, отримати значення обсягу тіншового сектору.

Іншим популярним методом є метод Гутмана. Для відображення тіншової економіки П. Гутман використав співвідношення між готівковими коштами й обсягом банківських депозитів (уперше такий прийом для пояснення динаміки тіншової економіки запропонував Ф. Кейган у 1958 р., пояснивши зростання попиту на готівку нелегальними трансакціями «чорного» ринку США) [12]. Метод Гутмана ґрунтується на додатковому припущенні, що величина запропонованого індикатора є постійно «нормальною» в певний базовий період, у якому тіншова економіка відсутня, а динаміка збільшення попиту на валюту відображає наростання тіншових тенденцій. Таким

чином, індикатор Гутмана є по суті обсягом тіньового сектору в періоді t . При цьому взаємозв'язок між ВВП та попитом на готівку визначається за відносно простими формулами:

$$T_t = GDP_t \times (f_t - 1), \quad (2)$$

де T_t – обсяг тіньового сектору (індикатор Гутмана) в періоді t ; GDP_t – номінальний валовий внутрішній продукт у період t ; f_t – зміна співвідношення готівкових грошей та вкладів (до запитання й термінові депозити) у розрахунковому (t -му) періоді відносно базового періоду (t_0).

$$f_t = (M0_t / D_t) / (M0_0 / D_0), \quad (3)$$

де D_t – банківські депозити в розрахунковому періоді t ; D_0 – банківські кредити в базовому періоді; $M0_t$ – готівка в розрахунковому періоді t ; $M0_0$ – готівка в базовому періоді.

Саме даний метод у дещо модифікованому вигляді було використано в даному дослідженні для обчислення обсягів тіньового сектору економіки України, а саме, зважаючи на відмінність української економіки (та її фінансового сектору зокрема) від американської, на базі якої була виведена формула (2), в ній замість показника банківських депозитів було використано грошовий агрегат M2, аналогічно до залежної змінної у моделі попиту на готівкові кошти Танзі (1). Така заміна, на нашу думку, усуває проблему переважання готівкових коштів над депозитними вкладеннями. Обчислення були здійснені на основі квартальних даних НБУ для незалежних змінних у формулі (2) – готівки поза банками та банківських депозитів.

Варто зазначити певні недоліки моделі Гутмана, зокрема припущення про нульовий рівень тіньової економіки в базовий період. Для України в межах використаної вибірки за нульовий період був обраний другий квартал 2008-го року, що мав найменший показник M0/M2. Очевидно, що таке припущення в даній ситуації є нерелевантним. Проте, завдяки широкому часовому діапазону, який вдалося досягти завдяки використанню квартальних даних, неточність припущення не значно погіршила результат.

З метою порівняння ефективності методу Гутмана в умовах української економіки, отримані результати було співставлено з результатами, отриманими у дослідженні Шнайдером [29], які виявились достатньо подібними, в чому можна переконатися з аналізу графіків, відображених на рисунку 6.

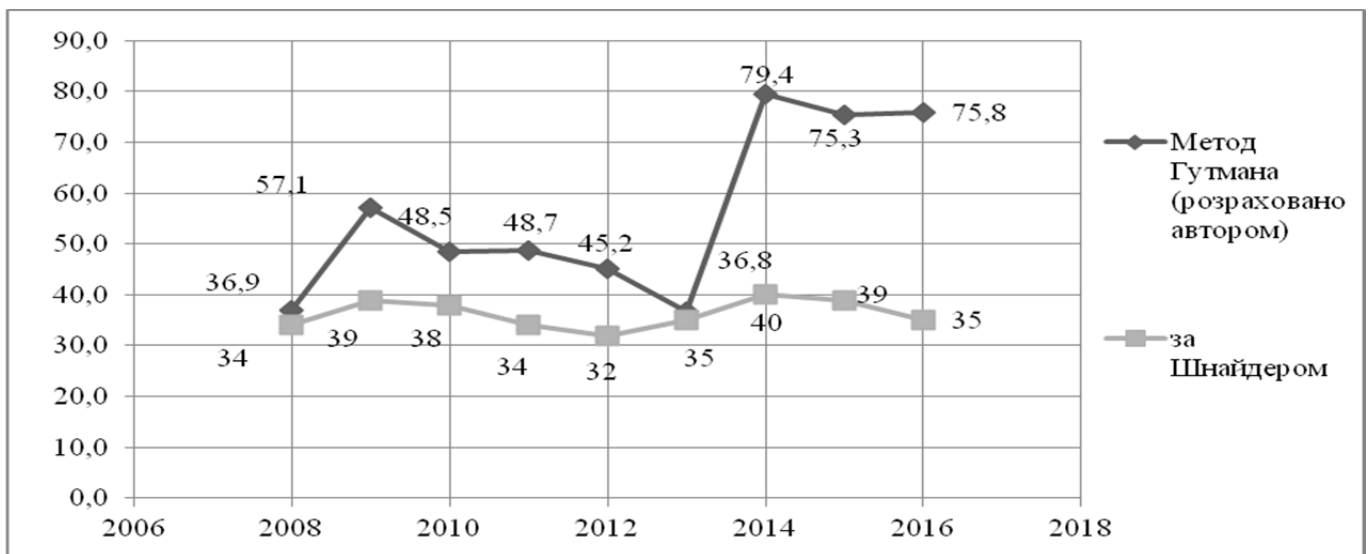

Рисунок 6. Обсяги тіньової економіки в Україні протягом 2008-2016 рр, % від ВВП

Джерело: *розраховано авторами, [29].*

Однак слід зауважити, що отримані в даному дослідженні дані є дещо вищими за розраховані Шнайдером обсяги тіньового економіки України, що можна пояснити недоліками моделі Гутмана, зокрема при використанні показника зміни готівки поза банками враховуються фактори збільшення попиту на готівку, що не пов'язані з тіньовим сектором. Проте, в 2008 та 2013 роках результати майже збігаються. До того ж, спостерігається схожість трендів обох часових рядів. Відповідно, можемо зробити висновок про відносну адекватність та придатність застосування індикатора Гутмана для обчислення тіньового сектору України.

Для моделювання та кількісного оцінювання впливу дисбалансів фондового ринку України на економічний розвиток з урахуванням тіньових схем було використано економетричний метод панельних даних, сутність якого полягає в можливості побудови економетричних моделей на основі комбінації часових та варіаційних рядів. Перевагою даного типу моделей є можливість побудови більш складних та реалістичних моделей ніж, наприклад, моделі багатфакторного регресійного аналізу, та здійснення одночасного аналізу для великої групи країн або галузей, зокрема нами після попередньо проведеного поглибленого математико-статистичного та кореляційного аналізу було відібрано одинадцять країн, серед яких США як представник країни із орієнтованою на фондовий ринок фінансовою системою; Франція, Німеччина, Італія, Норвегія – як розвинені країни із сильною

банкоцентричною системою; Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Австрія – як представники країн із фондовим ринком, що перебуває на стадії становлення, а також Україна тощо. Вибірка для даного дослідження охоплює 2007-2016 рр. В якості статистичної бази було використано дані Світового Банку, а також НКЦПФР, НБУ тощо. Залежною змінною в моделі є валовий внутрішній продукт для i -ї країни в t -період (GDP_{it}), виражений в доларах США. В якості незалежних змінних використано: ринкову капіталізацію ($MARKET_CAP_{it}$), що обчислювалась як ринкова капіталізація всіх компаній i -ї країни в t -період у лістингу та виражена в доларах США; обсяг торгів акціями в i -ї країні на кінець t -го періоду ($STOCS_TR_{it}$), виражений в доларах США; біржовий індекс S&P для i -ї країни в t -період (S_P_{it}), виражений в пунктах; кількість компаній i -ї країни в t -період у лістингу ($LISTED_C_{it}$), шт., а також обсяг тіншового сектору i -ї країни в t -період ($SHADE_{it}$) як відсоток від ВВП відповідної країни.

З урахуванням наведених вище позначень запропонована модель панельних даних має такий узагальний вигляд:

$$GDP_{it} = c + \mu_i + \beta_1 MARKET_CAP_{it} + \beta_2 STOCS_TR_{it} + \beta_3 S_P_{it} + \beta_4 LISTED_C_{it} + \beta_5 SHADE_{it} + u_{it}, \quad (4)$$

де c - загальний перетин; μ_i - специфічні ефекти (перетини) для кожної i -ї країни, які дозволяють оцінити та порівняти відмінності між країнами вибірки; u_{it} - випадкові величини для i -ї країни в t -період

Шляхом реалізації моделі (4) за різних її модифікацій вдалося підтвердити ряд гіпотез, які теоретично припускались різними дослідниками. Зокрема, практично для всіх країн вибірки, а саме США, Франції, Німеччини, Італії, Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Австрії та України, такі показники функціонування фондового ринку як його капіталізація, обсяги торгів та кількість компаній у лістингу мали значимий позитивний вплив на ВВП. Для країн Центральної та Східної Європи негативний вплив мали біржовий індекс та обсяг тіншового сектору. На противагу, для групи розвинених країн показник обсягів тіншової економіки виявився незначимим.

Як приклад, наведемо результати розрахунків за модифікованою моделлю (4) для кількісного оцінювання впливу дисбалансів фондового ринку з урахуванням тіншового сектору на економічний добробут (розвиток, виражений показником ВВП), сфокусувавшись лише на порівнянні ситуації в Україні і більшості колишніх соціалістичних країн, зокрема країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), частка тіншового сектору в яких все ще залишається значимою. Після оцінки на реальних даних модель (4) для даної групи країн мала такий вигляд (в дужках наведено значення t -статистики):

$$GDP_{it} = 3.13 \times 10^{11} + \mu_i - 3.66 \times 10^8 S_P_{it} - 3.86 \times 10^9 SHADE_{it} + 71803165 LISTED_C_{it} \quad (5)$$

(7.95) (-5.22) (-2.19) (2.38)

Для визначення коректної специфікації моделі (5) як моделі лонгітюдних даних з фіксованими чи випадковими ефектами, було застосовано низку тестів, зокрема тест Хаусмана, а також тест на надлишкові фіксовані ефекти, які підтвердили, що модель (5) слід розглядати як модель панельних даних з фіксованими ефектами, оцінені значення яких (μ_i) для економії місяця не наводяться.

Проведена додаткова діагностика моделі за основними критеріями дозволила зробити висновок про її адекватність та коректність, а також статистичну значимість всіх оцінених параметрів.

Як показує аналіз результатів розрахунків, біржовий індекс S&P має негативний ефект, вірогідно, через низькі рейтинги даних країн, що погіршує інвестиційну привабливість та притік до них фінансів через фондові ринки. Крім того, для країн ЦСЄ та України обсяги тіншової економіки мають також відчутний негативний вплив на економічний розвиток. Більш того, попередні розрахунки виявили суттєву незначимість показників капіталізації фондового ринку та обсягу торгів, що можна пояснити недостатньою розвиненістю фондової торгівлі в досліджуємії групі країн. При цьому, значення фіксованого ефекту (перетину) для Польщі є значно більшим за відповідні фіксовані ефекти інших країн вибірки, що свідчить про значну перевагу фондового ринку даної країни серед аналізованої групи країн. Отже, можемо зробити висновок: для країн із фондовими ринками, що перебувають на стадії становлення, важливими факторами, що впливають на ефективність фондового ринку та залучення інвестицій в країну, є фінансовий та економічний імідж на міжнародній арені, легкість і доступність лістингу, що забезпечує збільшення кількості компаній на біржі, а також зменшення обсягів тіншового сектору.

На основі оціненої економетричної моделі панельних даних для країн Європи, США та України було також кількісно оцінено вплив позитивних та негативних дисбалансів на фондових ринках даних країн на їх економічний розвиток (добробут) за декількома сценаріями. Зауважимо, як було визначено попередньо, найбільш характерними дисбалансами, що виникають на фондових ринках, зокрема і України, є зміни ринкової капіталізації, біржового індексу, обсягів торгів та кількості компаній у лістингу.

Припущенням для позитивного (оптимістичного) та негативного (песимістичного) сценарію було зростання або падіння на 50-60% значень відповідних показників за останні 2-3 роки. Припущенням для нейтрального сценарію було зростання або падіння визначених показників, залежно від тренду попередніх 3-5 років, на 2-5% від значення кожного окремого показника за останній рік.

Всього було здійснено перевірку семи сценаріїв: позитивного (оптимістичного) та негативного (песимістичного) для трьох основних показників функціонування фондового ринку, а також нейтрального.

Як приклад, в таблиці 1 наведемо результати сценарного аналізу на основі моделі (4) зі зміною коефіцієнтів при основних факторах за різних припущень щодо можливого виникнення різноманітних дисбалансів.

Так наприклад, аналіз отриманих результатів показує, що за нейтрального сценарію, коли досліджувані незалежні змінні залишатимуться на рівні статистичних спостережень останніх 2-3 років, вплив ринкової капіталізації та обсягів біржових торгів на ВВП країн зростуть на 24% та 69% відповідно, тоді як вплив кількості компаній у лістингу зменшиться на 11,5%. Таким чином, важливість ділової активності на фондових ринках країн Європи, США та України зростатиме за нейтральної динаміки показників функціонування ринків.

Аналізуючи сценарії із позитивними та негативними дисбалансами, можна зробити висновок, що позитивні дисбаланси в основному призводять до зменшення коефіцієнтів при незалежних змінних, тим самим зменшуючи важливість їх впливу на ВВП. Натомість негативні дисбаланси переважно призводять до зростання їх впливу на ВВП країн. Відповідно спостерігається обернена залежність між силою впливу показників функціонування фондового ринку на ВВП та напрямом дисбалансів у цих показниках. Можна припустити, що чим обмеженішим стає можливість залучення капіталу за допомогою фондового ринку, тим більшу роль відіграє ефективність існуючого рівня розвитку біржі для економіки.

Таблиця 1. Порівняння результатів оцінювання моделі (4) в залежності від сценаріїв дисбалансів різних показників функціонування фондового ринку

		Коефіцієнт при незалежній змінній						
		Абсолютні значення				Зміна		
Показник із дисбалансом	Показник незалежної змінної	Позитивний	Негативний	Нейтральний	Базовий	Позитивний	Негативний	Нейтральний
Ринкова капіталізація	Ринкова капіталізація	0,21622	0,34349	0,27785	0,22301	-3,0	54,0	24,6
	Обсяг торгів		0,06774	0,12055	0,07104		-4,7	69,7
	К-ть компаній у лістингу		1,3E+09	1,2E+09	1,3E+09		-4,3	-11,5
Обсяг торгів	Ринкова капіталізація	0,22264	0,17813	0,27785	0,22301	-0,2	-20,1	24,6
	Обсяг торгів	0,06364	0,34506	0,12055	0,07104	-10,4	385,7	69,7
	К-ть компаній у лістингу	1,1E+09	2,5E+09	1,2E+09	1,3E+09	-13,5	90,6	-11,5
К-ть компаній у лістингу	Ринкова капіталізація	0,2133	0,22397	0,27785	0,22301	-4,4	0,4	24,6
	Обсяг торгів	0,05895	0,05895	0,12055	0,07104	-17,0	-17,0	69,7
	К-ть компаній у лістингу	1,1E+09	2,8E+09	1,2E+09	1,3E+09	-16,5	114,4	-11,5

Джерело: побудовано авторами на основі розробленого комплексу моделей за даними [8, 31].

Наочно зміну значень розрахованих коефіцієнтів при незалежних змінних моделі (4) можна представити за допомогою гістограм, наведених на рисунках 7-8.

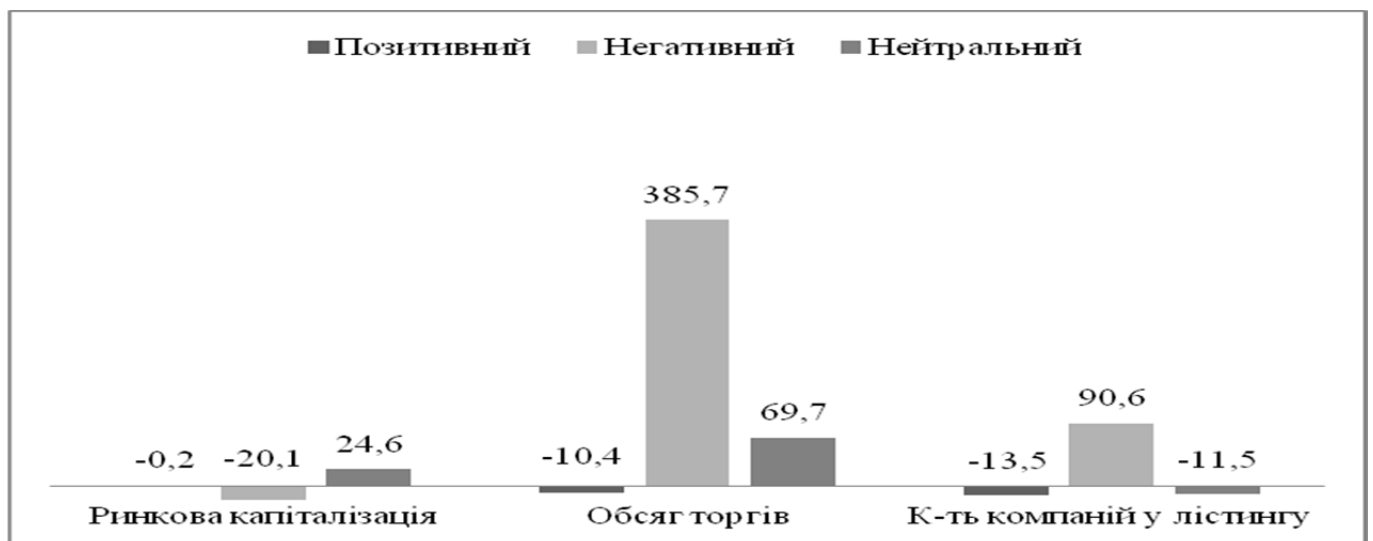

Рисунок 7. Зміна коефіцієнтів при незалежних змінних моделі (4) в залежності від сценарію можливого виникнення дисбалансів у показниках обсягу торгів на біржі, %

Джерело: побудовано авторами на основі розробленого комплексу моделей за даними [8, 31].

З аналізу графіка, наведеного на рисунку 7 можна зробити висновок, що негативний дисбаланс в обсягах біржових торгів збільшує вплив даного показника на ВВП майже в 4 рази, тоді як позитивний дисбаланс зменшує його всього на 10%. Очевидно, що негативні дисбаланси за всіма трьома сценаріями створюють найбільш сильний вплив функціонування фондового ринку на ВВП. Також варто відмітити, що дисбаланс в одному показнику спричиняє зміну в силі впливу інших показників на ВВП, хоча така зміна не завжди є достатньо значимою. Як видно з рисунку 7, негативний дисбаланс в обсягах торгів призвів до збільшення важливості кількості компаній у лістингу для ВВП на 90%, а ринкову капіталізацію – до зменшення на 20%.

Додатково, розглянемо також наслідки дисбалансів у зміні кількості компаній у лістингу, які узагальнено відображені на рисунку 8. Як можна побачити з аналізу гістограм, наведених на даному рисунку, негативний дисбаланс збільшив вплив показника кількості компаній у лістингу на 114%, що по модулю майже вдесятеро більше за вплив позитивного дисбалансу. Такий результат є досить важливим в рамках проведеного дослідження, оскільки на українському фондовому ринку спостерігався значний дисбаланс даного показника протягом 2014-2015 років. Водночас сила впливу негативного дисбалансу капіталізації фондового ринку більша за вплив позитивного дисбалансу у 18 разів, а вплив негативного дисбалансу обсягів торгів більший за вплив позитивного майже в 40 разів.

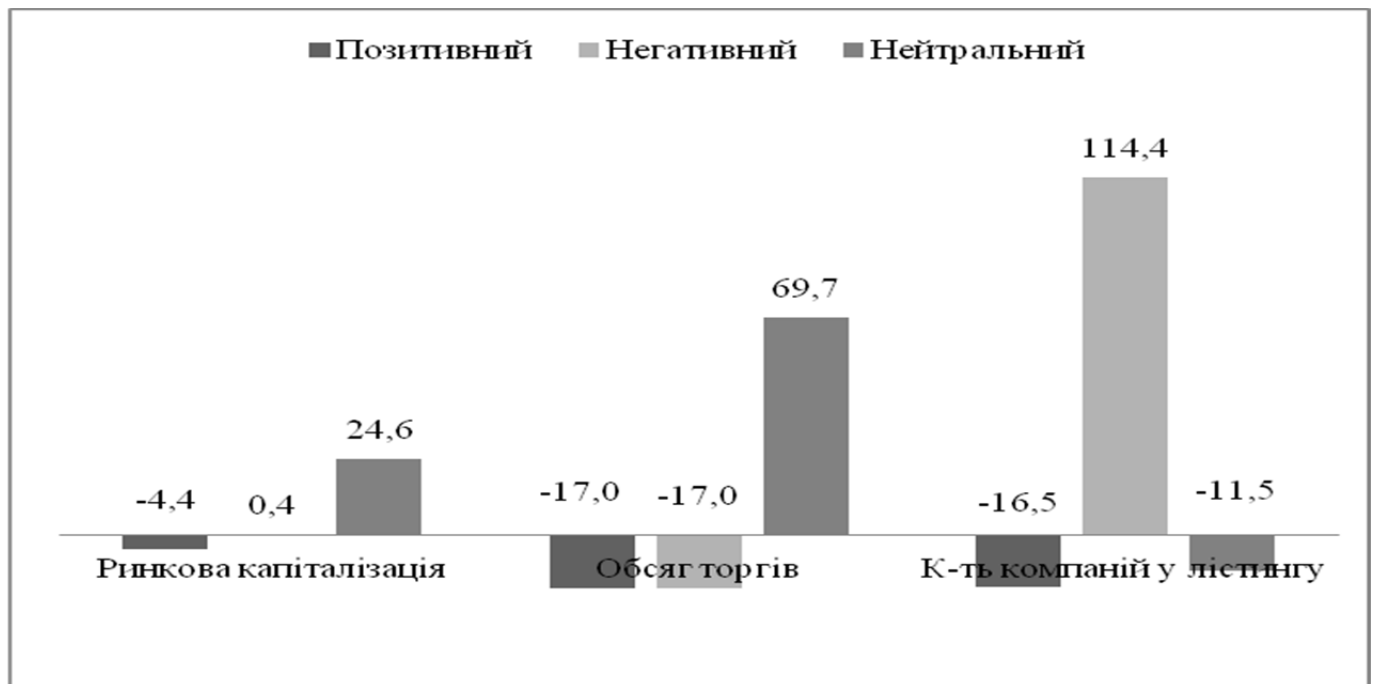

Рисунок 8. Зміна коефіцієнтів при незалежних змінних моделі (4) в залежності від сценарію можливого виникнення дисбалансів значень показників кількості компаній у лістингу, %

Джерело: побудовано авторами на основі розробленого комплексу моделей за даними [8, 31].

Таким чином, як було доведено на основі проведених розрахунків на реальній інформації за допомогою розробленого комплексу моделей, дисбаланси мають асиметричний вплив на економічний розвиток, а саме негативні дисбаланси показників функціонування фондового ринку мають значно більший вплив на важливість функціонування фондового ринку для ВВП країни, ніж позитивні. Таким чином, при розробці заходів подолання дисбалансів на фондовому ринку України необхідно враховувати ризики поглиблення дисбалансів у короткостроковій перспективі. Узагальнено основні можливі заходи, спрямовані на подолання аналізованих дисбалансів класифіковано за допомогою блок-схеми, наведеної на рисунку 9.

Перша група пропонує заходів відноситься до необхідності удосконалення інфраструктури фондового ринку України. Консолідація бірж сприятиме зосередженню торгівлі на декількох основних майданчиках, що зменшить можливості для маніпулювання цінами. Досягнення консолідації бірж та їх технічного вдосконалення може бути здійснене декількома шляхами: підвищення мінімального розміру статутного фонду та встановлення технологічних вимог для проведення операцій з конкретними цінними паперами.

Наступні заходи подолання дисбалансів фондового ринку України мають бути спрямовані на діяльність регуляторів, а саме посилення захисту прав інвесторів та акціонерів. Захист прав інвесторів є нагальним питанням, що гальмує розвиток фондового ринку України. Задля вирішення існуючої проблеми вже були запроваджені деякі нормативно-правові норми, проте, їх ефективність на даний момент є низькою. Відповідно, варто зосередитися на дієвих закордонних та вітчизняних практиках. До відомих методів належать: захист від розмивання часток міноритарних акціонерів, розміщення додаткової емісії за ринковою ціною та надання акціонерам переважного права на викуп, впровадження та контроль за ефективною імплементацією кумулятивного голосування.

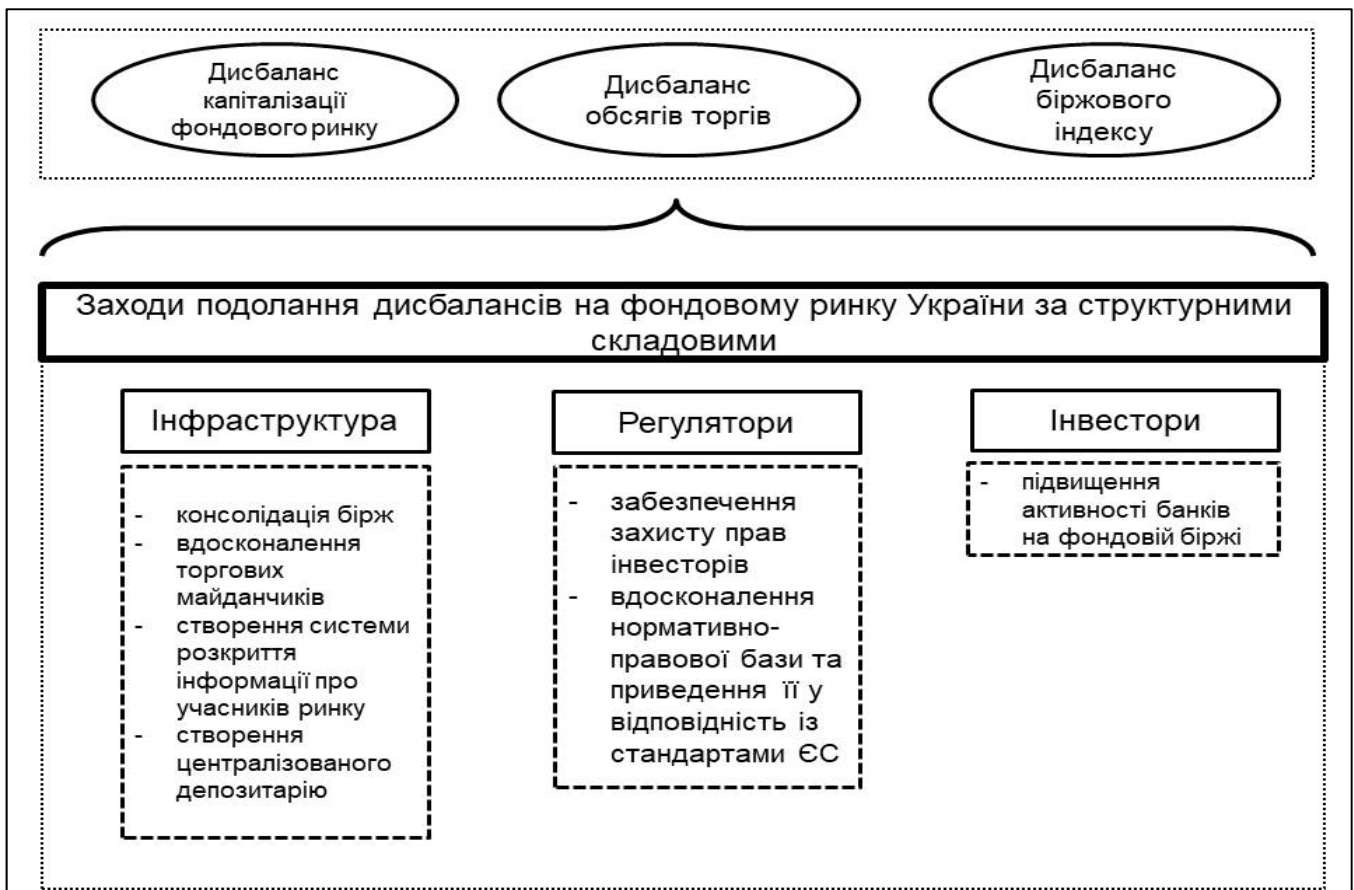

Рисунок 9. Узагальнена схема класифікації заходів, спрямованих на подолання дисбалансів фондового ринку України за структурними складовими

Джерело: побудовано авторами.

Після проведення всіх заходів, зазначених вище, виникне сприятлива ситуація для активізації діяльності банків на фондовому ринку. Наразі банки, створені у формі відкритих акціонерних товариств мають право торувати власними акціями на біржі. Проте, внаслідок багатьох проблемних явищ на ринку їхня активність залишається дуже слабкою. Варто пам'ятати що банки становлять основі фінансової системи країни. Як було доведено в ході проведеного дослідження, фінансова система України має банкоцентричну структурну модель. Відповідно, такі заходи варто впроваджувати лише після створення надійної інфраструктури, забезпечення захисту прав інвесторів, та узгодження вітчизняного законодавства із міжнародними стандартами.

Висновки. Протягом останніх десяти років спостерігалися значні дисбаланси основних показників функціонування фондового ринку України, а саме капіталізації ринку, обсягів біржових торгів та кількості компаній у вітчизняному лістингу. При цьому існування значної частки тіньової економіки підсилювало негативний ефект впливу зазначених дисбалансів на економічний розвиток (добробут) України.

Проведений сценарний аналіз на основі побудованого комплексу моделей панельних даних продемонстрував, що дисбаланси мають асиметричний вплив на економічний розвиток, а саме негативні дисбаланси показників функціонування фондового ринку мають значно більший вплив на важливість функціонування фондового ринку для ВВП країни, ніж позитивні. Відповідно спостерігається обернена залежність між силою впливу показників функціонування фондового ринку на ВВП та напрямом дисбалансів у цих показниках. Можна припустити, що чим обмеженішим стає можливість залучення капіталу за допомогою фондового ринку, тим більшу роль відіграє ефективність існуючого рівня розвитку біржі для економіки. Також очевидним є факт, що негативні дисбаланси за будь-якого розвитку подій приводять збільшення впливу показників функціонування фондового ринку на ВВП, даний ефект підсилюється при збільшенні частки тіньового сектору. Таким чином, при розробці заходів подолання дисбалансів на фондовому ринку України необхідно враховувати ризики поглиблення дисбалансів у короткостроковій та середньостроковій перспективах. Проведений аналіз також показав, що заходи подолання дисбалансів мають адресуватися до першопричин їх виникнення, а саме: нерозвинутості інфраструктури фондового ринку, закритості ринкової інформації, відсутності гарантування захисту прав інвесторів, неузгодженості нормативно-правових актів, що регулюють діяльність фондового ринку України зі стандартами ЄС. Такі заходи варто класифікувати за спрямуванням на структурні складові фондового ринку. До групи інфраструктурних заходів належать консолідація бірж, скорочення позабіржового ринку, вдосконалення

торгових майданчиків, створення системи розкриття інформації про всіх учасників ринку та централізація депозитарної системи. Заходи, спрямовані на регуляторів, полягають у забезпеченні захисту прав інвесторів, а також вдосконаленні нормативно-правової бази, що регулює діяльність фондового ринку України та приведення її у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема до стандартів Європейського Союзу. Внаслідок забезпечення захисту прав інвесторів та створення ефективної інфраструктури виникнуть умови для активного залучення банків до біржових операцій. Це значно прискорить розвиток фондового ринку та уможливить залучення внутрішніх приватних інвесторів через банківську систему. В сукупності, зазначені заходи сприятимуть прискоренню розвитку фондового ринку України, підвищенню його ефективності, суттєвому зниженню можливості використання тіньових схем, автивному залученню внутрішніх приватних інвесторів через банківську систему, зниженню ризиків суттєвих дисбалансів, що в кінцевому результаті матиме позитивний ефект на економічну безпеку та економічний розвиток країни.

Список використаних джерел

1. Боголиб Т.М. *Финансовая система как составная социально-экономического развития страны* / Т.М. Боголиб // *Науковий вісник Херсонського державного університету: серія: Економічні науки* – 2015. – випуск 10 – С. 172-178
2. Гарбар Ж.В. *Розвиток фінансових ринків у країнах з розвинутою економікою* / Ж.В. Гарбар // *Наука й економіка*. – 2013. – №4 (32). – С. 32–42.
3. Калинець К.С. *Аналіз світового досвіду організації фондової біржі в контексті можливостей його використання в Україні* / К.С. Калинець // *Регіональна економіка*. – 2009. – №3. – С.182–191.
4. Клебанова Т.С., Пономаренко В.С. и др. *Прикладные аспекты моделирования социально-экономических систем*. – Бердянск: Издатель Ткачук А.В., 2015. – 512 с.
5. Клименко К.В. *Розвиток фондового ринку України в контексті євроінтеграційних процесів* / К. В. Клименко // *Економіка та держава*. – 2015. – № 8. – С. 63–71.
6. Корнійчук О. *Вплив макроекономічного середовища на розбудову конкурентоспроможності моделі фондового ринку України* // *Ринок цінних паперів України*. – 2007. – №1–2. – С. 27–42.
7. *Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: Монографія* / За ред. М.І.Скрипниченко.- К.: Ін-т екон. та прогноз., 2015.-544 с.
8. *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://nssmc.gov.ua>.
9. *Нова модель економічного зростання в Україні: монографія* / за заг. ред. Т.М. Боголіб, – К.: Корпорація, 2015. – 694 с
10. *Питання функціонування та вдосконалення інфраструктури фондового ринку України: Інформаційно-аналітичні матеріали* / За ред. к.е.н. О.І. Кіресва, к.е.н. М.М. Шаповалової та к.е.н. Н.І. Гребеник – К.: Центр Наукових досліджень НБУ, 2005. – 132 с.
11. Рак Р. *Структура та механізм функціонування фондового ринку* / Р. Рак // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. – 2007. – №92. – С. 22–24.
12. Рейкін В. *Аналіз монетарних методів оцінки тіньової економіки* / В. Рейкін // *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. – 2016. – № 1. – С. 18–24.
13. Семко Р.Б. *Основні підходи до моделювання фондового ринку та реального сектора економіки* / Р.Б. Семко // *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. – 2012. – Том 128. – С. 80 – 85.
14. *Системний аналіз формування державної політики в умовах макроекономічної дестабілізації*/за ред. д-ра економ. наук. проф. І.Г. Лук'яненко.-К.: НАУКМА, 2017.-464 с.
15. Тормозова Т.В. *Фрагментарность рынка ценных бумаг*. – // *Вестник Финансовой академии*. – М., 2003. – №3. – С.12 - 26.
16. Федірко В.В. – *Фондовий ринок України: сучасні тенденції та проблеми розвитку* / В.В. Федірко // *Офіційний сайт Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Київ [Електронний ресурс]* – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Pprbsu/2012_35/35_01_26.pdf
17. *Фондовий ринок: підручник* : у 2 кн. – Кн. 1 / В.Д. Базилевич, В.М. Шелудько, В.В. Вірченко та ін. ; за ред. В.Д. Базилевича; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2015. – 621 с.
18. Школьник І.О. *Фінансовий сектор України: теоретичний аналіз економічної дефініції* / І. О. Школьник, А. Ю. Семенов // *Вісник Української академії банківської справи*. - 2013. - № 1. - С. 31-36.
19. Шумська С.С. *Капіталізація і зростання економіки: економетричні оцінки взаємозв'язку* / С. С. Шумська // *Економіка і прогнозування*. – 2004. – № 4. – С. 79-93..
20. Чернова О.В. *Аналіз сучасного стану світового ринку цінних паперів* / О.В. Чернова, В.М. Попко // *Економіка. Управління. Інновації*. – 2016. – № 2 (17). – С. 403 - 415. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_2_32
21. Assenmacher-Wesche K. *Financial Structure and the Impact of Monetary Policy on Asset Prices* / K. Assenmacher-Wesche, S. Gerlach. – Center for Financial Studies. – 2008. – Working Paper Series. – №30. – P. 1 – 37.
22. Bask M. *The Increased Importance of Asset Price Misalignments for Business Cycle Dynamics* / M. Bask, J. Madeira // *Uppsala University Working Paper in Economics*. – 2011. – Working paper № 12. – P. 1 –32 32.

23. Chen N. *Asset Price and Monetary Policy – The Effect of Expectation Formation* / N. Chen, H. Cheng // *Hong Kong Institute for Monetary Research Working Paper Series*. – 2011. – Working Paper № 3. – P. 1 – 38.
24. Komárek L. *The Classification and Identification of Asset Price Bubbles* / L. Komárek, I. Kubicová // *Czech Journal of Economics and Finance (Finance a uver)*. – 2011. – № 61 (1). – P. 34 – 48.
25. Musonera E. *Establishing a Stock Exchange in Emerging Economies: Challenge and Opportunities* / E. Musonera, V. Safari // *The Journal of International Management Studies*. – 2008. – № 3 (2). – P. 62 – 68.
26. Rudebusch G. *The Bond Premium in a DSGE Model with Long-Run Real and Nominal Risks* / G. Rudebusch, E. Swanson // *American Economic Journal: Macroeconomics*. – 2012. – № 4 (1). – P. 105 – 143.
27. Sellin P. *Monetary Policy and the Stock Market: Theory and Empirical Evidence* / P. Sellin // *Journal of Economic Surveys*. – 2011. – № 15. – P. 491 – 541.
28. Tanzi V. *Underground Economy and Tax Evasion in the United States: Estimates and Implications* / V. Tanzi // *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review*. – December 1980. – Vol. 32. – P. 427–453.
29. Schneider F. *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments* / F. Schneider // *Journal of Self-Governance and Management Economics*. – 2015. – 3(4): 7–29.
30. Vasilyeva T.A. *Financial cycles and financial imbalances in economy* / T.A. Vasilyeva, O.V. Lunyakov // *Економіка і регіон*. – 2013. – №2(39). – С. 89-93.
31. *Офіційна статистика Світового Банку – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/data/>*

References

1. Bogolib T.M. *Financial System as an Element of Socio-Economic Development of a Country* // *Science Herald of Kherson National State University: series: Economic Science* – 2015. – Edition 10 – p. 172–178. (in Russian)
2. Garbar Z.V. *The Development of Financial Markets in Developed Countries* // *Science and Economics*. – 2013. – №4 (32). – p. 32–42. (in Ukrainian)
3. Kalynets K.S. *World Experience Analysis of Stock Market Organization in Terms of Possible Application in Ukraine* // *Regional Economy*. – 2009. – №3. – p.182–191. (in Ukrainian)
4. Klebanova T.S., Ponomarenko V.S., etc. *Applied Aspects of Socio-Economic Systems Modeling*. – Berdyansk: Publisher Tkatchuk A.V., 2015. – 512 p. (in Russian)
5. Klymenko K.V. *The Development of Ukrainian Stock Market in the Context of Eurointegrational Processes* // *Economy and State*. – 2015. – № 8. – p. 63–71. (in Ukrainian)
6. Korniychuk O. *Influence of Macroeconomic Environment on the Development of Ukrainian Stock Market Model Competitiveness* // *Stock Market of Ukraine*. – 2007. – №1–2. – p. 27–42. (in Ukrainian)
7. *Model of Macroeconomic Misbalances Identification in Ukraine: Monography* / edition by M.I. Skryptchenko. – K.: Institute of Economics and Forecasting, 2015.-544 p. (in Ukrainian)
8. *National Committee of Securities and Stock Market [Digital Source]* – Retrieved from: <http://nssmc.gov.ua>. (in Ukrainian)
9. *New Model of Economic Growth in Ukraine: Monography* / edited by T.M. Bogolib, – K. : Corporation, 2015. – 694 p. (in Ukrainian)
10. *Issues of Functioning and Advancement of Ukrainian Stock Market Infrastructure: Info-Analytical Materials* / edited by O.I. Kireeva, Pfd in Economics M.M. Shapovalova and PhD in Economics N.I. Grebenik – K. : Center of Scientific Research at NBU, 2005. – 132 p. (in Ukrainian)
11. Rak R. *Structure and Mechanism of Stock Market Functioning* // *Gerald of Taras Shevchenko National University*. – 2007. – №92. – p. 22–24. (in Ukrainian)
12. Reikin V. *Analysis of Monetary Methods for Shadow Economy Estimation* // *Economic Magazine Eastern European Lesya Ukrainka National University*. – 2016. – № 1. – p. 18–24. (in Ukrainian)
13. Semko R.B. *Basic Approaches to Stock Market and Real Economy Sector Modeling* // *NaUKMA Scientific Notes. Economic Sciences*. – 2012. – Vol. 128. – p. 80 – 85. (in Ukrainian)
14. *Systemic Analysis State Policy Formation in Macroeconomic Destabilization Conditions*/edited by Doctor of Economic Science, Professor, I.G. Lukianenko. – K.: NaUKMA, 2017. - 464 p. (in Ukrainian)
15. Tormozova T.V. *Fragmentation of Stock Market*. // *Financial Academy Gerald*. – M., 2003. – №3. – P. C.12 - 26. (in Ukrainian)
16. Fedirko V.V. – *Ukrainian Stock Market: modern trends and development problems* // *Official Website of V.I. Vernadskiy National Library, Kyiv [Digital Source]* – Retrieved from: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Pprbsu/2012_35/35_01_26.pdf (in Ukrainian)
17. *Stock Market: Tetbook : y 2 vol.* – Vol. 1 / V.D. Basilevich, V.M. Sheludko, V.V. Virchenko, etc. ; edited by V.D. Basilevich; Kyiv. Taras Shevchenko National University. – K. : Knowledge, 2015. – 621 p. (in Ukrainian)
18. Skolnik I.O., Semenoh A.U. *Financial Sector of Ukraine: Theoretical Analysis of Economical Definition* // *Gerald of Ukrainian Academy of Banking Affairs*. - 2013. - № 1. - p.31-36. (in Ukrainian)
19. Shumska S.S. *Capitalization and Economy Growth: Econometrical Evaluation of Interrelation* // *Economy and Forecasting*. – 2004. – № 4. – p. 79-93. (in Ukrainian)
20. Chernova O.V., Popko V.M. *Analysis of World Securities Market Current State* // *Economy. Management. Innovations*. – 2016. – № 2 (17). - P. 403 - 415 – Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_2_32 (in Ukrainian)

21. Assenmacher-Wesche K., Gerlach S. *Financial Structure and the Impact of Monetary Policy on Asset Prices*. – Center for Financial Studies. – 2008. – Working Paper Series. – №30. – P. 1 – 37.
22. Bask M., Madeira J. *The Increased Importance of Asset Price Misalignments for Business Cycle Dynamics* // Uppsala University Working Paper in Economics. – 2011. – Working paper № 12. – P. 1 – 32 32.
23. Chen N., Cheng H. *Asset Price and Monetary Policy – The Effect of Expectation Formation* // Hong Kong Institute for Monetary Research Working Paper Series. – 2011. – Working Paper № 3. – P. 1 – 38.
24. Komárek L., Kubicová I. *The Classification and Identification of Asset Price Bubbles* // Czech Journal of Economics and Finance (Finance a uver). – 2011. – №61(1). – P. 34 – 48.
25. Musonera E., Safari V. *Establishing a Stock Exchange in Emerging Economies: Challenge and Opportunities* // The Journal of International Management Studies. – 2008. – № 3 (2). – P. 62 – 68.
26. Rudebusch G. *The Bond Premium in a DSGE Model with Long-Run Real and Nominal Risks* / G. Rudebusch, E. Swanson // American Economic Journal: Macroeconomics. – 2012. – № 4 (1). – P. 105 – 143.
27. Sellin P. *Monetary Policy and the Stock Market: Theory and Empirical Evidence* // Journal of Economic Surveys. – 2011. – № 15. – P. 491 – 541.
28. Tanzi V. *Underground Economy and Tax Evasion in the United States: Estimates and Implications* // Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review. – December 1980. – Vol. 32. – P. 427–453.
29. Schneider F. *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments* // Journal of Self-Governance and Management Economics. – 2015. – 3(4). – P. 7–29.
30. Vasilyeva T.A., Lunyakov O.V. *Financial cycles and financial imbalances in economy* // Economy and Region. – 2013. – №2(39). – P. 89-93.
31. *Official World Bank Statistics* – Retrieved from: <http://databank.worldbank.org/data/>

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Лук'яненко Ірина Григорівна, завідувач кафедри фінансів, д.е.н., професор,

e-mail: luk@kse.org.ua

Марковська Марія Юріївна, магістр фінансів,

e-mail: markovska.mariia@gmail.com

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

вул. Сковороди, 2, кафедра фінансів, НаУКМА, Київ, 04070, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Лукьяненко Ирина Григорьевна, заведующая кафедры финансов, д.э.н., профессор,

e-mail: luk@kse.org.ua

Марковская Мария Юрьевна, магистр финансов,

e-mail: markovska.mariia@gmail.com

Национальный университет «Кієво-Могилянська академія»

ул. Сковороды 2, кафедра финансов НаУКМА, г. Киев, 04070, Украина

DATA ABOUT THE AUTHORS

Lukianenko Iryna Grygoryvna, head of the Department of Finance, Doctor of Economic Science, Professor,

e-mail: luk@kse.org.ua

Markovska Mariia Yuriivna, Master of Finance

e-mail: markovska.mariia@gmail.com

National University of «Kyiv-Mohyla Academy»

Skovoroda 2, street, Department of Finance, NaUKMA, Kyiv, 04070, Ukraine

УДК 368.914.(477)

DOI: 10.24411/2306-546X-2017-00007

ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

Матвієнко І.Л.

Предметом дослідження є теоретичні підходи до трактування сутності та принципів запровадження та успішного функціонування багаторівневої пенсійної системи, зокрема системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а також системи недержавного пенсійного забезпечення.

Мета статті – комплексний аналіз системи загальнообов'язкового державного соціального страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також практики його застосування в Україні.

Теоретичною і методологічною основою досліджень є: загальні принципи провадження системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а також системи недержавного

пенсійного забезпечення в Україні, законодавчі акти, наукові праці вчених у галузі економіки та пенсійного забезпечення, теоретичні погляди та підходи щодо впровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні.

Результати дослідження. У статті розглянуто систему пенсійного забезпечення України та місце загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в ній, визначено роль та місце державного пенсійного страхування як складової системи соціального страхування. Визначено, що для України у подальшій перспективі необхідно формувати багаторівневу систему пенсійного забезпечення.

Галузь застосування результатів дослідження полягає в тому, що подані в роботі теоретичні положення та рекомендації узагальнюють функціонування системи соціального захисту населення, на це ї можуть звернути увагу, у своїй діяльності, представники Пенсійного фонду та НПФ.

Висновки. Необхідність реформування пенсійного забезпечення викликано низкою об'єктивних факторів: економічних, демографічних, соціально-політичних. Сьогодні ця проблема особливо актуальна в багатьох країнах світу, незалежно від рівня економічного розвитку, що обумовлено старінням населення, зміною його вікової структури, ускладненням економічної ситуації. Але розв'язувати її потрібно ретельно зваживши всі фактори та можливості як держави, та і її громадян. При цьому необхідно враховувати національні традиції та менталітет людей.

Нова пенсійна система, особливо її накопичувальна частина, спрямована на виховання економічної самостійності та відповідальності громадян за стан особистого матеріального добробуту після виходу на пенсію. Це повинно змусити людей уже сьогодні замислитися над тим, що вони отримують по завершенні своєї трудової діяльності, підвищити їх зацікавленість у контролі за належною сплатою роботодавцями страхових коштів до Пенсійного фонду.

Ключові слова: пенсійна реформа, солідарна система пенсійного страхування, накопичувальне пенсійне забезпечення, система недержавного пенсійного забезпечення.

ОБЩЕОБЯЗАТЕЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ПЕНСИОННОЕ СТРАХОВАНИЕ В СИСТЕМЕ ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УКРАИНЫ

Матвиенко И.Л.

Предметом исследования являются теоретические подходы к трактовке сущности и принципов внедрения и успешного функционирования многоуровневой пенсионной системы, в частности системы общеобязательного государственного пенсионного страхования, а также системы негосударственного пенсионного обеспечения.

Цель статьи - комплексный анализ системы общеобязательного государственного социального страхования и страховых взносов на общеобязательное государственное пенсионное страхование, а также практики его применения в Украине.

Теоретической и методологической основой исследований являются: общие принципы производства системы общеобязательного государственного пенсионного страхования, а также системы негосударственного пенсионного обеспечения в Украине, законодательные акты, научные работы ученых в области экономики и пенсионного обеспечения, теоретические взгляды и подходы по внедрению накопительной системы обязательного государственного пенсионного страхования в Украине.

Результаты исследования. В статье рассмотрена система пенсионного обеспечения Украины и место общеобязательного государственного пенсионного страхования в ней, определена роль и место государственного пенсионного страхования как составной системы социального страхования. Определено, что для Украины в дальнейшей перспективе необходимо формировать многоуровневую систему пенсионного обеспечения.

Область применения результатов исследования заключается в том, что представленные в работе теоретические положения и рекомендации обобщают особенности функционирования системы социальной защиты населения, на это и могут обратить внимание, в своей деятельности, представители Пенсионного фонда и НПФ.

Выводы. Необходимость реформирования пенсионного обеспечения вызвано рядом объективных факторов: экономических, демографических, социально-политических. Сегодня эта проблема особенно актуальна во многих странах мира, независимо от уровня экономического развития, что обусловлено старением населения, изменением его возрастной структуры, усложнением экономической ситуации. Но решать ее нужно тщательно взвесив все факторы и возможности как государства, да и ее граждан. При этом необходимо учитывать национальные традиции и менталитет людей.

Новая пенсионная система, особенно ее накопительная часть, направленная на воспитание экономической самостоятельности и ответственности граждан за состояние личного материального благосостояния после выхода на пенсию. Это должно заставить людей уже сегодня задуматься над тем, что они получают по завершении своей трудовой деятельности, повысит их заинтересованность в контроле за надлежащей уплатой работодателями страховых средств в Пенсионный фонд.

Ключевые слова: пенсионная реформа, солидарная система пенсионного страхования, накопительное пенсионное обеспечение, система негосударственного пенсионного обеспечения.

GENERAL PUBLIC PENSION INSURANCE IN UKRAINE'S PENSION PROVISIONAL SYSTEM

Matvienko I.L.

The subject of the study is theoretical approaches to the interpretation of the essence and principles of the introduction and successful operation of the multi-level pension system, in particular the system of compulsory state pension insurance, as well as the system of non-state pension provision.

The purpose of the article – is a comprehensive analysis of the system of compulsory state social insurance and insurance premiums on compulsory state pension insurance, as well as practices of its application in Ukraine.

Theoretical and methodological basis of research is: general principles of the system of compulsory state pension insurance, as well as the system of non-state pension provision in Ukraine, legislative acts, scientific works of scientists in the field of economics and pensions, theoretical approaches and approaches to the introduction of a cumulative system of compulsory state pension insurance in Ukraine.

Research results. The article deals with the system of pensions of Ukraine and the place of compulsory state pension insurance in it, the role and place of state pension insurance as a component of the social insurance system is determined. It is determined that for Ukraine in the future, it is necessary to form a multilevel system of pensions.

The field of application of the research results is that the theoretical positions and recommendations presented in the work generalize the functioning of the system of social protection of the population, and in this regard, the representatives of the Pension Fund and NPF can pay attention to this.

Conclusions. The need for reforming pensions is due to a number of objective factors: economic, demographic, socio-political. Today, this problem is particularly relevant in many countries of the world, regardless of the level of economic development, due to the aging population, the change in its age structure, the complication of the economic situation. However, it must be resolved carefully by weighing up all the factors and possibilities of both the state and its citizens. It is necessary to take into account national traditions and mentality of people.

The new pension system, especially its accumulative part, aims at raising economic independence and the responsibility of citizens for their personal well-being after retirement. This should force people to think today about what they will get after completing their work, increase their interest in controlling the proper payment of employers' insurance funds to the Pension Fund.

Keywords: pension reform, solidarity system of pension insurance, accumulative pension provision, system of non-state pension provision.

Actuality of theme. The formation of Ukraine as a democratic, socially oriented, rule of law is aimed at raising the standard of living of its citizens to the social standards of the civilized countries of the world. A well-balanced and balanced social policy aimed at social progress, that is, to overcome poverty, to reduce the property stratification of the population, to improve prosperity, to strengthen social stability and simultaneously transform social factors into an important tool for accelerating economic development, will contribute to this. Among the topical socio-political tasks one of the problematic places is pension provision, which should be based on the principles of social justice and promote decent life of the disabled citizens. A special role in this case belongs to compulsory pension insurance as a basis for guaranteeing the future of a decent life of pensioners.

Degree of research. The study of issues of the introduction and successful functioning of the multi-level pension system is considered by many foreign and domestic scientists and specialists. The basic theoretical foundations of pension reform are set out in the works M. Wiener, H. McTaggart, V. Roika, N. Volgin, A. Babich, V. Shakhov, A. Soloviev. Significant contribution to the study of mechanisms for the introduction of compulsory retirement insurance and the development of models of social protection of the disabled population made O. Garyacha, Nadtochy, N. Novikov, M. Papiyev, I. Syrota, M. M. Boyko, G. Goleusova, A. Nechay, O. Paliy.

The purpose of the study is the substantiation of the theoretical and methodological principles for implementing the system of compulsory state pension insurance as an institution and an «instrument» of social policy.

Presentation of the main material. Pension insurance is a complex subsystem that combines economic, social and legal institutions that are designed to realize the interests and needs of protecting various segments of the population. From the economic point of view, pension insurance acts as an institution of social policy. From social - is considered as a component of the social insurance system, and as a form of social protection, which allows, in the event of social risks, to maintain the necessary standards for the level and quality of life of the disabled population. From the legal aspects of pension insurance is treated as a system of legal norms that regulate social protection of the population in the event of insurance cases provided by law. Institutes of the pension system are economic, organizational, legal forms of reserving material resources in the event of an old age, disability, survivors. Being included in the legal field of labor and social legislation, they have their own regulatory framework that regulates and defines the social roles and legal status of the subjects of the pension system, the mechanisms of social guarantee and insurance pension provision, through which the constitutional rights of citizens for pension provision are realized, mechanisms and organs of control of the pension system [9].

In many countries, pension systems have long been multilevel and reminiscent of a kind of «retirement cake». This «cake» also transforms the pension system in Ukraine [4]. The introduction of such a system in Ukraine began in 2004 when the laws «On Compulsory State Pension Insurance» and «On Non-State Pension Provision» were adopted.

It consists of three levels: I – joint pension insurance system; II – accumulative system of compulsory pension insurance; III – system of non-state pension provision. That is, Ukraine has defined its system of pensions, which is an approximated structure to the pension systems of European countries. For example, in Latvia, Poland and Hungary, according to the degree of sufficiency, pension provision is carried out in three stages. The first stage reflects a certain subsistence level through a social redistributive system. The second is characterized by the involvement of the population in the compulsory and accumulative system of pension insurance, and the third provides for the voluntary participation of each person in pension insurance [12].

The system of pensions in Ukraine consists of three levels.

The first level – reformed solidarity system of compulsory state pension insurance based on the principles of solidarity and subsidization and the payment of pensions and the provision of social services at the expense of the Pension Fund. Participants of this system are all insured persons, ie citizens who and for whom contributions to the compulsory state social insurance are paid (these are, first of all, employed persons, as well as individual entrepreneurs, self-employed persons and some other persons)[10].

The nature of the joint pension system is that it operates under the current payout regime. Unlike the accrual system, where premiums paid by the insured person are paid for in order to generate profits in favor of insured persons, and unlike budget pension programs that provide for the payment of pensions at the expense of the state budget, in the solidarity system, the able-bodied generation citizens, paying insurance premiums, generates financial resources, which are immediately directed towards the payment of pensions to the disabled generation.

The solidarity system is a system based on the principles of solidarity, subsidization and payment of pensions and the provision of social services at the expense of the Pension Fund on the terms and in accordance with the procedure envisaged by the Law of Ukraine «On Compulsory State Pension Insurance»[6]. Compulsory deductions to the Pension Fund (35.2%: 33.2%, the employer, 2% -worker) are usually made by the employee's accountancy at the expense of his salary. In essence, the Pension Fund is a big «money bag», where all deductions from wages are initially followed by a distribution among the retirees - when they reach retirement age, they usually receive a pension.

In the joint pension system, insurance pensions are paid: old-age pensions, disability, survivors, certain allowances and additional payments to these payments, as well as assistance for the burial of pensioners[10].

Almost all citizens of the country, regardless of their age and desire, are actively involved in it. So, as of 2017, 11.9 million Ukrainians are retired and receive a pension, while others pay or will eventually pay mandatory pension contributions to the Solidarity System.

Pension reform has started in Ukraine since October 11. The draft law No. 6614 «The Draft Law on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Increasing Pensions» was adopted. Under this law all pensions will be recalculated according to the new formula. It will take into account the average of three years of salary and a new coefficient. The wage index has increased to 3764 UAH, and the coefficient has fallen from 1.35% to 1%. The increase in the pension will be from 50 to more than one thousand hryvnia. But those who retired in 2014- 2017 will not receive an allowance[11].

It is with the adoption of this law that the differentiation of pensions is restored.

That is, an individual approach, depending on how much a person experiences - this is one factor that affects the size of the pension. And these second - which man has a salary. Each will have an individual pension. The size of the average pension from the Solidarity system will increase each year, but taking into account the inflation rate, the size of the real pension increases considerably more slowly. The average pension in Ukraine is twice lower than the living wage and from October 1, 2017, is 1,880 UAH. With the adoption of the new law, the minimum pension is now 1452 UAH - for those who have enough experience (there was - 1312 UAH). The minimum pension for those who do not have enough seniority has increased from 949 UAH to 1373 UAH.

Table 1. Minimum pension in Ukraine

Year	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Minimum pension, UAH.</i>	894	949	949	1074	1452

Consequently, the size of the minimum pension, as well as the size of the average, in the Solidarity system grows each year, although it remains rather low [10].

By October 2017, in order to receive a minimum pension, according to the law, there were two conditions: the retirement age (women - 55, men - 60) and the existence of a minimum insurance period - the period during which a person paid pensions contributions to the PFC (for men it is 20 years, for women - 15).[5].

Officially, the retirement age has not been raised and for the necessary insurance period will be possible to retire at 60. However, the new reform in Ukraine introduces new requirements for the insurance period. So, to retire at 60, you need to have 25 years of insurance experience. At the age of 15 - 25 years, you can retire at 63 years, less than 15 years - to 65 years. However, gradually increasing the insurance period, and from 2028 will need to have 35 years of service. The experience can be bought up - one year will cost almost 17 thousand UAH, and 5 years (maximum amount) - 84 480 UAH.

Also retired pensioners canceled the pension tax. Now the state will not charge 15% of the pension.

From 2019 there will be a second level of the pension system - a cumulative one that assumes that Ukrainians will deduct a certain amount of their salary from their salary to the state account [11].

The second level – the accumulative system of compulsory state pension insurance, based on the principles of accumulation of funds of insured persons in the Accumulation Fund and financing of expenditures for payment of life insurance pension and lump sum insurance contracts. This system is not operational yet. It should be implemented according to certain socio-economic conditions defined by the legislation (Law of Ukraine «On Compulsory State Pension Insurance»). Currently, the state made the relevant preparatory work [10].

The government planned to elaborate and submit to the Parliament a number of bills on the introduction of an accumulation system of pension insurance by the end of 2018. The introduction of the accumulation system of pension insurance is provided for by the pension reform, which came into force on October 11, 2017. In accordance with the Law «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Increasing Pensions», the transfer of insurance premiums to a pension insurance system will be introduced from January 1, 2019. Participants in the accumulation system are those who, as of January 1, 2019, are subject to a compulsory state pension insurance [8].

The second level of the pension insurance system does not depend on the demographic situation in the country. The main factor influencing its effectiveness is the size of wages or income. Therefore, the problems of the accumulation system of compulsory pension insurance should include economic, which depend on the level of income, that is, the development of the economic system of the state.

The main feature of this system is that in it, unlike the joint-stock company, there is no immediate payment of pension funds received in the form of insurance premiums. Such funds are directed to the formation of real individual savings of insured persons. In order to preserve these savings, their investment in money, stock markets, real estate objects, banking metals and other assets permitted by the Law of Ukraine «On Mandatory State Pension Insurance» is provided. [4].

Implementation of this system should establish the necessary size dependence on the size of future pension paid under an employment (insurance) contributions record and, therefore, encourage workers and employers to legalize income and contribute fully. The basis of such a system is individual pension accounts, which during the labor activity will account for the pension contributions of citizens. An individual retirement account is something like a bank account. A person makes cash contributions to this special account during work. The investment of these funds is then carried out until the person reaches the retirement age. After reaching the retirement age, a person may use savings with accrued interest to support himself in old age. The implementation of this system is very important for middle and high paying employees.

The system of individual retirement accounts has several advantages:

- the size of the contributions determines the size of the future pension;
- the contributions made by the person is its property;
- the person controls the amount of money accumulated;
- in the case of significant contributions during work, the size of the pension will be greater than the solidarity system;
- the system of individual pension accounts contributes to the creation of a flexible labor market in the country;
- the national economy will receive a sufficiently large fund of long-term investment projects.

The implementation of compulsory state pension insurance requires the state to create a mechanism that guarantees protection of the interests of all participants. It is envisaged that the management of compulsory state pension insurance funds will be implemented jointly by the state and private sector [1].

During the first eleven years of its existence, the Ukrainian compulsory accumulation system will operate on the basis of centralization, that is, individual pension accumulation of insured persons will be concentrated in the State Savings Fund. After the end of this period, insured persons will be entitled to retain their pension accumulation in a centralized fund or direct them to non-state pension funds of their choice. [6].

In the framework of the mandatory accumulation system, the transfer of ownership of the insurance premiums sent to it and the income received from their investment directly to the insured persons will also be introduced, as well as the right to inherit individual pension savings.

The first and second tiers of the pension system in Ukraine constitute the system of compulsory state pension insurance [2].

The third level is the system of non-state pension provision based on the principles of voluntary participation of citizens, employers and their associations in the formation of pension savings in order to receive pension benefits by citizens on the terms and in accordance with the procedure provided by the legislation on non-state pension provision.[3]. This system is already operating in Ukraine. Its participants on a voluntary basis may be practically anyone who wishes to meet the criteria specified by the law.

The system of non-state pension provision is represented in Ukraine by the market of services of non-state pension funds (hereinafter - NPF). This market began to operate in 2005 after the enactment of the Law «On Non-State Pension Provision». Non-state pension funds are operating on this market - NPFs and professional companies providing services to them - NPF administrators and NPF asset management companies, as well as banks providing NPF asset management services [5]. As of June 30, 2017, the State Register of Financial Institutions contained information on 64 non-state pension funds (NPFs) and 22 administrators of NPFs [7].

The assets of non-state pension funds are increasing every year. Thus, at the end of 2008, total assets increased by UAH 331 million, reaching UAH 612 million. compared to UAH 281 million at the end of 2007. The tendency to increase is also shown by the total increase of assets in relation to the previous period (in 2008 - by 118 percent) [5].

As of June 30, 2017, administrators of non-state pension funds concluded 66.5 thousand pieces. pension contracts, which is more by 9.6% (5.8 thousand units) as compared to June 30.

As of June 30, 2017, the total number of NPF participants amounted to 838.0 thousand people (as of June 30, 2016 - 831.2 thousand people), 83.2 thousand of whom received pension benefits (9.9% of total number of participants).

As of June 30, 2007, the overwhelming majority of NPF participants were individuals aged 25 to 50, namely 61.9%, and those aged 50 to 60 years old, which accounted for 26.9%. The share of NPF participants in the age group over the age of 60 was 9.4%, and the age group up to 25 years old - 1.8%. Pension payments (one-time and for a fixed term) as at 30.06.2017 amounted to UAH 685.2 million, which is by 18.1% more than in the same period in 2016 (Figure 6), with one-time payments increased by 10, 5%, retirement payments for a specified period - by 52.6%.

As of June 30, 2017, the total value of assets formed by non-state pension funds amounted to UAH 2 248.7 million, which is 12.4%, or UAH 248.4 million. more in comparison with the similar period of 2016 and on 4,2%, or on 91,6 million UAH. more compared to the same period in 2015

Results of the development of the system of non-state pension provision as of June 30, 2017 [7].

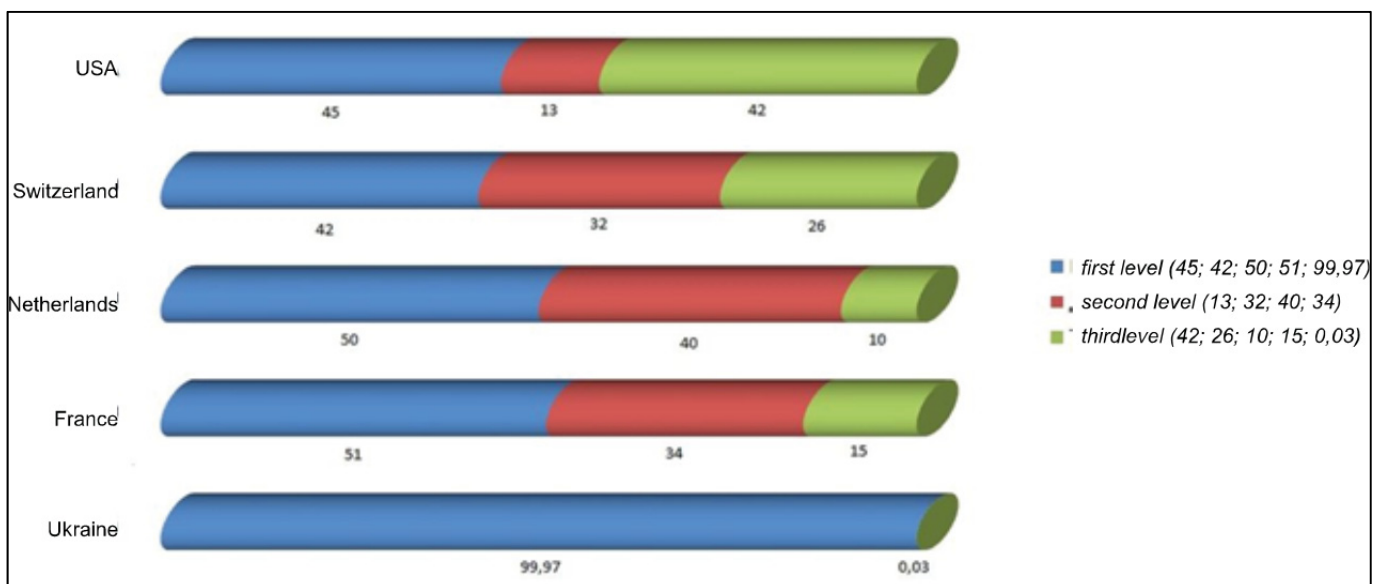
The second and third levels of the pension system in Ukraine are a system of accumulative retirement provision. Global practice proves that such a combination is optimal, since it provides social guarantees and financial stability of the pension system (Fig.).

After all, solidarity and accumulation systems are subject to the influence of various risks: the first is vulnerable to demographic risks and is fairly resistant to inflation, and the other - on the contrary. In addition, it should be noted that the reformed solidarity will take into account, first of all, the interests of the poor, and the accumulation will stimulate the retirement savings of all citizens, especially with average and high incomes [4].

Conclusions. State pension insurance is one of the fundamental guarantees of social protection, whose purpose is to support the material welfare of citizens and their families in the event of retirement age, disability or survivors' benefits. It serves as a set of special closed redistributive relations between its participants on issues of formation at the expense of monetary contributions of the target pension fund to provide cash assistance to retired citizens. Its normative base is included in the list of basic human rights and is one of the most important means of achieving social harmony in society, thereby promoting the growth of participation in society by representatives of all social groups of the population. In the system of state pension insurance, the main two models are: distributive (solidarity) and accumulative. For Ukraine, the combination of solidarity and accumulation systems is the most optimal option for the new pension system, since it allows diversification of various types of risks.

The introduction of such a system in Ukraine began in 2004 when the laws «On Compulsory State Pension Insurance» and « Non-State Pension Provisions» were adopted.

The specified normative-legal acts define the principles, principles and mechanisms of the functioning of the system of compulsory state pension insurance and non-state pension provision, appointment, conversion and payment of pensions, provision of social services, as well as regulate the formation of the Accumulation Pension Fund, financing at its expense expenditures for the payment of life insurance pension contracts or lump-sum payments and other legal relations related to non-state pension provision.

Worldwide practice brings together the three levels of the pension system [1].

References

1. *Development of state pension insurance in the conditions of pension reform: a monograph* [O.P. Kirilenko, B.S. Malinyak, O.V. Petrushka, etc.]: ed. O.P. Kirilenko, B.S. Malinyak. - Ternopil: TNEU, 2013. - 350 p.

2. Koval O.P. Prospects for the introduction of a compulsory accumulative pension system in Ukraine: Impact on Economic Security: Monograph / O.P. Koval. - K. : NISS, 2012. - 240 p.
3. Law of Ukraine «On non-state pension provision» Adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine from 09.07.2003 № 1057 – IV [Electronic resource]. Access mode: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
4. Medinskaya T.V., Bodnaruk I.L. Non-state pension insurance in Ukraine: state, development prospects and features of taxation // Financial and credit activity: problems of theory and practice: a collection of scientific works - No. 2 (13). - Kharkiv: KhIBS Publishers UBS NBU, 2012. - P. 310-318.
5. Melnichuk V. Reform, which will provide a decent pension // Uriadovy Courier. - 2009. - No. 133. - July 25 - P. 5
6. On compulsory state pension insurance: Law of Ukraine dated July 9 2003, No. 1058-IV with amendments. - [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
7. Results of the development of the system of non-state pension provision as of June 30, 2017. - [Electronic resource]. - Access mode: https://nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/NPF_II_kv%202017.pdf
8. Since 2019, a cumulative pension system is in place. - [Electronic resource]. - Access mode: <https://buhgalter.com.ua/news/soctsialnyy-zahist/z-2019-roku-zaprovdzhuyetsya-nakopichuvalna-pensiyina-sistema/>
9. Stozok L. Directions of improvement of the system of state pension insurance in Ukraine: [consideration of the main directions of further improvement of the system of state pension insurance in Ukraine] // Ukraine: aspects of labor. - 2006. - No. 1. - P. 13-18.
10. The modern pension system of Ukraine. - [Electronic resource]. - Access mode: <https://pensia.ua/ru/baza-znan/pensiyina-enciklopedia/item/699-suchasna-pensiyina-sistema-ukrainy>
11. What surprises did Ukrainian pension reform prepare for - [Electronic resource]. - Access mode: <https://ukr.media/politics/325416/>
12. Zelenko V.A. Modern pension systems of post-Soviet countries and experience of Ukraine: [pension systems of the countries of the CIS and Ukraine] // Actual problems of the economy. - 2008. - No. 8. - P. 159-166.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Матвієнко Ірина Леонідівна, викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», вул. Набережна 16, кв. 2, м. Переяслав-Хмельницький, 08404, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Матвиенко Ирина Леонидовна, преподаватель кафедры финансов, банковского дела и страхования, ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды», ул. Набережная 16, кв. 2, г. Переяслав-Хмельницкий, 08404, Украина

DATA ABOUT THE AUTHOR

Matviyenko Iryna, teacher at the Department of finance, banking and insurance, Pereyaslav-Khmelnytsky state pedagogical University named by Hryhory Skovoroda, Str. Naberegna 16/2, Pereyaslav-Khmelnytsky, 08401, Ukraine

УДК 336.22(477)

DOI: 10.24411/2306-546X-2017-00006

СУЧАСНИЙ МЕХАНІЗМ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Нікітішин А.О.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади податкового регулювання соціальної складової розвитку суспільства.

Метою дослідження є розкриття вітчизняного механізму податкового регулювання та напрямів його впливу на соціальний розвиток суспільства.

Методи дослідження. У науковій статті застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. При розкритті вітчизняного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства використані наступні методи: системний, структурний, групування, аналізу та синтезу.

Результат роботи: розкритий вітчизняний механізм податкового регулювання, що надало можливість виділити пріоритетні соціальні сфери, податкове стимулювання яких сприятиме соціальному розвитку суспільства. Встановлено, що системно використовуючи вітчизняні механізми податкового регулювання, які реалізують соціальний зміст оподаткування, є можливість забезпечувати фінансування, стимулювання, обмеження (стримування), підтримку, регулювання розвитку різних соціальних сфер. Визначено найбільш дієві та широко застосовувані вітчизняні локальні інструменти податкового регулювання. Ідентифіковано найтипівіші сучасні елементи податкового регулювання соціального розвитку суспільства.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень у сфері державних фінансів, формування ефективної податкової системи України.

Висновок. Визначено, щодо пріоритетних соціальних сфер, податкове стимулювання яких сприятиме соціальному розвитку суспільства, належить: освіта, наука, охорона здоров'я, культура і мистецтво, фізична культура і спорт, соціальне забезпечення. До найбільш дієвих та широко застосовуваних вітчизняних локальних інструментів податкового регулювання відносяться: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, єдиний податок та податок на майно. В інших податках та зборах потенціал регулювання соціальної складової суспільного розвитку є менш вираженим. Найтипівішими сучасними елементами податкового регулювання соціального розвитку суспільства є: платник податку, ставка податку, податкова соціальна пільга, не включення до оподаткованого доходу об'єкта оподаткування, податкова знижка, звільнення від оподаткування, об'єкт оподаткування, пільга із сплати податку, зменшення бази оподаткування, коригуючий коефіцієнт.

Ключові слова: податок, оподаткування, податкові інструменти, податкове регулювання, податкова політика, соціальний розвиток, суспільство.

СОВРЕМЕННЫЙ МЕХАНИЗМ НАЛОГОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

Никитишин А.А.

Предметом исследования являются теоретические и прикладные основы налогового регулирования социальной составляющей развития общества.

Целью исследования является раскрытие отечественного механизма налогового регулирования и направлений его воздействия на социальное развитие общества.

Методы исследования. В научной статье применена совокупность методов и подходов, что позволило реализовать концептуальное единство исследования. При раскрытии отечественного механизма налогового регулирования социального развития общества использованы следующие методы: системный, структурный, группировки, анализа и синтеза.

Результат работы: раскрыт отечественный механизм налогового регулирования, что позволило выделить приоритетные социальные сферы, налоговое стимулирование которых будет способствовать социальному развитию общества. Установлено, что системно используя отечественные механизмы налогового регулирования, реализующих социальный смысл налогообложения, есть возможность обеспечивать финансирование, стимулирование, ограничение (сдерживание), поддержку, регулирования развития разных социальных сфер. Определены наиболее эффективные и широко применяемые отечественные локальные инструменты налогового регулирования. Идентифицировано типичные современные элементы налогового регулирования социального развития общества.

Область применения результатов: организация и проведение научных исследований в сфере государственных финансов, формирование эффективной налоговой системы Украины.

Вывод. Определено, что к приоритетным социальным сферам, налоговое стимулирование которых будет способствовать социальному развитию общества, относятся: образование, наука, здравоохранение, культура и искусство, физическая культура и спорт, социальное обеспечение. К наиболее действенным и широко применяемым отечественным локальным инструментам налогового регулирования относятся: налог на доходы физических лиц, налог на прибыль предприятий, налог на добавленную стоимость, акцизный налог, экологический налог, рентная плата, единый налог и налог на имущество. В других налогах и сборах потенциал регулирования социальной составляющей общественного развития является менее выраженным. Наиболее типичными современными элементами налогового регулирования социального развития общества являются: плательщик налога, ставка налога, налоговая социальная льгота, не включение в налогооблагаемый доход объекта налогообложения, налоговая скидка, освобождение от налогообложения, объект налогообложения, льгота по уплате налога, уменьшение базы налогообложения, корректирующий коэффициент.

Ключевые слова: налог, налогообложения, налоговые инструменты, налоговое регулирование, налоговая политика, социальное развитие, общество.

MODERN MECHANISM OF SOCIAL DEVELOPMENT TAX REGULATION

Nikitishin A.O.

The subject of the study is theoretical and practical principles of tax regulation of the social component of the society's development.

The study objective is to reveal domestic mechanism of tax regulation and aspects of its influence on social development of the society.

Study methods. A set of methods and approaches that allowed implementing the conceptual integrity of the research was used in the scientific article. The following methods were used for elaborating on the domestic mechanism of social development tax regulation: systemic, structural, grouping, analysis and synthesis.

Study outcome: elaborated domestic mechanism of tax regulation, which has made it possible to prioritize social spheres, to cover tax incentives which would promote social development of the society. It has been established that systematic use of domestic tax regulation mechanisms that reflect the social content of taxation enables providing finance, stimulation, restriction (curbing), support, and regulation of development of various social spheres. The most effective and widely used domestic local tax regulation instruments were determined. The most typical modern elements of tax regulation of social development were identified.

The sphere of results application: organization and conducting the scientific researches in the field of public finances, formation of effective tax system in Ukraine.

Conclusion. It was determined, that the priority social spheres, giving tax incentives to which would promote social development, include: education, science, health care, culture and art, physical culture and sports, social security. The most effective and widely used domestic local tax instruments include: personal income tax, corporate income tax, value added tax, excise tax, environmental tax, rent, single tax, and property tax. Other taxes and duties have less pronounced potential for regulation of the social component of social development. The most typical modern elements of tax regulation of social development of the society are: tax payer, tax rate, tax social privilege, non-inclusion of a taxation object in taxable income, tax discount, tax exemption, tax object, relief for tax payment, tax base reduction, and adjusting factor.

Key words: tax, taxation, tax instruments, tax regulation, tax policy, social development, society.

Постановка проблеми. Запровадження в Україні європейських стандартів життя та перетворення її на провідну країну світу вимагає обов'язкового використання регулюючого потенціалу оподаткування для забезпечення соціального розвитку суспільства.

Сучасна податкова система глибоко інтегрована у державні механізми досягнення багатьох соціально-економічних цілей на шляху розвитку суспільства. Ігнорування соціального регулюючого потенціалу оподаткування ускладнює побудову демократичного суспільства, знижує ефективність соціально-економічних реформ, підриває довіру до інституту оподаткування з боку платників податків. Уряди багатьох країн світу роблять системні помилки, фрагментарно застосовуючи потужний регулюючий потенціал сучасного оподаткування, не звертаючи уваги на його соціальний зміст. Зважаючи на зазначене, теоретичної та практичної актуальності набувають питання розкриття сучасного механізму податкового регулювання, обґрунтування напрямів його використання в процесі забезпечення соціального розвитку суспільства.

Аналіз останніх наукових досліджень. Протягом ХХ ст. податки починають активно використовуватися, як важливий інструмент в реалізації соціальної політики держави. Серед вітчизняних вчених-економістів дослідників даного питання виділимо таких авторів як: Ю. Іванов, О. Тищенко, О. Грачов [1], Т. Калінеску, І. Пономарьова. С. Альошкін [2].

Податки здебільшого досліджують, як вагомий фіскальний інструмент, залишаючи поза увагою їх регулюючий потенціал впливу на соціальні процеси в суспільстві, що зумовлює остаточну не вирішеність досліджуваного питання.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади податкового регулювання соціальної складової розвитку суспільства.

Метою дослідження є розкриття вітчизняного механізму податкового регулювання та напрямів його впливу на соціальний розвиток суспільства.

Методи дослідження. У науковій статті застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. При розкритті вітчизняного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства використані наступні методи: системний, структурний, групування, аналізу та синтезу.

Результати дослідження. Останнім часом суттєво зросло значення соціальної функції податкової системи у процесі вирішення пріоритетних завдань розвитку суспільства. Все частіше стратегія реалізації фінансових реформ передбачає проведення «соціально-орієнтованої» податкової політики. Підтвердженням зазначеному є політика найуспішнішої країни світу США. Наведемо аналіз результатів та перспектив використання сучасних механізмів податкового регулювання соціального розвитку суспільства на початку ХХІ ст. в цій країні.

Значну увагу до соціальної складової податкових реформ було приділено адміністрацією Дж. Буша-молодшого при підготовці і прийнятті Закону 2001 р. «Про економічне зростання і зниження податків», яким було передбачено скорочення податків на 1,35 трлн. долл. за 11 років. Реалізація положень зазначеного законодавчого акту дозволила звільнити від оподаткування податком на доходи фізичних осіб 27,3% платників з доходами, що були приблизно на рівні «межі бідності». Зазначене мало додатковий ефект у вигляді підвищення платоспроможного попиту населення, збільшення інвестицій і грошових доходів.

Активні заходи в податковій політиці за час президентства Б.Обами сприяли покращенню добробуту американців, в тому числі за рахунок введення нових податкових пільг: податкового кредиту на зароблений дохід та податкового кредиту на дитину. За рахунок цього 9,3 млн. американців вже більше не перебували за межею бідності, в тому числі 4,9 млн. дітей, так як доходи таких сімей збільшилися в середньому на 2407 доларів.

Стосовно податкових ініціатив діючого президента США Д.Трампа відмітимо наступні їх положення соціального характеру: зниження граничних прогресивних ставок податку на доходи фізичних осіб на користь середнього класу; забезпечення справедливого оподаткування доходів громадян які отримують

надвисокі доходи; встановлення нульових ставок податку на доходи фізичних осіб для малозабезпечених; відміна альтернативного мінімального податку, як неефективного фінансового інструменту оподаткування багатих платників; створення сприятливих умов для податкового стимулювання зростання сектору малого підприємництва; відміну податку на майно, яке передається у порядку спадкування [3].

Серед сучасних інструментів податкового регулювання соціальних відносин, які досить широко і успішно використовуються в розвинених країнах світу, можемо виділити наступні:

1. Особисті і залежні від сімейного статусу, наявності дітей, утриманців, їх кількості податкові пільги. Уряд, реалізуючи податкову політику, враховує що платники які мають дітей мають більші витрати. Батьки, маючи право на власні податкові знижки, можуть претендувати на податковий кредит на дітей, освітні податкові пільги. Платник податків може зменшувати об'єкт оподаткування на певні медичні витрати, на особисте лікування, лікування дитини або родича.

2. Стандартні відрахування з оподаткованого доходу. Іноді податкове законодавство деяких країн, наприклад США, дозволяє застосовувати до оподаткованого доходу стандартне відрахування. В деяких випадках сума такого відрахування може дорівнювати рівню бідності, проте, враховуючи дефіцити фінансових ресурсів, вона є значно нижчою від такого рівня. Метою таких відрахувань є збереження доходів бідних верств населення - платників податків, які, як правило, несуть найбільше податкове навантаження. Стандартне відрахування є чітко визначеною сумою, яка щорічно коригується, із урахуванням інфляції, та може бути основним чи додатковим.

3. Деталізовані відрахування. Певні особисті витрати платника податків можуть бути включенні до деталізованих відрахувань. До таких особистих витрат можуть бути віднесені: відсотки за іпотечним кредитом по нерухомості, яке є основним місцем проживання; відсотки за кредитом під заставу нерухомості; певні кваліфіковані медичні та стоматологічні витрати; благодійні внески зроблені на користь благодійних, релігійних, освітніх та інших організацій; деякі сплачені податки (державні та місцеві прибуткові податки або загальні податки з продажів, податки, що сплачуються на нові транспортні засоби, особисте майно, або податок на майно, сплачений у США чи іншій державі; втрати в наслідок крадіжок; витрати на волонтерську роботу.

Пільгові елементи податкового регулювання дозволяють платникам податків фінансувати (додатково до урядової підтримки) і таким чином розвивати соціальні послуги, які затребувані суспільством (освіта, медицина, спорт, культура тощо).

4. Різні та пов'язанні з роботою відрахування. Вони надають змогу платникам податків віднімати від оподаткованого доходу витрати на: робочий одяг (в деяких випадках на комп'ютер, стільниковий телефон); пошук нової роботи; підготовку податкових декларацій.

Уряд, використовуючи механізми податкового регулювання, які реалізують соціальний зміст оподаткування, може впливати на соціальний розвиток суспільства. Вітчизняна податкова політика має значний перелік інструментарію регулювання соціальних процесів в країні (Табл. 1).

Таблиця 1. Податок на доходи фізичних осіб як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Ставка податку	0% - застосовується до: вартості власності, що успадковується або приймається у дарунок членами сім'ї спадкодавця або дарувальника 1-го ступеня споріднення; особою, яка є інвалідом 1 групи або має статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування; дитиною-інвалідом; грошових заощаджень, поміщених (до 02.01.1992р.) в установи Ощадбанку СРСР та Держстраху СРСР.
Податкова соціальна пільга	Зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги (100%;150%; 200%).
Не включення до оподаткованого доходу	Сума державної та соціальної матеріальної допомоги, субсидій або дотацій, компенсацій, винагород і страхових виплат; сума відшкодування розміру шкоди внаслідок Чорнобильської катастрофи; сума внесків на обов'язкове страхування; вартість безоплатного лікувально-профілактичного харчування, а також спеціального одягу, взуття та інших засобів індивідуального захисту; аліменти; допомога на лікування та медичне обслуговування; вартість безоплатно наданих вугілля та вугільних або торф'яних брикетів; сума, сплачена на користь навчальних закладів за здобуття освіти, за підготовку чи перепідготовку; допомога на поховання; вартість майна і сума грошової допомоги дітям-сиротам чи дітям, позбавленим батьківського піклування; доходи від продажу власної сільськогосподарської продукції; стипендії; страхові виплати, страхові відшкодування; сума, отримана за здавання крові, грудного жіночого молока, інших видів донорства; вартість житла, яке передається з державної або комунальної власності; вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування, реабілітацію; сума витрат роботодавця у зв'язку з підвищенням кваліфікації (перепідготовкою); вартість дарунків; благодійної допомоги; сума коштів у зв'язку із здійсненням заходів щодо енергоефективності та енергозбереження.

Податкова знижка	Частина суми процентів, сплачених за користування іпотечним житловим кредитом; суму коштів або вартість майна, перерахованих (переданих) у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям; суму коштів, сплачених на користь вітчизняних навчальних закладів для компенсації вартості здобуття освіти; суму коштів, сплачених на користь закладів охорони здоров'я для компенсації вартості платних послуг з лікування; суму витрат на сплату страхових платежів та пенсійних внесків; суму витрат на оплату допоміжних репродуктивних технологій; оплату вартості державних послуг, пов'язаних з усиновленням дитини; суму коштів, сплачених у зв'язку із переобладнанням транспортного засобу з використанням у вигляді палива моторного сумішевого, біоетанолу, біодизелю, стиснутого або скрапленого газу, інших видів біопалива; суми витрат на сплату видатків на будівництво (придбання) доступного житла, на погашення пільгового іпотечного житлового кредиту та процентів.
------------------	---

Джерело: складено автором на основі [4].

Значний вплив на соціальну складову податкової політики країни має податок на доходи фізичних осіб. Він має вбудовані механізми та інструменти які регулюють оподаткування доходів, що успадковуються чи даруються, враховуючи при цьому ступінь родинного зв'язку, соціально незахищений статус їх набувачів, зокрема нульову ставку оподаткування. Важливе соціальне значення для платників даного податку має податкова соціальна пільга, яка дозволяє зменшувати податкове навантаження на платників з невеликими доходами, сім'ї з дітьми, соціально незахищених отримувачів доходів (одинокі матері (батьки), постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, учнів, студентів, інвалідів I або II групи, учасників бойових дій, Героїв України, колишніх в'язнів концтаборів, гетто та інших.

Маючи на меті забезпечення виконання податком соціальної функції, не включаються до оподатковуваного доходу наступні важливі доходи «соціального» характеру: державна та соціальна матеріальна допомога, субсидії, аліменти, допомога на лікування та медичне обслуговування, допомога на поховання, стипендії, благодійна допомога та інші. А надаючи право отримати фізичним особам податкову знижку, держава підтримує забезпечення житлом, здобуття освіти, пенсійне забезпечення, благодійність, охорону здоров'я та навколишнього природного середовища.

Важливим та дієвим у соціальному розвитку суспільства є сучасний механізм оподаткування прибутку підприємств (Табл. 2).

Таблиця 2. Податок на прибуток підприємств як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Платники податку	Не є платниками податку неприбуткові підприємства, установи та організації.
Ставка податку	Ставки податку на дохід від страхової діяльності юридичних осіб - резидентів: 3% за договорами страхування; 0% за договорами з довгострокового страхування життя, добровільного медичного страхування та страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договорів страхування додаткової пенсії.
Звільнення від оподаткування	Прибуток підприємств та організацій, які засновані громадськими організаціями інвалідів і є їх повною власністю; прибуток Чорнобильської АЕС, якщо такі кошти використовуються на фінансування робіт з підготовки до зняття і зняття Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему; прибуток підприємств, отриманий за рахунок міжнародної технічної допомоги або за рахунок коштів, які передбачаються в державному бюджеті як внесок України до Чорнобильського фонду «Укриття».

Джерело: складено автором на основі [4].

Вітчизняне законодавство виключає із складу платників податку на прибуток неприбуткові підприємства, установи та організації – це бюджетні установи та громадські об'єднання, творчі та професійні спілки, релігійні організації, благодійні організації тощо. Як правило, діяльність такої категорії платників пов'язана із наданням суспільно необхідних послуг соціального характеру: просвітнього характеру, наукових, благодійних, культурних та інших. Також, норми Податкового кодексу України звільняють від оподаткування прибутки підприємств та організацій, які засновані громадськими організаціями інвалідів і є їх повною власністю та прибутки, які спрямовуються на підготовку до зняття і зняття Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

Малий бізнес та сільськогосподарські товаровиробники, враховуючи значну кількість їх представників та істотне соціальне значення, теж не залишилися поза механізмом податкового регулювання соціального розвитку суспільства (Табл. 3).

Таблиця 3. Єдиний податок як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Ставка податку	- для 1 групи - у межах до 10% від розміру прожиткового мінімуму (працевздатної особи);
	- для 2 групи - у межах до 20% від розміру мінімальної заробітної плати;
	- для 3 групи 3% доходу - у разі сплати ПДВ, або 5% - у разі включення ПДВ до складу єдиного податку;
	- для 4 групи розмір загальних ставок податку з 1 гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування та становить (у % бази оподаткування): для ріплі, сіножатей і пасовищ - 0,95, для багаторічних насаджень - 0,57, для земель водного фонду - 2,43, для сільськогосподарських угідь, що перебувають в умовах закритого ґрунту - 6,33.

Джерело: складено автором на основі [4].

З огляду на значну кількість операцій платників податків, що підпадають під об'єкт оподаткування, надзвичайно дієвим та масштабним локальним інструментом податкового регулювання є податок на додану вартість (Табл. 4).

Таблиця 4. Податок на додану вартість як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Ставка податку	7% по операціях з лікарськими засобами, а також медичними виробами.
Не включення до об'єкту оподаткування	Надання послуг із страхування, співстрахування або перестрахування; надання послуг із загальнообов'язкового державного соціального страхування, недержавного пенсійного забезпечення; виплат у грошовій формі заробітної плати, а також пенсій, стипендій, субсидій, дотацій за рахунок бюджетів або Пенсійного фонду України чи інших фондів загальнообов'язкового соціального страхування; постачання позашкільним навчальним закладом вихованцям, учням і слухачам платних послуг у сфері позашкільної освіти.
Звільнення від оподаткування операцій	Постачання продуктів дитячого харчування та товарів дитячого асортименту для немовлят; послуг із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти навчальними закладами, з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв та послуг з проживання учнів або студентів у гуртожитках; постачання засобів реабілітації, легкових автомобілів для інвалідів; постачання послуг із доставки пенсій, страхових виплат та грошової допомоги населенню; постачання послуг з охорони здоров'я закладами охорони здоров'я, послуг реабілітаційними установами; постачання послуг з утримання дітей у дошкільних навчально-виховних закладах, школах-інтернатах; постачання послуг з перевезення пасажирів міським пасажирським транспортом, тарифи на які регулюються; постачання релігійними організаціями культових послуг та предметів культового призначення; постачання послуг з поховання та постачання ритуальних товарів державними та комунальними службами; безоплатної приватизації житлового фонду, присадибних земельних ділянок; постачання житла (об'єктів житлового фонду), крім їх першого постачання; надання благодійної допомоги; надання послуг з реєстрації актів цивільного стану державними органами; постачання в сільській місцевості сільськогосподарськими товаровиробниками послуг з ремонту шкіл, дошкільних закладів, інтернатів, закладів охорони здоров'я; створення, постачання, просування, реставрація і розповсюдження національного культурного продукту; постачання будівельно-монтажних робіт з будівництва доступного житла та житла, що будується за державні кошти; ввезення на митну територію України: устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаючого обладнання і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріалів для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії; надання телекомунікаційних послуг у частині здійснення благодійного телекомунікаційного повідомлення на благодійні цілі.

Джерело: складено автором на основі [4].

Серед найважливіших податкових інструментів досліджуваного непрямого податку виділимо ставку – 7%, за якою оподатковуються операції з лікарськими засобами, а також медичними виробами.

Вітчизняне податкове законодавство дозволяє не включати до об'єкту оподаткування ПДВ, такі важливі з соціальної точки зору послуги та операції, як страхування, співстрахування або перестрахування, загальнообов'язкового державного соціального страхування, недержавного пенсійного забезпечення, виплати заробітної плати, пенсій, стипендій, субсидій, дотацій, постачання позашкільним навчальним закладом вихованцям, учням і слухачам платних послуг у сфері позашкільної освіти.

Звільнюючи операції з постачання певних товарів і послуг від оподаткування, держава надає можливість значно зменшувати їх вартість для споживачів. Для прикладу, до таких соціально значущих товарів і послуг відносяться продукти дитячого харчування та товари дитячого асортименту для немовлят, послуги із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти, з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв, послуги з проживання учнів або студентів у гуртожитках, легкові автомобілі для інвалідів, послуги з охорони здоров'я, послуги з поховання, надання благодійної допомоги тощо.

Інший, не менш важливий непрямий податок, який є інструментом сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства – це акцизний податок (Табл. 5).

Таблиця 5. Акцизний податок як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Звільнення від оподаткування операцій	Реалізації легкових автомобілів для інвалідів, а також легкових автомобілів спеціального призначення, оплата вартості яких здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів фондів загальнообов'язкового державного страхування; ввезення на митну територію України підакцизних товарів (продукції) як міжнародної технічної допомоги; реалізації скрапленого газу на спеціалізованих аукціонах для потреб населення.
Ставка податку	Підвищенні ставки оподаткування на: продукти із вмістом спирту етилового неденатурованого та з вмістом спирту етилового 8,5% об'ємних одиниць та більше; особливо шкідливі продукти які використовуються при виготовленні підакцизних товарів (для прикладу - Тетраетилсвинець); вживанні транспортні засоби; на транспортні засоби із великим робочим об'ємом циліндрів, значною вантажопідйомністю, масою.
Об'єкти оподаткування	Спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво; тютюнові вироби, тютюн та промислові заміники тютюну; пальне; автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів; електрична енергія.

Джерело: складено автором на основі [4].

Одне із завдань акцизного податку полягає у збільшенні вартості «суспільно шкідливих» товарів (спирт, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби та інші) і таким чином зменшенні обсягу їх споживання. Такі товари можуть шкодити здоров'ю та навколишньому природному середовищу. Для прикладу, в Україні теплові електростанції є великими виробниками електроенергії, а Бурштинська ТЕС у 2016р. посіла третє місце за обсягами забруднення атмосферного повітря з обсягами викидів 168 тис. тонн.

Водночас, на особливо шкідливі товари (продукти із вмістом спирту етилового неденатурованого та з вмістом спирту етилового 8,5 відсотка об'ємних одиниць та більше, вживанні транспортні засоби, на транспортні засоби із великим робочим об'ємом циліндрів тощо) встановлюються підвищенні ставки акцизного податку.

Екологічний податок, виконуючи фіскальну, контрольну та регулюючу функції, здатен впливати на соціальний розвиток суспільства. Він, належачи до податку Пігу, є фінансовим інструментом впливу на економічну діяльність, яка генерує негативні побічні наслідки для суспільства (Табл. 6).

Таблиця 6. Екологічний податок як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Платники податку	Суб'єкти під час провадження діяльності яких здійснюються: викиди забруднюючих речовин; скиди забруднюючих речовин; розміщення відходів; утворення радіоактивних відходів; тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.
Об'єкти оподаткування	Забруднюючі речовини, які викидаються в атмосферне повітря; забруднюючі речовини, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти; відходи, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання; радіоактивні відходи, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання та/або тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк; електрична енергія, вироблена експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій).
Коригуючі коефіцієнти	Збільшення основних ставок оподаткування: у 1,5 рази за скиди забруднюючих речовин у ставки та озера; у 3 рази за розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів; у 3 рази якщо місце (зона) розміщення відходів в межах населеного пункту або на відстані менш як 3 км від таких меж; у 50 разів для експлуатуючих організацій ядерних установок (атомних електростанцій) для високоактивних радіоактивних відходів; у 2 рази для експлуатуючих організацій ядерних установок (атомних електростанцій) для середньоактивних та низькоактивних радіоактивних відходів.
Ставка податку	Ставки податку диференційовані в залежності від: найменування забруднюючої речовини; класу небезпечності; рівня небезпечності; орієнтовного безпечно рівня впливу речовин (сполук); гранично допустимої концентрації забруднюючих речовин; активності радіоактивних відходів.

Джерело: складено автором на основі [4].

Визначаючи на законодавчому рівні платників даного податку та об'єкти оподаткування, держава, через механізм ставок податку та коригуючі коефіцієнти, може впливати на розміри викидів і скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, утворення радіоактивних відходів тощо.

Рентна плата, поряд із фіскальною функцією, забезпечує раціональне використання природних ресурсів – корисних копалин, лісу, води (Табл. 7).

Таблиця 7. Рентна плата як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
за користування надрами для видобування корисних копалин.	
Платники податку	Суб'єкти, які набули права користування об'єктом (ділянкою) надр на підставі отриманих спеціальних дозволів.
Об'єкт оподаткування	Обсяг товарної продукції гірничого підприємства - видобутої корисної копалини (мінеральної сировини).
Не включення до об'єкту оподаткування	Обсяги мінеральних вод, що видобуті державними дитячими спеціалізованими санаторно-курортними закладами, в частині обсягів, що використовуються для лікування на їх території
Ставка податку	Диференційована в залежності від назви груп корисних копалин, що надана у користування надрами гірничому підприємству, глибини їх залягання, особливостей використання наданих прав гірничому підприємству (договір про спільну діяльність).
Коригуючі коефіцієнти	Визначаються залежно від виду корисної копалини (мінеральної сировини) та умов її видобування: від 0,01 до 2,0.
за спеціальне використання води.	
Платники податку	Водокористувачі, які використовують воду, отриману шляхом забору води з водних об'єктів (первинні водокористувачі) та/або від первинних або інших водокористувачів (вторинні водокористувачі), та використовують воду для потреб гідроенергетики, водного транспорту і рибництва.
Об'єкт оподаткування	Фактичний обсяг води, який використовують водокористувачі, з урахуванням обсягу втрат води в їх системах водопостачання.
Не включення до об'єкту оподаткування	Вода, що використовується для: задоволення питних і санітарно-гігієнічних потреб; протипожежних потреб; потреб зовнішнього благоустрою територій міст та інших населених пунктів; пілозаглушення у шахтах і кар'єрах; усунення шкідливої дії вод; потреб садівничих та городничих товариств; реабілітації, лікування та оздоровлення відповідними установами; гідроаккумуляючих електростанцій.
Ставка податку	Диференціація ставок залежить від басейну річок, від регіону. Окремо встановлені ставки за використання води для потреб гідроенергетики, рибництва, водного транспорту, шахтної, кар'єрної та дренажної води, виробництва напоїв.
Коригуючі коефіцієнти	До основних ставок рентної плати застосовують: теплоелектростанції з прямою системою водопостачання - коефіцієнт 0,005; житлово-комунальні підприємства - коефіцієнт 0,3. У разі перевищення встановленого річного ліміту, використання води понад встановлений ліміт – коефіцієнт 5.
за спеціальне використання лісових ресурсів.	
Платники податку	Лісокористувачі, які здійснюють спеціальне використання лісових ресурсів на підставі спеціального дозволу (лісорубного квитка або лісового квитка) або відповідно до умов договору довгострокового тимчасового користування лісами.
Об'єкт оподаткування	Деревина, заготовлена в порядку рубок головного користування; деревина, заготовлена під час проведення заходів щодо поліпшення якісного складу лісів, їх оздоровлення, посилення захисних властивостей; другорядні лісові матеріали; побічні лісові користування; використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт.
Ставка податку	Диференційовані і застосовуються з урахуванням найменування лісової породи, розподілу лісів за поясами і розрядами, заготівлі деревини основних чи неосновних лісових порід, величини ділової деревини чи дров'яної (з корою).
Коригуючі коефіцієнти	При визначенні розряду відстань коригується за такими коефіцієнтами: у лісах з рівнинним рельєфом - 1,1; у лісах з горбистим рельєфом або у лісах, понад 30 % площі яких зайнято болотами - 1,25; у лісах з гірським рельєфом - 1,5.

Джерело: складено автором на основі [4].

До найбільш дієвих інструментів механізму рентного оподаткування користування надрами для видобування корисних копалин відноситься ставка, яка диференційована в залежності від назви груп корисних копалин, глибини їх залягання, особливостей використання наданих прав гірничому підприємству. Важливими є вбудовані у механізм розрахунку рентної плати коригуючі коефіцієнти, які зменшують або збільшують її розмір в залежності від виду корисної копалини (мінеральної сировини) та умов її видобування.

Вище зазначене стосується і рентної плати за спеціальне використання води та спеціальне використання лісових ресурсів.

Питання справедливості в оподаткуванні є надзвичайно актуальним і одним із найбільш дискусійним у теорії фінансової науки та практики реалізації податкової політики. Саме податок на майно покликаний забезпечити соціальну справедливість в суспільстві (Табл. 8).

У вітчизняному податковому законодавстві досить широко представлені об'єкти які підлягають оподаткуванню податком на майно – це житлова і нежитлова нерухомість, легкові автомобілі, земельні ділянки.

Майнове оподаткування зорієнтоване на залучення до сплати податків багатих членів суспільства і звільнення бідних або соціально-незахищених верств населення. Прояв соціальної функції в такому оподаткуванні реалізовується через механізми не включення певних об'єктів до оподаткування, зменшення бази оподаткування, надання пільг із сплати та звільнень від оподаткування.

Для України податок на майно є практично новим видом оподаткування, а тому існують не вирішені проблеми у визначенні його об'єктів та бази оподаткування, налагодження дієвої системи обліку платників та об'єктів як рухомого так і нерухомого майна.

Таблиця 8. Податок на майно як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.	
Платники податку	Фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості.
Не включення до об'єкту оподаткування	Об'єкти житлової та нежитлової нерухомості: які перебувають у власності органів державної влади, органів місцевого самоврядування; розташовані в зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення; будівлі дитячих будинків сімейного типу; гуртожитки; житлова нерухомість непридатна для проживання; що належать дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, дітям-інвалідам, які виховуються самотніми матерями (батьками); які перебувають у власності громадських організацій інвалідів та їх підприємств; що перебувають у власності релігійних організацій; будівлі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів; державних та комунальних дитячих санаторно-курортних закладів та закладів оздоровлення та відпочинку дітей; центрів олімпійської підготовки, шкіл вищої спортивної майстерності і т.п.; баз олімпійської та паралімпійської підготовки; які належать багатодітним і прийомним сім'ям, у яких виховується п'ять та більше дітей.
Зменшення бази оподаткування	Для квартири/квартир незалежно від їх кількості - на 60 кв. метрів; для житлового будинку/будинків незалежно від їх кількості - на 120 кв. метрів; для різних типів об'єктів житлової нерухомості - на 180 кв. метрів.
Пільги із сплати	Для об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, громадських об'єднань, благодійних організацій, релігійних організацій України.
транспортний податок.	
Платники податку	Фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні власні легкові автомобілі, що є об'єктами оподаткування.
Об'єкт оподаткування	Об'єктом оподаткування є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньорікова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати (на 1 січня податкового (звітного) року).
Ставка податку	3 розрахунку на календарний рік у розмірі 25 000 гривень за кожен легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування.
плата за землю.	
Пільги із сплати	Фізичні особи: інваліди I і II групи; які виховують 3-х і більше дітей віком до 18р.; пенсіонери (за віком); ветерани війни; які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачі за умови передачі їх в оренду платнику єдиного податку 4 групи. Юридичні особи: санаторно-курортні, оздоровчі заклади та реабілітаційні установи громадських організацій інвалідів; громадські організації інвалідів України, підприємства та організації, які засновані громадськими організаціями інвалідів та спілками громадських організацій інвалідів і є їх повною власністю; бази олімпійської та паралімпійської підготовки; дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади, заклади культури, науки, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури та спорту; державні та комунальні дитячі санаторно-курортні заклади та заклади оздоровлення і відпочинку; державні та комунальні центри олімпійської підготовки, школи вищої спортивної майстерності, центри фізичного здоров'я населення і т.п.
Звільнення від оподаткування	Поромні переправи, снігозахисні споруди і насадження, протилавинні та протисельові споруди, захисні насадження, шумові екрани, очисні споруди; майданчики для стоянки транспорту і відпочинку; земельні ділянки кладовищ, крематоріїв та колумбаріїв; земельні ділянки, надані для будівництва і обслуговування культових будівель, необхідних для забезпечення діяльності релігійних організацій.

Джерело: складено автором на основі [4].

Висновки. Дослідження вітчизняного механізму податкового регулювання надало можливість виділити пріоритетні соціальні сфери податкове стимулювання яких сприятиме соціальному розвитку суспільства – це освіта, наука, охорона здоров'я, культура і мистецтво, фізична культура і спорт, соціальне забезпечення.

Уряд, системно використовуючи вітчизняні механізми податкового регулювання які реалізують соціальний зміст оподаткування, має можливість забезпечувати фінансування, стимулювання, обмеження (стримування), підтримку, регулювання розвитку вище зазначених соціальних сфер.

Дослідження надало можливість визначити, що до найбільш дієвих та широко застосовуваних вітчизняних локальних інструментів податкового регулювання відносяться: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, єдиний податок та податок на майно. В інших податках та зборах потенціал регулювання соціальної складової суспільного розвитку є менш вираженим.

Найтиповішими сучасними елементами податкового регулювання соціального розвитку суспільства є: платник податку, ставка податку, податкова соціальна пільга, не включення до оподаткованого доходу об'єкта оподаткування, податкова знижка, звільнення від оподаткування, об'єкт оподаткування, пільга із сплати податку, зменшення бази оподаткування, коригуючий коефіцієнт.

Список використаних джерел

1. *Соціальні аспекти податкової політики : монографія / Ю.Б. Іванов, О.М. Тищенко, О.В. Грачов та ін. ; за заг. ред. екон. наук, професора Іванова Ю.Б. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 304 с.*

2. *Калінеску Т.В. Соціальні аспекти податкової політики [Текст] : підручник / Т.В. Калінеску, І.В. Пономарьова, С.В. Альошкін ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. - Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. - 384 с.*

3. *Бабич С.Н. Вопросы налогово-бюджетного регулирования в президентских кампаниях США с 2000 по 2016 гг. / С.Н. Бабич // Россия и Америка в XXI веке. – 2016. - №3. - Режим доступа: <http://www.rusus.ru/?act=read&id=538> (дата звернення 8.09.2017).*

4. *Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>*

References

1. *Social`ni aspekty` podatkovoyi polity`ky` : monografiya / Yu.B. Ivanov, O.M. Ty`shhenko, O.V. Grachov ta in. ; za zag. red. ekon. nauk, profesora Ivanova Yu. B. – X. : Vy`d. XNEU, 2011. – 304 s.*

2. *Kalinesku T.V. Social`ni aspekty` podatkovoyi polity`ky` [Tekst] : pidruchny`k / T.V. Kalinesku, I.V. Ponomar`ova, S.V. Al`oshkin ; Sxidnoukr. nacz. un-t im. Volody`my`ra Dalya. - Syevyerodonecz`k : Vmd-vo SNU im. V. Dalya, 2015. - 384 s.*

3. *Baby`ch S.N. Voprosy` nalogovo-byudzhethnogo reguly`rovany`ya v prezy`dentsky`x kampany`yax SShA s 2000 po 2016 gg. / S.N. Baby`ch // Rossy`ya y` Amery`ka v XXI veke. – 2016. – No 3. : <http://www.rusus.ru/?act=read&id=538> (data zvernennya 8.09.2017).*

4. *Podatkovij kodeks Ukraїny: Zakon Ukraїny vid 02 grudnja 2010 roku № 2755 – VI (zi zminamy i dopovnenjamy) . : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Нікітишин Андрій Олександрович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
вул. Анатолія Бортняка, буд. 6, кв.2, м. Вінниця, 21037, Україна
e-mail: nikitishinao@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Никитишин Андрей Александрович, кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов
Винницкий торгово-экономический институт КНТЕУ
ул. Анатолия Бортняка, д. 6, кв.2, г. Винница, 21037, Украина
e-mail: nikitishinao@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Nikitishin Andriy Oleksandrovich,
Ph.D., Associate Professor, Department of Finance
Vinnitsa trade and economic institute KNTEU
Anatolia Bortnyaka street 6, ap. 2., Vinnitca, 21037, Ukraine,
e-mail: nikitishinao@ukr.net

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМНИХ ЗМІН БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Перчук О.В.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних та практичних питань формування та реалізації бюджетної політики в умовах трансформації економіки.

Метою статті є обґрунтування провідного світового досвіду запровадження нових управлінських технологій щодо бюджетного менеджменту для модернізації бюджетної політики України.

Методологія проведення роботи. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, в тому числі системний, структурний та порівняльний методи, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. Виявлено, що через проблеми з використанням бюджетних коштів західні країни світу були змушені ще в середині ХХ ст. запроваджувати в бюджетний процес нові управлінські технології, спрямовані на якісні перетворення у сфері бюджетної політики, такі, зокрема, як програмно-цільовий метод. Досліджено порядок застосування програмно-цільового методу в зарубіжних країнах. Як свідчить практика, на сьогодні кращого методу формування, реалізації, моніторингу й контролю виконання бюджету, оцінки результативності бюджетних програм немає. Досліджено, що застосування програмно-цільового методу дає змогу передбачити результати виконання кожної бюджетної програми, а також оцінити ефективність використання державних коштів на кожному етапі. Надані пропозиції щодо застосування програмно-цільового методу в Україні сприятимуть переходу від практики використання бюджетних коштів до планування та оцінки кінцевих результатів, підвищенню відповідальності виконання бюджетних програм.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень у сфері удосконалення бюджетної політики в умовах трансформаційних змін.

Висновки: Державна політика у сфері бюджетного регулювання у зарубіжних країнах здійснюється із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни, її адміністративно-територіальних одиниць, важливості перетворення бюджетного механізму на дієвий інструмент економічного зростання, узгодження бюджетно-податкової політики із основними завданнями стратегічного розвитку економіки. Програмно-цільовий метод є одним із основних методів управління державними коштами у середньостроковій перспективі, і спрямований на розробку бюджетних програм, орієнтованих на кінцевий результат. Використовуючи даний метод бюджетного планування, державні фінансові інститути здійснюють формування показників бюджету на довго- і середньостроковий період з метою досягнення цілей, визначених відповідно до стратегічних пріоритетів економічного та соціального розвитку країни. Зазначений підхід до планування бюджету сприятиме реалізації сукупності заходів, спрямованих на підвищення ефективності та результативності бюджетних асигнувань, забезпечить достатній рівень прозорості прийняття рішень у сфері державного фінансового регулювання.

Ключові слова: бюджетна політика, бюджетний процес, зарубіжний досвід, нові управлінські технології, програмно-цільовий метод, середньострокове бюджетне планування, стратегічне планування.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ СИСТЕМНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ БЮДЖЕТНОЙ ПОЛИТИКИ

Перчук О.В.

Предметом исследования выступает совокупность теоретических и практических вопросов формирования и реализации бюджетной политики в условиях трансформации экономики.

Целью статьи является обоснование ведущего мирового опыта внедрения новых управленческих технологий бюджетного менеджмента для модернизации бюджетной политики Украины.

Методология проведения работы. В работе применена совокупность научных методов и подходов, включая системный, структурный и сравнительный методы, что позволило реализовать концептуальное единство исследования.

Результаты работы. Виявлено, что из-за проблем с использованием бюджетных средств западные страны мира были вынуждены еще в середине ХХ в. вводить в бюджетный процесс новые управленческие технологии, направленные на качественные преобразования в сфере бюджетной политики, такие, в частности, как программно-целевой метод. Исследован порядок применения программно-целевого метода в зарубежных странах. Как показывает практика, сегодня лучшего метода формирования, реализации, мониторинга и контроля исполнения бюджета, оценки результативности бюджетных программ нет. Доказано, что применение программно-целевого метода позволяет предсказать результаты выполнения каждой бюджетной программы, а также оценить эффективность использования государственных средств на каждом этапе. Представленные предложения по применению программно-целевого метода в Украине будут способствовать переходу от практики использования бюджетных средств к планированию и оценке конечных результатов, повышению ответственности выполнения бюджетных программ.

Область применения результатов: организация и проведение научных исследований в области совершенствования бюджетной политики в условиях трансформационных изменений.

Выводы: Государственная политика в сфере бюджетного регулирования в зарубежных странах осуществляется с учетом особенностей социально-экономического развития страны, ее административно-территориальных единиц, важности превращения бюджетного механизма в действенный инструмент экономического роста, согласование бюджетно-налоговой политики с основными задачами стратегического развития экономики. Программно-целевой метод является одним из основных методов управления государственными средствами в среднесрочной перспективе, и направлен на разработку бюджетных программ, ориентированных на конечный результат. Используя данный метод бюджетного планирования, государственные финансовые институты осуществляют формирование показателей бюджета на долго- и среднесрочный период для достижения целей, определенных в соответствии со стратегическими приоритетами экономического и социального развития страны. Указанный подход к планированию бюджета будет способствовать реализации совокупности мероприятий, направленных на повышение эффективности и результативности бюджетных ассигнований, обеспечит достаточный уровень прозрачности принятия решений в сфере государственного финансового регулирования.

Ключевые слова: бюджетная политика, бюджетный процесс, зарубежный опыт, новые управленческие технологии, программно-целевой метод, среднесрочное бюджетное планирование, стратегическое планирование.

FOREIGN EXPERIENCE OF THE IMPLEMENTATION OF SYSTEMIC CHANGES IN THE BUDGET POLICY

Oksana Perchuk

The subject of the research is a set of theoretical and practical questions of the formation and implementation of a budget policy in the context of transformation of the economy.

The purpose of the article is an identification of the leading world experience in introducing new management technologies of the budget management for the modernization of the Ukrainian budget policy.

The methodology of the work. It was used a set of scientific methods and approaches in the work, including systematic, structural and comparative methods, which allowed to realize the conceptual unity of the research.

The results of the work. In the middle of the XX century it was found that due to problems with the using of budget funds, western countries of the world were forced back to introduce into the budget process new management technologies aimed at qualitative transformations in the field of budget policy, such as, the program-target method. It was explored the order of application of the program-target method in foreign countries. As the practice shows, today there is no better method for the formation, implementation, monitoring and control of budget execution, and for assessing the effectiveness of budget programs. It was investigated that application of the program-target method enables to predict the results of each budget program implementation, as well as to evaluate the efficiency of the using of public funds at each stage. The proposed proposals for the application of the program-target method in Ukraine swill facilitate the transition from the practice of using of budget funds to planning and evaluating the final results, and increasing the responsibility for implementing budget programs.

The field of application of the results: organization and conducting of scientific researches in the field of improvement of budget policy in the conditions of transformational changes.

Conclusions: The state policy in the field of budget regulation in foreign countries is carried out taking into consideration of the peculiarities of the socio-economic development of the country, its administrative and territorial units, and the importance of transforming the budget mechanism into an effective instrument of economic growth, and harmonizing budget policy with the main tasks of a strategic economic development. The software target method is one of the main methods of managing public funds in the medium term, and it is aimed at developing budget-oriented programs aimed at the end result. Using this method of budget planning, state financial institutions implement long-term and medium-term budget indicators in order to achieve the goals set in accordance with the strategic priorities of the economic and social development of the country. The abovementioned approach to budget planning will facilitate the implementation of a set of measures aimed at increasing the efficiency and effectiveness of budget allocations and will ensure a sufficient level of transparency in decision-making in the field of public financial regulation.

Key words: budget policy, budget process, foreign experience, new managerial technologies, program-target method, medium-term budget planning, strategic planning.

The formulation of the problem. The tasks of domestic fiscal policy are directly reduced to maintaining the balance and stability of the budget system by observing the indicators of deficit, debt, the level of GDP redistribution and basic social parameters: subsistence minimum and minimum wages. However, the real objectives of budget policy are much wider than the stability of the budget system itself. The restoration of the national economy after the deep crisis of 2014-2015 requires concentration of efforts of all the components of state policy on the tasks of maximally rapid recovery of dynamic economic growth, which, in turn, is impossible without qualitative structural transformations of the national economy. The budget policy should be proactive, providing a consistent combination of macroeconomic stability and

strategic development. Limited budget resources require their concentration on critical areas related to overcoming the contradictions that impede the realization of national economic potential. The optimization of budget policy requires clarification of the scope of state responsibility on the basis of open public dialogue and rationalization of budget expenditures on this basis. All of this requires that budget policies go from the loophole «things-in-itself», but considered as an instrument for implementing systemic strategic goals.

Due to problems with using budget funds, western countries were forced back to introduce into the budget process new management technologies aimed at qualitative transformations in the field of fiscal policy and budget management in the middle of the 20th century.

The analysis of the recent research and publications. The problems of development and improvement of methods of budget management are devoted to the scientific works of our scientists, such as O. Baranovskiy, T. Buhai, S. Bulgakova, O. Vasylyk, V. Vyshnevskya, V. Vyshnevskiy, A. Haliuta, O. Demkiv, N. Dieieva, I. Zapatrina, T. Yefymenko, Ya. Kaziuk, L. Kleets, M. Krupka, M. Kulchytskyi, V. Lahutin, I. Lopushynskiy, N. Lototska, C. Ogon, L. Omelianovych, S. Onyshko, V. Oparin, K. Pavliuk, Y. Pasichnyk, M. Pashuta, S. Perun, N. Ruban, L. Safonova, I. Stefaniuk, A. Suslov, V. Fedosov, A. Khven, I. Chugonov, S. Yurii and others. Among the foreign authors, O. Andrieieva, M. Afanasiev, Hans de Bruin, V. Hamukin, A. Kirieieva, T. Kovaliova, I. Kryvogov, A. Lavrov, O. Lobko, F. Mosher, A. Premiant, B. Raizberg and others. At the same time, given the need for wide-scale implementation of the program-target method and medium-term planning of budgeting in Ukraine, the attention should be paid to studying world experience of modern budget management.

The statement of the task. The purpose of the article is to find ways of solving current problems of Ukraine in the sphere of budgeting in view of the world practice of application of the program-target method and medium-term budget planning.

The presentation of the main material. The program-targeted budget management method, which has become widespread, promotes greater efficiency and transparency in the using of budget resources, including increased accountability and accountability for spending; establishes a link between the resources used and the results obtained from their using; regulates the distribution of budget funds between individual programs on the basis of measured results. As a tool of budget regulation, the program-target method allows setting priorities within the limits of existing fiscal constraints.

In Ukraine, until recently, a standardized (traditional or costly) method was used in the budgeting process, for which expenditures were planned for the short term - one year, with attention focused on current expenditures and administrative needs, which were determined using approved norms. This system of budget planning is determined by the high centralization of management of public finances and strict control over the target spending of financial resources.

An unconditional advantage of item budgeting is the distribution of budget funds by type of expenditure, which creates conditions for monitoring the targeted use of budget funds. Along with this, there are a number of shortcomings in the traditional way of budgeting: firstly, a reduced system of estimation of the effectiveness and efficiency of budget expenditures; secondly, the high degree of detailing costs does not contribute to the flexibility of budget execution (in practice, during the financial year, the costs can be repeatedly adjusted for both quantitative and qualitative positions); thirdly, the low level of responsibility directly to budget recipients, which does not contribute to further increase the efficiency of public finance management; fourthly, although the control of the spending units is subject to the control procedure, but the object is only the targeted using of cash resources, the amount and timing of spending, and the compliance of costs with the detailed plan.

Such a methodology does not have a clear link between the resources that were spent and the results received by the public, since such a division does not allow the legislature or the executive branch to determine the efficiency and effectiveness of the financed services, therefore, effectiveness, and especially rationality and social the effect of such costs remain outside the control.

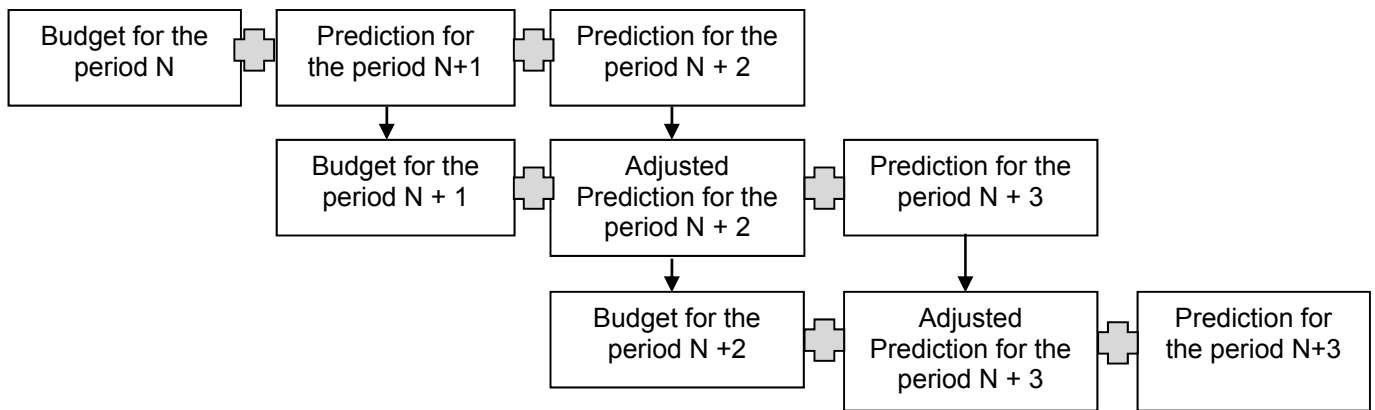
Since 2002 in Ukraine, the phased implementation of the program-target method in accordance with the Concept of application of the program-target method in the budget process began [5]. One of the main elements and prerequisite for application of the program-target method (PTM) is medium-term budget planning.

The introduction of a new approach to budget planning by the Budget Code of Ukraine is due to the urgent need of the state to increase the efficiency and effectiveness of the use of state resources. Such an approach is to formulate a system of public administration on the basis of strategic development with a clear definition of goals and objectives, which will enable the state to have a decent competitive position in the world market and achieve stabilization of a market economy.

The current Budget Code of Ukraine provides for the application of the program-target method of planning by drawing up a prediction of the budget for the subsequent two budget periods [3, art. 20]. The proposed approach to planning is based on the using of the method of predicting the «moving average», which consists in extrapolating the trends of changes in some or other quantitative characteristics of the object that has been statistically formed (Fig. 1).

The main idea of using the proposed method of predicting is that the planning of indicators begins with the calculation of prediction indicators for the planned and the next two planned budget periods. Based on the estimated values, the budget for the next budget period is approved, and the prediction of individual indicators of social and economic development of the country of the other two years becomes the basis for the development of budgets of the following periods. At the same time, approval of each next budget is necessarily accompanied by a

review and correction of the prediction calculations of the third (last) period in accordance with the actual performance of the previous budget plan and the achievement of the calculated macroeconomic indicators. International experience shows that this technique significantly improves the quality of the budget planning.

Medium-term budget planning based on the method of the prediction «moving average».

The Government approved the main directions of budget policy for 2018 - 2020 (so-called the budget resolution) [9]. For the first time in the history of budgeting in Ukraine, medium-term budget planning will be introduced.

The approved budget resolution is a strategic document that defines the direction of public finances for priority reforms. This will put in place a plan for the country's economic development in the future and create the basis for systematic deep reforms. The transition from a one-year to three-year perspective of budget planning is not just a technical change in budget formation by adding two more budget periods in the calculations. This is a systemic change in budget policy that should provide a strategic approach to identifying priority measures and an efficient allocation of the resources.

The foreign experience of using budgeting as one of the technologies of public finance management suggests that it alone cannot exist without a systematic approach, since it focuses on certain results from the using of budget funds. In turn, the effective result is virtually impossible to achieve solely due to budgeting technologies, since these are interrelated measures, and finances only serve their implementation. That is why in most foreign countries, budgeting technology was introduced at the same time as structural changes, or immediately after their implementation. And first and foremost, the whole system of public administration was reformed in order to increase the responsibility of government institutions for the results of its activities (Australia, New Zealand, Great Britain, the United States, etc.).

The methods (The technologies) of budget management in foreign countries have recently evolved quite rapidly: from the traditional budget, the budget from results (implementation), basic budgeting, budgeting on a zero basis, budgeting «sunset» to the budget based on targeted programs (priorities). All innovations after the traditional budget (cost or item) are considered as components of the program-target method of budgeting [10].

The countries of the European Union have moved on to develop an annual budgetary process, taking into account the strategic multi-year approach since the second half of the twentieth century. A common approach to long-term budgeting is the inclusion of projected estimates of profits and expenditures for several years ahead after the current year.

The program-based budgeting method at the state level was first used in the United States to develop the Ministry of Defense estimates. The practice of using this method indicates its advantages compared with other methods used in the process of drafting budgets. This contributed to the application of the program-target method of budget planning in world practice.

In the United States, the program-target budget planning method is applied both at the state budget level and at the state and state budgets of states and territories. Budget planning with application of the program-target method in this country is longer than in other countries of the world.

Canada and most European Union countries are actively practicing the program-targeted budget method. A positive step towards improving the budget process of the EU was the introduction of 2003 at the EU level for the medium-term budget plan in the course of elaboration, adoption and implementation of the budget. This method provided an opportunity for the development and implementation of budget programs beyond the boundaries of the year, and also suggested planning of costs based on the distribution of existing commitments. Today, most EU countries provide assistance to other countries in the form of programs, after which the EU seeks to achieve real results.

According to scientists' opinion, the most progressive in terms of application of the program-target budgeting method is Australia and New Zealand [1]. Regular budget reports issued by these two countries show that they have reached a spectacular level of openness and transparency in the activities of government structures and the results that are being achieved. It is their experience of applying the program-target budgeting method, which is based on a completely new budget philosophy for Ukraine, is often put forward as an example to follow the other countries of the world.

In Ireland, budget calculations predict resource requirements for three to four years ahead. The horizons of these predictions are removed annually, which is a means of medium-term management of the economy and budget. In the Netherlands, predictions are for the next budget year and the next four years, and each change in budget trends leads to an appropriate correction of the whole range of five-year assessments. In Portugal, a list of programs and projects are funded under a separate approved plan of investments and expenditures, designed for four years.

In Spain, the budget process allows multi-year budgets to analyze macroeconomic and financial performance of public sector activities within a four-year period.

The experience of introducing medium-term budget planning in Sweden is rather interesting. An important step in the budget reform carried out in the country in the late 1990s was the introduction of medium-term budget planning and the application of a new approach to the formation of the state budget «top-down». Sweden uses long-term budget planning as a basis for the annual budget process. A three-year budget cycle is established and, moreover, they develop four-year predictions of revenues, expenditures and the balance of the state budget in order to predict the results of the decisions and financial obligations.

The Government of Turkey prefers the annual budget, but its parameters depend on the target indicators of the five-year plans for socio-economic development of the country, which are mandatory for the public sector and recommended for the private sector.

It is actually for Ukraine the studying of the experience of using the program-target method of budget planning in the EU countries, such as, Great Britain, France, Italy, and Germany.

The UK's budget policy is aimed at long-term regulation of the economy and social development, solving such important issues for societies as structural restructuring of the economy, solving problems of self-sufficiency of energy resources, keeping inflation at a substantiated level. At the same time, in the period up to the 1970s of the twentieth century, the policy in the sphere of the budget was aimed, mainly, at smoothing the cyclical fluctuations of the economy.

Considering the development of the program-target method in the UK, it is worth noting that the using of performance indicators for budget programs in this state is not regulated by law. However, starting in 1991, each ministry and department submits to the Parliament an annual report, which reflects the results achieved by it and the expected results in the next budget period. The state budget of Great Britain is formed on a medium-term basis for a period of three years; consists of a set of separate annual departmental programs based on which are the relevant state medium-term programs of economic development. The main objectives of the country's budget are the financing of a wide range of the country's social and economic development.

France is one of the countries where medium-term planning has become the largest development. The transition to the application of the program-target method in the budget process of France began relatively recently, from the elaboration of the 2001 Draft Organic (Constitutional) Law on Public Finances (hereinafter referred to as the Law of LOLF (Loi Organique relative aux Lois des Finances), which entered into force on January 1, 2006, the LOLF Law introduced the concept of «effectiveness of budget expenditures» in France and consolidated the main principles of the program-target method. The objectives and performance indicators were formulated in the draft budget. In 2006 a fundamental change was made in budgeting: the transition from the logic of tracking expenditures to the logic of tracking the performance of public services [11].

The experience of France in organizing the training of new principles of the program-target method of employees involved in the implementation of its main elements can be useful to Ukraine. So, in 2003, in order to implement the budget reform within the Institute of State Management and Development of Economy (ISMDE), a separate department was set up, whose function was to support the reforms in the ministries. The Institute of State Management and Development of Economy has developed three stages of training for employees of ministries and departments that are involved in the implementation of the program-target method in any way. All three wave studies took place between 2003 and 2006 during the transition period preceding the implementation of the LOLF [11].

In France, budget reform started in 2008 and continues until now, with the result of the introduction of a new category of laws - programming laws that define the main directions of public finances and budget policy in the medium term and allow maximizing coverage of all components of the public sector and balancing state finance.

Considering the application of the program-target method in Germany, it is necessary to emphasize that this country is one of the countries with a traditionally conservative system of public administration and budgeting. Such conservatism led to a low level of responsibility of budget funds managers, lack of interest in saving and effective using of financial resources. That is why, since 2008, Germany began to apply program-based budgeting approaches.

In Italy, unlike in other developed countries, budget planning is not at the level of ministries and departments, but at the national level. Also, in the budget planning process, the long-term effects of the current budget policy are taken into account, that is, a fairly complex predicting system is used. At the same time, the key criterion for the effectiveness of the budget process in Italy is the principle of transparency - the performance of the expenditure part of the state budget is mandatory and published in full amount [8].

The world practice highlights the following key elements of program budgeting:

- a strategic planning of the activity of public authorities and its component - financial strategic planning;
- a medium-term budgeting, which defines certain time fiscal frameworks for optimal resource allocation in the medium-term program;
- a system for monitoring and evaluating budget programs and the results of their performers (strategic plans are the basis for the latter) [1].

The experience of foreign countries testifies that there is no single methodology of program budgeting that can be applied in any country. This is due to the peculiarities of the budget system and the construction of the budget system of each country. However, the joint program-target budgeting is an organic combination of a clearly structured and substantive part of the program with the formation and using of organizational and financial mechanisms for its implementation, control over the implementation and achievement of the planned results.

The experience from different countries shows that program-targeted budgeting involves a fairly detailed periodic analysis of all programs that require significant human resources and often financial costs. In addition, programmatic budgeting is just one of the structural elements of a series of public administration reforms aimed at improving the performance of public institutions. It should be noted that the transition to medium-term budget planning in foreign countries took place gradually, took time and lasted on average from 5 till 10 years.

Most of the foreign countries that implemented budgeting techniques have done this in combination with other reforms for many years. The appropriate strategies were developed within the framework of a single strategic document for it (for example, a national strategy to be developed by the president or the government).

Foreign experience of using in practice the program-target approach in the budget process shows an increase in the responsibility of the spending units for achieving the final result, allows us to critically evaluate the spending of funds and to refuse unreasonable expenditures and to really assess the financial state of the state, due to a more complete picture of the resources available to it [11].

The conclusions. Given the foreign experience of introducing systemic changes in fiscal policy for Ukraine, we are confident that the application of the program-targeted method will help to make the best choice of the priority budget policy for the medium-term perspective and ensure the achievement of positive results with the using of the budget funds. Improvement of the program-target method of expenditure planning will improve the quality of budget policy formulation of prioritization when allocating a limited amount of expenditures, increase the level of efficiency of using budget allocations, and facilitate streamlining of the activities of the main spending unit manager in executing budget programs. Strengthening the quality level of domestic budget policy, taking into account relevant world experience, will contribute to effective institutional transformation of social development.

Список використаних джерел

1. Бугай Т.В. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі: зарубіжний досвід і можливості його використання в Україні / Т.В. Бугай, А.А. Галюта // Вісник Житомирського технологічного університету [Текст]. – 2011. – № 3(57). – С. 206–210. – Бібліогр.: 8 назв.
2. Булгакова С. О. Бюджетна система України та Євросоюзу : монографія / С. О. Булгакова, О. І. Барановський, Г. В. Кучер ; М-во освіти і науки України ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 409 с. – Бібліогр.: с. 404-409.
3. Бюджетний кодекс України [Текст]. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010. – № 50-51. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. (дата звернення: 01.10.2017).
4. Запатріна І. В. Бюджетна політика стимулювання економічного зростання та механізми її реалізації / І. В. Запатріна, Т. Б. Лебеда // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 38–45. – Бібліогр.: 7 назв.
5. Концепція застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 верес. 2002 р. № 538-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nau.kiev.ua>. (дата звернення: 02.10.2017).
6. Лисяк Л. В. Впровадження програмно-цільового методу планування видатків місцевих бюджетів в Україні / Л. В. Лисяк. // Формування ринкової економіки в Україні. – 2013. – Вип. 29. – Ч.2. – С. 3-9. – Бібліогр.: 14 назв.
7. Мярковський А. І. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. І. Мярковський, І. Я. Чугунов // Вісн. Київ. нац. торг.-екон ун-ту. – 2010. – № 5. – С. 5–15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2010_5_2. - Дата звернення: 01.10.2017. – Назва з екрану.
8. Огонь Ц. Г. Програмно-цільовий метод та ефективність бюджетних програм / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2009. – № 7. – С. 20–29. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2009_7_3. - Дата звернення: 03.10.2017. – Назва з екрану.
9. Основні напрямки бюджетної політики на 2018-2020 роки. - Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files>. (дата звернення 03.10.2017).
10. Федосов В. М. Бюджетний менеджмент : підруч. / Мін-во освіти і науки України, КНЕУ ; ред. В. М. Федосов. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с. – Бібліогр.: с. 855-863.
11. Хвєнь А. Ю. Використання досвіду бюджетного менеджменту Європейського Союзу для України [Електронний ресурс] / А.Ю. Хвєнь. – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?newsid=1859>. - Дата звернення: 03.10.2017. – Назва з екрану.
12. Чугунов І. Я. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки / І.Я. Чугунов, К.В. Брижан // Економічний вісник університету. – 2017. – Випуск №32/1. – С. 241-251. Бібліогр.: 10 назв.

References

1. Bugaj T.V., Galyuta A.A. Programno-cil'ovyj metod u byudzhetnomu procesi: zarubizhnyj dosvid i mozhlyvosti jogo vykorystannya v Ukraini [Program-target method in the budget process: foreign experience and possibilities of its use in Ukraine] // Visnyk Zhytomyr'skogo tekhnologichnogo universytetu. – 2011. – No 3(57). – S. 206–210. – Bibliogr.: 8 nazv.

2. Bulgakova S.O., Baranovs'kyj O.I., Kucher G.V. *Byudzhetna sy'stema Ukrayiny` ta Yevrosoyuzu [Budget system of Ukraine and the European Union] : monografiya ; M-vo osvity` i nauky` Ukrayiny` ; za zag. red. A.A. Mazaraki. – K. : Ky`yiv. nacz. torg.-ekon. un-t, 2009. – 409 s. – Bibliogr.: s. 404-409.*
3. *Bjudzhetnyj kodeks Ukrai'ny [Budget Code of Ukraine] (2010). Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny (VVR), 50-51. : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. (last access: 01.02.2017).*
4. Zapatrina I.V., Lebeda T.B. *Byudzhetna polity`ka sty`mulyuvannya ekonomichnogo zrostannya ta mexanizmy` yiyl realizaciyi [Budget policy to stimulate economic growth and mechanisms for its implementation] // Finansy` Ukrayiny`. – 2006. – No 4. – S. 38–45. – Bibliogr.: 7 nazv.*
5. *Koncepciya zastosuvannya programno-cil`ovogo metodu v byudzhetnomu procesi [The concept of application of the program-target method in the budget process], sxvalena rozporjadzhennyam Kabinetu Ministriv Ukrayiny` vid 14 veres. 2002 r. No 538-r. : <http://www.nau.kiev.ua>. (data zvernennya: 02.10.2017).*
6. Ly`syak L.V. *Vprovadzhennya programno-cil`ovogo metodu planuvannya vy`datkiv miscevy`x byudzhetiv v Ukrayini [Implementation of the program-target method of planning of expenditures of local budgets in Ukraine] // Formuvannya ry`nkovoyi ekonomiky` v Ukrayini. – 2013. – Vy`p. 29. – Ch.2. – S. 3-9. – Bibliogr.: 14 nazv.*
7. Myarkovs'kyj A.I., Chugunov I.Ya. *Byudzhetna polity`ka yak skladova social`no-ekonomichnogo rozvy`tku krayiny` [Budget policy as a component of socio-economic development of the country] // Visn. Ky`yiv. nacz. torg.-ekon un-tu. – 2010. – No 5. – S. 5–15. : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2010_5_2. - Data zvernennya: 01.10.2017.*
8. Ogon` Cz. G. *Programno-cil`ovyj metod ta efekty`vnist` byudzhetny`x program [The program-target method and efficiency of budget programs] // Finansy` Ukrayiny`. – 2009. – No 7. – S. 20–29. : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2009_7_3. - Data zvernennya: 03.10.2017.*
9. *Osnovni napryamky` byudzhetnoyi polity`ky` na 2018-2020 roky` [The main directions of budget policy for 2018-2020 years]. : <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files>. (data zvernennya 03.10.2017).*
10. Fedosov V.M. *Byudzhetnyj menedzhment [Budget Management] : pidruch. / Min-vo osvity` i nauky` Ukrayiny`, KNEU ; red. V.M. Fedosov. – K. : KNEU, 2004. – 864 s. – Bibliogr.: s. 855-863.*
11. Xven` A.Yu. *Vy`kory`stannya dosvidu byudzhetnogo menedzhmentu Yevropejs`kogo Soyuzu dlya Ukrayiny` [Using the experience of European Union budget management for Ukraine]. : <http://libfor.com/index.php?newsid=1859>. - Data zvernennya: 03.10.2017.*
12. Chugunov I.Ya., Bry`zhan K.V. *Byudzhetna polity`ka v umovax transformaciyi ekonomiky` [Budget policy in the context of transforming the economy] // Ekonomichnyj visny`k universy`tetu. – 2017. – Vy`pusk 32/1. – S. 241-251. Bibliogr.: 10 nazv.*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Перчук Оксана Володимирівна, старший викладач кафедри обліку і оподаткування ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401
e-mail: oksi011279@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Перчук Оксана Владимировна, старший преподаватель кафедры учета и налогообложения ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401
e-mail: oksi011279@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Perchuk Oksana Vladimirovna, senior lecturer of the Department of Accounting and Taxation Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University
Sukhomlynsky Str., 30, Pereyaslav-Khmelnysky, Kyiv region, 08401, Ukraine
e-mail: oksi011279@gmail.com

УДК 346.9

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00004

ОБІЗНАНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО ПРАВА**Почтарьов С.О.**

Предмет дослідження – фінансова обізнаність населення України.

Метою даної роботи є виділення основних причин низького рівня фінансової обізнаності серед більшості населення України та розробка стратегічних напрямків подолання проблеми.

Завдання дослідження: дослідити причини низького рівня фінансової обізнаності населення України; проаналізувати сучасний стан фінансового законодавства України; розробити стратегічні напрямки подолання низького рівня фінансової обізнаності населення на сучасному етапі.

Результати роботи. Дана стаття розкриває сутність поняття та значення фінансової обізнаності, грамотності та освіченості населення в умовах сучасного фінансового законодавства. Також в ході дослідження було узагальнено результати аналізу рівня фінансової обізнаності населення та встановлено, що рівень обізнаності населення із фінансовим правом, на сьогоднішній день, залишає сподіватися кращого. В ході роботи окреслено стратегічні напрями підвищення рівня фінансової обізнаності пересічного громадянина та значення фінансової грамотності населення як для особистого матеріального благополуччя громадян, так і для держави цілому.

Ключові слова: фінансова обізнаність, фінансова грамотність, фінансова освіченість, фінансові послуги, фінансове право, споживач фінансових послуг.

ОСВЕДОМЛЁННОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ В СФЕРЕ ФИНАНСОВОГО ПРАВА

Почтарёв С.А.

Предмет исследования – финансовая осведомленность населения Украины.

Целью данной работы является выделение основных причин низкого уровня финансовой осведомленности среди большинства населения Украины и разработка стратегических направлений преодоления проблемы.

Задачи исследования: исследовать причины низкого уровня финансовой осведомленности населения Украины.

Результаты работы. Данная статья раскрывает сущность понятия и значение финансовой осведомлённости, грамотности и образованности населения в условиях современного финансового законодательства. Также в ходе исследования были обобщены результаты анализа уровня финансовой грамотности населения и установлено, что уровень осведомлённости населения с финансовым правом, на сегодняшний день, оставляет надеяться на лучшее. В ходе работы намечены стратегические направления повышения уровня финансовой осведомлённости обычного гражданина и значение финансовой грамотности населения как для личного материального благополучия граждан, так и для государства в целом.

Ключевые слова: финансовая осведомлённость, финансовая грамотность, финансовая образованность, финансовые услуги, финансовое право, потребитель финансовых услуг.

DIVERSITY OF THE POPULATION IN THE FIELD OF FINANCIAL LAW

Pochtarov S.O.

This article reveals the essence of the concept and meaning of financial awareness, literacy and education in the conditions of modern financial legislation. Also, the study summarized the results of the analysis of the level of financial awareness of the population and found that the level of awareness of the population with financial law, to date, leaves much to be hoped for. In the course of work the strategic directions of raising the level of financial awareness of ordinary citizen and the importance of financial literacy of the population for both personal and material well-being of citizens and for the state as a whole are outlined.

Key words: financial awareness, financial literacy, financial education, financial services, financial law, consumer of financial services.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку людського суспільства гостро постає проблема підвищення фінансової обізнаності населення. Вона є нагальною для забезпечення стабільності фінансового сектору. Фінансовий аспект присутній практично у всіх сферах життєдіяльності сучасного українського суспільства. Фінансова обізнаність надає можливість громадянам України керувати власним матеріальним благополуччям. Відсутність елементарних фінансових знань та навичок обмежує можливості людей щодо прийняття оптимальних рішень для забезпечення їх фінансової стабільності [2, с. 19]. Постійний розвиток, розширення спектру товарів та послуг вимагають від споживача регулярного оновлення своїх знань та навичок, щоб в умовах недосконалої законодавчої бази захистити свої права на ринку [3, с. 125].

Актуальність досліджуваної проблеми очевидна, адже ринок фінансових послуг в Україні динамічно розвивається, росте і кількість споживачів, фінансові послуги і продукти стають більш різноманітними і складними, а також поглиблюється інтеграція в світові ринки. Одночасно більшість населення України зазвичай не має достатньої інформації та знань і при виборі послуги не завжди раціонально оцінює рівень ризиків і свої майбутні фінансові зобов'язання та порівняти умови, що пропонуються різними компаніями на ринку фінансових послуг.

Питання підвищення фінансової обізнаності населення України, на жаль, не розкривалося належним чином у працях вітчизняних науковців. Проте наслідки фінансової кризи спричинили підвищену увагу до цього питання таких вчених, як С. Юрій, Н. Славянська, А. Незнамова, Б. Приходько, І. Сорокіна, Д. Радзішевська, В. Корнівська, Л. Зюман, Т. Смовженко та інші.

Різнманітні аспекти розвитку фінансової обізнаності населення досліджують такі зарубіжні вчені, як К. Кутер, О. Мітчелл, М. Овчінников, Л. Стахович, А. Столярова, К. Цвайгерт, Дж. Гольд, Ф. Вуд, Ф. Канн, Г. Берман, Дж. Фридланд, Р. Циммерманн, И. Шихат та інші. Кожен із науковців по-різному трактує поняття фінансової обізнаності, грамотності та освіченості.

Професор Т. Смовженко стверджує, що фінансова освіченість допомагає зрозуміти визначальні фінансові поняття та використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати та заощадження, для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо.

Так, Т. Кізіма фінансову грамотність трактує як комплекс світоглядних позицій (установок), знань та навичок громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень.

Предмет дослідження – фінансова обізнаність населення України.

Метою даної роботи є виділення основних причин низького рівня фінансової обізнаності серед більшості населення України та розробка стратегічних напрямків подолання проблеми.

Завдання дослідження:

- дослідити причини низького рівня фінансової обізнаності населення України;
- проаналізувати сучасний стан фінансового законодавства України;
- розробити стратегічні напрямки подолання низького рівня фінансової обізнаності населення на сучасному етапі.

Результати дослідження. Здійснюючи аналіз реалії фінансової обізнаності населення, необхідно зазначити, що ступінь поширення фінансових послуг в Україні залишається низьким, особливо порівняно з європейськими державами. Більшість громадян користуються лише базовими фінансовими послугами, серед яких:

- оплата комунальних платежів через банк (79 %);
- користування банківським рахунком та пластиковою картою (82 %);
- проведення платежів через термінали платіжних систем (53 %);
- користуються послугою переказу грошей через банк (92 %);
- обмін валюти (47 %) тощо.

Однак більшість населення України практично не користується так званими інвестиційними послугами, зокрема такими фінансовими інструментами, як акції, облігації або інвестування у наддержавні пенсійні чи інвестиційні фонди. Пересічний українець погано обізнаний у сфері фінансів, майже нічого не знає про власні права як споживача фінансових послуг, а також не довіряє фінансовим установам. Рівень довіри до фінансового сектору України є досить низьким. Приблизно 11 % респондентів роблять заощадження. Кожен третій споживач мав негативний досвід користування фінансовими послугами, а за рівнем проблемності до трійки лідерів увійшли споживчий кредит, банківська кредитна картка та банківський депозит. І незначний відсоток респондентів вважає, що у разі виникнення непорозуміння між споживачем та фінансовою установою, конфліктна ситуація буде вирішена на користь першого [2, с. 19-20]. Практика прийняття судових рішень у сфері надання фінансових послуг є непослідовною, оскільки існують факти винесення судами діаметрально протилежних рішень за аналогічними позовами [8, с. 59].

Крім того, варто зазначити, що 39% населення України не мають банківських рахунків, через що не можуть скористатися навіть базовими фінансовими послугами [6, с. 113].

Конституція України передбачає належну реалізацію функцій держави і органів місцевого самоврядування та фінансове забезпечення соціальних стандартів життя населення України, закріплених у Конституції України та інших нормативно-правових актах. Напрями фінансової діяльності втілюються у повсякденній діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування в межах компетенції, визначеної чинним законодавством. Визначальною умовою належного здійснення діяльності щодо забезпечення інтересів та потреб суспільства є її матеріальне (фінансове) забезпечення.

Фінансове право – сукупність нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері мобілізації (формування, утворення), розподілу (перерозподілу), використання і контролю централізованих та децентралізованих фондів коштів.

Джерелами фінансового права є законодавство, фінансові програми і плани діяльності законодавчої та виконавчої влади, дані економічної науки та інших правових наук, матеріали статистичних досліджень у галузі бюджетної, податкової та іншої фінансової злочинності, наслідки конкретних соціологічних досліджень [7, с. 42-46].

Фінансове право є регулятором суспільних (економічних) відносин і одним з факторів управління і забезпечення розвитку економіки, тому правові засоби, за допомогою яких вирішуються економічні завдання, мають важливе значення.

Фінансове право, як ніяка інша галузь права, мобільне. За один рік змінилася і оновилася редакція Бюджетного кодексу України. Прийнято Податковий кодекс України. Після ухвалення цих «могутніх» законодавчих актів майже кожного тижня в них вносяться зміни і доповнення. Тому проблема джерел фінансового права не вичерпується.

Кожний юрист знає, що приписи, вміщені в Конституції держави, є нормами прямої дії, вони і безпосередньо регулюють публічні фінансові відносини. Наприклад, ст. 67 Конституції встановлює обов'язок кожного громадянина сплачувати податки і збори у порядку і розмірах, установлених законом, тобто ця конституційна норма, по-перше, приписує кожному сплачувати податки і збори, по-друге, приписує щороку подавати декларації про свій майновий стан і доходи, отримані за минулий рік у порядку, встановленому законом. А ст. 74 Конституції України не допускає вирішення на референдумі питань щодо податків, бюджету та

амністий. Це свідчить про особливу важливість фінансових питань для держави. Крім того, ч. 2 ст. 92 Конституції визначено, що всі види фінансової діяльності встановлюються виключно законом [5, с. 306-308].

Як підтверджують зарубіжні дослідження, навіть в економічно розвинених країнах більшість населення має низький рівень фінансової обізнаності та часто завищує оцінку власних знань та навичок щодо продуктів/послуг споживчого кредитування. Переважно, споживачі у світі недостатньо підготовлені для того, щоб керувати власними фінансами та боргами [2, с. 19]. Хаотичність споживчої поведінки, перш за все, заснована на власній необізнаності, залежності від радянських стереотипів та надлишку неякісної рекламної інформації. З іншого боку, характерними є низька якість фінансових послуг та продуктів, відсутність дієвої бази захисту споживачів фінансових послуг та продуктів, особливо це стосується кредитних послуг. Банківська система доволі успішно користується низьким рівнем обізнаності пересічного споживача, що дає зелене світло на встановлення необгрунтовано високої вартості кредитних продуктів [3, с. 125].

Результати проведених в Україні соціологічних досліджень свідчать про низький рівень фінансової обізнаності та грамотності громадян, які змушені самостійно здобувати знання щодо фінансових установ та послуг, що ними надаються.

На ринках фінансових послуг в Україні сопстерігається низький рівень інформаційної прозорості. Переважна частина населення недостатньою мірою володіє базовими основами фінансових знань і загальною інформацією про свої права та обов'язки як споживачів фінансових послуг. Найменш обізнаними є соціально незахищені категорії населення, зокрема пенсіонери.

Населення не має доступу до інформаційних матеріалів про фінансові послуги, які містять достовірні відомості про зміст таких послуг, їх орієнтовну вартість, пов'язані з ними ризики та юридичні наслідки.

На даний час інформація щодо фінансових послуг пропонується переважно у вигляді різноманітних рекламних та інших подібних продуктів, контроль за об'єктивністю і достовірністю яких недостатній, а механізм спростування наведеної в них інформації відсутній.

Ділова практика установ, що надають фінансові послуги, не завжди базується на високих стандартах надання таких послуг.

В Україні недостатньо застосовуються такі механізми регулювання стандартів надання фінансових послуг, як добровільні кодекси (кодекси етики), що зумовлює зниження рівня довіри до фінансового сектору.

Допоміжна діяльність на ринках фінансових послуг, що пов'язана з інтересами фізичних осіб, також потребує вдосконалення, оскільки на сьогодні залишаються невирішеними на законодавчому рівні питання правового статусу та забезпечення діяльності колекторських агентств/установ із реструктуризації боргів і відступлення (відчуження) банками небанківським установам права вимоги за кредитами, наданими фізичним особам.

Також потребують удосконалення питання діяльності фінансових посередників як необхідного елемента інфраструктури ринків фінансових послуг.

В Україні зафіксовані факти надання фінансових послуг особами, що не мали на те законних підстав, при цьому наявний механізм виявлення фактів такої діяльності та її припинення є неефективним.

Законодавство про захист персональних даних, яке поширюється і на сферу надання фінансових послуг, забезпечує захист персональної інформації споживача.

Разом з тим нерегульованим є питання щодо передачі персональних даних споживачів фінансових послуг установам, які провадять допоміжну діяльність на ринках фінансових послуг, колекторським компаніям, а також дотримання такими компаніями вимог щодо таємниці приватного життя. Розв'язання зазначеної проблеми можливе в рамках нормативно-правового врегулювання такої діяльності.

Права споживача фінансових послуг у частині відмови від подальшого отримання послуги не є аналогічним правам споживача інших послуг. Так, для споживачів фінансових послуг, крім послуги кредитування, такого права не передбачено, а щодо зазначеної послуги його реалізація забезпечується неефективно.

Єдиною можливістю відмовитися від подальшого отримання фінансової послуги є дострокове припинення договору про надання такої послуги. При цьому споживач несе втрати, оскільки в разі відмови від послуги, надання якої передбачається протягом певного періоду, він, як правило, сплачує повну вартість такої послуги на момент відмови, що фактично є штрафною санкцією. Крім того, для фінансових установ усталеною практикою є формулювання правочинів про надання фінансових послуг у спосіб, який дає їм змогу змінювати формат надання послуг без згоди споживача та позбавляє його можливості достроково відмовитися від такого формату надання послуги без застосування штрафних санкцій.

Конкуренція на ринках фінансових послуг є недостатньою внаслідок відсутності гарантування справедливого ставлення до споживача, що призводить до маніпулювання на таких ринках [8, с. 59-60]

Яким чином уникнути проблем на фінансовій ниві за допомогою інструментів фінансового права? Важливим стратегічним напрямом забезпечення фінансової грамотності населення України має бути підвищення рівня знань і компетенції в галузі права та поінформованості про можливі правові наслідки отримання фінансових послуг. Нині доводить констатувати, що саме оцінка правового змісту документів, зокрема щодо взаємовідносин позичальника та кредитора, часто є предметом вирішення відповідних суперечок у суді. Таким чином, найістотніша прогалина в знаннях існує саме в питанні обізнаності споживачів фінансових послуг про правовий зміст договорів кредиту.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговують проблеми недостатньої обізнаності споживачів фінансових послуг стосовно ефективного та доступного механізму врегулювання спорів між ними і фінансовими установами. Зокрема, це стосується інституту незалежного (громадського) фінансового омбудсмена, створення якого за німецькою моделлю (недержавного фінансового омбудсмена) на базі асоціацій чи об'єднань банків (досвід Німеччини) є найактуальнішим для України.

У цілому зазначена проблема полягає у відсутності в більшості населення правових знань щодо прав, обов'язків та наслідків отриманні фінансової послуги (споживчого або іпотечного кредиту, овердрафту за картковим рахунком тощо). Більшість споживачів фінансових послуг не бажає ретельно вивчати зміст договору, сподіваючись, що «їм пробачать їх незнання». Приймаючи будь-яке фінансове рішення, споживач фінансових послуг повинен чітко усвідомлювати його наслідки, розраховувати лише на реальні доходи з обов'язковим урахуванням можливості настання непередбачуваних обставин, за яких він буде спроможний обслуговувати свої зобов'язання перед фінансовими установами [4, с. 14].

Питаннями фінансової обізнаності, освіченості та грамотності населення займаються вже не одне десятиріччя. У європейських державах давно функціонує ціла система розвитку фінансової грамотності населення, діяльність якої заснована на концепції розвитку та шляхів її реалізації. За державні кошти, зокрема національних банків, здійснюється фінансування навчання фінансовій грамотності та видання спеціалізованої літератури. Активну участь у навчанні беруть професійні діячі фінансових ринків. Організуються і проводяться освітні семінари, конференції, конкурси та навчальні уроки очно та в режимі онлайн, реалізується величезна кількість освітніх програм. Основою фінансової грамотності населення стала система управління власними коштами та вміння приймати раціональні рішення. У європейських країнах 95% населення виступає інвесторами на фінансових ринках, а в Україні всього до 5% за умов стабільності економіки. Тобто розвиток фінансової грамотності населення у країнах Європи стимулюють державні заходи щодо удосконалення фінансової освіти та активізації системи популяризації фінансових послуг та продуктів та як саме грамотно ними скористатися в межах фінансового законодавства [3, с. 126].

Звичайно, проблема низької обізнаності населення у сфері фінансового права не є виключно українською. За даними соціологічних досліджень, у таких економічно розвинутих країнах, як США, Великобританія, Австралія тощо теж існують певні проблеми з підвищенням рівня фінансової грамотності громадян, проте там ці питання вирішують на державному рівні. Так, у цих країнах діють національні стратегії та економічно-правові програми підвищення фінансової грамотності населення, на реалізацію яких виділяють значні кошти з державного бюджету. Крім того, до програм фінансового просвітництва активно залучають приватні та громадські організації, а питання фінансової обізнаності включені в обов'язкові та факультативні освітні програми (табл. 1).

Таблиця 1. Програми фінансового просвітництва в різних країнах світу

Програма	Країна	Основні інструменти та заходи
Understanding money (розуміння грошей)	Австралія	- серія ігор Get Real (16-18 років); - програма розвитку кар'єри
Економічна та фінансова грамотність	Австрія	- екскурсія до музею грошей; - рух «євроавтобуса»
Забезпечення майбутнього	Голландія	- «пенсійні години» для студентів ВНЗ
My money week	Канада	- ігрові розвиваючі шоу «Фінансовий геній», «Інвестор»
Програма Національного банку	Польща	- мультимедійні презентації; - електронні навчальні курси; - освітній пакет для вчителів та батьків (підручники, сценарії знань, CD-R)
Фінанси для всіх	Франція	- глосарії, вікторини, кросворди, анаграми; - книжки для дітей та батьків; - форум для викладачів та батьків
Уроки для життя	США	- вказівки для викладачів з планами занять; - методика для батьків; - рольові ігри та кейси для дітей і дорослих

На даний час існує світова тенденція до посилення відповідальності за особисті фінанси та прийняття фінансових рішень споживачами фінансових послуг. Однак у зв'язку з підвищенням рівня ризиковості фінансових операцій споживачами виникає потреба у підвищенні фінансової обізнаності відповідних товарів та послуг, адже світова спільнота усвідомлює значення освіченості громадян у контексті збереження фінансової стабільності країн. Уже понад 100 країн світу на державному рівні вирішують проблеми підвищення рівня фінансової грамотності та фінансової освіти населення завдяки відповідним програмам та національним стратегіям. Це, зокрема, Австралія, Австрія, Бельгія, Великобританія, Естонія, Індонезія, Іспанія, Ізраїль, Італія, Казахстан, Канада, Німеччина, Нова Зеландія, ПАР, Польща, Республіка Корея, Румунія, Словаччина, США, Чехія, Японія та інші. Крім того, в США та Великобританії діють спеціальні

закони щодо фінансово-економічної обізнаності й освіти населення. При чому у більшості країн відповідальними за розроблення та реалізацію стратегій щодо фінансового просвітництва є державні установи (центральні банки), а програми підвищення фінансової обізнаності реалізуються за рахунок коштів держави та державних і громадських організацій, а не приватного сектору [1, с. 22-23].

З метою підвищення рівня фінансової грамотності та обізнаності населення, інформаційної прозорості і виконання вимог щодо розкриття інформації на ринках фінансових послуг необхідно вжити наступних заходів:

- внесення змін до актів законодавства в частині встановлення безумовної вимоги забезпечення дотримання прав споживачів на повну та достовірну інформацію щодо послуги, її повної ціни та складових такої вартості, пов'язаних з такою послугою ризиків і відповідальності, а також права споживача відмовитися від подальшого її отримання;

- удосконалення механізму здійснення контролю державними регуляторними органами за рекламою та наданням іншої публічної інформації, що розповсюджується фінансовими установами, з метою недопущення введення в оману споживачів та нав'язливого пропонування фінансових послуг, а також негайного спростування недостовірної інформації та інформації, що може завдати шкоди споживачам фінансових послуг;

- вивчення передового світового досвіду обов'язкового залучення представників служб фінансових уповноважених чи медіаторів до здійснення спроб урегулювання конфліктів, насамперед у випадках, що мають істотне значення для особи;

- забезпечення підвищення рівня фінансової грамотності всіх вікових груп та соціальних верств населення з урахуванням їх особливостей щодо сприйняття інформації та психологічної готовності до навчання;

- визначення кола осіб за професією чи родом занять, які сприятимуть підвищенню рівня фінансової грамотності населення, підготовка та проведення спеціальних просвітницьких акцій і програм;

- створення комплексної системи забезпечення доступу до фінансової освіти населення протягом усього життя, що сприятиме формуванню належних навичок фінансової поведінки та забезпечить отримання фінансових послуг на належному рівні;

- вивчення передового світового досвіду щодо механізмів забезпечення розроблення, постійної актуалізації та поширення інформаційних матеріалів для фізичних осіб із стислим та простим викладенням інформації про зміст фінансових послуг, основні ризики, права та обов'язки споживача, що виникають у результаті отримання такої послуги, орієнтовних/індикативних цін на них на ринку, переліку фінансових установ, що мають права надавати такі послуги;

- інвентаризація наявних навчальних програм на рівні початкової та основної школи у частині формування фінансових знань і навичок та приведення їх у відповідність з єдиним стандартом освіти на базі сучасних інформаційних технологій і методів освіти;

- використання передового світового досвіду щодо підготовки та виконання національної програми освіти споживачів фінансових послуг;

- запровадження до інваріантної частини програм основної та старшої школи навчального предмета «Фінансова грамотність», вивчення якого забезпечить ознайомлення школярів із сучасними фінансовими послугами та сприятиме формуванню в них належних практичних навичок отримання таких послуг для підвищення власного фінансового добробуту;

- запровадження добровільних освітніх програм для дорослого населення на базі наявних навчальних закладів переважно економічного профілю, на робочих місцях, а також у професійних та інших об'єднаннях, громадських організаціях з метою надання заінтересованим особам доступної та неупередженої інформації, що сприятиме прийняттю свідомих, економічно та фінансово обґрунтованих рішень;

- створення спеціальних електронних ресурсів та бібліотек з метою забезпечення доступу населення до необхідної інформації щодо фінансових установ та послуг;

- залучення теле- і радіокомпаній, операторів мобільного зв'язку і забезпечення висвітлення у засобах масової інформації програм фінансової освіти;

- підтримання ініціатив громадськості щодо розроблення програм, виконання яких спрямоване на підвищення рівня фінансової грамотності та обізнаності споживачів фінансових послуг [8, 61-62].

Отже, водночас освіченого та фінансово грамотного споживача набагато складніше примусити до необдуманих дій. При цьому належний захист фінансових прав пересічного громадянина повинен сприяти усвідомленню всіх умов надання фінансових послуг, рішення про отримання яких він приймає, а також зниженню ризиків діяльності фінансових установ, поведінка яких на ринку є виваженою та економічно обґрунтованою. Підвищення рівня фінансової обізнаності громадян позитивно вплине на загальну економічну ситуацію в нашій державі, яка, в свою чергу, повинна забезпечити посилення норм до розкриття інформації для фінансових установ, підвищення рівня інформаційної прозорості, фінансової грамотності та обізнаності споживачів фінансових послуг і виконання вимог щодо розкриття інформації на ринках фінансових послуг, розширення можливостей пересічних громадян щодо отримання таких послуг з метою забезпечення можливості вільного та належного їх вибору в рамках чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Кізіма, Т. *Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу* / Тетяна Кізіма, Олена Шаманська // *Світ фінансів*. - 2014. - Вип. 1. - С. 16-26.

2. Куриш Н., Куриш Д. Формування фінансової грамотності учнів – інвестиції у майбутнє економіки України / Н. Куриш, Д. Куриш // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 2 (17). Серія «Педагогіка». – 2016. – С. 19-22.

3. Кучерова Г. Ю. Шляхи розвитку фінансової культури населення / Г. Ю. Кучерова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Сер.: Економіка і менеджмент. – 2013. - № 2. – С. 125-131.

4. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України / Б. Приходько // Вісник Національного банку України. – 2014. - № 2 216). – С. 11-16.

5. Фатхуддінова І. В. Конституція України - одне з основних джерел фінансового права // Фінансове право у XXI сторіччі: здобутки та перспективи. – Київ, 2011. – Ч. 2. – С. 306-308.

6. Філончук З. В. Проблеми впровадження фінансової грамотності в сучасній школі / З. В. Філончук // Таврійський вісник освіти. – 2015. - № 2 (50). – Частина II. – С. 112-117.

7. Фінансове право: підручник / за заг. редакцією О. М. Бандурки та О.П. Гетманець; Ю. М. Жорнокуй, О. В. Кашкарьова, Т. В. Колесник та інші. – Х.: Екограф, 2015 – 500 с.

8. Шевчук О.Р. Ментух Н.Ф. Захист прав споживачів фінансових послуг: досвід України та Європейського союзу // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : юридичні науки. – 2016. –Випуск 1. – Том 2. – С.58-62.

References

1. Kizyma, T. Finansova hramotnist naseleння i finansova povedinka domohospodarstv: aspekty vzaiemovplyvu / Tetiana Kizyma, Olena Shamanska // Svit finansiv. - 2014. - Vyp. 1.:16-26.

2. Kurysh N., Kurysh D. Formuvannia finansovoi hramotnosti uchniv – investytsii u maibutnie ekonomiky Ukrainy // Pedagogichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy. Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 2 (17). Seriiia «Pedagoghika». – 2016.:19-22.

3. Kucherova H. Yu. Shliakhy rozvytku finansovoi kultury naseleння // Visnyk Skhidnoievropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhentu. Ser.: Ekonomika i menedzhment. – 2013. - № 2.:125-131.

4. Prykhodko B. Stratehichni napriamy pidvyshchennia rivnia finansovoi hramotnosti naseleння Ukrainy // Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy. – 2014. - № 2 216):11-16.

5. Fatkhuddinova I. V. Konstytutsiia Ukrainy - odne z osnovnykh dzherel finansovoho prava // Finansove pravo u XXI storichchi: zdobutky ta perspektyvy. – Kyiv, 2011. – Ch. 2. : 306-308.

6. Filonchuk Z. V. Problemy vprovadzhennia finansovoi hramotnosti v suchasniі shkoli // Tavriiskyi visnyk osvity. – 2015. - № 2 (50). – Chastyna II.:112-117.

7. Finansove pravo: pidruchnyk / za zah. redaktsiieiu O. M. Bandurky ta O.P. Hetmanets; Yu. M. Zhornokui, O. V. Kashkarova, T. V. Kolesnyk ta inshi. – Kh.: Ekohraf, 2015 – 500 p.

8. Shevchuk O.R. Mentukh N.F. Zakhyst prav spozhyvachiv finansovykh posluh: dosvid Ukrainy ta Yevropeiskoho soiuzu // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia : yurydychni nauky. – 2016. –Vypusk 1. – Tom 2. :58-62.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Почтарьов Сергій Олександрович, старший викладач

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська область, 08401, Україна

e-mail: kvota.kvota@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Почтарёв Сергей Александрович, старший преподаватель

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская область, 08401, Украина

e-mail: kvota.kvota@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Poshtarov Sergey Alexandrovich, senior teacher of the State Higher Educational Institution «Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda»

street. Sukhomlynsky, 30, Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region, 08401, Ukraine

e-mail: kvota.kvota@gmail.com

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТИМИ ФІНАНСАМИ

Сидорчук А.А.

orcid.org/0000-0003-0280-1285

У статті розглядаються інвестиції як складова управління особистими фінансами, яка покликана забезпечити дохідність на рівні вищому ніж безризикові заощадження.

Предметом роботи є сукупність внутрішніх відносин які виникають у процесі управління фінансами і пов'язані із прийняттям рішення особою про інвестування власних вільних коштів.

Метою роботи є обґрунтування місця інвестицій у системі управління особистими фінансами.

В ході досліджень був використаний аналіз, синтез як **методи** теоретичного дослідження явищ. Порівняння і вимірювання використовуються в якості емпіричних методів для проведених досліджень. Окремі висновки дослідження були отримані після аналізу динаміки показників індексу споживчих цін та ставок за депозитами за 2008-2016 рр. в Україні та інтерпретації теорії ризику інвестицій (МРТ) Г. Марковіца.

Результатами роботи є формулювання тези, що ризикові інструменти інвестицій як складової управління особистими фінансами (акції, пайові інвестиційні фонди та довірче управління) повинні відповідати вимогам реальної дохідності визначеної за формулою Фішера.

На основі проведеного дослідження зроблено **висновки**, що управління особистими фінансами розглядається нами як процес цілеспрямованого впливу особи на її доходи та/або витрати для досягнення власних коротко-, середньо- або довгострокові цілей. По відношенню до кожної із названих цілей висувається вимога до інструментів їх досягнення.

Поєднання ризикових активів у процесі управління особистими фінансами, та практичне використання теорії Г. Марковіца українськими домогосподарствами-інвесторами, постає **галуззю застосування результатів роботи** у цій сфері фінансової науки.

Ключові слова: особисті фінанси, управління, відсоткова ставка, інфляція, фінансова грамотність.

ИНВЕСТИЦИИ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЧАСТЬ УПРАВЛЕНИЯ ЛИЧНЫМИ ФИНАНСАМИ

Сыдорчук А.А.

В статье рассматриваются инвестиции как составляющая управления личными финансами, которая должна обеспечить доходность на уровне выше, чем безрисковые сбережения.

Предметом работы является совокупность внутренних отношений возникающих в процессе управления финансами и связанные с принятием решения лицом об инвестировании собственных свободных средств. **Целью работы** является обоснование места инвестиций в системе управления личными финансами.

В ходе исследований был использован анализ, синтез как **методы** теоретического исследования явлений. Сравнение и измерения используются в качестве эмпирических методов для проведенных исследований. Отдельные выводы исследования были получены после анализа динамики показателей индекса потребительских цен и ставок по депозитам за 2008-2016 гг. в Украине и интерпретации теории риска инвестиций (МРТ) Г. Марковица.

Результатами работы является формулировка тезиса, что рискованные инструменты инвестиций как составляющей управления личными финансами (акции, паевые инвестиционные фонды и доверительное управление) должны соответствовать требованиям реальной доходности определенной по формуле Фишера.

На основе проведенного исследования сделаны **выводы**, что управление личными финансами рассматривается нами как процесс целенаправленного действия домохозяйства на его доходы и / или расходы для достижения собственных кратко-, средне- или долгосрочные цели. По отношению к каждой из названных целей выдвигается требование к инструментам их достижения.

Сочетание рискованных активов в процессе управления личными финансами, использование теории Г. Марковица на практике украинских домохозяйств-инвесторов, является **областью применения результатов работы** в этой сфере финансовой науки.

Ключевые слова: личные финансы, управление, процентная ставка, инфляция, финансовая грамотность.

THE INVESTMENTS AS A PART OF MANAGEMENT PERSONAL FINANCIAL

Sydorchuk A.A.

The article deals with investments as a component of personal finance management, which is designed to provide higher incomes than risk-free savings.

The **subject** of work is a set of internal relations that arise in the process of financial management and are associated with the decision of the person to invest their own free funds. The **purpose** of the work is to justify the place of investment in the system of personal finance management.

In the course of research, an analysis, synthesis as **methods** of theoretical knowledge of phenomena has been used. Comparisons and measurements are used as empirical methods for the conducted research. Separate

conclusions of the study were obtained after analysing the dynamics of consumer price indices and interest rates for 2008-2016 in Ukraine and the interpretation of the Modern Portfolio Theory (MPT) by G. Markovitz.

The results of the work are the formulation of the thesis that risk investment instruments as a component of personal finance management must meet the requirements of real incomes determined by Fisher equation.

The combination of risk assets in the process of managing personal finances and the use of the theory by G. Markovitz in the practice of Ukrainian households- investors arises in the area of application of the practical implications in this sphere of financial science.

Key words: *personal finance, management, interest rate, inflation, financial literacy.*

Постановка проблеми. Добробут домогосподарств України упродовж 2010-2016 рр. років суттєво не покращився, про що свідчать дані Державного комітету статистики України. Близько 50% населення мають рівень доходів нижче фактичного прожиткового мінімуму [1]. Незважаючи на номінальний ріст доходів у 2016 р. у порівнянні із 2010 р. на 79,2% [2], домогосподарства споживають близько 90% свого доходу [3], що, ґрунтуючись на положеннях закону Енгеля, не свідчить про покращення їхнього матеріального становища. Ці процеси відбуваються в умовах, коли заробітна плата та соціальні трансферти складають 69,8% у загальній структурі доходів населення України [3]. В таких умовах, **актуальним** постає пошук джерел особистих доходів які були б відмінні від заробітної плати чи соціальних трансфертів. Джерелом особистих додаткових доходів можуть стати надходження від здійснених упродовж періоду трудової активності населення заощаджень або інвестицій [4; 5].

Предметом дослідження є сукупність внутрішніх відносин які виникають у процесі управління фінансами і пов'язані із прийняттям рішення особою про інвестування власних вільних коштів. **Метою дослідження** є обґрунтування місця інвестицій у системі управління особистими фінансами. Для досягнення поставленої мети нами намічено вирішення наступних **завдань**: показати місце інвестицій в системі управління особистими фінансами; охарактеризувати інструменти для здійснення інвестицій та запропонувати показники для їх оцінки.

Ступінь дослідження даної проблеми вченими. Проблематика особистих фінансів чи збалансованості фінансових ресурсів особи привертає увагу багатьох вчених. Серед українських дослідників варто назвати Т. Кізіму, С. Юрія, Ю. Янеля, Н. Ясинську та ін. Незважаючи на значний інтерес з боку економістів, питання управління особистими фінансами та розгляд інструментів його механізму потребує більш повного та всебічного висвітлення. Це підтверджують наявні статистичні дані щодо доходів населення України, коли питома вага заощаджень та інвестицій у їхній структурі не перевищує 5-8%, що свідчить про відсутність належної обґрунтованості теоретичної бази для управління особистими фінансами та унеможливорює розробку особистої довгострокової фінансової політики.

В ході досліджень був використаний аналіз, синтез як **методи** теоретичного дослідження явищ. Порівняння і вимірювання використовуються в якості емпіричних методів для проведених досліджень. Окремі висновки дослідження були отримані після аналізу динаміки показників індексу споживчих цін та ставок за депозитами за 2008-2016 рр. в Україні та інтерпретації теорії ризику інвестицій (МРТ) Г. Марковіца.

Результати дослідження. Управління особистими фінансами розглядається нами як процес цілеспрямованого впливу людини (домогосподарства) на її доходи та/або витрати для досягнення особистих цілей. Цілі управління особистими фінансами залежать від періоду який людина (домогосподарство) встановлює собі для їхнього досягнення. Таким чином, дані цілі класифікуються нами на коротко-, середньо- або довгострокові.

Короткострокові цілі спрямовані на вирішення поточних фінансових питань, які виникають упродовж календарного року і їх розв'язання забезпечується шляхом (інструментом) збалансування доходів і витрат особи.

Середньострокові цілі мають за мету вирішити фінансові питання пов'язані або із «великими» придбаннями особи (наприклад, нерухомого чи рухомого майна, складної побутової техніки), або залежать від її людських якостей чи зміни суспільного статусу (активний відпочинок, хобі, весілля, народження дітей тощо). Досягнення зазначених цілей відбувається упродовж періоду активної трудової діяльності особи і реалізується умінням (інструментом) здійснювати заощадження.

Довгострокові цілі мають на меті створити нагромадження, що здатні забезпечити фінансове благополуччя особи у її пенсійному віці. Вирішення зазначених цілей досягається шляхом уміння (інструментом) здійснювати інвестиції.

Процес управління особистими фінансами супроводжується формуванням сукупного особистого капіталу. Відповідно до окресленого підходу, нами розглядаються поточний (формується для досягнення короткострокових цілей), резервний (формується для досягнення середньострокових цілей) та інвестиційний капітал (формується для досягнення довгострокових цілей) особи.

Ресурсами для створення резервного та інвестиційного капіталу стають здійснені упродовж періоду трудової активності у певних формах заощадження та інвестиції особи [6].

Оскільки трудова діяльність триває достатньо довго - 35-40 років – ми можемо сформулювати вимоги щодо здійснення інвестицій як необхідної складової управління особистими фінансами. Виходячи із того, що метою формування інвестиційного капіталу є забезпечення людині гідний рівень життя у непрацездатному віці (старості), такою вимогою до інвестицій ми вбачаємо їхню дохідність упродовж періоду інвестування.

Розгляд поняття дохідності інвестиційного капіталу неодмінно пов'язаний із категорією відсоткової ставки на накопиченні за період інвестування кошти. Наша вимога ґрунтується на тезі, що повинна існувати «зацікавленість» особи (домогосподарства) до здійснення інвестицій, і дана «зацікавленість» повинна вимірюватись «платою» за відкладене на майбутнє поточне споживання свого доходу. «Зацікавленість» має фінансовий вимір і назву «відсоткова ставка». У контексті мети дослідження дана відсоткова ставка для (особи) домогосподарства стає узагальненим доходом на інвестиційних ринках. Майбутня вартість інвестованих грошей (FV) вимірюється за допомогою наступної формули [7, с. 924]:

$$FV = PV * (1 + r)^n, \quad (1)$$

де, PV - теперішня вартість грошей; r - відсоткова ставка; n - період заощадження.

Приклад 1. Якщо відсоткова ставка, наприклад, рівна 20%, теперішня вартість 1000 грн. через 1 рік дорівнюватиме 1200 грн., через 2 роки – 1440 грн. і т.д.

Наступна вимога щодо здійснення інвестицій як необхідної складової управління особистими фінансами є усвідомлення того факту, що гроші, які є у нашому розпорядженні сьогодні є більш цінними, ніж ці самі гроші у майбутньому. Основна причина, що дозволяє нам зробити таке припущення це «знецінення» будь яких грошових одиниць з часом. «Знецінення» має фінансовий вимір і назву «інфляція».

Враховуючи показники «відсоткової ставки», «інфляції» і часу інвестування ми зможемо оцінити дохідність інвестицій як необхідної складової управління особистими фінансами

Рівень відсоткової ставки (дохідність) на інвестовані особою кошти дозволяє у першу чергу оцінити вплив інфляції на обсяг. Тому розрізняють номінальну та реальну відсоткові ставки.

Номінальна відсоткова ставка:

1а) показує дохідність на вкладені кошти;

1б) розраховується як відношення суми річного доходу на суму інвестованого особою (домогосподарством) коштів.

У попередньому прикладі, якщо відсоткова ставка була рівна 20%, теперішня вартість 1000 грн. через 1 рік дорівнювала 1200 грн., через 2 роки – 1440 грн. і т.д., саме даних 20% і стають номінальною відсотковою ставкою.

Водночас в умовах ринкової економіки не можливо не враховувати вплив інфляції, або знецінення грошової одиниці. Особливо, це явище характерно для низько економічно розвинутих країн, до яких належить Україна, де знецінення національної грошової одиниці за рік вимірюється двозначними цифрами (наприклад, за результатами 2016 р. рівень річної інфляції в нашій державі склав 12,4%). Тому будь-яку особу цікавить у першу чергу дохід, який вона отримала понад рівень інфляції, і даний дохід відображає показник реальної відсоткової ставки.

Реальна відсоткова ставка:

2а) розраховується у постійних цінах (при відсутності інфляції)

Якщо рівень номінальної відсоткової ставки (20%) вище за рівень інфляції в економіці країни (12%), то особа (домогосподарство) на величину такого перевищення (8%) стає багатшою за підсумками року. Такими цифрами ми оперуємо за підсумками 2016 року. Якщо ми спостерігаємо ситуацію, коли рівень номінальної відсоткової ставки (25%) нижче за рівень інфляції в економіці країни (49,5%), то людина на величину такого перевищення інфляції (24,5%) стає біднішою за підсумками року. Такими цифрами ми оперуємо за підсумками 2014 року. У 2015 р. в Україні рівень номінальної відсоткової ставки (25%) був спів мірний із рівнем інфляції (25%) - тобто за підсумками 2015 року фінансове становище людини, яка нагромаджувала на депозиті в Україні практично не змінилось.

Такі міркування, які ми навели абзацом вище, є міркуваннями на побутовому рівні, і якщо людина так міркує, то можна зробити висновок, що на мінімальному рівні вона уже є фінансово грамотною особою.

Проте, більш фінансово грамотним буде розраховувати рівень реальної відсоткової ставки за формулою Фішера [8]:

$$r_p = \frac{1+r_n}{1+i} - 1 \quad (2) \quad \text{або} \quad r_n = r_p + i + r_p i \quad (3)$$

де,

r_p - реальна відсоткова ставка

r_n - номінальна відсоткова ставка

i - інфляція (коефіцієнт)

Приклад 2. Якщо відсоткова ставка на інвестовані кошти рівна 20% теперішня вартість 1000 грн. через 1 рік дорівнюватиме 1200 грн. Якщо інфляція за підсумками року інвестування склала 12% то реальна дохідність на інвестовані кошти розрахована з формулою Фішера складе 7,14%:

$$\text{Реальна дохідність} = \frac{1+0,2}{1+0,12} - 1 = 0,0714$$

Від показника реальної дохідності (формула (2)) можна перейти до розрахунку показника номінальної дохідності (формула (3)).

$$\text{Номінальна дохідність} = 7,14 + 12 + 7,14 \times 0,12 = 20 \text{ складе } 20\%.$$

Чому виникає різниця між розрахунком реальних доходів за формулою Фішера (7,14%) та реальних доходів як різниці між номінальною відсотковою ставкою і показником інфляції (8%)? Справа у механізмі розрахунку між номінальною відсотковою ставкою та показником інфляції не в абсолютному а у відносному вираженні. Інтерпретуючи формулу Фішера ми припускаємо, що вона враховує споживчу корзину людини – тобто скільки товарів і послуг може вона спожити в умовах росту свого номінального доходу і встановленого рівня інфляції. У кожного з нас своя «власна» інфляція, залежно від того, яким товарам і послугам ми надаємо перевагу. Хтось надає перевагу м'ясу, хтось споживає більше риби а хтось взагалі вегетаріанець і надає перевагу кисломолочним продуктам. Хтось упродовж року їздить тільки у громадському транспорті, хтось у власному авто на дизельному пальному чи газі. Очевидно, що ціни на дані продукти за підсумками року зростатимуть з різною швидкістю і для кожного з нас інфляція нашого споживчого кошику буде відмінною залежно від структури товарів і послуг, які до неї входять. Саме цю особливість і враховує формула Фішера (приклад 3, таблиця 1).

Приклад 3.

Таблиця 1. Розрахунок реальної дохідності на підставі споживчого кошику

Показник	Поточний рік	Наступний рік	Приріст, %
Дохід, грн.	1000	1200	20
Вартість споживчої корзини, грн.	1000	1120	12
Кількість споживчих корзин, які може придбати людина на свій дохід, шт.	1	1,0714	7,14

На підставі даних таблиці 1 ми бачимо, що у поточному році людина маючи 1000 грн. доходу усю суму спрямовує на споживання і кількість споживчих корзин, які вона може придбати складе 1. У наступному році за умови номінального доходу у 20%, людина володітиме сумою у 1200 грн. При річній інфляції у 12%, вартість споживчої корзини у наступному році для такої особи складе 1120 грн. Поділивши отриманий дохід 1200 грн. на вартість споживчої корзини 1120 грн. ми робимо висновок, що таких корзин, за підсумками року людина може придбати 1,0714. Таким чином, при збільшенні номінального доходу упродовж досліджуваного року на 20% і при інфляції в 12%, споживання людини збільшилось лише на 7,14%.

Саме даний показник - 7,14% - визначений за формулою Фішера і розглядається нами як реальна дохідність на інвестовані особою (домогосподарством) кошти упродовж аналізованого періоду.

Інструменти для здійснення заощаджень та інвестицій в процесі управління особистими фінансами класифіковано нами на ризикові та неризикові. Ризикові інструменти – це інструменти, дохідність яких у майбутньому для інвестора невизначена. Наприклад, коли особа купує акції компанії АБВ і планує тримати їх у користуванні один рік. У момент купівлі вона не знає, який дохід отримає в кінці строку. Це залежатиме від ряду факторів, таких як вартості компанії АБВ на ринку через один рік і дивідендів, які вона виплачуватиме упродовж року. Тому, такі акції, як і багато інших, подібних цінних паперів – ризикові інструменти. Тим не менш інструменти, майбутня дохідність яких у момент погашення відома, існують. Такі інструменти ми вважатимемо безризиковими. Для прикладу – депозит у банківській установі або кредитній спілці.

Особа-інвестор, при здійсненні інвестицій як складової управління особистими фінансами повинна мати справу із вибором саме ризикових активів. Така думка ґрунтується на необхідності виконання основної вимоги яку ми висунули щодо формування інвестиційного капіталу – його реальної дохідності, яка повинна перевищувати рівень інфляції (знецінення) зароблених за період інвестування коштів. На жаль, безризикові форми інвестування забезпечують дохід у розмірі, який у кращому випадку буде рівний показнику інфляції, або і поступатися йому. Це доводять дані, табл. 2 у якій представлено динаміку показників індексу споживчих цін та ставок за депозитами за період 2008-2016 рр.

Таблиця 2. Динаміка показників індексу споживчих цін та ставок за депозитами (на кінець року) за 2008-2016 рр. 1

Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Всього
Зміна споживчих цін (інфляція), %	22,3	12,3	9,1	4,6	3,3	0,5	24,9	43,3	11,1	Ріст цін у 1,314 рази
Ставки по депозитам на кінець року, %	12,8	14,8	12,1	9,3	13,2	13,6	14,6	13,7	10,9	Ріст коштів на депозиті у 1,15 рази
Реальна дохідність по депозитам, %	-9,5	2,5	3,0	4,7	9,9	13,1	-10,3	-29,6	-0,2	

Дані Національного банку України та Державного комітету статистики України свідчать за аналізований період 2008-2016 рр. показник інфляції сумарно склав 131,4% у той час як середні річні відсоткові ставки за депозитними вкладками населення (безризикова форма інвестицій) за аналогічний період дали приріст доходу у 115%. Тобто, депозити, які забезпечують дохідність на рівні, який у кращому

¹ [складено автором на основі джерела 9: 10]

випадку, відповідний рівню інфляції не відповідають вимозі дохідності, що висувається нами при здійсненні інвестицій в процесі управління особистими фінансами.

Таким чином, лише ризикові форми заощаджень дозволяють забезпечити виконання вимоги щодо дохідності інвестиційного капіталу особи (домогосподарства). Усі ризикові форми заощаджень розміщуються на фінансовому ринку країни. З організаційної точки зору таке розміщення можна здійснювати самостійно, або через професійних менеджерів – посередників.

Індивідуальне інвестування як організаційна форма інвестування полягає у:

1а) самостійному прийнятті рішень у відповідності до обраної індивідуальної стратегії інвестування;

1б) передачі інвестиційних коштів у довірче управління професійному управляючому по відповідному договору довірчого управління. Це є також індивідуальною формою інвестування, тому що факт передачі своїх коштів у довірче управління оформляється відповідною інвестиційною декларацією, яку підписують обидві сторони угоди і яку довірчий управляючий повинен неухильно дотримуватись.

Перевагами самостійного інвестування є реалізація індивідуальної інвестиційної стратегії; свобода у прийнятті інвестиційних рішень; мінімальні витрати, пов'язані із купівлею/продажем цінних паперів. Водночас, недоліками самостійного інвестування є додаткові витрати часу, які кожен інвестор повинен затрачати щоб зрозуміти основні тенденції на фінансовому ринку. Зрозуміло, що займатись індивідуальним інвестуванням можуть не всі – для цього необхідно володіти певним рівнем фінансової грамотності. Тому на фінансовому ринку присутні і колективні форми інвестування.

Колективне інвестування як організаційна форма інвестування полягає у:

2а) взятті участі в інститутах спільного інвестування (ІСІ, які є корпоративні та пайові);

2б) взятті участі у недержавних пенсійних фондах.

В Україні найбільшого поширення набула пайова форма колективного інвестування (пайові інвестиційні фонди) та інструменти недержавних пенсійних фондів.

Перевагами колективного інвестування є зменшення дії ризиків, розподіливши їх між учасниками пайових фондів по всьому набору цінних паперів, який придбає компанія з управління активами, невеликий поріг входу у пайовий фонд і можливість його продажу у будь-який момент упродовж банківського дня. Крім того, професійне управління коштами учасників пайового фонду здійснюється із залученням висококваліфікованих фахівців. Вони аналізують ситуацію на ринку цінних паперів і вирішують, які папери в цей час варто купити, а які – продати. Компанія з управління активами не може розпоряджатися коштами пайовиків безконтрольно і за довільно вибраними напрямками. Розпорядження майном учасника пайового фонду знаходиться під контролем спеціалізованого депозитарію, який повинен дати свою згоду на будь-яку операцію із засобами пайовиків.

Водночас, недоліками колективного інвестування є нижчий рівень доходу у порівнянні із індивідуальним інвестуванням та додаткові витрати для компаній яка управлятиме активами в незалежності від результатів такого управління.

Виходячи із цього, ми вважаємо, що основне завдання для здійснення інвестицій у процесі управління особистими фінансами швидше виконає індивідуальна форма їх здійснення ніж колективна.

По відношенню до ризикового активу характеристика його «інвестиційної» привабливості в процесі управління особистими фінансами здійснюється за допомогою показників:

а) очікуваної дохідності;

б) варіації

в) дисперсії

Очікувана дохідність ризикового активу вираховується наступним чином. Спочатку задається розподіл ймовірностей для можливих значень реалізованої дохідності. Розподіл ймовірностей – це функція, яка співставляє між собою кожне можливе значення дохідності і ймовірність реалізації даної дохідності. При заданому розподілі ймовірностей, очікуване значення випадкової величини є середньозважене її можливих значень, при цьому роль ваг відіграє ймовірність реалізації даних значень. Замість терміну «очікуване значення дохідності активу» ми будемо використовувати поняття *очікувана дохідність* активу. Математично очікувана дохідність активу виражається наступним чином [11, с. 70]:

$$E(R_i) = p_1r_1 + p_2r_2 + \dots + p_n r_n \quad (4)$$

де

$E()$ означає очікуване значення дохідності i -го активу;

r_n – n -е можливе значення дохідності i -го активу;

p_n – ймовірність реалізації значення дохідності n для i -го активу;

n – кількість можливих значень дохідності.

Припустимо, домогосподарство бажає придбати акції компанії АБВ, розподіл ймовірностей дохідності яких (за визначений період) наведено у табл.3. На практиці розподіл ймовірностей ґрунтується на статистичних даних про минулі (реалізовані) дохідності.

Підстановка у рівняння 4 даних таблиці дає наступні результати:

$E(R_{АБВ}) = p_1r_1 + p_2r_2 + \dots + p_n r_n = 0,4 * 14\% + 0,3 * 9\% + 0,15 * 3\% + 0,05 * 1\% + 0,1 * -6\% = 8,2\%$ Отже, 8,2% – це очікувана, або середня, дохідність акцій компанії АБВ.

Таблиця 3. Розподіл ймовірностей дохідності акцій компанії АБВ

<i>n</i>	Дохідність (%)	Ймовірність реалізації
1	14	0,4
2	9	0,3
3	3	0,15
4	1	0,05
5	-6	0,1
Повна		1

По відношенню до управління інвестиційним капіталом ризик почав розглядатися як статистична величина – варіація – як міра можливих відхилень значень випадкової величини (у нашому випадку такою випадковою величиною став дохід від розміщення активів) від середнього очікуваного значення. Варіація, або дисперсія, випадкової величини слугує мірою розкидання її значень навколо середнього значення. Для дохідності (як випадкової величини) варіація, що оцінює «ступінь відхилення» можливих конкретних значень або очікуваної дохідності, слугує мірою ризику, пов'язаного з даною дохідністю.

Формула для визначення варіації дохідності *i*-го активу записується наступним чином [11, с. 71]:

$$\text{var}(R_i) = p_1 [r_1 - E(R_i)]^2 + p_2 [r_2 - E(R_i)]^2 + \dots + p_n [r_n - E(R_i)]^2, \text{ або } \text{var}(R_i) = \sum_{n=1}^N p_n [r_n - E(R_i)]^2 \quad (5)$$

Використовуючи розподіл дохідності для акцій компанії АБВ, за формулою (5) можна визначити варіацію дохідності $R_{АБВ}$, яка дорівнюватиме 40,46%.

Таким чином, варіація враховує не тільки розмір відхилень можливих значень дохідності від середнього, але і ймовірність такого відхилення. У цьому сенсі дисперсія вказує на міру невизначеності в очікуваннях інвестора, який оцінює майбутню дохідність як середню по всім можливим значенням. Ця обставина і дозволила вважати дисперсію мірою ризику інвестицій.

Оскільки варіація має розмір квадрату вимірюваної величини, її прийнято перетворювати у стандартне відхилення, тобто знаходити корінь квадратний [11, с. 72]:

$$SD(R_i) = \sqrt{\text{var}(R_i)} \quad (6)$$

У нашому випадку для акцій компанії АБВ стандартне відхилення буде рівне:

$$SD(R_i) = \sqrt{\text{var}(R_i)} = \sqrt{40,46} = 6,36$$

Так як ці поняття, по суті еквівалентні, то говорять, що ризик інвестицій тим більший, чим більша варіація, або стандартне відхилення.

Таким чином, маючи на «озброєнні» показники очікуваної дохідності ризикового активу, рівня його варіації (дисперсії) інвестор може сформувати свій інвестиційний портфель. Для того щоб виконувалась основна вимога яку ми висунули щодо формування інвестиційного капіталу, рівень очікуваної реальної дохідності обраних для інвестицій ризикових активів повинен забезпечити інвестору дохід не нижчий за очікуваний в економіці країни рівень інфляції.

На основі проведеного дослідження зроблено **висновок**, що управління особистими фінансами розглядається нами як процес цілеспрямованого впливу особи на її доходи та/або витрати для досягнення власних коротко-, середньо- або довгострокові цілей. По відношенню до кожної із названих цілей висувається вимога до інструментів їх досягнення. Ризикові інструменти – акції, пайові інвестиційні фонди та довірче управління повинні відповідати критеріям реальної дохідності визначеної за формулою Фішера і використовуватись як інструмент інвестицій в управлінні особистими фінансами.

Поєднання ризикових активів у процесі управління особистими фінансами та практичне використання теорії Г. Марковіца українськими домогосподарствами-інвесторами, постає **перспективами майбутніх досліджень** у цій сфері фінансової науки.

Список використаних джерел

1. Диференціація життєвого рівня населення [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Доходи та витрати населення України [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Структура сукупних витрат [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку / Т.О. Кізима ; [вст. слово С.І. Юрія]. – К. : Знання, 2010. – 431 с.
5. Ясинська Н. А. Управління особистими фінансами. Навч. посібник. / Н. Ясинська Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – 356 с.
6. Відеолекції по фінансової грамотності [Електронний ресурс] / Высшая школа экономики – Режим доступу до ресурсу : <https://www.youtube.com/watch?v=z8rTvFRyqOc&index=3&list=PL-U1Z5tJ1i-aYDizC1tW9stDXN4pVt704>

7. *Економіка* / П. Самуельсон, В. Нордхаус. – М. : ООО «И.Д. Вільямс», 2008. – 1360 с.
8. Fisher equation [Електронний ресурс] / Wikipedia – Режим доступу до ресурсу : https://en.wikipedia.org/wiki/Fisher_equation
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу : (<http://www.ukrstat.gov.ua>)
10. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу : <http://www.bank.gov.ua>
11. Фабоцци Ф. *Управление инвестициями* / Ф. Фабоцци. – М.: ИНФРА-М, 2000. – XXVIII, 932 с.

References

1. *Dyferenciaciya zhyttyevogo rivnya naseleynya* [Differentiation of the living standard of the population] [Site of State Statistics Committee of Ukraine] (n.d.). [ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> (2017, August, 1) [in Ukrainian]
2. *Doxody ta vytraty naseleynya Ukrayiny* [Incomes and expenses of the population of Ukraine] [Site of State Statistics Committee of Ukraine] (n.d.). [ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> (2017, August, 5) [in Ukrainian]
3. *Struktura sukupnych vytrat domogospodarstv* [Structure of total household expenditures] [Site of State Statistics Committee of Ukraine] (n.d.). [ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> (2017, August, 1) [in Ukrainian]
4. Kizyma T.O. (2010) *Finansy domohospodarstv* [Finance households]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
5. Yasyn's'ka N. (2015) *Upravlinnya osobystymy finansamy* [Personal finance management]. L'viv : Vydavnyctvo Lvivskoyi politexnyky [in Ukrainian].
6. *Videolekcii po finansovoj gramotnosti* [Video classes on financial literacy] [Site of Higher School of Economics National Research University] (n.d.). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=z8rTvFRyqOc&index=3&list=PL-U1Z5tJ1i-aYDlzC1tW9stDXN4pVt704> (2017, April, 1) [in Russian]
7. Samuelson, P.A. & Nordhaus, W. D. *Ekonomika* [Economics] (18th ed., rev.). Moscow: Viliams [in Russian].
8. Fisher equation [Wikipedia]. Retrieved from : https://en.wikipedia.org/wiki/Fisher_equation (2017, August, 1) [in English].
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Site of State Statistics Committee of Ukraine] (n.d.). [ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> (2017, August, 1) [in Ukrainian]
10. Офіційний сайт Національного банку України [Site of National Bank of Ukraine] (n.d.). www.bank.gov.ua Retrieved from <https://www.bank.gov.ua/> (2017, August, 1) [in Ukrainian]
11. Fabocci F. (2000) *Upravlenie investicijami* [Investment management]. Moscow: INFRA-M [in Russian].

ДАНИ ПРО АВТОРА

Сидорчук Анатолій Андрійович, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І.Юрія Тернопільський Національний Економічний Університет
вул. Львівська 11, м. Тернопіль, 46020, Україна
e-mail: a.sydorchuk@tneu.edu.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Сыдорчук Анатолий Андреевич, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов им. С.И.Юрия Тернопольский Национальный Экономический Университет
ул. Львовская 11, г. Тернополь, 46020, Украина
e-mail: a.sydorchuk@tneu.edu.ua

DATA ABOUT THE AUTHOR

Sydorchuk Anatoliy Andriyovich, Ph.D. in Economical Science, Associate Professor
Ternopil National Economic University
11, L'vivs'ka street, Ternopil, 46020, Ukraine
e-mail: a.sydorchuk@tneu.edu.ua

Рецензент: Кізима Тетяна Олексіївна, професор, доктор економічних наук, професор кафедри фінансів ім. С.І.Юрія, Тернопільський національний економічний університет

КРИПТОВАЛЮТА ЯК АЛЬТЕРНАТИВА СУЧАСНИМ ГРОШАМ**Тарасюк М.В.,
Бабін Д.О.**

З розвитком сучасних технологій і все більшим впровадженням комп'ютеризованих систем перспективним напрямом для України є введення концепції безготівкової економіки (cashless economy). На відміну від традиційних видів грошей, які також можуть бути засобом платежу в електронних розрахункових системах, сучасні віртуальні гроші характеризуються вищим рівнем захищеності від різного роду кіберзлочинців. Це сприяє появі нової епохи – «електронних грошей», і все частіше звучить термін «криптовалюта».

Метою статті є на підставі досліджень з історії виникнення криптовалют обґрунтувати перспективи їх використання в розрахункових операціях.

Застовано історичний метод та методи аналізу й синтезу.

У роботі проаналізовано принципи функціонування криптовалюти та суть технології «блокчейну». Обґрунтовано потенційні можливості інтеграції блокчейну банками.

Визначено передумови виникнення та основні стадії становлення криптовалют. Розкрито суть криптовалюти, розглянуто її найпопулярніші види. Представлено періодизацію розвитку та функціонування криптовалюти.

Доведено, що криптовалюта – це не повноцінні гроші, а високоліквідний інвестиційний актив, що має перспективи на світовому фінансовому ринку.

Ключові слова: криптовалюта, біткоїн, майнінг, технологія «блокчейну».

КРИПТОВАЛЮТА КАК АЛЬТЕРНАТИВА СОВРЕМЁННЫМ ДЕНЬГАМ**Тарасюк М.В.,
Бабін Д.О.**

С развитием современных технологий и всё большим внедрением компьютеризованных систем перспективным направлением для Украины есть введение концепции безналичной экономики. В отличие от традиционных видов денег что также могут быть средством платежа в электронных расчетных системах современные виртуальные деньги могут характеризоваться высшим уровнем защищённости от разного рода киберпреступников. Это способствует появлению новой эпохи - «электронных денег», и все чаще звучит термин «криптовалюта».

Целью статьи есть на основании исследований истории возникновения криптовалют обосновать перспективы их использования в расчетных операциях.

Использован исторический метод, методы анализа и синтеза.

В работе проанализировано принципы функционирования криптовалюты и суть технологии «блокчейна». Обосновано потенциальные возможности интеграции блокчейна банками.

Определены предшествующие условия возникновения и основные стадии становления криптовалют. Раскрыта суть криптовалюты, рассмотрены её самые популярные виды. Представлена переодизация развития и функционирования криптовалюты.

Доказано, что криптовалюта – это не полноценные деньги, а высоколиквидный инвестиционный актив, который имеет перспективы на мировом финансовом рынке.

Ключевые слова: криптовалюта, биткоин, майнинг, технология «блокчейна».

CRYPTOCURRENCY AS AN ALTERNATIVE TO MODERN MONEY**Tarasiuk M.V.,
Babin D.O.**

With the rise of the modern technologies and wide implementation of digital systems, establishment of cashless economy is perspective trend in Ukraine. In contrast to the traditional kinds of money, which can be considered as a payment facility in online deals too, smart currencies have advanced level of security from cybercrime. These factors induce new “e-money” epoch and “cryptocurrency” term is extensively discussed.

The aim of the article is to justify the perspectives of using cryptocurrencies for payment operations guided by historic aspect of research.

The study is based on the use of historic and analysis and synthesis methods of research.

The principles of cryptocurrency functioning and the essence of “blockchain” technology are analyzed. Formed the potential possibilities of blockchain bank integration.

Previous conditions of origin and main stages of cryptocurrency development are determined. The essence of digital currency is revealed and its main kinds are described. The history of development and functioning of cryptocurrency is divided into seven periods.

Its proved, that cryptocurrency is not a full-fledged money but highly liquid asset, which perspectives on a worlds capital market are undeniable.

Key words: cryptocurrency, bitcoin, mining, “blockchain” technology.

Постановка проблеми. У зв'язку з численними кризами сучасної світової фінансової системи актуальність питання запровадження альтернативних методів та інструментів забезпечення її стабільного функціонування складно недооцінити.

Швидке зростання популярності та курсу віртуальних грошей, зокрема біткоїна, курс якого з початку 2017 року виріс майже на 1000%, викликало значний інтерес до вивчення нових видів грошей серед дослідників ринку.

Актуальність дослідження проблеми віртуальних грошей також посилюється у зв'язку з розвитком Інтернет-торгівлі та необхідністю відповідних електронних грошових переказів. На відміну від традиційних видів грошей, які також можуть бути засобом платежу в електронних розрахункових системах, сучасні віртуальні гроші характеризуються вищим рівнем захищеності від різного роду кіберзлочинців. А отже, у перспективі існує реальна можливість подальшого поширення криптовалют як більш захищеного інструменту.

Утім, далеко не всі можуть чітко уявити, у чому головні переваги цифрової валюти, механізм її роботи та які перспективи нової ланцюгової системи зберігання даних та грошових переказів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теми функціонування криптовалюти на фінансовому ринку у світі є порівняно новим. Вивченню історії виникнення та розвитку цього виду цифрової валюти присвячені праці таких учених, як: Е. Андроулакі, Г.О. Караме, Р. Найк (Courtoiset al., 2014), Г. Максвелл (Maxwell, 2013). Однак в Україні питання розвитку криптовалют залишається недостатньо вивченим, так як дане явище з'явилося порівняно недавно, що й зумовлює актуальність наукових пошуків.

Метою статті є на підставі досліджень з історії виникнення криптовалют обґрунтувати перспективи їх використання в розрахункових операціях.

Завдання : визначити передумови виникнення та основні етапи становлення криптовалют; розкрити сутність поняття «криптовалюта»; охарактеризувати біткоїн як одну з найпопулярніших криптовалют; визначити технологію, на якій побудована та функціонує система криптовалюти; обґрунтувати потенційні можливості використання криптовалют економічними суб'єктами.

Предмет: криптовалюта.

Виклад основного матеріалу. Нині надважливою проблемою розвитку вітчизняної економіки є виведення з тіні значної кількості грошових розрахунків, засилля яких призводить до тінізації економіки, а отже, до погіршення стану соціально-економічного розвитку суспільства в цілому. Одним з методів боротьби з тіньовим сектором є збільшення обсягів безготівкових розрахунків.

Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року передбачає розвиток безготівкових платежів з використанням електронних грошей. Перспективним напрямом для України є запровадження концепції безготівкової економіки (cashless economy). Варто зазначити, що розвиток комп'ютерних технологій сприяє появі нової епохи – «електронних грошей» і все частіше звучить термін «криптовалюта».[1]

Криптовалюта (від англ. *cryptocurrency*) – цифрова валюта, емісія якої відбувається в децентралізованій комп'ютерній мережі з використанням методів криптографічного захисту для безпечного проведення й опрацювання платежів [2].

Спочатку був задум використовувати криптовалюту як простий спосіб здійснення оплати Інтернет-покупок або переказ звичайних грошей між користувачами мережі. Першим реалізував ідею Девід Чом і його компанія DigiCasInc., запустивши в 1990 році централізовану систему електронних платежів DigiCas. Вона стала дуже популярною й діяла вісім років, аж до розорення компанії Чома.

Хоча перша система криптовалют зникла, проте її існування вказало на дві речі: по-перше, такі гроші затребувані; по-друге, ідею варто розвивати.

Bitcoin – це, власне, перша й найвідоміша з безлічі інших віртуальних валют. Головна його перевага – неможливість підробки, позаяк одна «монета» (з англ. «coin»-монета) – це набір даних, ретельно захищений від злому й копіювання за допомогою різних криптографічних (шифрувальних) методів захисту[3].

Біткоїн називають криптовалютою. З'явився він у 2009 році, творцем цього виду грошей вважається Сатоші Накамото (Satoshi Nakamoto) – псевдонім людини або групи людей, які розробили протокол криптовалюти Біткоїн, створили першу версію програмного забезпечення, у якій цей протокол був реалізований. На честь Сатоші Накамото назвали мінімальну частину біткоїна, яку можливо передати – 0,00000001 або 10⁻⁸ BTC.

Кількість біткоїнів обмежена – загалом випустити або видобути можна лише 21 мільйон біткоїнів. У світі на 1 грудня 2017 року їх уже існує близько 16.7 мільйонів. Біткоїн має ряд переваг порівняно з іншими грошима, а саме:

- відкритий код;
- відсутність інфляції;
- пірингова мережа криптовалюти;
- необмежені можливості за його транзакціями.

Головною ж особливістю створення біткоїна є постійне ускладнення алгоритму розрахунків, тобто кожна нова «монета» видобувається з витратою більшого часу й ресурсів.

Поява й стрімке зростання популярності біткоїна сприяли й розповсюдженню технології, на якій, власне, побудована та функціонує система криптовалюти. Спосіб зберігання даних або цифровий реєстр будь-яких операцій, упорядкованих у блоки за ланцюговим принципом, отримав назву Blockchain.

Блокчейн з'явився разом з біткоїном, але може використовуватися незалежно від нього й навіть модифікуватися для різних цілей. Будь-хто може зробити свій блокчейн, хоч у себе на ноутбучі.

Саме завдяки технології «блокчейну» забезпечуються основні принципи біткоїна:

- прозорість – усі учасники групи мають доступ до такої «книги», занотовують дані всіх грошових переказів, що відбуваються всередині системи. Це дає можливість кожному учасникові в будь-який момент подивитися, які операції здійснювалися з моменту першого запису й до сьогодні;

- анонімність – жоден з учасників групи не знає особистості інших, оскільки навіть під час переказу коштів бачить лише запис у вигляді набору цифр і букв;

- децентралізація – така «книга обліку» зберігається не в якомусь певному місці в єдиному екземплярі, а у вигляді копії в кожного користувача, який приєднався до системи. Зруйнувати її можна лише за допомогою від'єднання всіх її анонімних учасників, які перебувають у різних частинах світу, тому знищити базу даних практично неможливо.

- швидкість – переказ криптовалюти за допомогою системи відбувається досить швидко, після підтвердження операції неможливо скасувати та повернути переказ;

- захищеність – через певний час на такому аркуші закінчується місце для записів. Тоді його «опечатують» унікальним зашифрованим кодом, погодженим усіма учасниками. Відтак записи на такому аркуші можна лише передивлятися, але не змінювати;

- гарантія – оскільки кожна наступна сторінка-блок залежить від попередньої. Якщо хтось захоче змінити дані вже «опечатаної» сторінки, йому також доведеться змінити зміст і шифр усіх наступних сторінок. А здійснити це самотужки, ураховуючи зростаючу складність обчислення кожного наступного коду, просто неможливо[4,5].

Друга за популярністю криптовалюта – Litecoin. Це така ж криптовалюта, тільки алгоритм транзакцій її працює швидше. Якщо для транзакції з Bitcoin потрібно 10 хвилин, то в Litecoin це займає 2,5 хвилини. Тож Litecoin потенційно може обробляти більше транзакцій. Вартість одного Litecoin на 1 грудня 2017 р. близько \$ 102. Litecoin обмежена кількістю монет в 84 мільйони, що перевищує Bitcoin [6].

На особливу увагу заслуговує така криптовалюта, як PinkCoin. Нещодавно розпочався її продаж, але проіснувала вона недовго. PinkCoin була забезпечена фіксованим активом кольорових діамантів. Планувалося виставити на продаж 5 млн. валютних одиниць PinkCoin. Кольорові діаманти – це найконцентрованіша форма багатства. Власники PinkCoin мали можливість обмінювати дану валюту на інші активи на децентралізованому ринку BitGem, який, на жаль, нещодавно закрили у зв'язку з появою юридичних проблем у компанії. На даний момент ведеться повернення коштів покупцям.

Також здійснюється емісія криптомонети під назвою Hayek. Її унікальність і відмінність від bitcoin полягає в тому, що вона підтверджена золотом. Курс на монети змінюється щодня відповідно до ринкової ціни на золото. Прив'язка вартості криптовалюти до золота робить її більш надійною, ніж bitcoin.

Окрім біткоїна, існує безліч інших цифрових валют, які відрізняються за способом криптографії, тобто власного унікального шифрування даних. Найпопулярніші з них на кінець листопада 2017 року, за даними світових бірж, мають такі показники в доларах США: — Ethereum вартістю близько 327, Dash — близько 200, BitcoinCash — 1,2, Litecoin — близько 63.1 доларів. Між іншим, 30 травня 2016 року з'явилася перша українська крипто валюта — Карбованець (Ukrainian Karbowanec або KRB). Нині його вартість становить \$0.57. А судячи зі стрімкого росту оборотної маси, інтерес до карбованця є [6].

Взагалом можна виділити такі основні етапи розвитку криптовалюти:

I-Стадія зародження нового виду електронної валюти (1983-2008) Вона пов'язана з такими іменами, як D. Chaum з його системою «сліпих підписів» та R.C. Merkle- він досліджував криптографічні протоколи [8,9].

II-Стадія становлення криптовалюти біткоїн (2008-2010) як основи всіх криптовалют, пов'язана з працями Сатоші. Ним написано перше програмне забезпечення для роботи. Починається процес підключення нових користувачів-майнерів до системи [4].

III-Стадія підйому (2010-2011) .У цей час майнінг починає приносити значні доходи, тому кількість користувачів різко збільшується:

- 18 липня 2010 року – з апуск першої біткоїн-ферми на GPU-процесорах.

- Винайдення однієї з перших альтернативних цифрових валют на основі біткоїн (форку) під назвою Litecoin [10].

IV-Стадія зростання (2011-2014) .За цей час курс основної крипто валюти – біткоїн серйозно зростає, з кожним роком приріст його тільки збільшується:

- лютий 2011р.-1BTC=1\$,

- квітень 2013р.-1BTC=100\$,

- грудень 2014р.-1BTC=300\$

V-Стадія краху валюти (2014р.) Цей рік ознаменувався катастрофічним для криптовалютного ринку. Обвал біржі Mt. Gox спричинив різке падіння курсу й популярність цього виду грошей падає [11].

VI-Стадія відновлення (2015-2017) З часом динаміка розвитку криптовалюти відновлюється й набуває позитивного характеру, налагоджується торгівля на біржах. З'являється багато нових різновидів криптовалют, у тому числі заснованих на ускладнених методах криптографії й підкріплених різними видами фіксованих активів.

VII-Стадія істотного поживлення інтересу (2017) З розвитком технологій захисту криптовалюти від зловмисників розглядаються перспективи вводу технологій, що використовуються в алгоритмах

криптовалют у сфери банківських платежів, сучасного діловодства. А у зв'язку з ростом попиту на електронну валюту зростає і її курс.

Можна прослідкувати, як ставляться банки до перспективи інтеграції технології «блокчейну». За даними доповіді Cambridge Centre for Alternative Finance, було опитано 25 центральних банків на світовому ринку, серед яких лише 5% висловилися за можливість введення блокчейну протягом найближчих 2-5 років. 11% оцінюють перспективи в діапазоні 5-10 років, ще 5% упевнені, що знадобиться більше 10 років. А ось 47% взагалі відмовилися назвати терміни.

Основна причина, з якої центробанки цікавлять блокчейн, полягає в можливості випуску власної цифрової валюти. Більше 80% з них заявили, що вивчають дану технологію саме тому. Слід зазначити, що 55% банків приваблює система швидких платежів, 23% - неможливість підробки записів про право власності.

Найбільш значущим для регуляторів протоколом є так званий закритий реєстр. За нього проголосувало 63% опитаних. Високу оцінку отримали й Ethereum зі своєю закритою версією (38%). За біткоїн проголосували 13% респондентів з центральних банків [12].

Нині у світі на криптовалютах заробляють чималі гроші. У серйозних майнерів існують цілі системи комп'ютерів, які називають "фермами". А коли кажуть "вкластися у біткоїни", мова йде, як правило, про те, щоб придбати й обслуговувати саме таку майнінг-систему. Але є й інший спосіб: можна купити біткоїни на біржі й торгувати ними так само, як іншими валютами. Але такий вид заробітку вже вимагає не комп'ютерних, а спеціальних фінансових знань.

Висновки. Отже, крипто валюта – це непогана альтернатива сучасним грошам. Можна визначити основні етапи її функціонування та розвитку:

- I - Стадія зародження нового виду електронної валюти (1983-2008)
- II - Стадія становлення криптовалюти біткоїн (2008-2010)
- III - Стадія підйому (2010-2011)
- IV - Стадія зростання (2011-2014)
- V - Стадія краху валюти (2014)
- VI - Стадія відновлення (2015-2017)
- VII - Стадія істотного поживлення інтересу (2017)

Технологія «блокчейну» забезпечує функціонування біткоїна. Вона ґрунтується на принципах децентралізації та криптографічного шифрування даних. Нині у світі з'являється все більше нових видів електронних валют. Створено навіть розгалужену мережу ферм по їх добутку. Криптовалюта має об'єктивні перспективи на фінансовому ринку України, бо сприяє виведенню з тіні сфери платежів. А на світовому ринку вона набуває дедалі більшої популярності як високоліквідний інвестиційний актив.

Список використаних джерел

1. *Постанова Правління НБУ від 18.06.2015 № 391 «Про затвердження Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року»*
2. *Інтернет-ресурс: dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/cryptocurrency*
3. *Інтернет-ресурс: bitcoin.com*
4. *Satoshi Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System, 2008.*
5. *Satoshi Nakamoto. Bitcoin open source implementation of P2P currency.*
6. *Інтернет-ресурс : litecoin.org*
7. *Інтернет-ресурс : coinmarketcap.com*
8. *R.C.Merkle.Protocols for public key cryptosystems.1980*
9. *David Chaum.Blind signature system. Crypto.1983*
10. *Інтернет-ресурс : p2pfoundation.ning.com*
11. *Інтернет-ресурс : moneycreators.ru*
12. *Global Cryptocurrency Benchmarking Study. Dr Garrick Hileman & Michel Rauchs. 2017.Cambridge Centre for Alternative Finance.*

References

1. *Postanova Pravlinnia NBU vid 18.06.2015 № 391 «Pro zatverdzhennia Kompleksnoi programy rozvytky finansovoho sectory Ukrainy do 2020 roky»*
2. *Internet resource: dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/cryptocurrency*
3. *Internet resource: bitcoin.com*
4. *Satoshi Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System, 2008.*
5. *Satoshi Nakamoto. Bitcoin open source implementation of P2P currency.*
6. *Internet resource: litecoin.org*
7. *Internet resource: coinmarketcap.com*
8. *R.C.Merkle.Protocols for public key cryptosystems.1980*
9. *David Chaum.Blind signature system. Crypto.1983*
10. *Internet resource: p2pfoundation.ning.com*
11. *Internet resource: moneycreators.ru*
12. *Global Cryptocurrency Benchmarking Study. Dr Garrick Hileman & Michel Rauchs. 2017.Cambridge Centre for Alternative Finance.*

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Тарасюк Михайло Вікторович, вчений секретар університету, доктор економічних наук, професор кафедри фінансів

м.Київ, вул.Киото, 19;

e-mail: mihailotarasiuk@gmail.com

ДВНЗ Київський національний торговельно-економічний університет

Бабін Дмитро Олегович, студент 2-го курсу факультету Міжнародної торгівлі та права

м.Київ, вул.Киото, 19;

e-mail: ipmat0@rambler.ru.

ДВНЗ Київський національний торговельно-економічний університет

ДАнные ОБ АВТОРАХ

Тарасюк Михаил Викторович, доктор экономических наук, профессор кафедры финансов

г.Киев, ул.Киото, 19;

e-mail: mihailotarasiuk@gmail.com

ГВУЗ Киевский национальный торгово-экономический университет

Бабин Дмитрий Олегович, студент 2-го курса факультета Международной торговли и права

г.Киев, ул.Киото, 19;

e-mail: ipmat0@rambler.ru.

ГВУЗ Киевский национальный торгово-экономический университет

DATA ABOUT AUTHORS

Tarasiuk Mychailo Victorovych, Ph.D in Economics, Professor of the Finance department

Kyiv, Kioto str. 19;

e-mail: mihailotarasiuk@gmail.com

Kyiv National University of Trade and Economics

Babin Dmytro Olehovych, Student of 2nd course International Trade and Law Faculty,

Kyiv, Kioto str. 19;

e-mail: ipmat0@rambler.ru.

Kyiv National University of Trade and Economics

УДК 396.9

DOI: 10.24411/2306-546X-2017-00001

**ГЕНДЕРНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА
ЧАСТИНА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ**

**Єрмошенко А.М.,
Єрмошенко Л.В.**

Предметом дослідження є гендерне бюджетування як інструмент прогресивного бюджетування і досягнення гендерної рівності шляхом усунення існуючих гендерних розривів в суспільстві.

Мета дослідження полягає у вивченні підходів гендерного бюджетування за допомогою обліку гендерної проблематики в державному бюджетному процесі.

Методами дослідження є абстрактний і порівняльний аналіз.

Результати роботи. У статті досліджується гендерна бюджетування як інструмент досягнення рівності між жінками та чоловіками за допомогою впливу на бюджетний процес. У сукупності ініціативи щодо складання бюджету з урахуванням гендерних факторів спрямовані на підвищення обізнаності про наслідки, які ці бюджети мають на жінок і чоловіків, і залучення уряду до відповідальності за їх зобов'язання щодо забезпечення гендерної рівності.

Галузь застосування результатів: процес розробки, впровадження та звітності виконання державного бюджету.

Висновки. Гендерне бюджетування можна розглядати з різних точок зору: як інструмент бюджетування, який дозволяє усунути існуючі гендерні розриви і як механізм досягнення гендерної рівності в суспільстві. Дуже важливим в цьому процесі є інтеграція гендерного аналізу в процес складання бюджету.

Ключові слова: гендерне бюджетування, управління державними фінансами, гендерна рівність.

**ГЕНДЕРНОЕ БЮДЖЕТИРОВАНИЕ КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ
ЧАСТЬ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ФИНАНСАМИ**

**Єрмошенко А.Н.,
Єрмошенко Л.В.**

Предметом исследования является гендерное бюджетирование как инструмент прогрессивного бюджетирования и достижения гендерного равенства путем устранения существующих гендерных разрывов в обществе.

Цель исследования состоит в изучении подходов гендерного бюджетирования посредством учета гендерной проблематики в государственном бюджетном процессе.

Методами исследования являются абстрактный и сравнительный анализ.

Результаты. В статье исследуется гендерное бюджетирование как инструмент достижения равенства между женщинами и мужчинами посредством влияния на бюджетный процесс. В совокупности инициативы по составлению бюджета с учетом гендерных факторов направлены на повышение осведомленности о последствиях, которые эти бюджеты оказывают на женщин и мужчин, и привлечение правительства к ответственности за их обязательства по обеспечению гендерного равенства.

Область применения результатов: процесс разработки, внедрения и отчетности исполнения государственного бюджета.

Выводы. Гендерное бюджетирование можно рассматривать с разных точек зрения: как инструмент бюджетирования, который позволяет устранить существующие гендерные разрывы и как механизм достижения гендерного равенства в обществе. Очень важным в этом процессе является интеграция гендерного анализа в процесс составления бюджета.

Ключевые слова: гендерное бюджетирование, управление государственными финансами, гендерное равенство.

GENDER BUDGETING AS AN INTEGRAL PART OF PUBLIC FINANCE MANAGEMENT

Yermoshenko A.M.,
Yermoshenko L.V.

The research question consists of gender budgeting as a tool of good budgeting method and achieving of gender equality by elimination of existing gender gaps in the society.

The purpose of study is to shed light on gender budgeting through gender mainstreaming in a government's budget process.

Research methods are the abstract and comparative analyses.

Results. The article investigates gender budgeting in its' way on promoting equality between women and men by influencing the budget process. Collectively, gender-responsive budgeting initiatives seek to raise awareness of the effects that budgets have on women and men and to hold governments accountable for their commitments to gender equality.

Scope of application is the government budget formulation, implementation and reporting process.

Conclusion. Gender budgeting could be viewed from different angles: as a budgeting tool that enables elimination of existing gender gaps and as a mechanism for achieving gender equality in the society. Highly important in this process is integration of gender analysis into the budget formulation process.

Key words: gender budgeting, public finance management, gender equality.

1. Introduction

Public financial management (PFM) is a critical element to how governments raise and use resources to meet the public needs. The revenue collection, budget process and spending are central to PFM. Gender responsive budgeting seeks to integrate gender equality considerations into the budget process. If a gender perspective can be consistently and practically embedded into public finance systems and included as a key component in the reform of these systems, the probability of creating a strong and sustainable impact on gender equality will grow [4]. However despite this the dominant literature on PFM systems appears to be largely gender-blind or very limited in its approach to gender [2].

2. Literature review

Gender budgeting and its' role in PFM is within the attention of many researchers and practitioners: D. Budlender [1], E. Combaz [2], D. Elson [3], G. Hewitt [1], E. Klatzer [5], W. Krafchik [6], A. Lawson [7], A. Merima [8], M. Rubin [9] and others.

Overall gender budgeting is well accepted to be a guiding principle for decision making in formulation of public policies in the area of gender equality. Literature review shows that the majority of scientists and practitioners agree that gender budgeting:

- focuses on achieving of tangible results and could be a part of performance based budgeting method,
- provides medium term perspective to analysed and newly formulated budget programs,
- aligns strategic goals with budget program activities providing for realistic costing of necessary resources for their implementation.

3. Theoretical background

Gender budgeting can be defined as budgeting "...that integrates a gender perspective and tracks how budgets respond to gender equality and women's rights requirements. This entails examining not only actual allocations and revenue raising measures but also budgeting systems, budgeting processes and looking at the roles of the various actors throughout the process. It also entails investing in making available mechanisms, guidelines, data, and indicators that enable gender equality advocates to track progress, benefit incidence and show how supposedly gender neutral budgets impact women" [10].

Gender budgeting (GB) is a tool that aims at integrating gender perspectives in the revenue and expenditure side of PFM. It is an influential element of managerial activities related to development of budgets of different

levels, which provides important information to specialists making decisions about the revenue as well as the allocation of budget funds.

Gender budgeting is an application of gender mainstreaming in a government's budgetary process. It implies a gender-based assessment of budgets, incorporating a gender perspective at all levels of the budgetary process and restructuring revenues and expenditure in order to promote gender equality.

The rationale for GB initiatives is that they help bridge persistent inequalities between women and men and facilitate development by integrating gender issues into macroeconomic policy and budgeting.

The goal of GB initiatives is to promote equality between women and men by influencing the budget process. Collectively, gender-responsive budgeting initiatives seek to raise awareness of the effects that budgets have on women and men and to hold governments accountable for their commitments to gender equality.

Building an understanding of two key principles is central to raising awareness on the impact of budgets on women and men. The first principle emphasizes the need to assess budgets for their impact on two separate areas of analyses: the individual versus the household. Making this distinction ensures that budgets are not based on the false assumption that all public goods and services reaching households are shared equally among household members. The second principle is an understanding of the role of the social protection system in the economy, particularly the recognition of its contribution to society. This is essential since the assessment of the budget's impact on gender equality implies focusing on the amount of unpaid labour that is required to fulfil this role and which of the sexes is providing this unpaid labour.

In an international perspective the dominant methodology for implementing GB initiatives is the five-step approach which includes [1]:

1. Gender analysis of the situation of men, women, girls and boys in general in the country and in a particular sector.
2. Analysis of how policies address the gendered nature of the situation.
3. Analysis of whether assigned allocations from the public sector are sufficient to implement a gender responsive policy.
4. Monitoring of expenditure and implementation of policies (requires assessing whether public expenditure was spent as intended).
5. Evaluating outcomes (involves assessing the impact of policy and expenditure and checking how it has contributed to a government's gender equality commitments).

The absence of data and transparency in a government's budget process undermines the analytical capacity of this approach and results from budget analyses. While steps 1-3 can be carried out based on existing policy and budget documents, steps 4-5 require extensive fieldwork when governments do not have clear reporting mechanisms in place. This type of policy appraisal can be enhanced by including the views of policy beneficiaries in the analysis. This can be done through gender-disaggregated beneficiary assessments.

Another approach relates to the analytical framework, which focuses on budget inputs, outputs and outcomes to analyze resource allocations within programmes [3]:

1. Select a Ministry or program, and over the budget cycle examine planned and realised: Financial outputs; Activities financed; Outputs delivered; Impacts on people's well-being.
2. Undertake a gender analysis of these budgetary dimensions using disaggregated expenditure and revenue tools and approaches.
3. Apply the analytical tools at the different levels of budgetary decision-making including:
 - a) Aggregated macroeconomic strategy;
 - b) Composition of expenditure and revenues;
 - c) Effectiveness of service delivery.
4. Identify the gender gaps (at the level of the individual and household, economic and social, paid and unpaid) and the budgetary and policy changes that need to be made.
5. Convey the results of the analysis with the aim of bringing about changes to budgetary and policy decisions.

4. Conclusion

Gender budgeting could be viewed from different angles: as a budgeting tool that enables elimination of existing gender gaps and as a mechanism for achieving gender equality in the society. Highly important in this process is integration of gender analysis into the budget formulation process.

References

1. Budlender D., Hewitt G. *Gender budgets Make More Cents: Country Studies and Good Practice*; UK, Commonwealth Secretariat, 2002. – 200 p.
2. Combaz E. *Practical guidance to integrate gender into public financial management*, GSDRC University of Birmingham, 2014. - Electronic resource. – Mode of access: <http://www.gsdr.org/go/display&type=Helpdesk&id=1095>
3. Elson D. *Gender mainstreaming and gender budgeting*; Conference 'Gender Equality and Europe's Future' European Commission, DG Education and Culture and Jean Monnet Project Brussels, 4 March 2003.
4. IDS - BRIDGE - Cutting Edge Packs - Gender and Budgets. -Electronic resource. – Mode of access: <http://www.bridge.ids.ac.uk/bridge-publications/cutting-edge-packs/gender-and-budgets>

5. Klatzer E. *The integration of gender budgeting in performance-based budgeting [In Watch Group, Gender and Public Finance. Paper presented at the conference 'Public Budgeting Responsible for Gender Equality]. – 2008. - Electronic resource. – Mode of access: http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=documents&path=resources/by-theme-issue/public-finance-management-system/the-integration-of-gender-budgeting-in-performance-based-budgeting&Itemid=566*

6. Krafchik W. *Can civil society add value to budget decision making?* in *Gender Budget Initiatives: Strategies, Concepts and Experiences*, New York: UNIFEM. – 2001. - Electronic resource. – Mode of access: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiU9eqdzaLXAhXBPxoKHVfID2gQFgglMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.internationalbudget.org%2Fwp-content%2Fuploads%2FCan-Civil-Society-Add-Value-to-Budget-Decision-Making-A-Description-of-Civil-Society-Budget-Work.pdf&usq=AOvVaw3gOD5J0I0l__5kO_v0XHc1

7. Lawson A. *Public Financial Management. GSDRC Professional Development Reading Pack no. 6, GSDRC University of Birmingham. – 2015. -Electronic resource. – Mode of access: <http://www.gsdr.org/go/professional-development-reading-packs/public-financial-management>*

8. Merima A., H. Faruk. *Gender Responsive Budgeting as Smart Economics: A Comparative Analysis between Bosnia and Herzegovina and Republic of Macedonia// Journal of Economic and Social Studies, 2(2). – 2005. - Electronic resource. – Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/275606956_Gender_Responsive_Budgeting_as_Smart_Economics_Comparative_Analysis_between_Bosnia_and_Herzegovina_and_Rpublic_of_Macedonia*

9. Rubin M. *Integrating gender into government budgets: A new perspective// Public Administration Review, 2005. - 65(3), pp 259-272.*

10. *Tools for a gender sensitive analysis of budgets. – UNIFEM, 2005. – Electronic resource. – Mode of access: http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=documents&path=resources/by-type/training-manuals/tools-for-a-gender-sensitive-analysis-of-budgets&Itemid=155*

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Єрмошенко Анастасія Миколаївна, д.е.н., професор кафедри фінансів, професор,
e-mail: yermoshenko@gmail.com

Єрмошенко Лариса Вадимівна, к.е.н., доцент кафедри фінансів, доцент,
e-mail yermoshenko_lv@ukr.net

Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ, Україна, 02156

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Єрмошенко Анастасія Николаевна, д.э.н., профессор кафедры финансов, профессор,
e-mail: yermoshenko@gmail.com

Єрмошенко Лариса Вадимовна, к.э.н., доцент кафедры финансов, доцент,
e-mail yermoshenko_lv@ukr.net

Киевский национальный торгово-экономический университет
ул. Киото, 19, г. Киев, Украина, 02156

DATA ABOUT THE AUTHORS

Yermoshenko Anastasia, Doctor of Economic Sciences, Professor of Finance,
e-mail: yermoshenko@gmail.com

Yermoshenko Larisa, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Finance Department,
e-mail yermoshenko_lv@ukr.net

Kyiv National University of Trade and Economics
Kioto str., 19, Kyiv, Ukraine, 02156

ЗМІСТ

Економіка та управління

ІГНАТЕНКО О.С. Інвестиційне забезпечення розвитку агропромислового комплексу: теоретико-методичний аспект.....	7
КУЧЕРЕНКО С.Ю., ЛЕВАЄВА Л.Ю. Оцінка конкурентоспроможності регіонів України	14
ВЕРЕЩАКА І.М., ГОРБАТЕНКО О.А. управління акціонерними товариствами з державною часткою в Україні	20
БОЙКО О.М. Особливості управління інноваційною діяльністю промислового підприємства	26
ДЕМУЗ І.О. Державний видавничий сектор України: проблеми та перспективи розвитку.....	32
КОЗІЙ Т.В. Вдосконалення системи контролю безпечності харчових продуктів в Україні.....	41
КУЧМЕНКО В.О. Управління структурою оборотних активів на основі функціональної моделі оптимізації структури капіталу	46
ОВСІЄНКО А.М. Місце державної підтримки у розвитку сільського господарства	53
ПАЛАМАРЧУК О.М. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємства	59
РІЗНИК В.В., РІЗНИК Н.А. Базові процедури, методологія бізнес-планування та його роль у стратегічному управлінні діяльністю підприємства.....	67
САКАЛЬ О.В., КОВАЛЕНКО А.О. Екологічні обмеження і раціональні можливості сталого розвитку аграрного сектора України.....	72
СЕМЕНЕНКО О.Г. Оцінка інноваційної діяльності промисловості України	81
СЛЮСАР С.Т. Актуальні проблеми теорії та практики організації обліку та аудиту оплати праці на підприємстві.....	89
ТРИНЧУК В.В. Страховий плакат як різновид реклами.....	95
ЛИСЕЦЬКИЙ А.С., ТІРБАХ Л.В., ЧАБАН Г.В. Аналітичне моделювання сільськогосподарських підприємств: зарубіжний досвід.....	104
ЯРЕМЕНКО Л.М., МАКАРЧУК І.М. Особливості управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємствах України.....	110

Економічна теорія

КОВАЛЬ С.П. Статистичний огляд кон'юнктури ринку праці в Україні	115
ЖИЛЕНКО К.М. Основні аспекти трансформаційних перетворень сучасного міжнародного бізнесу.....	121
ЗАХАРЧЕНКО В.І., ЗАХАРЧЕНКО Н.В. Пошук та впровадження нових форм і методів господарювання на основі розвитку внутрішнього підприємництва.....	129
КОСТИК Є.П. Регіональні тенденції інвестиційної політики в умовах трансформаційних процесів та глобалізаційних змін у країнах з ринковою економікою.....	140
ГРІНЕНКО А.Ю. Інститути соціально-політичної організації суспільства в умовах формування безпеки національної економіки.....	156
ШИМЧЕНКО Л.А., КУРОК О.О. Українські трансформаційні процеси в економіці: реалії та шляхи змін.....	163

Фінанси, грошовий обіг, кредит

ВАТУЛЬОВ А.В. Фінансова політика в системі державного регулювання економіки	170
ГОРОДНІЧЕНКО Ю.В. історичні аспекти розвитку та становлення фондового ринку України.....	176
ГРЕБЕНИК К.В. Видатки бюджету як складова механізму соціально-економічної політики.....	181
ДОБРОСКОК С.С. Бюджетне забезпечення реалізації структурних реформ	188
ЄВТУШЕНКО Н.М., МАЛИШКО В.В., ЦАРУК А.Ю. Управління зовнішнім боргом України з врахуванням досвіду різних країн світу.....	193
ЖЕЛЕЗНЯК О.В. Проблема впровадження європейських моделей фінансового забезпечення фондів соціального страхування	200
ІВАНИШИНА Г.С. Аналіз світового ринку дорогоцінних металів	205
КАЛМИКОВ О.В. Оцінка місця податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів	214
КУЧЕР Г.В. Міжнародні фінансово-кредитні інституції у фінансуванні суспільного розвитку України	221
ЛУК'ЯНЕНКО І.Г., МАРКОВСЬКА М.Ю. Вплив дисбалансів фондового ринку України з урахуванням тіньових схем на економічний розвиток країни	230
МАТВІЄНКО І.Л. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в системі пенсійного забезпечення України.....	245
НІКІТИШИН А.О. Сучасний механізм податкового регулювання соціального розвитку суспільства.....	251
ПЕРЧУК О.В. Зарубіжний досвід запровадження системних змін бюджетної політики	261
ПОЧТАРЬОВ С.О. Обізнаність населення у сфері фінансового права	267
СИДОРЧУК А.А. Інвестиції як складова управління особистими фінансами	274
ТАРАСЮК М.В., БАБІН Д.О. Криптовалюта як альтернатива сучасним грошам.....	281
ЄРМОШЕНКО А.М., ЄРМОШЕНКО Л.В. Гендерне бюджетування як невід'ємна частина управління державними фінансами.....	285

СОДЕРЖАНИЕ

Экономика и управление

ИГНАТЕНКО А.С. Инвестиционное обеспечение развития агропромышленного комплекса: теоретико-методический аспект	7
КУЧЕРЕНКО С.Ю., ЛЕВАЕВА Л.Ю. Оценка конкурентоспособности регионов Украины	14
ВЕРЕЩАКА И.М., ГОРБАТЕНКО Е.А. управления акционерными обществами с государственной частью в Украине	20
БОЙКО Е.Н. Особенности управления инновационной деятельностью промышленного предприятия	26
ДЕМУЗ И.А. Государственный издательский сектор Украины: проблемы и перспективы развития	32
КОЗИЙ Т.В. Совершенствования системы контроля безопасности продуктов питания в Украине	41
КУЧМЕНКО В.А. Управление структурой оборотных активов на основе функциональной модели оптимизации структуры капитала	46
ОВСИЕНКО А.Н. Место государственной поддержки в развитии сельского хозяйства	53
ПАЛАМАРЧУК О.Н. Организационно-экономический механизм управления конкурентоспособностью предприятия	59
РЕЗНИК В.В., РЕЗНИК Н.А. Базовые процедуры, методология бизнес-планирования и его роль в стратегическом управлении деятельностью предприятия	67
САКАЛЬ О.В., КОВАЛЕНКО А.А. Экологические ограничения и рациональные возможности устойчивого развития аграрного сектора Украины	72
СЕМЕНЕНКО Е.Г. Оценка инновационной деятельности промышленности Украины	81
СЛЮСАР С.Т. Актуальные проблемы теории и практики организации учета и аудита оплаты труда на предприятии	89
ТРИНЧУК В.В. Страховой плакат как разновидность рекламы	95
ЛИСЕЦКИЙ А.С., ТИРБАХ Л.В., ЧАБАН Г.В. Аналитическое моделирование сельскохозяйственных предприятий: зарубежный опыт	104
ЯРЕМЕНКО Л.М., МАКАРЧУК И.Н. Особенности управления дебиторской и кредиторской задолженностью на предприятиях Украины	110

Экономическая теория

КОВАЛЬ С.П. Статистический обзор конъюнктуры рынка труда в Украине	115
ЖИЛЕНКО Е.Н. Основные аспекты трансформационных преобразований современного международного бизнеса	121
ЗАХАРЧЕНКО В.И., ЗАХАРЧЕНКО Н.В. Поиск и внедрение новых форм и методов хозяйствования на основе развития внутреннего предпринимательства	129
КОСТИК Е.П. Региональные тенденции инвестиционной политики в условиях трансформационных процессов и глобализационных перемен в странах с рыночной экономикой	140
ГРИНЕНКО А.Ю. Институты социально-политической организации общества в условиях формирования безопасности национальной экономики	156
ШИМЧЕНКО Л.А., КУРОК О.О. Украинские трансформационные процессы в экономике: реалии и пути изменений	163

Финансы, денежное обращение, кредит

ВАТУЛЬОВ А.В. Финансовая политика в системе государственного регулирования экономики	170
ГОРОДНИЧЕНКО Ю.В. Исторические аспекты развития и становления фондового рынка Украины	176
ГРЕБЕНИК К.В. Расходы бюджета как составляющая механизма социально-экономической политики	181
ДОБРОСКОК С.С. Бюджетное обеспечение реализации структурных реформ	188
ЕВТУШЕНКО Н.Н., МАЛЫШКО В.В., ЦАРУК А.Ю. Управления внешним долгом Украины с учетом опыта разных стран мира	193
ЖЕЛЕЗНЯК Е.В. Проблема внедрения европейских моделей финансового обеспечения фондов социального страхования	200
ИВАНИШИНА Г.С. Анализ мирового рынка драгоценных металлов	205
КАЛМЫКОВ О.В. Оценка места налоговых поступлений в доходы местных бюджетов	214
КУЧЕР Г.В. Международные финансово-кредитные институции в финансировании общественного развития Украины	221
ЛУКЪЯНЕНКО И.Г., МАРКОВСКАЯ М.Ю. Влияние дисбалансов фондового рынка Украины с учетом теневых схем на экономическое развитие страны	230
МАТВИЕНКО И.Л. Общеобязательное государственное пенсионное страхование в системе пенсионного обеспечения Украины	245
НИКИТИШИН А.А. Современный механизм налогового регулирования социального развития общества	251
ПЕРЧУК О.В. Зарубежный опыт внедрения системных изменений бюджетной политики	261
ПОЧТАРЁВ С.А. Осведомлённость населения в сфере финансового права	267
СЫДОРЧУК А.А. Инвестиции как составляющая часть управления личными финансами	274
ТАРАСЮК М.В., БАБИН Д.О. Криптовалюта как альтернатива современным деньгам	281
ЕРМОШЕНКО А.Н., ЕРМОШЕНКО Л.В. Гендерное бюджетирование как неотъемлемая часть управления государственными финансами	285

CONTENTS

Economy and Management

IGNATENKO O.S. Investment providing of development of agroindustrial complex: teoretiko-methodical aspect.....	7
KUCHERENKO S.YU., LEVAIEVA L.Yu. Assessment of ukraine's regions competitiveness	14
VERESHCHAKA I.M., GORBATENKO O.A. The management of joint-stock companies with the state share in Ukraine	20
BOIKO O.M. Features of management of innovative activity of an industrial enterprise	26
DEMUZ I.O. State publishing sphere of Ukraine: problems and future development	32
KOZIY T.V. Perfection of the food safety control system in Ukraine	41
KUCHMENKO V.O. Management structure current assets based on a functional model of optimization of capital structure	46
OVSIIENKO A.M. the Place of state support in agriculture development	53
PALAMARCHUK O.M. Organizational and economic mechanism of enterprise competitiveness management.....	59
RIZNYK V.V., RIZNYK N.A. Basic procedures, methodology business planning and its role in the strategic management of the enterprise.....	67
SAKAL O.V., KOVALENKO A.O. Environmental constraints and rational opportunities of the sustainable development of the Ukrainian agricultural sector	72
SEMENENKO E.H. Estimation of innovation activities of the Ukraine industry	81
SLIUSAR S.T. Current problems of the theory and practice of the organization of account and audit of compensation at the enterprise	89
TRYNCHUK V.V. Insurance poster as a kind of advertising	95
LISETSKYI A.S., TIRBAKH L.V., CHABAN G.V. Analytical modeling of agricultural enterprises: external experience	104
YAREMENKO L.M., MAKARCHUK I.M. Features management the debtor and creditor debt on enterprises of Ukraine.....	110

Economic theory

KOVAL' S.P. Statistical overview of the labor market conjuncture in Ukraine	115
ZHYLENKO K.M. Basic aspects of transformation reorganization of modern international business	121
ZAKHARCHENKO V.I., ZAKHARCHENKO N.V. Search and introduction of new forms and methods of management based on the development of internal entrepreneurship	129
KOSTYK Ye.P. Regional trends of investment policy in the conditions of transformational processes and globalization changes in countries with market economies.....	140
GRINENKO A.U. Institutions socio-political organization of society in the conditions of formation of safety of the national economy.....	156
SHIMCHENKO L.A., KUROK O.O. Transformation processes in economics of Ukraine: the reality and ways to change	163

Finance, Monetary circulation and Credit

VATULOV A.V. Financial policy in the system of state economic regulation	170
HORODNICHENKO Yu.V. Historical aspects of the development and formation of the Ukrainian stock market ..	176
GREBENYK K.V. State budget expenses as a component of the social and economic policy mechanism.....	181
DOBROSKOK S.S. Budget ensure the implementation of structural reforms	188
YEVTUSHENKO N.M., MALYSHKO V.V., TSARUK A.Yu. Management of external debts of Ukraine with account of experience of different countries of the world	193
ZHELEZNIAK E.V. The problem of implementation of the european models of financial supply of social securities foundations.....	200
IVANYSHYNA H.S. Analysis of the world precious metals market.....	205
KALMYKOV O.V. Evaluation of the location of tax receiving in local budget income	214
KUCHER G.V. International financial and credit institutions in the financing of the public development of Ukraine.....	221
LUKIANENKO I.G., MARKOVSKA M.Yu. Influence of Ukrainian stock market misbalances on economic development of the country with consideration of shadow economy schemes.....	230
MATVIENKO I.L. General public pension insurance in Ukraine's pension provisional system.....	245
NIKITISHIN A.O. Modern mechanism of social development tax regulation	251
PERCHUK O.V. Foreign experience of the implementation of systemic changes in the budget policy	261
POCHTAROV S.O. Diversity of the population in the field of financial law	267
SYDORCHUK A.A. The investments as a part of management personal financial	274
TARASIUK M.V., BABIN D.O. Cryptocurrency as an alternative to modern money.....	281
YERMOSHENKO A.M., YERMOSHENKO L.V. Gender budgeting as an integral part of public finance management.....	285

До авторів збірника Шановні автори!

Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди приймає до друку у науковому збірнику «Економічний вісник університету» статті з економічної тематики

1. Умови опублікування статті.

1.1. Подана до публікації стаття повинна актуальною, мати новизну, містити постановку завдань (проблем), опис основних результатів дослідження, отриманих автором, висновки.

1.2. Відповідати правилам оформлення.

2. Правила оформлення.

2.1. Рекомендований обсяг статті – 8-12 сторінок, формату А4 через інтервал 1. Поля: верхнє, нижнє, лівє, правє – 2 см. Абзац – 1 см. Шрифт; Arial. Розмір – 12. Вирівнювання тексту по ширині. Автоматична розстановка переносів включена. Нумерація сторінок не ведеться. Мова – українська, російська, англійська. Текстовий шрифт та шрифт формул повинні бути різними. Формули чіткі, із загальноприйнятим використанням символів. Таблиці компактні, з назвою та нумерацією. Ілюстративні матеріали повинні бути якісними, розміщуються в тексті.

2.2. Обов'язковим є список використаних джерел у кінці статті (не посилатися на підручники та застарілу літературу; роботи не тільки вітчизняних, а й зарубіжних авторів). Посилання на інших дослідників та на ту чи іншу роботу повинні позначатися в тексті у квадратних дужках порядковим номером.

2.3. Назва статті має бути коротка, але максимально точно відображати досліджувану проблему.

2.4. Текст статті повинен бути уважно вчитаним, зрозумілим і лаконічним.

2.5. Рубрикація тексту – необхідний елемент всіх статей. Стаття має містити вступ: актуальність, ступінь дослідження даної проблеми вченими, предмет дослідження, мету дослідження, завдання дослідження, методи, постановку проблеми, результати дослідження, висновки.

2.6. Стаття має обов'язково містити:

Блок 1 – українською мовою: УДК; назва статті, прізвище і ініціали автора; анотація; ключові слова.

Блок 2 – російською мовою: назва статті, прізвище і ініціали автора; анотація; ключові слова.

Блок 3 – англійською мовою: назва статті, прізвище і ініціали автора; анотація; ключові слова.

За умови, якщо стаття подається російською чи англійською мовою анотація українською мовою не подається.

Блок 4 – повний текст статті.

Блок 5 – бібліографічні дані.

Блок 6. – бібліографічні дані в романському алфавіті (References). Бібліографічне посилання містить: прізвище, ім'я, по-батькові (всіх авторів в транслітерації). Транслітерація назви статті [Назва статті англійською мовою]. Транслітерація назви журналу, том, випуск, рік видання, сторінки.

Блок 7. – дані про автора: прізвище, ім'я, посада, вчене звання, науковий ступінь, адресні дані, організація, де працює (навчається) автор, електронна пошта, (додатково: службовий та домашній телефони);

Блок 8 – дані про автора в тій же послідовності російською та англійською мовами.

Анотація має включати наступні аспекти:

- предмет, мету роботи;
- метод або методологію проведення роботи;
- результати роботи;
- галузь застосування результатів;
- висновки.

Обсяг анотації до 1 сторінки формату А4.

Анотація подається українською, російською та англійською мовами.

Англомовна анотація має бути написана якісною англійською мовою, без використання on-line – перекладачів. У разі використання on-line – перекладачів стаття до друку не приймається.

Цитовані посилання мають бути подані літерами латинського алфавіту.

3. Обов'язковими є рецензії фахівця у відповідній галузі науки, для аспірантів та здобувачів – віза наукового керівника.

4. Назви файлів повинні відповідати прізвищам авторів.

5. У разі невиконання вищевказаних вимог редакція не приймає статей до друку.

6. Відповідальність за достовірність даних, наведених у статті, несе її автор та науковий керівник.

Постановою президії ВАК України від 10 лютого 2010 р. № 1-05/1 збірник наукових праць «Економічний вісник університету» внесено до нового переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з економічних наук на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 1021 від 7 жовтня 2015 р. відповідно до рішення Державної атестаційної комісії Міністерства освіти і науки України від 29 вересня 2015 року збірник наукових праць «Економічний вісник університету» перереєстровано як фахове наукове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з економічних наук на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Довідки за телефонами; +38 (04567) 5-66-71, 5-37-92, (068)3558320

Сайт збірника наукових праць: www.economik.phdpu.edu.ua Електронна адреса: ekon.dek@ukr.net

Редакційна колегія

К авторам сборника Уважаемые авторы!

Государственное высшее учебное заведение «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды» принимает к печати в научном сборнике «Экономический вестник университета» статьи по экономической тематике

1. Условия опубликования статьи.

1.1. Представленная к публикации статья должна быть актуальной, обладать новизной, содержать постановку задачи (проблем), описание основных результатов исследования, полученных автором, выводы.

1.2. Отвечать правилам оформления.

2. Правила оформления.

2.1. Рекомендуемый объем статьи - 8-12 страниц, формата А4 через интервал 1. Поля: верхнее, нижнее, левое, правое - 2 см. Абзац - 1 см. Шрифт: Arial. Размер - 12. Выравнивание текста по ширине. Автоматическая расстановка переносов включена. Нумерация страниц не ведется. Язык - украинский, русский, английский. Текстовый шрифт и шрифт формул должны быть разными. Формулы четкие, с общепринятым использованием символов. Таблицы компактные, с названием и нумерацией. Иллюстративные материалы должны быть качественными, размещаются в тексте.

2.2. В конце статьи помещается Список использованных источников (не ссылаться на учебники и устаревшую литературу; работы не только отечественных, но и зарубежных авторов). Ссылки на других исследователей и на ту или иную работу должны обозначаться в тексте в квадратных скобках порядковым номером.

2.3. Название статьи должно быть коротким, но максимально точно отражать исследуемую проблему.

2.4. Текст статьи должен быть внимательно вычитанным, понятным и лаконичным.

2.5. Рубрикация текста – необходимый элемент всех статей. Статья должна содержать введение: актуальность, степень исследования данной проблемы учеными, предмет исследования, цель исследования, задачи исследования, методы, постановку проблемы, результаты исследования, выводы.

2.6. Статья должна обязательно содержать:

Блок 1 - на украинском языке: УДК; название статьи, фамилия и инициалы автора; аннотация; ключевые слова.

Блок 2 - на русском языке: название статьи, фамилия и инициалы автора; аннотация; ключевые слова.

Блок 3 - на английском языке: название статьи, фамилия и инициалы автора; аннотация; ключевые слова.

При условии, если статья представляется на русском или английском языке аннотация на украинском языке не подается.

Блок 4 - полный текст статьи.

Блок 5 - библиографические данные.

Блок 6. - Библиографические данные в романском алфавите (References). Библиографическая ссылка содержит: фамилию, имя, отчество (всех авторов в транслитерации). Транслитерация названия статьи [Название статьи на английском языке]. Транслитерация названия журнала, том, выпуск, год издания, страницы.

Блок 7. - Данные об авторе: фамилия, имя, должность, ученое звание, ученая степень, адресные данные, организация, где работает (учится) автор, электронная почта, (дополнительно: служебный и домашний телефоны);

Блок 8 - данные об авторе в той же последовательности на русском и английском языках.

Аннотация должна включать следующие аспекты:

- предмет, цель работы;
- метод или методологию проведения работы;
- результаты работы;
- область применения результатов;
- выводы.

Объем аннотации - 1 страница формата А4.

Аннотация подается на украинском, русском и английском языках.

Англоязычная аннотация должна быть написана на качественном английском языке, без использования on-line - переводчиков. При использовании on-line - переводчиков статья в печать не принимается.

Цитируемые ссылки должны быть представлены буквами латинского алфавита.

3. Обязательными являются рецензия специалиста в соответствующей области науки, для аспирантов и соискателей - виза научного руководителя.

4. Названия файлов должны соответствовать фамилиям авторов.

5. В случае невыполнения вышеуказанных требований редакция не принимает статей в печать.

6. Ответственность за достоверность данных, приведенных в статье, несет ее автор и научный руководитель.

Постановлением президиума ВАК Украины от 10 февраля 2010 № 1-05/1 сборник научных трудов «Экономический вестник университета» внесен в новый перечень научных профессиональных изданий Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных работ по экономическим наукам на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук.

Приказом Министерства образования и науки Украины № 1021 от 7 октября 2015 г. в соответствии с решением Государственной аттестационной коллегии Министерства образования и науки Украины от 29 сентября 2015 сборник научных трудов «Экономический вестник университета» перерегистрирован как профессиональное научное издание Украины, в котором могут публиковаться результаты диссертационных работ по экономическим наукам на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук.

Справки по телефонам: +38 (04567) 5-66-71, 5-37-92, (068) 3558320

Сайт сборника научных трудов: www.economik.phdpu.edu.ua. Электронный адрес: ekon.dok@ukr.net

Редакционная коллегия

To the authors of Bulletin
Dear authors!

State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogic University after Grygoriy Skovoroda»
accepts economic articles for printing in the scientific collection
«University Economic Bulletin»

1. Conditions of publishing the article.

1.1. Article for publication shall be up-to-date, have novelty and contain description of tasks (problems), the main results of research and conclusions.

1.2. The article shall comply with the designing rules.

2. Designing rules:

2.1. Recommended size of article is 8-12 pages of format A4 with interval 1. Fields: upper, lower, left, right – 2 sm. Indent – 1 sm. Font: Arial. Size – 12. Text justification is on width. Automatic hyphenation is on. Pages are not numbered. Languages are Ukrainian, Russian and English. Text font and formula font shall be different. Formulae shall be clear with generally accepted symbols. Tables are compact with name and numbering. Text shall contain qualitative illustrative materials.

2.2. Presence of list of references at the end of the article is obligatory (please do not refer to manuals and old sources; refer not only to the works of Ukrainian, but also to the works of foreign authors). References to other researchers or to other works shall be marked in the text by the sequence number in square brackets.

2.3. Name of the article shall be short and shall maximally reflect the object of research.

2.4. Text of the article shall be proof-read, understandable and concise.

2.5. Headings of the text constitute necessary element of all the articles. The article shall contain introduction: actuality, volumes of researches performed on the problem, subject of research, aim of research, tasks of research, methods, formulation of problem, results of research, conclusions.

2.6. The article shall contain:

Block 1 – in Ukrainian: UDK; name of article, surname and initials of author; annotation; key words.

Block 2 – in Russian: name of article, surname and initials of author; annotation; key words.

Block 3 – in English: name of article, surname and initials of author; annotation; key words.

On condition of submitting the article in Russian or English, annotation in Ukrainian is not necessary.

Block 4 – complete text of article.

Block 5 – bibliography.

Block 6. – bibliography in Latin letters (References). Bibliographic reference shall contain: surname, name, patronymic (all the authors in transliteration). Transliteration of the article name [Name of the article in English]. Transliteration of name of magazine, volume, issue, year of issue, pages.

Block 7. – information about the author: surname, name, position, science degree, address, employment (educational) institution, e-mail, (additionally working and home phone numbers.

Block 8 – information about the author in the same sequence in Russian and English.

Annotation shall include the following aspects:

- subject and aim of research;
- method or methodology of research;
- results of research;
- application of results;
- conclusions.

Volume of annotation should not exceed 1 page of A4 format.

Annotation is provided in Ukrainian, Russian and English.

Annotation in English shall be written in good English, without using the on-line translators. In case of using on-line – translators, the article is not accepted for printing.

Citations shall be given in Latin letters.

3. Review of the specialist in the corresponding branch of science, for post-graduate students and doctoral candidates – visa of research advisor are obligatory.

4. Name of files shall correspond to the surnames of authors.

5. In case of incompliance with the above mentioned requirements, the Editorial Board does not accept the articles for printing.

6. Validity of the data presented in the article is the responsibility of the author and his scientific supervisor.

By the decision of Presidium of Higher Attestation Committee of Ukraine dated February 10, 2010, No 1-05/1 Collection of Scientific Articles «University Economic Bulletin» was included to the new list of the professional publications of Ukraine, in which results of Dissertations in Economy for the Doctor and Candidate scientific degrees may be published.

By the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1021 from October 7, 2015 and according to the resolution of the State Attestation Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine from September 29, 2015 the Collection of Scientific Articles of Scientists and Post-graduate Students «University Economic Bulletin» is re-registered as a professional scientific publication of Ukraine where the research results of doctoral and candidate theses in Economics can be published.

Tel.; +38 (04567) 5-66-71, 5-37-92, (068)3558320

Website of scientific bulletin: www.economik.phdpu.edu.ua E-mail: ekon.dek@ukr.net

Editorial Board

Міністерство освіти і науки України

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Економічний вісник університету

Збірник наукових праць
учених та аспірантів

Випуск 35/1

Головний редактор Т. М. Боголіб

Переяслав-Хмельницький
2017

Підписано до друку 8 листопада 2017 року. Формат 60x84/8.
Гарнітура тип Arial. Друк офсетний. Обл.–вид. арк. 34,51.
Ум. др. арк. 34,53. Наклад 300 примірників.

Министерство образования и науки Украины

ГВУЗ «Переяслав–Хмельницкий государственный педагогический
университет имени Григория Сковороды»

Экономический вестник университета

Сборник научных трудов
ученых и аспирантов

Выпуск 35/1

Главный редактор Т. М. Боголиб

Переяслав–Хмельницкий
2017

Подписан к печати 8 ноября 2017. Формат 60x84/8.
Гарнитура тип Arial. Печать офсетная. Обл.–изд. л. 34,51.
Ус. п.л. 34,53. Тираж 300 экземпляров.

Ministry of Education and Science of Ukraine
Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

University Economic Bulletin

Collection of scientific articles of scientists
and post-graduate students

ISSUE 35/1

Chief editor T. M. Bogolib

Pereyaslav-Khmelnytskiy
2017

Signed for print on November 8, 2017. Format 60x84/8.
Type Arial. Offset print. Conventional printed sheet 34,51.
Issued sheets 34,53. 300 copies.